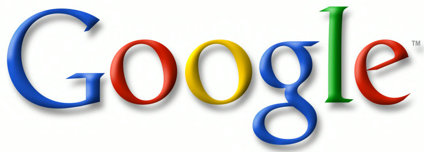
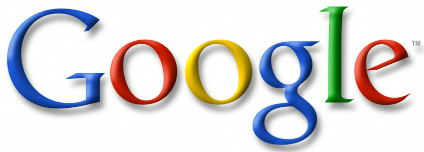

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Rigtsnoer voor het toekomende te dienen.

Vermeerderd met eenige Aanmerkingen *over de* Vaderlandsche Historie.

EERSTE DEEL.

Vercierd met Koopere Plaaten.

TE AMSTERDAM,

By BERNARDUS MOURIK, Boekverkooper in de Nes, 1756.

Printed in the Netherlands

VOOR-BERICHT

AAN DEN

LEEZER.

Nzen plicht vereischt, goedgunstige Lezers, met den aanvang van dit werk, u een bericht te geeven van ons oogwit, waar toe het zelve geschikt is, en door wat middelen wy dit doelwit zullen zoeken te bereiken.

Ons oogwit is twee-leedig. 1. *Het voldoen van uwe pryswaardige weetgierigheid.* 2. *Het aan de hand geeven van middelen om daar mede zo veel voordeel te doen als mogelyk is.*

Tot voldoening van uwe pryswaardige Nieuwsgierigheid, die zo wel tot het voorledene als het tegenwoordige zig uitstrekken moet om nuttig te zyn; dewyl het voorledene moet dienen ten grondslag om wel over het tegenwoordige te redeneeren, en ten Richtsnoer om goede schikkingen te maken voor het toekomende.

Daar toe is het niet genoeg de geschiedenissen van ons Vaderland te kennen, maar men moet weeten aan welke oorzaaken de voornaamste en aanmerkelykste gevallen, die daar in voorkomen, toe te schryven zyn; waar meede nooit geen Hollandsche Historie-schryver, van onzen tyd, zig bezig heeft gehouden, of het moest wezen, om zyne partydigheid, in zeekere gevallen, klaar te doen door stralen, het geen dan niet geschied is met bondige Redeneeringen, maar met het verminken, van de Vaderlandsche Historie, gelyk ter zyner tyd, by het verhandelen van die gevallen, zal aangetoond worden.

Hier toe word dan noodwendig vereischt; een grondige kennisse van de Staatkundige Historie van Holland, *de voornaamste gevallen bespiegelende volgens de gronden van het Natuur, Staats, Aller-*

ler-Volkeren en het beschreven Recht, de geäardheid der zaaken en de gezonde Reden; en dit is het eerste middel, dat wy u aan de hand moeten geeven, om zo veel voordeel met uwe weetgierigheid te doen als mogelyk is, en dezelve pryswaardig te maken.

Maar uwe weetgierigheid vordert mede het kennen van alles, wat 'er aanmerkenswaardig, in deezen tyd, zo vruchtbaar in voorvallen, die de op nieuw ontstoken Oorlog in Europa verder staat voor te brengen, voorvald; om daar over, volgens de gronden, in de Staatkundige Historie ter nedergelegt, te konnen oordeelen, en te beslissen wat rechtvaerdig of onrechtvaerdig is.

Het middel om daar mede zo veel voordeel te doen als mogelyk is, bestaat in u van de waare toestand van die zaken te overtuigen, door het voortbrengen van de originele stukken en bewyzen daar toe dienende, als Placaten, Memorien enz.

Dit zou mogelyk voldoende zyn, voor de weetlust van de Hollandsche Staatkundigen en Liefhebbers der Historien, maar niet voor de Beminnaars van de geleerdheid, Renteniers en Kooplieden in ons Vaderland, welkers weetgierigheid in nog veel andere zaaken belang neemd, die tot de voorgaande veel betrekking hebben, en daarom aan geen onzer Lezeren onverschillig konnen zyn.

Hoe nuttig het zal zyn, Maand voor Maand aan dit alles te voldoen, behoefd niet klaarder aangetoond te worden dan met te zeggen, dat dit alles nootzakelyk is voor den schranderen Leezer, die, door het voldoen van zyne weetgierigheid, zig niet alleen zoekt te vermaken, maar zo veel voordeel daar mede tracht te doen als mogelyk is, te meer, dewyl alle de Couranten en Nieuws-papieren, die dagelyks of Maandelyks uitkomen, daar in niet volledig zyn, nog dienen konnen om dit oogwit in volmaaktheid te bereiken, al verzamelde men alles met groote kosten en moeiten, wat daar toe zoude konnen dienen, en al bezat men de kennisse van alle de vreemde talen daar toe nodig; dat men door deeze weg voor 6 stuivers 's Maands nu zal konnen verkrygen.

Onze pogingen, in deezen, zullen dan zyn de bereiking van dit groot doelwit, door het aan de hand geven van de nodige middelen daar toe dienende. Ten dien einde is ons voorneemen, onder de hier voorstaande Algemeenen Tytel, beginnende met de Maand July van dit Jaar 1756. *aan u, Geëerde Lezers, mede te deelen, dit Maan-*

delyks

delyks werk, bestaande in twee Byzondere werken, die Maandelyks, by een gevoegd, het licht zullen zien.

Het eerste draagt den byzonderen Tytel van STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND, behelzende, eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens de gronden van het Natuur, Staats, Aller-Volkeren en het beschreven Recht, de geäardheid der zaken en de gezonde Reden. Beschreven, om de Liefhebbers der Vaderlandsche Historie, op goede gronden, daar over te doen redeneeren, dienende tot een Richtsnoer voor het toekomende.

Het Eerste Deel, van dit zo lang begeerde werk zal met het eindigen van dit Jaar 1756, volledig zyn; en met het begin van het Jaar 1757, zal het II. DEEL *een aanvang neemen, en zo vervolgens, wanneer men alle zes Maanden een nieuw Boek-deel zal hebben. De Liefhebbers, die dit van 't overige begeeren af te zonderen, om een byzonder werk daar van te maken, hebben maar de algemeene Tytel en dit voorbericht voor de eerste Maand weg te doen, en de halve Tytels van ieder stuk te laten, om die aaneenvolgende Bladeren, onder de eerste bovenstaande Tytel van ieder Boek-deel, in 't laatst van July en January uitkomende, te voegen onder een algemeenen Tytel van de Staatkundige Historie, die wy by het slot van ieder half Jaar en Deel zullen uitgeven. Anderen dit werk liever willende laten in de form gelyk het uitgegeeven word, konnen de zes Maanden, tot een Boekdeel by een voegen.*

Het tweede draagt den byzonderen Tytel van MAANDELYKSE NEDERLANDSCHE MERCURIUS, gevende een volledig berigt van alles, wat 'er aanmerkenswaardig, ieder Maand, in Europa is voorgevallen, nevens de origineele Stukken en bewyzen daar toe dienende; als Placaten, Memorien, Besluiten, Verweerschriften, Declaratien, Tractaten, Capitulatien, Ontwerpen, Beschryvingen, *en het geen verder nuttig zal bevonden worden*, ten dienste der Hollandsche Staatkundigen, Liefhebbers der Historien en geleerdheid, Renteniers en Kooplieden by een verzameld, en met nodige aanmerkingen verzeld. Voor de Maand July 1756. (*En zo vervolgens van Maand tot Maand.*)

Die zulks begeerd, kan dit Tweede werk mede van het vorige afzonderen, de algemeene Tytel en dit voorbericht voor de eerste Maand weg doende, en de algemeene Tytel van de Mercurius alle zes maan-

den uitkomende, in de plaats voegende, door de vyf laatste Maanden by de eerste van ieder Boek-deel ieder half Jaar te voegen, de byzondere halve Tytel van ieder Maand ook latende, dewyl de daar in voorkomende zaken, tot ieder byzondere Maand een byzondere betrekking hebben, waar door zy een afgezonderd, Nederlandsch Gedenk-Boek zullen verkrygen, wiens weerga, zo wel als van het Eerste, wy meenen, dat nooit het licht zal gezien hebben.

Wy geven niet voor, dat by dit laatste werk niets meer te voegen zoude zyn, om het zelve nog grooter volmaaktheid by te zetten, maar wy konnen de goedgunstige Lezers verzekeren, dat wy nog kosten nog moeiten zullen ontzien, om door nieuwe byvoegingen, in der tyd, die dienstig zullen geoordeeld worden, het zelve zo aanmerkelyk en nuttig te maaken als doenlyk zal wezen. Ten dien einde worden alle Liefhebbers, in welkers handen eenige onbekende stukken, of de kennisse van eenige aanmerkelyke gebeurtenissen, mogten komen te vallen, verzogt dit goedgunstig te willen mede deelen aan den uitgever, die het zelve met alle mogelyke erkentenisse zal beantwoorden.

B. MOURIK.

Amsterdam den
20 July 1756.

STAAT,

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

INLEIDING.

ONs voornemen is geenzints, den Schranderen Leezer, in de duisterre en moeijelyke Doolhof, der onzekere Oudheid, rond te leiden, als nog nuttig nog vermakelyk zynde. Gepaster zal het zyn de lieffelyke Richtsnoer der waarheid en zekerheid, geleidende na het nuttige, te volgen; ten einde, volgens de Regelen der Wysheid en des Rechts, over het voorledene te vonnissen, en de welvaard des Vaderlands, in het toekomende, onderwezen door het voorgaande, als een Liefhebber des Vaderlands te betrachten, in wat staat ieder Lid van het Gemeenebest, zig mag bevinden.

De Geschiedenissen bedoelen niet zo zeer het voldoen van de Nieuwsgierigheid der Nakomelingen, dan, om dezelve Wysheid en Voorzigtigheid, voor het toekomende, in te boezemen. Het eerste is het Lichaam, het laatste de Ziel der Historie-kunde. Men heeft reeds genoeg van die Poppen in ons Vaderland, om de speelzieke Nieuwsgierigheid te voldoen, door het beschouwen van een onbezield lichaam. Andere deeze feil bemerkende, hebben die Pop, na hunne wyzen van denken, wonderbaar opgetooid, zonder haar den geest des Levens in te blazen. Dit zal ons werk zyn, en daar om zo veel te edelder als de ziel boven het lichaam uitmunt.

Om niet tot het daar tegen over staande uiterste te vervallen en op een andere zandplaat schipbreuk te lyden, zo zullen wy, de ziel der Histori-kunde van ons Vaderland betrachtende, het lichaam, of de gevallen, niet uit het oog verliezen, maar in een korte schakel dezelve doorlopen; ieder aanmerkelyk voorval, volgens het Recht der Natuur,

het

het algemeen Staats recht, het aller-Volkeren-recht, de beschreven-Rechten, de geäardheid van Volkeren en zaken, en de gezonde Reden onderzoekende, waar door alles een nieuw licht zal ontfangen. *Want, zegt* Grotius, Rerum moralium natura ex operationibus cognoscitur: *dat is*, de Natuur der zedelyke zaken word uit derzelver werkingen gekend.

Dit is voor my een stout bestaan, maar daarom des te waardiger voor de laatste mannelyke Telg van myn Stam, die nooit in losse gissingen vermaak schepten, maar de dwaaling en het onrecht rustig onder de oogen trad. Dit bedoel ik, en ontzie daar toe geen arbeid, veel min de bitse tong der lastering. Dwaal ik, het is met geen opzet, maar eene verdwaling door duisterheid; dog, als de ware oorzaak blykt houd de gissing van de wil op, *zegt een onzer doorlugtigste geleerden. Wel aan, Lezer, treed met my toe, tot het onderzoek der ware oorzaaken, om de dampen der twyffeling te verdryven, Recht en Waarheid te doen zegenpralen, dan zult gy de Eernaam van Staatkundige Histori kenders en Voorstanders van de Vryheid des Vaderlands, waardig zyn.*

I. HOOFDSTUK.

Van den staat deezer Lande, onder de Romeinen.

Het is een bekende zaak, dat de oudste bewoonders deezer Landen, waar van de Historien gewagen, *Batavieren* genaamd wierden, afstammelingen der oude *Germaanen* of Duitschers, welk groot Landschap door Volkeren van veelerlye benamingen bewoond, en door de Oorlogen der Romeinen, in hunne Gedenkschriften, bekend is geworden.

Wil men van de Regerings-form, van de wyze van Oorlogen, van de Oppermacht, van de Staatkunde, van de Zeeden, van de beweegende oorzaken der Gevallen, van Slaverny of Vryheid der *Batavieren*, oordeelen, zo moet men de oude *Germaanen* grondig kennen, die derzelver Stamvaderen waren. Dit diend nootzakelyk tot ons doelwit, dewyl de Inwoonderen van Nederland, nog zo verre van derzelver Voorvaderen niet ontäard zyn, dat ze, in veele opzigten, niet eenige Levendige trekken van geäardheid met dezelve behouden hebben, dewelke men kennen moet om gezond van alles te oordeelen.

De

De afstamming der Oude *Germaanen*, is zo duister als hunne geschiedenissen, voor de tyden der Romeinen, en behoort niet tot ons oogwit; het is genoeg te weeten, dat een van die oude Volkeren *Katten* genaamd, waar van de *Batavieren* hunnen oorsprong afleiden, bewoonders waren van Germanien, woonende tusschen de *Cheruscen* en *Hermunduren*. De laatste bewoonden het tegenwoordige Meissen, breidende zig uit tot het Zuidelyk gewest van Thuringen en Opper Frankenland. De eerste; bewoonden de Landen, gelegen tusschen de Rivieren de Elve en de Wezer, en ten deelen over deezen laatsten stroom, dat men, in onze dagen, Brunswyk, Lunenburg, Hildesheim, Halberstad en een deel van Thuringen noemd. De *Katten* bewoonden dan het tegenwoordige Hessen, een deel van Thuringen en van Paderborn, eindelyk zig uit breidende van den Hartswald tot aan de Wezer en den Rhyn, na dat zy met de Overwonnen *Cheruscen* tot een volk waren geworden.

De wetten der *Katten* waren dezelve die de Natuur opgeeft, Hunne Regerings-form was een zuivre *Democratia* ofte Volkregering, en de Oppermacht bestond in eene vergadering van alle de Hoofden der Huisgezinnen, welker besluiten kracht van wet hadden, die niet door de wil van een ander konden verbroken worden. De beroemdste Rechtsgeleerden stemmen met *Grotius* toe, dat die Oppermacht is de macht van hen; *Cujus Actus alterius juri non subsunt ita ut alterius voluntatis humanæ arbitrio irriti possint reddi*; dat is: *welker daden, onder het recht van een ander, niet staan, zo dat zy, door het goedvinden van eene andere menschelyke wille, niet konnen vernietigd worden.* Deeze Oppermacht bezat het volk alleen, als een wettig recht door de Natuur aan het zelve geschonken. De Stadhouders en Vorsten, gesteld om die besluiten en wetten ter uitvoer te stellen, hebben geen macht om wetten te maaken, en alles wat zy ten dien opzichte doen, doen zy niet uit hoofde van eigen recht; nademaal zy van de Oppermacht af hangen; dog hunne besluiten krygen dan eerst de kracht van wet, wanneer dezelve door de wil der Oppermacht, die in den boezem van de vergadering des Volks gelegen is, bvestigd werd.

De Rechtsgeleerden sluiten daarom van de Oppermacht uit het Hoofd, of den Persoon, die de Oppermacht oeffend uit naam des Volks, dat hy in zyn Persoon verbeeld. Zo lang die Persoon of Persoonen, aan de wet onderworpen zyn, en het Volk niet aan hunne

wille, maar alleen aan de wet, of de besluiten der Oppermacht onderworpen word, is en blyft het vry, anders word het slaafs, want de Opperste macht is alleen boven de wet, om dat zy de wet kan veranderen, door het veranderen van hare besluiten.

Daar zyn nogtans enkele Persoonen die de Oppermacht in hun Persoon bezitten, om dat die van het volk tot die byzondere Persoonen is overgegaan. Deeze zyn de Keizers, Koningen enz. Geschied die overgang, door een vrywillige overgave des Volks, onder zeekere voorwaarden, ten hunnen beste, dan blyft het een vry Volk, zo lang die Oppermachtige Vorst, tot heil des Volks, die voorwaarden heilig nakomt: verbreekt hy die voorwaarden, door het oeffenen der Oppermacht, dan word het Volk in slaverny gebragt. Word een vry Volk overheerscht, en door Oorlog en geweld gedwongen, de Oppermacht, zonder voorwaarden aan den Vorst af te staan, dan vervald het in Slaverny. Dit vind by de Rechtsgeleerden geen tegenspraak.

De Oppermacht bezaten de *Katten* en alle de Oude *Germaanen*, en zy waren dierhalve vrye volkeren, tot dat de Romeinen zelf, onder de Keizeren in slaverny vervallen zynde, Germanien met de Wapenen aanvielen, om die volkeren van de Oppermacht, door geweld, en by gevolg van de vryheid te berooven. De Romeinsche Keizers en Vorsten waren het alleen niet, die, door geweldige Middelen, zig aan die euveldaad schuldig maakten: andere vrye volkeren, door hunne hoofden opgestookt, vervielen tot dit zelve misdryf, hunne vrye Naburen door geweld verdrukkende.

De *Katten*, een strydbaar volk, maakten zig hier aan schuldig door het overwinnen der *Cheruscen*, hunne naburen, waar van *Tacitus* zegt: „ De *Cheruscen* hadden een lange en luye vrede ongetergt genooten; dit was wel geneuglyk, maar geenzints veilig. „ Bedrieglyk is het, tusschen Staatzuchtige forse Volkeren, gerust te slapen. Daar men met de handen pleit, is de sterkste altoos de vroomste en zedigste. Alzo wierden de *Cheruscen*, voor deezen rechtmaatig en goed, nu, na deeze overwinning, door de „ *Katten*, vadzig en dwaas geheeten, en het geluk der *Katten* wierd „ aan hunne wysheid toegeschreeven." Aldus geraaken de vrye Volkeren, wanneer zy in voorspoed en weelde, door eene langduurige vrede, onachtzaam zyn geworden, meest altoos in gevaar van hunne vryheid te verliezen.

Dit onderwonden de *Batavieren* en *Canifaten* mede, volgens *Tacitus*; *Katten* van oorsprong, maar egter als byzonderen Volkeren, van dezelve onderscheiden; mogelyk uit oorzaak van derzelver vreedzaamer geäardheid, die veel invloed op de besluiten der Oppermacht en wyzen van regeering hadden, gelyk ze ons worden afgemaald. De *Batavieren*, omtrent den Rivier *Adrana* woonende, met de *Katten* in verschil geraakt zynde, zo zogten de laatsten, de eersten, door geweld te verdrukken, en te verdryven. De *Batavieren*, niet uit gebrek van moed, maar uit liefde tot de Vrede, den Oorlog hatende, maakten zig tot de wederstand gereed, schoon zy, uit gebrek van Macht, niet bestand waren tegen de *Katten*. Hunne Priesters, met wien zy gewoonlyk te raade gingen, het gevaar bemerkende, vertoonden hen (volgens den Chronykschryver *Klaas Kolyn*) dat zy best zouden doen hun Land te verlaten, om de Landen te gaan bewoonen gelegen tusschen de uitwateringen des Rhyns tot aan de Noordzee, alwaar zy genoeg onderhoud vinden, en eene stille rust en vryheid konden genieten, als zynde op dien tyd onbewoond. Die Raad wierd goedgekeurt, en aanstonds werkstellig gemaakt. Ten dien einde namen zy een gedeelte van Gelderland, Holland en Utrecht in bezit. Het is meer dan waarschynlyk, dat de *Canifaten*, van wien de Kennemers afstammen, dit voorbeeld der *Batavieren* nagevolgt en zig in Kennemerland ter nedergeslagen hebben.

Meerder zal het tot ons oogwit doen, dat zy; volgens het getuigenisse van *Tacitus* en *Cæsar*; zeer sterk van Lichaam waren, bequaam om alle ongemakken uittestaan. De Kinderen liepen naakt; volwassene, Mannen en Vrouwen, bedekt met Beesten vellen; zy gebruikten eenvoudig voedzel en bewoonden nederige hutten met weinig Huisraad voorzien; vroom, getrouw en kuis zynde, wierd hun gemoed, door begeerte, niet tot ondeugd aangeprikkeld; dog gewoon onafhanglyk, volgens hunne oude gewoontens en vrye raadsbesluiten, te leven, zagen zy de slaverny voor een erger quaal aan dan de dood, dien zy liever verkoren, als te leven na een anders goeddunkelyke wet.

De Regerings-vorm, gelyk wy gezien hebben, was dezelve met die der Oude Germaanen of oude Duitschers. Men leest dat zy verkoren Koningen gehad hebben; dog hier uit moet men niet besluiten, dat zy een Koningryk, onder een Oppermachtig Vorst

hadden opgerecht. Dit blykt uit het gezegde van *Claudius Civilis*, Veldoverste der *Batavieren*, zeggende, volgens *Tacitus: Servirent Syria Asiaque & suetus Regibus Orient:* dat is: *Laat Syrie, Asie en 't Oosten, aan Koningen gewoon, dienstbaar blyven.* Ook vind men aangetekend, dat zy hunne Koningen uit de Edelsten, en hunne Veld Oversten uit de dappersten verkoren, schoon die twee Ampten zomtyds door een en dezelve Persoon bekleed wierden.

Zy hadden ook geen eigentlyke Republiek of Gemenebest, het zy met, het zy zonder een uitmuntend Hoofd, want uit *Cæsar* en *Tacitus* blykt het klaar, dat 'er op hunne vergaderingen, geen afgezondenen van de Edelen, van de byzondere Vlekken of Buurten verschenen, maar alle de Hoofden der Huisgezinnen verschenen gewapend, ter gewooner plaatze, tegen de Nieuwe Maan. De Oudste der Edelen stelde daar op voor, het verkiezen van eenen Koning. De voorgestelde Persoon, door het schudden der speeren goedgekeurd zynde, zo stelde hy zyne Raadgevingen voor over de gewigtige zaken die verhandeld moesten worden; dezelve wierden goedgekeurd op de gezegde wyze of afgekeurd door een algemeen gemor, dog de gemaakte besluiten wierden, waarschynlyk, door de Priesters, aangetekend en hadden kracht van wet.

Het is dan zonder tegenspraak, dat de Oppermacht, die alleen wetten kan maken, alleen tot het Volk, by een vergaderd behoorden, dat die verkoren Koningen zelf aan die besluiten of wetten onderworpen waren. Aan die verkoren Koningen, hebben de Romeinschen Historie-Schryvers dien Tytel toegeeigend, schoon het niet meer betekend dan Hoofd, President, en Opperste Raadsman, die de bestiering van de vergadering was gegeven. Het is ook bekend, dat; ten tyde van Oorlog, in die vergadering de Krygs-Oversten verkoren wierden, wiens gezag, met het eindigen van den Oorlog, mede een einde nam.

De vraag is dan, hoe lang het gezag van die verkoren Koningen duurden. Eenige zeggen, *ad vitam*, voor hun leeven, en meenen dat dezelve zo veel waren als Opperste Richters om de verschillen af te doen. Dit is geheel onwaarschynlyk; want *Cæsar* zegt van de Germanen, dat zy in vredenstyd geen *Magistratus* hadden, zo dat de ontstane verschillen op de naaste vergadering moesten afgedaan worden. Hier uit zou het schynen te blyken, dat het gezag van den verkoren Koning met het scheiden van ieder vergadering eindigden.

Dog

Dog *Tacitus*, bedoelende een laater tyd dan waar van *Cæsar* ſpreekt, meld van Opperhoofden der byzondere Landſtreeken, die door de Algemeene Volksvergadering verkoren wierden, die men *Principes*, edelſte en voornaamſte noemde, aan wien honderd mannen, uit de Gemeenten genomen, toegevoegd wierden, die te zamen, in die Landſtreek waar over zy geſteld waren, recht ſpraaken. Het gezag van die *Principes* en hunne honderd mannen, duurden toen ook niet langer als een Jaar; want men leeſt, dat zy het Volk Landeryen aan wezen om te bezaayen, die ieder; ten einde van het Jaar, wederom moeſt overgeven, om, het navolgende Jaar, die zelve of andere Akkers te bezaayen, zo als de op nieuw verkoren Rechters zouden goedvinden.

Pleegd men al verder met de Oude Hiſtorien raad, zo zal men zien, dat; het volk grotelyks in getal toeneemende, zo dat het ondoenlyk wierd, alle de hoofden der Huisgezinnen, op eene maandelykſe vergadering by een te doen komen; men eenige nieuwe ſchikkingen ten dien einde gemaakt heeft. Aldus verkoren, niet alleen de Edelen, en de hoofden der Huisgezinnen van het gemeene Volk, en ieder Vlek, (naderhand Stad) Kreits of Landſtreek, eenige gevolmachtigden uit het midden van hen, om, uit hunnen naam,

op

op die vergaderingen te verschynen, ontfangende ten dien einde uitdrukkelyke last en volmacht, waar uit de nog bekende Landdagen en vergaderingen der Staaten schynen voortgekomen te zyn.

Tot dien tyd toe wierden alle zaken beslist, niet volgens de beschreevene Rechten, die eerst ten tyden der Romeinen zyn ingevoerd, maar volgens het Recht der Natuur. Dit stemde best met de vryheid overeen, want de gezonde Reden is het hoogste Recht; met daar na te oordeelen word niemand benadeeld; maar na de Beschrevene Rechten te moeten oordeelen, maakt meenigmaal, dat het grootste Recht, in dit of dat geval, het grootste Onrecht word, om dat het beschreven Recht niet altoos met de gezonde Reden overeenstemt.

Onder die natuurlyke en gelukkige Regeering hebben deeze vrye Volkeren, die naderhand bekend waren onder de benaming van *groote* en *kleine* Friesen; geleefd, tot dat de overwinnende Romeinen, onder *Julius Cæsar* en zyne Navolgers, in deeze Landstreken bekend wierden; want die eersten Keizer, de Germaanen, onder *Ariovistus* geslagen hebbende, drong tot het Eiland en de woonplaatzen der *Batavieren* door, overwinnende de daar na toe gewekene Germaansche volkeren.

De *Batavieren*, niet machtig zynde *Cæsar* wederstand te bieden, zonden hem Gezanten toe, die de Vrede begeerden. Ten dien einde maakten zy met hem een verbond, belovende de Romeinen te zullen bystaan met een zeker getal gewapende manschap; en *Cæsar* verbond zig, deeze Volkeren, by hunne vryheid te handhavenen, en dat zy als Vrienden en Bondgenoten van 't Roomsche Volk zouden behandeld worden. Dit verbond was goed, maar het kwam op de ongeschondene handhaving daar van aan.

Tot nog toe had niemant, in deeze gewesten, ondernomen de Vryheid der *Batavieren* te krenken, en hun grootste Staatsregel was geweest, het bewaren van de onderlinge rust en vrede der Volkeren; dog de aankomst der Romeinen, bragt een tweede Staats-Regel voort, namelyk, het beveiligen der Vryheid tegen de geweldige macht van dit overwinnende Volk, dat alles voor zyn macht deed beeven.

Het gemaakte verbond, was daar toe het eenigste middel, dewyl de macht, om wederstand te doen, ontbrak. Om des te meer voor die Vryheid te waken, schynen, van dien tyd af aan, de Opper-

perhoofden des Volks, of dat algemeene vergadering, *ad vitam*, verkoren en aangesteld te zyn geworden. Dit was geen eigentlyke inbreuk op de Vryheid; dewyl het gezag van die verkoren Hoofden, onder de Oppermacht en de gemaakte wetten bepaald bleef; schoon 'er een Staatsgewyze Regeering, met een Hoofd wierd ingevoert, waar van de Staats vergaderingen, en het Stadhouderschap, in ons Vaderland, na de herstelde Vryheid, een bewys is, behoorende de Oppermacht aan de Staten, en het uitvoeren der besluiten en wetten van de Oppermacht, aan den Stadhouder, die teffens de Opperste Raadgever was, en de Oppermacht, onder zeekere bepalingen, verbeelde, by het afzyn der Staten, blyvende nogtans aan derzelver Oppermacht onderworpen.

De groote overmacht der Romeinen bragt de *Batavieren*, niet tegenstaande dit verbond, in een zeekere afhangelykheid, die derzelver Vryheid niet weinig ontluisterde. Het Roomsche gezag had zo veel invloed op de Staten des Lands, dat men de Roomsche beschreven Rechten, schoon in veele gevallen weinig overeenstemmende met de geäardheid en het waar belang der *Batavieren*, de kracht van wet gaf. Aldus ging men, om de Romeinen te believen, van het Recht der Natuur en de gezonde Reden af, om zig te onderwerpen aan de wet van een andere Oppermacht, waar door de Oppermacht der *Batavieren* gekrenkt wierd, dog niet geheel verloren ging.

Men mag dan staande houden wat men wil, dat de *Batavieren*, en hunne Nakomelingen, nooit hunne vryheid verloren hebben, nogtans blykt uit het gezegde klaar, dat zy, in zo verre, ten tyden der Romeinen in slaverny gestort zyn. Egter was dit een minder soort van slaverny; want daar de andere Germaansche Volkeren, hunne Oppermacht geheel verloren hadden, om voortaan aan de besluiten en wetten der Romeinen onderworpen te zyn, zo hadden die Roomsche besluiten en bevelen, geen kracht van wet by de *Batavieren*, dan voor zo verre, de Batavische Oppermacht, die besluiten aangenomen en aan dezelven de kracht van wet gegeeven had.

De Staatkunde der Romeinen, vorderde volstrekt, de *Batavieren* niet geheel van hunne vryheid en Oppermacht te beroven. Zy waren, door het aanneemen der Roomsche wetten en Raadsbesluiten, reets zo afhankelyk van de Romeinen geworden, zo dat

Tacitus dorst zeggen; dat het land der *Batavieren* een gedeelte van het Roomsch gebied was geworden; en *Zosimus* gaat nog verder, zeggende, dat het Eiland der *Batavieren*; aan de Romeinen, eertyds onderdanig is geweest: Maar genietende veel voordeel door den bystand der *Batavieren*, en kennende hunne liefde tot de vryheid, en gerust zynde op hunne beproefde trouwe, zo vorderden hun eigen voordeel, door die zoete wegen, de *Batavieren* in die afhangelykheid te houden, om de rust in deeze verre van Rome afgelegene Gewesten te bewaren, en nog grooter diensten van die zo dappere als getrouwe Landaard te trekken, zynde dit het grootste voordeel dat zy daar van konden genieten.

Cæsar, door de getrouwe bystand der Batavische krygsknegten, de *Britten* cynsbaar gemaakt hebbende, vereerde dezelve met zyn vertrouwen. Zyn Navolger *Augustus*, zyn voorbeeld navolgende, nam, uit de hulpbenden der *Batavieren* eenigen tot zyn Lystrawanten aan, konnende, in den oorlog tegen *Antonius*, best op dezelve vertrouwen, behalende, omtrent dertig Jaren voor de geboorte van onzen Heiland, door hunne dappere bystand, een volmaakte overwinning op dien wellustigen Romein.

Augustus, volkomen voldaan zynde, met die bepaalde afhankelykheid der *Batavieren*, noemden hen zyne getrouwe Bondgenoten. Die vleijende taal maakte dat goedhertig volk nog getrouwer aan *Augustus*, en nog veel afhangelyker van de Romeinen, in alles stemmende wat die goedvonden. Deeze Keizer, wist een goed gebruik daar van te maken, wanneer hy voorneemens wierd, de nog overgeblevene schyn van vryheid, in Germaanie te verdelgen en het zelve tot een Roomsch wingewest te maken.

Ten dien einde zond hy *Drusus*; de Zoon van zyne Gemalinne *Livia*, verwekt uit haar eerste huwelyk met *Tiberius Claudius Nero*; met een Leeger na Germanie, het geen in het Eiland der *Batavieren* aan Land trad. De Romeinen wierden door hen met open armen ontfangen, zy geen Staatkunde genoeg hebbende van te begrypen, dat zy aldus geheel afhankelyk van de Romeinen gemaakt wierden, die alle de rechten van de Oppermacht oeffenden, doende, waar het hen goed dagt, Burgten en Sterktens opwerpen, en die herugte graft van *Drusus* graven, die nu onder de benaming van den Nieuwen Yssel bekend staat. Van hier bragt hy de Germaanen onder het juk, dringende tot aan de Elve door, wanneer hy door de dood wierd weggerukt.

Het

Het gebied, over het Leger in Germaanie, wierd, omtrent de menschwording van den Zone Gods, aan deszelfs broeder *Tiberius* opgedragen. Hy lande ook met een Vloot in het Eiland der *Batavieren*, en misnoegd zynde op de *Canifaten*, of Kennemers, (na alle waarschynlykheid, om dat zy de afhangelykheid moede geworden zynde, hunne vorige vryheid zogten te doen herleeven, waar op deeze volkeren zo zeer gesteld waren;) zo viel hy hen op het Lyf, die dappere menschen door de wapenen verdrukkende, waar toe de misleide *Batavieren* gewillig hunne bystand verleenden, niet begrypende dat zy daar door de ketenen hielpen smeden, waar mede zy geboeid stonden te worden.

Deszelfs opvolger *Varus*, een ontuchtig en trots mensch; van welke ondeugden de Germaanen een groten afkeer hadden; die volkeren te hard handelende, deedt dezelve onder *Arminius* tegen hem opstaan, die het Leger der Romeinen geheel versloegen. De *Batavieren* hadden waarschynlyk geen deel nog aan dien opstand, nog aan dien veldslag. Dit blykt klaar uit *Tacitus* en *Cassius*, zeggende; dat *Augustus*, wanhopig over die nederlaag, en nu de Germaanen mistrouwende, dezelve uit Rome deedt vertrekken. De *Batavieren* waren hier onder niet begrepen, want by *Suetonius* komen zy kort daar aan voor als zynde de Lyfwagten des Keizers, en, kort na deszelfs dood, trokken zy onder *Drusus*, Zoon van den Keizer *Tiberius*, na het tegenwoordige Hongaryen om den opstand te dempen.

Germanicus, Zoon van den eersten *Drusus*, Broeder van *Tiberius*, den twist onder de benden geslist, en de nodige bystand van de getrouwe *Batavieren* ontfangen hebbende, herstelde wel haast de Romeinsche zaken in Germanien, *Arminius* overwinnende. De *Batavieren*, wierden met zo veel zagtheid door de Romeinen behandeld, dat zy hunne afhangelykheid en verlies der vryheid niet schenen te gevoelen; in tegendeel waren zy maar bedagt, door getrouwe diensten zig aangenaam by de Romeinen te maken. Dit bleek, want *Germanicus*, by misslag, zyn volk aan deeze en niet aan de overzyde, van de Elve ontscheept hebbende, vond veel zwarigheid in het overtrekken van die Rievier. De *Batavieren*, die groote zwemmers waren, zogten den Veldheer te behagen, en begaven zig rustig te water, dog geraakten, door de snelheid des strooms, wel haast in wanorder, en veelen verloren daar door het Leven. Hier

uit zien wy klaar, dat de vrye Volkeren, door zoete en vriendelyke wegen, ligtelyk aan de hand gaan, waar door zy menigmaal de dierbare vryheid uit het oog verliezen.

Germanicus, aan de Vezer gekomen zynde, vond het Leger der *Cheruscen*, onder *Arminius*, aan de overzyde gelegerd. Hy deed, om den Vyand met meerder voordeel aan te tasten, zyn volk, over bruggen, op verſcheide plaatzen, over de Rivier trekken; en om dien overtogt te begunſtigen, doorwade *Kariovalda*, het Opperhoofd der *Batavieren*, de Rivier met zyn Volk, vallende den Vyand op het Lyf. Deeze, uit liſt wykende, lokten de *Batavieren* in een hinderlaag, waar door veele van die dappere mannen het leven verloren; dog door welke daad de overwinning der Romeinen verzekerd wierd.

Aldus blykt het klaar, hoe nuttig derzelver vriendſchap aan de Romeinen was; want zy bleven getrouw, ſchoon de Frieſen en andere Volkeren gedurig tegen de Romeinen opſtonden, die daardoor ook geheel, als door de wapenen overwonne Volkeren, hunne vryheid verloren, het geen hen, volgens het algemeene Staats-Recht, rechtvaardig overkwam; want die zyn eed en verbond verbreekt, en dan door de wapenen overwonnen word, heeft, volgens de wet, zyn goed en leven verbeurd aan den Overwinnaar; nu is de ſlaverny, een minder ſtraf als het leven te verliezen, en is daarom, in dit geval, niet alleen rechtvaardig, maar genadig.

De *Batavieren* hadden betrekking tot de Romeinen, uit hoofde van het verbond, dat een wederzydſche verpligting van vriendſchap en onderſteuning mede bragt. Zo lang de *Batavieren*, getrouw aan dit verbond bleven, konden de Romeinen zonder de ſchandelykſte onrechtvaardigheid, den *Batavieren* niet van hunne vryheid beroven: Beider Staats Regelen vorderden die getrouwe onderhouding van het verbond. De Romeinen hielden daar door een vaſten voet in deeze geweſten, en bleven overwinnende: De *Batavieren* bleven daar door beveiligd tegen de overmacht van hunne Naburen. Hun Land wierd met bedyking, door de Romeinen, van de gedurige overſtromingen bevryd; hunne zeden wierden door derzelver verkeering beſchaaft, en deeze geweſten begonden te bloeijen door den koophandel. De binnelandſche ruſt wierd bewaard, om dat 'er geen verandering in de form en conſtitutie der Regeering kwam voor te vallen; want de afhangelykheid van de

Ro-

Romeinen was meer eene goedwillige toegevenheid aan derzelver goedvinden, dan eene dwang, dat met des te minder tegenzin geschiede om dat men daar voordeel van trok. Dus behielden zy hunne vryheid om dat ze dezelve niet tegen de Romeinen zogten te beveiligen. Dit was hunne veiligste Staatsregel, als geen macht genoeg hebbende om het geweld te wederstaan.

Van den togt, die den dwazen Keizer *Caligula*, na het Eiland der *Batavieren* deet, om zyne Batavische Lyfwacht voltallig te maken; behalende eene overwinning op de hoorens en schelpen van de Zee, zeggen wy niets, dan, dat de Romeinsche naam daar door, in deeze gewesten, veel van haren luister verloor, zo dat een zeeker *Canifaat*, Vader van *Brennio*, opentlyk ongestraft den spot daar mede stak; en de Romeinsche Soldaaten waren daar over zo gestoort op hunnen Keizer, dat hy naauwelyks te Rome was wedergekeert, of hy wierd door *Cassius Cherea*, het hoofd van een vloekverwandschap, vermoord. De *Batavieren* zagen deezen tocht nogtans aan, als een blyk van de genegenheid die de Keizer hen toedroeg, als meenende voornamelyk op de getrouwheid der Batavische Lyfwagten staat te konnen maken; zy namen deezen moord ook zo qualyk, dat zy aanstonds de Wapenèn opvatten, de Moorders des Keizers, en alle die maar verdagt waren eenig deel daar aan te hebben, om 't leven bragten. Deeze getrouwheid betoonden zy ook aan zyn Oom en opvolger *Claudius*, die met een heyr in deeze gewesten verscheen, en de Britten overwon door de dappere bystand van *Claudius Civilis*, Hoofd der Batavische Hulpbenden, en toen 'er, na het vertrek der Romeinen, nieuwe onlusten in Brittannie ontstonden, wierden dezelve door de getrouwheid der Batavieren vroegtydig gedempt.

Claudius vermoord, en door *Nero* in het gebied opgevolgt zynde, zo begonden de Friesen, wederom hunne horens op te steken, jokende na hunne oude vryheid. Zy waren zodanig door slaafsche Teugels gebreideld, dat zy geene Landen mogten bewonen nog bebouwen dan die hen, uit naam des Keizers, waren aangewezen. Onder de vorige dwingelanden; die nogtans nooit eenig nadeel, meer dan *Augustus*, aan de *Batavieren* hadden toegebragt; was het ontzag, voor de Roomsche Naam, gelyk wy zagen, in deeze gewesten, zeer verminderd. De Friesen wierden daar door zo stout, dat zy, op eigen gezag, zodanige Akkers in bezit namen als zy

goed dagten: *Dubius Avitus*, Romeinsche Landvoogt, deed hen daar over zware dreigementen, het geen de Friese Opperhoofden, *Verritus* en *Malorix* deedt besluiten na Rome te gaan om zelf met den Keizer te spreeken. Zy aldaar aangekomen, en in den Schouwburg geleid zynde, om de Roomsche grootheid te zien, vroegen wat menschen het waren die, in uitheemsche gewaden, onder de Raadsheeren en Ridderen van Rome zaten? Zy horende, dat men die eer toestond aan de Gezanten der Volkeren, die in dapperheid en getrouwheid jegens de Romeinen, boven anderen, uitstaken, zeiden; Niemant gaat de *Germaanen* daar in te boven, en met een namen zy plaats by die Gezanten. Die fierheid wierd door *Nero* niet qualyk genomen, maar als een blyk van hunne onschuld aangezien. Hy beschonk hen met het Roomsche Burgerrecht, dog beval dat de Friesen de ingenome Akkers aanstonds zouden ruimen, waar mede zy te rug keerden. Te Huys gekomen zynde, sloegen zy dit bevel in de wind. Toen wierd aan de *Batavieren* den last opgedragen hen door de wapenen daar toe te dwingen, het geen die deeden, veelen van de moedwilligste Friesen dood slaande.

Dit is zekerlyk een bewys dat de Romeinen veel op hunne Bataviſche Bondgenooten vertrouden. Dog de vraag is, of de *Batavieren* rechtvaardig en Staatkundig handelden, aldus, ter begunstiging van de Romeinen, de vryheid van hunne Nabuuren te helpen verdrukken. Ik antwoord: zy waren door het verbond met de Romeinen daar toe verpligt; en de getrouwheid was hunne eerste Staats-Regel, waar by zy zig altyd wel bevonden hadden. Dit te doen was ook rechtvaardig; want de Friesen, waren door de Romeinsche Wapenen overwonnen, en hebbende hun goed en leven verbeurd, waren zy verplicht de bevelen van de Roomsche Oppermacht te gehoorzamen. De *Batavieren* handelden dan rechtvaardig, de Friesen daar toe te nootzaken. Zy handelden in deezen, boven dien, volgens de Regelen van de goede Staatkunde, of het besluit der gezonde Reden, die hen leerden, dat de trotsche, onhandelbare en heerszuchtige Friesen, van dien tyd, in onderwerping gehouden moesten worden; want zonder dit zouden de *Batavieren* voor derzelver woede bloot gesteld geweest, en wel haast van hunne vryheid berooft zyn geworden; en de veiligheid van het Vaderland, stelde deszelvs hoogste Staats-Recht, dat altoos rechtvaardig is, zo het met de getrouwheid aan de verbonden gepaard gaat,

Tot

Tot hier hadden de *Batavieren* van alle mishandelingen bevryd gebleven, die de andere Wingewesten, voornaamelyk *Germánie* en *Gallie*, van de Roomsche Landvoogden hadden moeten uitstaan, die de *Batavieren*, uit hoofde van hunne behoude vryheid, en het vertrouwen, waar mede de Roomsche dwingelanden hen vereerden, altoos ontzien hadden. *Nero*, dien bloedhond, had in den Jare 68, volgens de gemeene Tydrekening der Christenen, die wy voortaan altoos zullen volgen) doorslaande proeven van hunne getrouwheid, waarom hy zig meer op zyne Batavische Lyfwachten, als op de Romeinen verliet. Dit bleek, toen hy zyne Moeder had doen vermoorden, waar door een zamenzwering gesmeed wierd tegen zyn leven. Dit ontdekt zynde, zo wierd de Stad door de *Batavieren* bezet, die de schuldige gevangen hebbende, ter straffe sleepten.

Des niettegenstaande waren de *Batavieren*, in hun Vaderland, niet veilig voor de listen van *Capito*, Stedehouder van Neder-Germanie, die, op een onwettige wyze, zyn gezag zo verre zogt uittebreiden, van de Landen der *Batavieren*, als behorende tot zyn Stedehouderschap, als of het een Wingewest was geweest, mede aan de Oppermacht der Romeinen te onderwerpen. Dit was eene poging om de vrye *Batavieren*, mede tot Slaven te maken (1). Den moedigen Batavier *Julius Paulus*, Broeder van *Claudius Civilis* zig manmoedig daar tegen stellende, wierd door *Capito*, als een Muiter, en schender van het Oppergezag der Romeinen, op eene wetteloze wyze om 't leven gebragt; of liever, onder schyn des Rechts vermoord; en den getrouwen *Claudius Civilis*, die zo veele diensten aan de Romeinen gedaan had, wierd opgeligt en na Rome gezonden.

Dit was eene volstrekte onrechtvaardigheid, en schending van de Oppermacht der *Batavieren*, die daar door het verbond, met dit vrye Volk gemaakt, schonden. De *Batavieren* kregen daar door Recht hunne geschonde vryheid door de wapenen te herstellen, en de Romeinen op allerlye wyzen te beschadigen in den Oorlog, volgens het Aller-Volkeren Recht, het geen de Oppermacht van ieder Volk

(1) *De Schryver van de Vaderlandsche Historie, I Deel, I B. pag. 99 schynd het hier aan oordeelkunde te ontbreeken, dit niet uit het verband der zaken by* Tacitus *behbande konnen opmaken.*

Paulus, zonder blyk van schuld, nog grooter wierd. *Nero*, die gelyk wy zagen, zyn grootste vertrouwen op de *Batavieren* stelden, hield hem tot aan zyn dood gevangen, mogelyk uit argwaan, houdende hem schuldig aan deezen opstand.

Dit alles was des te waarschynlyker, om dat de Galliërs wezentlyk tegen de Romeinen waren opgestaan. De slegte Staatkunde van *Nero*, die alleen zyne booze geäardheid zogt te voldoen, zonder voor de welstand des Ryks te zorgen, was de oorzaak daar van. Hy had het bestier over Gallië; dat door veele quade behandelingen en knevelaryen getergt was; aan *Vindex* toe vertrouwd, zynde van een Gallisch Koning afstammende; dog nu bekledende den rang van Roomsch Raadsheer. *Vindex*, de kans schoon ziende, besloot zyn Vaderland van het Roomsche juk te verlossen, waar na de Galliërs verlangden. *Nero*, om dien afval te wreeken, gaf daar toe bevel aan zyn Veldheer *Rufus*, die zyn Leger in Gallië gebood. Deeze ontbood aanstonds de Batavische hulpbenden uit Brittannie te rug, die, gevoegd met de Batavische Ruiters en Romeinse Legioenen, *Vindex* op den hals kwamen.

Hun eerste bedryf was het belegeren van *Vesontio*, tegenwoordig *Besançon* genaamd; dog *Vindex* schoot toe, niet zo zeer om die Stad te ontzetten, als wel om *Rufus* in zyn belangen te doen overgaan. Dit gelukte hem in een mond gesprek, waar op *Vindex* zorgeloos voorttrok. De Roomsche en Batavische Legerhoofden, zonder het bevel van den trouwlozen *Rufus* af te wagten, vielen de wederspannelingen zo geweldig op het Lyf, dat zy dezelve geheel versloegen, doende de *Batavieren* wonderen van dapperheid. Dit maakte *Vindex*, die nu alles verlooren zag, zo wanhopig, dat hy zig, met eigen handen doode. Dit was egter van weinig nut voor *Nero*; want het Romeinsche Krygsvolk, de wreedheid van dien dwingeland moede geworden zynde, riepen, byna ter zelver tyd, *Galba* tot Keizer uit: Ook wist *Rufus*, de *Batavieren* over te halen om de geledene verongelykingen, den bloedhond betaald te zetten. Aanstonds trok *Rufus*, met zyne Romeinen, en de Batavische Benden, na Italie om *Nero* van den Throon te bonzen; en het gaf hen veel moed te zien, dat de Roomschen Raad hun bedryf billykte, verklarende *Nero* voor een Vyand des Vaderlands, die daar op zig zelf van 't leven beroofde.

Van den staat deezer Lande, onder de Romeinen.

Galba had nauwelyks de Regering aanvaard, of hy verklaarde *Civilis* onschuldig en stelde hem in vryheid. Dit was een daad van Rechtvaardigheid; dog in plaatze van hem verder vergoeding te doen erlangen, en de Batavische Benden, ten teeken van zyne erkentenisse, behoorlyk te beloonen, waar toe hy te gierig was, zond hy de *Batavieren*, onder hunnen Opper-Veldheer, met ledige handen, misnoegd te rug.

Het schynd ook dat *Galba*, om zyne Gierigheid te voldoen, de Germaanen, aanstonds met nieuwe schattingen verdrukte; ten minste zo is het zeeker, dat de *Batavieren*, op hunne te rug togt, in Germanie gekoomen zynde, die Landaard meede zeer misnoegd over de Gierigheid van *Galba* vonden, en te huis gekomen zynde vonden zy, al het Batavische Volk, zeer tegen dien Keizer verbitterd.

Dit ter ooren van de Batavische Lyfwagten des Keizers, te Rome, gekomen zynde, zo bestonden zy zeer verachtelyk van *Galba* te spreeken, niet onduidelyk te kennen geevende dat zy een ander tot Keizer wilden uitroepen. Dit maakte *Galba* bedugt, aan wien, in dit geval, maar twee wegen waren overgebleven. De *Batavieren*, door weldaden en eene rechtvaardige behandeling, aan zig te verbinden, was het beste en veiligste; maar zyne Gierigheid deet hem dit verwerpen. Hy moest dan tot het tweede besluiten, om zig te ontdoen van de *Batavieren*. Ten dien einde beroofde hy dezelve van hunne waardigheid als Lyfwagten des Keizers, zendende hen mede, met ledige handen na hun vaderland te rug.

Deeze daad zagen zy aan voor de tergenste ondankbaarheid, want hunne betoonde dapperheid en trouw, had eene geheele andere beloning verdiend. Kort na hun vertrek wierd *Vitellius*, die het Roomsche Leger in *Germaanie* gebood, tot Keizer uitgeroepen; dog de Romeinen, *Galba* om zyne gierigheid vermoord hebbende, verklaarden *Otho* tot zyn opvolger. *Civilis*, de algemeene vergadering van de Batavische Volks-regeering, by een geroepen hebbende, zo erkende dit vrye Volk, tot een bewys, dat, zy de Opperstemacht in hun Vaderland bezaten, *Vitellius* voor wettig Keizer van Rome, en hun bondgenoot.

De overige *Germaanen*, nog in twyffel staande wat zyde best te verkiezen, zagen, op dien tyd, de afgedanke Batavische Keizerlyke

Lyfwachten by hen aankomen, hebbende besloten, in dit geval, het voorbeeld van die roemryken benden te volgen, die zig aanstonds, volgens het besluit der Vaderlandsche Oppermacht, voor *Vitellius* verklaarden, waar op geheel *Germanie* dien Keizer toeviel. Dat de erkentenisse van *Vitellius* groot geweest is, doende groote beloften, den *Batavieren* deezen gewigtigen dienst te zullen vergelden, is ligtelyk te begrypen, dewyl zyn eigen belang vorderde, die dappere manschap, tot bystand aan zig te verbinden, het geen hem gelukte; neemende zy dienst onder zyn Leger

Vitellius een Leger onder *Cécina*, door Zwitserland, en een ander Leger onder *Valens* door Gallie na Italie doende trekken, waar by de *Batavieren* zig bevonden, zo geraakten dezelven oneenig met een der Romeinsche Legioenen, dewyl de eerste, hoogmoedig op hunne diensten geworden zynde, niet voor de Romeinen wilde wyken. Zy gingen dezelve mogelyk in dapperheid en getrouwheid te boven, en de groote diensten, nog onlangs aan *Vitellius* bewezen, had hen onhandelbaar gemaakt. Die onbedagtzaamheid bragt den Roomschen Veldheer *Valens* in verlegenheid. Hy kon niet dulden dat zyn gezag gekrenkt wierd; want de goede tucht, zo wel als afhangelykheid van den Veldheer, kan niet te groot in het Krygsbestuur zyn, en de hulpbenden zyn zo wel daar aan onderworpen als de overigen; aldus waren de *Batavieren* zo wel gehouden zig aan zyne beslissing te onderwerpen als de Romeinen. De *Batavieren* wierden wrevelig en verbraken de tucht; dog *Valens* deedt de hoofden der Muiters ter dood brengen, waar door de rust eenigzints hersteld wierd.

Dit al mede op de Lyst der verdrukkingen te stellen, onder voorgeeven, dat de *Batavieren*, in dien twist, gelyk, en de Romeinen ongelykheid hadden, zou dwaasheid zyn; ja al waren zy door dat Legioen beledigt geworden, en al had *Valens* hen geen recht gedaan, zo wierden zy rechtvaardig gestraft, toen zy den Veldheer niet begeerden te gehoorzamen. De Krygswetten der Romeinen waren zeer gestreng, en de wreveligste Romein, die anders voor geen Koning bukte, onderwerp zig daar aan met bereidwilligheid, waar aan dat Volk, voor een groot deel, hunne overwinningen verschuldigt was. Dit ging, volgens *Pufendorf*, zo verre, dat een Soldaat, door zyn Officieren gekastyd wordende, de Stok greep om het slaan te beletten, voor eerloos verklaard, en als een Slaaf,

tot

tot de verachtelykſte dienſt veroordeelt wierd; maar brak hy den Stok, of dorſt hy wederom ſlaan, dan moeſt hy de pynelykſte dood ſterven.

Men zal vragen, was dit niet onrechtvaardig zo die gekaſtyde Soldaat geen quaad had gedaan? zo zyn Officier, dronken zynde, hem zonder oorzaak ſloeg? De Krygswetten zeggen, neen: want eene byzondere belediging moet niet in vergelyking geſteld worden met den ondergang van 't geheel. De onderwerping, zonder uitzondering, is volſtrekt nootzakelyk in den Krygsdienſt, en de minſte ſchending daar van kan het bederf van 't Leger, en 't verlies van den Staat na zig ſlepen, gelyk de Dictator *Papyrus*, in zyne redenvoering, te vinden by *Titus Livius*, zo heerlyk heeft aangetoond.

Dit gaat aan in den Krygsdienſt; maar heeft dit ook plaats in de Burgerlyke Regeering? Wy antwoorden: Volgens de algemeene Regel onder de Rechtsgeleerden, word een Vonnis, ſchoon verkeerd, voor waarheid en rechtvaardig gehouden. Ik zeg, ſchoon onrechtvaardig, want de rechtvaardigſte Rechter kan dwalen, en ter goeder trouwe, een onrechtvaardig Vonnis vellen, en daarom ſtaat het den Burger vry, van een Vonnis, waar over hy zig bezwaard vind, te appelleeren aan een hooger Rechter; doet hy dit, zo is het nog geen gevolg dat dit eerſte Vonnis onrechtvaardig is, al *wierd het zelve* door dien Hooger Rechter vernietigd. Die kan ook dwalen, en een misſlag begaan, en aldus kan hy een rechtvaardig Vonnis vernietigen, om een onrechtvaardig Vonnis, in de plaats, ſtand te doen grypen; egter moet het laatſte Vonnis voor waarheid en rechtvaardig aangezien worden, en een Burger, ſchoon verongelykt, moet zich daar aan onderwerpen, om dat het Gemeenebeſt anders niet beſtaan kan.

De volſtrekte onderwerping aan de beſluiten der Oppermacht, al wierd een byzonder Perſoon daar door benadeelt, heeft ook plaats in de Burgerlyke Regeering, want alles word voor rechtvaardig gehouden, het geen men kan preſumeeren, door de Oppermacht, geboden te zyn ten voordeele van 't algemeen, al komt de Ingezetenen zulks anders voor; want de Oppermacht kan, des noods, de Ingezetenen verongelyken om het Gemeenebeſt te behouden, zonder onrechtvaardig te handelen, gelyk *Puſendorf* uit veele voorbeelden heeft aangetoond. Zo de Ingezetenen, zelfs in diergelyke gevallen, zig tegen de Oppermacht mogten aankanten,

dan zou dit de grootste onrechtvaardigheid van allen zyn, om dat zulks den ondergang van het Gemeenebest, dat is van allen, na zig zou slepen; ook is het niet onrechtvaardig, de Gemeente een klein quaad te doen ondergaan, om het zelve voor een groot quaad te beveiligen. Die geleerde Man voegd de navolgende bedenkingen daarby: *somtyds willen muitzuchtige en oproerige Onderdanen, voor verongelykingen van den Souverein, zodanige zaken doen doorgaan, die in den grond onverschillig zyn; want dit Volk meent recht te hebben alles te veroordeelen dat hen niet aanstaat. Het is onmogelyk al de wereld genoegen te geeven, schoon dat men zig nog zo wel gedrage. Dit valt niet moeijelyk te begrypen, wanneer men in aanmerking neemt de wonderlyke verscheidenheid van de geäardheid der menschen en de qualyk geregelde begeerten van een talloose meenigte. Zy dan, die alle de daden van den Vorst* (of Oppermacht) *voor zo veele onrechtvaerdigheden willen doen doorgaan, om dat dezelve niet met hun goedvinding over eenstemmen, zoeken daar door den Staat te ondermynen, of zig zelven van het opperste gebied meester te maken. Waarlyk veele menschen klagen niet over de Regeering dan om dat dezelve niet in hunne handen is.*

Anderen Menschen, toond hy aan, dat het op den Vorst geladen hebben, die de Oppermacht verbeeld en dan vervolgt hy: *Anderen neemen tot een voorwendsel de weinige zorge, die de Vorst gebruikt in het verkiezen van zyne Staats-Dienaars; maar wil men de waaragtige oorzaak van dat gemor doorgronden, zo zal men bevinden, dat het meer hier van daan komt, dat zy zelf niet in het hoog bewind zyn, dan uit hoofde van eene quelling om dat den Staat, door den slegten raad en het quade bewind der Staatsdienaren, die de Regeering in handen hebben, in gevaar is.*

Dit toond hy aan door voorbeelden, sprekende van een vry Volk; want slaven, die van de willekeurige macht van een Persoon afhangen, is niets overig gebleven dan te gehoorzamen, en dan vervolgd hy: *Het slegte volk mort over de grootheid der Imposten, zelfs dan, wanneer men niets meer invoordert, dan het geen volstrekt noodzakelyk is om aan den dringende nood van den Staat te voldoen, en het geen men, in 't vervolg, daar toe nodig zal hebben: Zy, die graag zagen, dat hunne misdaden ongestraft bleeven, klagen, dat men de straffen, by de wet vastgesteld, met al te groter gestrengheid uitvoerd.*

Dog genomen, eenige byzondere Persoonen hadden redenen, zo zy meenden, van daar over te klagen, dan toond hy wat de eenig-

nigste wettige hulpmiddelen, by een vry volk, daar tegen te vinden zyn: *Zo iemant alle deeze zaken onverdraaglyk vind, hoe nodig zy ook voor den Staat zyn, dan kan hy zig na elders begeeven; dog zo hy liever wil blyven, schoon alles niet na zyn zin gaat, dan moet hy zulks wyten aan de gesteldheid der menschelyke zaken, en aan het gemeene lot der stervelingen, het geen niet toelaat, dat iemand op Aarde eene volmaakte gelukzaligheid geniete, want het zou al zo ongerymd wezen, te willen, onder voorwendzel dat het eenige ongelegenheid veroorzaakt, het Juk van de wettige Oppermacht af te schudden, dan te geloven dat het steelen geoorlooft is, om dat men de nootzakelykheid, van met werken de kost te winnen, te hard vind.*

Het ongenoege tegen de besluiten der Oppermacht, al waren die nog zo drukkend, is dan onrechtvaardig en strafwaardig. Hier uit volgt dan wederom de vraag, of men zig ook niet mag verzetten tegen een Vorst, aan wien de Oppermacht, door het Volk is toe vertrouwd. Volgens het recht der Natuur vermogen wy, in den staat der Natuur, alle verongelykingen afweeren, en niemant behoefd onrecht te verdragen; maar in den staat van de Burgerlyke gemeenschappen, heeft zodanig een Hoofd, zelvs de Magistraat, een grooter macht over de Ingezetenen verkregen, als de eene mensch over den ander, in den staat der Natuur, rechtvaardig bezat. Word men wat hard gehandeld, men moet het met geduld verdraagen, liever als het Gemeenebest door een geweldige wederstand te benadeelen. Word men door de Magistraat mishandeld, men mag, volgens de wetten, daar tegen waken. Word men door den Vorst verdrukt, men moet zwygen tot dat de natuurlyke Oppermacht, dat is de vergadering van het Volk, den Staat, spreekt en de daden van den Vorst voor onrechtvaardig verklaart, om dat hy de voorwaarden verbreekt, waar op hem de Oppermacht toevertrouwd is, gelyk in *Philips den* II is gebleeken.

De *Batavieren* wierden dan rechtvaardig gestraft, schoon zy beloning verdiend hadden, en qualyk van dit Roomsch Legioen behandeld waren; en zy wierden daar door niet ontrouw om dat die straffe met de Krygs-wetten overeenstemden. Het is egter, in diergelyke gevallen, gevaarlyk en niet Staatkundig de gestrengheid tot een onmatige straf uittestrekken, maar alles moet met gematigheid verzoet worden, om het gezag en de achting te behouden. Hier tegen zondigde *Valens* naderhand, gelyk wy zien zullen

Valens

Valens met het Leger te Pavie gekomen zynde, zo begonden de *Batavieren* wederom tegen de Roomſch Ligioenen, die hen voorgetrokken wierden, te morren, ſtoffende op hunne groote daden. Dit maakte den Roomſchen Veldheer ongeruſt, vrezende dat daar onder eenige verradery ſpeelde; het geen een ongegrond vermoede was; waarom het onrechrvaardig beſluit van hen na Gallië te rug te zenden, het gantſche Leger zodanig mishaagde, dat het tegen *Valens* zoude hebben opgeſtaan, indien de Leger-Meeſter *Varus*, de Romeinen niet door liſt had weeten te ſtillen, en de Veldheer wierd daar door met ſchande bedekt, zonder zyn onrechtvaardig beſluit te konnen werkſtellig maken, dewyl de Romeinſche Legioenen, zonder de byſtand van hunne getrouwe medgezellen, de dappere *Batavieren*, niet ten ſtryde wilden trekken. Hier uit ziet men hoe veel kracht de wet op een vry Volk heeft, daar eene wetteloze geſtrengheid altoos quade vruchten voortbrengt, daar eene rechtvaardige behandeling, gepaard met liefde, de ſtoutſte bevredigt; want *Valens* behaalde kort daar aan, door de dapperheid der *Batavieren*, een volkomen overwinning op het Leger van *Ottho*, wordende *Vitellius* alleen voor Keizer erkend en de *Batavieren* van wegen den Raad bedankt.

De haat, tuſſchen de *Batavieren* en de Roomſche Legioenen, was daarom niet weggenomen, konnende de eerſte de ontfange belediging, waar van zy, geen vergoeding ontfangen hadden, niet vergeeten. *Vitellius* dorſt de Roomſche Keurbenden niet ſtraffen; dog om de quade gevolgen van deeze oneenigheid voor te komen, zond hy de *Batavieren*, onbeloond, na Germanie te rug, het die dappere Manſchap onvergenoege maakten.

Niemant was egter misnoegder dan *Claudius Civilis* hun Hoofd; want die edele en fiere *Batavier* kon dit alles niet verdragen; en ziende de wanorder, die in de Regeering des Romeinſchen Keizerryks begon te ontſtaan, zo zogt hy met de Romeinen te breeken, om, even als *Sertorius* en *Hannibal*; waar by hy zig gewoon was te vergelyken, als hebbende, zo wel als zy, maar een oog; een grooten roem daar door te verkrygen. Hy zogt, met dit oogwit, de misnoegde *Batavieren*, tot den afval te bewegen, die dit, als een verraders voorneemen, zo qualyk namen, dat zy hem na het Leven ſtonden.

Dat deezen *Batavier*, die de Romeinen nu vyf en twintig Jaren ge-

getrouw gediend, en zulke groote dienften gedaan had, met ondankbaarheid beloond was geworden, is blykbaar; dog de *Batavieren* ontdekkende, dat eigen belang en wraakzucht, de bewegende oorzaak was waarom hy hen tegen de Romeinen zogt op te ftoken, zagen dit als een ftrafwaardige daad aan, dewyl het algemeen belang des Vaderlands, maar geen eigenbelang, de bedoeling van een Opperhoofd moet wezen.

Civilis moeft dan, voor eenen tyd veinzen, dog vond wel haaft gelegenheid ter bereiking van zyn oogwit. Het wangedrag van *Vitellius* verbitterde de Romeinen, roepende een veel waardiger Veldheer, namelyk *Vespafiaan*, die in Paleftina den Oorlog voerde, tot Keizer uit. Aanftonds ontbood *Vitellius* niet alleen de Roomfche Legioenen, uit Brittannie en Germanien, maar ook de Batavifche Hulpbenden te rug, om tegen zyn mededinger na het Ryk, beftand te zyn. *Antonius Primus*, Burgemeefter van Rome, een getrouw Voorftander van *Vespafiaan*, zogt dit te verhinderen. Hem was de misnoegtheid van *Claudius Civilis* bekend; dus vermaande hy hem door Brieven, de Party van *Vespafiaan* te kiezen, die als een rechtvaardig Vorft, de verongelykingen weg neemen, en de vryheid der *Batavieren* zoude handhavenen: Ten dien einde moeft hy de hulptroupen, zelfs de Romeinfche Legioenen, die *Vitellius* uit Germanie had ontboden, te rug doen blyven. *Hordeonius Flakkus*, die het Leger in Germanie gebood, en na *Vefpafiaan* helde, fpoorde *Civlis* mede tot het zelve aan.

Dit deedt die getergde *Batavier* het uiterfte vermaak; dog weetende, dat zyne Landsluiden, die zelfs de fchyn van ontrouw niet konden dulden, hier toe nooit zouden zyn te bewegen, dan na dat zy volmaakt overtuigd waren geworden, dat het behoud der edele Vryheid, en de bevryding van alle onrechtvaardige verdrukking, zulks volftrekt vorderden, zo befloot hy zeer voorzigtig daar in te werk te gaan.

De Roomfche Wervers, tot het voltallig maken der Batavifche Hulpbenden, waaren inmiddels daar mede bezig in het Land der *Batavieren*. De Batavifche Jeugd, blakende om roem te verwerven, bood zig van zelve daar toe aan; dog de huurlingen van *Vitellius* hadden andere inzigten. Zy dwongen de Oude en afgeleefde Mannen tot den Krygsdienft, om die, voor Geld, wederom te ontflaan, en de fchoonfte Jongelingen zogten zy door beloningen

tot schandjongens te maken. Dit vervloekt bestaan verwekte een algemeene afkeer tegen de Romeinen, waar van *Civilis*, met zyne Medestanders, zig zo wel wist te bedienen, dat de Roomsche Wervingen, in deeze Landen over al verboden wierden.

Nu had *Civilis* de schoonste gelegenheid des Werelds, om zyn oogwit te bereiken. De macht der Romeinen in Germanie was gering en verdeeld, en zy hadden geen bystand uit Italie te verwagten. Om zeker te gaan, oordeelde hy nodig, opentlyk de Party van *Vespasiaan* te moeten kiezen, dog dat het voorneemen moest zyn, het juk der Romeinen geheel van den hals te werpen, welk laatste voorneemen zekerlyk aangenaam aan de vryheid lievende, dog gehoonde, *Batavieren* moest zyn.

Dit laatste voorneemen besloot hy aan de edelste en aanzienlykste *Batavieren* voor te stellen, by gelegenheid van een groote byeenkomst die, in den Jare 69, stond gehouden te worden in het Heilig Woud, (aldus word het van *Tacitus* genoemd, dog de Oudheidkenners stellen vast, dat dit het *Haagsche Bosch*, of *Schakenbosch*, niet verre van den Leidsendam gelegen, maar in de zestiende Eeuw verwoest, schoon het nog den naam behouden heeft,

ge-

geweeſt is] alwaar een plechtigen offerdienſt, volgens de gewoonten der Heidenen ſtond te geſchieden.

Alhier ſtelde hy aan die dappere Mannen, de onrechtvaardigheid, en de verdrukking der Romeinen voor oogen, die de vrye *Batavieren* als Slaven behandelden. Na dat hy de oude zucht tot de Vryheid, in hunne herten had doen herleven, toonde hy de zwakheid der Romeinen aan; dat de omleggende Volkeren mede na de Vryheid haakten; dat men opentlyk de Party van *Vespaſiaan* konde verkiezen, om voorzigtig te werk te gaan, dewyl veele Romeinen niets anders zogten, dog dat men op eigen Vryheid boven alles bedagt moeſt zyn.

Dit wierd met vreugde toegejuichd door allen, te meer dewyl zy door den drank verhit waren; want diergelyke Offerdienſten gingen altoos vergezeld met een ſoort van Gaſtmaal, waar op onmatig gegeten en gedronken wierd. Aldus wierd den Oorlog tegen de Romeinen beſloten; door dezelve opentlyk te vervloeken.

•Het is zeeker, dat de wettige Oppermacht in den Boezem des Volks gehuisveſt was; het is ook zeeker, dat de voornaamſten des Volks alhier byeengekomen waren; dog het is ook zeeker dat die byeenkomſt geen ordentlyke Staatsvergadering konde genoemd worden, egter kan men dit als een beſluit van de wettige Oppermacht aanmerken; want in diergelyke gevallen, is het meeſt altoos onmogelyk alle de gewone formaliteiten in acht te neemen, wanneer de verdrukkers der Vryheid de macht, om zulks te weren in handen hebben. Dit zyn dan geen oproerige maar wettige vergaderingen des Volks, die tot een wettig en rechtvaardig doelwit gehouden worden, uit hoofde van de nog aanhoudende verdrukkende macht, maar die geheel ophouden zo dra de gewoone Staatsvergadering, bevryd van alle banden, herſteld in haar voorige Conſtitutie, gehouden worden, om de Vryheid tot welſtand van het Gemeenebeſt te doen ſpreeken. Dan ſpreekt de wettige Oppermacht, en dan moet men volſtrekt gehoorzamen.

Claudius Civilis, als Opperhoofd, gaf daar van in 't geheim kennis aan de Bataviſche Ruiterbenden, die toen by het hedendaagſche Ments zig bevonden, verzoekende één lyn met hunne Landsluiden te trekken, het geen zy beloofden. Hy wiſt ook, door *Brinio* zyn Vriend, Krygsoverſte der *Caniſaten*, nu de Kennemers, wiens Vader altoos een Vyand der Romeinen geweeſt,

en *Caligula* opentlyk bespot had, dit Volk tot den Oorlog tegen de Romeinen niet alleen te doen besluiten, maar hen te bewegen van zig eerst te verklaaren, als of de *Batavieren* geen deel aan dien opstand hadden.

Brinio, de Friesen die toen in Rynland woonden, (want de naam van Friesen begon toen meer algemeen als voorheen te worden) mede daar toe overgehaald hebbende, zo vielen zy op de twee Romeinsche Winterlegeringen in deeze gewesten aan. Dit verbaasden de Romeinen, die overal de vlucht namen, stekende hunne Sterktens in brand, gelyk die twee Winterlegeringen, door de Canifaten en Friezen mede geplundert en verbrand waren, ook plunderden zy alle de Romeinsche Kooplieden die in hunne handen vielen. Een daad die tegen het Recht der Volkeren streed en onwettig was.

Civilis, wilde daarom ook niet weeten eenig deel daar aan te hebben, vrezende dat de *Batavieren* dit zouden afkeuren. Hy ging dan voort met veinzen, bestraffende de Romeinsche Bevelhebbers dat zy gevlucht waren, hen zoekende te bewegen van de verlatene posten wederom in te neemen, dewyl hy de oproerige Canifaten, door zyne Batavische Benden wel haast getemd zouden hebben; dog dewyl deeze menschen alleen op hem steunden, zo maakten zy geen zwarigheid van zulks opentlyk te zeggen, waar door de Romeinen wel haast ontdekken, dat niet *Brinio*, maar *Civilis* de hoofd aanlegger van dit alles was, zo dat zy, na dien tyd, den een zo min als den ander vertrouwden, schoon de laatste nog voor een voorstander van *Vespasiaan* wilde aangezien zyn.

Dit bedrog was, volgens het Roomsche Recht, geen schandelyke daad, stellende dat men niet alleen list, maar geweld, al is het geen wittig geweld, ja zelvs vergif, moorden en branden tot zyn Vyands bederf mag in 't werk stellen.

Den Oorlog moet dan een heilloze zaak zyn, waar in men zulke verfoeyelyke zaken mag plegen, zonder onrechtvaardig te zyn; en schoon *Grotius* en *Zoucheus* eenige bepaling daar in zoeken te maken, zo zyn meest alle de Rechtsgeleerden van dit gevoelen, en geven daar bondige redenen van, dewyl men den Vorst, de Oppermacht, die men beoorlogt, aanziet als den Eigenaar van zyn Staat, zo wel van de Perzonen als Goederen, dien wy rechtvaardig mogen aanspreeken, de President *van Bynkershoek*, in zyne

ver-

verhandeling van Staatszaken, I D. I B. I H. *Pag*. 5. maakt dit op deeze wyze goed: „ Wy beoorlogen iemand om dat wy oordee-
„ len dat hy, om de belediging, die hy ons aangedaan heeft, zyn
„ verderf en dat van de zynen heeft verdiend; en dit is het oog-
„ merk zyner Wapenen, waar aan weinig gelegen is, op wat
„ wyze wy dat bereiken. Men moet geen Rechter voor onrecht-
„ vaardig uitschelden, die een ter dood veroordeelden, schoon
„ geboeid en ontwapend, door een met het zwaar gewapende
„ Beul, gebied om hals te brengen, want indien gy den veroor-
„ deelden ontbind en wapend, hangt het van de sterkte en het ge-
„ luk af, en dit is geen straf voor eene gedane belediging: En,
„ indien gy oordeelt, dat gy u alleen van dat geweld moogt be-
„ dienen, dat uw Vyand gebruikt, (de list niet uitgesloten) steld
„ gy te gelyk, dat hy het zelve Recht heeft als gy, en evenwel
„ hebt gy, om het ongelyk, dat hy u aangedaan heeft, besloten
„ hem door de Wapenen onder te brengen, Uw Vyand word by
„ u als veroordeeld aangezien, en gy van 's gelyken by uw Vyand;
„ maar by een derden, die een Vriend van uw beiden is, weegt
„ uwe zaak even zwaar, en gy zyt beiden, in zynen opzigt,
„ daar toe gewettigd."

Dit gaat aan, volgens het Roomsche Recht, en kan toegepast worden op den Oorlog die de beledigde *Batavieren*, den Romeinen aandeeden, en op alle de Oorlogen die naderhand gevoerd zyn. Des niet tegenstaande is het Bovenstaande onrechtvaardig in zig zelven, waarom de beroemde Rechtsgeleerde *Florentinus* zeer wel gezegt heeft; *Hominem homini insidiari nefas esse*, willende aantonen, dat het een snood bedryf is; dat den eenen mensch den ander zou belägen. Dit behoord dan tot die zaken welke van natuur onrechtvaardig zyn om datze tegen den aard van de menschelyke maatschappy aanlopen. Om die rechtvaardig te verklaaren, moest de belediging, die de Vyand, welke wy beoorlogen, ons aangedaan heeft, zo groot wezen, dat hy, volgens de wet van wedervergelding, zyn verderf en dat van de zynen had verdiend, het geen alvorens wettig moest blyken, om recht tot zodanig eene verre gaande straffe te hebben,

Dit is 'er zo verre van daan, dat *Grotius* daar van zegt: *sed ad Pacem veniri vix solet injuriæ confessione*; dat is, maar men komt tot de Vrede nooit met bekentenisse van gedaan ongelyk; me-

vind daar van maar een eenig voorbeeld, by het Tractaat van Arras, tusschen *Carel de* VII Koning van Vrankryk, en den Hertog van *Bourgondien*, wanneer de eeerste Volmondig beleed den laatsten verongelykt te hebben, hebbende ten onrechte bewilligt in het ombrengen van zyn Vader. Dit behoorden altoos te blyken, om dat de Vrede het Recht tot straffen doet ophouden.

Op het bygebragte voorbeeld, valt ook aan te merken; dat men den Rechter niet voor onrechtvaardig uitscheld, om dat hy een ter dood veroordeelden, schoon geboeid en ontwapend, door een met het zwaard gewapenden Beul doet ombrengen, indien hy deeze straffe volgens de wet verdiend heeft; maar het zou onrechtvaardig wezen, zo deeze straffe niet evenredig met zyn misdaad was. In den Oorlog, geene palen te kennen, den Vyand met openbaar geweld, bedrog, list, met vergif, moorden, branden en blaken te benadelen, is dan onrechtvaardig in zig zelve, maar rechtvaardig volgens het Recht der Volkeren, dewyl dit by alle, dogten onrechte, voor rechtvaardig word aangezien.

Volgens dit zelve Recht, het geen zo lang, tot onheil der Onderdanen, stand zal grypen als men Oorloogd; nam *Civilis* zyn toevlucht tot het geweld, toen zyn list ontdekt was geworden. Hy, met zyne Bondgenoten, vielen de vluchtende Romeinen op het Lyf. De *Batavieren*, die in 't Roomsche Leger waren, kwamen tot hem overlopen; en de Romeinsche Vloot, hebbende Bataviſche Roeijers, viel mede in zyne handen; en alle die hem niet toevielen wierden gedood, en de Romeinen aldus op de vlucht gedreven. Door die overwinning wierd hy door allen toegejuichd als hun verlosser van het juk der Romeinen.

Civilis nu magtiger en nog moediger geworden, zond de Gallische Gevangenen met Vrindschap na huys, na dat hy hen de onrechtvaardige verdrukkingen der Romeinen voor ogen gesteld had, om ook dit groote Wingewest de Wapenen tegen de Romeinen te doen opvatten; die vertrokken, betaalde hy de Soldye, by de Romeinen verdiend; die in zyn dienst bleven kregen boven dien, deel aan den Buit. In een woord, al zyn bedryf toonde klaar, dat zyn eigentlyk oogwit niet was, de aloude Vryheid over al te doen herleven, maar om de Romeinen onder te brengen, en zig zelf tot een onafhankelyke Koning over Germanie en Gallie, en dus over zyn eigen Vaderland op te werpen, want de Heerszucht kend

zel-

zelven palen; waarom de verlossers van hun Vaderland gemeenlyk deszelvs verdrukkers zyn geworden; het geen door honderd voorbeelden uit de Historien kan aangetoond worden.

Dit is de reden waarom de regtgeäarde Voorstanders der Vryheid altoos op hun hoede zyn geweest tegen de heerszucht der zegenpralende Veldheeren van het Vaderland. By voorbeeld, de naam van *Oldenbarneveld*, schoon hy op een schavot het leeven heeft verloren, is altoos met eerbied in Nederland gedagt geweest, als wordende zyne daden toegeschreven aan de bekommering, dat de overwinnende *Maurits*, Prins van Orange, een voorneemen tegen de Vryheid des Lands opgevat had. Die beweegreden was loffelyk geweest, en zyne daden hadden een andere beloning verdiend, zo hy geen ander doelwit en voorneemen, dan het beveilen der Vryheid, had gesmeed; maar hy zogt *Maurits* den voet te ligten, om Holland, waar in hy met zyne Arminiaanschen aanhang den baas speelde, de andere vereënigde Landschappen, de wet te doen stellen, en aldus de grondwet van het Gemenebest, waar in deszelfs Vryheid bestaat, om verre te werpen, om zyn strafwaardig oogwit te bereiken; dog zo gaat het gemeenlyk, gelyk wy reets gezien hebben.

Hier uit ontstaat de vraag: Wie zal men dan gerust, het redden der aangevalle Vryheid vertrouwen? Ik antwoord; aan zodanig een Opperhoofd, wiens waar belang de bewaring der Vryheid volstrekt vorderd. Nederland heeft dit gerust aan de Prinçen van Orange konnen toevertrouwen, welkers grootheid altoos in het behoud der Vryheid gegrond is geweest. Men heeft *Maurits* en *Willem den* II van eene andere bedoeling verdagt gehouden. Is het waar, dan heeft het die beiden aan schranderheid ontbroken. Waren zy de Souvereiniteit magtig geworden, zo was hun ondergang geboren geweest, als nooit in staat zynde geweest van zig staande te houden, tegen het misnoegen der Vryheidminnende Ingezetenen, en tegen de rontom leggende Vorsten, die veel te vreezen zouden hebbèn van een Souverein Vorst der Vereënigde Nederlanden, maar geen schaden konnen wagten van dat vry Gemeenebest, waarom niemant dit zoude hebben wilden dulden. Waarlyk een geluk voor Nederland, dat van die Prinçen alleen zoude konnen te wagten hebben, dat zy hun gezag zo verre zouden zoeken uittebreiden als bestaanbaar was met de Vryheid; dog

dan

dan was het nog te onderzoeken of dit tot voor of nadeel van het Gemeenebest zoude verstrekken, het geen niet tot ons oogwit diend.

Claudius Civilis was zekerlyk een wys Veldheer, want schoon hy de Romeinen by Bonna (nu Bon genaamd) andermaal geslagen had, en hy zig aan het hoofd van een magtig Leger bevond, zogt hy de gewekene Keurbenden der Romeinen, door list, in zyne belangen te trekken. Hy veinsde dan nogmaals alles te doen ten voordele van *Vespasiaan*, en vermaande die twee Legioenen, zig by hem te voegen, en den eed van getrouwheid aan dien nieuw verkoren Keizer af te leggen, dog zy zonden hem van Vetera, (nu Santen) antwoord te rug; *dat Vitellius hun Heer was*; *dat zy niet gewoon waren raad te ontfangen van een Vyand en Verrader*; *en dat het hem*, *als een Overloper*, *die de straffe zyner schelmeryen had te verwagten*, *niet voegden zig te bemoeijen met de Romeinsche zaaken en belangen.*

Dit smadelyk antwoord verbitterde dien dappere *Batavier* zodanig, dat hy, blakende van gramschap, met zyn Leger na Santen toog, bestormende de Legerplaats der Romeinen met het uiterste geweld, dog het geen, door de dappere wederstand, niet wilde lukken, waarom hy die plaats moest belegeren. De aantrekkende Roomsche benden, om de belegerden te ontzetten, wierden door hem geslagen, dog hy viel van zyn Paard, en geraakte in gevaar van zyn Leven te verliezen. Hy egter niets met geweld tegen de Legerplaats der Romeinen te Santen ziende te konnen uitvoeren, omringde dezelve met verschansingen om de belegerden, door hongersnood, zig te doen overgeeven, dat hem eindelyk gelukte, na het zeeghaftig voeren van nog eenige gevegten met de overige Romeinen in deeze gewesten.

Eindelyk begonden de Galliers zig mede te bewegen, wanneer men de tyding ontfing dat *Vespasiaan*, in een Veldslag aan de Po, *Vitellius* verslagen had. Aanstonds vielen de Gallische hulpbenden, den Overwinnaar toe; en den Romeinen een Brief van *Antonius Primus* voorgelezen zynde, waar in hy *Civilis* een getrouw bondgenoot van *Vespasiaan* noemde, het geen *Alpinus Montanus*, Bevelhebber der Romeinen die *Vitellius* getrouw waren gebleven, deet besluiten *Vespasiaan* voor Keizer te erkennen, en den Oorlog met *Civilis* te eindigen, indien het bleek, dat hy *Vespasiaan* waarlyk getrouw aankleefde, dog waar aan hy twyffelde. Dit bleek

ook

ook de waarheid te zyn, dewyl hy niet anders als door het doen van veele klagten daar op antwoorde; en zo dra hy den dood van *Vitellius* vernomen had, verklaarde hy zig opentlyk Vyand der Romeinen, zynde in den Jare 70, na de gemeene Tydreekening der Christenen.

Alles liep *Civilis* in den beginne, mede; want de Romeinsche Aanhangers van *Vitellius*, wilden zig liever aan hem als aan *Vespasiaan* onderwerpen. De Gallische Priesters, door *Civilis* gewonnen (want die wist reets wat invloet een Papen tong, door middel van zo genaamde Godspraken, op het gemeen had) voorzeiden dat de Goden, den Romeinen de Opperheerschappy onttrokken, en aan de Volkeren, woonende aan deeze zyde van het Alpische Gebergten, geschonken hadden. Daar op leenden zy allen aan *Civilis* het oor, die een verbond met *Classicus Julius Tutor* en *Sabinus*, hoofden van die Volkeren, tot onderlinge bystand maakten. Zy in eene Vergadering by een gekomen zynde om te raadplegen wat best te doen, besloten de Hoofden der Roomsche Legioenen om te brengen, dog het Volk te sparen; schoon *Civilis* hen alle van het Leven wilden beroven.

Dit te doen was een wrede Staatkunde geweest, dog, gelyk wy zagen, geoorloofd en nootzakelyk in den Oorlog om van dit Volk verlost te worden; dog de zagtmoedige besluiten van de meesten kwam hen allen naderhand duur te staan. De Romeinsche Veldheer *Volcula*, schoon hem alles volkomen bekend was, veinsde om de Galliers niet mede te doen opstaan, tot dat hy eene groote versterking onder *Labeo* ontfangen had, wanneer zy de Canifaten op 't Lyf vielen en beroofden, zonder de *Batavieren* te durven aantasten. Inmiddels ging *Civilis* zyn gang, moetende de belegerden Romeinen te Santen, gelyk wy reets zagen, door hongersnood, behoudens hun Leven zig overgeeven, zelfs namen zy aan gehoorzaamheid aan den Gallen te zweeren. Euvel nam *Civilis* dit, zynde een hoon en verachting van zyn Opperbevel, schoon hy niets liet blyken willende de Gallen, zyne medestanders, door dit te weigeren niet verbitteren, of ontydig eenig Oppergezag over de Gallen aan matigen.

De Romeinen, deeze beloften der Gallen ontfangen hebbende, lagen het geweer en Legertekens af; en eenige Gallische Wegwyzers geleiden dit Volk, in een deernis waardige staat, uit de Le-

gerplaats, die daarop in brand gestoken wierd. De Soldaten van die twee Romeinsche Legioenen, waren naauwelyks uitgetogen, of *Civilis* viel hen met zyn Volk op 't Lyf, het grootste gedeelte doodslaande; eenige namen de Vlucht na de Brandende Legerplaats te rug, alwaar zy door het Vuur verteerd wierden. Was dit niet een vuil misdryf in *Civilis*? want de trouwloosheid en 't verbreken van de gedaane beloften, is niet geoorloofd in den Oorlog, om dat, zo verre het verdrag zig uitstrekt, den Oorlog en Vyandschap ophoudt. Dog het blykt klaar dat de Galle, en niet *Civilis* hen die beloften gedaan had, waar aan de laatste niet meende gehouden te zyn; te meer dewyl hy nu gelegenheid had gevonden zyn wraakzucht te voldoen, en dit oogwit te bereiken.

Ten dien einde staat aan te merken dat *Tacitus*, by deeze gelegenheid spreekt van een gelofte die *Civilis* eertyds gedaan zoude hebben, zynde zeer merkwaardig: *Civilis barbaro voto post cœpta adversus Romanos arma, propexum rutilatumque crinem, patrata demum cæde deposuit*; dat is, *Civilis*, die zedert het opvatten der Wapenen tegen den Romeinen, volgens een gelofte, zyn haaïr uitgekemt en gekruilt droeg, heeft het na de Moord der Legioenen afgelegt. De Oudheidkenners merken daar omtrent aan, dat de *Katten* gewoon waren zodanige geloften te doen, en dat zy het haaïr niet schoeren, voor dat zy zig op hunne Vyand gewroken hadden. Schoon dit geoorlooft was volgens de Wetten des Oorlogs, zo was dit nogtans een blyk van Barbaarsheid, die nu schandelyk zoude zyn.

De Romeinen, die beschaafder waren, merkten dit ook daar voor aan; en om *Civilis* gehaat te maken, strooiden zy uit, dat hy het Zoontje van een gevangen genomen Roomsch Bevelhebber, aan een paard had doen binden door en zyn Volk met pylen doorschieten. Dit zou een verfoeijelyk bedryf geweest zyn; dog de waarheid daar van komt ons zeer verdagt voor, dewyl geen het minste bewys daar van te vinden is.

Na dit ombrengen der Romeinen, traden de Bewooners van Keulen met *Civilis* in een verbond, geevende de laatsten aan de eersten zyn Vrouw en Zuster ten onderpand van trouw. Een teken dat die Volkeren, *Civilis* verdagt hielden als of zyn voorneemen verder ging, dan het verdelgen van het Juk der Romeinen, het geen zy alleen bedoelden; en *Classicus*, Veldheer der Friesche

Vol-

Volkeren, bondgenoot van *Civilis*, gaf hem zyne Dogter mede tot eene verzekering van trouwe.

De Hoofden van dit groote verbond, waren aanstonds bedagt de naast by gelegen Steden, die getrouw aan de Romeinen gebleven waren, met kryg aan te vallen; maar *Labeo* dit hoorende verzamelde, met spoed, een grooten dog onbedreven hoop Volk van Bethasiers, Tongeren en Nerviers, Volkeren die Braband en Henegouwen bewoonden.

Met dit Leger trok hy het Heïr der verbondenen, onder *Civilis*, tegen, die hem in eene engte staande hield, alwaar het tot een gevegt kwam, dog het geen wel haast beslist wierd; want de *Batavieren* zwommen over de Rivier, vallende de Benden van *Labeo* agter in den rug, die zo sterk geperst zynde, zig naauwelyks konden verweeren. *Civilis* dit ziende, wierp zig onder de Tongeren, met een mannelyke stemme uitroepende, verbind u met ons, gy Tongeren, zo ben ik de uwe, 't zy als Veldheer, 't zy als Soldaat. Aanstonds staken zy de zwaarden op en gaven zig over, waar in zy van de Bethasiers en Nerviers nagevolgt wierden, die zig allen met *Civilis* tegen de Romeinen verbonden. *Labeo* dit ziende nam met zyne Romeinen de vlucht schoon veelen het leven verloren.

De verbondenen wierden daar door zo machtig, dat het met de Romeinen, in die Gewesten, uit was geweest, indien het met de verbondenen niet gegaan was, zo veele hoofden, zo veele zinnen. Zy stonden onder verscheide hoofden, die allen even veel gezag hadden, dog niet een en dezelve zaak bedoelden. Zommige, die alleen na de Vryheid haakten, meenden dat men op goede voorwaarden een verdrag met de Romeinen moest aangaan. Anderen meenden, men had nu niet meer voor de Romeinen te vreezen. Anderen waren van gevoelen, dat men de overwinning moest vervolgen, en den Oorlog niet eindigen dan na dat de Romeinen verdelgt waren die anders met een ontzagchelyk Leger, wel haast op nieuw te voorschyn zoude komen, waarom het nodig was wel vereenigt en op zyn hoede te blyven. Dog dit kon niet baten; de meeste wierden onachtsaam, en het algemeen belang ging verloren.

Zo gaat het gemeenlyk met diergelyke verbintenissen, die, met byzondere bedoelingen, zonder Hoofd, dat met een algemeen gezag bekleed is; zonder Unie, die geen byzonder Lid kan verbreeken, maar door het Hoofd en de overige Leden gehandhaaft

 word,

word, worden aangegaan; want onder verscheide Hoofden, van een even groot gezag, ontstaat ligtelyk verwarringen, en een scheuring van het verbond, zo dra eenig Lid zyn byzonder oogwit heeft bereikt, en de anderen niet meer nodig meent te hebben.

Dit blykt niet alleen, in dit geval, maar in nog zeer veele anderen, waar van de Historien vol zyn. Het volmaakste van die verbonden, zullen wy hier tot een Voorbeeld by brengen, van Volkeren die zig te zamen vereënigden, blyvende ieder onafhankelyk op zig zelf. Koning *Lodewyk de* XIV van Vrankryk, zogt de Spaansche Kroon, door list en geweld, aan zyn Huis te brengen, om een algemeene Heerschappy in Europa op te rechten, en alle andere Volkeren afhankelyk van het Huis van Bourbon te maken. Om dit voor te komen maakte *Willem de* III, Koning van Engeland, met het Huis van Oostenryk en het Gemeenebest der Vereënigde Nederlanden, eene zo volmaakte verbintenisse, (waar by zig naderhand andere Vorsten en Staten voegden) als de natuur daar van kon toe laten; en men had rede om alles daar van te hoopen, zo lang dien Koning, welke het Hoofd daar van was, in 't leven bleef; maar hy kwam te vroeg te sterven om de vruchten daar van te zien.

Anna, Koninginne van Engeland, zyne opvolgster, dezelve maatregelen omhelzende, zo ontstond daar door een wezentlyk gebrek aan het verbond, namelyk een algemeen Hoofd. Om dit te vergoeden verkoor men tot Hoofden, den Prins *Eugenius van Savoyen*, en den Hertog van *Marlbourgh* twee groote Veldheeren die volmaakt eensgezind waren; en die eensgezindheid was de wezentlyke oorzaak van hunne groote overwinningen.

Zy voerden het Opperbevel over velerleije Benden, zonder het Opperste gezag te bezitten, en dus waren zy veranderlyke Hoofden, die door de Keizer en Koninginne van Engeland, van hun Opperbevel beroofd konden worden; dat geen plaats had ten aanzien van *Willem den* III, die, ten einde toe, het Opperbevel zou behouden hebben, en zyn dood veroorzaakte, zeg ik, daarom een groot gebrek in dit verbond. Zo dra Vrankryk, *Anna* had weeten te winnen, om dit verbond te verbreken, moest *Marlbourgh* te huis geroepen, en *Ormond* in zyn plaats gesteld worden, en aanstonds spatte dat verbond in duigen. Dit is dan een klaarbewys,

dat

dat diergelyke verbintenissen, zonder een algemeen hoofd, niet volmaakt nog bestendig konnen zyn.

Dit wisten de Grieken, schoon in een meenigte van kleine Staaten en Koningryken verdeeld, zeer wel, toen zy zig door een verbond vereënigden in den Oorlog tegen de Trojanen; want by dit verbond wierd *Agamemnon* tot Hoofd, of Opper-Vorst over alle die Koningen aangesteld, om alle oneenigheden voor te komen, en aldus verkreeg hy de macht van, gedurende dien Oorlog, over de Koningen, wiens gelyken hy was, zynde Koning van Argos, te gebieden, en toen verkregen zy hun oogwit, en zonder dit konde dit verbond niet bestendig zyn geweest.

Aldus blykt het, dat men met geen zekerheid op diergelyke verbintenissen kan vertrouwen. Om een volmaakt en eeuwigdurend verbond te verkrygen, is het niet volstrekt nodig, dat een of meer Volkeren, onder een Hoofd, tot een Volk word; gelyk de Engelschen en Schotten, door het verbond, tot een Volk, onder een Koning en een Parlement geworden zyn, makende die twee Koningryken nu uit het Koningryk van Groot-Brittanie; maar het is genoeg, dat die onderscheidene en van malkanderen onafhanglyke Volkeren en Landschappen, door een onverbreekbare band, te zamen vereënigt zyn; het zy die band, een Eedgenootschap, of Unie genaamd word. Dog dan valt de vraag; waar op het hier aankomt? of dit verbond ongeschonden kan bewaard worden, zonder een algemeen Hoofd, voorzien met een genoegzaam gezag om die band voor alle verbreking te beveiligen. Wy zullen dit uit twee voorbeelden moeten zien. Het eerste is, het Eedgenootschap der Zwitsersche Cantons; het tweede is, de Unie der Vereënigde Nederlanden.

De 13 Zwitsersche Cantons, om zig van alle verdrukking te bevryden, vereënigden zig onderling tot eene gemeene bescherming; namelyk, Bern, Fryburg, Solothurn, Bazel, Schafhauzen, Zurich, Appencel, Glaris, Ury, Lucern, Zug, Schweits, en Underwalden; waar by zig, niet als Leden van het Eedgenootschap, maar als Bondgenoten, gevoegd hebben, Graubunderland, Wallisland, Briel, Nieuburg, Geneve, St. Gall, Mulhauzen en Rothwiel.

Deeze 21 onderscheidene Landschappen, zyn ieder op zig zelven Oppermachtig en onafhankelyk van malkanderen, dog moeten

ten

ten malkanders vryheid en onafhanklykheid helpen staande houden; ten dien einde komen de Afgezondenen van die 13 Cantons, op zekere tyden te zamen om te raadplegen over zaken die het geheele Bondgenootschap aangaan. Hier door hebben die Landen hunne vryheid tot nog toe bewaard, maar egter zyn 'er, tusschen de Leden, zomtyds zulke groote oneenigheden ontstaan dat het tot den Burger Oorlog is uitgeborsten, het geen hen wederom in Slaverny zou hebben doen stooten, zo de algemeene Liefde voor de vryheid, het eenparig belang om dezelve, tegen de omleggende Volkeren te verdedigen, niet altoos van die uitwerking was geweest, dat zy, wanneer eenig Nabuur, een quaad gebruik van die onderlinge twist wilde maken, het byzondere verschil lieten varen, om de algemeene zaak te handhavenen.

Dit verbond zou zekerlyk volmaakter zyn indien het zelve een hoofd had, met genoegzaam gezag bekleed om de onderlinge verschillen te beslissen; Dog de Zwitsers hebben een zo quaad denkbeeld van de natuurlyke heerszucht van die Hoofden, dat zy zelfs geen erffelyke Adel, de Tytels van Prins, Hertog, Graaf, Baron willen dulden, dewyl die oogschynelyke meerderheid aanleiding zoude konnen geeven om, door inkruiping, nadeelig aan de vryheid te worden. Dit is het eenigste verbond het geen, zonder hoofd, land bestendig is gebleven, uit Jalouzy van hunne vryheid, die het zelve verzekerd.

Het Gemeenebest, of de Unie der Vereënigde Nederlanden, bestaat mede uit een verbond van zeven byzondere Landschappen, die op zig zelven vry en van malkanderen van natuure onafhankelyk zyn, dog onder een Stadhouder vereënigd, die, als het Gemeen Hoofd, met gezag bekleed is om de onderlinge verschillen te beslissen, en de Unie, of band van dat Verbond te handhavenen; want alhier valt aan te merken, dat dit Verbond bestaat uit 7 Provinciën, Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Over-Yssel en Groningen. Ieder van die Landschappen is Oppermachtig op zig zelven gebleven, behalven in zaaken, waar van die Landschappen, by de Unie, ten behoeven van het algemeen Verbond, uitdrukkelyk gerenuntieerd hebben: by voorbeeld, ieder Provincie had recht, uit hoofde van zyne Souvereiniteit, beledigt zynde, even als de Zwitsers, op zig zelven Oorlog te voeren; dog zy hebben daar aan gerenuntieerd, stellende

het

het wegneemen van alle verschillen, en dus ook van dit verschil daar over, aan de uitspraak van het Hoofd, of de Stadhouders in der tyd; en aldus blyven die zeven Landschappen onverbrekelyk door de Unie vereënigd.

De geleerde *Bynkershoek*; die in een tyd Leefde wanneer dit Gemeenebest geen Hoofd of Stadhouder had, wanneer het waarschynlyk was, dat de voornaamste Provinciën nooit geen Stadhouder zoude verkiezen; is van gevoelen geweest, dat ieder Provincie, op zig zelve, wederom het natuurlyk Recht had verkregen, beledigt zynde, om Oorlog te voeren. En zyn gevoelen is op het Recht gebouwd; want, by voorbeeld; Holland in zyn Scheepvaard beledigd wordende, vind zig genootzaakt de Wapenen op te vatten, maar Gelderland, geen Zeevaard hebbende, wil daar in niet toestemmen, nog eenige kosten doen tot handhaving van iets waar in het geen byzonder belang meent te hebben. Zou het dan wel Recht zyn dat Holland, om die weigering, zig zou moeten laten benadeelen? Neen. Dog dit heeft geen plaats wanneer 'er een Hoofd of Stadhouder is, die dit verschil, tusschen de Provinciën kan beslissen.

De Romeinen, onder den Burgemeesteren; wanneer zy niet konnen gezegt worden, een hooft gehad, en nogtans hunne vryheid bewaard te hebben; waren nogtans overtuigt, dat het Gemeenebest, in zekere omstandigheden, zonder hoofd niet kon bestaan. Om die reden verkoren zy, in die omstandigheden, een Dictator, aan wien de Oppermacht, voor een tyd lang, wierd toe vertrouwd. Hunne haat tegen de Koningen was zo groot, dat zy geen altoos blyvend Hoofd, schoon bepaald door de Oppermacht, wilden gedogen, en egter konden zy de vryheid niet beveiligen dan, door zig, nu en dan, over te geeven aan een Dictator die de Oppermacht in handen had en in wiens macht het stond de vryheid te verdrukken, gelyk onder *Julius Cesar* geschied is.

Wy besluiten dan met recht. Alle Verbonden der vrye Volkeren, tot onderlinge verdediging opgerecht, konnen niet bestendig nog gelukkig zyn, indien ze geen hoofd hebben, bepaald door de Oppermacht, zonder het welk de Vryheid vertreeden zou worden; maar voorzien met genoegzame macht en authoriteit om de onderlinge oneenigheden weg te nemen, en de besluiten van de Oppermacht uittevoeren. Het was dan niet te verwonderen dat

het Verbond, van die byzondere Volkeren, tegen de Romeinen, zonder hoofd, zo schielyk verbroken en geschonden wierd; waar toe de Gallen het eerste aanleiding schynen gegeven te hebben.

De Romeinen wisten zig zeer wel daar van te bedienen. Zy zonden den Veldheer *Petilius Cerialis* met een machtig Leger, tegen de Germaanen, die te Ments aangekomen zynde, de opeens geworden verëenigde Volkeren nog oneeniger zogt te maken. Na dat hy de Friesche Volkeren geslagen en hunne Stad veroverd had, vermaande hy deeze en de andere naburige Volkeren, zig door de schoonschynende naam van Vryheid niet te laten verstrikken; daar van deeze reden geevende; dat niemant ooit na een anders slaverny en eigen heerschappy gehaakt had, of hy bediende zig van die zelve namen.

Dit zeggen maalde *Civilis* als een man die, onder schyn van hunne vryheid te willen handhavenen, hen tot slaven zogt te maken, en aan de *Batavieren* te onderwerpen. Dit vermoeden verzwakte de macht en het gezag van *Civilis* by die Volkeren; dog hy, als een schrander man, zogt door een tegengestelde list daar in te voorzien: Hy wel weetende dat ieder Romeins Leger-Hoofd, in dien tyd, op eigen grootheid doelde, zogt *Cerialis* in zyn belang te wikkelen. Ten dien einde liet hy hem het Oppergezag over Gallie aanbieden, indien hy met hem een lyn wilee trekken. *Cerialis*, die *Civilis* niet vertrouwde, schoof de zaak op de lange baan gevende de Gezanten geen beslissend antwoord, om tyd te winnen.

Civilis, dien Romein nog minder vertrouwende, zag wel dat men hem zogt te verkloeken, waar op hy, met het Volk dat hem getrouw gebleven was, voor het aanbreken van den dag, de Romeinen onverwagt op het Lyf viel. Het geen hem te meer daar toe aanmoedigden was de kuntschap die hy had, dat *Cerialis* niet in 't Leger sliep; zo dat dit Romeinsche Legerhoofd, teffens, de tyding ontfing dat zyn Vok aangetast was en de vlucht had genomen. Hy vloog ten bedde uit om zyn Volk by te springen, terwyl de *Batavieren* de Legioenen over hoop wierpen, de Ruiters op de vlucht dreven en de Brug, die over den Moezel legt, vermeesterden *Cerialis* daar by gekomen zynde, deedt de vluchtende Soldaten stand houden, en heröverde de gemelde Brug; zo veel vermag de tegenwoordigheid van een bequaam en dapper Hoofd.

Civilis,

Van den staat deezer Lande, onder de Romeinen.

Civilis, met de Veldheeren der Germaanen en Gallen, *Tutor* en *Classicus*, gaven daarom den moed niet verloren; ieder voerde zyn Volk op nieuw tegen den Vyand aan; en, gelyk *Tacitus* zegt, de *Batavieren* vogten om Glory, de Gallen om de Vryheid, en de Germaanen om den Buit; en alles gelukten na wensch, tot dat het een en twintigste Legioen, digt in een gesloten, tot in een vlakte doorborende, de aanvallers stuitte. Men zag, boven dien, dat de verstrooide Romeinsche Ruiters, op het gebergte wederom te zamen trokken, en zig gereet maakten om den Vyand andermaal het hoofd te bieden. De Galliers dit ziende verlooren den moed en namen de vlucht; de Germaanen vielen aan het plunderen, en beiden lieten zy *Civilis* met zyne *Batavieren* en Friesen in den noot steken, die, al vechtende, in goede order te rug trok, moetende zien, dat de Romeinen zyn Legerplaats innamen, en de verschansingen met de grond gelyk maakten.

Civilis, ondervonden hebbende hoe weinig staat hy op zyne Bondgenoten konde maken, wierd bekommerd voor zyn Vrouw en Zuster, die aan de Keulenaars ten onderpand gegeeven waren; maar trekkende na Keulen, kreeg hy de tyding dat die twee geliefde panden aan de Romeinen waren overgeleverd, door de ongetrouwe Keulenaars, die de bezetting der Germaanen, dronken en vol zynde, hadden afgemaakt; zo gevaarlyk is het zig op diergelyke Bondgenoten te vertrouwen.

Hier by kwam nog een tweede bekommering, dewyl hy hoorden dat eenige Romeinsche Benden in aantogt waren om het Eiland der *Batavieren* aan te tasten, en dat de Romeinsche Vloot met dat zelve oogwit uit Brittannie verwagt wierd. Hy trok dan schielyk te rug, en Legerden zig te Santen, om zyn Volk door de eertyds aldaar bevogtene zegen, een nieuwen moed in te boezemen, met voorneemen de Romeinen aldaar af te wagten. Hy wierd nog meer daar toe bewogen, dewyl hy tyding ontfing, dat de Kennemers, zyne getrouwe medestanders, de Romeinsche Vloot geslagen, veele Schepen genomen en de overigen verstrooid hadden, zo dat hy nu minder voor zyn Vaderland had te vreezen.

Cerialis kwam hem wel haast, met een groote Overmacht, alhier opzoeken; dog om aan dezelven het aanvallen moeijelyk te maken,

ken; deed *Civilis* een dam in den Rhyn leggen, waar door de omleggende Velden onder Water gezet wierden. Hier door wierden de Romeinen gestuit, en zouden niet ligtelyk den aanval begonnen hebben, zo de *Batavieren*, die de ondieptens kenden en groote meesters in 't zwemmen waren, de Romeinen door tergingen daar toe niet uitgedaagt hadden. Zy begonnen dan den stryd, maar zonken met Wapenen en Paarden in de Poelen, waar door de Romeinen in wanorder geraakten; eenige Romeinen, en weinig *Batavieren* verloren het leven, tot dat dien verwarden stryd door het vallen van den nacht gescheiden wierd.

Den stryd wierd des anderen daags, in den Morgenstond, hervat, en de Romeinen kregen het andermaal zeer quaad, wanneer een Overloper hen den weg wees door den Poel, vallende de Romeinsche Ruiters, daar door getrokken, de *Batavieren* van agteren aan, terwyl de Voetknegten van vooren hun geweld verdubbelden. Dit deedt *Civilis* in goede orde verder na den Rhyn wyken, zonder door het Romeinsche Leger gevolgt te worden, en had de Romeinsche Vloot hem toen aangevallen, zo was het met *Civilis* gedaan geweest, dog daar was geen order toe gegeeven, terwyl *Cerialis* dit niet voorzien had.

Die nederlaag was zeer schadelyk voor de *Batavieren*, wiens Vaderland nu voor den inval der Romeinen bloot lag. *Civilis* nam daar op een wanhopig besluit; hy trok na de Stad der *Batavieren*, (na alle waarschynlykheid *Nymeegen*) die niet sterk genoeg was om den aanval der Vyanden te wederstaan, waarom hy de Inwoonders, met alles wat zy mede konden neemen, over den Rhyn deedt trekken, in het Eiland der *Batavieren*, waar na toe hy met zyn Leger volgde, na dat hy de Stad in brand gestoken had. Hy wierd gevolgt door zyne getrouwe Medestanders, *Tutor* en *Classicus* met hunne Benden; terwyl de Romeinen de vastigheden te Aardt, Wyk te Duurstede, Rhenen, Wageningen &c. innamen.

Dit verdroot *Civilis*, die de bezettingen der Romeinen groote schade toe bragt. Met eene groote verwoedheid viel hy op Wageningen aan, verslaande veele Romeinen: *Classicus* viel op Rhenen aan, mede veele Romeinen doodende; dog toen *Cerialis* met een machtig ontzet aankwam, wierden de *Batavieren* met hunne Bondgenoten te rug en in den Rhyn gedreven, zo dat *Civilis* gevangen genomen of gedood zoude zyn geworden was hy niet van 't Paard

ge-

gesprongen en over de Rivier gezwommen, dog *Tutor* en *Classicus* voeren met Schuiten over.

De *Batavieren* zagen nu klaar hoe qualyk zy gedaan hadden op het verbond met hunne trouwelooze Nabuuren te vertrouwen, en zy moesten, om dat zy getrouw gebleven waren, de gevolgen daar van ondergaan. Nogtans verloor *Civilis* geenzints den moed, want ziende hoe zorgeloos de Romeinen voorttrokken, viel hy in een pik donkere Nacht in hun Leger, een groote overwinning behalende, en veel schade aan de Vloot toebrengende; dit ongeluk zou *Cerialis* niet overgekomen zyn had hy, om zig met een Ubier Juffrouw te vermaken, dien Nacht niet buiten het Leger geslapen, waar mede *Civilis*, wel weetende wat nadeel het afzyn van den Veldheer konde doen, zyn voordeel deedt.

Civilis, nog een kans willende wagen, verzamelde een groote Vloot, ter plaatze alwaar nu Loevestein legt, alwaar Maas en Waal in malkanderen loopt. Deeze Vloot geraakten slaags met die der Romeinen, dog zy wierden wel haast gescheiden, wanneer *Civilis* over den Rhyn week, om zyn Leger met Germaanische hulpbenden te versterken, om de Romeinen, in het Eiland der *Batavieren*, dat nu voor hun open lag, met het aankomen van den Herfst, wanneer de Rivieren buiten hunne Oevers vloeiden, aan te vallen en te verdelgen.

Cerialis viel toen in het Eiland der *Batavieren*, meerder met een oogwit om den Oorlog te eindigen dan om dezelve voort te zetten; want verscheide plaatzen in dat Eiland uitplonderende, en *Civilis* niet meerder willende verbitteren, zo liet hy zyne Akkers, en al wat hy bezat, onaangeroerd, mogelyk om hem verdagt by de *Batavieren* te maken als of zy heimelyk verstand met den Romeinschen Veldheer onderhield, die inmiddels de Germaanen, door dreigementen en groote beloften op zyne zyde zogt te lokken.

Zo dra de Landen, in den Herfst, begonden te overstroomen, kregen de Romeinen van alles gebrek en geraakten in het uiterste gevaar; dog toen *Civilis*, de kans nu schoon ziende, hen op het Lyf wilde vallen, wierd hy van de Germaansche Hulpbenden verlaten. *Cerialis* liet hem ook onder de hand de Vrede aanbieden. Hier by kwam, dat de *Batavieren* tegen hem begonden te morren, zeggende; zo hy niet om eigen belang, maar als een voorstander van *Vespasianus* en van de vryheid had gestreden, het nu tyd wierd,

op goede voorwaarden, Vrede te maken, dewyl *Vitellius* omgebragt en *Vespasiaan*, door het gantsche Roomsche Ryk als Keizer erkend wierd: anderen gingen nog verder, en wilden dat men *Civilis* zoude met de dood straffen om de vriendschap van dien Keizer te gewinnen.

Onzen dapperen Batavier, wel wetende, dat men het Hoofd, in een Volkregeering, gemeenlyk de rampen wil doen boeten, zag nu dat het tyd was, voor zyn Vaderland en voor zyn eige veiligheid te werken; derhalven leende hy het oor aan de voorslag van *Cerialis*, waar op een mondgesprek (op een Brug by Doesburg, die in 't midden afgebroken was) volgde, alwaar het oude bondgenootschap tusschen de Romeinen en *Batavieren* hersteld, en de Vryheid der laatsten bevestigd en aldus de Vrede gesloten wierd.

De verhandelingen waren in dien tyd, veel eenvoudiger, maar de geslotene verbonden nogtans veel bestendiger als tegenwoordig; mogelyk is de reden daar van, dat de goede trouwe toen veel grooter was. Dog die reden schynd niet ten eenemale voldoende te wezen, dewyl wy reets gezien hebben dat men zig toen ook op de list en het bedrog in den Oorlog verstond; egter was men, volgens het Recht, van gevoelen dat de quade trouwe zelfs in den Oorlog niet geoorloofd was, veel minder in tyd van Vrede. Dit is dan ten minste waar, dat de *Batavieren*, meer dan andere menschen op de getrouwheid gezet waren, die al vroeg by de Romeinen in de Staatkunde is ingeslopen; en zedert is de Staatkunde eigentlyk een kunst geworden van, onder schyn des Rechts, ongerechtigheid te plegen; en den evenmensch te verstrikken. *Machiavel* is de eerste geweest die deeze kunst regelmatig gemaakt heeft. Om dit te doen, moest hy voor de vuist spreeken. Hier door heeft hy de Staatkundigen genoodzaakt zyn Lessen te doemen, terwyl zy dezelve getrouw opvolgen.

Na dien tyd vind men de *Batavieren*, als Bondgenoten, wederom in het Leger der Romeinen, helpende *Agricola*, Romeinsch Veldheer, in den Jare 78, het Eiland Mona (nu Mann genaamd) in Brittannie overmeesteren, schoon de macht en het aanzien van het Roomsche Ryk, onder *Domitiaan*, in dien tyd, grootelyks begon te vervallen.

Onder *Trajanus*, schynen de Batavische Gewesten wederom, door den Koophandel, in voorspeed te zyn toegenomen; maar

nog

nog meer ten tyde van *Adrianus*, in den Jare 120, wanneer men vind, dat den Batavier *Soranus*, zeer in achting by dien Keizer was, welke Keizer ook de eerste vrye Marktplaats omtrent Voorburg, gesticht heeft: naderhand wierd den Koophandel, door het maken van nieuwe wegen, met bystand der Romeinen, nog meerder voortgezet, ook blykt het klaar dat de Romeinen en *Batavieren* toen in eene groote vertrouwendheid en vriendschap te zamen leefden. De Koophandel trok allerhande Volkeren na deeze Gewesten, voornamelyk de zodanigen die Beminnaars van de Vryheid waren.

Na het Jaar 250, was den toevloed der Vryheid lievende Volkeren, na deeze Landen, zo groot, dat ze, uit hoofde van deeze Vryheid liefde, Franken begonden genaamd te worden, welke naam die der *Batavieren* eindelyk als verzwolgen heeft. Dit is geenzints te verwonderen; want den Koophandel, die de Vryheid niet kan ontbeeren, deedt de verdrukte Germaanen, en andere Volkeren, ontvliedende het geweld der Roomsche Dwingelanden, in deeze gewesten, in voorspoed vry adem halen, zo dat de Vryheid en Koophandel altoos de grondslag is geweest van Neêrlands welvaard.

Men moet dan niet denken dat de Franken, (betekenende vrye Menschen) een Barbaarsch Volk is geweest, het geen 't Eiland der *Batavieren* met geweld had ingenomen, dog waar van men nergens eenig bewys kan vinden. Franken noemden men in 't algemeen, alle Vreemdelingen, zig in 't Land der *Batavieren* nederslaande om aldaar in Vryheid te leven, en door den Koophandel hun bestaan te zoeken, gelyk wy zagen; en door de grooten toevloed van diergelyke menschen aldaar, begon die benaming aan den ganschen Landaard gemeen te worden.

Men moet egter niet denken, dat geene andere volkeren de naam van Franken voerden als die welke, uit hoofde der Vryheid, na de Bataviſche Landstreken waren komen afzakken; het tegendeel is waar, want alle de Duitsche Volkeren, door de Tirannische verdrukkingen der Romeinsche dwingelanden, moedeloos gemaakt zynde, te zamen spannende om hunne vryheid door de wapenen te verdedigen, slaande zig, onder een Vorst, in het tegenwoordige Frankenland ter needer, voerden die naam; zo dat men dezelve in Germaansche en Bataviſche Franken moet onderscheiden, wanneer de Duisternis der oudheid veel zal verdwynen.

Hier

Hier by zyn naderhand de Gallische Franken gekomen; want de Germaansche Franken, ten tyde van den Keizer *Gallicen*, gedurig in Gallie vallende om de Romeinen te beoorlogen, wierden door *Posthumus* te rug gedreven, die verscheide sterktens in hun land deedt opwerpen om dit Volk in bedwang te houden; en kort daar aan viel Gallie, onder *Posthumus* van het Roomsche Ryk af, wordende door de Batavische Franken bygestaan. Maar nauwlyks had *Lollianus*, *Posthumus* doen ombrengen, waar door een groote verdeeltheid in Gallie ontstond, of de Germaansche Franken overweldigden niet alleen de opgeworpene sterktens, maar vielen in Gallie, wel zestig Steden inneemende; doch die zy naderhand gedwongen wierden te verlaten: ook wierden de Germaansche Franken, door de Keizer *Aurelianus* geslagen, die hen egter niet geheel onder het Roomsche Juk kon doen buigen.

In den Jare 215 deden zy wederom een inval in Gallie, veele Steden in bezit neemende, dog zy wierden door *Probus*, met veel verlies, wederom daar uit gejaagt, wanneer die Franken, voor een groot gedeelte, zig op de Grenzen van de Batavische Landstreken ter neder sloegen; en *Probus*, Gallie in Germaanie in rust gebragt hebbende, maakte ook een verbond met deeze Franken, die daar door nog veel nauwer met de Batavische Franken vereenigt wierden, Nederduitschland, of de Nederlanden verder bevolkende.

Deeze Franken bleven den Romeinen egter haten, en staken, omtrent het Jaar 283 de Schepen der Romeinen in brand, ook wierden het Zeeschuimers, die zo wel ten roof als ter Koopvaardy voeren, dog zy wierden, in den Jaare 284 door *Herkulius* beteugeld, welke zorge naderhand aan *Karausius*, wierd opgedragen, die nog grooter Zeeschuimer wierd als de Franken ooit geweest waren. *Maximiaan*, Roomsch bevelhebber over Gallie, gaf daar op bevel, *Karausius* om te brengen; dog hy dit ontdekt hebbende, spande te zamen met *Genobon*, Veldoversten der Franken en, na alle gedagten, ook der *Batavieren*, die met de Franken nu byna een Volk geworden waren. Met deeze hulp gesterkt, stak *Karausius* na Brittanie over, dit Ryk den Romeinen ontweldigende, alwaar hy zig voor Keizer deed uitroepen.

Dit bondgenootschap, bequam de Franken zeer qualyk, want *Constantinus Clorus*, met een machtig Leger aanrukkende, sloeg ze, en joeg hen, voor het grootste gedeelte uit het Eiland der *Batavieren*,

tavieren; dog in genade wederom aangenomen zynde zo wierden hen eenige Landen, in Gallie, om te bebouwen en te bewonen aangewezen.

Dit was geen goede Staatkunde, dewyl dit Volk een onverzoenbare haat tegen de Romeinen had opgevat; en, omtrent het Jaar 306, kort na dat *Constantinus* overleden was, spanden zy met eenige omleggende Volkeren te zamen, een groot gedeelte van Gallie af lopende; dog zy wierden, niet lang daar na, door den jongen *Constantyn* geslagen, die hunne beide Koningen of Veldoversten, tot straffe van hunne gepleegde ontrouw, door wilde beesten liet verscheuren; ook deedt hy een groote meenigte Franken ombrengen; deeze gestrengheid had een goede uitwerking op de Franken, die zig naderhand beter lieten leiden, zo dat *Constantinus* veel achting voor dezelve betoonden.

De Batavische Benden, die in de Legers der Romeinen gevonden wierden, bleven nogtans de naam van *Batavieren* behouden; want, in den Jaare 357, vind men dezelve in den slag van Argentoratum; en in het Jaar 358 word gemeld, dat de Saliers, een byzonder zoort van Franken, die in 't Eiland der *Batavieren* woonden, zig aan *Juliaan* onderwierpen.

In den Jare 359, vielen de quaden, of wilde Saxen, die niemant ontzagen, door Germaanie in 't Eiland der *Batavieren*, de bewoonders van daar verdryvende, dog *Juliaan* wist dezelve wel haast, meer door list als door geweld, uitteroeyen, en de overigen, die zig onderwierpen, bleven in de landen der *Batavieren* wonen, welk gewest den naam van Neder-Saxen verkreeg, gelyk nog uit de benaming van eenige plaatzen, als Sassenheim, of Saxenheim blykt, schoon bewoond, uit de afstammelingen der *Batavieren*, der Saliers of Franken, der quaden of Saxen, want men vind dat *Juliaan*, in den Jare 360 de Batavische Benden, uit nieuw gewurven Saliers en quaden, voltallig maakte, ten bewyze dat dit toen een en het zelve Volk was.

Men vind de *Batavieren*, (want deeze hulpbenden bleven die naam behouden) in den Jare 361, onvergenoegd over de verheffing van *Joviaan*; en dat de overrynsche Germanen, als mede de *Batavieren*, Saliers, Franken, Neder-Saxers en Friesen, in deeze gewesten, een verbond tegen de Romeinen maakten, die toen nogmaals onder de algemeene benaming van Franken voorkomen, die

een inval in Gallie, in den Jare 366, deden en de Romeinen sloegen, en men leest dat de Batavische Hulpbenden, die in 't Romeinsche Leger waren, het eerste te rug weken, niet willende tegen hunne Landsgenoten stryden.

Niet lang daar na heeft *Theodosius*, de Saxen en Franken, in deeze Landen aangetast, makende Batavie tot den stoel des Oorlogs, die eindelyk door *Valentinianus* wierden beteugeld. In den Jare 378, vind men nog *Batavieren* in het Romeinsche Leger onder *Valens*; dog of de Scythen, die in den Jare 395, in Gallie vielen, tot in de Landen der *Batavieren* zyn door gedrongen, blykt nergens, schoon het wel zyn kan; want alle de Landen, aan deeze zyde van de Alpen gelegen, hebben veel quaad van de Scythen, Gothen en Wendalen moeten lyden, waar door mogelyk een nieuwe verbastering der *Batavieren* ontstaan is, schoon men dit niet kan bepalen.

Het waarschynlykste is, dat de Sclaaven of Wilten, oorspronkelyk van den Donau, omtrent den Jaare 409, mede in Holland zig ter neder gezet hebben, omtrent welken tyd, de *Armorichen*, zekere Gallische Volkeren, van de Romeinen afvielen, en een vrye Staatsregering of Gemenebest hebben opgerecht. In den Jare 413, namen de Burgondiers een gedeelte van Gallie in 't bezit, en een ander gedeelte wierd door de Franken, onder hunnen Koning *Clodius* ingenomen, het geen wy, als een bewezen waarheid met regt aan tekenen, dewyl wy ons en anderen, op 't voorbeeld van andere Historieschryvers, met geene gissingen willen ophouden; en hoe kan men over de beweegreden van een daad spreeken, zonder van deszelfs zekerheid overtuigd te wezen? Dewyl *Clodius* gezegt word over de Saliers geregeerd te hebben, zo is het waarschynlyk dat hy het Opperhoofd geweest is over de bewoonders van de Batavische Landstreken.

In den Jare 451, hadden alle de Landen, beneden Nymegen, den naam van Friesland, en de bewoonders, die van Friesen reets verkregen, dewyl de Friesen in groote getallen zig aldaar hadden ter neder geslagen, voornamelyk in die Landen, welke de Franken, een groot gedeelte van Gallie vermeesterende, dat naderhand het *Ryk der Franken*, of *Vrankryk* verkreeg; na hun vertrek, ontruimd hadden, en zederd dien tyd is de naam van *Batavieren* geheel in 't vergeetboek geraakt.

Men

Men moet daarom met (*) eenigen, niet vastſtellen, dat de *Batavieren*, uit het Land gejaagd of verdelgt zyn geworden; maar, gelyk wy reets gezien hebben; zy zyn door vermenging met vreemde Volkeren, daar onder versmolten, en den naam der *Batavieren* is aldus verloren gegaan, omtrent den ondergang van het Westerſche Keizerryk; waar mede wy moeten overgaan tot het

II. HOOFDSTUK.

Van den Staat dezer Landen, zedert den ondergang van het Westerſche Keizerryk, in den Jare 474, *tot de oprechting van het Graafſchap van Holland, in den Jare* 863.

HEt Roomſche Keizerryk, in het Westen, door den Inval der vreemde Volkeren, ten ondergang beginnende te neigen, moest de Keizer *Julius Nepos*, in den Jare 474, het geheele Gallie in eigendom afſtaan aan *Evarik*, Koning der Westgothen. Ten minste is het onbetwistbaar, dat het Westerſche Keizerryk, onder *Augustulus*, die, in den Jare 476, onttroond wierd, volkomen een einde heeft genomen.

De Frieſen, een Volk van Germaanſche afkoomst, gelyk wy zagen, zeer op de Vryheid gesteld zynde, hadden dezelve door de overweldiging der Romeinen verloren, dog gedurig getragt het juk af te ſchudden wanneer zy de kans ſchoon daar toe zagen. Dit was hen meer dan eens mislukt; maar zo dra de Romeinſche macht, in deeze gewesten, begon te verzwakken, ſtak dit strydbaar Volk, onder hun hoofd, *Udolf Haron*, het hoofd moedig boven, het Roomſche Juk afſchuddende; en het is genoegzaam zeker, dat de omleggende Volkeren, en aldus mede de bewoonders van Holland, hen daar toe de hand hebben geleend, en als een Volk met de Frieſen zyn geworden.

Om dan verder, wel gegrond, over de Vaderlandſche Historie, en de daar uit voorkomende gevallen; te redeneren, moeten wy eerst

(*) Gelyk de Vaderlandſche Historie, I D. III B Pag. 295, 296, zonder eenige waarſchynlykheid doet.

eerst de Friesen wat meer van na by leeren kennen, zonder ons egter met Fabelen op te houden.

Het is waarschynlyk, dat de Friesen, een soort van Germaniers, in deeze gewesten zyn aangekomen, omtrent 313 Jaren voor de geboorte van Christus, onder het geleide van hun Hoofd en Veldheer, gewoonlyk Vorst genaamd, *Friso*, die omtrent 245 Jaren voor Christus is gesturven.

Dit is alles wat wy, met eenige zeekerheid, daar van konnen bepalen; dog het is zeer onwaarschynlyk, dat *Friso* een Souverein Vorst over de Friesen geweest is, als zynde strydig met de gewoonte der Germaanen, gelyk wy zagen, by wien het Volk de Oppermacht bezat. Hier toe doet niets te zeggen, dat zyne afstammelingen, Vorsten van de Friesen zyn geweest tot op het 85 Jaar na Christus geboorte; want hier uit volgt niet dat dien staat van Vorst erffelyk is geweest, maar wel, dat zy, uit de beminde stam van *Friso*, waar van zy den naam droegen, hunne hoofden hebben verkoren, want wy zullen zien dat dit vorstendom, eerst lang daar na erffelyk is geworden; om dit aan te tonen, moeten wy die Vorsten kortelyk beschouwen.

Na de dood van *Friso*, wierd zyn oudste Zoon *Adel* tot de 2de Vorst verkoren, die 157 Jaren voor Christus geboorte gestorven zoude zyn. De 3de Vorst was *Uffo*, Zoon van *Adel*, gestorven het 71ste Jaar voor Christus. De 4de Vorst was *Azinga Askon*, Zoon van *Uffo*, de Stichter van Staveren, zo men meend, gestorven het 11de Jaar na Christus. De 5de Vorst was *Diokarus Segon*, zynde geen Zoon maar een Neef van *Azinga Askon* gestorven in het 45ste Jaar na Christus; dog het blykt niet klaar, of deezen een Zoon heeft nagelaten, en waarom men dezelve voorbygegaan is. De 6de Vorst was *Dibbald Segon*, Zoon van *Diokarus Segon*, gestorven in 't 85ste Jaar na Christus, zonder Kinderen na te laten, ten minsten, men vind dezelve niet aangetekend.

Dog genomen deeze 6de Vorst had geen Kinderen, zo blykt het genoeg uit de Schryvers, die van dien tyd handelen, dat 'er nog verscheide afstammelingen van *Friso* in 't leven waren, waar van een (zo het Vorstendom erffelyk was geweest) *Dibbald Segon* had moeten opvolgen, gelyk de 5de Vorst *Diokarus Segon* zyn Neef *Azinga Askon* was opgevolgd.

Men verkoor, in tegendeel, tot 7de Vorst, *Tabbo*, Veld overste

van

van *Dibbald Segon*, ook vind men geen het minste blyk dat die uit *Friso* zou zyn afgestamd. Alles wat men uit die duistere Historien schynd te konnen opdelven is, dat de vorige Vorsten niet altoos Veldoversten te gelyk zyn geweest, even zo gelyk wy, ten aanzien van de *Batavieren*, gezien hebben. *Tabbo*, en zyne afstammelingen schynen voortaan het Burgerlyke en Krygsbestier te gelyk verkregen te hebben, waar door hun gezag grooter wierd als die der voorige Vorsten. *Tabbo*, omtrent het 120 Jaar na Christus, gesturven zynde, zo wierd hy op gevolgt door zyn zoon *Asconius*. Deeze noemde zig eerste Hertog van Friesland. Hy schynd egter de vryheid niet geheel verkragt te hebben, maar de Erfopvolging in zyn Huis te hebben ingevoerd, het geen de eerste stap geweest schynd te zyn om het Volk van de bezitting der Oppermacht te beroven.

De 8ste Vorst, en 1ste Hertog was *Asconius*, gestorven omtrent het 162ste Jaar na Christus, welke tydrekening wy voortaan zullen volgen. De 9de Vorst of 2de Hertog, was *Adelbold*, Zoon van *Asconius*, in den Jare 208 Kinderloos gestorven. Dat hy geen Oppermachtig Vorst is geweest, blykt klaar; want door eene langduurige ziekte buiten staat gesteld zynde de Regeering behoorlyk waar te neemen, waar door veel ongelegenheid ontstond, zo droeg hy zyn basterd Broeder, *Titus Bojocalus* voor, met verzoek van denzelven tot Hertog, in zyn plaats, te verkiezen, gelyk geschieden. Dit is een volkomen bewys, dat de Oppermacht toen nog in de handen des Volks was. *Adelbold* gezond geworden zynde, zo wilde *Titus* de Regeering wederom in zyne handen stellen, dog *Adelbold* wilde dezelve niet aanneemen, voerende een stil Leven.

De 10de Vorst, of 3de Hertog *Titus Bojocalus*, natuurlyke Zoon van de 8ste Vorst *Asconius*, en basterd Broeder van de 9de Vorst *Adelbold*, was een zeer beschaafd en bemind Prins, die omtrent den jare 240 gestorven is, zonder Kinderen na te laten. Zyn opvolger was *Ubbo*, zyn Neef, de 11de Vorst of 4de Hertog, afkomstig uit een andere Broeder van *Adelbold* en *Titus*, gestorven in den jare 299. De 12de Vorst of 5de Hertog *Haron Ubbo*, Zoon van *Ubbo*, gesturven in den jare 355. De 13de Vorst of 6de Hertog *Odilbald*, Zoon van *Haron Ubbo*, versloeg de *Batavieren* die in Vriesland

gevallen waren, gesturven in den jare 359. De 14de Vorst of 7de Hertog *Udolf Haron*, Zoon van *Adilbold*, was een beroemd Oorlogs-held, die de Romeinen veel afbreuk in Germaanie deedt, en van de oude Britten, gelyk wy zagen, te hulp geroepen zynde, dat Land vermeesterden en in 't bezit hield, wordende zyn Zoon na hem Koning van Brittannie; dog, wanneer hy 90 Jaren oud was geworden, stond hy de bestiering over Friesland af aan *Richold Uffo*, die met zyn Dogter getrouwd was, zynde de 15de Vorst.

Men vind duidelyk, dat deeze afstand, in den Jare 433, geschied is met bewilliging der Standen of Staten van Friesland, wanneer de macht der Romeinen, in die gewesten, grotelyks gesnuikt was; en uit die bewilliging der Staten blykt, dat de Oppermacht nog niet geheel aan den Vorst, van het Volk, was over gegaan. Het is klaar genoeg, dat die zeven Hertogen zo veel macht hadden verkregen dat men genoegzaam alles moest toestaan wat zy begeerden, maar de vreeze voor de Romeinen, schynd hen, in het openbaar aanneemen van de Oppermacht, en het verkragten der Vryheid wederhouden te hebben.

Ten tyde van deezen *Richold Ubbo*, de 15de Vorst en 8ste Hertog van Vriesland, geschiede den inval der Noormannen in deeze gewesten, en dus ook in Friesland, de omleggende Landstreken, en ook het Vaderland der *Batavieren*. De dappere *Richold Uffo* verzamelde een Leger, waar mede hy de Noormannen uit Friesland verdreef. Na die groote overwinning nam hy de Oppermacht opentlyk aan, onder den Tytel van *Richold den* I, Koning van Friesland. De Staten van Friesland schynen dit toegestemd te hebben, om dat zy dit niet konden beletten, of om dat men een Oppermachtig Vorst nodig meenden te hebben, ter bescherming van het Land, tegen de invallen van die woeste meenigte.

Het blykt ook klaar genoeg, dat hy de Noormannen vervolgt en verdreven heeft uit alle de Landen die naderhand onder de Naam van Friesland bekend zyn geweest, en aldus ook uit Holland niet alleen, maar uit alle de Landen die nu den naam van de Vereenigde Nederlanden voeren, voerende als Koning het Oppermachtig gebied daar over. Eindelyk bouwde hy te Staveren, leggende op de Grenzen van Friesland na Holland toe, een Koninglyk Paleis, alwaar hy zyn verblyf nam; en daartegen over, op de Grenzen van Noord-Holland of West-Friesland, bouwde hy de Stad Medenblik,

blik, die wel doende versterken, na het gebruik van dien tyd, om zig van die Landen te verzekeren, en eindelyk kwam hy, in den Jare 496 te sterven.

Wy hebben gezien, dat de Romeinen geheel Gallie of Frankryk verloren hadden, want de Franschen hadden, ten tyde van *Udolf Haron*, wanneer hy Brittannie in nam, of kort daar na, een Koning verkoren, genaamd *Pharamund*, die een bepaalde Oppermacht bezat, gelyk alle de Koningen na hem; (schoon zy van tyd tot tyd, meerder macht zig aanmatigden;) niet meer als een bepaald gezag gehad hebben, tot op *Lodewyk den* XIII toe, wanneer *Richelieu* en *Mazaryn*, de Parlementen, of Vergaderingen die het Volk verbeelden, van alle gezag beroofden, die tot enkele gerechtshoven makende. Het Koningryk van *Pharamund* was ook niet groot, maar toen hy, in den Jare 428, door zyn Zoon *Clodio* opgevolgt wierd, zogt die het Ryk uittebreiden, het geen hem gelukte, want hy veroverden Kameryk, Doornik en alle de Nederlandsche Provincien, tusschen de Rivieren de Schelde en de Somme. Na zyn dood, in den Jare 448, matigde *Meroveus*, zyn Stiefzoon, zig de Kroon aan, den wettigen Erfgenaam daar van ontzettende, en met hem heeft de Eerste, of Merovingische tak der Fransche Koningen een begin genomen.

Schoon ons oogwit niet vordert van Frankryk te spreeken, zo moeten wy in 't voorby gaan aanmerken, dat de bestierders der byzondere Landschappen, het voorbeeld van *Meroveus* navolgende, ieder de Oppermacht van het Land dat hy bestierde, onder den Tytel van Hertog, Graaf &c., aan zig trok. Dit moest *Meroveus* gedogen, dewyl zy hem anders niet voor Koning wilden erkennen, daar zy nu zyne Leenmannen en bystanders wierden; schoon de een zo min gerechtigt daar toe was als de anderen.

Zyn Zoon *Childerik de* I, in den Jare 457, zyn Vader opgevolgt, veroverde Angers en Orleans, waar na hy zig aan de wellust overgaf. Deszelfs Zoon *Clovis de* I, in den Jare 481, ten troon geklommen zynde, was de eerste Christen Koning van Frankryk of der Franken die veel magtiger wierd als een der vorige Koningen. Dit kon *Richold Uffo*, Koning der Friesen niet verdragen, dugtende dat de Franken hem eindelyk ook de wet zouden willen stellen, het geen hy oordeelde, eer het te laat was, te moeten voorkomen. Ten dien einde maakte hy een verbond met verscheide

Ger-

Germanische Volkeren, hem met oorlog bestokende, dog zy wierden geslagen. Dit bequam de Allemannen het qualykst, die zig geheel aan hem moesten onderwerpen, dog men vind niet dat hy de Friesen beoorlogd heeft, mogelyk om dat hy te veel te doen had met de Armorichen, die, gelyk wy gezien hebben, een vrye Volks-regering hadden opgerecht, en die mede onder die verbonden moeten geteld worden.

Deeze Armorichen, die reeds het Christen geloof hadden aangenomen, verdedigden zich zo dapper, dat *Clovis* een eeuwig verbond met dezelve maakte, zo dat de Armorichen, na dien tyd, een Volk met de Franken geweest zyn, en de Romeinen, nog op de Grenzen van Gallie in bezitting leggende, gingen tot de Franken over. Dit maakte *Clovis* nog magtiger, en zyn aanzien nam grotelyks toe, wanneer *Anastasius*, Oosters Keizer, hem den Tytel gaf van Roomsch Burgemeester over het Wester gedeelte des Ryks, schoon hy die Eer niet lang overleefde, komende in den Jare 511 te sterven, na dat hy de Christelyke Godsdienst omhelst had.

Na deszelfs dood wierd zyn Ryk onder de vier Zonen verdeeld, *Theodorik* wierd Koning van Austrasie, want hem waren by deeling te beurt gevallen de Landen, gelegen tusschen den Rhyn, Moezel en Maas, en eenige Landen over den Rhyn in Duitschland; zo dat een goed gedeelte van Holland, Gelderland en Zeeland, zyn gezag onderworpen was. Het aanmerkelykste dat in deeze Landen, onder zyne Regeering voorviel was, dat de Noordsche Rover *Kochiliack*, met een geweldige Vloot op deeze kusten kwam stropen; want die Zeeschuimer, een Deen en wel Koning te noemen, gelyk de Schryver van de Vaderlandsche Historie doet (*a*), en ons aldus te willen doen geloven dat dit een Koning van Denemarken is geweest, zou konnen doen denken dat die Wagenaar, de weg dien hy in geslagen is, niet gekend heeft. Men vind onder de Koningen van Denemarken of Noorwegen, geen Vorst van dien Naam; maar zo men een weinig oordeelkunde bezit, zal men ligtelyk konnen ontdekken, dat die *Kochiliack*, een Noorman, en wel een Zeeschuimer geweest is, die met zyn Vloot op buit loerden; want hy op deeze kusten geland zynde, alles uit geput en

(*a*) Zie I. D. IV B. p. 311.

en nog bezig zynde met den buit en de gevangenen te Scheep te brengen, wierd daar in gestoort door Prins *Theodebert*, Zoon van *Theodorik*, die, op bevel van den Koning zyn Vader, de Rovers op het Strand aanviel, *Kochiliack* doodsloeg, en hem den buit ontnam. Na deeze overwinning schreef deeze *Theodebert* een Brief aan den Keizer, hem kennis geevende van zyne overwinning op de Noormannen behaald, daar hy zeekerlyk den Noordschen Rover *Kochiliack* mede bedoelt heeft; ten minsten zo is dit het waarschynlykst.

Het is genoegzaam zeker dat *Theodorik* geen onbepaald gebied over deeze Landen gehad heeft; want, na dat zyn Zoon *Theodebert*, in den jare 534, hem in de Regeering was opgevolgt, ontdekt men alhier een Volk *Varni* of de Varnen genaamd, woonende in 't Land der Friesen of Oude *Batavieren*; na alle waarschynlykheid in het tegenwoordig Rhynland; dog hoe zy aan dien naam gekomen zyn, is onbekend. Men noemden hen mogelyk, het Volk van *Varnus* hun eerste Hoofd of Koning; dit is niet onwaarschynlyk, dewyl het blykt, dat dit Volk, de oude Vryheid der *Batavieren* behoudende, nog onder de Koningen van Austratie, nog onder de Franschen, nog onder de Friesen begeerden te staan, wordende door een Opperhoofd en de voornaamste des Volks geregeerd.

De Schryver van de *Vaderlandsche Historie* noemd hen *Warner*; (*) waarom weet ik niet, en hy zelf geeft 'er geen reeden van; of het moest zyn om de oorsprong van het Dorp Warmond te vinden; schoon het gemeen gevoelen is, dat aldaar eertyds een Riviertje geweest is genaamd War, dat door het toeneemen van het Leidsche-Meer weggeraakt is, en dan is het de Mond van de War, of *Warmond*; gelyk *Leksmond*, de mond van de Lek, dezelve oorsprong geeft.

De *Varni* zouden mogelyk ons nooit bekent zyn geworden, indien een aanmerkelyk voorval, daar toe geen aanleiding had gegeeven. Om dit mede, door vercierde redeneeringen, na geen verdigtzel te doen gelyken, zullen wy het geval kortelyk op geeven.

Hermegisdes, Koning der Varnen, was getrouwt met *Theodechildis*, de Dogter van *Theodorik* en Zuster van *Theodebert*, wiens Zoon

(*) I D. IV B. fol. 313.

Zoon *Radiger* ondertrouwd was aan eene Britsche Princesse, voor de voltrekking van dat Huwelyk, door ziekte, in doods gevaar gerakende, beval zyn Zoon, dit Huwelyk niet te voltrekken, maar zyn stief Moeder *Theodechildis*, volgens de gewoonte van die tyden, ten huwelyk te neemen, meenende dat het belang des Vaderlands zulks vereischten. Na de dood van *Hermegisdes*, *Radiger* hem opgevolgd zynde (waar uit blykt dat die uitmuntende Hoofden van dat vrye Volk hun gezag erffelyk bezaten) zo pleegde *Radiger* daar over raad met de voornaamsten des Volks, na alle gedagten in Staatsvergadering by een gekomen zynde om hem in zyn Ampt te bevestigen, die van gevoelen waren dat hy het goedvinden van zyn Vader behoorden op te volgen, dewyl de zekerheid van dat Gemenebest zulks scheen te vorderen. *Radiger*, die veel liefde voor die Britse Princesse schynd gehad të hebben, onderwierp zig egter aan de wille des Volks, trouwende *Theodechildis* en zyn Bruid verlatende; waar uit genoeg af te neemen is hoe zeer zyn gezag, onder de Oppermacht des Volks, bepaald was.

Deeze Britse Princesse zig daar door gehoond vindende; (want een verlate Bruid wierd, in die tyden, voor een Vrouw die haar eer bevlekt had, aangezien;) deedt, met toestemming van haar Vader, onder het bestier van haar Broeder, een groote Vloot uitrusten, waar op het puik der Britse Benden wierd ingescheept. Deeze stapten, in het Land der *Varnen*, aan Land; na alle waarschynlykheid omtrent Katwyk, alwaar de Rhyn zig in Zee ontlaste. Zy bleef, met de agterhoede, in eene opgeworpe beschansing, gedekt door de Vloot, aldaar stand houden, zendende haar Broeder, met het Leger, Landwaards in, die verscheide overwinningen behaalde, en de *Varnen* met hunnen Koning *Radiger* op de Vlucht dreef. Dit was die Britsche Princesse niet genoeg, die haar Bruidegom deedt na zetten en gevange neemen. Den gevangen *Radiger* voor die Heldinne nederknielende, zo vroeg zy hem; aan wat eerloze daad hy zig schuldig gemaakt had, om haar zo schandelyk te hoonen? Hy verontschuldigde zig met het goedvinden van zyn Vader, en het besluit van de voornaamsten des Volks; daar by voegende, dat hy gereed was zyne Stiefmoeder *Theodechildis* te verlaten en haar te trouwen, ten blyk van zyne liefde en herstelling van haar eer. Die fiere Princesse, daar in genoegen neemende, omhelsde haar Bruidegom, en den Trouw

wierd

wierd voltrokken zonder eenige tegenstand van de zyde van *Theodechildis* te ontmoeten, die zig op het stichten van Kerken en Kloosters naderhand heeft toegelegd, tot dat zy in een hogen Ouderdom stierf, wordende in de Abdye van Sens, door haar gesticht, als een Heilige geëerd. Een gedeelte van dit aanmerkelyk geval hebben wy, ter gedagtenisse, in deeze Plaat doen afmalen.

Het is zeer waarschynlyk, zo niet ten vollen zeeker, dat dit geval op *Theodechildis* moet worden toegepast, en dat zy het Christelyk geloof beleed; dog het is twyffelachtig of haar Gemaal *Radiger* een Christen geweest is of niet; ook moet dit aanmerkelyk geval geschied zyn, toen *Theodebert* den Iste; die haar Broeder moet geweest zyn; met een Leger van 100000 Mannen na Italie was getogen, alwaar hy zo wel de Gotthen als de Romeinen sloeg; stervende in de Jare 548, latende de Regeering aan *Thibaldus* zyn Zoon, die niets van belang, in deeze Gewesten, uit gevoerd hebbende, in den Jare 534 stierf zonder mannelyke Erfgenamen na te laten.

Wy hebben gezien dat het Ryk der Franken, na de dood van *Clovis de* Iste, onder zyne vier Zonen gedeeld wierd. *Theodorik*, de outste, waar van wy gesproken hebben, wierd Koning van Au-

ſtratie. *Clodomir*, de tweede Zoon, verkreeg Orleans, Bourges en andere Landſchappen, wordende Koning van Orleans genaamd. *Childebert*, de derde Zoon, verkreeg het eigentlyke Vrankryk, wordende Koning van Vrankryk genaamd. *Clotarius* zyn vierden Zoon verkreeg het minſte van allen, moetende zig met eenige Landen vergenoegen gelegen in Soiſſons, wordende Koning van Soisſons genaamd. Dog wy moeten, van ieder in 't byzonder, kortelyk ſpreken, om te tonen hoe deeze Landen wederom onder de Koningen der Franken zyn geraakt.

Clodomir, Koning van Orleans, den Ouden eiſch van zyne Moeder *Clotildis*, omtrent Bourgondië, vernieuwende, beoorloogde, met byſtand van zyne Broeders *Childebert* en *Clotarius*, Koningen van Parys en Soiſſons, *Sigismond* Koning van Bourgondië in den Jare 523, en na dat hy deszelvs Leger verſlagen had, zond hy dien Vorſt met deszelvs Gemalinne gevangen na Orleans, doende die beiden, in het Dorp *Coulmiers*, in een Put werpen en verſmoren. Waarlyk een zo Tiranniſche als verfoeyelyke daad, aan die ongelukkige Krygsgevangen gepleegd; dog die wettig, door het Recht des Oorlogs, wierd gerekend ten aanzien van *Sigismond*, maar niet ten opzigte van zyne Gemalinne, dien hy niet zonder wreedheid, in koelen bloede konde dooden, al was zy in den ſtryd tegenwoordig geweeſt, en nu Gevangen geworden.

Zonder daar toe dringende redenen te hebben, op Vrouwen, Kinderen, en op Krygsgevangenen te woeden; zelfs zonder nootzaak, de bewoonders van 's Vyands land, ongewapend zynde, te vermoorden, is Barbaarſch en ſtrydig met het Recht der Natuur; en ſchoon dit in den Oorlog, ongeſtraft, gedaan word, om dat dezelve alle geweld toelaat, zo word dit tegenwoordig geacht te ſtryden tegen het aller Volkeren Recht, dat in den Oorlog alleen alle geweld toelaat dat nootzakelyk is, of het kan niet rechtvaardig zyn.

Op dien voet zou men, in den Oorlog, Vrouwen die gewapend als Krygslieden vegten, niet alleen vegtender hand; want dat ſpreekt van zelve; maar gevangen genomen zynde, mogen dooden; dog niet of het moet nootzakelyk zyn; niet uit moetwil of wraak, want dat is laf en ſchandelyk.

Van diergelyke Heldinne leverd ons Land veele voorbeelden uit. *Kennau Hasſelaar*, eene dappere Weduwe, oud omtrent 46

Ja-

Jaren, ging de andere Vrouwen, te Haerlem, in den nood voor, om den Vyand met spiessen, zwaarden en busschen af te keeren, wanneer die Stad, in den Jare 1573, door de Spanjaarden belegerd wierd. De *Groot*, verhalende de dappere tegenweer van het slot Blyenbeek, in den Jare 1589, door de Spanjaarden belegerd, zegt; „ de zege was inzonderheid aanmerkelyk door een Vrouw, „ die, gevonden onder de dooden, met een mannelyke Hoet en „ gewaad, te gelyk met hen op Buit en slagen had uit geweest; 't „ geen in de beginzelen der beroerten meermaals opentlyk gezien „ is; en geen Eeuw is vruchtbaarder geweest in diergelyke voor- „ beelden; want na dat die hooge Tytels van voor den Godsdienst, „ voor het Vaderland, of voor den Vorst te vegten, de gemoe- „ deren in de eene of andere party verrukt hadden, deed hen een „ verwoede haat meermaal de betamelykheid en plicht harer „ kunnen vergeten."

De *Groot*, verder verhalende, hoe Graaf *Lodewyk van Nassau* in den Jaren 1600, *Wachtendonk* by verrassing innam, voegd daar by: „ Maar nog toen hebben eenige wederstand geboden, en onder „ deezen, een Vrouwsperzoon van hooge Jaren, niet zonder „ het dooden en quetzen van sommigen, die tegens de Ladders „ opklommen." En van het vermaarde beleg van Oostende, in den Jare 1602 spreekende, zegt hy: „ Onder de Lichamen der „ Spanjaarden, is ook gevonden een Vrouw, die, onder een „ Krygsgewaad en moed hare kunne ontveinst had, als verwyten- „ de de Natuur, dat ze haar geen Man hadde laten geboren wor- „ den." Dat diergelyke Vrouwen, zig als Mannen gedragende, het Lot der Soldaten ondergaan, is geoorlooft in den Oorlog, volgens het Recht van geweld, maar niet als zy geen wederstand bieden.

Ik zal maar een voorbeeld, om dit aan te tonen, by brengen, van *Catharina Heman*, een Noordhollandsche Vrouw, die veel deugd en moed bezat: Gedurende het gezegde beleg van Oostende, namen de Spanjaarden een groot getal Hollandsche Matrozen en Lootzen gevangen, dewelke zy alle in Yzere ketenen gekluisterd hielden. Deeze kloekmoedige *Catharina*, zynde de Huisvrouw van een deezer Lootzen, voornemende alles te wagen om haar Man te verlossen, liet haar haaïr afsnyden, verkleede zig in Mansgewaad en begaf zig in de Legerplaats voor Oostende, zynde

toen de grootste zwarigheid, zo zy dagt, te boven gekomen. De grootste zwarigheid was nogtans haar overgroote schoonheid, die zy niet konde afleggen, want zy liep daar door te veel in 't oog, hebbende de Spanjaarden nooit een zo schoon Jongeling gezien. Eindelyk ontdekten men uit de Stem dat zy een Hollander was, waarom men haar een Verspieder van Prins *Maurits van Nassau* vermoede te wezen. Zy op dit vermoeden gevat zynde, wierd aan handen en voeten geketend in een stinkend gat geworpen en aldaar zeer hard gehandelt. Zy zoude zig gelukkig geacht hebben in hare elenden, indien zy, in de zelve gevangenisse, waar in haar Man zat, opgesloten was geweest; tot vermeerdering van hare droefheid vernam zy dat 'er, des anderen daags, zeven van de gevangenen ter dood zouden gebragt worden, tot wraak, om dat de belegerden, zeven Spanjaards hadden doen opknoopen; en de anderen moesten verzonden worden. Terwyl zy in de uiterste verlegenheid zat, niet wetende wat nu te doen, kwam 'er een Pater Jesuit by haar, om, na ouder gewoonte, de gevangenen te bezoeken; waar op zy hem, in haar biecht, het geheim bekend maakten. Deeze Vader beloofde haar alle bystand die mogelyk was; ook verkreeg hy van *Carel van Longueval*, Grave van *Bucqoy*, die naderhand Marschalk van het Ryk is geweest, dat men haar voor eerst overbragt na de gevankenisse alwaar haar Man zat. Zo dra zy haar Man zag, die in een jammerlyke toestand was, zynde een van de geenen die gehangen stond te worden, viel zy in onmacht. Men hield haar eenigen tyd voor dood; dog eindelyk weder bekomen zynde, zo zag zy dat het tyd wierd zig bekend te maken, het geen zy aan den Provoost deedt, hem zeggende, dat zy alles verkogt had wat zy bezat, tot de inkoop van eenige schoone Juwelen, die zy in haare Klederen had verborgen, om haar Man daar voor te lossen; en nu haar voorneemen mislukt was bad zy met haar Man te mogen sterven. *Bucqoy* dit verstaande, deedt die Menschen voor hem komen, en de waarheid uit beider mond gehoord hebbende, schonk hy aan beiden de Vryheid zonder iets te willen aanneemen.

Om op een diergelyke Vrouw te woeden, was dan onbestaanbaar met het Recht des Oorlogs, en daarom onrechtvaardig, schoon diergelyke zaken egter ongestraft, in den Oorlog, zomtyds geschieden, waar in men alles verbrand, verwoest en vermoord, en zomtyds zelfs de Kinderen, in de wieg leggende, in het Vuur werpt, gelyk de Franschen, in den Jare 1672, te Bodegraven gedaan hebben.

ben. Diergelyke wreedheden behoorden, en konnen rechtvaardig gestraft worden. Dit is gebleken, in den Jare 1690, wanneer de Keizerlyke Generaal *van Thungen*, een Fransch Soldaat levendig deedt verbranden om dat hy, met eenige andere Booswigten, (*a*), diergelyke wreedheden in 't Roomsche Ryk had gepleegd.

Daar zyn dan gevallen waar in men de gevangenen mag dooden, dog alleen uit nootzaak of wedervergelding, en anders ook niet; dog dit bleek niet in 't geval van *Clodomir* en was daarom een versoeijelyke daad, die hy den 8 Mai 524 had doen uitvoeren. Het zelve ter ooren van *Goudemar*, broeder van *Sigismond* komende, besloot die het leven te verliezen of zulks te zullen wreeken. Hy, uit zyn schuilplaats te voorschyn komende, vergaderde de vluchtende Bourgondiers by een, die hem voor Koning erkenden. Aanstonds trok *Clodomir* hem tegen, en sloeg *Goudemar* by Veseronie, niet verre van Vienne, die uit list in order de vlucht nam, tot dat hy *Clodomir* in een hinderlaag lokte, alwaar hy omcingeld en gevangen genomen wierd. Hy voor *Goudemar* gebragt zynde, verweet hy hem zyne laffe wreedheid, waar na hy hem, tot straffe, door den Beul, het hoofd deet af hakken; een daad die volkomen rechtvaerdig was.

Childebert, Koning van Parys, in plaats van zyn Broeders dood te wreken, en deszelfs nagelaten Kinderen te beschermen, spande met zyn jongste Broeder *Clotarius*, Koning van Soissons, te zamen, doende die onnozele Kinderen ombrengen, waarna zy die Landen te zamen deelden. Toen *Thibaldus*, Koning van Austrasië; waar van wy gesproken hebben; hun oudsten Broeder klein-Zoon gestorven was zonder manlyk oir na te laten, deelden zy ook dat Ryk te zamen; dog *Clotarius* meest alles in bezit genomen hebbende, zo moest *Childebert* met een klein gedeelte genoegen neemen, en eindelyk geheel Austrasie aan *Clotarius* afstaan. Eindelyk stierf *Childebert*, zonder een Zoon na te laten, zo dat het verdeelde Ryk der Franken, in den Jare 581 onder *Clotarius den* Iste, wederom vereenigd wierd.

Deeze *Clotarius*, Koning van Austrasie geworden zynde, sloeg, in den Jare 555, de Saxers; waar van wy voorheen gesproken hebben; en de Thuringers aan de Weser, vernielende een groot gedeelte

(*a*) Dit geval vind men in de Europische Mercurius van dat Jaar.

deelte van hun Land om dat zy tegen hem waren opgestaan, door het opstoken van *Childebert*, die niet konde verduwen door zyn Broeder zo verkloekt te zyn. Om die reden stookte hy de Saxers ten tweede maal tegen *Clotarius* op, die daar op hem andermaal aanviel, dog toen wierd hy geslagen en moest, in den Jare 557, de vlucht neemen. De Saxers, hier door aangemoedigd, togen by Duitsland over den Rhyn, dog wierden door *Clotarius*, in verscheide veldslagen, zodanig geteisterd, dat zy om de Vreede smeekten, belovende alle Jaren 500 Ossen voor cyns te zullen betalen. *Childebert*, ziende dat hem dit mislukt was, stookte *Chramnes*, de Zoon van *Clotarius*, tegen zyn Vader op, makende een zamenzwering tegen deszelfs leven, dog het geen ontdekt wierd, dewyl *Childebert* in dien tyd kwam te sterven.

Clotarius van dien doorn in zyn voet verlost, en nu Koning van geheel Vrankryk geworden zynde, vergaf zyn Zoon die misdaad, oordelende dat *Childebert* de meeste schuld daar aan had. *Chramnes* zig ten tweedemaal aan een opstand schuldig makende, zo deedt *Clotarius* hem, met zyn gansche Huisgezin, in een met stro gedekte Hut, levendig verbranden; dog het geen hem naderhand geweldig wroegde, tot dat hy, in den Jare 561, den geest gaf. Hy liet vier Zonen na, die het Ryk wederom onder malkanderen verdeelden; *Charibert* wierd Koning van Parys. *Guntram* van Bourgondie van Orleans, *Chilperik* van Soissons en *Sigebert* van Austrasie, dog waar van, door de andere drie, veele Landen waren afgescheurd, schoon hy deeze Nederlandsche gewesten behield.

Dog, eer wy verder voortgaan, moeten wy tot de Friese Koningen te rug treden, dewyl wy alleen van Frankryk handelen, als betrekking hebbende tot deeze Landen.

Richold Uffo, 15de Vorst, en eerste Koning van Friesland, in den Jare 496 gestorven zynde, liet zyn Ryk na aan zyn Zoon *Odilbald*, de 16de Vorst en tweede Koning van Friesland; hy was een vreedzaam Vorst, die, uit droefgeestigheid, over het verlies van zyne beminde Huisvrouwe, stierf, in den Jare 527, wordende opgevolgd door zyn Zoon, *Richold de II*, de 17de Vorst en derde Koning van Friesland.

Als

Van den Staat dezer Landen, zedert den ondergang van het Westersche Keizerryk, in den Jare 474, tot de oprechting van het Graafschap van Holland, in den Jare 863.

Alles wat men met eenige waarschynlykheid, uit de oude gedenkschriften, van hem kan opmaken, is, dat hy een deftig Vorst en zeeghaftig Krygsman is geweest, zo gevreest van den Vyand als bemind by de Onderdaanen, dien hy veel goeds gedaan heeft, bezittende niet alleen Tekelenburg, maar geheel Westfalen. Hy schynd na de kant van Duitschland, maar niet in den Nederlanden geoorloogd te hebben. Zo vind men van hem verhaald, dat de Deenen onder hunnen Koning *Haroldus de* IV, in zyn Land is gevallen, het zelve verwoest had en met den Buit vertrokken was, voor dat *Richold* tyd had om toe te schieten, ter verdediging van zyne Onderdaanen. Deeze Vorst, die Roveryen niet ongewroken willende laten, zond zyn Krygsoverste *Hercon*, met een geweldige macht na Denemarken, dat Land mede deerlyk verwoestende en met veel Buit te rug keerende. Men verhaald ook, dat de Sikambren en Westphalen zig zyne Heerschappy zogten te ontrekken, schoon hy hen wel haast wist te beteugelen. Hy stierf in den Jare 570, en was aldus een tydgenoot van *Clotarius*, dog hy schynd reets voor zyn dood de regeering aan zyn Zoon *Beroald* te hebben afgestaan, het geen niet onwaarschynlyk is, zynde hy 93 Jaren oud geworden.

Sigebert, Koning van Austratie en Heer van de Nederlanden geworden zynde, plaatste zyn Zetel te Metz, en niet te Rheims, gelyk de voorige Koningen van Austratie gedaan hadden. In den Jare 567, deden de Lombarden, vereenigd met de Hunnen, de Avaren en de Herulen, een inval in zyn gebied, dog hy hen moedig tegentrekkende behaalde de overwinning. Deeze Veldslag moet nogtans niet beslissende geweest zyn, dewyl hy in een tweede Veldslag zo gelukkig niet was. De bygelovige Schryvers, van dien tyd, zeggen de oorzaak daar van geweest te zyn, dat die Barbaren het Leger van *Sigebert* een doodelyke schrik op den hals joegen en door toveragtige begochelingen, een meenigte van spoken doende verschynen; dog dit zyn fabelen die geen aanmerking waardig zyn. Als men maar een weinig oordeelkunde bezit, zal men ligt ontdekken dat zyn Broeder *Chilperik*, Koning van Soissons, van wien

hy byſtand verwachte, hem in die verlegenheid gebragt heeft; want in plaats van zyn Broeder *Sigebert* te helpen, gelyk de gezonde Staatkunde hem had behoren te leren, nam hy Rheims en verſcheide Steden van Champagne in. Deeze trouwloze daad nootzaakte *Sigebert*, vrede met die Barbaren te maken, door het betalen van een groote ſomme Gelds, waar op zy te rug trokken.

Sigebert, nu de handen ruim hebbende, beſloot die verongelyking te ſtraffen, trekkende regelrecht na Soiſſons, dat hy innam, houdende zelfs zyn Broeders Zoon *Theodebert* te Pontion gevangen, waar na hy Rheims, en de ingenome Steden wederom veroverden; dog de jongen *Theodebert*, wiſt zyn Oom zo wel te belezen, dat hy met zyn Broeder verzoende. *Chilperik* ging egter niet ter goeder trouwe daar in te werk, de ſchuld van alles op *Guntram*, Koning van Orleans, werpende als of die hem opgeſtookt had. Om dit te wreeken, belegerde *Sigebert* de Stad Arles, aan *Guntram* toebehorende, die hy innam, dog kort daar aan wederom moeſt verlaten.

De tweedragt van die Broeders deed Auſtratie of Ooſt-Vrankryk, veel quaad, ſporende de Barbaren aan, een tweeden inval in die Landen te doen, ſchoon *Sigebert* hen moedig wederſtond; dog *Chilperik* deeze gelegenheid nogmaals waarnemende, viel mede op *Sigebert* aan, hem op de vlucht dryvende. Hy, door de nood geperſt, en over die tweede trouwloosheid woedende geworden zynde, maakte niet alleen vrede, maar een verbond met de Barbaren, die hem met een groote macht byſtonden, meenende in dit troubel water een goede vangſt te doen. *Chilperik*, dit machtig Leger op hem ziende afkomen, en bevreeſt zynde voor de overmacht, verzogt om vrede, die op eerlyke voorwaarden getroffen wierd. Naauelyks had *Sigebert* de Barbaren weggezonden, of *Chilperik*, nu na de dood van zyn Broeder *Charibert*, deszelvs opvolger geworden zynde, nam ten derden malen de Wapen op, hem aanvallende met twee Legers, het een onder bevel van zyn Zoon *Theodebert*, en het andere gebood hy zelf. *Sigebert* zond een zyner Veldheren, *Theodebert* tegen, die hem verſloeg en doode, en het Leger van *Chilperik* wierd door *Sigebert* mede op de vlucht gedreven, zo dat de eerſte zig in de Stad Doornik moeſt laten inſluiten, die aanſtonds belegerd wierd. *Chilperik*, de Stad niet ziende te konnen houden vreesde voor de welverdiende ſtraf; dog

zy-

zyne Gemalinne *Fredegonda* beloofde hem daar van te zullen verlossen. Ten dien einde wapende zy twee Schelmen met vergiftige Messen, om den slag niet te missen, waar mede *Sigebert*, te Vitri, na by Kameryk, in den Jare 575 vermoord wierd.

Zyn Zoon, *Childebert* de II was zyn opvolger, schoon maar vyf Jaren oud, die te Parys was, met zyne Moeder *Brunechild*, toen zyn Vader vermoord wierd. *Chilperik* dit wetende gaf last hen gevangen te neemen, het geen geschiede, maar *Gundebald*, zyn Opziender, wist hem door List in handen te krygen, vertrekkende aanstonds met den jongen Prins na Metz, alwaar hy op Kersdag, van 't Jaar 575 gekroond wierd, nemende de grooten des Ryks de Regeering en voogdye op zig. Eindelyk wierd *Chilperik de* I, in den Jare 584 vermoord, hebbende tot opvolger zyn Zoon *Clotarius de* II.

Dog wy moeten eerst tot *Childebert de* II wederkeren. Hy de Regeering zelf aangenomen hebbende, en blyken geevende dat hy de Moord, aan zyn Vader gepleegt, zogt te wreken, was oorzaak dat de arglistige *Fredegond*, een zamenzweering tegen hem smeede, om ook hem van 't leven te beroven, maar die ontdekt wierd, waar door de tweespald tusschen die Bloedverwanten nog grooter wierd; en schoon hy, in den Jare 593, door de dood van *Guntram* Koning van Orleans en Bourgondie, die Landen erfde, oorloogde gy ongelukkig tegen *Clotarius den* II, gelyk wy zien zullen, wordende al dien onrust en het bederf des Ryks veroorzaakt, door de verdelingen daar van, en door den haat die *Brunechild*, en *Fredegond* malkanderen toedroegen; zynde de eersten de Moeder van *Childebert de* II, en de laatste Moeder van *Clotarius de* II.

Ten opzigte van *Childebert de* II, staat verder aan te merken, dat hy de Varnen; waar van wy gesproken hebben; om dat zy zig aan zyn Oppergezag niet wilden onderwerpen, zodanig vervolgden, sloeg en verstrooiden, dat men, na dien tyd, van deeze Volkeren, in Nederland, geen gewag verder gemaakt vind, zynde in den Jare 594 uitgeroeid. Eindelyk stierf *Childebert de* II, in den Jare 596, in de bloei van zyn Leven, na latende twee Zoonen, *Theodebert* en *Theodorik den* II; en eene Dogter *Theudelinde* die, nevens haare Groot-Moeder *Brunechild*, door *Clotarius den* II, gevangen wierden genomen. Hy herstelde hen egter naderhand in de Staten van hunnen Vader; *Theodebert* wierd Koning van Austra-

tie, en *Theodorik* Koning van Bourgondie en de Elzas. Dewyl zy beiden nog jong waren nam *Brunechild*, de Regeering voor *Theodebert* waar, het geen de Grooten niet lang konden dulden, zo dat zy eindelyk haar toevlucht moest neemen tot *Theodorik*, alwaar het haar beeter gelukte. Zy, als een Staatkundige Vrouw, deed haar best om die twee Broeders eendragtig te houden, en malkanders staatsbelangen te doen bevorderen, met dien uitslag, dat die beiden, op haar raad, *Clotarius de* II den oorlog aandeeden, hem dwingende de te rug gehoudene Steden aan de Seine, aan de Vorsten weder te geeven; een daad waar door zy de onverzoenbaren haat van *Clotarius* zig op den hals haalde, die haar eindelyk, gelyk wy zien zullen, een deerniswaardige dood deedt sterven.

Na dat die twee Koningen ook de Vascones zig onderworpen hadden, en deeze naderhand door *Clotarius de* II op 't Lyf gevallen wierden, zo wilde *Theodebert*, zyn Broeder, door de haat der Grooten, zo tegen hem als zyn Groot-Moeder opgestookt zynde, geen bystand verlenen in het wederstaan van *Clotarius*. *Theodorik*, door *Brunechild* aangespoort, verloor daarom den moed niet, maar trok *Clotarius* manmoedig tegen, hem uit het veld slaande. *Theodebert*, een wrevelig Vorst, die zyne Gemalinne had doen dooden, wierd zo nydig over de voorspoed van zyn Broeder, dat hy hem de Elzas zogt te ontrukken. De twee Broeders gemaakte daar op by Zulpich hand gemeen, wordende in dien slag, *Theodebert den* II en zyn eenige Zoon *Merovens*, geslagen, gevangen en gedood.

Dit laatste schynd uit Staatzucht geschied te zyn, en word niet onwaarschynlyk aan den Raad van *Brunechild* toegeschreven, om Austratie in handen van haar beminden Zoon *Theodorik* te doen vallen, die daar door mede Koning van Austratie wierd. Het is waar dat zy, als zeer yvorig voor de Christelyke Godsdienst, te boek staat, schoon anderen haar als wreed en wraakzugtig afmalen, het geen uit deeze daad niet volgd; want, gelyk wy zagen, volgens het Recht des Oorlogs, was *Theodorik* daar toe gewettigd, en zy heeft hem dit uit Staatkundige redenen konnen raden; ook is zy de eerste nog de laatste niet geweest die de Godsdienst voor het belang van staat deedt zwygen.

Clotarius de II, dit willende wreken, en *Theodorik* hem tegen trekkende, had het ongeluk van aan de roode loop, in den Jare 613, te

te sneuvelen. Dit veroorzaakte eene zo algemeene verslagenheid en wanorder, dat *Clotarius* daar door gelegenheid verkreeg, *Brunechild*, en de vier Zoonen van *Theodorik* gevangen te neemen, door de list van *Garnerius*, Opper-Hofmeester van *Brunechild*. Twee van die Zoonen deedt hy ombrengen; de derde stierf door eenig toeval, en de vierden zond hy na Neustrie, en liet hem als een gering Perzoon aldaar opbrengen.

Nu had hy gelegenheid van *Brunechild* mede aan zyn wraakzucht op te offeren. Om dit met eenige schyn van Recht te doen; waar op de grootste Tierannen altyd gesteld zyn geweest; belei hy een groote vergadering om over haar te oordeelen. In die vergadering verscheen *Clotarius* in Persoon, *Brunechild* afschilderende als het afschuwelykste Monster, dat ooit de Aarde gedragen heeft; onder anderen haar te last leggende dat zy tien Koningen vermoord had, waar van egter nooit eenig bewys is gebleeken. Daar op wierd zy, door die partydige Rechters, om *Clotarius* te behagen, tot deeze schandelyke en rampzaligen dood verwezen. Eerst wierd zy, drie dagen agter een, zwaar gepynigd, om haar die feiten te doen bekennen; daar na wierd zy op een Kameel, door het gantsche Leger, ten spot omgevoerd, en eindelyk aan de staart van een doldriftig Paard gebonden, en zo lang gesleept en gesleurt tot dat zy de geest gaf; anderen zeggen, dat zy door vier Paarden van een wierd gescheurd, het geen in den Jare 614, volbragt wierd.

Clotarius de II, nu meester van alles geworden zynde, gaf in den Jare 622, Austratie aan zyn Zoon *Dagobert*, die dus Heer van deeze gewesten wierd. De Saxers en Friesen begeerden egter niet onder die Koningen te staan, maar zogten hunne Vryheid manmoedig, te verdedigen. Dit bequam hen zeer qualyk, schoon het voorgevallene zeer duister en, in veele gevallen, onwaarschynlyk is; onder anderen dat hy *Beroald*, Zoon van *Richold de* II, de 18de Vorst en vierde Koning van Friesland, in den Jare 630, in een Kamp gedood zoude hebben; dewyl *Clotarius de* II al vroeger gestorven was, als de Friesche Schryvers dit geval ter neder stellen. Egter schynd men vast te mogen stellen, dat deezen *Beroald* (*a*), die men voorgeeft getrouwd geweest te zyn met de eenigste

(*a*) Aldus noemen hem de Friesche Schryvers, maar de *Vaderlandsche Historie* geeft dien Koning den naam van *Bertbold*.

nigste Dogter van *Ritsert*, Koning van West-Friesland, en die, na de dood van zyn Schoonvader, mede Koning van West-Friesland was geworden, zig verbonden heeft met de Saxen, tegen *Dagobert*, tot handhaving van hunne Vryheid; dat zy daar op door *Dagobert*, met bystand van zynen Vader *Clotarius*, geslagen zyn; in welke veldslag, *Beroald*, Koning van Friesland sneuvelde; dat 'er veele Saxers en Friesen gevangen genomen en gedood, het Land uitgeplunderd en veele Inwoonders voor slaven verkogt zyn geworden. Dit is alles wat men, met eenige schyn van zekerheid, daar van zeggen kan.

Het is zeker, dat *Dagobert*, zyn ouder Broeder *Charibert*, na dat *Clotarius de* II, in den Jare 628, gestorven was, van de opvolging tot de Kroon van Vrankryk wist te versteken, zig zelf alles toe eigenende. Het is ook zeer waarschynlyk dat *Dagobert*, door de gezegde overwinning op de Saxen en Friesen behaald, Meester van Utrecht geworden is, wanneer hy aldaar den eersten Christen Kerk, aan den Apostel Thomas toegeheiligd, heeft doen oprechten, volgens den Kronykschryver *Klaas Kolyn*; want te gissen, gelyk eenigen doen, dat 'er voor dien tyd, al een Christen Kerk, of Kapelle aldaar geweest is, achten wy geheel onwaarschynlyk, nademaal de Friesen, toen nog groote Vyanden van het Christelyk Geloof en nogtans bezitters van Utrecht waren, daar de Franken al voor den tyd Christenen waren; zo dat men onderstellen mag, dat de Christelyken Godsdienst in den Jare 622 of kort daar aan, na het verslaan van *Beroald*, in de Nederlandsche Gewesten, onder *Dagobert* is ingevoerd geworden; schoon op de eene plaats vroeger en op de andere wat later, egter kon het wel zyn, dat eenige omtrekkende Predikers ook in deeze Landen, voor dien tyd, het Euangelium gepredikt hebben, maar hun Leere schynd weinig opgang te hebben gemaakt, ten minsten by de Friesen niet, die men niet uit het oog mag verliezen.

Beroald, in den Jare 622, door *Dagobert* overwonnen en gedood zynde, zo wierd zyn Zoon *Aldgillus* de I, de 19de Vorst of vyfde Koning van Friesland. Eenige meenen dat hy, uit naam van *Dagobert*, Friesland als Stadhouder geregeerd heeft. Dit is niet waarschynlyk, om dat de Friese Schryvers, hem eenstemmig den vyfde Koning van Friesland noemen, dog *Aldgillus*, de Christelyke Godsdienst omhelst hebbende, schynd, met zyn Ryk,

Leen-

Leenroerig aan Frankryk, onder *Dagobert*, na die groote Nederlaag, geworden te zyn, hebbende zig, om die reden, stil gehouden, zelfs toen *Dagobert de* I, in den Jare 638, stierf, na dat hy zig de Regeering had ontrokken, waar door zyn Ryk, volgens de dwaze gewoonten van dien tyd, in twee deelen gedeeld wierd, dat geenzints het voornemen van *Dagobert* geweest schynd te wezen; want hy zyn eenigen Zoon *Sigebert*, in den Jare 632, tot Koning, van Austratie, tot zyn opvolger, die te Mets zyn Hof ging houden, verklaard had. Het Jaar daar aan bragt zyne Gemalinne *Nautilde*, nog een Zoon ter Wereld, *Clovis* genaamd, die, na de dood van *Dagobert*, door het toedoen der Groten, Koning van Frankryk wierd; dog *Sigebert* bleef Heer van deeze Landstreken.

Dit was een bygelovig Vorst, die zig alleen bemoeide met het stichten van Kerken en Kloosters, gevende het zorgdragen voor de Regeering over aan *Grimoald*, zyn Opper Hofmeester of eerste Staatsdienaar, die al het gezag aan zig trok, latende *Sigebert* de naam van Koning behouden.

Deeze *Grimoald*, volgde zyn Vader *Pipin van Landen* op, in het Ampt van *Major Domus* in Austratie, schoon *Otto*, de Opziender van den Jongen *Sigebert*, hem veel spels maakte, zoekende dit Ampt voor zig zelf te verkrygen, ten teken dat het zelve van veel gewigt was en voordeel aanbragt. Om van *Otto* ontslagen te worden, deedt hy hem tot Hertog van Zwaben aanstellen. Hy daar in, zyn heerszuchtig oogwit verkregen hebbende, bediende zig van de Geestelyken om zyn Heer en Meester van de Regeering te doen afzien, en dezelve geheel in zyne handen te doen stellen, zig alleen bezig houdende met het vercieren van Kerken en het stichten van Kloosters, waar door men hem wys maakte, dat hy een aanzienlyk plaats en rang onder de Heiligen stond te erlangen. De Geestelyken, niet minder op eigen-belang gesteld zynde als dien heerzuchtigen Staats-Dienaar, ondersteunden zyn voornemen, de Koning reets by voorraad, *Sigebert de Heilige* noemende. Inmiddels ging het algemeen welzyn verloren, terwyl het Volk verdrukt wierd om de Geestelyken te verryken; en om de Beurs van *Grimoald* te vullen, die daar toe geen list of onrecht onzag; gevende bevelen uit op den naam des Konings, schoon die nergens van wist.

De Staatkundigen hebben aangemerkt, dat 'er geen erger soort van slaverny is als die van een Staats Dienaar, die zo veel gezag

heeft verkregen dat hy, straffeloos, de Oppermacht durft schenden; en ongelukkig het Land, dat zo verre vervallen is, van dit misdryf door de vingeren te moeten zien, dewyl men den Staats Dienaar nodig heeft om geld by een te schrapen, door list en verdrukking van het gemeen; waar van ons veele verbeelden zullen ontmoeten.

Grimoald, nu niets meer te moeyelyk vindende, deedt den jongen *Dagobert*, de eenigste Zoon des Konings, in stilte na Ierland voeren, en hem in een klooster opbrengen, strooyende toen uit dat hy overleden was. De Koning dit gelovende, liet zig door de Papen bewegen, *Childebert*, de Zoon van *Grimoald*, tot zyn opvolger na zyn dood te benoemen. Dit wierd stil gehouden tot na de dood van *Sigebert*, die in den Jare 650 voorviel, wanneer *Childebert de* II, volgens des Konings uiterste wil, tot Koning van Austratie wierd uitgeroepen.

Dit benadeelde het Recht van *Clovis de* II, Koning van Frankryk, Broeder van *Sigebert de* II, toen overleden zynde; dog die Koning had niet veel meerder gezag behouden dan eertyds zyn ouder Broeder, zynde de Regeering mede in handen van zyn *Major Domus*, of opperste Staats Dienaar. Deeze wilde dit egter niet gelove, maar *Grimoald* en zyn Zoon *Childebert* gevangen gekregen hebbende, deed hy hen beiden dooden.

Geen van de Fransche Schryvers weet ons te zeggen, wat van den Jongen, na Ierland vervoerden Koning, geworden is; zo is het dan waarschynlyk dat *Clovis de* II, Meester van Austratie geworden is. Het is wel waar, dat men in 't Leven van *St. Wilfrid*, en van eenige anderen leest, dat dezen *Dagobert*, met *St. Wilfrid* in kennis geraakte, en dat deeze Heilige middel vond hem weder na Frankryk te doen keeren, alwaar *Childerik de* II, Zoon van *Clovis de* II, hem met open Armen ontfing, hem eenige Provincien of Landen in de Elzas gaf, en dat *Dagobert* naderhand Koning van Austratie is geworden; dog die Schryver brengt zo veele fabelen voort, en vervald tot zulke openbare tegenstrydigheden, dat hy geen geloof verdient, al sprak hy gedeeltelyk de waarheidt.

De Schryver van de *Vaderlandsche Historie*, slaat alhier de Bal wederom geweldig mis, (*a*) stellende de dood van *Sigebert den* II, op het Jaar 656, daar men uit genoegzame bewyzen kan vast stellen,

(*a*) Zie I. D. IV B. p. 346 en 347.

len, dat hy in den Jare 650 gesturven, en begraven is in de Kerk van St. Martin des Champs, buiten Mets, welke hy gesticht had, wordende het zelve van daar, in 't Jaar 652, overgebragt in de Kanunnikale Kerk van Nanci. Ook zegt hy, dat de Groot Hofmeester *Grimoald*, den Jongen *Dagobert den* II, Zoon van *Sigebert*, na deszelvs dood, in den Jare 656 voorgevallen, op den Troon van Austratie stelde, zelf midlerwyl al het gezag in handen houdende; en dan vervolgd hy: „ 't leed zelfs niet lang, of hy liet „ *Dagobert*, voorwendende, eerst dat dezelve gevaarlyk ziek, en „ toen dat dezelve overleden was, heimelyk den kruin scheeren, „ en in ballingschap na Ierland zenden. Vervolgens verklaarde hy „ zyn eigen Zoon, *Childebert*, tot opvolger van *Dagobert den* II."

Hy steld dit vast, hoe onwaarschynlyk dit ook zyn mag; dewyl het zo ligt niet toegaat dit te plegen aan een Regeerend Koning, maar ligter kan geschieden aan een ongetyteld Kind; ook zou niemant het voorgeven hebben willen geloven, dat *Sigebert*, by het Leven van zyn Zoon *Dagobert*, *Childebert* tot zyn opvolger zou verkoren hebben, het geen beeter schyn had wanneer men steld, dat de Koning en het Volk niet beeter wist of *Dagobert* was, ten tyde van deeze benoeming, overleden. Verder is, volgens zyn zeggen, *Sigebert* A°. 656 overleden, *Dagobert* wierd 656 zyn opvolger, 656, wierd hy dood geveinst en in ballingschap gezongen, 656 wierd *Childebert* zyn opvolger, 656, stelde *Clovis de* II zig daar tegen, 656 nam hy *Grimoald* en zyn Zoon *Childebert* gevangen; en 656 sterft *Clovis den* II, gerust het Ryk van Austratie bezittende.

Dit is dan geheel misgetast; maar genomen dat *Dagobert de* II, zyn Vader is opgevolgd, schoon de Fransche Schryvers niets daar van weeten; dan moet dit vroeger geschied zyn: dog het is meer dan waarschynlyk, dat *Clovis de* II, na de dood van *Grimoald*, Meester van Austratie is geworden, en het zelve heeft blyven bezitten tot dat hy, in den Jare 656 kwam te sterven, wordende het Ryk, na zyn dood, volgens de gewoonte van dien tyd, onder zyne twee Zoonen verdeeld. *Clotarius de* III wierd Koning van Frankryk, en *Childerik de* II, Koning van Austratie, de Heer van deeze Landen; dog *Theodorik*, de derde Zoon van *Clovis den* II, nog een klein Kind zynde, wierd voorbygegaan.

Deezen *Childerik den* II, Koning van Austratie, wierd ook

Koning van Frankryk, en verenigde het gantsche Ryk in zyn Perzoon, wanneer zyn Broeder, *Clotarius den* III, in den Jare 674 overleed. Hy ging al wederom zyn jongen Broeder *Theodorik* voorby, die met hem moest erven, het geene veele opstanden verwekten, wordende hy, nevens zyne Gemalinne en Zoon *Dagobert*, van de Jagt na huis keerende gedood, komende de verongelykte *Theodorik* toen aan het Ryk, in den Jare 673.

Deeze Koning wierd mede, zo wel als zyne Voorzaten, door zyne Staats Dienaars overheerst, schoon hy nog gelukkig de wederstreving van *Ebroin* te boven kwam, moetende tot zyn eerste Staats Dienaar dien Man aanneemen, welke de Wapenen opgevat had om hem van den Troon te weeren; dog eindelyk kreeg hy het bezit van het gantsche Ryk; dog toen, zegt de *Vaderlandsche Historie* (a), kwam *Dagobert de* II, uit Ierland wederom voor den dag, met hulpe van *Wilfrid*, Aartsbisschop van Jork in Nordhumberland, die naderhand, op zyne reize na Rome, de eerste Christen Prediker in Friesland wierd.

Ebroin, dit voor den dag doen komen van *Dagobert den* II, op *Wilfrid* willende wreken, zogt *Aldgillus de* I, Koning van Friesland te bewegen van hem te doen ombrengen, waar van die een afkeer had; maar na het vertrek van *Wilfrid*, zou *Ebroin*, deezen *Dagobert* en zyn Zoon *Sigebert* hebben doen vermoorden. Dit word gesteld op het Jaar 678, (b) en in het Jaar 673 (c) doet men hem eerst trouwen met *Magteld*, Dogter van een Hertog der Angel-Saxers, en drie Jaren daar aan heeft hy al een Zoon die met hem op de Jagt gaat. Na het ombrengen van deeze twee Vorsten zouden de Grooten van Austratie, een tweede Zoon van dien *Dagobert*, mede genaamd *Theodorik*, die in een Klooster opgevoed was, tot Koning van Austratie hebben doen uitroepen, de Regering stellende in handen van twee Frankische Edelen, *Pipin Herstol*, bygenaamd den vetten, of dikken, en *Martinus*, Neef van *Pipin*, en Zusters Zoon van den gezegden *Grimoald*. Dog dit alles heeft geen zeker bewys altoos; maar wat mag men, op een oordeelkundige wyze, hier in vast stellen.

Wanneer *Dagobert*, omtrent den Jare 679 gesturven was, zo wierd *Theodorik de* I, Koning van Frankryk, Koning van Austratie

(a) I. D. IV B. p. 349. (b) Fol. 354. (c) Pag. 349.

tie dit Land zig toeeigenende onder den naam van *Theodorik den* II, Koning van Austratie, welk Land *Pipin Herisfal*, *Major Domus* van Frankryk, door zyn Neef *Martinus* deedt Regeeren. *Pipin* en *Martinus*, om hunne heerszucht te voldoen, deden Austratie tegen deezen *Theodorik* opgestaan; by welke gelegenheid *Pipin* en *Martinus* zig tot Heeren van die Landen opwierpen, en *Theodorik* den Oorlog aankondigde. In een veldslag wierd *Martinus* gedood, dog *Pipin* kreeg *Theodorik* gevangen. Hy liet hem den Tytel van Koning over de beide Ryken behouden, schoon hy, en niet *Theodorik*, het Oppergezag in handen had, het geen hy ook waardig was, zynde een deftig en dapper man, die van de geheele Wereld geëerd wierd en het Ryk groote diensten deedt.

Omtrent deezen tyd, en wel in den Jare 679, kwam *Aldgillus de* I, Koning van Friesland, te sterven, werdende opgevolgd door zyn Zoon *Ratbod*, de 20ste Vorst of zesden Koning van Vriesland. Van hem worden veele wonderbare zaken verhaald, dog waar van wy niet zullen spreeken, dewyl *Ubbo Emmius*, dien grooten kenner der Friese Oudheden dezelve, met recht, op den Lyst der verdigtzelen steld.

Het geen men met zekerheid van hem kan zeggen, is, dat hy een zo groten Vyand was, als zyn Groot Vader een groot Voorstander van de Christelyke Godsdienst was geweest, en naauelyks had hy het Ryksgebied in handen gekregen, of hy nam niets meerder ter herte dan de Christenen op het wreedste te vervolgen, en de tedere spruitjes, die het Christen geloof geschoten had, uit teroeijen. Daar mede niet te vrede, en ziende dat de Franschen, door inwendige tweedracht verscheurd, gelyk wy zagen, te huis werks genoeg hadden, wierp hy alle afhangelykheid van het Ryk der Franken van den hals. Utrecht by verrassing ingenomen hebbende zo liet hy de St. Thomas kerk, door *Dagobert* gesticht, afbreeken, en deedt de Christen Godsdienst oeffening, voor zo verre hy kon, geheel ophouden.

Hy breide zyn Ryk uit tot aan Nymegen, want oudtyds las men deeze woorden boven een van de Stads Poorte, in een Benthemmer Steen uitgehouwen: *Hucusque regnum Stauriæ*, of, dus verre strekt het Ryk van *Stavoren*: Maar binnen aan, na de zyde van de Stad toe, las men op een andere steen, deeze woorden: *Hic est pes Imperii*; of, Hier is het begin van 't Keizerryk. Over deeze

vertaling is wel eenig verschil onder de Geleerden ontstaan, maar het is meer als waarschynlyk dat *Ratbod de* I, zyn Ryk tot aan Nymegen heeft uitgebreid, zonder dat die Stad hem onderdanig was, hebbende aldus Westvriesland, Holland, Utrecht en Gelderland op de Franken veroverd.

Pipin, gelyk wy zagen, alle zwarigheid in Frankryk te boven gekomen zynde, besloot *Ratbod*, dit bedryf betaald te zetten. Ten dien einde trok hy, in den Jare 692, met een groot Leger tegen de Friezen op, *Ratbod* op de vlucht dryvende, die gezanten aan *Pipin* zond om Vrede te maken. *Pipin* schynd reden gehad te hebben om dien Oorlog zo spoedig te eindigen als doenlyk was, menende zyn gezag, in het Ryk, nog niet genoeg gevestigd te wezen om lang afwezig te blyven. De vrede wierd dan getroffen, waar door de Friezen cynsbaar aan het Ryk der Franken wierden; egter bleef *Ratbod*, ten minsten Utrecht behouden, zo niet, ook een gedeelte van Holland enz. want dit kan niet naauwkeurig bepaald worden; dog *Ratbod* schynd aan *Pipin* beloofd te hebben, dat hy de uitbreiding van de Christen Godsdienst niet meer wederstaan zou.

Hier is de plaats om eenige melding te doen, wegens het uitbreiden van de Christelyke Godsdienst in deeze Landen, het geen wy, kortelyk doen zullen, zonder ons in Fabelen en giffingen in te laten. Dat de Franken, lang voor dien tyd, het Christendom hadden omhelst, is ontwyfelbaar, en dus is het te denken dat eenige Fransche Predikers, in de Heidensche Landen, die de Franken bezaten, hier en daar, het Evangelium zullen verkondigt hebben; dog dit is, in deeze gewesten, nooit voor de tyden van St. *Willebrordus* van een gewenschten uitslag geweest. Zyne pogingen zouden ook nooit gelukt hebben, was hy door *Pipin* niet ondersteund geworden. Dit gezegde zal mogelyk, in de ooren van veele hedendaagsche Christenen, vreemd klinken, stellende, dat de bekeering een Goddelyk werk is. Dit is ontegenzeggelyk ten opzigte van de waare bekeering, maar niet van de uiterlyke en algemeene bekeering, die niet verder gaat als tot de mondbelydenis en uiterlyke kerk-Ceremonie, waar toe het wereldlyk gezag nodig is.

St. Willebrordus, gezegt de eerste Aarts-Bisschop van Utrecht, en in 't algemeen gehouden voor den eersten verkondiger van het Christen gelove hier te Lande, was geboren in Northumberland,

van

van een zeer Godvruchtigen Vader, genoemd *Wilgisus*, van Saxische afkomst, dewelke ook naderhand het wereldsche kleed verlaten hebbende, zig tot het klooster leven begeven heeft. *Willebrordus*, nog maar zeven Jaaren oud zynde, wierd door zyn Vader overgeleverd aan de Broeders van het Klooster te Rye of Rippon; om van hen op gevoed en in alle geleerdheid en geestelyke Wetenschappen onderwezen te worden. Daar na veel van de geleerdheid en Heiligheid van die mannen, die zig in Ierland onthielden, gehoord hebbende, is hy derwaards gereist en aldaar twaalf Jaren gebleven. In het dertigste Jaar van zyn Ouderdom, als hy nu ten vollen bequaam geoordeelt wierd om anderen te onderwyzen, is hy door *Egbertus*, (*a*) Aartsbisschop van Jork met twaalf Medgezellen, na Friesland gezonden, in den Jare 690. Deezen Mannen, aan het Kasteel van Utrecht, aan den oever van den Rhyn, daar *Willebrordus* naderhand zyn Bisschops Stoel heeft geplaast, aangeland zynde, begaven zy zig na *Pipin*, die voor een groot voorstander der Christenen bekend stond.

Hy ontfing dezelve met open armen, en bezorgde ze van onderhoud, tot dat hy de Vriezen, gelyk wy zagen, geslagen, hen Holland en Zeeland ontrukt, en toen Vrede met *Ratbod* gemaakt had, onder beloften van de voortplanting des Christelyken geloofs, waar op *Pipin*, gesteld was, niet langer te zullen wederstaan. *Willebrordus* kreeg dan niet alleen verlof het Christengeloof in deeze Landen te mogen prediken, maar *Pipin* droeg zorge, dat *Ratbod*, en alle de Landvoogden des Ryks, gelast wierden zorge te dragen, dat die vremdelingen, daar in, van niemant gemoeidt of beledigt wierden, belovende den genen, die het Christen geloof zouden aanneemen, zyne weldadigheid te zullen betonen; waar op veelen, door eigen belang, tot het gelove in Christus wierden overgebragt. Eenige Jaren daar na is *Willebrordus*, door *Pipin*, na Rome tot Paus *Sergius* gezonden, met verzoek, dat dezelve tot Aartsbisschop over de Friezen (toen de algemeene Naam, zo van

(*a*) Deeze *Egbert* is, by de Schryver van de *Vaderlandsche Historie*, I D. IV B. fol. 356, maar een Monnik, uit een Engelsch adelyk geslacht gesproten; en nogtans is het bekend, dat hy geweest is, eerst een Benedictyner Monnik, Aartsbisschop van Jork, en Leermeester van *Alcuinus*, die van hem gewaagt in een Brief aan Carel den Grooten geschreven, *de Penitentia Constitutiones Ecclesiastiæ*, en andere dingen meer; dog of hy een Broeder van *Egbert*, Koning van Northumberland geweest is, blykt zo klaar niet.

van allen die onder de Koningen van Friesland, als onder de Koningen der Franken, in deeze Gewesten stonden) mogt gewyd worden, het geen de Paus, als daar door zyn gezag en macht uitbreidende, gewillig toestond; het geen dan ook, in dat zelve Jaar 696, volbragt wierd; waar op *Willebrordus* na Friesland wederkeerde.

Zyn yver, om den afgodendienst tegentegaan, had hem, volgens het verhaal van *Melis Stoke*, in Zeeland byna het Leven gekost; want hy, te Westphalen, ziende, dat men het Beeld van *Mercurius* Goddelyke eere bewees, verbrak het zelve, het geen de yverigste afgodendienaars zo qualyk namen, dat een van dezelve, hem, een houw in 't hoofd gaf, dog dat wel haast geneezen wierd; nogtans strekt dit ten blyk, dat hy met yver zyne zending zogt te volbrengen.

Ratbod bleef egter hardnekkig en een groot Vyand van het Christendom, schoon hy zien moest dat zyne Dogter *Theodesinda* gedoopt wierd, en niet lang daar na met *Grimoald*, den Zoon van *Pipin*, trouwde: dog deezen *Grimoald*, eenigen tyd naderhand, te Luik voor St. Alberts-Altaar, door een Fries, *Rengarius* genaamt, doorstoken zynde, zo viel het vermoeden op *Ratbod*, als of die dit zo bestoken had, zonder zulks te konnen bewyzen. Het is niet klaar wanneer dit geschied is; en zelfs niet gegrond dat *Theodesinda*, opgerooid door haar Vader, haar Gemaal zou hebben doen vermoorden. Het is ten minste zeker, dat *Pipin* verstoord op *Ratbod* was, die den voortgang van het Christen geloof zo veel verhindering toebragt als mogelyk was, en dat hy eenige geweldadigheden pleegde op de Grenzen der Franken. *Pipin*, het een en ander willende wreken, besloot de Friesen te beoorlogen, en in den Jare 697 wierd hy met dezelve handgemeen omtrent *Dorestad*, na alle gedagten, Wyk te Duurstede; *Ratbod* nam de vlucht na Friesland, verlatende Utrecht en alles wat hy, in deeze gewesten, buiten Friesland bezat, waar van de Franken meesters wierden.

Hoe deezen kryg een einde genomen heeft weet men niet, en alles wat men daar van zegt zyn loutere gissingen; dog het is zeker, dat *Willebrordus*, na dien Oorlog, met het bekeeren der Heidenen voortging, stichtende veele Kerken, Kloosters &c., waar in hy getrouw wierd bygestaan door zyn Medgezel *Zwitbert*, die mede den Tytel van Bisschop voerde, maar afhankelyk was van

Wil-

Willebrordus, eerste Aartsbisschop in deeze gewesten, vestigende zyn Zetel nu bestendig te Utrecht. Hy heeft egter het Christengeloof ook elders gepredikt, zelvs in Denemarken, dog alwaar hy weinig gehoor vond; ook overleed zyn weldoender *Pipin*, in het Jaar 714, den 16 December, op het slot Jopil, aan de Maas by Luik, hebbende hy, toen *Theodorik den* II, in den Jare 710, gestorven was, *Dagobert de* II aangesteld. Zyn gezag nam daarom geen einde, want zyne wettige Zonen gesturven zynde, benoemde hy zyn klein Zoon *Thibaldus*, voor zyn Dood, tot *Major Domus*, en *Plectruda*, Gemalinne van *Pipin*, een ongemeene verstandige en kloekmoedige Vrouw, bestierde het Ryk op zyn naam; zy was nogtans zeer bevreesd voor de dapperheid van *Carel Martel*, een Bastaard Zoon van *Pipin*, geteeld by *Alpais*; waarom zy hem te Keulen in verzekering deedt neemen.

De Franschen, door geen Vrouw geregeerd willende worden, spanden met *Ratbod*, Koning van Friesland, aan, in het Jaar 715 tegen *Plectruda* opstaande. *Dagobert*, zig van de overheering zoekende te ontslaan, stelde zig aan 't hoofd des Legers om *Thibaldus* tegen te trekken, dien hy in 't Bosch van Cuisse, by Compiegne sloeg, *Thibaldus* ontkwam ter naauwer nood, en *Plectruda* nam mede de vlucht. *Dagobert de* II, meenende nu van alle opzigt ontslagen te zyn, vond zig daar in bedrogen, nademaal de Grooten, uit hun eigen Lichaam, *Rainfried*, tot Opperhofmeester verkozen om opzicht op de Regeering te neemen.

Dagobert de II, in den Jare 715 gesturven zynde, wierd *Daniel*, de Zoon van *Childerik den* II, door *Rainfried* uit het Klooster gehaald en tot Koning gemaakt, onder de Naam van *Chilperik den* II. In het volgende Jaar, wanneer *Chilperik*, met zyn Opperhofmeester *Rainfried*, bezig waren om Austratie aan zig te onderwerpen, ontsnapte *Carel Martel* uit zyn Gevangenis, doende zig voor opvolger van zyn Vader in Austratie erkennen. *Rainfried* stelde zig met geweld daar tegen, zelfs wierd hy, na by Keulen, door *Ratbod* geslagen, waar op *Rainfried*, met het Leger van *Chilperik den* II, zig by *Ratbod* voegde, plunderde het Land rontom Keulen, waar op *Ratbod* na Friesland keerde, schoon de Franken nog al bleven stropen, waar van eenige, door *Carel Martel* verslagen wierden; en in het Jaar 717, behaalde hy te *Vinciak*, niet verre van Kameryk, een volkomen overwinning op *Chilperik den*

II, en zyn Opperhofmeester *Rainfried*, die ter naauwer nood het gevaar ontkwamen.

Hoe duister de gedenkschriften van dien tyd ook mogen wezen, zo schynd het, dat *Ratbod*, toen in aantogt was om zyn vriend *Rainfried* by te staan; dog dat *Carel Martel*, na die laatste overwinning, hem mede tegentrok, en een groote overwinning op *Ratbod* behaalde, waar op tusschen hen een verdrag getroffen wierd, waar by *Ratbod* zig verbond de ChristelykeGodsdienst te zullen omhelzen, en de Predikers alle vryheid te laten om het Christendom uittebreiden, waar op gansch Austratie *Carel Martel* toeviel.

Deeze Overwinnaar had zig toen gemakkelyk tot Koning van Austratie konnen opwerpen, hebbende de Oppermacht in handen, dog hy was te Staatkundig daar toe, wel wetende, dat dit de gemoederen van alle de Ingezetenen van hem zoude verwydert hebben, waarom hy liever voor hersteller der Vryheid, en beschermer des Ryks wilde gehouden worden, als voor een Usurpateur te worden aangezien.

De Staatkundigen hebben opgemerkt, dat het zelden een Staats-Dienaar gelukt is, die, ten nadeele van de Koninklyke stam, zig tot Koning heeft opgewurpen. Deeze bedenking, en het voorbeeld van *Carel Martel*, bewoog *Cromwel*, in zyn tyd, wanneer hem de kroon aangeboden wierd, die niet te willen aanneemen, maar zig te vergenoegen met den Tytel van Protector, of Beschermer, mits behoudende de Oppermacht. Had *Cromwel* verder het voorbeeld van *Carel Martel* gevolgd, door een Prins, afstammende uit een der Engelsche Koningen, ten Troon te verheffen, en had hy het teffens het Protectorschap in zyn Familië erffelyk gemaakt, om altoos opzicht over de Regeering te hebben, nooit had *Carel den* II de Engelsche Troon beklommen, en zyn geslacht had altoos die grootheid blyven behouden; want het volk begeerd een wettig Opperhoofd, dog ziet, zonder onwil, dat deszelvs macht beteugeld word, onder schyn van de Vryheid daar door te verzekeren.

Carel Martel maakte, om alle murmureringen weg te neemen, *Clotarius*, afkomstig uit de Koninglyke stamme, Koning van Austratie. *Chilperik de* II dit ziende, maakte een verbond met *Eudo*, Hertog van Gasconie, zoekende met te zaamgevoegde machten dit te beletten, dog *Martel* verjoeg ze beiden, vestigende *Clotarius* in het Ryk, en hy zig zelven in het erffelyk ampt van Her-

tog;

tog en *Major Domus*; en zyn overwinningen vervolgende, dwong hy *Eudo* dat die hem *Chilperik* moest overleveren; en na dat hy *Rainfried*, de Opperhofmeester van *Chilperik*, mede verslagen had, en alles was te boven gekomen, zo liet hy aan *Chilperik* den Tytel van Koning van Neustrie, en aan *Clotarius* die van Austratie behouden, voerende hy de Regeering van beide die Ryken als *Major Domus*; aldus gaf hy aan ieder genoegen, zonder het minste gedeelte van zyn macht te verliezen, verkrygende den naam van *Sub-Regulus* der Franken; en toen beide deeze Koningen gesturven waren, verhief hy *Theodorik de* III, in den Jare 720, de Zoon van *Dagobert*, tot Koning over de beide Ryken, latende aan hem den Tytel en een wellustig Leven, maar blyvende zelf de macht in handen houden, zo dat alles aan hem moet worden toegeschreven.

Dog wy moeten tot *Ratbod* wederkeeren. Hy, aan *Carel Martel* beloofd hebbende het Christen geloof te zullen omhelzen, en de uitbreiding daar van niet te zullen wederstreven, zo was dit de reden waarom *Willebrordus* en de zynen wederom yverig daar mede voort gingen. *Carel Martel*, op de bekeering van *Ratbod* zeer gesteld zynde, schynd dit werk in 't byzonder toevertrouwd te hebben aan *Wolfran*, Bisschop van Sens in Champagne; mogelyk om dat *Willebrordus*, die *Ratbods* bestaan kende, dit voor een ondoenlyke zaak hield. *Wolfran*, in Friesland aangekomen zynde, begon *Ratbod* en zyn Zoon in de Christelyke Godsdienst te onderwyzen; met de laatste ging het na wensch, wordende hy kort daar aan gedoopt. *Ratbod* besloot eindelyk mede daar toe, dewyl *Wolfran* hem beloofde, zo hy zig liet doopen, dat hy, na zyn dood, een nog luisterryker Kroon zoude genieten als hy hier op Aarde bezat. Daar op wierd alles, met de uiterste Pracht, tot den Doop des Konings gereed gemaakt; maar zo als hy de eerste Voet reets in de Doop-vond had gezet, vroeg hy aan *Wolfran*? waar zyn de Koningen, mynen Voorzaten, en zo veele voorname Friesche Edellieden, die eertyds geleefd hebben; in den Hemel, of in de Hel? In de Hel, antwoorde *Wolfran*. *Ratbod* dit hoorende trok zyn Voet uit de Doopvond te rug, zeggende, ik wil liever, voor alle Eeuwigheid, by alle de Grooten en Aanzienlyke Heeren van myn Volk, in de Helle zyn, dan, buiten hun gezelschap, met eenige weinige en geringe Menschen, in den Hemel te woonen; waar op hy vertrok, latende den Bisschop beschaamd staan kyken.

Eenige zeggen, dat *Ratbod* naderhand berouw daar van kreeg;

en *Willebrordus* ontboden zou hebben, om te hooren of zyn gezegde met dat van *Wolfran* overeenstemde, en zig dan te doen Doopen; dog *Willebrordus* schynd geen haast daar mede gemaakt te hebben, vrezende even als *Wolfran* bedrogen te zullen worden, en kort daar aan, in den Jare 718 stierf *Ratbod* aan een uitteerende ziekte.

Carel Martel, nu alle de schatten van zyn Vader machtig geworden zynde, en over de Goederen van de Kroon na zyn goedvinden beschik doende, deedt groote Geschenken aan het Aartsbisdom van Utrecht, en andere Kerken in deeze Gewesten, om zyne Liefde voor de Christen Godsdienst te betuigen; dog dit was eene verkeerde liefde, want daar door wierden de Kerkelyken trots en weelderig, het geen tegen alle de Regelen van de Staatkunde stryd, en ook van zeer quade gevolgen geweest is. Ook verhaald ons *Claas Kolyn*, dat de Diaken *Adebert*, een Reisgenoot van *Willebrordus*, die het Evangelium in Kennemerland gepredikt had, in den Jare 722 gesturven, en te *Hegge*, dat zal *Egmond* zyn, begraven is.

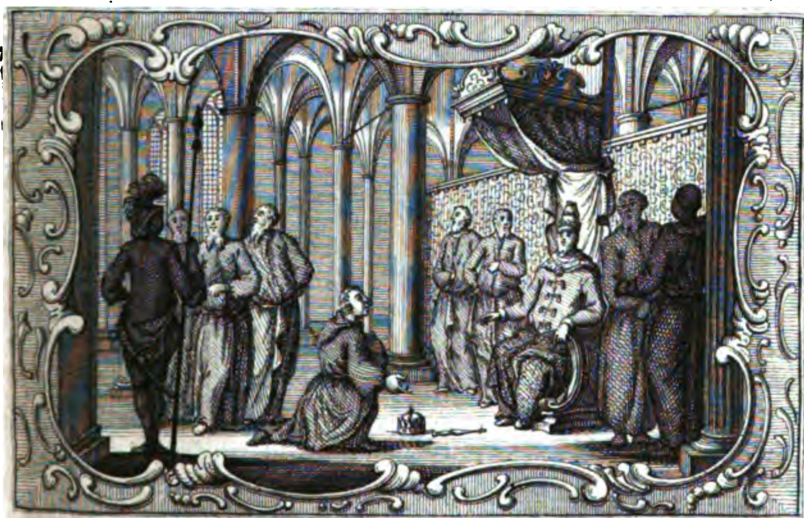
Van *Carel Martels* Krygsbedryven, die deeze Gewesten niet aangaan, spreeken wy niet, ons liever keerende na Friesland en deeze Gewesten, want na dat *Theodorik de* III, in den Jare 737 gesturven was, stelde hy geen andere Koning in zyn plaats, menende nu gezag genoeg te hebben om het Ryk aan zyn Huis te brengen, het geen hy als Hertog, met een volstrekte Oppermacht, bleef bestieren; en om alle beroerten voor te komen, ondernam hy gedurig nieuwe Veldtogten. Na den dood van *Ratbod*, kwam zyn Zoon (*a*) *Aldgillus de* II, tot de Kroon, die wel geen Vyand van het Christendom was, dog ook weinig zorg daar voor droeg, het geen oorzaak was waarom de Friezen; die nog zeer tot de Af-godendienst genegt waren, hebbende het Christendom maar met den mond beleden; tot de Afgodery begonden weder te keeren, en de Geestelyken te mishandelen. De Friezen, die aan de Noord-Zee woonden, schynen zig voornamelyk schuldig daar aan gemaakt te hebben, als zynde zeer op de vryheid gesteld, die zy benadeeld meenden te worden door de afhankelykheid waar in de Geestelyken het Volk zogten te houden, dat mogelyk wel de voornaamste reden van dien opstand geweest is. *Carel Martel*, die groote Voorstander van de Christelyke Godsdienst, nam dit zo qualyk, dat

(*a*) *De Vaderlandsche Historie* noemd hem *Poppo*, I D IV B fol 374. dog wy volgen de Friesche Kronyken.

dat hy de Friesen besloot te kastyden, vallende, in den Jare 732, in Oostergo en Westergo, alle de Afgods-Tempels om verre werpende, en het Land verwoestende; maar *Aldgillus* liet hy op den Troon; dog zedert dien tyd schynd het Friesche Ryk, cynsbaar aan het Frankische geworden te zyn.

Eenige Oudheidkenders meenen, dat niet den Koning *Aldgillus*, maar eenen *Poppo*, een voornaam Friesch Edelman, die veel gezag in Oostergo en Westergo had, dien opstand betrokkend had, die ook in den stryd tegen *Carel Martel* kwam te sneuvelen.

Eindelyk stierf *Willebrordus*, de eerste Aarts-Bisschop van Utrecht, in den Jare 737, wordende opgevolgd door *Winfried*, anders genaamd *Bonifacius*; dog het is zeker dat hy geen eigentlyke Aarts-Bisschop van Utrecht, maar Stedehouder van den Paus in Duitschland en deeze gewesten geweest is; en dat het gezag van *Willebrordus*, als Aarts-Bisschop ook niet volkomen gevestigd was; egter is het zeker, dat *Bonifacius*, de Regeering in het Geestelyke, in het Jaar 737 op zig heeft genomen, tot dat hy door *Gregorius*, in den Jare 752, tot Bisschop van Utrecht wierd aangesteld.

Niet lang daar na stierf mede *Aldgillus de* II, Koning der Friezen, in den Jare 738, en in den Jare 741, *Carel Martel*. De eerste liet het Friesche Ryk aan zyn Zoon *Gondebald*, de 22ste Vorst en agtste

Koning van Friesland. De laatste verdeelde het Ryksbestier onder zyne twee Zoonen; *Carlomannus* viel Austratie, *Pipin*, Neustrie en Bourgondie te beurt. *Grifo*, een Zoon van het tweede bedde, was eerst uitgesloten, dog eindelyk verkreeg hy eenige Steden in Neustrie, Bourgondie en Austratie.

Gondebald, schynd niet veel uitgevoerd te hebben, en alles wat van hem gezegt word is zo twyffelachtig en onzeker, dat wy het zelve stilzwygende voorbygaan; dog het is waarschynlyk dat hy, in den Jare 749, vreedzaam overleden is; maar dewyl zyne Kinderen, by zyn overlyden, onmondig en onbekwaam tot de Regeering waren, riepen de Friesen, *Ratbod den* II, Broeder van *Gondebald*, uit Denemarken, tot de Kroon, zynde aldus de 23ste Vorst, en Negende of laatste Koning van Friesland.

Van *Carlomannus*, valt ook niet anders te zeggen dan, dat hy Austratie, als Hertog, zonder een Koning aan te stellen, heeft bestierd. Het ontbrak hem niet aan dapperheid, want hy verzelde zyn Broeder in Allemannie, tegen *Thibaud*, Hertog van dat Volk, en sloeg hem in den Jare 742, en in het volgende Jaar, overwon hy *Oidille* en *Thierri*, Hertogen van Beyeren en Saxen. Deeze *Carlomannus* was een bygelovig Vorst, gelyk klaar bleek; want zyn Zoon *Dragon*, uit een onzeker Huwelyk geteeld, zynen Broeder *Pipin* toevertrouwd hebbende, begaf hy zig, met een groot getal Edelen van zyn Hof, na Rome, alwaar hy, in den Jare 747, het Geestelyk gewaad aannam onder Paus *Zacharias*. Van daar begaf hy zig, alleen vergezeld met een ander Fransch Geestelyke, op den Berg Soracte in 't Benedictyner Klooster; dog alhier bekend geworden zynde vertrok hy, onder voorgeven, dat zy gemeene Persoonen waren, die kwamen om boete te doen, na Monte Cassino. Zy onderwierpen zig aan Slaafsen Arbeid, het geen hy met lydzaamheid onderging, schoon tweemaal door een forsen Knegt geslagen zynde, en zyn medgezel zeide alleen; God en Carloman vergeeven het u; dog toen die Knegt hem ten derdemaal wilde slaan, rukte die medgezel de stok uit de hand van dien Knegt hem wakker afrossende, zeggende; Ondeugende Knegt, dat het u nog Godt nog Carloman vergeeve. Deeze medgezel, daar over gevangen gezet zynde, ontdekte wie Carloman was, die aldus bekend wierd, maar egter in dien nederigen Staat volharde, tot dat hy na Frankryk wederkeerde, stervende te Vienne in den Jare 755.

Pi-

Pipin, bygenaamd de korte of de kleine, na de dood van zyn Vader, het gebied over Neustrie of Frankryk aanvaardende, schynd voor de nyd en wederstreving der grooten bedugt te zyn geweest, waarom hy, in den Jare 743, *Childerik de* III, op den Troon stelde, zonder hem eenig deel aan de Regeering te geven. Zyn Broeder *Carlomannus*, het geestelyk gewaad aangenomen hebbende, zo verkreeg hy ook de Regeering over Austratie.

In den Jare 746, schynen de Saxers, nog Heidenen zynde, in het Ryk der Franken gevallen te zyn, veele Christen Kerke verwoestende. *Pipin* zyn Leger, met dat van den Friesen Koning *Gondebald*, vereenigd hebbende, versloeg de Saxers, het grootste gedeelte van hun Leger dodende, of gevangen neemende; ook viel hy in hun Land, alles te Vuur en te Zwaard verwoestende, en die den dood of de Slaverny wilde ontgaan, moest zig laten doopen.

Na die overwinning was hy bedagt om de Kroon van Frankryk zig zelf toe te eigenen. Dit was ligt te doen, de wyl reets al de macht in zyne handen was; dog hy, als een Staatkundig Prins, bedugt zynde, dat het afzetten van *Childerik*, van de Grooten, en mindere Onderdanen, qualyk zoude genomen worden, handelde in stilte met den Paus, die veel aan hem verplicht was. Deeze Kerkbaas; maar op zyn Eigenbelang en grootheid lettende, zonder zig te bekommeren of dit rechtvaardig was of niet; beloofde hem daar in by te zullen staan.

De zaak aldus te zamen geklonken zynde, zond *Pipin*, *Burchardus*, Bisschop van Wurtsburg, en *Fulradus*, Abt van St. Denys, nevens zyn Hofprediker als gezanten na Rome, die aan den Paus deeze vraag voorstelde: wie de waardigste was om op den Troon verheven te worden; de geen, die zig met de zaken van 't Koningryk in 't geheel niet bekommerde, of de geen, die door zyn beleidt en dapperheid, het zelve wel regeerde en tegen alle geweld der Vyanden beschermden? en eindelyk, of de geen, die de Koninglyke macht in handen had, den Koninglyken Tytel niet mogt aanneemen? Paus *Zacharias* bleef niet in gebreken van daar op te verklaren, dat *Childerik* van de Kroon vervallen was, en dat *Pipin* dezelve wettig toebehoorde.

Zie daar een Staatkundig Vonnis, het geen op de schreeuwenste onrechtvaardigheid gegrond was; want *Childerik* deed niets ten voordeele van het Ryk, om dat hem de macht daar toe onwettig,

tig benomen was;en *Pipin* verdiende Straf en geen beloning, om dat dat hy de Oppermacht geusurpateert had; dog zo wist men de onrechtvaardigheid zelve voor Recht te doen doorgaan, door een Vonnis dat voor onfeilbaar wierd aangezien. Aldus maakt de Staatkunde, van Recht en Onrecht, een Speel-Pop, om het Volk te begochelen.

Dit antwoord ingekomen zynde, deedt *Pipin*, een openbare Ryksdag, te Soissons houden, wanneer *Bonifacius*, als Stedehouder van den Paus, dit besluit van dien Opperften Bisschop aan de Stenden bekend maakte. Niemant was dwaas genoeg van zig daar tegen te stellen, en het besluit, zo van de Geestelyke als Wereldlyke Leden, was, dat men *Childerik* de kruin scheeren en in een Klooster zou steken, en dat *Pipin*, in zyn plaats tot Koning zoude gekroond worden. Het eerste wierd aanstonds volbragt, en *Pipin* wierd den 1 May 752, door *Bonifacius* niet alleen gekroond, maar ook gezalst, als een Geheiligd Koning, die door de Stedehouder Gods op Aarde, gelyk hy zig noemde, daar toe was aangesteld, het geen nooit voorheen aan eenig Koning geschied was.

Omtrent deezen tyd ontstond 'er verschil over het recht van den Bisschoplyken Zetel, tusschen *Bonïfacius* en *Hildegarius*, Bisschop van Keulen, waar in wy ons niet zullen inlaten; zynde het genoeg te weten dat de Bisschops Stoel van Utrecht, na *Bonifacius*, altoos aan het Aarts-Stift van Keulen onderhorig geweest is. *Bonifacius* leefde ook niet lang daar na. Hy had zig na Dokkum begeeven, doende aan den Stroom Borndiep, voor hem en zyn gezelschap, Tenten opslaan, alwaar hy de Friesen leerde, en doopten; dog, in den vroegen Morgenstond, kwamen de Ongelovige Friesen hem aldaar aantasten. Zyne Bedienden wilden zig te weer stellen, het geen *Bonifacius* verbood, hen tot lyden vermanende; en aldus wierd hy, met zyn gezelschap, bestaande uit drie en vyftig Menschen, elendig vermoord, wordende hy door *Gregorius* opgevolgd in het Bisdom van Utrecht.

Die moord, wierd door de Christenen, die daar omtrent woonden, wel strengelyk gewroken; dog of *Ratbod de* II^de^, Koning van Friesland, eenig deel daar aan had, gelyk men vermoede, valt niet ligt te bepalen, schoon het zeer waarschynlyk is, gelyk uit de betoonde vreeze voor Straffe, vluchtende hy, eerst na de Saxers, en vervolgens na Denemarken, genoeg af te neemen is; ook was hy al zo groten Vyand van de Christen Godsdienst, als zyn Groot-Vader *Ratbod de* I^ste^ ooit geweest was.

Van den Staat dezer Landen, zedert den ondergang van het Westersche Keizerryk, in den Jare 474, *tot de oprechting van het Graafschap van Holland, in den Jare* 863.

De Saxers stonden, in den Jaare 758, tegen *Pipin* op; die daar op in hun Land vallende hen ten onder bragt, hen een Jaarlyksche Cyns van Drie Honderd Paarden opleggende, en na het behalen van nog veele andere Overwinningen, die niet eigentlyk tot ons oogwit dienen, stierf hy in den Jaren 768, nalatende twee Zoonen; *Carlomannus*, wierd Koning van Austratie, en *Carel* wierd Koning van Vrankryk. De eerste rechte niet veel uit, en Overleed in het Jaar 771, waar op *Carel*, naderhand bygenaamd *den Grooten*, Austratie aan zig trok, schoon *Carlomannus* Kinderen had nagelaten; dog diergelyke onrechtvaardigheden wierden zo gemeen, dat niemant daar over verwondert stond. Men heeft zelfs aangemerkt, dat de onrechtvaardigheid, by Geestelyken en Wereldlyken ten top steeg, na maate dat het uiterlyke Christendom voorspoedig wierd, daar nogtans het ware Christendom op de Rechtvaardigheid gegrondvest is.

In het Jaar 772, stonden de Saxen tegen *Carel den Grooten* op, die hen, met behulp der Friesen, die zig getrouw en dapper kweeten, wel haast beteugelden en aan zig onderwierp, wordende veele van hen Gedoopt om Genade te ontfangen. Zy vielen egter wederom af, opgestookt zynde door den Oversten *Wittekind*, daar de gevlugte *Ratbod de* II^de^, na alle waarschynlykheid, onder speelde, neemende zy de gelegenheid waar dat *Carel den Grooten*, na Spanje getogen was, hebbende zyn Leger eenen *Gondebald*, die eenige Kronyken, Koning van Friesland, een Zoon van *Aldgillus den* II^de^, en Broeder van *Ratbod den* II^de^ noemen; en nogtans is het klaar, dat die *Gondebald* voor lang gesturven, en door *Ratbod de* II^de^ in het Ryk opgevolgd was. Hier uit zou men besluiten moeten, dat *Aldgillus den* II^de^, twee Zoons van deezen naam heeft gehad, die door een daar by gevoegde naam van malkanderen onderscheiden wierden, welke onderscheiding de Kronykschryvers niet wel hebben waargenomen; en dan zou het aldus moeten zyn. *Gondebald* de Oudste, was de Opvolger van zyn Vader. *Ratbod den* II^de^ was de Opvolger van zyn Broeder *Gondebald* de Oudste, en *Gondebald* de Jongste kreeg eenige Landen in Friesland, waar-

om hy Heer van een gedeelte van Friesland, omtrent Alkmaar en Egmond, genoemd word. Het is waar, dat hy Koning van Friesland genoemd word, welke Tytel *Carel den Grooten* hem kan gegeeven hebben, hem aanmerkende als den Wettigen Erfgenaam van het Ryk, nu *Ratbod* gevlugt was, en het Ryk verlaten had; dog hy heeft nooit de Regeering als Koning van Friesland gevoerd, om dat hy op dien tocht kwam te sneuvelen, en dus is die zwarigheid weggenomen.

De Saxers vielen dan niet alleen in de Landen der Franken, maar ook in Friesland, verwoestende de Landen van deezen *Gondebald* de Jongste, op het aanstoken van *Ratbod den* IIde, die niet heeft konnen verdragen dat *Carel den Grooten*, den Tytel van Koning aan zyn Jonger Broeder had opgedragen. Zy vielen ook in Deventer het geen al mede verwoest wierd; dog zo dra zy vernamen dat *Carel den Grooten* in aantocht was om hen te kastyden, trokken zy terug, zig wederom aan hem onderwerpende. De Heerschzugtige *Carel*, die met veel grooter voornemens zwanger gong, maakte Vreede met de Saxers en oproerige Friesen, onder voorwaarden dat zy alle gedoopt zouden worden, en dit volbragt zynde, zo stond hy aan de Friesen toe de Vryheid van na hunne aloude Wetten te leeven, en een Heerscher of Hoofd na hun welgevallen te verkiezen, blyvende nogtans afhankelyk van het Ryk; waar op *Carel den Grooten*, tot Roomsch Keizer verheven wierd.

In de voorige Oorlogen van *Carel den Grooten*, vind men gewag gemaakt van eenen Graaf *Dirk* of *Diderik*, die veele voor de Stamvader der Hollandsche Graven aanzien; dog wy zullen van hem spreeken, in 't begin van het navolgende Hoofdstuk.

De verheffing van *Carel den Grooten* tot Roomsch Keizer, was geenzints na de smaak van de Oostersche Keizer *Necephorus*, die egter daarin geduld moest nemen, en, al zo wel als de Paus, met goede oogen moest aanzien, dat deezen Keizer zig als Opper-Heer van Romen gedroeg, het geen die Kerkbazen nooit hebben konnen dulden. De Stoel van Rome is egter veel aan hem verpligt geweest, als hebbende het Christendom onder veele Volkeren uitgebreid, en in 't Geestelyke, aan den Paus onderworpen. Hy liet maar een Zoon na, genaamd *Lodewyk*, die naderhand toegenaamd wierd *Pius* of de *Godzalige*, die, nog by het leven van zyn Vader, tot Koning van Aquitanie gekroond wierd, en *Carel den Grooten*, die

in

in het Jaar 814, den 28 January, in het 72ste Jaar van zyn Ouderdom stierf, als Roomsch Keizer en Koning van Vrankryk opvolgde, zynde de derde Koning van dat Ryk, van de Carolingische Tak, waar mede wy dit Hoofdstuk besluiten.

III. HOOFDSTUK.

Van den Staat deezer Landen onder den Graav DIDERIK DEN Iste, *en eenige zyner Navolgeren.*

HEt is een bekende zaak, gelyk wy reets gezien hebben, die geen tegenspraak onderhevig is, dat deeze Landen, het Juk der Romeinen afgeschut hebbende, onder de Koningen van Friesland is gekomen, wanneer de oude benamingen van Batavieren, Kanifaten enz. verloren gegaan, en de Inwoonders deezer Landen, toen, de algemeene benaming van Friesen verkregen. Alzo zeker is het dat *Karel Martel*, een der grootste Helden van de Oudheid, de Friesen overwonnen, hunnen Koning *Ratbod* verjaagd, en zig van Duitschland, van den uitloop van den Rhyn tot aan de Rivier de Weichsel, meester maakte. Dit stemmen alle de Historie-Schryvers eenparig toe, alleen verschillen zy in veele duistere omstandigheden, waar in wy niet zullen treden, als geenzints tot ons Oogwit dienende.

Pipin de Korte, die van Hof-Marschalk, of Magister Palatii, Koning van Frankryk geworden, in den Jare 768 gesturven zynde, wierden zyne twee Zonen *Carel* en *Carloman*, met algemeene toestemming des Volks, (ten teeken dat de Vryheid toen nog niet geheel verkragt was, dewyl de Oppermacht, volgens het Recht der Natuur, aan het Volk, dat is, aan de Staten des Lands, gelyk wy zagen, toebehoord) tot Koningen verkoren.

Deeze verdeling bragt de Regeering des Ryks, en der byzondere Landschappen, door de ontstane Broedertwist, in veel wanorder: Maar, wanneer *Carloman* gesturven was, zogt *Carel* die wanorder te herstellen, beschryvende ten dien einde, de Staten van Frankryk en Duitschland, in den Jare 772 te Worms, wanneer hy byzondere Landvoogden, onder de benamingen van Her-

togen en Graven, ter bestiering en verdediging der Landschappen aanstelde, gelyk uit zyne Gedenkschriften klaar genoeg komt te blyken, het geen, als eene waarheid, ter neder gesteld en bewezen, en alhier in een Plaat vertoond word.

Men vind, in den Jare 782, dat 'er vier Graven sneuvelden in den Slag tegen *Wittekind*, die het Leger van *Carel* sloeg; dog die Hertogen en Graven waren niet minder als Souvereine Vorsten van die Landschappen, maar moesten dezelve bestieren volgens de aan hen ter hand gestelde Lastbrieven, blyvende gemeenlyk in die Ampten tot aan hunnen Dood, of tot dat zy tot hoger bedieningen gevorderd wierden, zo dat zy maar Gouverneurs van die Landen waren. De voornaamste daar van, die, uit naam van *Carel*, in deeze Landen gebied voerde, was Graaf *Diderik* die, in den Jare 793, met eenige Troepen door Friesland getogen zynde, door de Saxen, aan de Weser geslagen wierden.

Carel de Groote, in den Jare 781, zyne Zonen *Pipin* en *Lodewyk*, de eerste tot Koning van Italie, en de tweede tot Koning van Aquitanie hebbende doen kronen; dewyl hy zyn Oudsten Zoon, *Carel*, tot zyn Opvolger benoemd had, ontfing, op de Kersdag des Jaars 801, in de Sint Pieters-Kerk, van den Paus de Roomsch Keizerlyke Kroon;

Kroon; en eindelyk, eenige rust beginnende te zoeken, zo verdeelde hy zyn Ryk, by uiterste Wille, onder zyne drie Zonen; zo dat Saxen en Friesland, waar onder deeze Landen, als behorende tot het Keizerryk, mede begrepen waren, aan zyn oudsten Zoon *Carel*, te beurt viel.

Carel de Groote, erkennende dat de wettige Oppermacht eigentlyk aan de Staten der Landschappen toebehoorden, en dat hy de Oppermacht maar van die Staten ontleende, zo dat zy met recht tegen die uiterste Wille en verdeling konde opkomen, vond goed dezelve, vrywillig, door een Raadsbesluit te doen goedkeuren. Het zelve wierd dan door de Frankische Staten en Grooten met Eede bevestigd, en door Paus *Leo den* IIIde te Rome ondertekend. Dit was nog niet voldoende, maar hy deed de Staten van deeze Landen te Nymegen vergaderen, op welke Staatsvergadering, onder anderen, vastgesteld wierd; dat elk zig te gedragen zouden hebben na de Ryks-verdeeling welke de Keizer had vastgesteld, die aldus door de Staten des Lands wierd goedgekeurd.

Hier uit blykt niet onduidelyk, dat *Carel de Groote*, schoon Souverein Vorst deezer Landen, erkende dat de Staten des Lands, de natuurlyke Souvereinen waren, uit wiens naam hy de Souvereiniteit oeffende, waarom het nodig was den Staat een besluit te doen goedkeuren, zou het de kracht van een Wet hebben. Ik erken dat de Graven, meenigmaal, Wetten gemaakt hebben zonder de Staten te kennen, die nogtans als wettig ter uitvoer gesteld wierden. Aldus is het onbetwistbaar, gelyk Heer *van Bynkershoek*, met het begin van het *Tweede Deel* van zyne *Verhandeling van Staats-zaken*, aangetoond heeft, dat alle Wetten, Formulieren, Constitutien en Voorrechten, door *Philippus de* IIde, Koning van Spanje, als Heer deezer Landen, gemaakt en gegeeven, niet voor den 26 July 1581 zyn opgehouden, dewyl zyn Wettige Heerschappye toen eerst alhier is geeindigd. Nogtans klagen de Staten, in dat zelve Placaat, dat hunne Rechten reets, voor meer dan tien Jaren, geschonden waren: Hier uit zou schynen te volgen, dat die Wetten en Placaten, voor dien tyd, door *Philippus de* IIde, zonder toestemming der Staten gemaakt, zo wel als zyn Gezag, toen, *ipso facto* vervallen was. Egter zyn eenige van die Wetten in kracht gebleven, om dat de Staten hem, tot dien tyd toe, voor Wettig Vorst hadden erkend, en maar verklaarde dat

dat hy voortaan van zyn Recht op deeze Landen vervallen was. Dit moet men egter geenzints doen dienen tot een bewys, als of *Philippus de* II[de], in hoedanigheid van Souverein, Magt had om zyne beveelen, zonder toestemming der Staten gegeven, kragt van Wet te doen verkrygen; geenzints, maar de Staten, hebben die, in zig zelven, onwettige besluiten, die door de Overmagt van de Vryheid schendende *Philippus*, als Wettig in gebruik gebragt waren, niet willen vernietigen, schoon zy recht daar toe hadden; dog eene Wyze Staatkunde, om veele verwarringen te vermyden, schynd hen daar in wederhouden te hebben: Die Wetten waren ook alle niet even verwerpelyk, en de Staten konden daar omtrent, in vervolg, nieuwe Wetten maken na hun goedvinden, gelyk ook geschied is. Het blykt dan klaar, uit dit voorbeeld van *Carel de Groote*, dat hy, schoon Souverein Vorst deezer Landen, zyne Besluiten geen kragt van Wet konde geven zonder toestemming der Staten; en de navolgende Graven, als Souvereine Heeren, daar tegen aangaande, hebben een onwettige Magt geusurpeerd en de Vryheid daar door geschonden.

Wy zullen, van de Krygsbedryven en Gevallen van *Carel de Groote*, niet verder iets aantekenen, dan het geen tot ons oogwit diend. Dat die Keizer, de Landen, onder zyn Gebied behorende, door Amptenaren, die de Tytels van Hertogen en Graven voerden, deedt besturen, hebben wy reets gezien. Zo vinden wy ook een Wet, in den Jare 806, door hem gemaakt, voor de Hertogen van Venetie en Dalmatie; en toen *Godfried*, Koning van Denemarken, in den jare 807, een inval in zyn Ryk deed, gaf hy bevel, dat de Graven, onder de Friesen, als mede zyne andere Amptenaren, zig gereed moesten houden om, wel gewapend, ten stryde te trekken. Hier worden die Graven zyne Amptenaren genoemd, en bezaten dierhalven geen Souverein gezag, geduurende het leven van *Carel de Groote*.

Wy konnen den inval in Friesland, door *Godfried*, in den jare 810, op de friesche kusten ondernomen, niet stilzwygende voorby gaan, om dat daar omtrent iets schynd voorgevallen te zyn, daar de *Vaderlandsche Historie* (*a*) niet van spreekt. Eerst merken wy aan, dat de gezegden Schryver, weinig naaukeurigheid gebrui-

(*a*) Zie II. D. v. B. fol. 38.

bruikende, zegt; *de Hertog, die, ten deezen tyde over Friesland bevel had, en van sommigen* Herek *of* Rerek *genoemd word, had deezen inval voorzien, en de Friesen by tyds in de wapenen gebragt.* Die *Herek* voerd hy alhier in, in navolging van den Heer *van Loon*, maar met weinig grond; want het is klaar, dat de laatste Koning van Friesland, *Ratbod de* II^{de}, in den Jare 775, in twee hevige Veldslagen, door *Carel de Groote* gedwongen wierd na Denemarken te vlieden, waar door het Koningryk der Friesen een einde nam, vallende Friesland onder de magt van *Carel de Groote*.

Het is waarschynlyk dat de Keizer, toen iemant aangesteld heeft, onder den Tytel van Hertog, of Graaf, ter Regering van Friesland, dog waar van met zekerheid niets te melden is; zo dat dien *Herek* mogelyk een daar van geweest is, maar wat hem heeft doen geloven, dat dit dezelve naam met *Theoderik* of *Dirk* geweest is, is onbegrypelyk; dog wy zullen daar op niet blyven staan.

Hy, die toen het bewind over de Friesen had; hy mag dan geweest zyn wien men wil; die deezen inval voorzien, en de Friesen, by tyds in de wapenen gebragt had, heeft niet veel eer by de verdediging van Friesland ingelegt; want, volgens het verhaal van den Chronyk-Schryver *Klaas Kolyn*, zyn de Deenen of Noormannen, onder *Godfried*, aan drie oorden in Friesland gevallen, en de Friesen in drie hoopen hen tegentrekkende, wierden alle drie verslagen, waar na *Godfried*, de overwonne Friesen een Schatting afvorderde van Honderd Ponden Zilvers, die aanstonds wierd opgebragt.

Omtrent het betalen van deeze Schatting, doen zig eenige zeldzaamheden op, die de gemelden Schryver, niet aangeroerd heeft: De Deensche Schryvers verhalen, dat *Godfried*, dien zy *Gotrik* noemen, de Friesen dwong om die Schatting alle Jaren te betalen; en zy voegen daar by, dat de Deenen een Huys bouwden, 240 Voeten lang, in twaalf perken, elk van twintig voeten verdeelt. De Deensche Rentmeester zat in 't voorste perk van dit gebouw, en in 't agterste perk stond een bekken waar in de arme Friesen, ieder, den schatting-penning moesten inwerpen. Zo de Rentmeester, in die groten afstand, den klank van 't geld hoorde, was 't betaald, zo niet, dan was het ingeworpen geld verbeurd, en de Fries moest op nieuw geld daar in werpen, tot dat de klank daar van dien hardhoorende Rentmeester ter ooren kwam, die op deeze wyze veel meer

geld verzamelde als de schatting bedroeg die de Friesen was opgelegt.

Het bleef by die verdrukking alleen niet, maar de Friesche Jaarboeken, voegen 'er by, (dog waar van de *Vaderlandsche Historie* mede niets meld) dat de Friesen, tot de uiterste armoede gekomen, eindelyk in 't geheel geen goud of zilver mogten gebruiken; dat de Deenen, hier mede niet vergenoegd, hen houte jukken deeden dragen; dat de Deensche Stadhouder hen allerlei slaafschen arbeid liet doen; dat geen Fries meer dan een deur of ingang in zyn huis mogt hebben; dat deeze deur moest zyn na het Noorden, en zo laag, dat ze gansch krom gebukt moesten in en uitgaan, op dat het schynen zoude dat ze, ingaande, hunne halzen onder het juk bogen, en uitgaande, zig voor den Koning van 't Noorden buigden.

Eenige twyffelen aan de waarheid van dit alles; dog *Schotanus* verhaald, dat de gemeene faam der Voor-Ouders, deeze zeldzame gezag oeffening der Deenen, in Friesland, genoegzaam bevestigde; en de zaak niet konnende ontkennen, zo schynd hy te geloven dat dit lang voor of na dien tyd geschied is, dewyl uit *Eginhard*, Geheimschryver van *Carel de Groote*, schynd te blyken, dat de Deenen in dien tyd, niet lang genoeg daar toe in Friesland genesteld hebbende; daar by voegende, dat *Carel* zekerlyk eenige Troepen daar na toe gezonden zoude hebben, indien dit de waarheid was geweest. Wy antwoorde, dat *Eginhard* voornamelyk bedoeld heeft de glory van zyn Vorst te verbryden, en daarom dit geval met voordagt kan voorby gegaan zyn, dewyl het niet loffelyk was, Friesland onder die verdrukking te hebben laten zugten; en de oorzaak dat hy hen niet te hulpe kwam, was, dat hy een magtig Leger daar toe moest verzamelen, gelyk hy deedt, doende zelfs veele Scheepen op de Schelde bouwen; dog het is klaar, dat die verdrukking niet lang geduurd heeft, wordende *Godfried* kort daar aan vermoord, waarop de Deenen, voor de wraak van *Carel* bevreesd zynde, schielyk na huys keerden. Om de zaak te bevestigen, is het ons genoeg te zeggen, dat de Geleerde *Ubbo Emmius*, dit steld op het Jaar 810, het geen met de Deensche Schryvers en de Friesche Jaarboeken overeenstemd.

Diergelyke aanmerkelyke gevallen te verzwygen, uit vreeze van de Friesen daar door te zullen hoonen, voegt geen onpartydig Histori-Schryver; en zo veele Volkeren hebben ongehoorde verdruk-

drukkingen van die Barbaren moeten uitstaan, dat dit als geen hoon voor die Dappere Natie kan aangemerkt worden. Dit toetoeval kan ook wel de reeden zyn geweest, waarom de Friesen, na dien tyd, de belangen van *Carel de Groote*, altoos zo getrouw aangekleeft, en hem zo dapper tegen de Saxen hebben blyven by staan, ziende hoe veel hen aan zyne Bescherming gelegen lag; zo dat *Carel*, om zulks te vergelden, hen vry verklaarde, toestaande dat Friesland, voortaan, geregeerd zoude worden door Potestaten, die zy uit hunne eige Natie zouden verkiezen.

Dit is eene zo zeekere als aanmerkelyke Gebeurtenisse van dien tyd, rakende ons Vaderland, en zeer tot ons oogwit dienende; waarom wy de onachtzaamheid van den Schryver der *Vaderlandsche Historie*, die dit op een onvergeeffelyke wyze overslaat, geenzints zullen navolgen.

Potestaat in Friesland, was een Tytel die gegeven wierd aan hem, die het Opperbewind onder de Friesen had, en het oog over alle de Zaken van het Gemeenebest liet gaan. *Schotanus*, en eenige weinigen met hem, willen, dat de Friesen, ziende de Fransche Magt, waar onder zy gestaan hadden, geknakt, (en dan stellen zy het verkiezen van Potestaten na den Dood van *Carel den Grooten*,) en dat het Gemeenebest, zonder een Opper-Hoofd, die het Opperste Bewind had, niet te regeeren was, een Potestaat uit eige goedvinden verkoren, en dan stellen zy dat het Ampt van Potestaat, door de Friesen is uitgevonden en opgeregt. Anderen houden, in tegendeel, staande, dat hen dit, onder andere Vryheden, door eene byzondere vergunning, van *Carel den Grooten* verleend is, tot beloning van getrouwe Diensten; de laatsten grondigen zig op een open Brief, door die Keizer aan de Friesen verleend, in welke dit Recht, onder andere Vrydommen, met duidelyke woorden word uitgedrukt.

Deezen Brief heeft *Winsemius*, (*a*) het eerst, in de Nederduitse Taal opgegeven, en naderhand een afschrift van een oorspronkelyke Brief, in het Stads Archive te Brussel bewaard wordende, nevens een getuigenis van *Carel Bormans*, Stads Secretaris, dewelke onder aan den Brief gehegt was, bekomen hebbende, heeft hy dezelve (*b*) in de Latynsche of Oorspronkelyke Taal opgegeven, en de overzetting daar van is te vinden in de *Oudheden en Gestich-*

(*a*) Zie Kronyk van Friesland fol. 94. (*b*) fol. 97.

ſtichten van Friesland (c), zo dat dezelve voor echt moet aangemerkt worden. Eenige houden dien Brief, dog ten onregte voor verdigt, om dat dezelve in den Jare 802 gedagtekend ſtaat, en, dan merken zy, met *Winſemius*, aan, dat de voornaamſte dienſten, van de Frieſen, in verſcheide Oorlogen, die *Carel* in Saxen en Italien heeft gevoerd, bewezen eerſt na dien tyd geſchied zyn. Dog daar kan een miſſlag in het Jaargetal zyn ingeſlopen, gelyk wel in meerder Oude Geſchriften gevonden word; en wie kan verzekeren dat de Frieſen aan *Carel* geen aanmerkelyker dienſten, voor het Jaar 802 bewezen hebben, ſchoon die dienſten, uit dankbaarheid, naderhand nog veel aanmerkelyker wierden. Het is te beklagen, dat men zo weinig van die Poteſtaten vind aangetekend.

Hun Ampt, genaamd *Poteſtaat*, afſtammende van het Latynſche woord *Poteſtas*, Vermogen, betekend eigentlyk een Oppermagiſtraat, in wiens handen het gezag, of vermogen, door den Souverein, die het zelve oorſprongelyk bezit, geſteld is om de Wetten, Rechten en Vryheden te beſchermen, en te handhavenen; het is dan geen wonder dat men dit naderhand in Stadhouder, waar mede het zo wel overeenſtemde, veranderd heeft. Het is egter niet waarſchynlyk, dat de eerſte Poteſtaten het gezag over geheel Friesland gevoerd hebben, maar dat het zelve tuſſchen het Vlie en de Lauwers bepaald was, dog het geen naderhand verder is uitgebreid, waar toe veel kan gedaan hebben, dewyl men zag dat dit Vrye Land, onder die zoete en natuurlyke Regeering, grootelyks bloeide.

De Poteſtaat, die kort voor en na de dood van *Carel de Groote* gebloeid heeft, is *Magnus Fortema*. Het eenige dat men, met zekerheid, van hen kan zeggen, is, dat hy een Rechtvaardig, Dapper, Godvruchtig Man, en een zo groot Voorſtander van de Chriſtelyke Godsdienſt is geweeſt, dat men hem als een Heilig vind afgemaald, die Friesland in voorſpoed deet bloeyen. Het is ongetwyffeld, dat hy, met eenige Frieſen, in dienſt van *Carel den Grooten*, na Italie is getrokken, alwaar hy de Saracenen heeft verſlagen, de Stad Rome van dat Geſpuis verloſt; den Paus uit het grootſte gevaar gered; *Carel den Grooten* in 't bezit van die Stad herſteld heeft; eindelyk wierd hy in een Veldſlag gekwetſt, en hy zou te Fundi aan zyne Wonden geſturven zyn.

On-

(c) fol. 13.

Onder *Lodewyk de Godzalige*, Keizer en Koning van Vrankryk, Zoon en Opvolger van *Carel den Grooten*, hebben de Deenen in deeze Gewesten den baas gespeeld; en hy, die een zwak, laf en bygelovig Vorst was, wist zyn gezag, in deeze Landen, op geen andere wyze staande te houden, dan door de Friesen en Saxers met weldaden te overladen; waarom de Friesen, zo onder *Fortema*, als onder zyn navolger, den tweden Potestaat, *Tako Ludigman*, van wien men weinig geboekt vind, hem Schatting bleven betalen en met Krygsvolk ten dienst stonden. Hier uit blykt dat Keizer *Lodewyk* en zyn Zoon *Lotharius*, de Oppermagt over deeze Landen hebben blyven behouden, schoon zy aan de Friesen, of aan een gedeelte van dezelve, het verleende Recht en de Vryheid lieten van een Potestaat, na hun goedvinden, te verkiezen om het Land, als Stadhouder, te regeeren; zo dat die Potestaten nooit Oppervorsten geweest zyn, veel minder dat de Oppermagt wederom in handen van de Staten des Lands zoude zyn gevallen, schoon hen zulks, volgens het natuurlyk Recht, toekwam.

Deeze Opper-Heren droegen egter weinig zorg voor de veiligheid en bescherming van deeze Landen, gelyk blykt uit de invallen der Deenen of Noormannen, die, in den Jare 834, Duurstede verwoesten, uit haat tegen *Heriold*, die na de Deense Kroon stond, en bystand van Keizer *Lodewyk* ontfangen had, menende daar door de Deenen te bedwingen, schoon het anders uitviel, wordende zyn Land uit dien hoofde aan de verwoesting bloot gesteld. Egmond en Noortwyk moest dat zelve lot bezuuren; de Stad *Witlam*, die zeer volkryk was, gelegen omtrent Goerede, wierd verwoest, en het Eiland Walcheren, wierd met roofen moord vervuld, na dat *Eggard*, Graaf van Walcheren was komen te sneuvelen.

Men ziet hier uit klaar, dat deeze Landen, in den jare 837, door Stadhouders, die de naam van Graven droegen, gelyk die van Friesland Potestaat genaamd wierd, bestierd zyn geworden; dog die Graven door de Opper-Heeren niet na behoren ondersteund wordende, moesten na middelen uitzien om hunne Landen, door eigen magt, tegen de Noormannen, en andere Vyanden te beschermen, waar door hun gezag zo verre toenam, dat zy zig eindelyk een Souverein gezag aanmatigden. Nogtans bleven de Keizeren en Koningen van Vrankryk, meer in naam als gezag, Opper-Heeren van deeze gewesten.

Lotharius, door zyne Broeders overwonnen zynde, moest in een nieuwe Ryksverdeeling toestemmen, waar door hem de Zeeusche Eilanden, een gedeelte van Gelderland, Holland en Utrecht te beurt viel, in den Jare 843; dog Friesland, na alle waarschynlykheid, onder de derde Potestaat, *Albricus van Adelen*, wierd geheel door de Noormannen overheerd, Duurstede en de Betuwe viel ook de plunderziekte van die woeste menigten wederom ten roof; dog eenen *Roruk* schynd, in dien tyd, als Graaf, het bewind over Holland gehad te hebben, het geen hy met zo veel beleid en moed, tegen die Barbaren verdedigde, dat hy in den jare 848, de oppermacht daar van in handen kreeg, het zy hem zulks uit nood door de Staaten des Lands wierd opgedragen, zonder toestemming van den Opper-Heer; het geen de gifte kan zyn waar van de Jaarboeken, in dien tyd, spreeken; dog deezen *Roruk* schynd zelf een Noorman geweest te zyn, want wy vinden dat hy in den jare 854, met den Deen *Godfried*, na zyn Vaderland te rug keerden.

Dit geschiede, na alle waarschynlykheid, onder de vierde Potestaat *Hessel Hermana*, die de Noormannen uit Friesland verdreef; en wy vinden aangetekend, dat *Lotharius* Friesland verkreeg; dog dit duurde niet lang; want *Godfried* en *Roruk*, hun oogwit, in hun Vaderland, niet konnende bereiken, keerden wel haast met een groote Krygsmagt weder, waar door *Lotharius de* II, een goed gedeelte van Friesland wederom moest overgeven; en schoon de verwoestingen der Noormannen bleef aanhouden, schynd *Roruk* deeze Landen geheel verlaten te hebben, wanneer hy in den jare 857, den Deenschen Koning *Horik de* II. zogt te onttronen, het geen hen maar voor een gedeelte gelukte.

De meeste Schryvers stellen het begin van het Graafschap van Holland, in den jare 863, wanneer de plunderende Deenen, op de tyding dat eenige Friesche Kooplieden, met veele kostelyke Waren te Duurstede aangekomen waren, die Stad nogmaals vermeesterden, veele van die Kooplieden dood sloegen, en alles roofden, voerende veele Ingezetenen gevangen meede, waar na zy den Rhyn hooger opvoeren; wanneer *Roruk* hen bewoog, die Landen, zonder verdere vyandlykheden te pleegen, te verlaten, het geen zy deeden.

Omtrent het begin van het Hollandsche Graafschap valt, by de Geleerden, veel verschil; niet alleen in het bepaalen by wat gelegen-

legenheid, maar ook in wat jaar dit geschied zy. Wy hebben gezien dat *Carel den Grooten*, en de Frankische Koningen, tot dien tyd toe, de Souvereiniteit alhier bezeten hebben; dat de Deenen en Noormannen gestadig Roveryen pleegden en het land verwoesten; zonder dat de Opper-Heeren zorge droegen voor de veiligheid der Ingezetenen, zo dat men nergens zo veilig nog was als in Friesland, na dat de vierde Potestaat, *Hessel Hermana*, de Noormannen verdreven had. In Holland was, als Stadhouder, in dien tyd, het bewind in handen van *Dirk* of *Diederik*, die zyn best deedt om de Ingezetenen te beschermen, waar door hy, als van zelve, een Souverein gezag voerde, daar de Staten des Lands zig geenzints tegenstelden, dewyl de veiligheid en het belang van Holland zulks vorderden.

Men behoefd dan niet te twisten, of de begin van het Graafschap van Holland, onder *Carel de Kale*, of *Carel de Eenvoudige*, Koningen der Franken moet gesteld worden, het geen de *Vaderlandsche Historie* (*a*), na veel omhaalens, uit gebrek van oordeelkunde, egter hier doet. Het Graafschap van Holland heeft, met bewilliging der Staaten; uit nootzakelykheid, dewyl 'er een Souverein Hoofd nodig was om het Land tegen de invallen der Deenen en Noormannen te beveiligen; onder *Carel de Kale*, in, of omtrent den jare 863, een begin genomen; maar het is eerst onafhangelyk van de Koningen der Franken geworden, onder *Carel de Eenvoudige*, in, of omtrent het Jaar 923 en dan meenen wy dat alle zwarigheden, van zelve, zullen verdwynen, dog daar toe moeten wy, de Levensgevallen van die Vorsten kortelyk doorlopen.

Carel de II^de^, bygenaamt *Calvus*, of *de Kale*, Koning van Frankryk, en naderhand Keizer, was de Zoon van *Lodewyk den Godvrugtigen*, geteeld by deszelfs tweede Gemalinne *Judith*, en aldus een Zoons Zoon van *Carel den Grooten*. Hy wierd, in den Jare 823, te Frankfort aan den Mayn geboren op den 13 Juny. Zyn Vader *Lodewyk* had reeds zyn Ryk, voor deszelfs geboorte, verdeelt onder zyne drie Zonen, uit het eerste Huwelyk, *Lodewyk*, *Lotharius* en *Pipin*, dog wilde naderhand, ten gevallen van deezen zynen Zoon *Carel*, die verdeling wederom vernietigen, het geen aanleiding tot veele verschillen en wanorders gaf.

Kort

(*a*) Zie II. D. V. B. fol. 71 en 106.

Kort voor de dood van *Lodewyk*, wanneer deszelfs Zoon *Pipin* reets gesturven was, gaf de Vader aan *Carel den Kale*, Aquitanie, met uitsluiting van de Kinderen van *Pipin*, zynde een schreeuwende onrechtvaardigheid, die, met den Tytel van Godvruchtige niet overeenstemde, dewyl de Godsvrucht zonder Rechtvaardigheid, een hersenschim is: egter moet men weten, dat de Papen, de voornaamste Histori-Schryvers van dien tyd, hem dien Tytel niet gegeven hebben, om dat hy waarlyk een Godvruchtig Vorst was, maar uit hoofde van zyne bygelovigheid, en om dat hy de Geestelyken veele weldaden bewees, Kerken en Kloosters stichtende.

Niet lang daar na, in den Jare 839, verdeelde hy het gansche Ryk onder zyne Zonen *Lotharius* en *Carel*, met uitsluiting van zyn Zoon *Lodewyk den Duitser*, waar door zware Oorlogen ontstoken wierden, vallende, onder het gedeelte des Ryks dat aan *Lotharius* wierd toegedeelt, Friesland tot aan de Maas toe; het Graafschap Hameland, zynde een gedeelte van de Veluwe of het Sticht omtrent de Rivier de Eem gelegen; het Graafschap der Batavieren, of de Betuwe; Duurstede, met het Graafschap Teisterbant, waar onder begrepen was al het gene tusschen de Maas, de Waal, en den Rhyn gelegen was, van Nymegen af tot aan Workum toe; namelyk, een gedeelte van de Betuwe, den Bommelwaard, den Thielerwaard, het Gebied van Heusden, het Land van Arkel, Altona, Batenburg, Buren, Cuilenburg, Tiel, Vianen enz., waar van Tiel, de Hoofdstad was; waar uit men als in 't voorbygaan ziet, dat reets deeze Landen in Graafschappen verdeeld, dog dat die Graven Leenmannen van den Vorst en niet onafhankelyk waren; want dit Graafschap was eertyds een Leen van Utrecht, en deszelfs Graven waren Erfkamerheren van het Sticht aldaar. Maar, in den Jare 742 was dit Graafschap reets vervallen aan de Hertogen van Kleef, na dat Graaf *Diederik van Kleef*, ten Huwelyk had genomen, *Ida*, Gravinne van Teisterband, en hy, van *Carel Martel*, Opperheer deezer Landen, met dat Graafschap beleend was. Graaf *Boudewyn van Kleef* gaf het zelve, in den Jare 800, als een Leen aan zyn Zoon *Robert*, en van die kwam het op zyn Zoon *Lodewyk*, en eindelyk op *Aufridus* Na-neef van Lodewyk en Bisschop van Utrecht die, in den Jare 994, of, gelyk *Beka* glooft, in den Jare 1008, zyne Landen, en aldus mede dit Graafschap onder zyne Bloedverwanten verdeelden, waar door de naam

van Teisterband verloren is gegaan. Het Opperste gedeelte daar van kwam aan het Sticht Utrecht; Heusden en Altona aan Graaf *Diederik van Kleef* die het zelve, in den Jare 1290, schonk aan *Floris*, Grave van Holland, van wien het aan *Johannes* Hertog van Braband, dog eindelyk weder aan *Willem van Beyeren*, Grave van Holland gekomen is, zo dat naderhand dit Graafschap ten deele onder Utrecht, ten deele onder Gelderland, en ten deele onder Holland behoord heeft. Hier uit blykt het zonneklaar dat deeze Landen, ten tyde van *Lotharius* reets in Graafschappen verdeeld, dog derzelver Graven afhankelyk van den Opperheer waren.

Keizer *Lodewyk*, in den Jare 840, oud 62 Jaren, gesturven zynde, ontstak die Broedertwist nog heviger dan te voren, dewyl *Lotharius* zig alles toeeigende en alleen wilde heerschen, vallende nu de een en dan den ander op het Lyf. Dit was de oorzaak dat *Carel de Kale* en *Lodewyk de Duitscher* zig te zamen, tegen *Lotharius* vereenigden, wanneer het den 25 Juny des Jaars 841; by Fonteny tot een bloedig treffen kwam, waar by *Lotharius* geslagen wierd. Hier op volgde de Vreede en, in den Jare 843, eene nieuwe verdeeling te Verdun, waar by *Carel de Kale* Frankryk verkreeg, behalven dat Aquitanie aan *Pipin den Jongen*, Zoon van zyn Broeder *Pipin*, toegelegd wierd. Eenige Jaren daar na geraakten die Broeders wederom in verschil, en in den Jare 848 kwam het tot een Veldslag, waar in *Carel de Kale* eerst den Broeder van den jongen *Pipin*, genaamd *Carel*, en naderhand *Pipin* in den Jare 852, zelf gevangen nam, dien hy beide in een Klooster opsloot, nemende daar op Aquitanie met geweld in.

Het Oppergebied van die Keizers en Koningen was, in dien tyd, zo volstrekt niet, dat zy, zonder tegen zeggen, alles vermogten te doen wat zy goedvonden, maar de Staaten des Lands deelden, om zo te spreken, met hem de Oppermagt, die hen volgens het Recht der Natuur toebehoorden. Uit dien hoofde stelden de Staaten zig daar tegen, *Carel de Kale* voor hun Opper-Heer niet willende erkennen, maar zy wilden liever afzonderlyk een Koning of Illuster Hoofd hebben om het Land, ten overstaan van de Staaten, volgens de grondwetten des Lands te regeeren. Zy gingen zelvs verder en verkoren daar toe den Zoon van *Lodewyk de Duitscher*, die werkelyk in Aquitanie kwam en tot Koning wierd uitgeroepen, schoon *Carel de Kale*, met al zyn magt zig daar tegen

ftelde. *Pipin* ter zelver tyd uit de gevangenis ontvlugtende, zo wierd *Carel de Kale*, de handen vol werk krygende, genootzaakt de Staaten van Aquitanie te bevredigen, wordende by een verdrag vastgefteld, in den jare 855, dat zy zyn Zoon *Carel* tot hunnen Koning zouden aanneemen, gelyk gefchiede, blyvende egter een Leenman en aldus afhangelyk van zynen Vader *Carel de Kale*; dog deeze *Carel de Jonge*, Koning van Aquitanie, wierd egter in 't bezit van dit Ryk ontruft door zyne Oomen *Pipin* en *Lodewyk de Duitfcher*, fchoon hy zig manmoedig verdedigde tot dat de laatfte te rug trok, wordende, door den Oorlog in Duitfchland ontftaan, te rug geroepen.

In deezen tyd, of niet lang daar na, wierd *Carel de Kale* door de Noormannen befprongen (*a*), die meeft ieder jaar een inval in Frankryk deeden; en Parys, Tours, Bourdeaux, en veele andere Steden, te vuur en te zwaard verwoeften, poft vattende aan de Seine en Somme, van waar zy egter, in den jare 861, verjaagd wierden.

Nomenojus, Hertog van Bretagne, poogde zig, omtrent den Jare 863, van de Heerfchappy der Franken te ontflaan, en floeg, een en andermaal, de benden van *Carel den Kale*, die tegen hem uitgezonden waren. Dit bragt *Carel* in een groote verlegenheid, wordende daar door buiten ftaat gefteld deeze Landen, te beveiliegen tegen de Roveryen der Noormannen, die, gelyk wy zagen, toen alles zogten te verwoeften, waar uit de Staaten des Lands, op eige befcherming bedagt moetende zyn, gelegenheid hebben konnen neemen, de Oppermagt aan hunnen Stadhouder op te dragen, en hem tot Graaf van Holland te huldigen; het is zelfs niet onwaarfchynlyk, dat *Carel de Kale* zyne toeftemming daar toe heeft gegeven, mits leenroerig blyvende aan de Frankifche Kroon, gelyk wy zagen; en mogelyk heeft men zyne toeftemming nooit daar toe verzogt, dewyl hy geen wettig recht op deezen Landen had; en die Donatie of giftbrief, waar omtrent de *Vaderlandfche Hiftorie* (*b*) zo veel aanmerkingen maakt, is, volgens het gevoelen van *Ludolf Smids* (*c*), een verdigt ftuk, fchoon wy zulks niet kunnen geloven, en het geen

(*a*) Dit plaatft de Schryver van de *Vaderlandfche Hiftorie*, II D. V B. Pag. 59 verkeerdelyk onder het Jaar 840, zynde het Jaar toen Keizer *Lodewyk* ftierf.
(*b*) Zie II D. VI B. *Pag.* 109.
(*c*) Zie Smids, Schatkamer der Nederlandfche Oudheden *Pag.* 55.

geen hy nogtans als een zaak van belang, in een Plaat, den Lezer vertoond. Wy zullen van *Diederik den* I, Graaf van Holland ook niet veel zeggen, dewyl het meest onzekerheden zyn die men van hem verhaalt, waarom *Oudaan* hem, op deeze wyze, spreekende invoerd:

'k Ben de eerste Diderik; wie zal my t'huys geleiden?
O Roomse en Duitse Vorst! twee Karels! wie van beiden
Of ik, als Leenman, 't leen verheergewaden moet?
Die Deenen 't zee zag gaan te mond van de Eggervloed.
Wie kan te regt myn eind van Ryk en leven weeten?
Is zeker diens gebied niet wyd en ongemeeten,
Die aanvang van geslagt, nog overheer, nog end,
Nog paal van heerschappy, nog wet van heerssen kent?

Dog, om klaar te zien, hoe weinig de Koningen der Franken over Holland te zeggen hadden, zullen wy de Lotgevallen van *Carel den Kale* vervolgen.

Eenige jaren na dat *Nomenojus*, Hertog van Bretagne overleden, was *Carel* het Land wederom in rust gebragt, en de Hertogen van nieuw tot den eed als zyne Vasallen gedwongen had, wierden zyne Onderdaanen verdrietig over zyne Regeering, wegens de verwoesting door de Noormannen aangeregt; en *Lodewyk de Duitscher*, die deeze partyschappen onderiteunde, bragt het zo verre, dat hem de Kroon door de Franschen, in een plechtig gezantschap, wierd aangeboden, invoegen hy een inval in Frankryk deedt, en binnen korten tyd zulke voortgangen maakten, dat *Carel de Kale*, van alle de Grooten des Ryks en Onderdaanen, ook van het Leger zelf, verlaten wierd, en het weinig scheelde, of hy zou van den Troon vervallen verklaard zyn geworden; maar door dien *Lodewyk de Duitscher* hier een lelyke misslag beging, *Carel* met geen vuur vervolgende om zig van zyn Persoon te verzekeren, boven dien zyne Duitsche Benden na huis doende keeren, zo wierd hy allengskens van de lichtvaardige Franschen wederom verlaten, en eindelyk genoodzaakt, onverrigter zaken, wederom na Duitsland te keeren, alwaar de Wenden, inmiddels, een opstand verwekt hadden.

In den Jare 862, moest *Carel de Kale* veel hertzeer van zyne Kinderen ondervinden, dewyl zyne Dogter *Judith*, zig had laten vervoeren door den Graaf *Balduinus*; en zyn Zoon *Lodewyk*

was tot de Brittanniers overgelopen; zyn andere Zoon, *Carel*, Koning van Aquitanie, versmade de achting die hy aan zynen Vader verschuldigt waren, zo dat zy zig beiden, strydig met zyne genegenheid en goedvinden, in 't Huwelyk begaven, schoon hy hen eerlang, na betoonde onderwerping, vergiffenis verleende, komende zyn Zoon *Carel*, kort daar aan te sterven.

Hy liet, in den Jare 866, zyne Gemalinne *Irmentrudis* kronen, en verhief zyn tweeden Zoon *Lodewyk*, tot Koning van Aquitanie; en, na het overlyden van *Lotharius*, maakte hy, met zyn Broeder, *Lodewyk de Duitscher*, in Duitschland eene verdeling des Lotharischen Ryks, in dier voegen, dat hy zelve dat gedeelte voor zig nam, dat aan Frankryk paaldt, en het overige aan *Lodewyk* overliet; waar na hem de lust bekroop van Keizer te worden; want, wanneer *Lodewyk*, Zoon van *Lotharius*, in den Jare 875 gesturven was, trok *Carel* schielyk met een Leger na Italie, slaande *Carel*, den Zoon van *Lodëwyk den Duitscher*, en wanneer deszelfs Broeder *Carloman*, met een nieuw Leger, uit Duitschland aannaderde, wist hy die door List te bedriegen; want hy maakte met hem een Verbond, dat hun beider Benden, Italie verlaten en zy dat Land, in der minne deelen zouden. *Carloman* deedt daar op zyne Benden na Duitschland te rug trekken, maar *Carel*, in plaats van ook na Frankryk te keeren, begaf zig in stilte na Rome, en verkreeg, door groote Geschenken, waar omme het de Papen voornamelyk te doen is, dat de Paus hem tot Koning der Romeinen Kroonde; ook getuigt een zeker Italiaansch Schryver, dat *Carel de Kale*, om den Paus daar toe te bewegen, by die gelegenheid afstond van alle de Rechten die zyn Voorvaderen, by de Pausselyke Verkiezing, oeffende; dog hy zegt dit zonder eenig bewys, en het is maar een voorgeeven om de onafhankelykheid der Paussen te wettigen.

Carel de Kale, van Rome te rug keerende, wierd als Roomsch Koning door de Italiaanen erkend, en aangenomen, en op een plegtig Concilie, te Milaan gehouden, voor Keizer erkend, waar op hy na Frankryk keerde, latende *Bovo*, den Broeder van zyne Gemalinne, als Gouverneur in Italie. *Lodewyk de Duitscher*, ging deeze verongelyking zeer ter herte, doende, om dit te wreeken, een Inval in Frankryk; dog dewyl de Paus, *Carel de Kale*, met al zyn Gezag en Vermogen getrouw bleef onderssteunen, en hem,

op

op eene plegtige wyze op het Concilie, door zyne Legaten, den Keizerlyken Scepter deedt aanbieden, en zyne Gemalinne tot Keizerinne liet Kronen, kon *Lodewyk*, met alle zyne pogingen, niet veel uitrechten, komende kort daar aan te sterven.

Lodewyk de Duitscher, overleden zynde, poogde *Carel de Kale*, ook dat gedeelte van Lotheringen, dat hy by de verdeeling, gemaakt in den Jare 870, aan *Lodewyk de Duitscher* had moeten overlaten, aan zig te trekken, vallende, ten dien einde, met een Leger in Duitschland; dog *Lodewyk*, Zoon van *Lodewyk de Duitscher*, wederstond hem, en zonder zig door eenige voorgeslagene onderhandelingen te laten misleiden of ophouden, dat de misslag van de grootste Helden is geweest, gelyk wy ter regter plaats zien zullen, leverde hy hem Slag, en dwong hem van dat gedeelte van Lotheringen geheel af te staan, en het zelve, volgens de oude verdeling, aan de Duitsers over te laten, door een Verdrag, dat, in den Jare 876 gesloten wierd.

Kort daar aan trok *Carel* na Italie, om aldaar de Saracenen, en den Oorlogzugtigen Hertog van Benevento het hoofd te bieden, latende middelerwyl, de Regering van Frankryk over aan zyn Zoon *Lodewyk de Stamelaar*. *Carloman*, Koning van Beyeren, begaf zig, ter zelver tyd, met een Leger, derwaards, dog zy vervielen beide in eene Ziekte, en *Carel de Kale* stierf den 6 October, van den Jare 877, dewyl zyn Lyfarts, *Zedekia*, een Jood, hem Vergift, in plaats van een Geneesmiddel, gegeeven had, waar na *Lodewyk de Stamelaar*, zyn Zoon uit het eerste Bedde, hem in Frankryk opvolgde.

Wy moeten, eer wy voortgaan, zien, wat 'er in Holland, ten deezen tyde, onder de Regeering van Graaf *Diderik de* Iste is voorgevallen; want hem als een verdigt Persoon aan te merken, kan in my niet opkomen, dewyl men van hem uitdrukkelyk gewag vind gemaakt in de Archiven, die bewaard wierden in het Klooster te Egmond, de bewaarplaats van de beste Stukken der Vaderlandsche Oudheid.

Ten tyde van de Vierde Potestaat van Friesland, *Hessel Hermanus*, viel de Noorman *Rudolf* in Friesland, dog die in een Gevegt sneuvelde, waar op, in den Jare 873, met de Noormannen een Verdrag gesloten wierd, onder beding, dat de Deenen, al den behaalden Buit zouden weder geeven, gelyk geschiede, waar op

zy te Scheep gingen en vertrokken; dog het volgende Jaar keerden zy weder, doende een Inval op Walcheren, het zelve deerlyk verwoestende; ook melden onze Gedenkschriften, dat zy toen geheel Holland mede hebben afgelopen, zynde zo magtig dat Graaf *Diderik de* I[ste] hen niet konde wederstaan.

Dat *Lodewyk de Stamelaar* mede geen Gezag in Holland gehad heeft, zal uit een beknopt verhaal van zyne Levensgevallen blyken. Hy, na de Dood van zyn Vader; in den Jare 877, deszelfs Opvolger geworden zynde, vond, in den beginne groote tegenstand, dewyl de Grooten des Ryks, toen hunne Graafschappen en Hertogdommen erffelyk zogten te maken; maar, na dat de Keizerinne Weduwe hem de Ryks-Kleinodien overgeleverd, en hy de Grooten des Ryks, na hun begeren, in alle hunne Ampten en Waardigheden bevestigd had, wierd hy te Compeigne, door *Hincmar*, Aartsbisschop van Rheims, in dat zelve Jaar, Gezalft en hem, ter zelver tyd, door alle de Bisschoppen en Vasallen den Eed van Getrouwheid gezworen.

Wanneer, in den Jare 878, Paus *Johannes de* VIII[ste], uit de Gevangenis, waar in hem *Lambert*, Hertog van Spoleto, en *Adelbert*, Hertog van Toscanen, als Aanhangers aan *Carloman*, Koning van Beyeren, die een eisch deedt op het Keizerryk, gesteld hadden, na Frankryk ontvlucht was, Kroonde dezelve hem, den 7 September, in de Kerk van St. Pieter te Troyes; dog men twist of de Paus hem tot Keizer, dan of hy hem tot Koning van Frankryk heeft gekroond: Het laatste is het waarschynlykste, want uit alle de Brieven en Actens van den Paus, zo wel als van *Lodewyk de Stamelaar*, als mede uit andere Geschriften, na dien tyd geschreven, blykt dat nog *Lodewyk* zig zelf, nog de Paus of anderen denzelven, Keizer, maar alleen Koning van Frankryk genoemd heeft. Hier op zegt men, dan was die Kroning vruchteloos, dewyl hy reets te Rheims gekroond was. Dit is waar, dog, in die bygelovige tyden, wierd de Kroning van den Paus, voor eene zo Heilige zaak aangezien, dat dezelve daarom herhaald kan zyn geworden. Dit schynd egter ook niet te voldoen, waarom eenige Geleerden vast stellen, dat hy door de Paus, tot Koning der Romeinen gekroond is geworden, maar dat men hem nooit daar voor erkend, en hy dienvolgens dien Tytel niet heeft willen voeren.

Dit is ten minste zeker, dat de Paus, op dat zelve Cocilie te

Troyes,

Troyes, *Hugo* den Baſtaard, en *Bernhardus*, Markgraaf van Gotia of Languedok, in den Ban deedt, dewyl zy opentlyk tegen *Lodewyk de Stamelaar* waren opgeſtaan.

In dat zelve Jaar hield *Lodewyk*, met zyn Neef *Lodewyk de* IIde, Koning van Duitſchland, eene byeenkomſt te Merſſen, ſluitende met hem een Verdrag, uit kragte van het welke, de oude verdeling van Lotheringen, welke door *Carel de Kale* en *Lodewyk de Duitſcher* gemaakt was, beveſtigd wierd; dog de Italiaanſche zaken wierden tot een anderen tyd verſchoven, het geen 't bovenſtaande gevoelen ſchynd te beveſtigen: Ondertuſſchen behield een ieder zyn recht, en men ſprak af dat de geen, die den anderen overleefde, de Voogdye over deszelfs Kinderen zou hebben. Eindelyk, wanneer *Lodewyk de Stamelaar*, in den Jare 879, voorgenomen had *Bernhardus*, Markgraaf van Gotia, met een Leger te onder te brengen, ſtierf hy te Compeigne, op den 10 April, in den Ouderdom van 35 Jaren 5 Maanden en tien Dagen; hy wierd aldaar in de Lieve Vrouwe Kerk begraven.

Carel de IIIde, wegens zyn zwak Verſtand, bygenaamd de *Simple*, dat is de *Eenvoudige* of *Slegte*, wierd, na de Dood van zynen Vader *Lodewyk de Stamelaar*, den 17 September in den Jare 879 geboren. De Ryks-Stenden gingen hem, nog een Kind zynde, voorby en maakten, middelerwyl, *Carel den Dikken*, de derden Zoon van *Lodewyk de Duitſer*, en na deezen *Eudo*, Graaf van Parys, Zoon van *Robert den* Iste, toegenaamd de Dappere, die in den Jare 886 de Stad Parys met zo veel Dapperheid tegen de Noormannen verdedigde, dat zy na een tweejarig hard Beleg, onverrigter zaken moeſten vertrekken, tot Koningen, doende ondertuſſchen *Carel de Eenvoudige* zorgvuldig opvoeden.

Wanneer hy eindelyk in zyn veertiende Jaar getreden was, maakten eenige Groten een Zamenzwering tegen *Eudo*, zoekende *Carel* op den Troon te zetten, wordende hy door *Fulco*, Aatsbisſchop van Rheims, in den Jare 892 gekroond, gevende daar van kennis aan den Paus *Formoſus* en aan den Keizer *Arnulphus*; dog *Eudo* greep hem aan, zonder tyd verlies, en deedt hem na Duitſchland wyken; daar en boven bragt hy den Keizer op zyne zyde, zo dat die onzydig bleef.

Carel de Eenvoudige, om zyn oogmerk te bereiken, maakte met de Noormannen een Verbond, en dwong daar door *Eudo* hem, goedwillig, en ten beſten van het Ryk, voor Koning te erkennen,

be-

behoudende alleen voor hem Aquitanie. Dit werd als een wonderbare Deugd in *Eudo* aangemerkt, die nogtans niets meerder deed dan waar toe hem zyn plicht verbond, dewyl hy geen recht tot de Kroon had, en dezelve maar droeg als Voogd, tot dat de ware Erfgenaam meerderjarig zou zyn geworden, ſchoon hy waarlyk Koning was, dog maar voor eenen tyd, en maar voor zo lang als het Volk of de Stenden het hem hadden opgedragen.

Hier valt de vraag of de Voogden, van zodanige Onmondige Koningen, onder de Oppermagten en Koningen mogen gerekend worden, dewyl zy die maar voor eenen tyd bezitten. Veelen zullen ja, antwoorden, en het voorbeeld van de Roomſche Dictators by brengen, die de Oppermagt, ſchoon maar voor een tyd, bezaten, dog het geen als een gevaarlyke zaak voor de Vryheid moet aangemerkt worden zo zy niet verpligt waren rekenſchap van hunne daden te geeven, dewyl 'er geen Oppermagt boven hen was die zulks konde vorderen, en niemant hen kon dwingen de Oppermagt neder te leggen.

Van die Dictators of Opper-Gezaghebbers der Romeinen, die de Oppermagt maar voor een tyd bezaten, en dan tot den ſtaat van byzondere Perſoonen wederkeerden, ſpreekt *Hugo de Groot*; meenende dat die Dictators, alleen voor den tyd van zes Maanden wierden aangeſteld, dog dat zy, gedurende dien tyd, de Oppermagt bezaten. Dan weet men dat iemant een onbepaalde Magt bezit, als hy onder het gebied van geen ander ſtaat die zyne daden kan bepalen en vernietigen; en hy meend, dat de Dictators, met zodanig eene onbepaalde Magt, over de Romeinen regeerden.

Andere Rechtsgeleerden wederſpreken dit gevoelen, ſtellende, dat de Dictator wel een groote dog geen onafhankelyke Magt bezeten heeft, dewyl uit de Hiſtorien kan aangetoond worden, dat de Dictator alle de daden van de Majeſteit en de Opperſte-Magt geenzins vermogt te oeffenen; want het wierd nu en dan, aan het oordeel des Volks overgelaten, of het de daden van den Dictator wilde beveſtigen ofte vernietigen. Het is ook niet waar, dat een Dictator altoos voor den tyd van zes Maanden wierd aangeſteld, want *Livius* verhaald, in het zevende Boek, dat ten tyde van Peſt, volgens de bygelovigheid van dien tyd, een Dictator wierd verkoren alleen om een Spyker te ſlaan, meenende daar door de voortgang van de beſmetting te ſtuiten, en, dit verrigt hebbende moeſt hy zyn Ampt aanſtonds nederleggen.

Van den Staat deezer Landen onder den Graaf DIEDERIK DEN Iste, *en eenige zyner Navolgeren.*

Livius zegt ook duidelyk, dat de Dictator geen magt had om Wetten te maken, een bewys dat hy geen volstrekte Oppermagt bezat, aan wien dit Recht niet kan betwist worden.

Dat de bedryven van den Dictator, ter oordeelvelling van het Volk stond, kan niemant tegenspreken, want dit is gebleken, volgens het verhaal van *Livius*, in den Dictator *Papyrus*; want, wanneer die Dictator, *Fabius*, Overste der Ruitery, van het Leven wilde doen beroven, om dat hy, schoon gelukkig, maar tegen zyn bevel, zig in den stryd met den Vyand had ingelaten; en hy van zyn besluit niet wilde afstaan, schoon alle de Krygslieden voor hem spraken; zo nam *Fabius*, dit ziende, de vlucht heimelyk na Rome, ten einde alle mogelyke middelen in 't werk te stellen om den Dictator zagtmoediger voornemens te doen opvatten; dit al mede niet willende gelukken, zo beriep de Vader van *Fabius*, zig op het Volk, welke beroeping de Dictator *Papyrus* erkende wettig te zyn, door zig aan derzelver uitspraak te onderwerpen. Dit geschiede ook in der daad; want de Dictator zo wel als *Fabius*, hebben zig voor het Volk verdedigt, en *Fabius* is vry gesproken: zo had de Dictator dan geen onafhankelyke macht, want het Volk gaf uitspraak over een zaak die hy erkende niet in zyne macht te staan.

Livius bevestigd het gevoelen, dat de macht van den Dictator van het Volk afhing, door een tweede voorbeeld, van *Fabius Cunctator*; egter is het zeker, gelyk de geleerde *Barbeyrac* heeft aangetoond, dat de Dictators, van de eerste tyden, veel grooter magt bezeten hebben als die naderhand gekomen zyn.

De Groot meend, dat men daar toe ook moet brengen, de voogden en verzorgers der minderjarige Koningen, die, gedurende hunne minderjarigheid, alle de daden van de Oppermagt verrigten; dog *Puffendorf* wederspreekt hem daar in, meenende dat die niet onder de Oppermagten gerekend moeten worden, dog dat zy maar Regenten zyn die de Oppermagt, uit naam van een ander, voeren. *De Groot* bedoeld, alhier, diergelyke Regenten niet, maar hen, die voor een tyd, de Oppermagt is opgedragen, die, gedurende de minderjarigheid van den Vorst, gelyk deezen *Eudo*,

ware Koningen zyn, dog dan spreekt het van zelve dat hy, na dat de onmondige meerderjarig is geworden, ophoud een Koning te zyn, en dat hy de Oppermagt als dan moet nederleggen.

Men behoefd niet te vragen of een vry volk de magt bezit van aan iemant, de Oppermagt, voor eenen bepaalden tyd, op te dragen, dog geen Oppermagt die geheel onafhankelyk, van het Volk zoude zyn, dan daar door de magt zoude verliezen om hem de voorwaarde, waar op zy hem aangesteld hebben, te doen nakomen: als men dit wel onderscheid, dan staat het in de magt des Volks, als de natuurlyke Oppermagt zynde, een Wet te maken, dat, de naaste *Agnaat*, gedurende de minderjarigheid des Konings, Regent of Koning voor een tyd zal zyn, gelyk den Hertog *van Orleans*, gedurende de minderjarigheid van den tegenwoordigen Koning *Lodewyk de XV.*, de Oppermagt in Frankryk geoeffend heeft: dog laat ons tot *Carel de eenvoudige* wederkeren.

Eudo bleef dan ten onrechte het Koningryk van Aquitanie bezitten; dog hy in den Jare 898 komende te sterven, zo nam *Carel* ook die Landen in bezit; dog Frankryk was toen in een elendigen staat; want de Hertogen en Graven begonden reets, de Landen waar over zy het bestier hadden, zig erffelyk toe te eigenen, 't geen hy niet konde beletten; de Noormannen stroopten teffens door het geheele Ryk, en, derzelver hoofd *Rollo*, verzekerde zig van het gewest Normandie genaamd, het welk hem *Carel* eindelyk moest afstaan in den Jare 911, en hem zyn dogter *Gisela* ten Huwelyk geeven.

Ter zelver tyd stierf de stam van *Carel de Groote*, door het overlyden van Lodewyk het Kind, in Duitschland uit, waar door geheel Lotharingen *Carel de eenvoudige* te beurt viel, die het egter, ten nadeele van het Ryk, aan Graaf *Giselbert* overgaf, om dat hy weinig lust had, om zelf te Regeeren. Hy liet meest alles staan op zyn gunsteling, Graaf *Hagano*, dien hy veel genegenheid toedroeg, zynde een Man, schoon van geringe afkomst, die veel bequaamheid bezat, waar door hy het vertrouwen van zyn Heer en Meester, zo verre, wist te verkrygen, dat die alles op hem liet staan. Dit konden de Grooten, en voornamelyk *Robert*, Broeder van den Koning *Eudo*, die heimelyk, zo niet na den Kroon, ten minste na veel grooter magt stond, niet dulden; en dewyl zy Graaf *Hagano*, die Koninglyke Schryver genaamd word, niet uit het bewind wisten te stoten, zo zogten de Grooten, den Koning zelf by het

Volk

Volk en de Stenden gehaat te maken; het geen zo verre ging dat men hem, op den Ryksdag de Soissons, in den jare 920, dreigde van de Kroon vervallen te zullen verklaren, ten ware hy binnen een jaar beter regeerde.

Zo de gunstbrief van *Carel de eenvoudige*, ten voordeele van *Diederik den* Iste, Graaf van Holland, gegeven, waarby hy de kerke van Egmond met alles was 'er gerechtelyk toebehoorde, aan hem schonk, die door *Hagano* getekend is, geen verdigt stuk is, dan moet zy omtrent dien tyd getekend zyn; want, gelyk de *Vaderlandsche Historie*; die wy alle verdiende Lof, met vermaak geven daar zy het waerdig is, maar anders niet; zegt, die brief kan van niemant anders dan van *Carel den eenvoudige* zyn, zo wel als de opene brief, waar van onzen Chronyk Schryver *Klaas Kolyn* spreekt, getekend te Aken, den twintigsten April 922 op Paasch-avond, waar by hy Graaf *Diederik* bevestigd in het Graafschap dat hy te voren bezat, hem, daar en boven, nog eenige Landen toevoegende die hem te voren niet eigen waren; dog van eenige Landen, tot het erfgoed des Konings behoorende, maar in zyn Graafschap gelegen, mogt hy maar breuken en tienden heffen, en de overige inkomsten moest hy in de Koninglyke schatkist brengen.

Uit dit alles blykt thans genoeg, dat *Diederik den* Iste, al voor dien tyd Graaf van Holland is geweest; als mede, dat de afstammelingen van *Carel de groote*, tot dien tyd, een zeker recht op deeze Landen geoeffend hebben; maar *Hagano*, om vrienden te maken, schynd, niet alleen andere Grooten, maar ook Graaf *Diederik* begunstigd te hebben, zo dat het Graafschap van Holland toen van alle afhankelykheid ontslagen wierd, als wanneer deezen Eersten Graaf, kort daar aan, na alle waarschynelykheid, in den jare 923 overleden is; schoon de Heer *Smids*, in navolging van het goudse Chronykje, zyn dood steld op het jaar 903; dog dit kan niet wezen, gelyk wy zagen. Hy wierd te Egmond begraven en door zyn Zoon, Graaf *Diederik de* IIde, als Grave van Holland opgevolgd die by eenigen, die alles voor onwaarheid houden, dat niet met volle bewyzen kan aangetoond worden, mede voor een verdigt personagie werd aangezien; en nogtans is dit zeer aannemelyk, dat *Diederik de* Iste, het Klooster te Egmond van hout, en *Diederik de* IIde het zelve van steen herboudt heeft.

Het zal onze Lezers, mogelyk, niet onaangenaam zyn, dat wy

een kort verhaal van deeze Abdye, waar van dikmaals gesprooken zal moeten worden, hier byvoegen.

Egmond, was voor deezen een Abdy, gelegen in Noordholland, of het Wester gedeelte van Kennemerland, niet verre van Alkmaar, wordende genaamd Egmond binnen, in onderscheidinge van het Dorp Egmond buiten.

Deeze Abdy, de oudste, rykste en vermaardste van gansch Nederland, is door *St. Adelbert*, omtrent den jare 630 gestigt, welke *Adelbert* een Leerling was van *St. Egbert* in Ierland, die *Willebrord* nevens *Adelbert* en nog een ander, gelyk wy zagen, na Friesland zond om het Evangelie aldaar te verkondigen. *Adelbert* kwam te Egmond, indien tyd, Halle genaamd, en nam zyn verblyf by eenen *Eggo*, daar zommigen den naam Egmond van af doen stammen. *Adelbert* predikte en deedt alhier, zo men zegt, eenige mirakelen, waar door de inwoonders bewogen wierden, na zyn dood, dog op zyn naam, een Kerk alhier te stigten. Deeze Kerk wierd in den jare 760, door de Noormannen verwoest. Een Priester, genaamd *Amalek*, wist zo veel bystand te bekomen dat hy de Kerk herbouwde, en van dien tyd af aan, zegt de Chronyk van Egmond, begon men deeze plaats Egmond te noemen, als of men zeide *emundata terræ*, dat is, *aarde gezuiverd*, te weten van de barbaren.

Deeze nieuwe Kerk wierd andermaal, in den jare 856, door de Noormannen om verre gesmeten, die geheel Holland afliepen, het geen, volgens *Klaas Kolyn*, *Carel de eenvoudige* bewoog, aan Graaf *Diederik den* Iste, Zoon van *Gerolf*, dit land te schenken om het tegen de Noormannen te beschermen; en deeze *Diederik* bouwde aldaar eerst een houte klooster voor eenige Nonnen van St. Benedictus orde; dog Graaf *Diederik de* IIde, aan wien *Oudaan* deeze woorden in den mond geeft;

Noch swankend tussen tween, *ik* Diderik *de tweede*,
Uit welke stam ik hier de mogendheid beklede,
Beneemt men my de roem der friesse veldslag niet,
Daar in Sint Laurens eer ik 't kerkje stichten liet
Te Rhynsburg op het Hof: die te Egmond steenen wanden
Om 't houte wykhuys lei, daar eerst den Noorman lande;
Toen was 't een mon'ken hof, dat geinsters weeren kon
Wat uchtendtyd genoot sag 't dalen van myn son.

deedt

deedt de Nonnen verhuizen na Bennebroek, digt by Haerlem, schoon van dit Nonnen klooster tegenwoordig niet meer te vinden is; waarom hy te Egmond, in plaats van het houte, dat door de Friezen vernield, ten minsten zeer beschadigd was, een steene klooster stichte, en gaf het zelve, om de stropers beter tegenstand te konnen bieden, ter bewoning aan de Monniken van St. Benedictus; te meer, om dat hy dit klooster geschikt had tot de begraafplaats van hem en zyne nazaten, gelyk het Lyk dat zynen Vader hier in de aarde ruste.

Diederik de II[de] schonk groote goederen aan deeze Abdy, zelf de inkomsten van verscheide Kerken, met de daar toe behorende tienden, en al den tol te Alkmaar. Die zelve Graaf, of, gelyk *Kolyn* zegt, zyne Huisvrouwe *Hildegaart*, schonk aan de Monniken van dit klooster, een kostbaar Evangelie-boek, met goud en edelgesteenten vercierd.

Deeze Abdye kreeg in 't vervolg meer dan eene Kerk, en de Klooster Kerk pronkte met verscheide schoone Kapellen. In den jaare 1113 wierd aldaar een Kerk gewyd die den naam van Marien-Munster voerde, dog de Oudheidkenners zyn van gevoelen, dat dit dezelve Kerk geweest is die men ook Sint Pieters Kerk genaamd vind; naderhand is 'er nog een Kerk gesticht, waar in de gebeenten van Sint *Adelbert* plegen te rusten, dog die naderhand afgebroken is.

De Pauzen hebben deeze Abdy mede begunstigd. *Innocentius de* IV[de], vergunde veertig dagen Aflaat voor alle de gene, die jaarlyks, op Sint *Alberts*-dag, zyn kerk te Egmond naarstig bezochten. De Abt van Egmond bezat daar en boven, de benoeming tot 24 Parochie-kerken en 35 kapellanyen; dog geen van alle de Abten heeft de Abdy grooter luister toegebragt, dan *Lubbert de tweede*, zestiende Abt van Egmond, onderkancelier van *Willem de* II[de], Grave van Holland, verkoren Keizer, die, als Staatsdienaar van dien grooten Vorst, verscheide treffelyke voorrechten aan die Abdy verzorgde; als onder anderen, dat niemant tot Abt mogt aangesteld worden, dan door de Monniken zelve, by meerderheid van stemmen; dat de Abdy door geene brieven van Pauzen kon worden verpligt, om eenige jaargelden, of eenige bediening aan iemant te geeven. Die zelven Prelaat was de eerste, die met myter, ring en andere Bisschoplyke gewaden den dienst verrichte, zynde dit

dit voorrecht in den jare 1251 aan deeze Abdy geschonken; en deeze Abt *Lubbert* bezorgde, dat de Monniken die, tot dien tyd toe, niet als roggen en gersten brood hadden mogen eeten, voortaan Tarwe en Witten brood op den tafel wierd voorgezet.

De Abdy van Egmond voerde den tytel van Koninglyke Abdy, en de Abten, die van Koninglyke Abten, *Regales Abbes*, dat is, zulke abten die van geen bisschoplyk gebied, maar onmiddelyk van den Paus, en van den Prins van den Landen afhingen, waar voor de Abt jaarlyks, vier *solidos denariorum*, aan den Paus betaalde.

Het blykt boven dien uit de Jaarboeken van Egmond, dat de Abt, allomme in zyn gebied, niet alleen een geestelyk maar ook het wereldlyk gebied oeffende, gelyk alle andere koninglyke abdyën, die ook daarom exemte abdyën genoemd worden, als die, door den Paus, van 't bisschoplyk, en door den Koning of Prins van den Lande, van 't wereldlyk gebied bevryd waren; zo dat die abten, het prinselyk en bisschoplyk gebied oeffende over alle de Ingezetenen en Landen die tot de abdy behoorden. Beide die exemtien, van Paus en Landheer, geschiede gemeenlyk op eenen tyd, en de Prins behield in dit geval het opperleen-heerlyk Recht aan zig. Uit dien hoofde gaf de abt van Egmond, in zyne opene brieven, zig den Tytel van *door Gods genade*, gelyk de oppermachtigen Vorsten gewoon zyn te doen; dog, met dit onderscheid, dat hy, in brieven over kerkelyke zaken, gewoon was te schryven, *door Gods en des Apostolischen Stoels genade* &c., maar in de brieven over leen en andere tydelyke goederen, stelde hy, *door Gods genade koninglyke abt van Egmond*, ook wel enkel abt van Egmond, met uitlating van het woord koninglyk, gelyk daar van nog eenige brieven voor handen zyn.

Het wereldgebied is hen eindelyk geheel ontnomen, door de Heeren of Graven van Egmond, die, in den beginne maar zyn geweest Rentmeesters van de goederen van die abdy, maar die in macht en rykdom toeneemende, onder de Tytels van Advocaten, Patronen, Beschermheeren van de Abdy, al het gezag over de inkomsten, en al het tydelyk gebied, over de Landen en Ingezetenen, onder de abdy behorende, zig aanmatigden; en op die wyzen zyn niet alleen de Rentmeesters van de Abdy van Egmond, maar ook van de andere Abdyen in Duitschland en Nederland, eindelyk Graven en Vorsten geworden. De eerste Heeren van Egmond

mond erkenden den Abt voor hunnen Leenheer, maar het duurde niet lang of zy begonden hem dit ook te betwisten. Zy waren zo haast geen Graven geworden of zy zogten zig, van alle afhangelykheid wegens de abdy te ontslaan.

Ten dien einde, vervoegde zy zig met een smeekschrift aan den Keizer *Maximiliaan*, te kennen gevende, dat het graafschap van Egmond te klein van begrip was; met verzoek, dat de Keizer daar by wilde voegen de Stede en 't Slot van Purmerende met den aankleven van dien, nevens de Dorpen van Purmerland en Ilpendam; waar tegen de Graaf van Egmond aanbood „ de voorschreve „ graaflykheid, *tot nu gehouden en verheven van den Abt van Eg-* „ *mond*, voortaan by hem en zyne erven te verheffen ten eeuwigen „ dage, *van Maximiliaan en zyne nakomelingen*, *Graven en Gra-* „ *vinnen van Holland*; en, *den zelven Abt te doen afgaan van al* „ *zulken leen*, *recht en ander*, als hy aan de voorschreve Heerlyk- „ heid hebben mogt."

Het krakeel, tusschen de Prelaten ter eene, en de Heeren van Egmond, ter andere zyde, over het Advocaatschap van de Abdy, is, voornamelyk begonnen onder den Abt *Lubbert* van Ryswyk, kort na 't jaar van 1200. Men beweerde, dat de Graaf van Holland alleen was Advocaat of Oppervoogd van dezelve abdy; de volgende Abt *Hendrik*, den Heer van Egmond gunstig zynde, zo wierd aan *Willem Woutersen*, Heer van Egmond, 't Advocaatschap, en 't gantsche leen erflyk opgedragen, zodanig, dat het ook op zyne dogters, broeders, en naaste bloedverwanten zou versterven; en dit was de eerste en voornaamste grondslag van de groote macht der Heeren van Egmond, schoon onrechtvaerdig; trouwens, als men het vermogen der getytelde Heeren naaukeurig nagaat, zo moet men dezelve toeschryven, ten minste voor een gedeelte, aan het benadelen van 't Recht der minderen en onmachtigen, dog dat kan geen recht genaamd worden.

Albert, Graaf van Holland, was den huize van Egmond gunstiger als de Monniken, waarom hy den Abt *Jan van Weendt*, nootzaakte, het hooge Rechtsgebied, schoon de Paus zig daar tegen kante, aan den Graaf over te geeven, waar na hy de volle heerlykheid aan *Arnold* van Egmond opdroeg. *Alberts* Zoon, *Willem de* VI[de], overtuigd zynde, dat dit een onrechtvaerdig bedryf was, vernietigde by een openbrief, die gifte van zynen Vader, en hy

bevestigde de oude voorrechten van de Abdy. Dit stak de Heeren van Egmond in de krop, en de Graaf in oorlog geraakt zynde, had reden van te vrezen, dat de misnoegde Graven van Egmond, in zyn afzyn, eenige onlusten binnen 's Lands mogten aanrechten, en ziende, dat de Staatkunde vorderde die Heeren te bevredigen, zo moest het Recht voor het Staatsbelang wyken, waarom hy zyne vorige dispositie veranderde, gevende aan *Jan*, *Arnolds* Zoon, de Heerlykheid Egmond als een Erffelyk Leen in den Jare 1408.

Die nieuwe Erfheer, zeer gebeten op de Monniken zynde, deedt hen allerhande quellingen aan, waar uit veele twisten ontstonden, zo dat de Graaf in den jare 1409, genootzaakt was dezelve, als goede man, te beslissen, by wyze van eene verdeeling in de Leen erkentenis van 't Slot en van de Landeryen; het Vonnis was dat de Heer van Egmond het Land, daar zyn Slot al eenige Eeuwen gestaan had, en waar over groote twist geweest was, te leen zou houden van de abdy, dog zo, dat de abdy het nimmer in eigendom zou mogen bezitten; dat hy alle zyne overige Landeryen te leen zou houden van de Graven van Holland; dog, dat de dienaars van de abdy, niet zouden staan onder den Heer van Egmond.

Graaf *Philips* nam de abdy, in den jare 1436, onder zyne byzondere bescherming, doende, beiden den Abt en den Heer van Egmond een verdrag tekenen, dat de Heer van Egmond zyne goederen en heerlykheid van Egmond van de abdy te leen zoude ontfangen, op dezelve wyze, als hy die te vooren van de Graaflykheid had ontfangen; dat de Heer van Egmond 't advocaatschap zoude bezitten, dog dat hy de abdye, des verzogt zynde en anders niet, als advocaat zoude helpen. Des niet tegenstaande wierd den Abt, op een arglistige wyze, ten behoeve van den Heer van Egmond, by het zelve verdrag van eenige aanzienlyke goederen, inkomsten en het wereldlyke Rechtsgebied ontzet, zo dat de Abt over die verongelyking de tranen uit de oogen borsten. De Prioor van de Predikheeren in 's Gravenhage, die in dit arglistig vergelyk gebruikt was, voerde hem te gemoet; dat zulk een wereldlyke heerschappy geen Prelaat voegde, waar mede hy te vreden moest wezen; dog al was dit in zig zelven de waarheid, zo was het Recht des niet te min daar door geschonden.

Dit is alles wat ik uit de Oudheid en Historien, daar omtrent heb-

heb konnen opbaggeren, het geen veel licht op het volgende zal verſpreiden; waar by ik nog zal voegen, dat deeze Abdy, *Wilhelmus Procurator*, een Monnik, de allereerſte onzer Schryveren, die in den jare 1300, onze Landszaken op het Papier ſtelde, heeft voortgebragt, aldaar wierd een ryke boekſchat bewaard, dog die met de ganſche abdye in den jare 1563, door de Spanjaarden in de asſche gelegt, zo dat 'er nu niet dan eenige oude ruïnen van te vinden zyn, ſchoon wy de Abdye hier, zo als ze toen was, vertonen.

Voor dat ik alhier afſcheide, moet ik een aanmerkelyk geval verhalen dat, onder de regeering van *Lubbert*, de 16de Abt, volgens de Zaanlandſche Arcadia, geſchied zoude zyn: Een Oyevaar, op de Abdy-Kerk neſtelende, had zyn been gebroken. Zekere dagwerker, in de abdy arbeidende zag dit, en bragt hem by zyn moeder een ſchamel wyfje. Deeze ſpalkte en verbond het gebroken been, terwyl de jonge aas bezorgde om den Vogel te voeden. De Vogel genezen zynde, begaf zig weder op zyn neſt by zyne jongskens, waar na hy ten einde van het Jaar vertrok, en in de voortyd wederkeerde. Hy de Vrouw ziende kwam voor haar ſtaan, en liet een ſteen uit zyn bek vallen, vliegende daar na wederom in zyn neſt op de abdy. Dit wierd als een aanmerkelyke zaak, aan den Abt

Lubbert verhaald, die de steen wilde zien, en hy bevond het een karbonkel van groote waarde te zyn. De Abt verhaalde dit aan den Heer *Wouter* van Egmond; en, ter eeuwiger gedachtenisse wierd die steen in een goude plaat gevat, op het hoog altaar gezet, en de Vrouw met haar Zoon, wierden voor al haar leven rykelyk bezorgt, het geen zy aan de dankbaarheid van deezen Vogel verschuldigt waren. De Lezer kan daar van gelóven het geen hem behaagd, egter hebben wy iets daar van in onze voorgaande Plaatverbeelding vertoond.

Dog wy moeten tot Graaf *Diederik de* II[de] weder keeren. De regeering aanvaard hebbende kreeg hy, volgens het verhaal van *Klaas Kolyn*, verschil met de Westfriezen, dog de waare oorzaak daar van word niet gemeld, en wy lusten ons niet met gissingen, op het voorbeeld van den Schryver der *Vaderlandsche Historie* (*a*) in te laten, die daar na begeerig is kan het aldaar vinden.

Het eenige dat wy met zekerheid daar van konnen zeggen, is, dat de Westfriezen hem niet voor Graaf wilden erkennen, gelyk hy mogelyk gevorderd heeft zonder eenig recht daar toe te hebben, waar op hy ze met de wapenen aanviel en versloeg; dog zy stonden in 't navolgende Jaar wederom tegen hem op, en in Noordholland gevallen zynde, staken zy Alkmaar in den brand, hebbende in een bloedig gevegt de overhand behouden; waar na zy het houte Nonnenklooster te Egmond verwoesten en gantsch Kennemerland afliepen. Van daar vielen zy in Zuid-Holland, alles verwoestende, trekkende na Leiden. Graaf *Diederik de* II[de], zyne benden by een getrokken hebbende, viel hen by Rynsburg op het Lyf, dryvende hen na een bloedig gevegt op de vlucht; de veldslag geschiede ter plaatze, alwaar *Diederik de* II[de], ter gedagtenisse van die groote overwinning, naderhand te Rhynsburg een Nonnenklooster gesticht heeft, wordende de Westfriezen daar door gedwongen aan den Grave *Diederik* zig te onderwerpen; egter is het zeker, dat niemant, op goede gronden bepalen kan, in wat Jaar zulks geschied is.

In den jare 925, wierd Koning *Hendrik*, dat gedeelte van Nederland magtig het geen aan Lotheringen behoorden, die daar door veel gezag in deeze Landen bequam; dog daar is geen aanleiding van te denken dat de Graaf van Holland als leenroerig aan dien Koning, deeze Landen bezeten heeft. Dit vermoeden eenigen, om dat, volgens

(*a*) Zie II D. VI B. pag. 115.

gens het verhaal van zommige Schryvers, Graaf *Diederik de* II[de], onder de Hertog van Zwaben, den Krygstogt tegen de Hunnen die in Friesland gevallen waren, heeft bygewoond; dog het is genoegzaam klaar dat onzen Graaf dit gedaan heeft in hoedanigheid als Ryks-graaf, die hem verplichte tegen deezen algemeene Vyanden van Duitschland te veld te trekken; want men vind aangetekend, dat hy in den jare 935, onder de Ryksgraven te Maagdenburg is verscheenen.

Het is ook zeer waarschynlyk, schoon de Chronyken alhier zeer gebrekkig zyn, dat hy in het vorige jaar 934; toen de Noormannen eerst in Friesland vielen, zo men meend onder de vierde Potestaat, *Hessel Hermana*, en naderhand tot in 't Sticht Utrecht, ten tyde van Bisschop *Balderik den vromen* doordrongen, de Kerk van Sint Marten te Utrecht, deerlyk verwoestede; den gemelden Bisschop zyne bystand verleend heeft, want de Bisschoppen van Utrecht begonden toen in deeze Landen in veel aanzien te geraken. Om dit te zien zouden wy wat te rug treden moeten, dog het geen wy uitstellen tot dat wy van Utrecht in 't byzonder zullen spreeken, als zynde een Landschap met het welke de Graven van Holland naderhand zo veel te doen gehad hebben.

In den jare 939, vind men onzen Graaf *Diederik de* II[de], in het Leger van Koning *Otto*, Zoon van Koning *Hendrik*, trekkende na Lotharingen om den verdreeven Hertog *Gizelbert* te herstellen, schoon dit Leger verslagen wierd. Koning *Otto* bleef eindelyk overwinnaar, en het schynd dat hy, Graaf *Diderik de* II[de], toen edelmoedig beloond heeft, voornamelyk na dat *Otto* tot de Keizerlyke waardigheid verheven was geworden.

De Schryver van de *Vaderlandsche Historie*, (*a*), onderzoeken, of zeekere Giftbrief, ten behoeve van 't Blandiner Klooster, by Gent, aan deezen Graaf, *Diderik de* II[de] van Holland, moet worden toegeschreven, vind daar in een gewigtige zwarigheid; namelyk; alle onze Schryvers noemen den Vader van *Diderik de* II[de], mede *Dirk* of *Diederik*, en de Vlaamsche Schryvers noemen den Vader van Graaf *Diederik*, die deeze Giftbrief gegeeven heeft, *Wigman*; teffens erkennende, dat de Hollandsche en Vlaamsche Schryvers, eenparig getuigen, dat hy ten Gemalinne had, *Hildegard*, en uit haar een Zoon had verwekt, genaamd *Arnold* of *Arnoud*

R 3 Dit

(*a*) Zie II D. VI B. pag. 124, 125.

" Dit doet hem twyffelen of dit wel dezelve Graaf *Diederik de* II[de] van Holland is geweest. Om deeze zwarigheid weg te neemen, schynd hy eenig geloof te slaan aan een verdigtzel, gissende, dat de Gendsche Graaf *Dirk*, die deeze gift geschonken heeft, na 't overlyden van *Diederik de* II[de], Graaf van Holland, met deszelvs Weduwe *Hildegard* getrouwd is geweest, en dat daarom, de Hollandsche Chronyk Schryvers, de Gentsche Graaf *Dirk*, met de Hollandsche Graaf *Dirk* verward hebben; en dan zou *Diederik de* II[de], Graaf van Holland, veel vroeger gesturven zyn als waarlyk geschied is, volgens *Melis Stoke* in den Jare 987, of, volgens de Jaarboeken van *Vossius* in den jare 988, want de lange regering van onzen Graaf, *Diederik de* II[de]; die, volgens zyn zeggen, zes en zestig Jaren zoude geduurd hebben, stellende zyn dood op het Jaar 989, stoot hem geweldig tegen de borst. Nogtans erkend hy, (*a*) dat zyne Gemalinne, de Gravinne *Hildegaard*, reets twee Jaren voor hem overleden was, en dat zy beiden in de Egmondsche Kloofter-Kerk begraven zyn.

Had deezen Schryver, met de Hollandsche en Vlaamsche Schryver wat naaukeuriger geraadpleegd, dan zou hy ontdekt hebben, dat de Gemalinne van *Diederik de* II[de], Graaf van Holland, genaamd *Hildegaard*, de eenige Erfdogter is geweest van *Wigman*, een Vlaamsche Graaf, eigenaar van de landen van Aalst en Waes, die *Diederik de* II van hem geerft heeft; en het is natuurlyk dat de Vlaamsche Schryvers, alleen de gevallen van hun Vaderland in 't oog houdende, van de Vader van *Dirk de* II[de] sprekende, zyn Vrouws Vader noemen; en de Hollandsche Schryvers noemen zyn eigen Vader, *Diederik de* I, en dan is die zogenaamde gewigtige zwarigheid verdwenen.

Het komt vry klaar voor dat *Diederik de* II, in betrekking van het Hollandsche Graafschap, geen Leenman van eenig Vorst is geweest; dog dat hy, als Ryksgraaf, onder eenige verpligting ten aanzien van het Ryk stond, hebben wy gezien, en dat hy eenige goederen; die toen nog niet onder Holland behoorden; ter leen bezeten heeft, is niet onwaarschynlyk; want *Otto de* I[ste], bygenaamd *de Groote*, gesturven zynde, wierd opgevolgd door deszelvs Zoon, *Otto de* II[de]; en deeze mede overleden zynde, wierd opgevolgd door *Otto de* III[de], die, volgens het getuigenisse van on-

(*a*) Pag. 128.

onze voornaamste Kronyk-Schryvers, in den jare 985, aan *Diederik de* IIde, Graaf van Holland, het volle en onafhankelyk bezit schonk van eenige Landen, welke hy van te vooren te leen van 't Ryk gehouden had. Deeze gemelde Schryver stemd dit toe als een beweze waarheid (*a*); en waarom komt hem de lange regering van *Diederik de* IIde zo onwaarschynlyk voor. Het is waar; men weet met geen zekerheid te zeggen hoe oud *Diederik de* IIde is geweest toen hy Graaf van Holland wierd; dog gesteld, dat hy toen 18 Jaren oud was; zynde de regte Ouderdom om gehuldigt te worden; en dat hy 66 Jaren heeft geregeerd; dan heeft hy den Ouderdom van 84 Jaren bereikt, het welk geen ongemenen Ouderdom is, en het is dwaas daarom het eenparig getuigenisse der Oudheid in twyffel te trekken, of tot fabelen en losse gissingen den toevlucht te neemen, het geen de Liefhebbers van de Vaderlandsche Oudheden, met regt, tegen de borst stoot.

Het is dan een ontegenzeggelyke waarheid, dat het Graafschap van Holland, voor Keizer *Otto de* IIIde, van veel minder uitgestrektheid is geweest als na dien tyd, en dat de vergrooting daar van, gedeeltelyk aan de gunst van dien Keizer is toe te schryven. Om die reden moeten wy zyne Levensgevallen van wat nader by beschouwen, of men daar uit zoude konnen ontdekken, wat aanleiding daar toe zoude hebben konnen geven, want de aantekeningen van dien tyd zyn zo gebrekkig dat men daar over versteld moet staan. Dit doet een zeker oud Schryver, van de grondvesting der Stad Leiden sprekende, zeggen: „ Want dat, behalven de eenvoudige simpelheid onzer voorouderen, van oude tyden aan zo „ groot geweest is, van weinig geen bygeschrift gesteld, en meer „ getragt hebben na eenen vromen opregten handel en wandel, dan „ haare daaden met schoone verbloemde woorden, hunne afkomelingen na te laten; zo was die, myns oordeels zo groot, dat „ men alhier weinig luiden vond die lezen ofte schryven konden; „ ja ook niemant anders zulks en werde geleerd, dan de genen die „ men na 't gevoelen van dien tyd, Gode toewyde of opofferde, „ om Papen of Monniken van te worden. Welke eenvoudige „ slegtigheid van niet te konnen schryven of ondertekenen, wel „ oorzaak gegeven mag hebben dat de Schepenen, van ouds Zegelkens hebben begonnen te gebruiken, daar van de gewoon-

(*a*) Zie Pag. 125.

„ te tot dezen tyd toe, onverandert en gebleven is. Dat meer is;
„ ik hebbe onder de stukken van de Stad, eenen Brief gevonden,
„ die by de hand van Hertog *Albert van Beyeren* (hoger memorie)
„ getekend was, niet anders ondertekend zynde dan met een A,
„ hebbende een Lynie in 't ronde omgetrokken, het welk een
„ twyffel, en agterdenken in my heeft veroorzaakt, of hy ook zy-
„ nen naam ten vollen heeft konnen schryven: Van gelyken heb-
„ be ik oude luyden verscheidelyk horen vermanen, dat men van
„ ouds geen Brieven van eigendomme, van eenige verkogte of ver-
„ vreemde gronden, en plagte te maken, maar dat men de school-
„ kinderen van de plaatze op plagt te brengen, en voor dezelve te
„ verhalen, dat zodanigen stuk Land, Huizinge, Grond of Erve,
„ was verkogt aan zulk een; en dat zy 't zelve gedenken, en in
„ haar oude dagen kennisse en geheugenisse daar van dragen zoude.
„ En, om 't zelve te beter te onderhouden, was een gewoonte de
„ jongens, ten oorkonden van dien, by de ooren te grypen en te
„ rekkooren; anderen gaven de kinderen zoetemelk en wittebrood
„ te eeten; welke manier, om best te onthouden zy geweest, laat
„ ik anderen, onder den anderen redenkavelen; achte wel dat de
„ eerste manier d'oudste is, nader komende met de oude Romein-
„ sche manieren, volgende den welken, men de getuigen, om
„ oorkondschap te geeven, gewoon was met aanraking van 't
„ oor in recht te trekken; maar dat de tweede best over een komt
„ met onze oude Hollandsche manieren, van wel te drinken, en
„ dat alle kennisse, met ten bandt van dien, allervast verbonden
„ en verknogt blyven. Zo is dan de eenvoudige Simpelheid van
„ onze Voor Ouderen, van niet of weinig, by geschrift gesteld
„ te hebben, oorzaak, dat de waarheid van de oudste zaken
„ en geschiedenissen, dikwils, niet te voorschyn en kan komen,
„ maar met een eeuwige duisterheid versmoord moeten blyven."

Het is egter nog een troost, voor de Liefhebbers der Oudheid en Vaderlandsche Historie, dat andere Natien, in dien tyd, zo eenvoudig nog Simpel niet geweest zyn, waarom wy, uit derzelver gedenkschriften, na eenig Licht, in die duistere zaken moeten zoeken, waar toe ons de gevallen van Keizer *Otto den* III, mogelyk van nut zullen konnen zyn. Het is waar, dat de Historie-Schryvers, wegens de zaken van dien Keizer zeer verschillen,

dog

dog wy zullen den oordeelkundigen *Bayle*, in dezen navolgen, die alles nauwkeurig gewikt en gewogen heeft.

Otto de IIIde, die eenige vleyers, *Mirabilia Mundi*, of *het wonder der Wereld* genoemd hebben, was omtrent 12 jaren oud toen hy tot de Regeering kwam, zynde zyn Vader, *Otto de* IIde, in den jare 983, gesturven. Dit was de oorzaak waarom de beginzelen van zyn Keizerryk niet vry van onlusten waren; maar alle deeze wanordens wierden gelukkig verdreven, toen hy 18 Jaren oud was geworden, en hy in staat was van zelf het gebied te voeren, wanneer hy deed zien dat hy deeze waardigheid wel waardig was. Hy was, onder het opzicht van zyne Moeder, de Keizerinne *Theophania*, die, gedurende zyne minderjarigheid, Regentesse van het Ryk was, zeer wel opgevoed, hebbende tot zyn Leermeester gehad, den vermaarden *Gerbert*, geboortig van Auvergne, dien hy Aartsbisschop van Ravenna maakte, en naderhand Paus, onder den naam van *Sylvester den* IIde.

De Keizerinne Weduwe *Theophania*, in haar Regentschap veel tegenkantingen van de Groten des Ryks ontmoetende, die haar een dodelyken haat toedroegen om dat zy, schoon een vreemde de Regeering had aangevaard, en alles na haar goedvinden bestierde, zonder de Groten zo veel deel daar aan te geven als die wel wenschte, zo zogt zy, als eene Staatkundige Vorstinne, eenige Vorsten, door gunstbewyzen, aan zig te verbinden, die reeds proeve van vroomheid en getrouwheid aan 't Keizerlyk Huis hadden gegeegen; en zodanig een Vorst, gelyk wy gezien hebben, was *Diderik de* IIde, Graaf van Holland, die zy aan haar zogt te verbinden:

Diedërik de IIde, had, volgens *Klaas Kolyn*, een Zoon genaamd *Ekbert*, die in Brittannie geboren was; dog hoe dit by gekomen is, weet niemant te zeggen; want men vind niet gemeld dat Graaf *Diederik de* IIde met zyne Gemalinne, of de Zwangere Gravinne alleen, ooit in dat Ryk geweest is, schoon zulks egter wel zyn kan; mogelyk is hy aldaar, in Geestelyke zaken opgevoed, gelyk de grootste Mannen en Geestelyken, van daar en uit Ierland, gelyk wy gezien hebben, overkwamen. Deeze *Ekbert*, bekend onder de naam van *Sint Ekbert*, uit hoofde van zyn Heiligen wandel, was reets, eenige Jaren te vooren, Aartsbisschop van Trier geworden, zynde de twee en zeventigste Aartsbisschop van Trier die zeer in gunst stond by *Otto de* IIde en zyne Gemalinne *Theophania*,

wierd haar voornaamste Raadsman gedurende den tyd dat zy het Ryk als Regentesse bestierende, komende *Ekbert*, in den Jare 989, dat is even na dat *Otto de* III^de de Regering zelf aanvaard had, te sterven.

Wie kan het nu onwaarschynlyk voorkomen, dat *Ekbert*, zyn Vader, den Graaf van Holland, aan *Theophania* heeft voorgedragen als een Held die, in zyne langdurige Levensloop, zo veele bewyzen van dapperheid en trouw had gegeeven, dat zy op geen der Ryks-graven zig geruster konde vertrouwen, om aldus, door zyn overgroot Crediet by de Keizerinne en jongen Vorst, de belangen van Graaf *Diederik de* II^de te bevorderen, waar op hy in 't volle bezit gesteld wierd van eenige landen die hy, van te vooren, van het Ryk ter leen bezeten had, het geen, uit de ondertekening van dien Giftbriev blykt die geschied moet zyn te Nymegen, den 25ste Augusti van den Jare 985, in 't tweede Jaar van de Regering van *Otto de* III^de, die toen 14 Jaren oud was.

Den inhoud van die Giftbriev die nog voorhanden is, is zo aanmerkelyk, dog teffens duister, dat wy eenige aanmerkingen daar over moeten maken. „ In denzelven, schenkt *Otto*, aan „ *zynen getrouwe Grave Diederik*, alles wat dezen te voren van 't „ Ryk ter leen en in vruchtgebruik bezeten had, tusschen de „ twee stromen *Liora* en *Hisla*; in het Dorp *Sunnemere*; tusschen „ twee andere stromen, *Medemelacha* en *Chinnelosara*, *Gemarchi* „ genoemd, in het land van *Texla*, uitgenomen de schatting „ *Huslade* geheten, en in de Graafschappen *Masalant*, *Kinhem* „ en *Texla*: om al het zelve, voortaan, niet meer ter leen, maar „ in eigendom te bezitten, met magt om het weg te schenken, te „ verruilen, en daar mede allenthalven na welgevallen te handelen.

Wy zullen over deeze duistere en nu onbekende naamen niet twisten als geenzints tot ons oogwit behorende; dit is ten minsten zeeker, dat Holland toen, door de gunst des Keizers, veel vergroot is geworden. De reden daar van schynd deeze geweest te zyn, om dat *Aarnout*, Zoon van Diederik de tweede, Grave van Holland, gelyk *Scriverius* aantoond; *Lutgard*, Zuster van de Keizerinne *Theophania*, die Moeder was van den Keizer *Otto de* III^de, in den Jare 980, trouwde, in 't byzyn van den Koning *Otto*, die de gezeide *Theophania*, Dogter van *Theofanius* Koning van Griekenland tot Gemalinne hadde, het geen eene naauwe betrekking tusschen de Graven van Holland en den Keizer te weege bragt, waar door

de

de macht en het gezag der Hollandsche Graven zodanig toe nam dat het Hollandsche Graafschap, in dien tyd erffelyk is geworden, dat de Staaten des Lands niet hebben willen of konnen wederstreven.

De Gravinne *Hildegarda*, in den Jare 987 overleden zynde, wierd op den 6de Mai 988, gevolgd door den dood van Graaf *Dierderik de* IIde, wordende zy beiden in de Klooster-Kerk te Egmond begraven, en zyn Zoon Graaf *Aernout de* IIde volgde hem aanstonds op in 't Graaflyk bewind. Hy, zo wel als zyne Gemaline *Lutgard*, schynen zeer Godvruchtig geweest te zyn, men heeft hen voor halve Heiligen, by de Monnikken, en de Schryvers van dien tyd, zien doorgaan, mogelyk om dat zy veele weldaden aan de geestelyken, voornamelyk aan het Klooster te Egmond bewezen; want *Scriverius* toond aan dat zy, wegens de komst tot het Graafschap, aan de Kerk van Egmond offerden; in *Thesa*, elf manzen: in *Kasterhem* elf en vierde part. In *Velsen* drie ende een Acker. In *Saenem* een halve manze. In *Voorholten* drie: In *Northa* vyf: In *Lopsen* negen. By de Riviere *Marne* een manze en een vierde part. In de poort te *Leiden*, (dat is de Stad Leiden, komende daar van het woord Poorter of Burger) een en een zesde part: In 't Dorp *Bergan*, gelegen aan de West zyde van den Rhyn, drie manzen, als mede de Kerk te *Vlaardingen*, met het Recht van de tienden in 't land, tusschen de Rivier *Mattinghe* en het Riviertje *Thurlede* 't welk genoemd word *Harga*.

Wy zullen deezen Graaf, de lof van, na de wyze van dien tyd, Godvruchtig te zyn geweest, niet betwisten, schoon hy de Staten des Lands, in hun wettig opper gezag, nog meerder benadeelde als zyne Voorzaten gedaan hadden, de Vryheid byna geheel verkragtende; of men moest dit voor geen teken van Ongodvruchtigheid in hem willen aanzien, te meer dewyl hy een groot Liefhebber van den Oorlog was, volgens dit By-Schrift, uit het Latyn vertolkt:

Veel Oorlogs stond ik deur met onverschrokken moede;
Tot Vrede was ik traag, maar vaardig tot den kryg.
De Vries een Vyand van den Phrygiaanschen bloede
Gevoelde, wat het was te Kampen met den Phryg.
Aldus heb ik geleefd. En als ik kwam te ontslapen;
Droeg Holland my in 't Graf Myn Grootvaar groot van Zeen,
En Vader, fierf in peys, ik moedig in de wapen.
't Geschiede bey met lof, kies Naneef een van tween.

Dat het Graaffchap van Holland toen een Vorftendom van het Duitfche Ryk was, is genoegzaam zeeker, want men vind dat Graaf *Aarnout de* Iſte, kort na zyn Vaders dood, op een Renfpel, onder de Ryksvorften is verfchenen; ook fchynd hy veel ongenugte van wegens een zyner Zoonen te hebben moeten uitftaan, hebbende by zyne Gemalinne *Lutgard* verwekt twee Zoonen, de oudfte genaamd *Diederik* die hem opvolgde, en de jongfte genaamd *Zyvaert*, toegenaamd *Sicke*, van welke men niet moet vergeten te fpreeken, dewyl uit hem de Eedele Stammen van *Brederode* en *Teylingen* gefproten zyn, waarom wy hem niet ftilzwygende voor by mogen gaan.

Deeze jongften Zoon van Graaf *Aarnout de* Iſte, word in de oude Chronyk van Egmond, *Sifrid* of *Sicco*, volgens de Friefche uitfpraak, genaamd. *Beka* noemd hem Prefident en Burggrave, dat is Stadhouder van Kennemerland. In de friefe Chronyk, door *Ocka Scharlenfis* is begonnen, en naderhand voortgezet door *Jan Ulitarp*, dog geeindigt door *Andries Cornelisse*, vind ik het navolgende van hem gemeld.

„ In den Jare 989, kwam *Sifridus*, de jongfte Zoon van den „ Graaf van Holland (*Aarnout de* Iſte) door een gedane doodflag „ eens Edelmans, gevlucht in Friesland, en worde van *Gosvino* „ ofte *Goofen Ludigman*, Poteftaat van Friesland, zeer goedelyk „ aangenomen ende ontfangen: Ende wyl hy zig by denzelvigen „ Poteftaat zeer wel droeg, is hy niet als een Vreemde, „ maar als een Vriend ende Zoon by hem gehouden ende geherbergt „ geweeft. Ende, want hy daar na op des Poteftaats Dogter, „ (die uitnemend fchoon was,) verliefde, heeft hy ze ook van den „ Vader ten Huwelyk begeerd, ende verkregen; waar van de „ bruyloft binnen Stavoren (daar doe de Poteftaat woonde) zeer „ eerlyk gehouden is, ende namaals met zyn Vader [hier is een „ misflag, want het moet Broeder zyn] den Graaf van Holland, „ verzoend zynde, en in Holland wederkerende, (is hy zo men „ zeid) de eerfte Heer van *Brederode*, geworden. Zo dat de tegenwoordige „ *Brederodens*, van haars Moeders wegen, uit de Friefen „ gefproten zyn ende herkomen.

„ Deeze Gofewyns Dogter, was genaamd *Tetta* of *Tetburga*, „ daar *Sifrid* by wan een Zoon *Diederik*, de tweede Heer van Bre„ derode". (Dit blykt ook uit de geflacht Tafel der Heeren van

Brede-

Brederode, uitgegeeven by 's Lands Historie-Schryver *M. P. Bockenberg*.

Zommige Schryven, dat deezen *Sifrid* nog een Broeder had, *Simon* genaamd, die geweest zoude hebben de eerste Heer van *Teylingen*, gelyk daar van getuigt, de gemeene Chronyk-Schryver *Divis* 27. *Cap*. 10. de Hofstede van *Oud Teylingen*, zeid hy, is by versterven aan de Graaflykheid van Holland gekomen, al zo de Heer van Teylingen een jonger Broeder was van den Heer van Brederode, en zy beiden Zoone waren van Grave *Aarnoud de* III, Grave van Holland. Hier uit zoude volgen, dat Graaf *Aarnout* drie Kinderen zoude agter gelaten hebben, waar van in de Oude Chronyken geen gewag word gemaakt.

Zommige zeggen, dat deezen *Simon*, eerste Heer van Teylingen, een Zoon was van *Sifrid*, waar van wy spreeken. Zo dat *Sifrid* twee Zoonen zoude gehad hebben, te weten *Diederik*, na de Grootvader genoemd, en de *Simon*. En die twee Kinderen, zouden, na hun Vaders *Sifrids* dood geweest zyn, de een (te weten *Diederik*) de eerste Heer van Brederode, en de andere (te weten *Simon*) de eerste Heer van Teylingen. Want beide deeze Heerlykheden, zegt men, dat *Sifrid* met zyn Vader, of veel eer Broeder, Graaf van Holland verzoend zynde, hem en zyne Erfgenamen gegeeven waren.

Maar het geen *Lasius* van dit Geslacht schryft, is aanmerkenswaardig: „ *Aarnout* (zegt hy) Graaf van Holland, heeft by de „ Griexsche *Lutgard*, gewonnen, *Diederik* den Graaf van Holland, en *Sigefrid* of *Sifrid*, Burggraaf van Friesland, Heer in „ Kamerland, (dat is Kennemerland) die by *Dietburg*, Dogter „ van den Gouverneur *Gathesnand*, geteeld heeft, *Diederik*, Baron van Zevenburg en Brederoden, die begraven is te *Treytwingen*; en de Govaert van Lutzenburg. Den naam van Brederoden, zegt men, dat veroorzaakt zoude hebben de woorden by „ den Vader gesproken als de Zoen en de Peys gemaakt werde, „ luidende aldus: *Ik zal myn Zoon, Brede roede geven*. Welke „ twyffelachtige woorden, ten besten geduid zynde, te verstaan „ gaven, dat de Vader zyn Zoon met ruime maate 't land zoude „ aanmeete." Dit verteld de voornoemde 's Lands Histori-Schryver. *M. P. Bockenberg* aldus:

„ *Zyvaerd* geboren van *Aarnout*, derde Graaf van Holland &c.

„ heeft hem langen tyd in over friesland, by *Gozewyn van Stavo-*
„ *ren*, aldaar Poteftaat of Gouverneur, ende (zo als men geloofd)
„ gefproten uit het Koninglyk geflacht van Sint *Gontebald*, ont-
„ houden om dat hy, in 't Hof van zyn Grootvader *Diederik*, een
„ Edelman het leven benomen had. Maar als zyn Grootvader, ten
„ laatfte, in 't Jaar Chrifti 988, zeer oud zynde, gefturven was, zo
„ heeft *Aarnout*, die Succeffeur van 't Graaffchap was, doe als hy
„ zyn Zoon *Diederik* aan *Vitilde* Dogter van *Otto de* II[de], Keizer en
„ Hertog van Saxen, ten Huwelyk gaf, door 't aanraden van ee-
„ nige Duitfche ende andere Vorften, ter eere en tot meerder
„ vreugd van de Bruyloft, zyn Zoon *Zyvaerdt*, neffens ande-
„ re genodigden, aldaar mede ontboden, ende hem zyn voor-
„ gaande misdaad vergevende, met groote vriendfchap omhelft
„ ende wederom aangenomen: Ende, als de vrienden, over het
„ maal, verzogten dat hy hem met eenige middelen en goederen,
„ na zyn Staat, voorzien wilde: Zo fprak hy, *ik zal myn Zoon*
„ (broeder) *Zyvaerdt*, *brede roeden van Landen genoeg geeven.*

„ Dit woord brede roeden was *Zyvaerdt* en anderen zo aange-
„ naam, en dogt hem zo gedenkwaardig, dat hy daar mede ter-
„ ftond den naam gaf aan zyn grootfte en befte Kafteel, niet ver-
„ re van Haarlem, van *Aarnout* eerft begonnen te ftichten, en
„ van *Zyvaerdt* Koninglyk voltrokken."

Hier mede ftemd het gezegde van *Reynerus Snoyus* overeen; dog het is klaar, dat 'er veele dwaalingen in die Hiftori is ingeflopen; want te zeggen dat *Sifrid* in hoog friesland gevlucht was, vermydende de toornigheid van zyn Vader en Grootvader, om dat hy zig zo fchandelyk misgrepen had, in 't ontlyven van een Edelman, zyn Grootvaders groote vriend, is vry wat ongerymd, en moet valfch zyn, zo de oude Rym-Chronyk waarheid fpreekt; die nogtans geloofwaardiger is als alle die Schryvers te zamen. Uit de Rym-Chronyk blykt, dat de oudfte Zoon *Diederik* nog jong en naauwelyks twaalf Jaren oud was, toen Graaf Aarnout van de Friefen geflaagen wierd en dood bleef; want in den Jare 980 troude hy; in den Jare 988 wierd hy Graaf van Holland, en in den Jaare 993, wierd hy gedood, gelyk *Melis Stoke* zegt:

Vyf Jaar had deeze Grave in hand
Alle het Graaffchap van Hollant.
Sine Kinder / Diederic en Sivaerzt

Wa-

Waren ionc ende onbejaert
d'Oudste had (†) cume XII Jaer/
Dus stond 't lant in groot (*) vaer.

Nu was *Zyvaerdt* de jongste, en hoe kon die voor zyn Grootvaders dood, die in den Jare 988 voorviel, toen hy zes of zeven Jare oud was, een Edelman gedood, en voor zyn Vaders dood getrouw en met hem verzoend zyn; zo dat dit een verdigtzel of een misslag moet zyn; want dat het geslacht van Brederode van hem afstamd is klaar genoeg om daar aan niet te twyffelen, zynde *Zyvaert*, in den Jare 1030 overleden.

Volgens *Klaas Kolyn* wierden de West Friezen, door *Volkmarus*, Bisschop van Utrecht, opgestookt om Graaf *Aarnout* geen hulde te willen doen; en schoon die Bisschop eindelyk de zyde der West Friezen verliet, bleven zy dit hardnekkig weigeren, tot dat zy, volgens *Melis Stoke*, in den Jare 993 opentlyk tegen Graaf *Aarnout* opstonden. In 't na Jaar trok hy met een Leger na Westfriesland, zig omtrent *Winkelmade*, nu het Dorp *Winkel*, ter needer slaande, leggende het Leger der West Friezen niet verre van daar. Eindelyk wierden zy handgemeen; Graaf *Aarnout* wierd geslagen, gegrepen en gedood, zo *Beka* zegt, in den Jare 993, dog het is waarschynlyker, uit een giftbrief die van hem voorhanden is, dat dit in den Jare 999 of 1000 geschied is, zo dat zyn Zoon *Diederik de* III^de^, oud omtrent 19 Jaren, toen Graaf van Holland is geworden.

Dewyl wy dit *Eerste Deel*, niet verder als tot het begin van de Elfde Eeuw uitstrekken, zo zullen wy het *Tweede Deel* met deezen *Diederik de* III^de^, de vierde Graaf van Holland beginnen. Dog dewyl wy, de Bisschoppen van Utrecht, waar mede de Hollandsche Graven zo veel te doen gehad hebben, niet uit het oog mogen verliezen, zo zullen wy alhier tot besluit, daar van spreeken.

Na den H. *Bonifacius*, tweede Bisschop van Utrecht, komt ons voor, den H. *Eobanus*, zynde mede Bisschop in de Kerk van Utrecht geweest; dog de *H. Adalarius* Martelaar, de *H. Wiro*, de *H. Otgerus*, de *H. Plechelmus*, de *H. Willibaldus*, Bisschop van Aichstad, Geloofsverkondiger in Friesland; de *H. Wunebaldus*, Abt van Heidenheim, Apostel van Friesland, de *H. Willebadus*, Bisschop van Bremen, Geloofsverkondiger in Friesland,

zo

(†) *Cume* is naauwelyks. (*) *vaer* is gevaar.

zo wel als de *H. Walburgis*, Abdisse, hebben veel tot de verkondiging van het H. Evangelium, en voordeel aan de Kerk van Utrecht toegebragt, dog men zou veel moeite hebben te bewyzen, dat die Heilige Mannen, gelyk men voorgeeft, eigenlyke Bisschoppen van Utrecht zyn geweest, en daarom stellen veele Schryvers, dat de *H. Gregorius*, de derde Bisschop van Utrecht zoude geweest zyn. Het is waar, dat *J. Mabillon* staande houd, dat dezen *Gregorius* maar Abt, en Opziender van de Kerk te Utrecht is geweest. Dit kan wel zyn; maar het is waar, dat hy het Bisschoplyk Ampt van Utrecht heeft bekleed, dewyl 'er geen Bisschop was, en dewyl 'er, kort na *Willebrordus* dood, twist ontstaan was, of de Utrechtse Stoel onder de Keulsche behoorden of niet. Hy was af komstig uit den Stam van de Koningen van Frankryk, en heeft een zeer Godvruchtig leven geleid.

De *H. Marcellinus*, toegenaamd den Belyder, en de *H. Lebuinus*, Belyder, zyn mede beruchte Predikers maar geen Bisschoppen van Utrecht geweest; maar *Albericus* word met meerder recht, de vierde Bisschop van Utrecht genoemd. Hy was een Neef van den *H. Gregorius*, hebbende de Bisschoplyke inweiding in de Stad Keulen ontfangen, het geen voorheen niet geschied was, zo dat 'er Schryvers zyn die hem voor de eerste wettige Bisschop van Utrecht aanzien, dog wy zullen het gemeene gevoelen volgen.

Theodardus, een Fries van geboorte, en een deugdzaam, beroemd Leeraar, was de vyfde Bisschop. *Harmakarus*, mede een geleerd en godvruchtig man, was de zesde Bisschop van Utrecht, deeze allen hebben zig alleen op het onderwyzen en wel bestieren van de Kerke toegelegd, zonder zig veel met het wereldsche te bekommeren, en zyn daarom rechtgeaarde Bisschoppen, Herders en bestierders geweest; dog dit begon wel haast te verbasteren; want *Rixfridus*, de zevende Bisschop van Utrecht, was mede een geleerd en Godvruchtig Man, die verkoren wierd tot Leermeester van *Fredericus* een Friesch Edelman, en Neef van Aldgillus de II^de^, die hy met veel yver in de Geestelyke zaken onderwees, wel voorziende dat hy zyn opvolger zoude moete worden, dewyl dit Ampt nu veel te aanzienlyk was geworden, om, voortaan, door Perzoonen die niets als verdiensten bezaten, bekleed te worden.

Hy

Van den Staat deezer Landen onder den Graaf DIEDERIK DEN Iste, *en eenige zyner Navolgeren.*

Hy schynd egter zeer bedagt te zyn geweest om de macht en rykdom van zyn Bisschopsstoel te vergroten, hebbende van *Carel de Groote*, veele bezittingen, bestaanden in tienden en tollen verkregen; ook verkreeg hy, van deszelvs Zoon *Lodewyk*, naderhand, de bevestiging van alles wat zyn Vader *Carel* en Groot Vader *Pipin*, aan de Kerk van Utrecht vereerd hadden, behoudens nogtans dat de Kerk of Abdye van Sint Germain, niet onderworpen zoude zyn aan de cynzen, aan het Bisdom van Utrecht gegeven. De beste tydrekenaars, stellen het begin van zyne Regeering op het Jaar 806, en dat hy in 't negende Jaar zyner Regering gesturven is.

De H. *Fredericus*, gelyk wy zagen, een edelen Fries, de agtste Bisschop van Utrecht, wierd het eerste, door het gezag des Keizers, tot Bisschop verkoren, want zo dra zyn voorzaat doodt was, liet Keizer *Lodewyk* aan de oudste en aanzienlykste Leden van het Dom Kapittel weeten, dat hy *Fredericus* tot Bisschop wenschte verkoren te zien. Het is waar dat dit zo veelals een bevel was, dat niemant dorst wederspreken; en dat aldus de Vryheid der Kerke scheen te benadeelen, dewyl de verkiezers dan de handen gebonden wierden, en belet van na de bekwaamste te zien: Dog dit deedt in dit geval, geen nadeel, schoon diergelyke gezag hebbende aanbevelingen zeer schadelyk voor de Kerke konnen zyn; maar dit wierd door alle de verkiezers toegestemd en hy; met algemeene stemmen, tot Bisschop verkooren; dog de Man was te nederig van dit aan te neemen, want hy stelde zig met kracht daar tegen, betuigende daar toe onwaardig te zyn; en wanneer men hem daar toe zogt te nootzaken begon hy te zugten en te weenen, schoon hy het eindelyk aannam.

Te denken, dat dit maar uit geveinstheid geschiede, dewyl hy wel wist, van jongs af aan, tot die waardigheid voorbeschikt te zyn, zou wat verregaan, dewyl hy zyn ampt getrouw waargenomen heeft, en het verderf onder de Geestelyken toen nog zo groot niet was als naderhand.

Wanneer hy nu tot Bisschop gewyd waar, wierd hy van den Keizer vermaand, Walchren, van 't overblyfzel der afgodery, en van vuile bloedschendige vermengingen te zuiveren, het geen

hy ook met veel yver gedaan heeft. Hy verkreeg, op eene zeer byzondere wyze, een zeer Godvruchtigen *Odulphus* tot zyne mede arbeider, het geen aldus verhaald word.

„ Een zeeker Priester met name *Odulphus*, een man van een „ zeer heilig leven, heeft gewoond in een Dorp, genaamd Oor- „ schot, zynde de Zoon van den edelen *Bodgisus*. Hy predikte „ het geloof onder de Volkeren, was zeer genegen tot de H. „ Schrift, en behoefde in 't plegen van goede werken voor nie- „ mant te wyken. Als deezen Man, op zekeren nacht, vermoeid „ te bedde lag, heeft hy den Engel Gods, in een nachtgezigt, „ voor hem zien staan, dewelke, van een helder licht omschenen, „ hem, in deezer voegen, met zyn roosverwigen mond, heeft „ aangesproken: *Sta op, ô Dienaar van Jezus Christus, sta op!* „ *Gy moet na een zeekere Burgt gaan, met name Utrecht, daar gy* „ *met de andere Gods Dienaren tot uwen sterfdag zult blyven; en gy* „ *moet den zaligen Fredericus, die daar Bisschop is in 't onderwyzen* „ *van het volk de behulpzame hand bieden, en gaan werwaards hy u* „ *zenden zal.* De Man Gods, door zo een gezigt verschrikt, is „ van stonden aan, in de nacht opgestaan, en is, tot het krieken „ van den dag beezig geweest met alles, dat hem tot de reize noo- „ dig was, klaar te maken. Hy heeft dan alles verlaten, om den „ Heer te volgen, en hy is na drie dagen reizens, te Utrecht, ge- „ lyk hem bevolen was, aangekomen. En, zo als hy zynen voet „ binnen de Stad had gezet, is de Bisschop *Fredericus* met de Gee- „ stelykheid hem te gemoet gelopen.

Men kan wel niet geheel ontkennen, dat 'er iets, het geen vercierd en, volgens de gewoonte van dien tyd, opgeschikt in dit verhaal te vinden is; dog het blykt volkomen klaar, dat deeze *Odulphus*, een godzalig, liefdenryk en nederig dienaar Gods is geweest, die groote diensten, aan de Kerke, heeft gedaan, gelyk hy in zyn gantsche leven betoond heeft, zoekende Jezus Christus, zo veel het hem mogelyk was, na te volgen. Het kan ook wel zyn dat hy, die altoos met hemelsgezinde gedagten bezig was, in den droom, iets diergelyks meende gezien te hebben, het geen hy als een goddelyk gezichte aanzag en daarom aanstonds gehoorzaamde. Dat Bisschop *Fredericus*, die zekerlyk van zyne geleerdheid, deugd en voorbeeldigen wandel zal hebben horen spreken, hem met vermaak ontfangen heeft, is ook niet onwaarschynlyk. Dit

is

Is ten minste zeeker, dat hy hem mede nam na Friesland, om het Volk, dat na de Arriaansche en Sabelliaansche Kettery overhelde, beeter te onderwyzen, waar in die beide Mannen zig zeer yverig kweeten; en toen *Fredericus* na Utrecht wederkeerde, liet hy *Odulphus* nog een tyd lang in Friesland blyven, om dit godvruchtig werk te vervolgen, het geen hy deet.

Terwyl *Fredericus*, zyn ampt, op het voorzigtigste en heiligste, met een onvermoeiden yver behertigde, is hy, in 't verrigten van den dienst vermoord, gelyk wy dit in deeze plaat aan den Lezer vertonen.

Alwaar hy vertoond word, leggende in eenzaamheid, in de Kapelle van St. Jan den Doper, op zyne kniën voor het Outaar te bidden, terwyl twee Moordenaars hem van agteren besprongen, en hem met hunne dolken verscheide steeken in de buyk en liessen gaven. Men voegd daar by dat hy, den steek ontfangen hebbende, had uitgeroepen; *ik ben vermoord om de waarheid, om de zagtzinnigheid, en om de gerechtigheid*; dog *Frans van Mieris* merkt daar over aan, dat hy dit dan, eenigen tyd daar na, toen de Moordenaars al weg waren, moet gezegd hebben, dewyl men in zyn leven, by *Baillet* leest, dat hy den steek ontfangen hebbende niet en schreeuwde,

de, om dat de Moordenaars tyd zouden hebben om te vluchten.

Het zy hier mede zo als het wil; niet te begeeren dat de Moordenaars gevangen en gestraft zouden worden, is het teken van een ver gevorderd Christen, die bereid is ieder een te vergeven, en men zou hedendaags, zelvs onder hen, die een groote vertooning van vroomheid maken, dog gemeenlyk vry wat wraakgierig zyn, mogelyk geen voorbeeld daar van vinden. Het is ook boven dien aanmerkelyk dat hy, zo gewond, zig na een onderaarsche Grafkelder begaf, alwaar hy ter aarde ging nederleggen, en zingende het vaarsje uit den Psalm: *ik zal den Heere loven in het landschap der levende*, zyn leven eindigde. Dit zou, volgens de uitrekening van *Emmius*, *Buchelius* en *Mabillon*, geschied zyn op den 18 July 838; want op de tyd rekeningen van die eerste Utrechtse Bisschoppen is niet veel staat te maken.

Maar wat de reden is geweest, waarom men hem vermoord heeft, daar omtrent verschillen de Schryvers hemelsbreedte; dog als men alles wikt en weegt, dan blykt het klaar, dat hy Keizer *Lodewyk* en zyne Gemalinne *Judith* bestraft heeft over het bloedschandig en tegen, de Kerkelyke Wetten, strydig Huwelyk dat zy te zamen hadden aangegaan, het geen *Judith* op deeze wyze heeft gewroken; want het is een alom bekende zaak, dat de Groten, diergelyke honende bestraffingen, niet konnen of willen dulden, waarom dit altoos gevaarlyk is.

Na *Fredericus* doodt, vergaderde aanstonds de Geestelykheid om met den Godvruchtigen *Odulphus*, over de verkiezing van een nieuwen Bisschop te raadplegen. Na dat zy lang daar over getwist hadden, viel de meerderheid van stemmen op den proost, *Kraft*, genaamd. Maar deeze, die een schatryk man was, antwoorde hen met een trotse en verwaande opgeblazendheid: *Ik heb goeds genoeg, waarom wild gy my zo zwaar een last op de schouwders schuiven?* *Odulphus*, dit niet konnende verdragen, antwoorde hem; *Wat zegt gy daar, ô elendig Mensch, gy versmaad een ampt het welk gy niet waardig zyt te bekleden; Had gy dat al niet willen aanneemen, zo had gy misschien evenwel wel mogen zeggen, dat gy niet waardig en waardt ten top van een zo verheven waardigheid op te klimmen: maar nu dat gy de eer van het Apostelampt, om uwe ontelbare bezittingen, versmaad hebt, zult gy in dat zelve lid* (de tong) *met het welk gy zo schandelyk een taal gevoerd hebt, binnen korten tyd,*

ter

ter straffe van die onvervolg aardigheid, geslagen worden, het welk ook kort daar na gebeurd is.

Dit aanmerkelyk voorval, gaf zo veel indruk, dat de verkiezers, Odulphus baden hen iemant tot Bisschop te willen voordragen. Dit deedt hy, stellende hen een enkel Priester voor, die 'er zeer lelyk en ongedaan uitzag, maar die in allerhande deugden en godsvrucht boven anderen uitstak; die, boven dien, een man van een deftige afkomst was, en veele middelen bezat, zynde *Albericus*, die dan tot Negende Bisschop van Utrecht wierd verkoren. Deeze *Albericus*, heeft met lof zyn ampt bekleed, schenkende alle de goederen, die hy bezat, in de dorpen Gravensn, Fumechara, Hera, Zeist, Loosdaine, Hees en Toren, in den Jare 838, aan den bisschoplyken Zetel van Utrecht; ook had een zekeren Graaf *Rotgerius* genaamd, gedurende zyne regeering, een menigte van goederen aan de Kerk van Utrecht geschonken, leggende in de landen van Loomercke of Lomryke, de Veluwe, Huitengoye, en verder in de dorpen Twine, Matinge, Westerhese, Duitinge, Loene, Salmonde, Wageninge, Houten, Brakel, Thuil etc., en op deeze wyze begon de Kerk van Utrecht in bezittingen toe te neemen; dog toen begonden haar teffens veele rampen te treffen; want de Noormannen, Deenen en Zweden, in dien tyd een woesten hoop, vielen onder deeze *Albericus*, met een ontelbare menigte, in 't Eiland Batavia, alles vernielende en verdelgende wat zy maar konden beryken, schofferende de Vrouwen, gelyk wy reets gezien hebben; dog dit was de tweedemaal dat zy in deeze landen kwamen stroopen, hebbende reets onder *Fredarius*, een begin daar van gemaakt.

Egibandus, abt der gebouwen van Utrecht; zynde eerst Kapelaan, en naderhand Kancelier van Utrecht van *Carel de groote* geweest. Hy was aan 't Hof des Keizers opgevoed, zynde in Frankenland geboren. Hy trouwde met *Emma*, een edele Juffer, die de Chronykschryver van de abdye Lauresheim voor een dogter van dien Keizer wil doen doorgaan, dog ten onregte. Na de dood des Keizers omhelsde hy den geestelyken staat, blyvende egter, nog eenige Jaren met zyne Huisvrouw leven, zonder eenige vermenging, haar als of het zyn Zuster was geweest behandelende, tot dat zy stierf.

Eenige houden staande dat hy nooit Bisschop van Utrecht is geweest;

weeft; *Willem Heda* verzekerd het tegendeel, zeggende: „ Ik „ vind geschreven, dat *Egebardus* of *Eginbardus*, omtrent deezen „ tyd, Bisschop is geweest; om wiens wille, zo als in de Histo- „ rien gevonden word, *Lotharius de Ouden*, Zoon van *Lodewyk* „ *den Goeden*, in het zestiende Jaar van zyne regeering in Italien, „ en in 't zevende Jaar van zyne regeering in Frankryk, voor zyn „ eige zaligheid, en voor de zaligheid van zyne Vrouwe en Kin- „ deren, bevestigd heeft de vryheid, die niet alleen door zyn Va- „ der, maar ook door de vorige Koningen van Frankryk, aan de „ Utrechtse Kerke vergunt was geweest. Gedaan binnen Aken.

Dog het kan zyn dat deeze *Egibardus*, even als den *H. Gregorius*, de Utrechtse Kerk, als abt, dog met bisschoplyk gezag, bestierd heeft, om dat 'er geen Bisschop was, zynde die verkiezing, na alle waarschynlykheid, uit hoofde van de verwoesting der Noormannen, en de daar uit ontstane wanorder in deeze landen, voor eenigen tyd, nagebleven.

De *H. Ludgerus*, tiende Bisschop van Utrecht, na de gemeene Reekening. Hy was een edele fries, en schoon een blind Heiden, een groot voorstander der gerechtigheid, die eindelyk de Christelyke Godsdienst omhelsde; en na de dood van *Radbod*, voor wien zyne Ouders gevlucht waren, verkreeg hy eene proeve omtrent Utrecht, doende groote diensten aan *Willebrordus* en *Bonifacius*, in het uitbreiden des Evangeliums.

Men verhaald van zyn moeder een wonderbare Historie. Zy had by haar man *Ursingus* twee Zoonen, *Nortgrim* en *Thiadgrim*, en negen dogters. Deeze *Thiadgrim* nam, na zyn Vaders dood, *Liafburga* ten wyve, welkers grootmoeder zeer verzot was op de heidensche bygelovigheden. Die woedende Vrouw, razende van gramschap, om dat haar dogter, de Moeder van *Liafburga*, niet als dogters ter wereld bragt, gaf bevel, de vrucht die zy droeg, zo dra men, na haar verlossing, bevond dat het een Meisje was, het zelve Kind, voor dat het eenig voedzel genoten had, in een emmer vol water te versmoren. Na de geboorte van *Liafburga* wilde men dit volbrengen; dog toen men het naakte kindje, met het hoofd om laag, in de emmer wilde steeken, zo hield het, door de wonderbaare voorzienigheid Gods, de Emmer zo vast dat men de handjes niet los kon krygen, worstelende, om niet verdronken te worden. Een buurvrouw, op dat ogenblik in de Kamer tredende, wierd ontroerd

over

over die daad, en rukte, uit medelyden, het arme Schaap uit de handen van den Slaaf die het zelve wilde versmoren. Aanstonds liet het kindje de handjes los, en die buurvrouw bragt het na haar huys, gietende het wat Honich in den mond. Die Buurvrouw heeft *Liafburga* opgevoed, met melk door een horentje in het mondje te doen lopen, tot dat wrede grootmoeder dood was, wanneer *Liafburga* na het huys van hare Ouders wederkeerde; en by deeze *Liafburga* heeft *Thiadgrim*, deezen *Ludgerus* gewonnen.

Ludgerus, was een uitmuntend prediker des Evangeliums onder de Friesen, tot dat hy de eerste Bisschop van Munster en vervolgens van Utrecht is geworden. Hy was ook abt van Werden, en is, op zyn uitdrukkelyk begeeren, buiten en aan de oostzyde van de S. Salvators Kerk aldaar begraven, zynde van gevoelen, dat het begraven in de Kerken niet geoorlofd was. Men heeft groote Mannen in onze Eeuw gevonden, die van het zelve gevoelen waren. By voorbeeld, den Edelen Pool, *Wizowaski*, die, wegens het omhelzen van de Protestantsche Godsdienst, alle zyne goederen verlaten en na Amsterdam gevlucht was, alwaar hy als een Kind Gods gesturven is, gelyk uit zyn grafschrift blykt:

Geen zark, maar d'aarde van een kerkhof, dekt het Lyk
Van Wizowaski; die, die in al zyn armoed' ryk
By zynen Godt; door 't woedend Papendom verdreven,
Aan 't Y zyn Rustplaats vond, by Godt het eeuwig leven.

want hy wierd, volgens zyn uitdrukkelyk bevel, op het kerkhof van Sint Anthoni begraven, volgens het voorbeeld der eerste Christenen, die deeze eer maar toestonden aan de Apostelen en uitmuntende eerste grondvesters der kerken, die in yver, geloof en Godzaligheid hadden uitgemunt, en de andere gelovigen wierden op kerkhoven begraven. Dit is de reden, waarom *Constantinus*, Vader van *Constantyn de Groote*, hem deed begraven in het Portaal van de Kerk der H. Apostelen en aldus, zo men wil, en eenige staande houden, in de Kerk zelve, dewyl het Portaal daar toe behoorde.

Johannes Chrysosthomus, die daar best van kon getuigen, spreekt daar van aldus: „ De Keizer *Constantinus*, heeft gemeent, dat hy „ den grooten *Constantyn*, een uitstekende eer zoude aandoen, „ met hem in 't Portaal van (*Petrus*) den Visscher te leggen: want „ het geen de poortiers in de Hoven zyn, ten aanzien van de Ko-

„ ningen; dat zyn de Koningen in hun graf, ten aanzien van de
„ Visschers: en zy meenen gelukkig te zyn, dat ze de Kerkdeur
„ (tot hunne grafsteden) mogen hebben." En in zyne Redenvoering, over de Godtheid van Christus, spreekt hy, op de zelve wyze, aldus: „ onze Vorsten te Constantinopolen, achten het voor
„ een groote eer dat hunne lichamen, niet nevens de Apostelen,
„ maar buiten hunne Kerkdeuren, begraven worden, en dat zy,
„ Koningen zynde, deurwagters worden." Dit geschiede ten teeken van nederigheid; gelyk nog hedendaags veele Roomschgezinde Vorsten en Grooten, in een Munniksgewaad begraven willen worden; dog dit zyn bygelovigheden, want Godt ziet op het herte en niet op die uiterlykheden.

De H. *Hungarius*, of elfde Bisschop van Utrecht, was een Fries van geboorte, bezittende eene zonderlinge Godsvrucht en geleerdheid, zynde almede, door toedoen van den vromen *Odulphus*, tot die hooge waardigheid verheven, waar van wy het navolgende vinden aangetekend.

„ Als de vergadering der geestelykheid tot geen besluit konde
„ komen, heeft een ieder voor zyn hoofd gekozen die hem de beste
„ scheen. Dog de Priester des Heeren, (*Odulphus*), die niet op
„ het uitwendige van den persoon, maar op de verdiensten zag,
„ zeide, dat 'er wel een bequamer Kerkvoogd onder hen te vin-
„ den was, zonder nogtans de geenen, die door hen verkoren wa-
„ ren, te veragten. Hy heeft hen dan aangewezen een zeekeren
„ Priester met name *Hungarius*. Dezelve was, wel lelyk van aan-
„ gezigt, maar daar tegen was hy in 't verborgen, voor de oogen
„ der Menschen, hoewel in 't openbaar voor Godt, doorluchtig
„ door zyne verdiensten en goede werken. En als ze allegader in
„ deeze verkiezing bewilligd hadden, heeft hy de waardigheid
„ der harderlyke bedieningen, op den gestelden tyd, en volgens
„ het Goddelyk welbehagen, aangenomen. En door de genade
„ van den Heiligen Geest, is de voorzegging van den vromen
„ Man, *Odulphus*, zodanig vervuld; dat 'er niemant, zederd
„ de Heilige Bisschoppen *Willebrordus* en *Bonifacius*, op dien
„ stoel gezeten heeft, die het pad der deugden, tot zyn dood toe,
„ met meerder yver heeft bewandeld."

Men heeft al mede getwist of hy wel waarlyk Bisschop is geweest, dog zonder reeden, gelyk blyken zal; maar door dien het

het Utrechtse Bisdom, wegens de schrikkelyke verwoesting der Noormannen, in druk en elende zat te zuchten, zonder nog tot verhaal te konnen komen, is hy met eenige Kanonniken gereist na 't Klooster van *Pruim*, alwaar den Koning *Lotharius* zig op dien tyd bevond. Aldaar verhaalde hy aan *Guntharius*, opperste Hof-Kapellaan, hoedat zyne Kerke, door de schelmsche wreedheid der Barbaren vernieldt, en zommige Kanonniken gedood, zommige verstrooid waren; verzoekende dat hen een geruste woonplaats in dat Ryk mogt aangewezen worden.

Daar op heeft *Lotharius* (Koning van Lotteringe, den tweeden Zoon van Keizer *Lotharius*, en breeder van Keizer *Lodewyk*) tot laaffenis voor de ziele van zyne Grootvader (ik volg de Schryvers van dien tyd woordelyk) en van wylen den Keizer zynen Vader, mitsgaders voor de ziele van zyne Moeder *Hermingarda*, en voor zyne eige Zaligheid, en het welvaren zyns Ryks, aan den voornoemden Stoel van Utrecht, op dat het den gemelden Dienaren des Heeren, beter zoude lusten voor zyne ziele, en voor de zielen zyner Voorouderen te bidden, in vollen eigendom, en ten eeuwigen dagen vereerd, zeker Klooster, gelegen in het Stedeken Mazeik, op de Rivier de Roere, en ter eere van St. Pieter gesticht, het welk anders bekend is onder den naam van Sinte Odilias-berg; wiens gronden, onder de regeering van *Pipin van Herstal*, gelegt zyn geweest door den Bisschop *Wiro*, en door *Plechelmus* en *Orgerus*.

De giftbrief daar van, gedateerd den 11 January, in 't derde der Regeering van *Lotharius*, Koning van Lottheringe, in 't Jaar onzes Heeren 858, toond dit klaar alles aan, en luid:

„ In den name van den almogenden Godt, en van onzen Heere „ *Jezus Christus*, *Lotharius*, door goddelyke genade, Koning. „ Indien wy aan de plaatze, die den dienste des Heere toegeëigent „ zyn, eenige vaste giften vereeren, zo vertrouwen wy vastelyk, „ dat zulks ons tot het bekomen der eeuwige zaligheid dienstig „ zal wezen. Dat dan aan alle gelovigen der H. Kerke, en aan on„ ze Onderzaten, nu en namaals kenbaar zy: Dat wy uit het ver„ haal van *Guntharius*, onzen opperste Hof-Kapellaan, en van „ *Hungarius*, beide eerwaardige Bisschoppen, verstaan hebben; „ dat de Kerk van Utrecht, die den H. Belyder *Martinus*, ter eere „ gebouwd is geweest, door de schelmsche woede der Barbaren,

„ byna verdelgt en vernield is: En dat de Kanonniken, die den
„ Heere voor deeze in dezelve Kerke dienden, ten deelen allerwe-
„ gen verstrooid, ten deelen ook gedood zyn. Door deezen hoo-
„ gen nood gepraamd, hebben zy onze Hoogheid gebeden, dat
„ wy aan dezelve Kerke van Utrecht, tot vertroosting en tot
„ een Schuilplaats voor de gemelde Kanonniken, een stille en ge-
„ ruste plaats, binnen ons Ryk, zouden vergunnen. Welkers
„ zeer heilzame en oprechte voorstellingen wy, uit hoofde van
„ den Heer, onzen Opperstеn Beschermer, en tot hulpe en laaf-
„ fenis voor de ziele van onzen Grootvader *Lodewyk*, en voor de
„ ziele van onzen Vader den Keizer *Lotharius*, goeder gedachte-
„ nisse, en voor die van onze Moeder *Hermingarda*, mitsgaders
„ voor onze eige zaligheid, en voor de behoudenis van dit Ryk,
„ zeer gaarne ingewilligd hebben, en bevolen, dat deezen Briev
„ onzer genade opgesteld zoude worden, uit kragte van dewelke,
„ wy het Klooster, dat in de Stede Maseik op de Roere, ter eere
„ van Sinte Pieter gebouwd is, en den Berg genaamd word, aan
„ den gemelden Stoel van Utrecht, in vollen eigendom schenke,
„ en, ten eeuwigen dage, tot troost en bescherming der Over-
„ sten van de gemelde Kerke, en der Geestelykheid, vereeren
„ op dat het den gemelde Dienaren des Heeren, als ze onze milde
„ vereringen zullen genieten, te beeter mag lusten, voor onze za-
„ ligheid, en voor die van onze Voor-Ouders te bidden. En ten
„ einde, dat deeze onze gifte, en godvruchtige mildadigheid,
„ in de toekomende tyden, ongekrenkt mag blyven, hebben wy
„ dezelve met eigen hand ondertekend, en met onzen ring doen
„ bezegelen."

(*Het Zegel van Koning Lotharius.*) „ Ik, *Daniel* Notaris, heb
„ dit nagezien, geschreven en ondertekend. *Gegeeven op den 2 Ja-*
„ *nuary, en, door Christus genade, in het derde Jaar der roemrug-*
„ *tige Regeringe van Koning Lotharius; in de zesde indictie.* Gedaan
„ in 't Klooster van *Pruym*, in den naame des Heeren. *Dat het*
„ *gelukkig uitvalle! Amen.*"

Hy wierd ook Bisschop genaamd, in een Brief van *Hincmarus* Bisschop van Reims, aan *Hungarius* om *Balduinus*, Graaf van Vlaanderen in den ban te doen, die *Judith*, dogter van Koning *Carel*, en Weduwe van *Fardulphus*, Koning van Engeland, geschaakt, en ten wyve genomen had; waarom hy, door de Bis-

schop-

fchoppen van dat Ryk, met den ban was geflagen. Hy vermaand ter zelver tyd, *Hungarius*, dat hy den Noorman Rorikus die toen als Stadvoogd te Duurftede woonde, zoude bevelen, geen huisvefting of hulpe aan den voornoemden *Boudewyn* te verleenen.

Het was een vermetele daad van deezen Graaf van Vlaanderen, zo ftout te zyn van *Judith*, dogter van Koning *Carel* en weduwe van den Engelfchen Koning, uit het harte van Frankryk te vervoeren; en Koning *Carel* nam dit zo qualyk, dat niet alleen de Bisfchoppen van Frankryk, maar den Paus zelf, hem in den ban deedt. Dat deeze vervoering echter met *Judits* toeftemming gefchied was, is genoegzaam onwederfprekelyk; want deezen Graaf, anders zo ftout, verfchrikte daar van als of hy van een donderflag getroffen was geworden, meenende dat 'er nu geen zaligheid meer voor hem te hoopen was. (de Vorften hedendaags, zouden zo gek, nog bygelovig niet zyn.)

Graaf *Boudewyn*, om van dien ban ontflagen te worden, trok, in 't volgende Jaar, met zyne Vrouw *Judith* na Rome, om zig voor de voeten van den Paus te werpen, dewelke door *Boudewyns* onderdanigheid en *Judiths* tranen bewogen, hunne zaak by den Koning heeft bemiddeldt, die raadzaam vond die zaak te laten fteken, en het Huwelyk toe te ftaan, als zynde niet anders te verhelpen, waar op hy van den ban wierd ontflagen.

Uit de Jaarboeken van *A. Mattheus*, blykt niet alleen zyne waardigheid, maar ook dat de verdorventheid by de geeftelyken, in deezen tyd, vry verre reets ingeflopen was. Hy verhaald, op het Jaar 863, zeggende: „ over de zaak van *Lotharius* die, „ zyne echte Vrouwe verftoten hebbende, met eene andere was „ getrouwd, is 'er in zyn Koningryk, binnen de Stad Metz, een „ vergadering gehouden van alle de Bisfchoppen uitgezondert „ *Hungarius*, Bisfchop van Utrecht, die, wegens onpasfelyk- „ heid, agter is gebleven." Want de Hiftorifchryvers verhalen eenparig; hoe dat deeze *Lotharius*, Koning van Lotteringen, op *Valdrada* verflingerd, de fchop heeft gegeeven aan zyn echte Vrouw *Thietbergis*: dat hy daar in geholpen is geweeft door *Guntharius*, Aartsbisfchop van Keulen, *Valdradas* broeder, en door *Thietgaud*, Valdradas Oom en Aartsbisfchop van Trier, die het eerfte Huwelyk, op eene valfche betigting, nietig verklaarde. Hoe hoog Paus *Nicolaas de* I^ste^ deeze zaak heeft opgenomen, dog blykt

op het sterk aanhouden van *Lotharius*, eene vergadering daar over, by een heeft doen komen te Metz; waarop *Hungarius* mogelyk niet goed vond te verschynen, willende, nog zyn geweten geweld aan doen, nog ondankbaar schynen aan hen van wien hy zo veele weldaden ontfangen had. Men weet ook, hoe dat de Pausselyke gezanten met veel geld zyn omgekogt door *Lotharius*, waar op het eerste Huwelyk wetteloos en het tweede wettig wierd verklaard. Hoe dat deeze Aartsbisschoppen, met dat vonnis te Rome komende, door den Paus, in een Synode afgezet, en in den ban gedaan; wordende *Valdrada*, die niet voor den Paus dorst verschynen, mede in den ban gedaan, en *Lotharius* met dezelve straffe gedreigd; dog de rechtvaardige Paus *Nicolaas* gesturven zynde, reisde *Lotharius* na Rome, die zig by Paus *Adrianus* door het doen van een valschen eed, en dit bevestigende met een Heiligschendige Communie, gezuiverd heeft; en dat meest alle zyne Hovelingen het zelve deden, om hem te behagen, dog waar van veelen elendig om 't leven zyn geraakt.

Odilbaldus, de twaalfde Bisschop van Utrecht, was mede een gebooren Fries, dog van wien niet veel te zeggen valdt.

Egilboldus, dertiende Bisschop van Utrecht, mede een Fries, wierd, na den dood van *Odilbaldus*, met eenparige stemmen tot Bisschop verkoren; zynde een Man van veele geleerdheid en een onbesproke leeven; dog hy heeft mede niet lang deeze waardigheid bekleed, en binnen de tien maanden gestorven. Eenige zeggen dat hy maar zes maanden, andere dat hy twee Jaren lang geregeerd heeft, zonder dat men dit met zekerheid kan bepalen.

De H. *Radbodus*, veertiende Bisschop van Utrecht, zynde uit den Stam der friesche Koningen voortgesproten, zo wel van Moeders als Vaders zyde, zynde genoemd na den Koning *Radbodus*. Hy heeft gestudeerd onder zyn Oom, den voornoemde *Gunttharius*, Bisschop van Keulen, in de Stad van die naam; dog van daar begaf hy zig na 't Hof van *Karel den Kaalen*, Koning van Frankryk, die, een groot liefhebber der geleerdheid zynde, veele uitmuntende mannen aan zyn Hof had doen komen, onderwyzende veele eedele Jongelingen, en aldus ook deezen *Radbodus* in de wetenschappen, staande deeze Scholen, op dien tyd, onder de bestiering van den Filosoof *Manno*, een zeer geleerd Man, en Schryver van veele boeken, van wiens gezelschap *Radbodus* niet te scheuren was.

Toen

Toen de Bisschop *Odilbaldus*, in den Jare 899 overleden was, was niet alleen de Geestelykheid en het volk, maar ook de Koning *Arnulfus*, en alle zyne Hovelingen, eenparig van gevoelen, dat *Radbodus*, de bequaamste en waardigste man was om den Stoel van Utrecht te bekleden, en aldus wierd hy, met algemeene toejuiching daar toe verkoren. Hy scheen, in den beginne niet tot het aanneemen van die waardigheid te konnen besluiten, om dat hy geen Monnik was; en zo dra hy het Bisschops Ampt had aangenomen wierd hy een volkomen Monnik, levende volgens de Kloosterlyke instelling.

Hier van geeft men deeze reeden; dat de Bisschoppen, die wat naauw gezet waren, het voor een onbetamelyke zaak zouden hebben aangezien zo zy, zonder het Monniks-kleed te dragen, en de Kloosterlyke belofte gedaan te hebben, het bewind over die Kerk hadden gevoerd, welke, van den beginnen af, door Monniken bestierd was geworden. Dog dit komt ons verdagt en als een vond van een Monnik voor die dit geschreven heeft; want wy hebben gezien dat verscheide persoonen, die geen Monniken waren, de Kerk van Utrecht bestierd hebben; ook vinden wy duidelyk van Kanonniken gewaagd, die altoos geen Monniken waren.

Is hy geen Monnik geweest, zo heeft hy ten minste, soberder geleeft en milder tegen de armen geweest, als een Monnik, ten minste in onze dagen, gewoonlyk is, die graag lekker eeten en drinken, en zig aan de armoede van anderen weinig stooren; maar *Radbodus* onthield zig, uit eige verkiezing, niet alleen van 't gebruik van vleesch, maar ook van alle smakelyke spyzen. Hy vaste, dikmaals twee of drie dagen agter een, om zyn ziel des te beeter te voeden, en hy gaf aan zyn lichaam niet meer als de nootzakelykheid vereischten, waar toe hem de geringste en slegtste spyzen goed genoeg waren. Zyne mildadigheid tegen den armen is met geen pen te beschryven, want een elendige te vermanen, te vertroosten en uit zyne eigene goederen te redden, was zyn grootste vermaak, zo dat hy alle wereldsche goederen en weelde versmaade.

Hy heeft egter veel van de Heidensche barbaren, in den Jare 876 moeten uitstaan, zo dat hy na Deventer de vervolging ontweek, alwaar hy den geestelyken ban tegen die Heidenen uitblixemde, daar die zig weinig aan stoorden. Wanneer hy na Utrecht

trecht is wedergekeerd weet men met geen zekerheid; te melden, maar wel, dat hy, den 29 November in 't jaar 918, te Utrecht is overleden. Hy had drie Jaren voor zyn dood, aan twee Priesters uit het Klooster van *Emmerik*, genaamd *Eliofoldus* en *Roguitus* aangewezen wie zyn opvolger zou zyn in het Bisdom, te weeten *Baldericus*, een deftig Jongeling en Zoon van den Graaf *Rixfridus*; want de verscheining van de H. Maagd, en andere diergelyke verdigtzelen slaan wy over, dog het is zeekerder, dat hy met een vrolyk gelaat stierf, en dat zyn Lyk te Deventer begraven wierd, waar na toe hy de Bisschoplyke Stoel, van wegens de vervolging der Heidenen, verplaatst had.

Baldericus, de vyftiende Bisschop van Utrecht, was van een zeer edeler geboorte, een zeer geleerd man, en zo bequaam in den oorlog (dat toen voor een geestelyk man een ongehoorde zaak was) als bequaam tot de regeering, ten tyde van Vreede, onder wiens opzigt, *Otto*, *Hendrik* en *Bruno*, Kinderen van Keizer *Hendrik den* Iste opgevoed waren, zynde *Otto* Keizer geworden. *Hendrik* is in de bloeytyd van zyn jeugd weggerukt, en *Bruno* is Aartsbisschop van Keulen en Hertog van Lotteringen geworden; zo dat men, van toen af aan, de wereldlyke magt met het geestelyk gezag begon te paren, het geen de vorige Bisschoppen als ongeoorloofd zouden aangezien hebben volgens de woorden van onzen Zaligmaker, *myn Ryk is niet van deeze wereld*.

Zo dra hy tot Bisschop van Utrecht verkoren was, is zyn eerste zorg het verdryven der Deenen geweest, die zeer verbitterd op deeze Landen, voornamelyk op de Geestelyken geweest zyn. Dit woeste volk, dat nu Deenen, dan Noormannen genoemd word, moet een byzondere reeden gehad hebben, die hen tot die stroperyen aanspoorden, want zy kwamen alle Jaren, in een ontelbaar getal wederom; en schoon 'er zomtyds duizenden in de pan gehakt wierden, zo kwamen 'er tien malen zo veel in de plaats opdagen.

Men vraagd dan met recht waar die talrykheid van daan is gekomen, die verbazende was, waar door zy togten konden doen in deeze Landen, in Brittannie, in Frankryk, in Duitschland, in Italien, ja tot in klein Azie en Scythie. Te antwoorde, dat zy zeer vruchtbaar waren, voldoet niet, dog men moet weeten dat de meesten wel Noorwegers, Deenen, Gotthen en Zweden

zyn

zyn geweest, maar daar waren ook veele Wandalen, Friezen en andere volkeren onder, die zig by hen voegden uit roofzucht; en *Mezerai* getuigd, dat veele moetwillige franken zig by hen voegden.

Nog vraagd men, waarom zy zo fel op deeze Landen, en, in 't byzonder, op de geestelyken gebeeten waren? Het anwoord is klaar. Na dat de afgoden, met alle de afgodische Priesteren en afgodendienaars, door de franken, uit de naburige gewesten verdreven waren, weken zy na Saxen. *Carel de Groote*, maakte hen, door den tyd, niet alleen Saxen, maar geheel Duitschland te naauw, zo dat zy by duizenden over de Elbe togen om een Schuilplaats in Denemarken &c. te zoeken. De Deenen, Noorwegers, Gotthen, Zweden, mede blinde en wreede afgodendienaars zynde, hunne geloofsgenoten, uit hoofde van hun geloof, (waar op die menschen zekerlyk al zo zeer gesteld zyn geweest, als wy op de zuivere Christelyke Godsdienst, want ieder gelooft dat hy alleen de zuivere waarheid beleid, en dat hy goed en bloed daar voor moet opzetten) aldus verdreven en mishandeld ziende; en uit hen verstaande hoe de Christenen, voornamelyk de geestelyken, (die ryk waren en kostelyke Kerken hadden) met de afgodendienaars leefden, dat zy de afgodery te vuur en te zwaard verdelgden, de Tempelen af braken en verbranden, en de afgodsbeelden vermorzelden, zo liep hun gemoed van gramschap en wraak over: En, gelyk een beroemd Schryver zegt: Al die noordsche koude veranderde in een helschen brand en in een dolle wraakgierigheid, om deezen hoon, hunne goden aangedaan, op de Christenen te verhalen. De verdrevene Duitschers, of wel hunne Neeven en Naneven, die nu onder de Noormannen vermengd waren, konden de schoone Landsdouwen, daar zy uit gejaagd waren, en de goederen die hen ontnomen waren, ook zo ligt niet vergeten, en zogten met alle geweld hunne schade, met woeker, in te haalen, en in goede en vette landen te nestelen. De Priesters en Monniken, als dood vyanden van hunne goden, en ophitzers der Christen Koningen, moesten het meest ontgelden; en de Kerken en Kloosters moesten, te wrake van de gesloopte Tempels, even eens gehandelt worden als deeze laaste gehandeld waren geweest.

Het was dan deezen Bisschop *Balderikus* niet qualyk te neemen, dat hy die wreden en wraakgierigen hoop ten lande zogt uit te dry-

ven, het geen hem, als ervaren in den Oorlog zynde, gelukte, en toen wist hy, als een goed Staatkundige, zulk een goede order op alles te stellen, met overeenstemming der naburige Vorsten, dat het land voor die verwoestingen beveiligd bleef. Toen lag hy zig toe, op het verbeteren van Utrecht en te herstellen van het geen verwoest was, waar mede hy, in 't agtste Jaar van zyne regeering, is begonnen. Aanmerkelyk is de Giftbrief, gedaan door deezen Bisschop aan de Stad en Kerke van Utrecht, luidende:

„ *Baldericus* door Gods Genadige goedheid en barmhertigheid, „ gering Bisschop der Utrechtsche Kerke, wenscht aan alle Chris- „ ten Geloovigen, zo die tegenwoordig in het leven zyn als die „ nog ter wereld zullen komen, de altyddurende en onuitspreeke- „ lyke vreugde der eeuwige gelukzaligheid. Het zy kundig, aan „ alle Christus gelovigen, zo die nu op de Wereld zyn, als die „ nog ter wereld staan te komen, hoe dat ik *Balderious*, onwaar- „ dig Bisschop der Utrechtse Kerke, zo ras als ik, na de dood van „ den eerwaardigen Vader en Heere, *Radbodus*, veertiende Bis- „ schop der Utrechtsche Kerke, tot Bisschop van Utrecht was „ aangesteld, en door den Metropolitaan, te weeten den Aarts- „ bisschop van Keulen, was bevestigd en gewyd, nodig heb ge- „ oordeelt de plaats der Utrechtse Kerke, waar van het Bisdom „ zyn naam heeft gekregen, te gaan bezoeken; alwaar ik geko- „ men zynde, en bevindende dat dezelve plaats, eilaas! door de „ Deenen vernield en ten eenemaal verwoest was, en dat daar en „ boven, de treffelyke Kerk van myn loffelyke Patroon de H. „ *Martinus*, en die van *St. Silvat or*, verdelgt en afgebrand wa- „ ren, ben ik tot in 't binnenste myns herte met een onuitspreeke- „ lyke droefheid overstolpt geweest, en heb myne traanen niet „ konnen binnen houden. Ik heb dan de hulpe des Hemels, onder „ het storten van een vloed van tranen, aangeroepen, en gebeden „ dat de geenen, die zyn H. Kerke op de vaste steenrots, dat is op „ Christus gebouwd had, my, in het herstellen en verbeteren „ van die Kerken, die my toebetrouwd waren, de behulpzame „ hand, volgens zyne gewoonlyke goedheid, geliefde te bieden: „ zo heb ik dan, met zyne hulpe, die niet den uitwendigen Per- „ zoon maar het herte aanziet, een brug over de graft doen leggen, „ de Stad met poorten doen voorzien, en een muur, met schan- „ sen, rontom de Stad doen ophalen en doen bemetzelen: Ik heb

„ de

„ de plaats der H. vrede, te weeten, de Kerk van myn doorluch-
„ tigen Patroon *Sint Maarten*, mitsgaders de Kerk van *St. Silva-*
„ *tor*, die door de heilloze heidenen vernield en afgebrand waren,
„ niet zo als het wel behoorde, maar zo als ik best konde, eenig-
„ zints wederom opgebouwd. Ik heb de Kanonniken derzelver
„ Kerk, die verdreven, en aller wegen verstrooid waren, tot
„ de zelve Kerken doen wederkeeren, en in de plaatze der afgestor-
„ venen nieuwe Kanonniken aangesteld. Ik heb met hulpe der Ge-
„ lovigen, die door Gods beschikking, van alle kanten kwamen
„ aangelopen, de Vyanden uit het land verjaagd, en dezelve uit
„ alle de Landeryen, landhoeven, tienden en verdere bezittingen,
„ tot de Utrechtsche Kerk behorende, geweldiger hand verdre-
„ ven; daar en boven, heb ik aan de Kanonniken derzelver Ker-
„ ken, op dat zy te rykelyker zouden bestaan, en de Goddelyken
„ lof des te yveriger te behertigen, met een rustig herte, en met
„ een milden hand, ter eeuwige bezittinge gegeeven en be-
„ schonken, den aanwasch van alle hunne tienden, en de
„ tienden van de braaklanden, tot bezolding der broederen die
„ Gode, in dezelve Kerken gedurig dienden hopende dat Godt,
„ die alle goede werken vergeld, en om wiens dienst te bevorde-
„ ren, zulks van my gedaan is, die niet onbeloond zal laten; zo
„ dat gemelde goederen aldaar, tot laaffenis onzer ziele, altyd
„ meer en meer aangroeije! dog, in gevalle dat iemant, (het
„ welk ik egter niet en vertrouwe) mogt bestaan, deeze onze ver-
„ rigtingen, en den brief deezer gifte, eenige onbillyke moeijelyk-
„ heid of quelling aan te doen, die zal, voor eerst, de gramschap
„ van den Almogenden Godt op zynen hals halen; daar en boven,
„ moet hy als een Vreemdeling buiten de H. Kerk gestoten wor-
„ de: Hy zy, door ons Bisschoplyk gezag, vervloekt; en dezel-
„ ve vloek moet op hem vallen die eertyds gevallen is, op Dathan
„ en Abiram, dewelke levendig in de Aarde zyn verzonken. En
„ 't geen hy wederom eischt moet hem niet geworden.

„ De tegenwoordige gifte, die door ons by wyze van een Tes-
„ tament gedaan is, moet ten allen tyde vast en bestendig blyven,
„ als steunende op een wederzyds verdrag. Ik heb dezelve met ei-
„ gen hande ondertekend, en door myn Zegel bekrachtigd. Ge-
„ daan en gegeeven op de Burgt van Utrecht, in 't Jaar onzes Hee-
„ ren 934, op den 2 July, in de zeevende indictie, onder de Re-

„ gering van den onverwinnelyken Koning *Hendrik de* I[ste], in den
„ naame des Heeren: Tot geluk, Amen.

Hy is in den Jare 977, op den 8[ste] January, in een hogen ouderdom gestorven en in den Dom begraven.

Volkmarus, zestiende Bisschop van Utrecht, was een Fries, hebbende veertien Jaren den Stoel bekleed. Hy was een Staatkundig Man, die, gelyk wy zagen, de Westfriezen tegen Graaf Aarnoudt had opgestookt, dog in den Jare 989 op den 11 December gestorven.

Balduinus, zeventiende Bisschop van Utrecht was, zo men zegt, uit de Graven van Holland gesproten, zynde een Zoon van *Sifrid*, Landvoogd van Kennemerland, en Broeder van *Diederik de* III, vierde Graaf van Holland die aldus te gelyk met zyn Oom regeerde zo die zo jong tot de Regeering is gekomen, dog waar van geen blyk is, zynde hy den 10 Mai 994 gesturven. Hier uit blykt dat hy geen Zoon van *Sifrid* geweest kan zyn, want *Sifrid*, gelyk wy zagen, kon naauwelyks 12 a 13 Jaren oud wezen, toen zyn Zoon als Bisschop van Utrecht zoude gestorven zyn.

E I N D E.

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND,
EERSTE DEEL.

Con-

STAATKUNDIGE
HISTORIE
VAN
HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige befpiegeling van de voornaamfte Gevallen der Nederlandfche Gefchiedeniffen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het befchreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Rigtfnoer voor het toekomende te dienen.

TWEEDE DEEL.

Verciërd met *Koopere Plaaten.*

TE AMSTERDAM,

By BERNARDUS MOURIK, Boekverkooper in de Nes, 1757.

VOORREDEN.

RECHT EN VRYHEID LIEVENDE

LEEZERS.

W*Y behoeven met het Begin van dit* Tweede Deel *van onze* STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND, *niet veel woorden te gebruiken om dit werk aan te pryzen, dewyl de bevinding geleerd heeft, dat geleerde en geachte Liefhebbers, van de Vaderlandsche Geschiedenissen, het zelve met hunne goedkeuring vereeren. Een eenige, vermomd, uit eigenbelang en byzondere redenen, zig verbeeldende, dat wy de* Vaderlandsche Historie *in de grond zogten te booren, mag ons werk met een misnoegd gelaat aangezien hebben; dog wy zien dit aan met medelyden, dewyl ons groot oogwit is dezelve, door onze Aanmerkingen, alwaar zy gebrekkig is, te vervullen, of daar zy mistast te verbeteren, en de redenen daar by te voegen; gelyk wy ook in verscheide gevallen, dezelve haar welverdiende Lof niet onthouden hebben. Hier door bekomt men gelegenheid de waarheid van alles na te gaan, die ligtelyk door vooroordeel en eene bedekte partyzucht, die een mensch eerder bekruipt als hy denkt, bezoedelt word. Wy neemen niet kwalyk dat een ander van ons gevoelen verschild, om dat hy op andere grondbeginzelen bouwd, en wy moeten dit ook van anderen ten onzen opzigte verwagten, latende de oordeelvelling aan den onpartydigen Leezer over.*

Niemant heeft dit voor ons durven onderneemen; alle

de andere hebben het pad der Nederlandsche Historie, by het schemerlicht der tegenstrydige aantekeningen en berichten, na het vooroordeel van deeze of geene party, bewandeld, daar wy de Liefhebbers de Fakkel der Waarheid ter hand stellen, om, onder geleide van een gezond verstand, zo veele wonderbare wisselvalligheden, met vermaak, te bespiegelen.

Met dit Tweede Deel *hebben wy geen andere gunst van de* Recht en Vryheid lievende Leezers *te verzoeken dan, dat zy alles met de uiterste aandagt en naaukeurigheid gelieven na te gaan; dewyl wy in 't vervolg tot zaken moeten komen, die van het uiterste gewigt voor de vryheid en welvaard des Vaderlands zyn, dog waar over zeer verschillende geredeneerd en geoordeeld word; en waarom zou het ons niet vry staan dezelve, volgens het Recht en de gezonde Reden, te bespiegelen. Dit is het eenigste middel, waarheid zoekende Liefhebbers van uw Vaderland, om u te voldoen en te behagen, het geen onzen yver verdubbeld om daar in, met de vrymoedigheid van een rechtgeaard Hollander, die de Godsdienst, Vryheid en het Recht boven alles bemind, voorttegaan, gelyk wy getrouwelyk doen zullen, en wy tragten alleen na de gunst van hen die het zelve Eedele doelwit hebben.*

STAAT-

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

I. HOOFDSTUK.

Van den ſtaat deezer Landen, onder de Graven Diederik de III^de^, Diederik de IV^de^, *en* Diederik de V^de^, *van Holland*, *van het Jaar* 1000 *tot* 1092.

WY hebben, in het beſluit van het *Eerſte Deel* gezien, hoe *Diederik de* III^de^, na de droevige dood van zyn Vader, *Diederik de* II^de^, door de Weſtfriezen verſlagen, omtrent twaalf Jaren oud, de vierde Graaf van Holland was geworden; ſchoon wy nog niets, van het geen onder zyne Regeering is voorgevallen, gezegt hebben. Nu ſtaat eerſt te zien wat 'er, gedurende zyne minderjarigheid, onder de voogdyſchap van zyne Moeder de Gravinne *Lutgard*, Landvoogdeſſe van het Hollandſche Graafſchap, als de natuurlyke Voogdeſſe van haren Zoon, den Jongen Graaf, is voorgevallen. Wy erkennen dat zy nergens Landvoogdeſſe of Voogdeſſe van den Jongen Graaf genoemd word, maar dit word ook door geen der oude Schryvers tegen geſproken, en dewyl haar dit wettig toebehoorde, volgens de grondwetten van het Duitſche Ryk, waar toe het Graafſchap van Holland behoorden, en die gewoonte ook naderhand in de Nederlanden gevolgd is, zo moet het ſtilzwygen der oude Schryvers, in dit geval, als een beveſtigend bewys daar van aangemerkt worden: Want had men haar van de Voogdye, en de beſtiering van het Graafſchap, op eene onwettige wyze geweerd, (het geen Keizer *Otto de* III^de^, tot wien zy eene zo nauwe betrekking had, als Hoofd van 't Keizerryk,

 zerryk,

zerryk, niet zou geduld hebben) zo zou, natuurlyker wyze, daar door veele onlusten zyn ontstaan, dog waar van men niets leest; en dus blykt het klaar, dat de Gravinne Weduwe *Lutgard*, Voogdesse van haren minderjarigen Zoon, en Landvoogdesse van Holland is geweest; zo dat ons nu te bezien staat, wat 'er gedurende die minderjarigheid is voorgevallen.

Wy zagen, dat *Balduinus*, zeventiende Bisschop van Utrecht, in den Jare 994 was overleden; dies voegen wy, in order des tyds, daar by, dat in zyn plaats, tot achtiende Bisschop van Utrecht wierd verkoren, *Ausfridus*, dog, zo het schynd, in zyn weerwil, zynde gezet op een stil en vreedzaam leven, schoon hy, op uitdrukkelyk bevel van Keizer *Otto de* III, en de overreding van *Notgerus*, Bisschop van Luyk, de Bisschoplyke waardigheid eindelyk aannam, gelyk *Beka* getuigd.

Voor den tyd van *Balduinus* waren de voorige Bisschoppen van Utrecht meest Friezen geweest; dewyl de Friezen, als de oude bezitters van Utrecht, hun regt en gezag, zo veel mogelyk zogten te handhavenen; dog dat hun gezag aldaar, reets veel verminderd was, bleek, nademaal *Balduinus*, volgens het algemeen gevoelen, een zoon van *Sifrid*, broeder van *Diederik de* III^de^, Graaf van Holland, is geweest, zyne tot Bisschop verkoren door aansporing van den Keizer, die het geslagt van den Hollandschen Graaf zogt te begunstigen; en aldus is al het recht der Friezen, op Utrecht, verloren gegaan bereikende de Bisschoppen hun oogwit om zig onafhankelyk te maken.

Deeze *Ausfridus* was eigentlyk een Brabander, schoon hier over getwist word; dog *Albericus* zegt duidelyk van hem in zyn Chronyk: „ Op deezen tyd was *Aufridus* of *Ausfridus*, in groote achting on- „ der de Fransen. Hy was, voor deezen Graaf van Braband, en „ niet min, wegens zyne gerechtigheid, als wegens zyne wereld- „ sche macht, vermaard geweest. Maar hy heeft den Krygs Gordel „ afgeleid, en zig tot klerk laten scheeren: en hy is zo verre geko- „ men dar hy Bisschop van Utrecht gewydt is geweest."

Wy vinden dit nog beeter bepaalt in de Historie van *Valencyn*; beschreven van d'*Outerman*, die dit best kon weeten. Hy getuigd, dat Bisschop *Ausfridus*, de Zoon van *Lambertus*, Graaf van Loven geweest is, getrouwd met *Gesberga*, de Dogter van *Carel*, Hertog van Lotteringen, die Gravinne van Loven was, en dit Graafschap ten Huwelyk aanbragt, en uit dit Huwelyk waren voortgekomen,

Hen-

Henricus en *Ausfridus*, wordende *Henricus*, na de dood van zynen Vader, Graaf van Loven, en *Ausfridus* verkreeg verscheide Dorpen, Landeryen en Steden, die hy onder den Tytel van Hertog van Braband bezat.

Men vind in de Luykfche Jaarboeken, dat *Ausfridus* niet alleen getrouwd is geweest met *Hilswindis*, Gravinne van Stryen, maar dat hy ook eene Dogter by haar verwekt had, genaamd *Benedicta*; dat hy een Nonne-Klooster, in het Dorp Thoren, in Luykerland, heeft gesticht, waar in zyne Huisvrouwe Nonne is geworden; en zyne Dogter *Benedicta* komt in 't vervolg voor als Abdisse van dat Klooster, en zelfs als een medestichster daar van; mogelyk om dat zy de begiftiging, die hare Ouders ten behoeve voor dat klooster gedaan hadden, heeft goedgekeurt. Zo is het nog hedendaags de gewoonte, iemant, die een klooster begiftigd, onder deszelfs Stichters te plaatsen.

Uit de Stichting schynd te volgen, dat *Ausfridus* eenige bezittingen in dat gewest heeft gehad, die hy aan dit klooster konde schenken; het geen blykt; want *Heda* verhaald, dat *Ausfridus* in handen des Keizers, ten behoeve van den Bisschop en de kerke van Luyk, afstand gedaan heeft van het Graafschap van Huy, en dat *Otto*, deezen afstand, op het verzoek van de Keizerinne *Theophania*, heeft goedgekeurd.

Het is ook zeker, dat *Ausfridus*, voor dat hy den geestelyken staat omhelsde, volgens eene Pausselyke toelating, zyne Huisvrouwe heeft verlaten, en wel volgens haar eige verzoek en vrywillige toestemming; na alle gedagten, uit beider drift en zugt ter omhelzing van den geestelyken staat, waar mede het Huwelyk, volgens het gevoelen van de Roomsche kerk, onbestaanbaar is. Zy geeven 'er hoofdzakelyk deeze reden van, dat de vermenging in een Huwelyk eene onzuivere daad is die de reinheid van het geestelyk gewaad zoude bevlekken. Door deeze Pausselyke toelating, van eene vrywillige scheiding, wierd die vermenging weggenomen, en het Huwelyk voor zo verre verbroken. Het zou onnoodig zyn aan te toonen, dat de vermenging, in een wettig Huwelyk, geen onreinheid steld, dewyl de H. Schriftuur zegt, het Huwelyk is heilig en het bedde is onbevlekt: Ook weet men, dat de onkuisheid der Roomsche geestelyken, volgens het Canonyke Recht, door boetdoeninge kan worden verzoend, maar een geestelyke, komende te trouwen, vervald in den ban; zo dat het Huwelyk in de Roomsche kerk, volstrekt onbestaanbaar

staanbaar

ſtaanbaar met den geeſtelyken ſtaat geoordeelt werd, en nogtans kan van het natuurlyk recht, geen diſpenſatie verleend worden.

Wat is dan eigentlyk het Huwelyk, volgens het Recht? Het zelve is, volgens het Roomſche Recht, en de bepaling van den Keizer *Juſtiniaan*; *eene vereeniging van een man en een vrouw, bevattende een onſcheidbare ommegang van het leven*. Dit is wel gezegt, als overeenſtemmende met het natuurlyk Recht; dog egter zo keurd *Hugo de Groot* dit niet voor goed, zeggende: het Huwelyk is, volgens het natuurlyk Recht, *een zodanige zamenwoning van een man* (als een getrouwd man) *met een vrouw* (als een getrouwde vrouw, die te zamen tot een vleeſch zyn geworden) *welke een vrouw ſteld onder de oogen en bewaringe des mans*. Deeze verandering heeft hy, in de bepaling van *Juſtiniaan*, gemaakt om de veelwyvery te begunſtigen. Dog dit was een misſlag, want het is al lang overtuigend aangetoond, dat de veelwyvery verboden, en ſtrydig is met het natuurlyk Recht. Dog dit is in beide waar, dat het Huwelyk is een *onſcheidbare ommegang*; *zodanig eene huwelyks zamenwoning*, *welke een vrouw ſteld onder de oogen en bewaring des mans*: dit te verbreken is het Recht der Natuur te ſchenden, gelyk geſchiede door de Huwelyks-ſcheiding, met goedvinden van den Paus, tuſſchen *Ausfridus*, en zyne Gemalinne *Hilswindit*.

Hier tegen zoude men konnen inbrengen; dit was geen verbreking van het Huwelyk, maar eene wederzyde vrywillige afzondering, uit een godvruchtige beweegreden; maar die afzondering is dan maar voor een tyd, en niet voor altoos, of het verbreekt het wezen van den trouw; maar bleef het Huwelyk in kracht, waarom is het Huwelyk dan onbeſtaanbaar met den geeſtelyken ſtaat. Aldus beging *Ausfridus*, eene onrechtvaerdigheid, dewyl hy in den Paus eene macht erkende om van het natuurlyk Recht te diſpenſeeren, het geen Godt, die geen onrecht kan begaan, en zelf Auteur van het natuurlyk Recht is, niet doen kan zonder zig zelf te verzaken.

Aldus zien wy hoe verre de bygelovigheid een menſch kan vervoeren, want deeze *Ausfridus* ſtaat anders bekend voor een zeer rechtvaerdig man, gelyk de Luykſche Chronyk Schryver breedvoerig getuigd. Ook kan zyn luſt tot een afgezonderd leven veel daar toe gedaan hebben, die hem drie mylen van Utrecht, omtrent Amesfoort, op een plaats genaamd *Hohorſt*, een klooſter deed ſtichten, zedert bekend onder den naam van *St. Mariaas* of *Heilgenberg*. Dit ſtichte hy,

hy, ter eere van onzen Heeren *Jezus Christus*, van de H. Maagd *Maria*, van de H. Apostelen *Petrus* en *Paulus*, en ter eere van den H. *Martinus*, zyn byzonderen Patroon: en hy schonk aan het zelve alles wat hy bezat in het dorp *Thrile* by *Bommel*, in 't land *Teisterband*. Het zelve dienden ter bewoning van eenige broederen van de orde van St. *Benedictus*. Alhier kwam *Ausfridus* van tyd tot tyd, om zig van de wereld af te zonderen. Wanneer hy nu, door ouderdom blind geworden was, heeft hy alhier het Monniks-gewaad aangetrokken, en dagelyks met eige handen 72 armen gespyzigt, komende in den jare 1010 te sterven. De Abdisse *Benedicta* wilde hem aldaar begraven; dog die van Utrecht haalde het Lyk met geweld weg, dat begravende in de Domkerk te Utrecht.

Onder de minderjarigheid van Graaf *Diederik de* III^de^, in den jare 1004, heeft *Wallinger de* I^ste^, zesde Heer of Graaf van *Egmond*, getrouwd met *Kathryn*, de Dogter van den Hertog van Glochester, haar, met haar boel, *Pieter van Renesse*, beide te bedde leggende, door steken, en zyne eer op eene wettige wyze daar door gewroken; ook heeft het dorp Egmond op Zee, ten zynen tyde aanvang genomen, zynde hy in den jare 1036 gesturven.

Ook was in den jare 1002, Keizer *Otto de* III^de^ gesturven, wordende opgevolgd door *Hendrik de* II^de^, die, om zyne zeldzame deugden in het getal der Heiligen is gesteld; zo heeft men hem de bynaam gegeeven van de *Heilige*, de *Apostel der Hungaren*, om dat hy het Evangelium in Hungarye heeft doen verkondigen; en zomtyds *den kreupelen*, want hy, in Italië oorlogende en krygsgevangen gemaakt zynde, sprong van een hoogen muur, waar door zyne eene dye uit het lid geraakte, en dat hy kreupel bleef. Hy was van te vooren Hertog van Beyeren, de Zoon van *Hendrik den Korten* van Saxen, en van *Gisela van Bourgundie*, zo dat hy een Neef was van *Otto den* III^de^, die hy als Keizer opvolgde, schoon eenige Duitsche Vorsten zyne verkiezing weigerden goed te keuren, waar door veel onrust in het Ryk ontstond; dog hy wist alles te stillen, eenige door mildadigheid, anderen door toegevenheid gewinnende, en wederom anderen door zyne dapperheid aan zig onderwerpende, gelyk wy daar van een voorbeeld zullen vinden in onzen *Diederik de* III^de^; eindelyk stierf deezen Keizer in de maand July 1024.

Deeze Keizer schynd eene begunstiger te zyn geweest van *Lutgard*, de Moeder van *Diederik de* III^de^, en Zuster van de Keizerinne *Cunegunda*,

gunda, Gemalinne van Keizer *Hendrik de* II^de^, aan wien hy een machtige bystand verleende, wanneer de West-friezen, in den jare 1005, voordeel willende doen met de jongheid van Graaf *Diederik*, die toen agtien Jaaren oud geworden zynde, de regeering aanvaarde, hem weigerden hulde te doen. Dit wakkerde de natuurlyke dapperheid van *Diederik* op, die hen den oorlog verklaarden, zo zy hem, binnen een zekeren bepaalden tyd, niet als wettig Opperheer erkenden. De West-friezen wierden bedugt voor de gevolgen, ziende zyn manmoedig besluit, en de aankomst van de Keizerlyke Vloot ter zyner bystand, en stellende vast, dat hy zyn Vaders dood op het felste zou zoeken te wreken, verzogten eene onderhandeling van Vreede. Graaf *Diederik*, gesterkt door den raad van zyne Moeder, vond een voordeelig verdrag het meest met zyne belangen over een te stemmen, waar op dit verdrag gesloten wierd. De West-friezen verbonden zig hulde aan den Graaf te zullen doen; hem de tienden van hunne jaarlyksche Inkomsten te zullen geeven, met het recht van dezelve te mogen doen inzamelen, of die te verruilen; en eindelyk beloofden zy, tegen zyne vyanden te zullen vegten zo dikmaals zy daar toe op ontbooden wierden. De Graaf beloofde, aan de andere zyde, hen te beschermen, en nooit de dood zyns Vaders te zullen wreeken.

Dit was alles wat de Graaf konde begeeren, of door een wettigen oorlog had konnen verkrygen, want het Recht leerd, dat een wettigen oorlog alleen het verkrygen van een billyke vreede moest bedoelen; kan men dezelve verkrygen, zonder die te willen aannemen, dan word de wettigsten oorlog, onwettig. Hy handelde dan hier in, gelyk een wys Vorst betaamd, die bereid tot den oorlog is, dog alleen ter verkryging van een billyke vrede, volgens de raadgeving van zyne Moeder *Lutgard*, die kort daar aan ten grave daalde.

Op het jaar 1009 vinden wy, in een zeker Schryver gemeld, dat de Noormannen wederom een inval in Nederland of Neder-Duitschland gedaan hebben, varende met een machtige vloot, de Rivier de Merwe en de Waal op, tot voor de Stad Tiel, die toen een groote Koopstad was: alle de bewoonders, ter wederzyden van die Rivieren, de Roofzucht van dit Volk kennende, namen op hunne aankomst de vlucht, mede nemende wat zy bergen konden. De Noormannen overrompelden Tiel, en plonderden die Stad, verwoestende, volgens hunne oude gewoonte en haat tegen de geestelyken, het Klooster van S. Walburg.

Men:

Men voegd daar by, dat *Godefried*, toen voogd van Gelderland, schoon hy reets zeer oud geworden was, aanstonds eenig volk by een rukte, de vluchtende wederhield, en hen tegen de Noormannen aanvoerden; dat hy het bevel over zyn Leger op droeg aan *Baldrik*, Graaf van Kleef, en aan *Unroch*, zo men gist, Graaf van Teisterbant. Dat de Noormannen, op dit gezigt, bevreesd geworden zynde, den buit in hunne Schepen borgen en den stroom afzakten, egter eenige gehuchten, langs de Rivieren gelegen, in brand stekenden. Wy zullen daar alleen op aanmerken, dat veele oude Schryvers niets van dit alles melden, en dat anderen den dood van *Godefried* op het Jaar 958 stellen; en hoe kan hy dan, in den Jare 1009, de Noormannen te rug hebben doen dryven.

Daar vald eene bedenking, of die invallen der Noormannen, ten tyde van deezen *Godefried*, waar van wy zo even spraken, niet eene verwarring is met den inval der Hunnen of Hungaren die in het begin van zyne Regeering geschied is. Zie hier wat *Pontanus*, in zyne Historie van Gelderland, daar van zegt:

Godefried de Iste, de derde voogd van Gelderland, zynde de Zoon van *Gerlach de* Iste, kwam in den jare 937, aan het bewind: zyne gemalinne was *Alyd*, dogter van *Aarnout*, Graaf van Kleef, by wien hy een zoon gewan, *Wichard* genaamd. In het begin van zyne regering had hy veel te doen met de Hunnen, die Duitschland verwoesten, en tot in Gelderland doordrongen. Dit blykt, want midden op de Veluw is een broekagtige plaats, de Ulkermeer geheeten, alwaar nog hedendaags de puinhopen of overblyfzels van een groot kasteel gezien worden, voor dezen, en nog hedendaags de Schans der Hunnen geheeten; gelyk 'er veele diergelyke Schanzen, en een te Dorewaard gevonden word. Keizer *Otto*, om de stroperyen van dit woeste volk, eens voor al te stuiten, bragt een magtig Heir op de been, waar mede hy hen by Augsburg aantaste, en zodanig sloeg, dat hen de lust tot stropen geheel verging. In dezen slag, heeft *Wichard*, de zoon van *Godefried*, zig zeer heldhaftig gekweten, volgende zyn Vader in het bewind, toen dezelve in den jare 958, tot groote droefheid der Geldersche Onderdanen, die hem wegens zyn verstand en zedigheid beminden, stierf.

Het is ook niet waarschynlyk, dat die bevreesd geworden Noormannen, in het volgende jaar wederom gekomen zoude zyn, en wederom Tiel, en zelfs Utrecht in brand gestoken zouden hebben. Dat

dit in den jare 1010 geschied is, kan niemant lochenen, en het komt my voor, dat men daar van twee byzondere invallen, in den jare 1009 en 1010 gemaakt heeft.

Ik weet wel dat *Buchelius*, deze laatste inval mede in twyffel trekt, dog zonder reden, want de oude Chronyk van Egmond en de Rym-Chronyk van *Melis Stoke*, melden dit klaar, die vry wat geloofwaardiger zyn als veele anderen; echter zegt *Sigebertus*, op het jaar 1009: *De Noormannen vallen vyandelyk in Friesland ende steken de Stad Thiele in brand*. En op 't jaar 1010. *Die Noormannen keeren wederom in Friesland, slaan er veel dood en word de Stad Utrecht verbrand*. Dog de Schryvers van dien tyd stellen de zaken zo verward voor, dat het ongeloofbaar is.

Deeze tweede inval word door zommige latere Schryvers, aldus verhaald. De Noormannen kwamen met een vloot van negentig schepen, hebbende het op Wyk te Duurstede gemunt, waarom zy de Merwe en Lek, en niet de Waal opvoeren. Dog zy bevindende dat men zig hier te lande tot tegenweer bereid had, en ziende een groot Leger, van voetvolk en ruitery aan de oevers der Rivieren geschaard, welke Rivieren ook nog met eenige schepen bezet waren, zo liet de voortogt midden in den stroom het anker vallen, om het overige van de vloot af te wagten; en toen zagen zy van de voorgenome landing af, verzoekende maar den doortocht langs de Rivier, die hen toegestaan wierd.

Naauwelyks hadden de voorste schepen den Rynstroom bereikt, of het landvolk viel met eenige weinige schepen, op de agterste schepen der Noormannen, met een dolle woede aan. Daar op keerden de gantsche vloot te rug, die aanvallers te rug dryvende, en tot meerder verzekering deeden zy eenig volk landen.

Met het aanbreken van den volgende dag, verspreide zig een valsch gerugt op onze schepen, dat de Ruitery de vyanden geslagen had; waar op de onzen, zonder order, onder een eisselyk geschreeuw, nogmaals op de Vyanden aanvielen, die hen sloegen en dwongen de schepen te verlaten. De Noormannen geland zynde, dreven hen verder op de vlucht.

Dit gaat nog alles wel aan, maar men voegd daar by: „ Haast „ kreeg men de tyding van deeze nederlaag te Utrecht, en te gelyk „ berigt, dat de Vyand derwaards in aantogt was: *waar op terstond* „ *de Huizen langs de Haven, uit vrees dat men 'er zig van bedienen* „ *mogt*

„ *mogt om het slot te ligter te bemagtigen, afgebrand wierden.* Dog „ de Noormannen voor de Stad gekomen, verklaarden dat deeze „ schade hun leed was, dat zy niets kwaads tegen Utrecht in den zin „ hadden, en alleenlyk verzogten binnen gelaten te worden *om* „ *hunnen Godsdienst te verrigten.* Dit wierd hun beleefdelyk gewei- „ gerd. En zy, *onaangezien de Stad ligtelyk te bemagtigen zou ge-* „ *weest zyn, 't zy uit waren eerbied voor de Bisschoplyke Stad*, of, „ gelyk een oud Schryver wil, *uit hoogagting voor de befaamde Hei-* „ *ligheid van den tegenwoordigen Bisschop, Ausfrid* of *Aufrid*, „ trokken af, zonder iets verder te onderneemen, en verlieten „ deeze Landen.

Hier op merken wy aan, dat de Schryvers, met *Melis Stoke*, eenparig getuigen, dat de Noormannen de Stad Utrecht verbrande.

Doe Diederik/ Aernouts sone was/
En men schreef/ als ik daar las/
Ons Heeren Jaer duysen en thiene
Geviel die van Utrecht onsiene/
De Noormannen verbrande die stede/
Ende sloegen veele lieden mede.

Dog hier maakt men, volgens het hedendaagsche krygsgebruik, de Utrechtenaars zelve schuldig aan het verbranden van hunne voorsteden, op dat den Vyand daar in niet zoude nestelen, zo die eene formele belegering wilden ondernemen; dat geenzints hunne gewoonte was; maar wel om stormenderhand op alles aan te vallen, gelyk men alhier erkend, *dat de stad ligtelyk te bemagtigen zoude geweest zyn.* Dog dit roofzuchtig volk wilde dit niet, maar verzogten binnen gelaten te worden *om hunne Godsdienst te verrigten.* Wat Godsdienst? de afgodery, waar op deezen gemengden hoop zo zeer gesteld was, gelyk wy zagen; en de Christenen waren zo bevreest voor die vyanden van het Christendom, dat de Geestelyke in hunne *Litanyen*, deeze woorden gebruikten, *A furore Normannorum libra nos Domine!* Dat is: *Heere verlost ons van de woede der Noormannen!* Hier tegen in te brengen, dat de Christelyke Godsdienst in Noorwegen, door *Olaüs*, de Zoon van hunnen Koning *Trigonus*, in een Jare 995, hier en daar begon door te breeken, is geen bewys, dat zy allen reets bekeerd waren, dewyl de uitbreiding van het geloof aldaar, eerst door *Heraldus*, in den Jare 1018, geschied is.

Zy verschoonden, zegt men, Utrecht, *uit eerbied voor de Bis-*

schoplyke Stad, of *uit hoogachting voor de befaamde Heiligheid van den tegenwoordigen Bisschop*. Die eerbied en hoogachting moet schielyk aangegroeid zyn by een Heidensche meenigte die, gelyk wy zagen, zo zeer verbitterd was op de Geestelyken en die nog, maar het Jaar te voren, Tiel verbrand, en het Klooster van *S. Walburg* verwoest hadden; zo dat dit verhaal opgevuld is met verdigtzelen.

De gezonde reden toond genoeg, dat de Noormannen, de voorstad van Utrecht in brand staken, dog toen te rug trokken, vreezende door het aannaderende ontzet overrompeld te zullen worden. Men doet eene waarheid daar op volgen: „ Na deezen, heeft men „ hier, geene invallen der Noormannen meer vernomen."

Kort na deezen inval, en den dood van den Bisschop *Ausfridus*, wierd *Adelboldus*, een fries Edelman, en gunsteling des Keizers, tot negentiende Bisschop van Utrecht verkoren, en men vind dat hy een der Raadsheren van Keizer *Hendrik de* IIde geweest is, zo dat hy op de bescherming van het Keizerlyk Hof meenden te konnen vertrouwen, gelyk wy zien zullen.

Wy hebben gezien, dat *Diederik de* IIIde, vierde Graaf van Holland, toen reets mondig geworden zynde, de Regeering aanvaard had; zynde een jong Heer, vol moed, verstand en voorzigtigheid: Zo vinden wy, by *Scriverius*, het volgende byschrift onder zyn beeltenis:

Den Vaderlandschen Leeu heb ik met kracht verdedigt,
En als een Leeuw beschut voor schendig Land verlies,
Paep Adelbold gestraft, van wien ik was beledigt,
En fors myns Vader dood gewroken op den Fries:
Schoon dees een Krygsman was, die een deurtrapt verrader;
Sy ruymden echter 't veld: een Staart-Sterr wees sulx aan.
Dus streed, dus queet ik my voor Vaderland en Vader:
Elck kan door deeser een ook voor een God volstaan.

En *Oudaan* zegt van hem:

Nu word het Keisers twist 't geen voormaals myters raakte,
Toen derden Diderik syn veld en sterkte maakte
Op Thures overdrecht, daar jacht en vissery
Met Herbert, Adelbolt gebruikte, vrank en vry.
Hy wil uw mogenheid, maar niet als leenman, kennen,
ô Henrik, die hem praamt met Govert van Ardennen.
Hoe een geharnast man te ontginnen, hoe in 't riet
Een laag; leert Goverts boey en woord: vliet! Heeren vliet!

Dee-

Deeze *Adelboldus*, in twist met Graaf *Diederik de* III^de^ geraakende, was de eerste Bisschop die het zwaard aangorde, en oorlog voerde, om zig het recht van een wereldlyk Vorst aan te matigen, met het zwaard zyne vorderingen staande te houden: Een teken dat de zuiverheid van het Christendom toen geheel begon te verbasteren, waarom wy dit nieuwe schouwspel, in een plaat aan den Leezer vertoonen.

Aldaar word *Adelbolt* vertoond, hebbende zyn Staf en Myter op het Altaar, nevens zyne Priesterlyke gewaden, ter neder gelegt, en hy een Harnas aangetrokken. Een der Kanonniken dekt zyn kruin met een Helm, vercierd met een Veder-bosch, terwyl een ander het harnas toegespt, en een derde hem het zwaard omgort, en een vierde de staf van Commando hem aanbied. Waarlyk een zeldzaam gezigt, dat geheel onbetamelyk is voor een geestelyk Herder en Leeraar, die alleen door vermaningen en kerkelyke bestraffingen, de verongelykingen mag afkeeren, en dit niet konnende baten, verpligt is dezelve door eene kloekmoedige lydzaamheid, in afwagting van de Goddelyke bystand, te verbreeken: Maar de Heerszucht had nu de plaats van de lydzame onderwerping; en de wraak die van het geduld ingenomen.

Aanmerkelyk zyn de woorden van *Mezeray*, ten dien opzigte, want,

want, ſpreekende van de kerk-tugt van deezen tyd, zegt hy, dat het een wonderbare en aanmerkenswaardige zaak is, hoe dat de menſchen doorgaans, in 't begin deezer Eeuwe, de buy kregen van alle oude kerken, hoe ſchoon en prachtig dat zy waren, onder de voet te ſmyten, om weer anderen, ter voldoening van hunne trotsheid, na den nieuwen ſnof op te bouwen, leggende alle Chriſtelyke nedrigheid en zedigheid af, die plaats voor de Heerszucht, en luſt om alles aan zig te trekken, moeſt maken. Deeze verandering, gaat hy voort, van de Lichamelyke Muuren, ſcheen een verbeelding te zyn van de veranderingen, die ten zelven tyde, in de ganſche gedaante, en, om zo te ſprecken, in het geheele gebouw van de Kerk is voorgevallen.

Dit kan, met zeer veel recht op deezen Biſſchop *Adelboldus* worden toegepaſt, die de Hoofdkerk van St. Marten te Utrecht, in den Jare 1015, buiten nootzaak, geheel onder de voet heeft geſmeten, beginnende een veel prachtiger nieuwe Kerk van de grond op te bouwen, die, door *Henricus van Vianen*, zodanig voltrokken is, gelyk men dezelve nog ziet.

Vraagd men nu na de ware oorzaak van den twiſt en oorlog, die tuſſchen Biſſchop *Adelboldus* en Graaf *Diederik de* III[de] ontſtaan was, dan valt het antwoord: wy alles onderzogt hebbende, moeten bekennen, dat alle de Schryvers, die daar van ſpreken, zeer verward en niet al te oprecht daar in te werk gaan. *Beka*, *Heda*, *Bokkenberg* en meer anderen, die den ſchuld van deezen oorlog op den Biſſchop leggen, gelyk *Barlandus*, *Pontanus* &c. dit aan de nydigheid en heerszucht van den Biſſchop toeſchryven, worden daar in door andere oude Schryvers, voornamelyk van *Baldericus*, Biſſchop van Doornik, en tydgenoot van *Adelboldus* wederſproken, die de ſchuld op Graaf *Diederik* legt. Hy zegt, dat de Biſſchoppen van Trier, Keulen en Utrecht, zekere onbewoonde Landeryen, beplant met boſſchen en met wateren doorſneden, omtrent de Merwede gelegen, (alwaar nu Dordrecht legt) in 't gemeen bezaten, die veel voordeel geven door de Jagt en Viſſcheryen, ſchoon Graaf *Diederik* ſtaande hield dat die Landeryen, als behorende tot zyn Graafſchap, hem toe behoorden. Dat hy, om die biſſchoppen daar van te ontzetten, een ſterkte en gehucht, waar uit de Stad Dordrecht naderhand is voortgekomen, aldaar gebouwd heeft, dwingende de kooplieden, die daar voor by voeren, zware tollen van hunne goederen te moeten betalen. Dog anderen Schryvers, die mede omtrent dien tyd geleefd hebben, als

Ægi-

Ægidius a Leodio, en *Ditmarus* Bisschop van Merspurg, maken geen gewag van die gemeene bezittingen, nog van het invoeren van zware Schattingen, schoon de laatste daar by voegd, dat die Bisschoppen zulks voorgaven.

Maar daar was nog een byzonderen twist tusschen den Bisschop van Utrecht en den Graaf van Holland; de eerste hield staande dat het Graafschap Bodegraven, een leen van het Utrechtse bisdom was, en op dien voet schonk hy het zelve aan *Diederik Bavo*; dog *Diederik* de IIIde staande houdende, dat dit Graafschap hem in vollen eigendom toebehoorde, nam zyn toevlucht tot de wapenen, jagende *Diederik Bavo* daar uit, en neemende dat Graafschap in bezit, zonder zig veel aan de praatjes van dien Prelaat te stooren, het geen ons aanstonds een denkbeeld geeft, dat hy een rechtgeaard en dapper Vorst is geweest, die meer doet als hy zegt, en altoos gereet staat ter bescherming van zyne bezittingen.

Het blykt echter niet, dat het Graafschap Bodegraven, aan Graaf *Diederik de* IIIde toebehoorde; want Bisschop *Adelbaldus* had het zelve eerst aan *Wirich*, daar na aan *Godero* geschonken, zonder dat Graaf *Diederik* zig daar tegen gesteld had; en waarom dan *Diederik Bavo* daar van geweerd: Dog men vind klaar, dat deeze *Bavo*, op het aanstoken van den Bisschop, de landen van Graaf *Diederik* door invallen ontruste, waar op de Hollandsche Graaf, hem met de wapenen beteugelde, *Bavo* uit het Graafschap verdreef, en het zelve, volgens het recht des Oorlogs, zig toeeigende. Dit kwam den Bisschop ondraaglyk voor, waarom *Adelbaldus*, eenig volk verzamelde, om dien Hollandschen Leeuw te rug te dryven. Die slag viel voor den 10 July 1018, wordende het Leger van den Bisschop geslagen, die veel volk had verloren; zo dat het graafschap Bodegraven, volgens het Recht des Oorlogs; gelyk wy voorheen gezien hebben; aan Graaf *Diederik* in vollen eigendom behoorde.

Het is ook zeer waarschynlyk, dat 'er eenig recht tot de Jagt en Visschery, in die Landen aan de Merwede, aan den Bisschop van Utrecht geschonken waren, en dat de Bisschoppen van Keulen, Luyk en Kameryk, zig ook dat recht aanmatigden, ten nadeele van den wettigen Vorst *Diederik de* IIIde, die dit nu niet langer begeerde te dulden, dewyl die geevers zyn recht niet konden wegschenken. Om zig in het bezit van dat Recht te handhavenen, wierp hy, omtrent het Jaar 1015, op zyn eigen grond, gelyk *Klaas Kolyn* zegt, een vesting

ting op, waarby schielyk een goed getal huizen gebouwd wierden, die eerlang tot een Stedeke aangroeide, het geen hy Dordrecht noemden en het geen hy door zyne landzaten, die toen nog de naam van Friezen droegen, (want de naam van Holland en Hollanders is naderhand eerst bekend geworden) deedt bevolken. Het is ook zeeker, dat hy aldaar eenige Graaffelyke Tollen deedt heffen van alle de Koopmanschappen, en mogelyk van de Perzonen, die de Rivier op en afvoeren, die nog gedeeltelyk hedendaags stand grypen.

Dit stond de Kooplieden en byzonder de Tielenaars, die de meeste Koophandel dreven, niet aan; zynde de laatste boven dien, den Bisschop zeer genegen, die hen niet alleen bystand had verleend in het herbouwen van hunne verbrande Stad; maar die, als hunnen Bisschop, de oude Kerk van S. Walburg te Tiel, die door de Noormannen afgebrand was, herbouwd had, gelyk *Baldricus* in zyn Chronyk van Kameryk getuigd.

Geen wonder dan, dat de Tielenaars, uit eigen belang, en om den misnoegden Bisschop te believen, de klagten van dien Prelaat, met zyne mede Bisschoppen, aan het Keizerlyke Hof, tegen Graaf *Dierik de* III^de^ zogten te ondersteunen, smekende den Keizer, zyn gezag te willen gebruiken, om hen van die drukkende tollen te ontheffen; dat anders de Koophandel zoude verlopen, en zy buiten staat gesteld worden, de gewone schattingen aan den Keizer op te brengen.

Wat schattingen dit waren, die de Tielenaars aan den Keizer moesten opbrengen, valt moeyelyk te bepalen. Dat Gelderland na *Carel de Kaale*, een Oppermachtig Vorstendom is geweest, zo wel als Holland, is klaar; want zy verkoren *Otto van Pont* tot hun hoofd, zonder den Keizer daar in te kennen, en zonder dat die de Investiture daar van behoefde te verzoeken; en schoon de Regeering lang in zyn huys bleef, zo waren zy maar verkiezelyke Hoofden, onder de naam van *Voogden*, blyvende de Oppermacht by het Volk. Aldus volgde *Diederik de* III^de^ als Graaf van Holland, zyn Vader op, zonder de toestemming des Keizers daar toe nodig te hebben, hebbende de Vryheid des Volks reets zo verre verkracht, dat de oppermacht in zyn geslacht erffelyk was geworden, het geen een zaak is, die tot ons oogwit niet diend. Beiden waren zy dan oppermachtige Vorstendommen, konnende in hun land, wetten en schikkingen maken zo als het hen goed dagt, en de Keizer had geen recht zig daar mede te bemoeijen.

Het kan daarom wel zyn, dat zy beiden, als Bondgenoten of Leden

den des Ryks wierden aangemerkt, die eenige lasten, ten gemeenen nutte des Ryks, moesten opbrengen, gelyk nog hedendaags onder de naam van Romermaanden geschied; dog daar uit volgd niet dat zy Leenmannen des Keizers waren, schoon het wel zyn kan dat zy beide eenige Leenen van het Keizerryk bezaten.

Al was dit waar, zo was *Diederik*, als Graaf van Holland, dat geen Leen van het Duitsche Ryk was, een oppermachtig Heer, die van zyn doen geen rekenschap aan den Keizer had te geven. Zo is de Koning van Groot-Brittannie, schoon hy als Keurvorst van Hanover, een Leen van 't Duitsche Ryk bezit; en de Koning van Pruysse, die als Keurvorst van Brandenburg, een Leenman van het Ryk is, een oppermachtig Vorst, aan wien de Keizer geene bevelen kan geeven; zy zyn zelvs als Leenmannen geene onderwerping aan den Keizer verschuldigt.

Om die reden is *Hugo de Groot* van gevoelen, dat een Koning of Vorst, die Vasal is, een onafhankelyke macht behoud, en dierhalve niet als een onderhorige van den Leenheer moet worden aangemerkt; bewyzende zulks met twee redenen: eerst, dat de verbintenisse van een Vasal aan den Leenheer, daar in alleen bestaat, dat hy den Leenheer getrouwigheid belove, dat is, dat hy hem wil helpen; deeze personeele verbintenis nu brengt geen onderwerping mede, want een gelyke kan zyn gelyke helpen; en dus kon de Graaf van Holland, al bezat hy eenige Leenen van het Keizerryk, en al was hy verpligt den Keizer hulpe te verleenen, als hy aangetast wierd in zyn land, als een oppermachtig Heer, doen wat hy goedvond; en hy had macht zyn Nabuur, die hem zogt te benadeelen, te beoorlogen, zonder dat de Keizer, als Leenheer, zig daar mede mogt bemoeijen; en zo de Keizer dit deedt, mogt hy hem als zyn gelyke wederstaan, waar van wy in onze dagen een voorbeeld in den Koning van Pruyssen zien.

Te ontkennen, dat *Diederik de* III^de^, zig als een Vorst van het Duitsche Ryk aanmerkte, en dat aldus deeze vergelyking geen plaats kan gegeeven worden, zou verkeerd geredeneerd zyn; want het navolgende vinden wy by *Scrivelius* daar over aangetekend: „ In 't „ jaar 1019, is het zesde Tournoyspel geproclameerd in de Stad „ Trier, door *Coenraad*, den Hertog van Oostenryk, die in 't Ryk „ na zyn Vader *Hendrik*, gesuccedeert is, den Sonnendag na Vrou„ we Lichtmisse, den Idus van Februarius. By dit spel van te Peerde „ te lopen is *Diederik de derde van dien naam*, *Graaf van Holland*,

„ mede by geweeft. Ende alzo mede, *onder de andere Princen des* „ *Ryks*, *Otto van Naſſauwen*, naderhand, de eerſte Graaf van „ Gelderland ende Zutphen geweeſt": gelyk wy van te voren reets gezien hebben, dat *Diederik de* I^ste^ mede onder de Vorſten van het Duitſchen Ryk is verſchenen.

Het blykt dan klaar, dat *Diederik de* III^de^, het zy hy een Leenman van het Duitſche Ryk is geweeſt of niet, recht had zyne naburen, die hem zogten te benadeelen, te beoorlogen; dat de Keizer hem daar omtrent geene bevelen had te geeven, en dat de Keizer, de Oppermacht van den Graaf te na kwam, zo hy zulks deedt; en geweld gebruikende, dan had *Diederik* recht hem gewapender hand te wederſtaan.

De Keizer *Henricus de* II^de^, even als de meeſte Vorſten gewoon zyn te doen, zyn gezag zo verre zoekende uittebreiden als doenlyk was, kwam, volgens de Saxiſche Jaarboeken, in den Jare 1018, te Nymeegen om het Paaſchfeeſt aldaar te vieren, wanneer hy, door de klagende Biſſchoppen en Tielenaars bewogen, de onvoorzigtigheid had van bevel te geeven aan *Godefried*, Hertog van Lotteringen, en aan *Adelbaldus* Biſſchop van Utrecht, Dordrecht te ſlegten, en de Friezen, dat zyn de onderdanen van *Diederik de* III^de^, van daar te verdryven; ook wierden de Biſſchoppen van Keulen, Kameryk en Luik belaſt hunne Krygsmachten, by de benden van *Godefried* en *Adelbaldus* te voegen, gelyk zy deeden, hebbende *Godefried*, een Vloot uitgeruſt, om daar mede de Waal en Merwede af te zakken, en Dordrecht aan te taſten; zynde de zamelplaats der Landmacht in de Betuwe beſtemd.

Beka verhaald dat 'er, in dien tyd, een verſchrikkelyke Staartſterre aan den Hemel alhier gezien wierd; en de Saxiſche Jaarboeken ſpreken van een vinnig Vogelgevegt dat in de Lucht zoude zyn voorgevallen, het geen, volgens de bygelovigheid van die tyden, een bloedigen Oorlog en zware rampen betekende, dat nu bewaarheid wierd, en echter geſchied zou zyn, al had men die hemel tekenen niet gezien. Het is ook niet waarſchynlyk dat dit een Staartſter was, want *Sigebertus*, van het Jaar 1017 ſpreekende zegt: *Op deezen tyd heeft 'er een ſtaartſtar, van een ongewoone en wonderlyke gedaante, en gelykende na een zeer groote balk, vier maanden agter een geſchenen*: *Ditmarus* voegd daar by; *dat 'er, uit deeze ſtaartſtar, zo een menigte van ſchitterende ſtralen kwam aangevlogen, dat het een ſchrik om te zien was*; waar uit de hedendaagſche Natuurkenners genoeg konnen op-

ma-

maken, dat dit eigentlyke geen ſtaartſtar, maar een ongewoone verheveling is geweeſt.

Nu moeten wy van die Veldſlag ſpreeken, niet zo zeer, volgens het verhaal der latere Schryvers, die tot de minſte byzonderheden melden, waarom ons de verhalen die daar uit opgemaakt zyn, als verdicht voorkomen, daarom zullen wy de twee oudſte Schryvers daar van hooren ſpreeken:

Baldricus, een Schryver, die ten zelven tyde leefde, zegt in zyn Chronyk van Cameryk en Atrecht, III Boek 19 Cap: „ Daar was „ een plaats by de Inwoonders *Merwede* genaamd, die van wegen „ de boſſchen en moeraſſen onbewoond was, en gelegen daar de „ *Maas* en de *Waal* (een Rivier die uit den Rhyn vloeidt) in een lo- „ pen: niemant en plagt daar te wonen, dan alleen Jagers en Vis- „ ſchers: ende kwam toe de Biſſchoppen Trier en de Keulen: maar „ ook hadden daar eenige Abten gezamentlyk recht om te jagen ende „ te Viſſchen. Hier na toe was *Diederik de Zoon van Aarnout de Gen-* „ *tenaar*, die een portie of gedeelte van de Frieſche heerſchappye „ bezat (om dat hy de Friezen, die zynen Vader doodt geſlagen had- „ den, verdagt hield) geweken. Ende heeft daar eene Veſting gemaakt „ om het land, dat een ander toekwam, te bezitten; en de Hande- „ laars, die daar kwamen varen, gedwongen dat ze hem zware „ ſchattingen moeſten opbrengen. Waar over Keizer *Hendrik*, door „ de klachten, en de voornamelyk, door aanhouden van den Bis- „ ſchop *Albaldus* (Adelbaldus) die de meeſte portie van deeze ge- „ meene bezitting toekwam, den Hertog *Godevaart*, als mede den „ Biſſchop van Keulen, Utrecht, ende Luyk, beval, dat ze een „ Leger zouden vergaderen, ende als ze na des Konings ordre he- „ nen trokken &c. zyn ze met ontalbare meenigte, op *Diederik*, die „ maar weinige Friezen by hem hadde, aangevallen, niet twyffe- „ lende of zy zouden hem overwinnen. Want wie en zoude dat niet „ gedagt hebben, van zo een magtig Leger, inzonderheid van luiden „ die in den Oorlog zeer bedreven, ende uitnemende wel geſtileerd „ ende geoeffend waren, en daar toe nog aangedreeven wierden, „ met een yver om den Keizer te behagen. Maar als zy begonden te „ vechten, zo is 't geſchied dat 'er iemant, dog men weet niet wie, „ van den Duyvel gedreven, twee maal zeer gruwelyk geſchreeuwd „ heeft, *Vliet*, *Vliet* waar van de Lotteringers, als door een ver- „ borgen oordeel Gods, zo verſchrikt zyn, dat zy haar al te gelyk

„ op de vlucht begaven. Ende verlooren daar veelen, zeer elendig „ haar leven, 't geen ons voornemen niet en is hier verder uittebreiden, hoewel dat ze niet zo zeer in gevaar kwamen door het geweld „ van der Vyanden, als door den schrik die haar in 't vlieden tusschen „ de Schepen, van wegen de menigte van haar eigen volk, de meeste „ zwarigheid aanbragt. Daar geschiede ogenschynlyk, zo als 'er geschreven staat, dat 'er (*Deutern.* 32) *een, duizend verjoeg, en de* „ *twee, tien duizend.* Den Hertog *Godevaard*, die om zyne voorspoedige Oorlogen moedig was, wierd aan alle kanten bezet, en „ dewyl hy hem schaamde mede te vluchten, viel hy tegen den Vyand „ alleen aan, ende hoewel hy 'er verscheide versloeg, zo werd hy „ dog van bezyden omcingeld, ende ten laatsten, als gewond zyn„ de, ook gevangen. *Diederik* vreesde zulk een magtig Heer ge„ vangen te houden, op dat hem zyn onbedachtzaamheid niet erger „ en mogt opbreken, liet hem henen gaan om den gunst van den Kei„ zer aldus te koopen &c."

In het zevenden Boek van *Ditmarus*, Bisschop van Merspurg, op het Jaar 1018, in welk Jaar *Ditmarus* gesturven is, leest men het volgende verhaal: „ Het eerste *wee* is voorby, ende ziet nog twee an„ deren volgen 'er. Want al te jammerlyk is 't, 't geen ik in het voor„ gaande meermalen gemeld hebbe: Maar in de tyden van onzen „ Regeerder, en de onverwinnelyken Beschermer, *Hendrik*, en „ is nooit zulks iet gebeurt, als de schade die onze zonden ons toen „ aangedaan heeft. Want in de maand Julius, en op een dingsdag „ den derde kalender van Augustus, is 'er een moordadigen Oorlog „ onder de Christenen geweest, daar onze Moeder de Kerke over „ treuren moet. Want *Athelboldus* Bisschop van Utrecht, is met „ den Hertog *Godevaart*, met hulp ende bystand zyner bondgenoten „ ende Vrienden, getrokken na den Neeve van onze Keizerinne „ *Thiedrik*, die hem eerst groote schade gedaan heeft met het dood„ slaan van zyne Soldaten; op een zeker Eiland kwam het Leger by „ een het welk volvaardig ten stryde, ende bereid om den Vyand ter „ dood te brengen, bragt (och lacy!) hem zelven elendig op de „ vleeschbank. Want van de Friezen, die van alle kanten uit haar la„ gen uitkwamen, ende van de Trawanten des gezeiden Jongeling „ onvoorziens bezet, kwamen zy door het zwaard en door 't water, „ zonder schade van hare tegenstaanders, (dat schrikkelyk is te ver„ haken) om 't leven. De Bisschop ontkwam het naauwelyks met een

„ schuit-

„ schuitje. Den Hertog wierd van den Vyand behouden; ende, zo „ als 'er word verklaard by waarachtige luiden, wierden 'er meer als „ drie Regimenten verslagen. Al dit land, dat nu geen kloeke be- „ schermers en heeft, vreesd de aankomst der Zee-rovers, ende „ moet dagelyks treuren: *Godevaardt* de Graaf bleef daar doodt. „ *Jan* de vrome Ridder is daar mede gesneuveld, niet zonder beklag „ der zyner, haare Edele ende vermaarde bondgenoten die tot nog „ toe victorieus hadde gevogten, kwam men tot ongelukkiger ruste. „ Hare Lichamen hebben moeten boeten 't geen onze misdaden had- „ den verkorven. Maar ik hoope hare zielen, door dit zwaar lyden „ gezuiverd zynde, in vreugde zal wezen.

„ Maar dat gy u Lezer, over zulk een ongeval niet te zeer ont- „ steld, let ook op den oorsprong. Die onzalige *Diederik* was ge- „ weest een Trawant van den voorzeiden Bisschop. Deeze heeft, in „ een zeker Bosch *Merwede* genaamd, een groote Landery gehad, „ welke alle die van dezelve Provincie by den Keizer te Nymegen „ klaagden, dat hy die haar onrechtvaardiglyk hadde afgenomen. „ Waarom de Keizer met raad van zyne Heeren den Bisschop van Ut- „ recht, beval die plaatzen aan brand te steken, en dat ze aan de klag- „ tigen wederom gegeeven zoude werden. Ende als dien overbozen „ Jongman, den Ouden Heer, van dat bevel niet en had konnen af „ doen houden, zo heeft hy Oorlof verzogt om te vertrekken, en be- „ loofd dat hy dat zelf beletten zoude. Ende dadelyk is daar na ge- „ schied 't geen ik verhaald hebbe, meer om onze misdaden dan om „ de verdiensten van den Overwinnaar.

„ Deeze gruwelyke ende onverwinnelyke elenden heeft al lang te „ vooren beduidt, de meenigte van Vogelen van alle kanten verga- „ derdt, die met malkanderen vogten, ende den een den andre met „ haare klaauwen verscheurden ende deeze plaatzen, daar die luiden „ omgekomen zyn, al te voren innamen. &c.

„ Ook heeft in de Maand Augustus, een starre by de Wage, van „ nieuws verschynende, met haare vergeschoote straalen, elk een „ verschrikt: want by onze geheugenisse en is 'er nooit geen zodani- „ ge opgekomen, een ieder was 'er van verwonderd. De gemeene „ man vreesd dat zulks altyd een quaad teeken is, maar het gelovig „ hoopke hoopt dat het genadiglyk zal eindigen. (*ende dadelyk we-* „ *derom.*) Deeze sterre die daar opgekomen was, wierd meer als „ veertien dagen lang gezien.

Daar volgt nog, *na weinige woorden*. „ Byna alle de Soldaten van
„ den Prelaat *Baldricus* ende van den Bisschop van Cameryk, zyn
„ daar omgekomen. Ende in de drie naaste Provincien en was niet
„ een Huys of daar ontbrak ten minsten een der inwoonders. Na de
„ tyden van *Carolus* (*Magnus*) en is op een dag, of in een Jaar, des-
„ gelyken in deeze Landen niets geschied, alzo de ouden verklaren,
„ dat zulke mannen nooit gesneuveld en zyn zonder schaade der Vy-
„ anden. Maar die 't recht bedenkt en moet hem niet verwonderen,
„ om dat die niet en kan bestaan dien Gods toorn om zyne zonden
„ wil doen vergaan.

„ Dit onverwinnelyk ongeval wierd niettemin haast vergeten, om
„ dat *Athelboldus* met zyn Vyand *Diederik* verzoend werde, door mid-
„ del des Hertogs *Godevaerdt*: Het welk gekomen is, niet uit zyn
„ goede wille, maar uit hogen nood, die hem heeft gedwongen:
„ want daar en was geen beschermer voor 't land, zo daar een fel-
„ len Vyand opkwam. Zo deeze schade, aangebragt is door Gods
„ wille wie kan 't wreeken; en zo 't iemant wreeke, nog ongenees-
„ telyker. Nu gelyk als de raad *Columba* over den dood van den groo-
„ ten Keizer heeft gedaan, zo laat ons mede onze tranen voort halen
„ ende nuttelyke gebeden uitstorten."

Dus verre die oude Schryvers, die, in zommige stukken zeer dui-
ster en jammerlyk bedurven zyn: schoon zy alle eenparig bekennen,
dat *Diederik de* IIIde, als overwinnaar, in 't bezit van dat land is ge-
bleven, het geen de geestelyken met nydige oogen aanzagen, dien
jongen Held, die maar het zyne verdedigt had, lasterende, als zig
hebbende durven verzetten, tegen den Keizer en zo veele Bisschop-
pen, schoon het blykt dat die vrede, met goedvinden des Keizers ge-
maakt is, want anders had hy, gelyk wy zagen, niet tegenwoordig ge-
weest, in het navolgende Jaar, op het steekspel van zyn Zoon.

Graaf *Diederik de* IIIde heeft dan niet alleen *Dordrecht* en de om-
leggende landen in vryen eigendom, maar ook het veroverde Graaf-
schap Bodegrave, blyven bezitten, dog het laatste was, gelyk wy
zagen, een leen van het Bisdom, zo dat hy dit van den Bisschop, na
alle gedagten, te leen heeft gehouden, onder belofte van hem als
Marschalk of Legerhoofd tegen zyne Vyanden te zullen bystaan;
want naderhand word hy Marschalk van het Utrechtsche Bisdom ge-
noemd.

Ook

Van den staat deezer Landen, onder de Graven Diederik de IIIde, Diederik de IVde, *en* Diederik de Vde, *van Holland, van het Jaar* 1000 *tot* 1092.

Ook blykt uit de oude Lyst der Utrechtsche Leenmannen, schoon die elendig vervalst is, dat *Diederik de* IIIde een Leenman van het Utrechtsche Bisdom, zekerlyk uit hoofde van het Graafschap Bodegrave is geweest, dog dat dit, gelyk wy zagen, geen de minste onderwerping medebragt. Boven dien komt het ons voor, dat hy, na dien tyd, zyn gewoon verblyf te *Dordrecht* gehouden heeft, waar van hy den Stichter was.

Keizer *Hendrik de* IIde, in den Jare 1024 gestorven zynde, zo wierd 'er een Ryksdag uitgeschreeven, wanneer *Diederik de* IIIde, onder de naam van Graaf *Dirk van Friesland* (want zyn land voerde toen die naam) onder de Ryksvorsten verscheen. En op deezen Ryksdag wierd *Coenraad*, Hertog van Zwaben, in de plaats van *Hendrik de* IIde tot Keizer verkoren.

Wat de Bisschop *Adelboldus* aangaat die, gelyk wy zagen, vry heerszuchtig en trots (de gemeene quaal der geestelyken, zo niet hedendaags, ten minsten in dien tyd was) zig had gedragen, schynd nogtans een man van verdiensten te zyn geweest; want *Sigebert* zegt van hem: *Het geluk heeft dan onzen Adelboldus in de Wapenhandeling geenzints gediend; maar daar tegen is hy zo veel te voorzigtiger geweest in 't bedienen van zyn Bisschops-Ampt en in zyne Regeering; want hy was zeer yverig om den Godsdienst, en al wat den Godsdienst aangaat, te vermeerderen en uittebreiden; en om de Heilige plaatzen, die vervallen waren, te verbeteren.*

Wy hebben daar niets tegen; maar zo de Lyst van zyne Vasallen, die zyn naam aan het hoofd draagt, onvervalscht is, dan was hy verwaand genoeg, van den Hertog van Braband, als de Stad Tiel te leen houdende, zyn Spys drager; de Graaf van Gelderland, als Heer van Zutphen, van Emmerik, van Tielerwaard, Bommelerwaard &c., zyn Opper Jager, den Graaf van Holland, van Kennemerland, van Waterland, van Westfriesland, zyn Marschalk, den Graaf van Kleef zyn Kamerling, den Graaf van Benthem zyn Portier; de Heer van Kuyk zyn Schenker, de Heer van Goor zyn Vaandrigte noemen; dog gelyk wy zeiden, op die vervalschte Lyst is geen staat te maken. Maar het is veel zekerder dat hy op den 27 November 1027 overleden is.

Omtrent deezen tyd schynd *Sifrid* of *Sicke*, Broeder van *Diederik de* IIIde, van wien wy reets gesproken hebben, mede gestorven te zyn; hy moet aan den Bisschop van Trier, die veel te lyden had van een Vorst of Tyran, zyn Nabuur, *Athelbert* (wie dit eigentlyk geweest is durven wy niet vast stellen) ter hulpe gezonden zyn geweest; want ik vind by *Schriverius*, het navolgende verhaal.

„ Daar was ten dien tyde (*zeidt den Autheur van 't leven van Sinte* „ *Meinwerk*) in 't Leger van *Poppo*, Aartsbisschop van Trier, een „ machtig, ryk en sterk Heer, met name *Sicke*, die beloofde te ver- „ zoeke of hy eenige remedie tegen dit quaad zou konnen vinden: „ waar over de Bisschop zeer verblyd was. Hy gaat uit om occasie te „ vinden dat hy (*Poppo*) hem in zyn prykel mogt helpen. Zo komt „ hy dan op een zeekere dag aan de poorte van 't Kasteel, (te weten „ van den fellen Vyand en Tyran *Athelbert*) daar hy aanklopt, en „ doet verzoeken, dat *Athelbert* hem een kanne, te drinken wil zen- „ den om zig te ververschen. Welke hem met 'er haast gezonden zyn- „ de, dronk hy die schielyk uit, als een die uitermate verhit was; en „ zeide tot den Schenker: Zegt uwen Heere, dat ik hem hoogelyk „ bedanke, ende te gelyk, dat ik deeze Vriendschap, met den eer- „ ste, zo ik het leeve, hertelyk wil verschulden. Dus vertrok hy „ Ende nam de gelegentheid waar, dat hy *dertig Amen gereed kreeg,* „ *daar hy in elk eenen, in deede kruypen, een kloek Soldaat met Pan-* „ *cier ende Helm ende Zwaard op zyn zyde, en tot dezelve Amen,* „ *die boven over met doek gedekt waren, maakte by touwen daar men* „ *draagbomen in steken zoude, om die alzo in te brengen,* (anderen „ zeggen zestig) *en dan nog zeventig anderen, al mede uitgelezen man-* „ *nen, met slegte klederen, welkere Zwaarden in de Amen van s'ge-* „ *lyken verborgen waren; als om die Amen te dragen.* Alzo kwam hy, „ zonder dat iemant van deeze list eenige kennis hadde, uitgenomen „ de voorzeide medehulpers alleen, met deeze ende eenige andere „ weinig Krygsluiden vergezeld, tot het Kasteel, daar hy aanklop- „ te. De knegt vraagende wie hy was, en wat hy begeerde, zeide „ hy: zegt uwen Heere, dat ik hem hier uit goeder herte den Wyn „ brenge, die ik hem beloofde, doe hy my die groote Vriendschap „ deede, als hy my die kanne Wyns, in den tyd van myn grooten „ dorst, heeft gezonden. Aldus wierden ze, op het bevel van *At-* „ *helbertus* ingelaten, ende *Sicke* mede inkomende na de anderen, „ deede de Linne dekzels afnemen, biddende dat *Athelbertus* zyn

„ Vrien-

„ Vriendelyk geschenk in dank wilde aanneemen. Doe wierden de „ dragers dadelyk, al te gelyk, zo ze onderricht waren, al de dekzels van de Amen was, en vatte elk zyn degen; die in de vaten verburgen waren, sprongen daar ook uyt, ende trokken mede hare „ Zwaarden, ende sloegen kloekmoedig van alle kanten, zo dat *Athelbertus* zelf daar dood bleef, ende de andere huysgenoten wierden ook wredelyk omgebragt, en het Kasteel verdistrueert, zo is „ *Poppo* de Bisschop, door Gods genadige barmhertigheid, wonderlyk van de Tyrannye van *Athelbertus* verlost, ende *Sicke*, om „ deeze overwinning, van den Bisschop met treffelyke weldaden „ vereert."

Dat 'er, in dien tyd, nog veele andere daden zyn geschied, is zeeker, dog wy moeten het de luye lofheid der Monnikken van het Klooster te Egmond danken, dat ze niet tot onze kennisse zyn gekomen; want die Papen zyn grooter Liefhebbers van een vadzig en lustig leven geweest, dan om de moeite te doen van de daden hunner weldoenders, in hunne Chronyken, tot de Nakomelingen te doen overgaan.

De bedevaard na het H. Graf te Jerusalem, waar in de bygeloovigheid van dien tyd veele verdiensten stelde, begon nu in de mode te komen, waarom Graaf *Diederik de* III^de^ zig mede daar na toe begaf; en na hy die H. Plaatzen, Godsdienstelyk bezogt en rykelyk beschonken was, kwam hy in zyn Vaderland, te rug. Dat hy de eerste Graaf van Holland is geweest, die deeze bedevaard gedaan heeft, is zeker, dog de vraag is wat hem daar toe bewogen mag hebben? Men vind'er niets van aangetekend; dog de reden schynd klaar te blyken. Dat Graaf *Diederik*, door het slaan der Bisschoppen, als of dit een heilloze daad was geweest, zeer gelasterd wierd, hebben wy gezien, en de Papen zullen hem, uit dien hoofde, aan zyne Zaligheid hebben doen twyffelen, en hem aangeraden door die bedevaard boete daar voor te doen, waar van wy veele voorbeelden zouden konnen aantonen.

Hy schynd niet lang na zyne te rug komst geleeft te hebben, maar in den Jare 1039, eenige zeggen den 22 van wintermaand, anderen den 27ste van bloeimaand, overleden en in de Kerk van Egmond begraven te zyn, hebbende, na den dood van zyn Vader, zes en veertig jaren geregeerd.

Zyne gemalinne was *Othechild*, of *Otild*, of *Withild* (alle die drie namen worden haar toe geeigend.) by wien hy twee Zonen heeft verwekt, *Diederik de* IV^de^ en *Floris de* I^ste^; die beiden naderhand graven

van Holland zyn geworden. Deeze Gravinne *Othelhild* is eerst in den Jare 1044 overleden en in Saxenland begraven, het geen haar Vaderland schynd geweest te zyn, dat niemant wederspreekt. *Beka* zegt, dat zy een Dogter van den Hertog van Saxen is geweest. De gemeene Chronyk noemd haar de Dogter van *Otto de* II^de^, Hertog van Saxen en Keizer van Rome, *Cuspinianus*, *Onuphrius* en *Lazius* beweeren, dat zy een Dogter was van dien Keizer, uit zyn tweede Huwelyk met de Dogter van den Markgraaf van Oostenryk, dog zy weeten geen voldoende bewyzen daar van by te brengen; zo dat men alleen met zekerheid kan vast stellen, dat zy eene Saxische Princesse is geweest.

Den 4 Juny, van dat zelve Jaar 1039 stierf Keizer *Coenraad de* II^de^ te Utrecht, wordende door zyn Zoon *Hendrik de* III^de^, bygenaamd *de Zwarte*, in 't Keizerryk opgevolgd. Dog voor dat wy van hem of van *Diederik de* IV^de^ spreeken, moeten wy zien, wie *Adelboldus*, na zyn overlyden, in den Jare 1027, als Bisschop van Utrecht is opgevolgd.

Dit was *Bernulfus*, die weinig gedagten daar toe had; want hy was maar een gering Pastoor in 't Dorp Oosterbeek, digt by Arnhem, dog een Geleerd en Godvruchtig Man. De Kapittelheren te Utrecht waren niet eensgezind wien zy tot Bisschop zoude verkiezen; en die tweespald liep eindelyk zo hoog, dat alles in verwarring geraakten. Eindelyk verzogten zy Keizer *Coenraad*, die, volgens eenigen, zig reets te Utrecht bevond; anderen dat hy op de reize daar na toe was, het geen het waarschynlykst is, dat hy iemant tot Bisschop wilde benoemen. De Keizer van zyne Zwangere Gemalinne gevolgd wordende, was voor uitgetogen, en de Keizerinne was naauwelyks te Oosterbeek gekomen, of kreeg aldaar een zwaar overval; zy zond om *Bernulfus* den Pastoor, die haar zo innemend wist te behandelen en te troosten, dat de Keizerinne bekoord wierd op zyne teedre en liefdenryke Godsvrucht. Zy van een Zoon gelukkig verlost zynde zond deezen *Bernulfus* aan den Keizer haar gemaal, met een omstandig verhaal van het voorgevallene.

De afgezonderde Capittelheeren waren by den Keizer, biddende iemant tot Bisschop te willen benoemen, om de ontstane twist te doen eindigen. Op dat zelve oogenblik kwam *Bernulfus* mede aldaar aan, die, in de tegenwoordigheid van deeze Capittelheeren, den Keizer de gelukkige verlossing van de Keizerinne bekend maakte. *Coenraad* daar over verheugd, zag *Bernulfus* met opmerking aan, uit wiens ze-

zigt,

zigt, de Godvrucht en Wysheid straalde. De Keizer wendde zig daar op na de Capittelheeren, zeggende; gy wildt dat ik u een Bisschop zal aanwyzen. Daar is hy, die door den Hemel tot dat einde hier na toe gezonden is, waar op hy met eenparige stemmen tot Bisschop wierd verkoren, en den Keizer heeft hem, door den Ring en den Harderlyken staf, volgens een gewoonte die al by *Carel de Groote*, en de navolgende Keizers in zwang had gegaan, bevestigd.

Bernulfus, heeft deeze waardigheid, den tyd van zeven en twintig Jaren, in rust en vrede bezeten, stichtende de twee Collegiale Kerken van St. Pieter en van St. Jan, en alle de bouwvallige Plaatsen met luister hersteld, zo dat hy veel goed aan het Bisdom heeft gedaan. Hy was niet alleen in groote gunst by den Keizer en Keizerinne, maar ook bemind en geacht by alle godvruchtige menschen, van wien de Kerk veele giften heeft ontfangen.

Aldus vind men dat *Berta*, eene edele, vrygeboorene en machtige Vrouwe, volgens de gewoonte van die tyden, haar hoofd; dat is haar zelve met alle hare goederen; zig onder de voogdye van de Utrechtsche Kerke stelde, waar aan daar door alle hare goederen in eigendom overgingen, schoon zy, gedurende haar leven, een vast inkomen daar van bleef behouden. Dit was een zeer schadelyke zaak voor het algemeen, dog voordelig voor de geestelyken, dewyl die goederen daar door van alle lasten ontslagen wierden, en den burger met veel meerder schattingen, tot de behoeften van den Staat, bezwaard wierden; dog de drift om de kerkelyken ryk en weeldrig te maken, onder de dwaze verbeelding van de zaligheid daar door te verdienen, ging zo verre, dat de Keizers zelve, de gezonde Staatkunde en het algemeen belang uit het oog verloren:

Aldus vind men, dat *Hendrik de* IIIde, aan dezelve Kerke, waar in hy de ingewanden van zynen Vader, den Keizer *Coenraad*, had doen begraven, geschonken heeft, *Uselte*, *Withelte*, *Richelo*, te vooren by *Ulfo* en *Ulfoos* broederen bezeten, gelegen in 't Graafschap Drent. Hier by voegde hy *Liuthermungen* en *Exon*, in het Graafschap van *Rudolphus*, gelegen tusschen de Eems en de Lauwers, dan nog, *zyn landschap in de Stad Groningen*; het Graafschap *Amelande*, niet verre van Deventer &c.

Door dit *Landschap in de Stad Groningen*, verstonden de Utrechtse Bisschoppen, dat de Stad Groningen, met alle haare rechten en eigendom aan het Bisdom behoorden; dog anderen verstonden daar door

door een zeker Landgoed, en anders niet; en het is zeker dat de Keizer geen recht had om Groningen weg te schenken, het geen hem niet toe behoorden; dog de Geestelyken verstonden het zo zynde gewoon den gehelen arm te neemen als men een vinger daar van gaf; en het haperde aan geen Schryvers om hun gewaand recht te verdedigen. Aanmerkelyk zyn daar omtrent de navolgende woorden van een, zo geleerd als beroemd Schryver, waar uit men zien kan hoe veele twisten door die onwettige weg schenkingen ontstaan zyn; hy zegt:

„ *Anthonius Matheus* (anal. t. v. p. 625) die doorgaans toont, dat
„ hy goed Bisschops of liever goed Utrechts is, tragt uit ongedrukte
„ brieven en geschriften, te bewyzen, dat de Stad Groningen toe-
„ behoord heeft aan het Stift Utrecht. Hy bekend evenwel, dat de
„ Groningers zig altyd gedragen hebben als of ze geen opper-Heer
„ en hadden, en dat ze weinig ontzag voor den Bisschop, of voor
„ den Stedevoogd gehad hebben. Zelfs had de Bisschop, zegt hy, te
„ Groningen niet meer te zeggen als te Utrecht. Hy had het recht van
„ den Schout aan te stellen, en hier in bestond al zyn gezag. De Gro-
„ ningers, zegt hy al verder, konnen dit niet wel geloven, en zy
„ meenen, dat al het geene van Groningen gezegt word, geduid
„ moet worden op het grietmanschap van Seliverde. Dog hy brengt
„ een ongedrukte brief voor den dag, van het jaar 1405, die tot na-
„ deel van de Groningers schynd te luiden. Maar om dit eens voor al-
„ tyd te zeggen; veele diergelyke eigendommen, of aanmatigingen
„ van eigendommen, op de een of andere Landschap, steunen door-
„ gaans op de gifte der Keizeren, die dikwyls zeer mild waren om
„ riemen uit een anders mans Leer te snyden. Zy meenden dikwyls
„ eenig recht op de eene of andere Landschap te hebben, 't zy om dat
„ hunne voorouders het zelve met hunne zeeghaftige wapenen door-
„ wandeld hadden, gelyk *Pipyn* tot in Friesland was gedrongen, 't
„ zy om dat het voor dezen, onder het Roomsche Keizerryk had ge-
„ staan, &c. En als de ingezetenen zig door zulke schynredenen niet
„ lieten paayen, en de magt der Keizeren niet groot genoeg en was
„ om zulke quade bewysredenen, door 't geweld van wapenen goed
„ te maken, dan gaven zy hun recht al ligtelyk aan den eenen of
„ anderen Vorst of Bisschop over. De eene Keizer gaf Friesland, of
„ een gedeelte van het zelve aan de Hollandsche Graaven; een
„ ander gaf het aan de Bisschoppen van Utrecht. De eene maakte de
„ Hollandsche Graaven meester van Walcheren; een ander, om

„ den

„ den Vlaming te begunstigen, schonk het aan den Graave van Vlaan-
„ deren. *Carel*, 't zy dan *de Kaale* of *de Eenvoudige*, heeft een ge-
„ deelte van het tegenwoordige Holland (gelyk wy zagen) geschon-
„ ken aan *Diederik de* Iste. De voorgaande Keizers kunnen het zelve
„ geschonken hebben aan de Bisschoppen van Utrecht. Daar had
„ men het krakeel dan gaande onder die Vorsten, en een eeuwigdu-
„ rende stoffe om die vereerde Landschappen, als het den gewaande
„ eigenaar best gelegen kwam, met de wapenen te kwellen. Daar op
„ zyn de Schryvers ook aan 't krakeelen geraakt, terwyl een ieder
„ voor de zynen kampte. Ieder deed de gifte van een Keizer of van
„ een Koning gelden; en men onderzogt niet eens of de Keizers, of
„ ook de fransche Koningen, wel eenig recht hadden om hier een
„ voet lands weg te geeven. Had *Diederik de* Iste geen beter recht ge-
„ had, als een bezegelden Brief van *Carel den Kaale* of *den Eenvou-*
„ *dige*; en hadden de Standen van Holland hem, uit eige bewee-
„ ging niet aangenomen, ik zou hem eer voor een geweldigen over-
„ heerscher, als voor een wettigen en rechtmatigen Graaf, durven
„ te boek stellen"

Deftige woorden, waar uit al verder blykt, hoe onwettig zy, die de magt in handen hebben, veeltyds te werk gaan, moetende het recht voor 't geweld wyken; en dat de wettige magt van een Vorst uit de vrywillige overgifte des volks moet voortspruiten, als daar alleen recht toe hebbende, dewyl de oppermacht, volgens het natuurlyk Recht, daar aan behoord; en al wat de Vorsten zig meer aanmatigen is een schending der Vryheid.

Deeze *Bernulfus*, de twintigste Bisschop van Utrecht, schynd als een Heilige gesturven te zyn op den 19 July van den jaare 1054. Dog wy moeten ons nu na den Keizer *Hendrik de* IIIde wenden, voor dat wy van de volgende Bisschoppen spreeken, in wiens Levensgedrag, volgens het getuigenisse van *Gerardus Noviomagus*, toen een groote verandering ten quade bespeurd wierd.

Keizer *Hendrik de* IIIde van Frankenland, bygenaamd *de Zwarte*, heeft zig gunstiger aan de Bisschoppen van Utrecht als aan de Graven van Holland betoond, en heeft aan de laatste veel nadeel gedaan, gelyk wy in 't vervolg zien zullen. Hy eindigde zyn leven op den 5 October van den jaare 1056, in den Ouderdom van maar zesendertig Jaren.

Diederik de IVde, vyfde Graaf van Holland is, in den jare 1039, zyn Vader in de regeering opgevolgt, heeft het mede aan geen dap-

perheid ontbroken, schoon hy eindelyk voor een verraders hand moest bukken, gelyk dit byschrift getuigd:

Wat lust u Wandelaar, myn wapendaan te laken?
't Vernoeg u, dat ik lig van 's vyands hand doorwond.
Want dat ik 't Luyksche spel, tot kat-spel kwam te maken,
En wyte men niet my, maar hen die my weerstond.
Men komt my evenwel niet met geweld bestryden,
Maar met bedekt verraad, waar door ik (Leyder) ly,
Het geen ik had gedaan; set slech die daad ter zyden,
En dat dan Cato zelf myns levens rechter zy.

Dog de beroemde *Oudaan* zegt van hem:

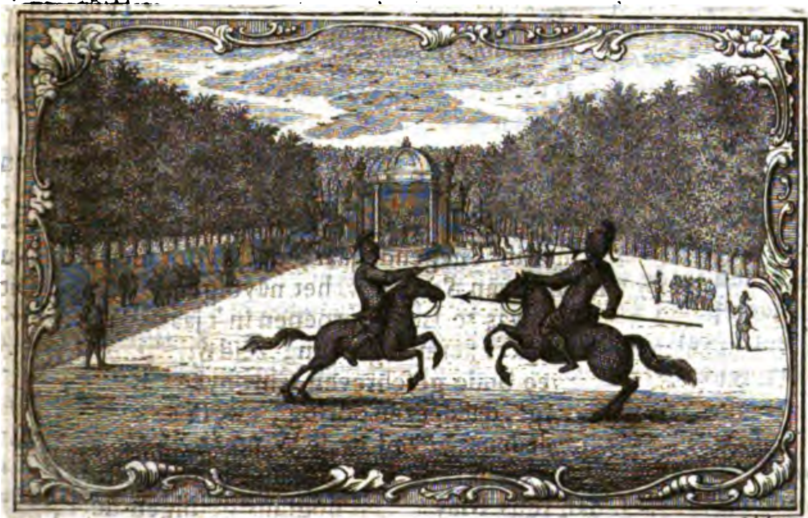
Des Bisschops ban en 't veld behouden hecht en heldigh
By Vader, brengt weer af den Keizer ruim zo weldigh,
Hy neem vry Fladirting; Graaf Didrik werd vermaard
In watermagt en slaat den Vyand in den staart.
En werd myn Thuredrecht door trouwbreuk overrompeld,
Dat 's voor een kleene tyd. Word hier een pyl gedompeld
In 't vierden Didriks bloed, dat brokt my de oude veet,
Die van de manslach, niet van 's Bisschops broeder weet.

Dog eer ik verder van hem spreek, zal ik een algemeene aanmerking, over de oude afbeeldingen der Graven, hier by voegen: Die op hunne zwaerden rusten, zyn gerust op hun bed gesturven: Die in 't harnasch vertoond worden, zyn in den oorlog of gewapenderhand gesneuveld: *Floris de* IV^de^ word met een toegesloten helm vertoond, om dat hy in een steekspel is omgekomen: *Govaerd met de bult* met een spiets, om dat hy, op het heimelyk gemak zittende, daar mede is doorregen: *Jan de* I^ste^ is alleen ongewapend; om dat hy stierf voor dat hy tot Ridder was geslagen: *Willem de* IV^de^ word bloot beens vertoond, om dat hy aan de beet van een hond is overleden: Deeze *Diederik de* IV^de^ word vertoond met een pyl in de rechterhand, om dat hy daar door op eene verraderlyke wyze is omgekomen.

De oude Schryvers noemen hem Graaf van *Fladirting*; dat is van het eigentlyke Zuid-Holland, dat in dien tyd deeze naam nog droeg. Hy vernieuwde, in 't begin van zyne regeering, met *Bernulfus* het gemaakte vredens-tractaat tusschen Holland en Utrecht, ten teken dat zy beiden de vrede zogten. *Diederik de* IV^de^ geraakte egter ten

laat-

laatste in oorlog met de vreedzaame *Bernulfus*, waar toe een gewigtige reden moet geweest zyn. Die oorlog alleen toe te schryven aan de nydigheid der Bisschoppen, die hem ongaerne in 't bezit der Landen, omtrent de Merwe en Rhyn zagen, is niet waarschynlyk, en komt met het karacter van *Bernulfus* niet overeen; en zo deezen oorlog, in den jare 1045 of 1046 begonnen en niet voor zyn dood geëindigt is, hoe zal men dan geloven dat hy, even voor zyn dood, op een zeker steekspel te Luyk is verschenen, alwaar hy het ongeluk had, van den broeder des Aardsbisschops van Keulen, met de steek van een Speer te dooden, het geen *Diederik* naderhand het leven kwam te kosten? welk droevig geval, het geen Holland zo duur kwam te staan, in het hier ingevoegde Plaatje, aan de Lezers word vertoond.

Het zelve verbeeld een Tournooi-veld, rond om met houte bomen afgesloten. In het verschiet zitten de rechters op een stellage. Ter rechter zyde staan eenige Duitsche Ridders te paard, in 't volle harnasch, met opgeslagen helmen, de speer in de rechter vuyst, en een schild aan den linker arm. Ter linker zyde ziet men de twee Bastaard Broeders van *Diederik de* IVde, mede gewapend als de andere Ridders; op de voorgrond ziet men Graaf *Diederik* en de Broeders van *Herman*, Aartsbisschop van Keulen, met geslote helmen en neder-

gevelde

gevelde speeren, op elkanderen toelopen; dog het yzer van *Diederiks* speer, by de opening van den helm ingaande, treft zyn party zodanig in 't hoofd, dat hy dood ter neder stort. *Diederik* neemt daar op spoorslags de vlucht; maar de andere Duitsche Ridders, om dien manslag te wreeken, vallen op de twee bastaard Broeders van den Hollandschen Graaf aan, en slaan die Heeren dood.

Zo nu dit ongeluk voor den oorlog gebeurd is, gelyk veele oude Schryvers deeze twee gevallen by een voegen, dan kan dien oorlog uit wederzydse wraak oeffening geschied zyn, dog dan zou die hedendaagsche Schryver een feil begaan, het geen my nog niet blykt; dog wy moeten dit voor de Lief hebbers der waarheid, wat nader onderzoeken.

Het *Florarium Temporum* zegt ons, dat *Diederik de* IV^{de}, in 't negende jaar van zyn Graafschap, die manslag te Luyk deedt. Dit vast gesteld zynde, dan heeft men maar met zekerheid te bepalen, wanneer deezen Graaf tot de regering gekomen, en wanneer hy gestorven is, namelyk in den jare 1049.

Zo hy, gelyk eenige zeggen, den 22 December, of liever den 27 May 1039 tot de Regering is gekomen, dan zou hy den 27 May, of 22 December, het negende Jaar van zyne Regering volbragt hebben, dog het is geschied in 't negende jaar, dat is voor dien tyd. Nu vind men in de Chronyk van *Scriverius* het navolgende *P. S.* „ Dit „ steekspel of Tournoy was te Luyk beroepen in 't jaar 1049: gely- „ kerwys als my duydelyk te kennen geeven, zeid *Scriverius* in zyne „ aantekeningen, twee oude geschreven Chronyken &c. *Herma-* „ *nus Contractus* getuygt, dat deezen oorlog, 't welk de Bisschoppen „ onzen *Diederik* aan deden, geviel in de Winter: zo dat het daar- „ om ook waarschynlyker is, dat des Graafs sterfdag gesteld werd „ Idus January, dan Idus May:" en nogtans getuigen de andere Schryvers, dat hy in de May gedood is, schoon onzen hedendaagsche Schryver dit mede in January steld.

Dat *Diederik* egter gedood is in de Maand May 1049. gelyk als het *Florarium* en de gemeene Chronyk getuigt, is waarschynlyk geen feil, want de Graaf is gedood, *gaande met het opgaan van de Zonne, langs de waterkant wandelen*, niets quaads vermoedende; dit is men in de barre maand January, niet gewoon te doen, maar het is een zoet tydverdryf in de aangename maand May, en dan kan van alles redenen gegeeven worden, gelyk wy zien zullen.

Die-

Diederik de IV^de^, den 27 May 1039, de regering aanvaardende, droeg het Gouvernement van Westfriesland, of Kennemerland, (niet Oostfriesland, gelyk *à Leydis* zegt) aan zyn Broeder *Floris* op, gelyk *Sifrid*, broeder van *Diederik de* III^de^ dit ook bezeten had; en, omtrent het Jaar 1040, wierd het Vredes verdrag, tusschen *Adelbold* en *Diederik de* III^de^ gemaakt, door *Bernulfus* en *Diederik de* IV^de^ bevestigd.

Boudewyn de IV^de^, Graaf van Vlaanderen, omtrent het Jaar 1006, met Keizer *Hendrik de* II^de^ in oorlog geraakt zynde, om dat die Keizer, het graafschap van Valençyn, aan *Boudewyn* toebehorende, aan Graaf *Aarnout*, had weggeschonken, sloeg het Keizerlyke Leger, met bystand van *Robert*, Koning van Frankryk, op de vlucht; dog *Hendrik* nam in tegendeel het Slot van Gent in. De Keizer wel wetende dat *Godefried*, Hertog van Lotteringen, mede zeer misnoegd was, dewyl hy hem op eene onwettige wyze, opper-Lotteringen onttrokken, en dat aan een ander gegeeven had, maakte vrede met *Boudewyn* om, door zyne bystand, *Godefried* in toom te houden. Om hem geheel aan zig te verbinden, schonk hy hem niet alleen het geheele graafschap Valencyn, maar ook geheel Walcheren, voegende naderhand nog andere Zeeuwsche Eilanden daar by, voegende Zeeland bewesten Schelde, aldus aan Vlaanderen.

Hier door verbitterde hy *Diederik de* IV^de^, Graaf van Holland, die staande hield, dat Zeeland bewester Schelde, hem toebehoorde, en dat het een onrechtvaerdige daad van dien Keizer was, zyn wettig erfdeel aan den Graaf van Vlaanderen weg te schenken, waar door naderhand zo veel twist tusschen de Graven van Holland, en van Vlaanderen ontstaan is.

Het is zeer waarschynelyk, dat *Diederik de* IV^de^, zig gesteld heeft tegen de bezitneming van die hem toebehorende, dog weggeschonkene landen, waar op Graaf *Boudewyn* van Vlaanderen, in den jare 1045, een inval deed in de landen van den Hollandschen Graaf; dog waar van wy de byzonderheden nergens gemeld vinden; en *Meyerus* zegt alleen, dat de Graaf van Vlaanderen zegepraalende na huis was gekeerd.

Dat dit den dapperen *Diederik de* IV^de^, geweldig in den krop stak, is ligt te denken, en het geen zyn ongenoegen vermeerde was, dat Keizer *Hendrik de* III^de^, als een groot Begunstiger van den Bisschop *Bernulfus*, den Hollandschen Graaf wilde dwingen, Dordrecht en

de omleggende landen, als door *Diederik de* IIIde, met geweld het Stift ontroofd, aan den Utrechtsen Bisschop weder te geeven; dog dat *Diederik de* IVde, niet begeerde te doen, het geen hem den oorlog op den hals haalde.

Om hem die landen met geweld te ontrukken, deed *Hendrik de* IIIde, in 't begin van den jare 1046, een zware vloot by een verzamelen, terwyl hy het Paaschfeest te Utrecht vierde; begevende de Keizer met zyn macht zig toen te scheep, veroverende Dordrecht. Deeze wel gelukte onderneming spoorde de Keizer aan, om den Graaf van Holland, die zig te Vlaardingen onthield, nog kleinder te maken; ten welken einde hy hem aldaar kwam overvallen, en ook dat Stedeken innam, waar na *Rinenburg*, een vesting in Delfsland gelegen, zig mede aan den Keizer moest overgeven.

Onzen Hollandschen Leeuw, aldus getergt, was met recht bedagt hoe best het verlorene wederom te bekomen. Ten dien einde maakte hy een verbond met *Godefried*, Hertog van Lotteringen, die, gelyk wy zagen, mede veel ongelyk van *Hendrik de* IIIde had geleden, elkanderen belovende, den Keizer en zyne bondgenoten zo veel afbreuk te zullen doen als mogelyk was.

Na dat ieder een afzonderlyk Leger by een verzameld had, viel *Godefried* in het Ryk, Nymegen veroverende, en het keizerlyk Paleis aldaar verbrand hebbende, vernielde hy alles ten platten lande. *Diederik* viel ter zelver tyd in het Bisdom van Utrecht, en zelfs in eenige landen den Bisschop van Luyk toebehorende, op de verschrikkelykste wyze, alles te vuur en te zwaard verwoestende.

De Keizer te Spiers, deeze vyandlykheden verstaande, stond in beraad, wie van deeze twee Vorsten hy het eerst te keer zoude gaan. De Lotteringer, vrezende de gansche macht des Keizers op den hals te zullen krygen, zond een gezandschap aan *Hendrik de* IIIde, zyn doen zo veel mogelyk verschonende, en de vrede verzoekende. De Keizer ziende zyn begundigde *Bernulfus*, Bisschop van Utrecht, die de macht van *Diederik de* IVde niet konde wederstaan, in de uiterste verlegenheid, luisterde gewillig na het verzoek van *Godefried*, en de vrede wierd getroffen, zo dat *Diederik*, van zyn bondgenoot verlaten, zig alleen tegen den Keizer moest verdedigen.

Keizer *Hendrik* gaf wel aanstonds bevel van andermaal een groote vloot uit te rusten, dog den Herfst was reets verre gevordert, toen die vloot voor Vlaardingen verscheen, en het volk aldaar aan land stapten.

ten. De keizerlyke benden trokken met zeer veel moeite voort, zynde het land door de veelvuldige regen doorweekt, en de lage landen stonden geheel onder water; ook hadden de keizerlyke veel te lyden van *Diederiks* Soldaten, want de welgewapende platboomde vaartuigen van den Graaf, in een groote meenigte by een verzameld, waar mede de binne wateren over al bezet waren, veroorzaakte een groote slachting onder de Vyanden.

Des niet tegenstaande sloeg de Keizer zyn Leger voor Rynsburg neder, die plaats veroverende. Inmiddels had een storm het water van de Maas zeer hoog opgezet, zo dat de Maasdyk bezweek, of, gelyk niet on waarschynlyk is, de Maasdyk wierd door bevel van *Diederik* doorgestoken. Het is ten minste zeker, dat het platte land hoog onder water gezet wierd, de legerplaats des Keizers geheel omringende. De Vyanden leden daar door niet alleen groot ongemak, maar nog grooter gebrek van al het nodige in die barre koude, wordende den toevoer, door de platboomde vaartuigen van *Diederik*, geheel afgesneden; boven dien vielen die schuiten op de keizerschen aan, wanneer het hen goed dagt, zonder vervolgd te konnen worden, na goedvinden te rug keerende, waar door een groot gedeelte van het keizerlyke Leger vernield wierd.

Keizer *Hendrik de* IIIde, geen ander uitkomst ziende, keerde met de overigen, langs opgeworpene hoogtens, al vegtende, na de vloot te rug, schoon maar een klein gedeelte, en dat nog in een erbarmelyke toestand was, de schepen bereikten, die aanstonds de vlucht namen. In 't begin van den jare 1048, nam *Diederik de* IVde, Vlaardingen, en vervolgens Dordrecht wederom in bezit, zig gereed makende om den Bisschop van Utrecht andermaal op den hals te komen, waar voor die vreedelievende Prelaat bevreesd was, te meer, dewyl de Keizer en zyne bondgenooten, door de gelede ramp, buitenstaat was hem tyds genoeg de nodige bystand te verlenen.

Wy moeten erkennen, dat de aantekeningen van dien tyd zeer gebrekkig zyn; maar wanneer men al het bekende te zamen vergelykt, dan ziet men klaar, dat dien oorlog in het laatst van den jaare 1048, door eene vrede te Luyk gesloten, geëindigt is.

By die gelegenheid schynd den Keizer, de Bisschoppen van Keulen, Luyk, Utrecht, zo wel als Graaf *Diederik de* IVde, in perzoon aldaar geweest te zyn om die vrede te bezweren, volgens de gewoonte van dien tyd; en dat dit Tournooy of Steekspel, om dezelve met vreugde

de te vieren, in den jare 1049, aldaar gehouden is, en wel in de maand January, waar op *Diederik de* IV^de het ongeluk had, van den broeder des Aartsbisschops van Keulen, met zyn Speer te dooden.

De Graaf had zyne twee bastaard Broeders na Luyk mede genomen, om hem te verzellen, en hunne behendigheid in die ridderlyke oeffening te toonen, en een menigte van Ridders, die den Keizer zo wel als de andere Vorsten en Bisschoppen verzelden, waren alhier tegenwoordig.

Diederik ziende waar aan hy zig, dog zonder eenig quaad voornemen, schuldig had gemaakt; en weetende dat de Keizer, zo wel als die Bisschoppen, hem met een scheel oog aanzagen, dewyl hy hen alles wederom had doen afstaan; wierd bevreest dat men dit op hem zoude zoeken te wreeken, waarom hy, zo hard het Paard lopen kon, de vlucht nam. Dit vluchten kan zyne Vyanden des te eerder hebben doen geloven, dat die manslag met voordagt geschied was, en dit bloed willende wreken, vielen zy met alle man op de twee bastaard broeders van den Graaf aan, hen jammerlyk vermoordende.

Graaf *Diederik*, te Dordrecht aangekomen, en het vermoorden van zyne broederen, door het opstoken en de wraakzucht der Bisschoppen, vernomen hebbende, wierd zo woedende van toorn, dat hy alle de Luikse en Keulsche schepen, die te Dordrecht lagen, als zynde zeer gelegen tot den koophandel met die Landen, en die door de nieuw geslotene vrede, en ryk geladen, aldaar aangekomen waren, liet in brand steken; ook hield hy de koopluiden van die twee bisdommen gevangen, moetende met zwaare geld zommen hunne vryheid koopen; ook verbood hy hen in zyn graafschap te komen handelen.

Het is zeker dat men in onzen tyd, in een diergelyk voorval, zo onbezuist niet zoude te werk gaan; ook blykt het klaar dat de oude wrok nog niet geheel versturven was. De verbitterde Bisschoppen namen dit zodanig ter herte, dat zy beiden met de Bisschoppen van Mets en Utrecht, en met *Egbert*, Markgrave van Brandeburg een verbond sloten, om zonder tydverzuim Graaf *Diederik* op den hals te komen. Een felle vorst, die alle de wateren met een sterke yskorst bevloerd had, begunstigde dit voorneemen, trekkende zy met het by een verzamelde volk, nog in die zelve maand January, na Dordrecht, gelyk *Contractus* getuigt; ook hielden zy een geheim verstand met eenige van de Inwoonders; welke verraders, hen ongemerkt binnen lieten.

De

De vyanden bereikten nogtans maar gedeeltelyk hun oogwit, nademaal Graaf *Diederik*, op de eerſte tyding van hun voorneemen van daar geweken was, om eenig volk ter zyner verdediging by een te verzamelen, zo dat zy zig vergenoegen moeſten met het land af te loopen, Dit ſpoorde de moed van Graaf *Diederik* maar des te meerder aan, die, verſtandhoudende met *Gerard van Putten*, met zyn volk, heimelyk des nachts na Dordrecht toog, en voor het krieken van den dageraad binnen gelaten wierd. Hy ſchaarde zyn volk langs de ſtraaten, in ſlagorder, en viel de vyanden zo verwoed aan, dat een groote menigte daar van verſlagen wierden, neemende de Biſſchoppen, zo wel als de Markgraaf, de vlucht, zo dat zy met groot gevaar hun leven daar af bragten.

Die Heeren, ziende dat 'er met geweld tegen Graaf *Diederik* niets te ondernemen was, wierden maar des te wraakgieriger, en beſloten den Graaf, door een verrader, het leven te benemen. Dit geſchiede niet, *daags na 't gevegt*, gelyk zeker Schryver zegt, den 11 van Louwmaand, maar den 11[de] May 1049, wanneer Graaf *Diederik*, geen quaad vermoedende, door de lieffelyke morgenſtond uitgelokt, een wandeling aan de waterkant deedt. De daar toe beſtemden verraderſche Keulenaar, de kans nu ſchoon ziende, ſchoot den Graaf, uit het venſter van het Huis, waar in hy zig verburgen hield, met een vergiftigen pyl, in de dye; en dit felle vergift, ſchielyk voortlopende, rukte *Diederik de* IV[de], binnen de drie dagen, op den 14 May van dat jaar, in 't graf. Nog hedendaags toond men te Dordrecht het Huis, *Holland* genaamd, waar uit die dodelyke pyl geſchoten is geworden, en de ſtraat, waar in de Graaf gewond wierd, word nog de *graveſtraat* genaamd.

Die verraderlyke moord heeft men nog zoeken te billyken, onder voorgeven dat het in den oorlog vry ſtaat, zyn vyand door moordenaars te doen dooden, en dat dit dikmaals, als een pryſſelyke daad is aangemerkt. Hier toe brengt men twee voornaame voorbeelden by: Eerſt van *Muçius Scevola*, die den Koning *Porſena* zogt te dooden, om het benaude Rome, zyn vaderſtad, daar door te verloſſen. Het andere is het geval van *Pipyn*, opper-Hofmeeſter in Auſtraſiën, die, alleen met een Lyftrauwant vergezeld, den Rhyn overtrok, en zyn vyand in zyn ſlaapkamer den doodſteek gaf, waar door zy beiden veel lof behaald hebben.

Dit ſchynd in die oude tyden, niet alleen geoorlofd maar loffelyk

te zyn geweest; dog, gelyk een beroemd Rechtsgeleerde zeer wel gezegt heeft, volgens de latere gewoonte, onder de Europesche Volkeren, is het voeren van den oorlog door Moordenaars, niet langer geoorlofd. Ik geloof, dat de reden die deeze volkeren daar toe bewogen heeft, dezelve is, als die het gebruiken van vergift heeft doen ophouden; namelyk het gevaar der genen die Hoofden des Volks zyn, en op dat zy in hen zelve geen quaad voorbeeld zouden stellen, om ook door die eigen gevaren om te komen.

Hier toe kan men brengen de fraaije woorden van *Cromwel*, Protector van Engeland, die zeide, dat het in den oorlog nootzakelyk is, alle geweldenaryen, die de eene party den anderen aandoet, met gelyke munt te betalen; en door de schrik hier voor, zyne tegenpartyders zo bevreest maakte, dat hy zig daar door veiliger achte dan door zyne garde.

In dit myn gevoelen word ik nog gesterkt, om dat geen Koning of Volk de daad, dat hy den dienst van Moordenaren gebruikt heeft, erkennen, maar deeze schande tragten zal te ontwyken; schoon 'er naauwelyks aan getwyffeld word, of die snoodheid, is op derzelver aanporring bedreven.

Wanneer de uitmuntende Vorst *Willem de* Iste, Prince van Oranje, Stichter van Neêrlands Gemeenebest en Vryheid, door *Balthasar Gerards* vermoord was, verhaald *de Groot* in zyne Jaarboeken; dat de Hertog *van Parma*, Gouverneur der Spaansche Nederlanden, *wanneer eenige verzogten, algemeene vreugde-tekenen, over het afmaken des vyands, te mogen plegen, uit eerbied tot zyn eigen achtbaarheid, en het recht des oorlogs, zig geschaamd heeft die toe te laten.* Dezelve *de Groot* verhaald ook, dat toen *Michiel Renichon* en *Pieter du Four*, door de Spanjaards omgekogt waren om de twee Princen, *Maurits* en *Fredrik Hendrik*, en eenige Staats-dienaars, onder welken ook waren de Heeren van *Oldenbarneveld*, *Marnix* van *St. Aldegonde* en *Leoninus* te vermoorden, en, voor het ontfangen der doodstraffe, bekenden, dat zy door den Aartshertog *Ernestus*, Gouverneur der Spaansche Nederlanden, onder beloften en aanmaaning daar toe aangezet waren, zo dat aan *du Four* nog gezegt was, *zo gy volbrengd het geen gy my belooft, dat gy den Dwingeland om het leven brengt, zal de regte weg na het Paradys voor u open staan*; nogtans ontkende de Aartshertog, en *Barlemont*, dat zy daar aan schuldig waren.

Toen

Toen ook naderhand zekere *Pieter Panne* van Ypere, in het Jaar 1598, tot den moord van Prins *Maurits* was aangezet, onder de belofte van beloning voor hem en zynen Zoon, en, by mislukking van den aanslag, den Hemel; waar over hy ontdekt zynde, te Leiden met den dood gestraft wierd, zegt *de Groot*, dit verhaalende; *aan 's vyands zyde zyn 'er geweest, die, uit schaamte over het schelmstuk, het ordentelyk verhaal der zaken wederleiden.*

Het blykt ook, uit het straffen deezer moordenaren, dat zulks tegen het recht der volkeren stryd; want men is gewoon den gevangenen het leven te schenken, en tegen denzelven niet te woeden; zo men nu den oorlog door moordenaars mag voeren, begryp ik niet waarom de Moordenaars, als zy van den vyand komen, zwaarder gestraft moeten worden dan andere gevangenen; ondertusschen is het over bekend, dat den zodanigen zware en ysselyke straffen, hoedanigen de snoodste misdadigen lyden, aangedaan worden.

De zwaare straffe, welke men de Ridder de *grand Val*, een fransch-man, die tegen het leven van den Heldhaftigen Vorst *Willem den* III, Koning van Groot Brittannie, een vloekverwandschap gemaakt had, heeft aangedaan, kan men zien in de *Europische Mercurius* voor het Jaar 1692. En deeze voorbeelden agten wy genoeg om te betogen; dat de wyze om door Moordenaars te oorlogen, onder de wettige gebruiken des oorlogs niet langer geteld word.

Het is dan niet alleen een schandelyke, maar zelvs een laffe daad, door verradery, moord en vergift te woeden tegen een Vyand die als dan niet in staat is van zig te verweeren. Alle geweld, zagen wy, is in den oorlog toegelaten, als niet strydende met het recht der Natuur, om dat het aangemerkt word als een middel om ons achterwezen of vergoeding van het nadeel ons aangedaan, of het geen men ons ontnomen heeft te verkrygen, dat geoorlofd is. Dog dit heeft geen plaats in het moorden der mannen, of het schenden en verkragten der vrouwen en dogters onzer vyanden, dat alles verfoeijelyk is.

Graaf *Diederik de* IV^de, ongetrouwd gesturven zynde, wierd opgevolgd door zyn broeder *Floris den* I^ste, zesde Graaf van Holland. Hy word aldus spreekende by *Scriverius* ingevoerd:

Ik ben der Friezen Voogd, en 't Hoofd van Hollands Steden,
Besorgde beyder heyl; maar 't kerkenhoofd van Luyk
Benydde my dat heyl, en in verbond getreden
Met dat van Agrippyne en met den Graaf van Kuyk,

Ontbied zyn krygsgeweld flux op uit alle wyken,
Maar tot zyn groot verderf, niet tot zyn zegevreugd:
Want (laas!) een veldslag ging met al zyn hoopen stryken.
Ga heen, vermomde nyd, en draeg nu 't jock der deugd.

Maar *Oudaan* doet hem aldus spreken:

My Floris, jonger soon, quam de eerste uit den Graven,
En de eerste van die naam, 't besit van sulk een have;
Die myne vyanden voor myne voeten sie,
En Brabands Heerschap dus in myn geweld: en die
De son op 't schoonste siet, denkt niet hoe haast het schemerd.
Daar in myn middagslaap de wilgeboom te Hemert
My lieflyk overschauwd, word zy myn Lykcypress,
Die, door quaa toesicht, val myn Vyand in het mes.

Het is volgens *Contractus*, zeker, dat de vyanden, meenende door de dood van *Diederik de* IV^de^, nu alles gewonnen te hebben, eer de ontsteltenis bedaarde, met een geweldige macht op Dordrecht aanvielen en het zelve veroverde; dog *Godefried* van Lotteringen, aan wien de belangen van den Hollandsen Graaf, waar aan de zyne verknogt waren ter herte gingen, te meer, dewyl hy wederom met deszelfs vyanden in onmin was geraakt, kwam Graaf *Floris* te hulp, veroverende Dordrecht, omtrent het Jaar 1050; schoon de andere oude Schryvers niets van dit alles melden. Hoewel zyne vyanden, en voornamelyk de Bisschop van Utrecht hem voor den onrechtvaardigen bezitter van die landen aanzagen, schynd *Bernulfus*, die geen liefhebber van den oorlog was; nog zyne bondgenoten, hem voor eenigen tyd in het gerust bezit daar van gelaten hebben; want *Kolyn* getuigd, dat hy, even als zyne Voorzaten, voortvoer met het heffen van tollen te Dordrecht, van alle de koopmanschappen, die de Rivier op en neder gevoerd wierden.

Bernulfus, in in den jare 1054, gesturven zynde, wierd *Wilhelmus*, een Geldersman, de Zoon van *Wikingus*, en broeder van *Wichardus*, Voogd van Gelderland, tot de eenentwintigste Bisschop van Utrecht verkoren. Van hem word getuigd, dat hy een schrander en dapper man was, dog even daarom een gevaarlyk Nabuur voor Holland, zynde gestyfd door de bystand van den Voogd van Gelderland.

Keizer *Hendrik de* III^de^, bygenaamd *de Zwarte*, overleed in den jare 1056, latende het Ryk aan zyn Zoon, *Hendrik de* IV^de^, in dien tyd

tyd nog maar vyf Jaren oud. Zyne Moeder en Voogdesse *Agnes*, die het Ryk als Regentesse bestierde, zogt, gedurende zyne minderjarigheid, zig zo veel buiten alle twist te houden als maar enigzints mogelyk was, leggende alle hare zorgen ten kosten om hem een zeer goede opvoeding te bezorgen; ook kan men van hem zeggen, dat hy alle de hoedanigheden van een groot Vorst heeft bezeten, zynde van nature dapper, mild, zagtzinnig, goedaardig; dog hy was *al te goed*, toelatende dat zyne Staats-Dienaars zyn gezag misbruikten, en daar door veele ongerechtigheden pleegden, wel wetende dat de Vorst te goed was van hen te straffen, zo dat zyne *al te groote goedheid* een gebrek was, dat aan het gemenebest meerder onheil heeft aanbragt, als de ondeugd van een ander Vorst, zoude hebben konnen doen; waar aan moet toegeschreven worden, dat niet alleen verscheide Ryks-vorsten, maar zyn eige Onderdanen hem wederstaan hebben.

Maar, zal men vragen, was dit geen muitery? Neen, want het voorgeven van *Hobbes*, dat een Vorst zyne onderdanen niet konde beledigen, is voor lang, als een uitgestamt gevoelen verworpen; en *de Groot* heeft dit zeer wel getoond. Is het niet het zelve quaad of ik van den Vorst zelf, of, met zyne toelating, van zyne onrechtvaardige Staatsdienaars beledigd word. Is de onrechtvaardigheid, die ik moet ondergaan, minder onrechtvaardig om dat zy my door de al *te groote goedheid*, dan of zy my door quaadheid overkwam; en dan mag men den Vorst in dit quaad doen wederstaan. Daar van vind men een voorbeeld in het Koningryk van Hongarye, alwaar, in den Jare 1222, een fundamentele Wet gemaakt is, onder den Koning *Andries de* IIde, met den Tytel *van Wet van den Koning Andries*, waar by wierd vastgesteld, dat, wanneer de Koning de Voorrechten der burgeren krenkte, zy recht hadden van hem wederstand te bieden; dog het is ook waar, dat dit Koningryk toen nog niet geheel zyne vryheid verloren had, want de volstrekte afhankelykheid en slaverny kan zodanig een wet niet dulden. Wy vinden ook by *Goldaſt*, een keur van *Jodocus* Markgraaf van Moravien, en verkoren Keizer van Duitschland, waar by vastgesteld word, dat men de Majesteit mag wederstand bieden, wanneer hy tegen de vastgestelde orde des Keizerryks handeld, en dus moet aan die dwaze, *al te groote goedheid*, alle de onrusten, in zyne regeering ontstaan toegeschreven worden.

Hy schynd die zwakheid van jongs af aan ingezogen te hebben, want zyn Moeder *Agnes*, anders eene deftige Vorstinne, liet haar van

de Staatsdienaars misleiden; die zy echter de hand boven 't hoofd hield, zo dat niemant over derzelver doen dorst klagen. Daar door liep alles zodanig in de war, dat *Hendrik de* IV[de], in den Jare 1060, oud omtrent elf Jaren, de regering moest aanvaarde; dog dewyl hy in alles de raad van zyn Moeder wilde volgen, zo was die Vorstinne de Staatsdienaars nog te veel in de weg, boezemende de Vorst veele quade zaken tegen zyne Moeder in, zo dat zy, in den Jare 1068 het Hof moest verlaten, wordende de voet geligt van hen die zy groot gemaakt en zo veel vertrouwd had.

Toen kon men, met den dertien jarigen Prins doen wat men wilde; men vierde zyne wellusten die zyn deugd bezoedelde; en ontstonden 'er, door het plegen van onrechtvaardigheden, onlusten, dan moest de dapperheid van den Prins de rust herstellen; aldus is zyn gansche Regering een aaneenschakeling geweest, van verdrukkingen, daar uit ontstane opstanden, en dappere daden om die te dempen, tot dat hy, na twee en zestig veldslagen te hebben bygewoond, zonder de zoetigheid van een rechtvaardige regering gesmaakt te hebben, den 7 Augustus 1106, te Luik is overleden.

De nieuwverkorene Staatkundige *Wilhelmus*, bisschop van Utrecht, wist, door middel van de Staatsdienaars, van *Agnes*, uit naam van Keizer *Hendrik de* IV[de], opene brieven te verkrygen, waar in het Utrechtse bisdom in de bezitting van alle voorrechten, en van deszelfs aangematigde goederen bevestigd, en waar by dezelve als op nieuws daar aan geschonken wierden, welke brieven by *Heda* te vinden zyn. Dit was een schreeuwende onrechtvaardigheid, waar door het Hollandsche Graafschap grotelyks benadeeld wierd. Wy merken, met een zeer geleerd Schryver daar op aan.

Hier was de Keizer, of liever zyne Staatsdienaars, al weer ten eerste gereeed om een ander mans goed, indien die brieven waarachtig zyn, weg te schenken. In den eersten brief word het noorder gedeelte van Holland, 't welk toen volgens *Ubbo Emmius*, den naam van westlingen voerde, met de Abdye van Egmond, aan den Bisschop geschonken. In de andere brief word hem een groot gedeelte van Zuid-Holland toegewezen. De Keizer had dat goed weg te geeven, hy verloor 'er niets by. Maar de vraag is, met wat Recht dat hy zo mildadig was, in den Bisschop byna gansch Holland te schenken. Wat bewys is 'er dat hy Meester van Holland was, of dat Holland zelf een Leen van het Keizerryk is geweest. En al was het een Leen van 't Kei-

zer-

zorryk geweest; wat recht had hy om dat aan een ander opredragen. Maar dat Holland geen rechte Leen van 't Ryk is geweest, is by onze beste Schryvers een gewisse zaak; gelyk men zulks by *Grotius* en *Alkemade* vind aangetekend.

Indien de Koning van Denemarken gansch Holland aan de een of ander Vorst vereerde, gevende voor reden van zyne vereringen, dat de Noormannen en Denen, deeze landen van ouds bemachtigd en eenigen tyd bezeten hebben, zou 'er wel een Schryver zyn die zodanig een vereering zou doen gelden, en zyne herssenen uitputten van de wettigheid van dezelve te verdedigen? Wat grooter recht had een *Hendrik de* IV^de^, om de Hollanders, ongevraagd en ongehoord, aan een naburig Bisschop te onderwerpen, als een Koning van Denemarken.

Het is waar, de Noormannen hadden het Land met geweld, en tegen alle Recht en Reeden verovert. Wat beter recht heeft een *Pipyn*, of *Carel de Groote* gehad? Het recht der wapenen is hun eerste en hunne laatste reeden. En hebben zy al een wettig recht gehad, dat is, gelyk wy zagen, weggeschonken aan *Diederik de* I^ste^, Graaf van Holland. Of, zo de Hollanders, door eige dapperheid, onder het bestier van den gemelden Graaf, als hun verkoren Hoofd, zig zelven gered hebben, gelyk *Vossius* en anderen geloven, dan was het recht van hunne wapenen, waar door zy de dienstbaarheid afgeschut hadden, ten minsten zo goed als dat van de Keizeren of fransche Koningen.

Bisschop *Wilhelmus* van Utrecht, dit qualyk verkregen recht willende doen gelden, maakten in den Jare 1058, een verbond met de Aartsbisschop van Keulen, de Graaf van Leuven, de Voogd van Gelder en de Graaf van Kuik, om Graaf *Floris de* I^ste^ met de wapenen te dwingen die landen en goederen aan den Bisschop van Utrecht af te staan. Zy vielen ten dien einden in Holland met een zo groot Heïr dat machtig genoeg scheen om Graaf *Floris*, met alle zyne bezittingen op te slokken. Graaf *Floris* gaf daarom de moed niet verloren, maar alle zyne Edelen, Ridderen, Schildknapen en groot getal dappere Soldaten, by een verzameld hebbende, trok hy met dit Heïr na Dordrecht, wel wetende dat dit de eerste stoot, als de voornaamste Twistappel zynde, zoude moeten uitslaan.

Men verhaald; dat een Krygservaren Edelman hem geraden hadde, veele Putten en Kuilen te delven, en die met hooy en stroo te dekken, aan de kant alwaar zyne Vyanden verwagt wierden, om de aan-

val-

vallende Vyanden daar in te doen storten. Maar alle onze oordeelkundige Oudheidkenders, hebben reets voorlang ontdekt dat dit een van die verdigtzels is, waar van onze Chronyken vol zyn; dog de Vaderlandsche Historie schynd geloof daar aan te slaan, om dat in den Oorlog, nog hedendaags, veele krygslisten in 't gebruik zyn. Wy hebben reets voor heen gezien, dat dit land met veele Kanalen doorsneden was; en het kan wel zyn, dat Graaf *Floris*, nog al meerder afsnydingen, alwaar zulks nodig was, daar by heeft doen maken, om de Vyanden te dwingen over de daar overleggende bruggen te trekken, alwaar hy, in zyne verschansingen, een groote macht, met een hand vol dappere Soldaten kon wederstaan, want het gebruik van Pontons, en leggen van Schipbruggen was toen nog niet bekend. Het geen ons nog minder, aan het maken van die bedekte kuilen, en Putten, geloof doet slaan; is, dat dit van veel minder nut zoude geweest zyn; en om dat *Melis Stoke* niets daar van meld.

Floris, zyne Vyanden, in een zo groote menigten op een gedrongen, zonder de handen te konnen roeren om zig te verdedigen, tusschen die affnydingen besloten ziende, viel, met zyne dappere manschap onder een groot geschreeuw, en geluid van hoorens en trompetten op dezelve aan, en heeft een vreesselyke slachting onder dezelve aangeregt; en men vind aangetekend, dat 'er omtrent veertig duizend Vyanden gedood en zeven en twintig duizend gevangen wierden. Het kan wel zyn dat dit getal, gelyk het gemeenlyk gaat, aan de zyde van de overwinnaars, wat al te groot is opgegeven; dog dat 'er veelen gesneuveld, zo verslagen als in de gragten verdronken zyn, is zeeker, en Graaf *Floris de* Iste, behaalde aldus een volmaakte overwinning op zyne Vyanden, neemende ook veelen gevangen, waar onder geteld worden, de Bisschop van Luik, de Graaf van Leuven en de Voogd van Gelder, aan wien dit ongeval te beurt viel, op Sint Odulfsdag, van den Jare 1058, des morgens met het opgaan van de Zonne. De gevangene Heeren moesten ieder twee duizend marken voor losgeld betalen.

In den Jare 1061, volgens *Melis Stoke*; andere zeggen 1062, kwamen de Aartsbisschop van Keulen, de Markgraaf van Brandenburg, en de Graaf van Kuyk wederom, met een groot Leger, in Holland, dog wierden door Graaf *Floris*, te Heusden, *op Sint martins dag te mid-zomer*, volgens de gemeene Chronyk, andermaal verslagen en op de vlucht gedreven.

Dit

Van den staat dezer Landen, onder de Graaven Diederik de IIIde, Diederik de IVde, *en* Diederik de Vde, *van Holland, van het Jaar* 1000 *tot* 1092.

Dit schynd mede een bloedige Veldslag te zyn geweest, want de Graaf en een goed getal van zyne Krygsluiden waren te zeer afgemat om den Vyand te vervolgen, maar *Floris* lag zig van vermoeidheid, by Hemert, onder een boom ter neder, waar in hy door de anderen mede gevolgd wierd, vallende wel haast in een diepen slaap, zonder Schildwachten uittezetten, of behoorlyk zorg voor hunne veiligheid te dragen. De Graaf van Kuyk, die gevlucht was, en zig niet verre van daar verborgen hield, daar van bericht ontfangende, trok met zyn volk in stilte daar na toe, om die slapende af te maken. Een Soldaat sloeg de Graaf *Floris de Iste* dood, en nog zes en twintig honderd der zyne moesten dit zelve Lot ondergaan, op den 18 July 1061.

Floris de Iste, had by zyne Gemalinne *Geertruyd*, Dogter van den Hertog *Herman* van Saxen, verwekt, vier Zoonen, *Diederik*, *Albrecht*, *Floris* en *Pieter*, die naderhand Kanonnikken van de Kerk van Sint Lambert te Luyk geweest zyn; en eene Dogter genaamd *Machteld*, die de oudste van alle de Kinderen geweest schynd te zyn, eene zeer schoone Princesse, die naderhand Koninginne van Vrankryk wierd, en door de Fransche Schryvers *Berta* genoemd word. Die tweederley benaminge heeft een zeker Schryver op het voorbeeld van anderen, doen dwalen, stellende, dat *Floris de* Iste, twee Dochters heeft nagelaaten, *Bertha* en *Magteld*. Dit is een vergeeflyke misslag; maar waarom hy daar op heeft laten volgen; *en eenen minderjarigen Zoon*, Dirk *genoemd, die, onder 't opzigt van zyne Moeder Geertruid, hem in 't Graaflyk bewind over Holland, opvolgde*, kan ik niet begrypen, want hy heeft by *Schriverius* over de Graven, het navolgende, *pag.* 75, konnen lezen.

„ Aangaande des Graafs Kinderen, dat *Albrecht*, *Floris* ende
„ *Pieter* Kanonnikken geweest hebben der Kerke van St. Lambert
„ tot Luyk, vind ik ook elders. Maar de Dochter *Machteld*, wiens
„ schoonheid gepreezen word, en de wettige Huisvrouwe geweest
„ is van Konink Philips de eerste van dien name Koning van Vrank-
„ ryk, in 't getal de XXXIX word by de Fransche Schryvers Berta
„ genaamd."

Diederik de Vde was, na het gevoelen van de geleerdste Oudheid-

kenders, omtrent agt of negen Jaren oud, toen zyn Vader zo ongelukkig, tot onheil van Holland, het leven verloor; zo dat hy nog niet bequaam was om de Regeering zelf te aanvaerden. Zyne Moeder, *Geertruid* of *Gertruda*, Gravinne Weduwe nam de Voogdye over haren Zoon, en de Landvoogdye over zyne Staten, volgens het goedvinden der Staten onder den Tytel van Gravinne, waarom zy de zevende, onder de Graven genoemd word, op zig, zynde niet alleen een zeer brave Vrouw, en die het grootste recht daar toe had, maar wiens schouwderen te zwak waren om dien zwaren last, in die haghelyke tyden, te dragen; waarom zy, by *Scriverius* aldus sprekende word ingevoerd:

'k Was d'eerste, die den last der Graaffelyke Kroone
Twee Jaer lang droeg op 't Hoofd alleen en Weduvrouw:
Maar endelyk beducht voor mynen teeren Sone,
En Graaffelyk gebied, gingh ik een tweede trouw
Met Robrecht aan de Fries, die 't Graafschap sou berichten,
Als momber van myn Kind en Schutsheer van zyn land.
Ten lesten hielp de dood met hare snellen schichten,
My by myn eersten Man en Vader onder 't sand.

En *Oudaan*, die wy, zonder ongenoegen aan de Liefhebbers van de Vaderlandsche Oudheden te geeven, niet konnen over slaan, zegt van haar:

Vrouw Geertruid bind het bloed van Hollanders en Sassen,
En heft, gelyk van nieuws, die landaard in haar assen,
Ontvalt het land den stut door 't dooden van haar Heer,
Die Mannelyke Vrouw treed in diens spooren weer.
Dog vrouwe schouderen beswyken in het dragen,
Van sulk een last, ten zy een sterker hulpe schragen.
Kom, Robbert, die van schoft zo taey syt als een Fries,
'k Getroost my; helpt het niet, te lichter landverlies.

Wilhelmus, Bisschop van Utrecht, ziende dat de Jongen Graaf nog niet in staat was zyn Land te beschermen, en dat het Opperbestier in de zwakke handen van een Vrouw vervallen was, meende het nu den regten tyd te zyn van zyne onwettige vorderingen op Holland te doen gelden, ten welken einde hy zig, met zyne Bondgenooten, ten Oorlog toeruste. Dit bragt de Graaffelyke Regentesse in de uiter-

ſte verlegenheid, het geen nog geweldig toenam, wanneer *Robert* van Vlaanderen, of van Kaſſel, naderhand bygenaamd de *Fries*, zoon van *Boudewyn de* Vde, Graaf van Vlaanderen, wiens onderneming, om vergelegene Landen te veroveren mislukt was, mede in het graafſchap van haren Zoon viel, zoekende het zelve te veroveren. *Geertruda* bood hem een wakkeren tegenſtand, maar zonder hem te konnen verdryven.

De Landzaten hadden een zekere natuurlyke afkeer van een Vrouw geregeerd te worden, en de Staten waren ook van gevoelen dat het land een dapper beſchermer noodig had; waar op het tot een verdrag kwam, waar by vaſt geſteld wierd, dat *Geertruda*, met *Robert de Fries* in den echt zoude treden, zullende hy, als Graaf van Holland, het beſtier aanvaarden Deeze voerd *Scriverius*, ſpreekende aldus in:

Van eenen Vlaamſchen Graaf ('t is waar) ontfing ik 't leven,
Maar voer den naam van Fries, als winner van dat land.
'k Heb Hollands grens verbreyd, en hadde meer bedreven,
En had zich tegens my geen dobbel beyr gekant.
Vreeſt, Lotharyker, vreeſt, laat ſchrik uw ſteegheid buigen,
Ghy myter-muts van 't Sticht: geweld en wrocht noyt goed.
My zelven roem ik niet, myn' daden ſullen 't tuygen,
Dat my de macht ontviel, maar nimmermeer de moed.

Dog *Oudaan* ſpreekt aldus van hem.

De reet van Walcheren, by Vlaming en Hollander,
Soo vaak met bloed beſproeid, hecht Robbrecht aan elkander:
Die Vlaandrens Soon de Vrouw van Holland neemt in echt.
Helpt u die Bultenaar om heerſchappy en recht;
O gemaalin! o wees! 't een ſal u Vlaandren boeten,
En 't weifelend geluk ſtaat nog op wankle voeten.
Wie weet, o Didrik, wat u toekoom by geval,
Waar toe Stiefvaders hulp u nooit gebreken ſal.

Vraagd men, wat recht *Robert de Fries* had, om in de Landen van den Hollandſchen Graaf te vallen? Wy antwoorden; het recht van gewapende gelukzoekers, die alles aanvallen wat hen aanſtaat, en daar het geweld ſpreekt moet het recht zwygen. Hoor wat *Scriverius*, handelende van de Graaven, van hem getuigd:

„ In 't Graafſchap van *Boudewyn*, en in zyn Huis (van Vlaande-

 „ ren)

„ ren) was nu al eenige honderd Jaren, byna als of 't een eeuwige
„ wet was, onderhouden, dat een van de Zoonen, die den Vader
„ meest behaagde, den naam van denzelven kreeg, en alleen de heer-
„ lykheid van geheel Vlaanderen erfde: de andere broeders moesten
„ of dezen onderdanig en gehoorzaam zyn, en haar leven zonder
„ eere doorbrengen, of buitenslands met haar eigen daden zoeken
„ op te komen, zo ze niet liever en hadden in ledige luiheid hare ar-
„ moede, met een ydele vertroosting van een hooge afkomst, te ver-
„ dragen. Dat geschiede tot dien einde, op dat de vermaartheid van
„ 't huis, als de Provincien onder veelen verdeelt werden, door ar-
„ moede niet en zoude vervallen.

„ Als dan *Boudewyn de Oude*, nu twee Zoonen geteeld hadde,
„ *Boudewyn* en *Robert*, zo heeft hy *Boudewyn*, zynen universelen
„ Erfgenaam gemaakt: maar *Robert*, zo haast als die tot bequame
„ Jaren, om de wapenen te dragen, gekomen was, rykelyk voorzien
„ met Schepen, met goud ende zilver en andere toerustingen tot ee-
„ ne verre reize, hem beveelende, dat hy na andere natien zou
„ trekken, ende, zo hy een held was, met zyne daden Ryk en Ryk-
„ dommen gewinnen.

„ Hy, zyn Vaders raad aannemende, ging te scheep met een groo-
„ te meenigte volks, alzo die 't land zelf tot een last scheen te wezen;
„ en nam voor hem na Gallicien te trekken, en dat in te neemen zo
„ 't Godt beliefde: maar als hy, na weinige dagen, aan onbekende
„ stranden was gekomen, ende daar te lande op de Inwoonders wat
„ begonnen had te rooven, zo kwamen diezelve terstond, van alle
„ kanten, uit met de Wapenen; zy stonden zyn geweld tegen, en
„ vogten zo dapper dat ze hem, hoewyl hy zig een wyle tyds kloe-
„ kelyk had geweerd, evenwel in de vlucht sloegen, en tot de Schepen
„ toe vervolgden, en byna al zyn volk dood smeeten; zo dat hy met
„ weinigen tot zyn Vader wederkeerde, van welke hy met spytige
„ woorden verstoten wierd, als die zyne zaken qualyk hadde aange-
„ leidt, en ging over zulks, wederom op een andere manier, zyn
„ avontuur zoeken, het welk hem hier mislukt was; met voorne-
„ men van alles te lyden wat te lyden was, om met beter ridderlyke
„ daden de kladde van de voorgaande fouten uit te wisschen.

„ De Schepen wederom vermaakt, en het getal der Krygsluiden
„ vernieuwd zynde, begaf hy hem andermaal ter Zee, om te reizen
„ en te doolen tot dat Godt hem ergens, in verre landen, eenige
„ plaats

„ plaats zoude vergunnen. En ziet, na weinige dagen, kreeg hy zo
„ een fellen tempeest, dat hy veele van de zynen verloor, ende zelf
„ naakt ende van alles ontbloot, met groote moeite aan 't strand geraakte. Doe nam hy voor, onder de genen die na Jerusalem in bedevaart trokken, na Constantinopolen hem te begeven, alwaar hy, door de verscheide bezendingen van de Noormannen, die onder den Keizer van Constantinopolen dienden, was verzogt te komen, hem belovende, zo hy daar maar kwam, de regeering van eenige Staten, ja genoegzaam 't gebied over geheel Griekenland. Maar als de gezeide Keizer, dit vernomen had, deedt hy al Rivieren, waar door men in Griekenland mogt komen, met wachten bezetten, op dat ze hem betrappen en ten eersten ombrengen zouden.

„ Ten laatsten, merkende dat al het voornemen, van zig zelf aldus groot te maken, zo qualyk afliep, liet hy alle aanslagen, van uitheemsche natien te beoorlogen, vooreens en altyds varen, ende deede een inval in *Friesland*, (*indien tyd dreeg Holland, Zeeland, Westfriesland* en *Friesland die algemeene benaming*) dat naast *Vlaanderen* gelegen was, (*dat is Zeeland*) daar *Diederik*, en na deazelven, *Floris* zyn broeder, over geheerscht hadden. Twee malen leverde hy daar slag, ende wierd verjaagd. Edoch zo wierden de Inwooners, ten lesten, het menigvuldig stryden zo moede, alzo zy zagen, dat hy gantsch geresolveerd was of te overwinnen, of dood te blyven, dat zy haar van zelvs aan hem overgaven. (*Te weeten, by verdrag, onder voorwaarde, gelyk wy zagen, dat hy met de Gravinne Weduwe Geertruda zoude trouwen, en, onder den Tytel van Graaf van Holland, het land zoude bestieren.*)

„ 't Welk als zyn broeder *Boudewyn* vernam, (want ondertusschen was zyn oude Vader *Boudewyn*, bygenaamd *de Godvruchtige*, ziek geworden en gestorven) kwam dezelve met een groot Leger, om *Robert* wederom met geweld van daar te verdryven. (*De reden daar van is na alle waarschynlykheid geweest, om dat hy als Graaf van Vlaanderen, recht op Zeeland meende te hebben, en om dat hy zyn dapperen broeder liever verder van de hand had gezien.*)

„ *Robert* zond hem Ambassadeurs te gemoet, ende liet hem om Godes wille bidden, hy wilde gedenken, dat hy zyn eigen broeder was; dat hy dog de natuurlyke band, die de barbaren zelf in eere houden, niet wilde schende, dat hy hem liever wilden erbarmen over al de moeiten, arbeiden en zwarigheden, die hy in zyn uit-

„ landigheid

„ landigheid geleden, en daar hy zyn leven in doorgebragt hadde;
„ hy zoude hem dog te vreede houden, met het geluk, dat hy de ge-
„ heele erffenisse van hun Vader, die, na 't recht der Natuur, tus-
„ schen haar beiden behoorden gedeelt te zyn, alleen was genieten-
„ de, daar hy *Robert* van versteken zynde, buitenslands, van zulk
„ een hogen staat vervallen, tot de uiterste armoede geraakt was,
„ ende gedwongen geweest vreemde Natien te beoorlogen, ende al-
„ les te water en te lande te verzoeken, om zynen broeder niet lastig
„ te vallen over de portien van de Vaderlyke goederen, die hem toe-
„ kwamen: die nu ganschelyk vervallen, ende vermoeid van zo
„ veele arbeiden en tegenspoeden, zig neder gezet had in een zeer
„ klein hoekje lands, van 't welke bekend was, dat het minste ge-
„ deelte zyn broeders heerlykheid niet toebehoorden.

„ Eindelyk voegde hy daar by, dat hy vast en onveranderlyk voor
„ hem genomen had, daar geschiede wat 'er mogt geschieden, dit
„ land in te houden, of als een geruste plaats voor zyn aanstaande
„ Ouderdom, of immers als voor een plaats van een eerlyke dood
„ ende begraeffenisse.

„ De broeder, door dit alles niet bewogen zynde, voerde al vast
„ een sterk Heyr Leger na Vriesland toe. *Robert* moest hem tegen
„ gaan, zo als deede, met uitgelezen wakkere jonge gezellen, die
„ zo vogten, dat 'er aan de zyde van *Boudewyn*, veele verslagen,
„ meerder gekwest, en al te zamen op de vlucht gebragt wierden:
„ Dewelke hy, met grooten yver willende stutten, om den slag te
„ hervatten, drong hy hem zelve, ligtvaardig en daar de vyanden
„ allerdigtste by een stonden, ende wierd daar dood geslagen. Wiens
„ dood vernemende, deede *Robert* terstond een inval in Vlaanderen,
„ en kreeg het zelve, als by gerechte successie hem wel toebehoren-
„ de, onder zyn geweld.

„ Boudewyn had een Zoon, die nog minderjarig, ende tot de
„ Wapenen te dragen onbequaam was: Die vlood terstond zo haast
„ als hy de tyding had ontfangen, dat zyn Vader aldus verslagen, en
„ zyn Oom in Vlaanderen ingevallen was, na *Philips*, den Koning
„ van Vrankryk, om bystand, en om zyn Vaders dood te mogen
„ wreken, alzo dezelve den Koning, ende zyne Voorzaten, dik-
„ wyls, in groote ongelegenheden, goeder bystand gedaan hadde,
„ en eenige Steden nu van *Robert* ingenomen, van hem ter schenk
„ had gekregen.

„ De

„ De Koning, over dit lelyke feyt, dapper ontsteld zynde, trok „ van stonden aan, zo los henen, met opgeraapte Krygsluiden na „ Vlaanderen toe, zyn eigen magt, onbedagtelyk, al te grof, en „ des Vyands zwakheid al te weinig achtende:

„ *Robert* zag, dat het hem des te meer nodig was list te gebruiken, „ als hy met geweld tegen den Koning te min bestaan konde. Hier „ om veinsde hy hem een tyd lang, te vreezen, ende te willen vluch- „ ten; maar op 't onvoorzienst, storte hy al zyn volk uit hare lagen, „ uit komende op 't Heyr van den Koning, en bragt daar zulk een „ schrik in, dat ze hare wapenen wegwierpen, ende elk om een „ goed heen komen zagen.

„ *Boudewyns* zoon, ziende dat 'er weinig hoops te stellen was op „ de wapenen van den Koning van Vrankryk, nam hem zyn Moeder „ de Weduwe (*Richild van den Berge*) ende kwam by *Hendrik* den „ Koning der Duitschen tot Luyk, deszelvs hulp en bescherming oot- „ moedig verzoekende tegens het geweld en de overlast van *Robert*, „ als die zynen eigen broeder, in den slag overwonnen zynde, had- „ de omgebragt, ende zyn Vrouw en Kinderen uitdryvende, hy het „ Graafschap met een Tyrannische wreedheid had ingenome. Ende, „ op dat hy hem, meer verplichten zoude, gaf hy Sint *Lambert* over „ het Graafschap voormaals toebehoorende den Graaf *Reinier*, met „ een sterk Kasteel genaamd Berg, welke landen zyne Moeder, van „ haar eerste Man, voor een Douarie hadde gekregen, die de Bis- „ schop van Luyk, den Hertog Godevaard, en deeze wederom aan „ Boudewyns Zoon, voor een benificie gegeven heeft.

„ De Koning, met deeze prys gekogt zynde, om zo te zeggen, „ beval den Bisschop van Luyk, den Hertog en andere, Heeren van „ Lotteringen, dat ze hem in zynen nood zouden helpen, ende *Ro-* „ *bert*, zo hy met gemoede niet en wilde vertrekken, met geweld van „ wapenen zoude uitdryven. Deeze zyn dan terstont, met haar Heyr „ Leger in Vlaanderen gekomen. Maar doe zy verstonden, dat de Ko- „ ning van Vrankryk, met hem nu al verzoend was, ende hem een „ goede getrouwe Vriend was geworden, door de Satisfactie, die „ hem was gedaan over het voor gepasseerden, keerden zy wederom „ zonder iets te verrigten, oordelende, dat het geheel ongeraden was „ met hare particuliere magten, tegen zo een magtig Koning te vel- „ de te trekken.

„ Zo bleef *Robert* voort in geruste bezittingen van Vlaanderen.

„ *Dus verre* Lambertus Schafnaburgensis, *die tenzelven tyde geleeft*
„ *en alles oprecht beschreven heeft*; *zo dat men het getuigenisse van*
„ Douza den Zoon, *hier niet behoeft*. Dog hy is te kort omtrent het geen in Holland is voorgevallen, dat wy nu wat nader bezien moeten.

Het Huwelyk tusschen *Geertruda* en *Robert de Fries*, volgens het te Oudenaarden gemaakte verdrag, in den Jare 1063 voltrokken zynde, en *Robert*, onder den Tytel van Graaf, de voogdy over den jongen Graaf *Diederik* en teffens het Landbestier aanvaard hebbende, regeerde zo wel en getrouw als men zou hebben konnen wenschen. Hy oeffende de oppermacht als Graaf en word daarom, by veelen, de negende Graaf van Holland genoemd, mogende hy zo wel de negende, als zyn vrouw de agtste onder de Graven geteld worden. *Robert* moest echter, wanneer de jonge Graaf zyne mondige jaaren bereikt zoude hebben, het graafschap aan den zelven overgeven, gelyk recht en billyk was; dog in dat geval zou hy het graafschap Aalst, de vier Ambagten, en de vyf Eilanden bewester Schelde blyven behouden. Dit alles geschiede met goedkeuring van zyn vader, *Boudewyn*, Graaf van Vlaanderen, die deeze onderneming van zyn Zoon begunstigd had, gelyk *Melis Stoke* getuigd.

Dit onthusten de maatregelen van *Wilhelmus*, Bisschop van Utrecht, die graag geheel Holland aan zig onderworpen had, zodanig, dat hy niets daar tegen dorst onderneemen. Hy ondernam zelfs, in den Jare 1064, een bedevaard na het Heilige Land, in het gezelschap van verscheide Bisschoppen en andere groten, nemende eenige Duizenden mindere perzonen, krygsluiden en bedienden, tot hunne veiligheid meede; dog die pelgrims wierden van de Arabische Rovers, overvallen geplunderd en deerlyk mishandeld, gelyk de Abt van Ursbergen getuigd, en *Schafnaburgensis* verzekerd, dat Bisschop *Wilhelmus* geheel naakt wierd uitgeschud, en zodanig gehavend dat hy, als dood, onder de gesneuvelden, op het zand gevonden wierd; egter wierd hy verbonden en behouden. *Marianus*, die dit, over het Jaar 1065, zeer breedvoerig beschreven heeft, voegd daar by, dat 'er, met den mishandelde Bisschop van Utrecht, maar omtrent twee duizend na huys keerden.

In den Jare 1067, overleed *Boudewyn de Oude*, Graaf van Vlaanderen, Vader van Boudewyn van Vlaanderen en van *Robert de Fries*, ervende de eerste geheel Vlaanderen met alles wat daar toe behoorden, onder de naam van *Boudewyn de* VI^de^. Hy was met die erffenisse niet

te

te vrede, maar gaf voor, dat zyn broeder *Robert*, de Zeeuwse en Vlaamsche Eilanden ten onrechte bezat, als hem toebehorende, willende dat die dezelve aan hem zoude afstaan, anders dreigde hy hem met de Wapenen te zullen verdryven.

Robert deed alles, gelyk wy zagen, wat mogelyk was om zyn broeder reeden te doen verstaan, die, door de Bisschop van Utrecht, en zyne aanhangers opgestookt, even hardnekkig bleef; en zig zyn eigen ongeluk op den hals haalden, zo dat dien Oorlog, aan de zyde van *Robert de Fries*, schoon tegen zyn eigen broeder gevoerd, uit nooddwang om zig te verdedigen, volkomen rechtvaerdig was; want het recht van myn eigen leven en bezittingen te beschermen, is een van de heiligste natuur-wetten, gelyk de beroemde *Barbeyrac* zeer geleerd heeft aangetoond; en aldus had nog *Richilde*, Weduwe van *Boudewyn de* VI^de^, nog haar Zoon *Aarnout*, recht van klagen dat Robert, zyn broeder in een wettigen Oorlog gedood, en by wedervergelding van aangedaan ongelyk, deszelvs Graafschap had ingenomen, want de belediging, die den Oorlog ontsteekt, zeggen de Rechtsgeleerden, duurd zo lang als den Oorlog, en eindigt eerst met het sluiten der Vrede.

De Koning van Vrankryk, in den jare 1071, een verdrag met *Robert de Fries* aangaande en deszelvs Stiefdochter, de schoone Princesse *Machteld* (of *Berta*) Dogter van *Floris de* I^ste^ ten huwelyk nemende, erkende daar door de wettigheid van *Roberts* bedryf, belovende hem te zullen bystaan; het geen den aanslag, door Keizer *Hendrik de* IV^de^ tegen hem gesmeed, ook deedt mislukken, wordende het Duitsche Leger, reets tot in Henegouwen doorgedrongen, geslagen en op de Vlucht gedreven.

Het eenigste dat wy tegen *Robert de Fries* konnen inbrengen, is, dat hy meerder zorg gedragen heeft voor de verzekering van zyn nieuw verkregen Graafschap Vlaanderen, als te zorgen voor het Graafschap van zyn Stiefzoon. Dit is ook zo qualyk niet te nemen, want eigenbelang gaat voor alles; ook zal hy van gevoelen zyn geweest, dat niemant Holland zoude durven aantasten zo lang hy overwinnaar in Vlaanderen bleef, en even dit was de Staatkundige reden van Hollands ondergang.

Wy hebben voor heen gezien, dat *Godfried*, Hertog van Lotteringen, (dat is van Braband, dat in dien tyd, Lotteringe genoemd wierd) altoos den Graaf van Holland had by gestaan, zynde de Staatkundige reden daar van het oogwit om den Graaf van Vlaanderen, zyn Nabuur,

buur, niet te magtig te laten worden, die toen de party van den Bisschop van Utrecht had gekozen, en, wegens zyne vorderingen op Zeeland, een Vyand van den Hollandschen Graaf was; maar *Godefried de* Oude, in den jare 1070, overleden zynde, en Holland met Vlaanderen een belang hebbende verkregen, zo meende *Govaard met den Bult*, Hertog van Braband, deszelvs Zoon, dat nu zyn belang vorderde, de zyde des Bisschops van Utrecht te verkiezen, want het Eigenbelang is altoos de voornaamste bewegende oorzaak der daden.

Dat zelve eigenbelang deedt *Richilde* en *Aarnout* nog blyven aanhouden om bystand by Keizer *Hendrik de* IV^de^, by *Govaard met den Bult*, en *Wilhelmus*, Bisschop van Utrecht, en andere Bondgenoten, die op den Landdag te Luyk, te zamen, ten overstaan des Keizers, een verbond maakte, om Holland aan te vallen. *Govaard met den Bult*, wierd tot Opperhoofd van dit verbond, en van het verenigde Leger, aangesteld, om dat hy een zeer dapper en ervaren krygsman was. Ook had *Wilhelmus*, die het Graafschap van Holland, als een Leen van het Utrechtsche bisdom aanmerkte hem dat Graafschap geschonken. Het oogwit van dit verbond was tweeledig; eerst om Holland aan den Bisschoppelyke zetel van Utrecht te onderwerpen; ten anderen, om *Robert de Fries* te dwingen, Vlaanderen van bystand te ontblooten om Holland by te staan, waar door de bondgenoten gelegenheid zoude verkrygen, *Aarnout* in 't bezit van Vlaanderen te stellen.

Men spotte in Holland met het voorgeven, dat Holland een Leen van Utrecht was, maar te Utrecht wierd dit aangezien voor een zaak die onwedersprekelyk was. Dit laatste nu ondersteld zynde, zo vraagd men. Zagen, die van Utrecht, den Bisschop voor een Oppermachtig Heer aan, die macht had zodanig een aanzienlyk graafschap weg te schenken aan wien hy wilde. Neen, hy mogt niets diergelyks doen zonder toestemming van het Capittel, en het zelve bestond uit de *Geestelyken*, de *Edelen*, de *Burgers* en de *Steden*; gelyk blykt uit een oude brief van *Arent* of *Arnoldus van Hoorn*, negenenveertigste Bisschop van Utrecht, beginnende: WY ARENT VAN HOERN, BY DER GHENADEN GOEDS, BISSCHOP VAN UTRECHT; *maken cont allen luiden*; *dat wy lyen en bekennen*, *dat alsulke bede als ons onse* ECCLESY, RIDDEREN, KNECHTEN, *ende* STEDEN *van onsen gestichte van* UTRECHT *gegeven hebben tot deser tyd &c*.

Het is waar, dat de Bisschoppen, den tytel van *Heeren van Utrecht* plag-

plagten te voeren, en gewoon waren *Genadige Vorsten* genaamd te worden. Maar, gelyk *Ant. Matthæus*, die de bovenstaande Brief te boek gesteld heeft, met bondige redenen bewyst, zo waren dit maar Complimenten en ydele eertytels, en vergrotende spreekwyzen. De Bisschop had het bestier over de Kerk en de Kerkelyke goederen, volgens de raad van het groot Capittel, maar hy had geen eigendom aan die goederen. Hy mogt geene Heerlykheden, Kasteelen, Steden of goederen weg geven, verkopen, of eeniger wyze van 't bisdom vervreemden; zelfs niet de goederen of inkomsten tot zyne Tafel behorende. Hy mogt ook niets op eigen gezag kopen; den adem der Capittelen moest eerst over alles gaan; die moesten den koop of verkoop goed keuren, ondertekenen, bezegelen &c.

Dat de Bisschop niet verder dan het Hoofd; en een voornaam Lid van de geestelyke stand, en geenzints als het gansche Landschap in zyn persoon verbeeldende, wierd aangemerkt, blykt uit den eed, die de graven naderhand, als Heren van Utrecht, by hunne huldiging moesten doen, gelyk men zien kan uit het formulier van den eed, door *Philips* gedaan, toen zyn Vader *Carel de* V[de] hem de Nederlanden had afgestaan, dat wy nu van woord tot woord, als een zeldsaam stuk, laten volgen.

„ Ik, PHILIPS, Prins van Spanje, &c. beloven en zweere by dee-
„ ze heilige Gods Evangelien, dat ik den *Bisschop*, de *Prelaten* en de
„ *Kapittilen* der *Utrechtse Kerk*, met den *ganschen Kerkelyken stand*,
„ en de H. Katolyke en Roomsche Kerke, mitsgaders de *Edelen*, de
„ *Steden* en de *Burgten*, en alle de *Ingezetenen* der gemelde *Provin-*
„ *cie*, gelyk ook hunne goederen en haven, tegen alle geweld, ver-
„ drukking en aantasting zal beschermen; en hunne geregtigheden,
„ voorrechten, vrydommen en kostumen zal bewaren, en tegen ieder
„ een verdedigen: voorts, dat ik door het gansche stift op een billyke
„ wyze recht zal doen; en eindelyk, alle de pligten van een goeden en
„ vromen Vorst volbrengen. Zo helpe my Godt, en alle de Heiligen!

PHILIPS.

Het is dan zeeker, dat de Bisschop *Wilhelmus* uit naam en met toestemming van het groot Capittel, of alle de Capittelen, Edelen en Steden, het Graafschap van Holland aan dien Bultenaar had geschonken, die by *Scriverius*, als negende Graaf van Holland, aldus sprekende, word ingevoerd.

Wat smaelt gy op 't gebied en wettelyk verkregen?
Wat eyst gy my ter straf! myn dood was strafs genoeg.
Merk, vreemdeling, op 't recht, merk op den dapp'ren degen
Waar mee ik Holland stierde, en Vriesland temde en sloeg.
Merk op myn bouwsel Delf, 't welk met zyn kerk gewelven
En toren spitsen flux zal reyken tot de son.
Dit wilde ik dat gy wist; ga segh nu by u selven:
Hoe wel heeft hy gesterkt, het geen hy qualyk won.

Maar *Oudaan* voerd tegen hem een veel schamperder taal;

Wanschape Bultenaar! gestrenge Lotteringer!
Waant gy d'onnoosle Wees syn erf, als met een slinger,
T'ontrukken, en u zelf in Didriks eigendom
Te vesten met geweld! O Govert, sie vry om;
Al delft gy graft en wal, u dreigt de wraak van achter,
En die se minst verwacht, die weketse des te onsachter.
T'is, wacht u voor die geen, die Godt getekend heeft,
Maar wacht u, voor dien Wraak 't geweer in handen geeft.

Het kwam dan nu op aan om Govaard in 't bezit van zyn aan hem geschonke Graafschap te stellen, waar toe hy nu een wettig recht meende te hebben, als ziende de Bisschop van Utrecht, voor de wettige Leenheer daar van aan, tegen wien de vorige Hollandsche Graven, als zyne Vasallen, hadden gerebelleerd, en zig aan de misdaad van *felonie* hadden schuldig gemaakt, en, volgens het Leenrecht word zodanig een Leenman aangemerkt als vervallen zynde van zyn Leen. En in dit licht moet men de zaak, aan de zyde van *Govaard* aanmerken. Want te stellen dat hy wel wist hier in een schreeuwende onrechtvaardigheid te begaan, stryd met het Caracter dat hem in 't algemeen gegeeven word. Aldus getuigt *Schafnaburgensis*, schoon zyne mismaakte lichaams gestalte hem verachtelyk in 't oog van zommige scheen te maken, zo was hy egter een wakker Krygsman, en om zyn kloek verstand, bedaardheid, voorzigtigheid en welsprekendheid, by veelen, in groote achting.

Govaard, te Utrecht aangekomen, en een groot Leger by een verzameld hebbende, rukte daar mede Holland in, en overmeesterde alles met zodanig eene spoed, dat ieder daar van versteld stond, en de schrik had de ingezetenen zodanig bevangen, dat zy van alle kanten kwamen om zig te onderwerpen, waar toe veel hielp, dat hy,

zien-

ziende het Land aan als zyn eigen goed, het geen hy door plunderen en blaken niet wilde bederven, begeerende niets anders, dan dat men zig aan hem onderwierp, en hem getrouwheid zwoer. Ook schynd het ons klaar te zyn, dat *Robert de Fries*, genoeg te doen hebbende om Vlaanderen te verzekeren, Holland niet genoeg bezet had gelaten, zo dat zyne Gemalinne *Geertruda*, met haar zoon, den jongen Graaf *Diederik*, die omtrent agtien Jaren oud was, tot binnen in het Land te rug moest wyken, wordende door de overwinnende *Gavaard* op de hielen gevolgd.

Zo dra *Robert de Fries*, deezen inval verstond, verzamelde hy eenig volk om daar mede na Holland te trekken, dog, willende Vlaanderen in volkome veiligheid laten, zo schynd zyn Leger niet sterk genoeg te zyn geweest om een zo dapper en zegenpralend Vyand te konnen wederstaan; want de Historie leeren, dat een overwinnend Vorst met vyfentwintig duizend Soldaten, die altoos onder hem overwinnend zyn geweest, meer kan uitvoeren dan zyn wederparty, met vyftig duizend man, die te meermalen de vlucht hebben moeten neemen, want de voorspoed verdubbeld de moed en kracht, daar de tegenspoed flaauwhertig maakt en de handen doed verslappen; ook is het waarschynlyk, dat *Robert* staat makende op een magtiger bystand der Ingezetenen, zig daar in bedrogen heeft gevonden.

Eindelyk wierden de beide Legers omtrent de Stad Leiden handgemeen. Den stryd was bloedig, en schoon *Robert de Fries*, en den jongen Graaf *Diederik*, als Leeuwen vogten, zo wierd hun Leger in wanorder gebragt, geslagen en zy beiden met de Gravinne *Geertruda*, moesten hun leven en vryheid door de vlucht zien te bergen, te scheep gaande om zig na Vlaanderen te begeeven; aldus moesten zy het vaderlyke Erf aan den Vyand ten besten geeven; waarlyk een droevige toestand voor ons Vaderland, waarom wy deeze gedenkwaardige daad door een Plaat des te aanmerkelyker hebben willen maken.

In het zelve ziet men de de dappere Robert, geharnast, met de degen in de vuyst, een kleine hoop van gevluchte Vlaamsche Soldaten, een hert onder den Riem steken, terwyl zyne Gemalinne *Geertruda*, latende het Hoofd van droefheid nederhangen, te scheep treden, gevolgd van haar Zoon, den jongen *Diederik*, die, schoon geharnast, zonder helm, als een woedend mensch, zig na het land keert, dreigende met den vuyst, dit op de geweldenaar te zullen wreeken.

Go-

Godevaard kreeg daar door de handen ruim, zo dat hy wel haast, alles wat tot het Graafschap van Holland behoorde, veroverd had, zo dat de Staten des Lands hen voor hunnen Graaf moesten erkennen, en hy de hulde ontfing, gedragende zig in alles als wettig Heer des Lands; zo dat het verkeerd is hem niet onder de Graven van Holland te willen tellen.

De westfriesen, altoos zeer gesteld op de onafhankelykheid geweest zynde schenen zig niet aan hem te willen onderwerpen, gelyk de Hollanders gedaan hadden, zo dat hy dezelve als muitzuchtige onderdaanen aanmerkten, in hun land viel, het zelve afliep, plunderde en veel buit behaalde, waar mede hy zig binnen Alkmaar begaf; dog hy bevond wel haast met de onverzetbare Westfriezen te doen te hebben, die hem aldaar kwamen belegeren, en omtrent negen weken lang besloten hielden. *Godevaard* het niet langer ziende te konnen houden, en dat hy zig, zonder ontzet, aan de friezen zoude moeten overgeven, zond een bode aan *Wilhelmus*, Bisschop van Utrecht, verzoekende om een spoedige bystand, dewyl anders alle zyne overwinningen in rook zouden verdwynen. Dit ging dien Oorlogzuchtigen Bisschop zeer ter harte, waarom hy het harnasch aantrok, een groote menigte Krygsvolk vergaderde, en daar mede na Westfriesland trok om zyn vassal *Gode-*

devaard te ontzetten; en hy viel de Vyanden zo verwoed op het Lyf, dat 'er omtrent agt duizend ſneuvelden, en de overigen moeſten de vlucht neemen, waar door de Weſtfriezen gedwongen wierden zig aan *Godevaard* te onderwerpen.

Terwyl had *Robert de Fries*, de handen vol in Vlaanderen, wordende door *Aarnout*, en zyne bondgenooten aangevallen, zonder eenige byſtand van den Franſchen Koning te konnen verkrygen; want dit was een wispelturig vorſt, wiens daden meer door toomelooze driften als door de gezonde reden beſtierd wierden. Hy was misnoegd geworden op *Robert de Fries*, en zyne Gemalinne *Geertruda*, niet om dat hem die eenige oorzaak daar toe hadden gegeven, maar om dat hy Machteld (of *Berta*) de ſchone dogter van *Floris de* I en *Geertruda*, by wien hy reets drie Kinderen gewonnen had, moede was geworden, gelyk hy haar, onder voorwendzel van te na bloedverwandſchap verſtiet. Hy verkoor in haar plaats *Emma*, de Dogter van zyn broeder *Rogerius*, Koning van Sicilie; en terwyl zyne afgezanten na dat Ryk getrokken waren om haar af te haalen, verliefde hy op *Bertruda* de Gravinne van *Fulco*, Grave van Anjou, die haar aan den Koning overliet om aan den Vorſt te behagen. *Philips* nu ſcheen te vreezen dat *Robert de Fries*, de zaak van zyn onrechtvaardig verſtotene Gemalinne aan zou neemen, en op dat zy hem geen quaad zou doen, heulde hy met zyne Vyanden.

In den jare 1073 ontſtond 'er een hevigen twiſt tuſſchen de Hoogmoedige *Gregorius de* VII^de^, Paus, en *Hendrik de* IV^de^, Keizer, waar in *Wilhelmus*, Biſſchop van Utrecht, die den Paus in trotsheid niet behoefde toe te geeven, de Hoofdrol ſpeelde, doende den Keizer alles op de raad van den Biſſchop, die zo wel als zyne nazaten, in alle twiſten, de zyde van het Keizerlyk Hof, dat Utrecht begunſtigde, hebben gehouden; daar de Graven van Holland, meer het pauſſelyk dan het keizerlyk Hof waren toegedaan, dewyl de Staatkunde dit vorderde. Zie hier wat wy in de beſte Schryvers daar over aangetekend vinden.

„ Als de Keizer *Henricus*, naderhand, door *Gregorius de* VII^de^,
„ die toen de Pauſſelyke Stoel bekleede, na Romen ontboden was,
„ heeft hy een vergadering te Worms tegens den Paus uitgeſchreven;
„ waar in tegenwoordig is geweeſt, de Kardinaal *Hugo*, bygenaamd
„ *Blancus*, een gezworen Vyand van den zelven Paus. De ande-
„ ren, door het gezag van deezen Kardinaal aangemoedigt, hebben

„ zig aan de achtbaarheid van den Paus niet gelegen laten leggen.
„ En, zo als veele Schryvers willen, is het *Wilhelmus*, Bisschop
„ van Utrecht geweest, die de anderen meest heeft gaande gemaakt;
„ een man, zeer bedreven in de wereldlyke wetenschappen, maar
„ veel te trots en opgeblazen. Daar tegen heeft *Gregorius*, den Kei-
„ zer, den Bisschop van Utrecht, en nog eenigen met den kerkely-
„ ken ban geslagen: En de anderen, die hem tegenstonden, na Ro-
„ me ontboden. De Keizer die zich in de Paaschdagen te Utrecht be-
„ vondt, uit zyn Gezant verstaan hebbende, dat de Paus hem in den
„ ban had gedaan, heeft zig, volgens de raad van den Bisschop *Wil-
„ helmus*, aan dat banvonnis niet gekreund.

Schafnaburgensis, voegd 'er by: „ *Wilhelmus*, bisschop van U-
„ trecht, heeft de zaak van den Koning, met groote hardnekkigheid,
„ tegen het recht en de redelykheid aan, voorgestaan: En was ge-
„ woon, uit partyzucht voor den Koning, byna op alle Hoogtyden,
„ onder de hooge Mis, veelerhande smaadheden tegen den Paus,
„ met een dolle moed, uittelappen: Hem scheldende voor een Mein-
„ edigen, voor een Overspeelder, voor een valschen Apostel: en
„ zeggende dat hy (*Gregorius*) zo wel door hem als door meer andere
„ bisschoppen, al dikwyls in den ban was gedaan.

Zie daar, hoe veel de zogenaamde onfeilbaarheid van den Paus, zelfs by den bisschop gelde; dog het geen de de meeste Roomsgezinde, en dus ook de Monnik *Schafnaburgensis*, zo qualyk heeft genomen dat hy, anders een oprecht Schryver, volgens het algemene gerucht, dit verdigtzel 'er by gevoegd heeft, volgens het oude gevoelen, dat iemant die in den ban zynde sterft, niet zalig kan worden. Hy zegt dan:

„ Kort daar na, als de Koning, na het eindigen der Paaschdagen,
„ van Utrecht vertrokken was, is *Wilhelmus* schielyk van een zeer
„ zwaare krankheid aangetast: En als hy zeer hevige pynen, zo in
„ zyn lichaam als in zyne Ziele, te lyden had, heeft hy met een naar
„ en jammerlyk gehuyl, voor alle de omstanders, gekermt en geroe-
„ pen, dat hy, door Gods rechtvaardig oordeel, het tegenwoordig
„ en het eeuwig leven, had verloren, om dat hy den Koning, in alle
„ zyne snode voornemens, uit al zyn vermogen had geholpen, en
„ op hoope van zyne gunst, den Roomschen Paus, een Heilig en
„ Apostolisch man, zonder dat hy het verdiende, al willens en we-
„ tens, op het smadelykste hadde gehoond ende beledigt: Onder
„ deeze woorden, heeft hy, *zo als 'er verhaald word*, zonder de

„ Com-

„ Communie te ontfangen, of eenige boete gepleegt te hebben, „ den geest gegeeven.

Op dat niemant daar aan zoude twyffelen, en de achtbaarheid van dien zogenaamden Stedehouder van Jezus Christus op Aarde staande te houden, hebben de Roomsche Schryvers, volgens de gewoonte van dien tyd, met openbaringen en gezigten (die tegenwoordig niet gelden zouden) willen bewyzen, dat Bisschop *Wilhelmus* daar voor in de Hel legt te branden; het geen door andere Roomschgezinde Schryvers, mede voorzien met diergelyke bewyzen, tegengesproken word. Wy, die daar in geen party trekken, zullen met de woorden van een zeer geleerd man, na de waarheid zoeken.

Hugo Flaviniacensis, verhaald dat 'er te Utrecht, *een vergadering tegen* Gregorius *is gehouden, na dat hy den Keizer in den ban had gedaan: En dat daar in besloten wierd, dat den Paus, 's anderen daags, over de Misse, in den ban gedaan en met de Kerkelyke vloek geslagen zoude worden: Dat 'er* Theodoricus, *bisschop van Verdun, en* Poppo, *bisschop van Toul tegenwoordig waren: Dat* Poppo *den last kreeg om dit banvonnis, 's anderendaags, tegen den Paus uittespreken: Maar dat hy, ten uiterste blode van aard zynde, geen harts genoeg hadde om het te weigeren, en nog minder hart om het uittevoeren: En dat hy niet wetende waar hy zou blyven, 's nachts in het gezelschap van gemelde* Theodoricus, *is weg gevlucht. Dat* Wilhelmus *alleen stout genoeg was om deen geestelyken vloek, tegen zynen Heer en Meester* (zo noemde hy den Paus) *uittespreken: Maar, dat het hem zuur is opgebroken: want dat zulks, onder de hooge Mis verrigt hebbende, en zullende de Mis ten einde uitlezen, van Godt met een ongeneesselyke quaal is geslagen: dat hy aanstonds, met een ysselyk en naar gekerm begon te schreeuwen: Ik brand, ik brand. Want het lichaam,* (zegt Hugo daarop) *'t welk anders het leven geeft, heeft in hem een zware pyn en brand veroorzaakt*. En zo gaat hy voort.

Hem is geen tyd tot boetpleging vergund: Maar, zo ras als hy het geweld van 't inwendige Vuur gevoelde, heeft hy zyn lichaam, op zynen stoel, neder gebogen; en dus heeft hy, na dat hy geroepen had, Heilige Maria, *zyn elendig leven, met een elendige dood geëindigt.*

En dit zou alles geschied zyn, terwyl *Henricus de* IV^de^, zelf in persoon te Utrecht was. Dog volgens de eerst aangehaalde *Lambertus*, was de Keizer al van Utrecht vertrokken. Maar wy moeten nog al meerder verandering omtrent deezen dood hooren.

Bruno van Merseburg, die met hert en ziel voor *Gregorius* was, zal onzen Bisschop *Wilhelmus*, ook niet gerust laten sterven. Hy verhaald ons hoe *Wilhelmus*, ter plaatze daar hy qualyk van *Gregorius* had gesproken, met een dodelyke ziekte is bevangen: dat hy op zyn doodbedde leggende, aan den afgezetten Keizer een brief heeft gezonden, van deezen inhoud, dat hy, *Wilhelmus*, zo wel als de Keizer zelf, en al zyn begunstigers, voor alle eeuwigheid verdoemd waren: Dat hy de geestelyken, die hem tot betere gedagten zogt te brengen, tot bescheid gaf: „ Wat kan ik anders zeggen als het geene ik klaarlyk „ zie dat de zuivre waarheid is. Want zie, de drommels staan rondom „ myn bed, om my, zo ras als ik de laatste snik zal gegeeven hebben, „ weg te voeren. Daarom bid ik ulieden, en alle gelovigen, dat gy „ u niet en vermoeid met gebeden voor myn ziel, na myn dood te „ storten."

Lambertus zegt dat hy de Communie niet heeft ontfangen. *Hugo* zegt daar tegen, dat alle zyne ingewanden aan brand zyn geraakt, na 't ontfangen van de H. Communie. *Hugo* verhaald, dat hy aanstonds op een stoel is gaan zitten en aldus gesturven. Volgens gemelde *Bruno*, is hy nog te bedde geraakt, en heeft nog tyds genoeg gehad om een brief aan den Keizer te schryven, en om de vermaningen die hem gegeeven wierden, te verwerpen &c.

Zodanige getuigen, die malkanderen zo bottelyk tegenspreeken, zullen by den bescheiden Leezer weinig ingang vinden; te meer, daar onze Nederlandsche Schryvers geen woord daar van reppen: En daar *Beka* duidelyk schryft, dat *Wilhelmus* in den Heere is gesturven. Zy willen hem evenwel, zonder genade, verdoemd hebben: En op dat een ieder verzekerd van zyne verdoemenisse zy, verhalen zy, dat hy na zyn dood verschenen is aan de Abt van Cluny, en dien zelven met deeze woorden heeft toegesproken, *Ik ben niet levendig, maar waarlyk overleden, en in de Helle begraven.* Dit alles neemt *Lubus* ook voor de klinkbare waarheid aan. En op een andere plaats, als of het buiten alle twyffel was, spreekt hy aldus: *Dat hy* (Wilhelmus Bisschop van Utrecht) *in 't eeuwige Vuur der Helle gedaald is, hebben wy boven bewezen; en hy heeft het zelf na zyn dood, met een kermende stemme komen openbaaren.* Dat neemt hy alles zo voor goede munt aan. Maar, als hy in de Chronyk van Augsburg vind, dat *zekere klerk in Saxen, zo als gemeend wierd, overleden zynde, na de Helle is gevoerd, en drie dagen daar na weder gekomen zynde, verhaald heeft,*

heeft, *hoe dat by Gregorius de* VIIde, *met Rudolfus en Hermanus* (dien hy tot Keizer tegen Henricus de IVde had opgeworpen) en met veel anderen, in de Tormenten had zien leggen: en dat hy zyn zeggen heeft waar gemaakt door het voorzeggen van zyn dood, en door veele andere tekenen. Als hy, zeg ik, zulke openbaringen leest, dan zyn het loutere leugenen en verdigtzelen. Dit willen wy hem gaarne toestaan; maar waarom tweederhande gewigten in het oordeel gebruikt. Waarom de eene openbaring zo eenvoudig en onnozel aangenomen, en de andre zo ligt verworpen. Zo konnen de party zucht en de driften ook huis vesting vinden, in de gemoederen der grootste mannen. Wy konnen alleen bevestigen dat *Wilhelmus*, Bisschop van Utrecht, den 27 April van den jare 1075, overleden is, tot droefheid van zyne Vrienden en blydschap van zyne Vyanden,

Godevaard met de Bult, overleefde hem niet lang. Hy had het Kerkfeest in dat jaar te Utrecht wezen vieren, van waar hy na Delft was wedergekeerd, alwaar hy zyn gewoon verblyf hield. Ondertusschen wierd een vrede gemaakt tusschen *Robert de Fries* en zyn Neef *Aarnout*, die zig met Henegouwen, moest vergenoegen. Dit, gevoegd by de dood van *Wilhelmus*, Bisschop van Utrecht, en het aanhouden van den jongen Graaf *Diderik de* Vde die niet kon veelen, zyn vaderlyk Graafschap langer in handen van een vreemden te zien. In Holland te vallen, zonder de bystand van de Ingezeetenen die niet misnoegd over de Regeering van *Godevaard* waren, was een roekloos bestaan, dierhalven vond men goed, de list de plaats van het geweld te doen bekleden om *Godevaard* af te maken.

Daar toe gebruikte men een booswicht, genaamd *Gysbert*, *Sigebertus*, *Richard* of *Richarius*; want alle die namen worden hem gegeeven; die hem mogelyk geen van allen toekomen, want *Miræus* noemd hem *Sicarius*, het welk een *Moordenaar* betekend; en van dit woord kan men de anderen gemaakt hebben. Het algemeen gevoelen is, dat hy een kok was die *Godevaard*, op het geheim gemak zittende, met een spiets van agteren in het lichaam stak: Dog het zeggen van *Schafnaburgensis* komt my veel waarschynlyker voor, zeggende, dat die Moorder een omgekogte Lyftrawant van *Godevaard* was, die, buiten zyn Kamer op Schildwacht stond. *Godevaard* des nachts na het geheim gemak willende gaan, wierd van agteren door die Lyftrawant gewond, die de vlucht nam, latende het geweer in de wonde steeken. *Godevaard* verbonden zynde, oordeelde niet lan-

ger zeker te Delft te zyn maar liet zig na Verdun voeren, alwaar hy den 25 November 1076 overleden, en aldaar by zyn Vader begraven is. Aldus wierd *Robert de Fries* en den jongen *Diederik*, op eene verfoeijelyke wyze, van dien dapperen Vyand verlost; met welke dood zy zeer wel hun voordeel wisten te doen: Dog voor dat wy daar toe overgaan, moeten wy zien, wie *Wilhelmus*, als Bisschop van Utrecht is opgevolgd.

Konradus, geboren in Zwaberland, Kamerling van den Aartsbisschop van Ments, en Leermeester van den Keizer *Hendrik de* IV^de^ wierd, door deszelvs aanpryzing, tot twee en twintigste Bisschop van Utrecht verkoren. Zyn eerste werk was, het voltooyen van het Kasteel van Ysselmonde, gelegen tusschen Rotterdam en Dordrecht, het geen zyne voorzaten hadden begonnen te versterken, en dat hy nu met schietgaten en schansen voorzag, niet alleen om de Hollanders in toom te houden, dewyl hy, na de dood van *Godevaard* voor een opstand vreesde, wel wetende dat dit vryheid lievende volk niet graag door een vreemde geregeerd word; maar ook om den jongen *Diederik* te beletten, eene landing uit Flaanderen in Holland te doen. Dog wy zullen, onder de bedryven van Graaf *Diederik de* V^de^ nader daar van spreken, en nu voorts het leven van dien Bisschop bezien, zonder verder den Oorlog, tegen *Diederik* gevoerd, aan te roeren, om tot geene herhalingen te vervallen.

Konradus, die den Keizer, zelfs in zyne Oorlogen van Italien gevolgd was, wierd zeer van hem begunstigd, schenkende aan zyn stift zelvs zodanige goederen daar hy geen schyn van recht toe had; als, het Graafschap van Stavoren, van Oostergouwe en Westergouwe, in Vriesland. De Bisschop vereerde ook aan het stift alle de Landen die gy bezat; eindelyk deed hy, binnen Utrecht, niet verre van de Stads-vesten, een Kerk stichtte, volgens het model van de Kerk te Milane, die *Konraad*, toen hy de Keizer na Italie verzelde, in brand had doen steken, en, om den Hemel te verzoenen pleegde hy, met bystand van den Keizer, die in den Jare 1106 overleed, de Schreuwenste onrechtvaardigheden om die Kerk prachtig te volbouwen. Dog de wraak slaapt niet, gelyk deeze Bisschop eindelyk ondervond.

Egbertus, Markgraaf van Meissen en Thuringen, een zeer ryk vorst, en bloedverwant des Keizers, zig tegen dezelve verzettende, wierd geslagen, neemende, door Bosschen en omwegen, met eenige weinigen vergezeld, de vlucht. Eindelyk, begaf hy zig in een

moo-

moolen, gaande gerust leggen slapen, terwyl de Molenaar na de Stad zou gaan om eenige verversschingen te halen; dog die verrader maakte de ongelukkige Markgraaf, zo eenige meenen, aan deezen Bisschop bekend, die aanstonds eenige Moordenaars uitzond en den Markgraaf in 't laauwe bloed deeden smooren; waarom de Keizer aan *Konradus*, tot beloning van die heerlyke daad schonk, alle de goederen, die *Egbertus* in deeze Landen bezat. Deszelvs bloedverwanten, naderhand met den Keizer verzoend, en in het recht tot de goederen van dat huys hersteld zynde, bleef *Konraad* weigeren die weder te geeven, dog dit moest hy met de dood bekopen; want op een Woensdag, in de Paaschweek, als hy, na het lezen van de Misse, in den Hof van het Bisdom, in eenigheid zyn gebed deed, wierd hy door een zeker Fries, die op zyn leven ging, doorsteken, op den 14 April 1099, neemende de moordenaar de vlucht. Dog nu moeten wy ons, tot *Diederik de* V^de^, keeren in het navolgende

II. HOOFDSTUK.

Van den toestand deezer Landen, onder de Graven DIEDERIK DE V^de^, FLORIS DE II^de^, DIEDERIK DE VI^de^ *enz.*

VAn Graaf *Diederik de* V^de^, tot wien wy nu moeten overgaan, zegt *Scriverius:*

Hy was nu uit de waeg, die mynen Voogd verdreeven,
En my uit 's Vaders troon geblixemt had met kracht.
Wat zoud ik doen! de deugd was 't niet gezind te geven;
Sy stonde weer naer 't haer, maar 't feylde my aan macht.
Ten laatsten hiel se 't veld, en heeft het sticht doen braken,
Al wat het had geslockt, en tweemaal 't Friesch geweld
Doen duyken voor den Leeu, wie wrocht nu hooger saken,
Of hy, die 't Graefschap schonk, of ik, die 't heb herstelt?

Dog laat ons s'Lands Oudheids-kenner *Oudaan* horen! die zegt

De Trechtsse myterdrigh, op 't Slot van Ysselmonde,
Dat met syn nederlaag stort plotseling te gronde,
My opent dus de poort, en een geruyme baan,
Om segepralende eens myn Vaders erv' te ontfaan.

Veel

Veel ſlagen uitgeſtaan leert harden, het verlieſen
Verwonnen ſtreeld de ſmaak des vyfden Dirks. ô Friezen!
Uw wederſpannigheid wierd eind'lyk, met veel bloed
En Silver, na 't beleg van Stavoren geboet.

Deeze Graaf *Diederik de* V[de], was niet alleen de ware Graaf, uit de voorige Graven van Holland afkomſtig, maar ook de eerſte die zig Graaf van Holland liet noemen.

Dit Land, dat voor dien tyd Batavia en Vriesland genoemd wierd, ſchynd toen den naam van Holland in 't algemeen aangenomen te hebben, om het zelve te onderſcheiden van het ware of eigentlyke Vriesland, want die gemeene Naam Vriesland, veroorzaakte veele verwarringen en duiſterheden. De Naam Holland vind men eerſt gebruikt in de Brieven van Keizer *Hendrik de* III[de], in den jare 1064. het geen *Diederik de* V[de] ſchynd nagevolgd te hebben. De oorſprong van deeze naam is nog veel onzekerder; want eenige oudheid-kenners meenen dat dit Landſchap, wegens de veelvuldige Boſſchen, welke van ouds daar in gevonden wierden, *Houtlandt* genoemd wierd, welke naam allengskens in Holland was veranderd. Anderen zyn van gedagten dat dit woord is zamengeſteld van *Hol* en *Landt*, betekenende zo veel als een Landt dat hol en bol is, zynde eensdeels door de Konynen genoegzaam als uitgeholt, en anderdeels wegens zyne moeraſſigen en venigen grond onder de voeten als lillende en bevende, waar van men plagt te zingen:

Holland holland....
Ik hou my aan de hei-kant.

Dit vind by veelen ingang; dog anderen dryven dat Holland zo veel wil zeggen als *hooi-landt*, wegens deszelvs grasrykheid. Daar zyn 'er ook die deeze naam afleiden van *Hollend Landt*, onder voorgeven dat *Karel de Kaale*, de inwoonders van dit Landſchap als *hollende* aanmerkte, toen hy hen *Diederik de* I[ſte] tot Graaf gaf, om hen te beteugelen; dog uit het voorheen gemelde is dit geheel onwaarſchynlyk. Alzo weinig ſchyn van waarheid heeft het voorgeven, dat dit eertyds zoude genoemd zyn geweeſt *Olenius-Landt*, na eenen *Olenius* een Romein of Fries; of dat dit afgeleidt zoude moeten worden van het Enger-Saxiſe woord *Holde*, het welk een dal, een vlak land beteekend.

De

Van den toestand deezer Landen, onder de Graven DIEDERIK DE V^de^, FLORIS DE I^ste^, DIEDERIK DE VI^de^ *enz.*

De oordeelkundigste Schryvers zyn van gevoelen, dat deDeenen en Noormannen alhier, gelyk wy zagen, aanlandende, dit Landschap en Zeeland, die naam gaven, dewyl het Land van waar zy kwamen zo genoemd wierd, als zynde mede een vlak en effen Land.

Graaf *Diederik de* V^de^, de tiende Graaf van Holland, in den jaare 1076, met behulp van zyn stiefvader *Robert de Fries*, die het graafschap volgens recht en billykheid aan hem overgaf, een groot Leger by een verzameld hebbende, toog daar mede na Holland te scheep: Op het bericht van deeze krygstoerusting, verzamelde Bisschop *Konradus* mede een groote Vloot om *Diederik* tegenstand te bieden, en zyn gewaand recht op Holland te beschermen. De moedige *Diederik*, deeze Utrechtsche Vloot aan de Mond van de Merwede of de Maaze ontmoetende, dreef de zelve op de vlucht, schoon 'er ter wederzyden veele sneuvelden.

Het is egter meer dan waarschynlyk, dat Bisschop *Konradus*, die het koor-gewaad voor 't Harnasch verruild had, niet by dien scheepsstryd tegenwoordig is geweest, maar dat hy aan 't Hoofd van een Leger is opgetrokken om de zyne, des noods, bystand te bieden,en om het slot Ysselmonde, als de Sleutel van Holland, te beveiligen, dog die Prelaat voegde beeter een Monniks-Kap als een Helm.

Wy hebben reets voor heen gezien, dat de geestelyke Herders, verbasterende, ook wereldlyke Vorsten en Veldoversten wilden wezen, schoon het een bespottelyke zaak was, waar van wy kort daar aan een aanmerkelyk voorbeeld vinden. De Engelsche Koning *Richard*, in Vrankryk geland zynde, en Koning *Philps* geslagen hebbende, zo wierd onder anderen gevangen genomen den Bisschop van Beauvois, van het hoofd tot de voeten in 't Yzer geklonken. Hy aldus voor *Richard* gebragt zynde, wierd van dezelve daar over bespot, en om hem daar over te kastyden, zond hy hem in dit Krygsmans gewaad na de gevangenis, met bevel, dat men oppassers by hem zonde stellen, op dat hy die yzere koor-rok, gelyk de Koning het noemde, die zeer zwaar was, nacht nog dag niet zou afleggen; want, zeide *Richard*, heeft die Priester lust gekregen dit misgewaad, dat geen geestelyk perzoon voegd, aan te trekken, dan moet hy het nu ook tot zyn straf dragen. Hy in dit misselyke toestel eenige weken doorgebragt hebben-

bende, waar door alle zyne Leden als gekneuft waren, zo dat hy ter aarde moeft blyven leggen, en zyne vrienden *Richard* niet konnende beweegen hem te ontflaan, of ten minften die groote laft af te leggen, waar onder onder hy eindelyk zou hebben moeten bezwyken, zo deden zy hun beklag daar over aan den Paus *Caleftinus*. Dit Hoofd van de Roomfche Kerk, in plaatze van dien Prelaat over dit doen te beftraffen, was zeer ge-ergerd over het bedryf van Koning *Richard*, en fchreef hem dat hy wel zou doen met zyn Zoon den Biffchop wat zagter te werk te gaan, ja, dat hy hem wederom in Vryheid behoorde te ftellen. De Koning deedt dien Prelaat daar op van zyn yzer ontlaften, en zond het zelve aan den Paus, vergezeld met een brief waar in alleen deeze woorden ftonden: *Deezen hebben wy gevonden; bezie of dit uw Zoons rok is of niet*, gelyk de Zonen Jacobs tegen hunnen Vader zeiden, wanneer zy hem Jofephs bloedige Rok vertoonden. Dit alles wierd, in tegenwoordigheid van veele Kardinalen, voor de voeten van den Paus neder gelegt, en hem het briefje vertoond; waar op die Paus rood van fchaamte wierd, en dit aanftotelyk bedryf afkeurde, gelyk reets in het Synode van Ments, in den jare 888, verboden was geworden, dat de geeftelyken geen wereldlyke, en de wereldlyke geen geeftelyke klederen zouden hebben te dragen.

De Jonge Graaf viel den Biffchop en deszelvs Leger zo onzagt op het Lyf, dat het zelve, na een bloedig gevegt, verflagen, en het flot Yffelmonde, vervolgens, ingenomen wierd, waar van *Douza* de Zoon aldus fpreekt: „ Als Godevaard omgebragt was, kreeg Die-
„ derik gelegenheid om de Wapenen te voeren, om zyn Vaders
„ Heerfchappy wederom te krygen. Maar daar fchoot nog al over te
„ winnen het Kafteel van Yffelmonde, dat eerft aangevangen was te
„ ftigten van *Wilhelmus de* XXIfte Biffchop van Utrecht, en daar na
„ van zyne Succeffeur *Konradus* voltrokken. Dat begon hy dan (uit
„ Vlaanderen wederkerende) met hulp van zyne aanhangers, maar
„ inzonderheid met den fterken byftand van zyn ftief-Vader te bele-
„ geren, *Conradus* ging hem terftond met een braaf Leger te gemoed,
„ om de zynen, die het te kwaad hadden, te helpen: Maar zyn gehele
„ zaake, ja, al de hoope van hem, ende van de zynen, verbrodden
„ hy. 't Meeftendeel van zyn volk wierd doodgeflagen, en den mees-
„ ten Adel, zo van de geeftelyken als van de Ridderlyke orde vermift.
„ Onder welken men leeft by *Beka*, dat 'er by name opgeteld worden,
„ *Geerlach* Graaf van Zutphen, *Lambert* Prooft tot Deventer, *Wol-*

maer

„ *maer* Priester van St. Bonifacius; en ten laasten *Gysbert* en *Wlre-*
„ *bald* Ridders. *Conradus* overwonnen zynde, vluchte tot Yssel-
„ monde, een plaats die van nature sterk was, ende met zyn Guar-
„ nisoen zeer wel bezet, en van binnen met een meenigte Wapenen,
„ schichten, ende Proviant van alles voorzien, ende Schutters op el-
„ ke Toorens geordonneerd, die den belegeraars dapper schenen te
„ zullen beschadigen, ten waare de Hollanders en Zeeuwen, met veel,
„ ja gedurige schoten van manghenelen, de vestingen van 't Kasteel
„ zelf aan Stukken hadden geschoten, ende doen waggelen, wanneer
„ de medehelpende Vlamingen ondertusschen van verre met hare slin-
„ gers en pylen haar zo queeten, dat ze de Voorvegters van de hooge
„ tinnen afwierpen. Evenwel 'er was 'er niets dat des Bisschops her-
„ te zo trefte als het bywezen van den overwinnenden, verstoorden
„ en zeer vergramden *Diederik*, en dat daar en boven nog, al de
„ gunst der Ingezetenen nu voor hem verloren was, ende zyn eigen
„ Soldaten van 't Guarnisoen zodanig verdriet hadden in deeze groo-
„ te zwarigheden, dat zy blykelyk genoeg tot de vreede geneigt wa-
„ ren, om alleen haar leven te behouden, zo wierden 'er dan gezon-
„ den, die 't Kasteel zouden overgeeven, zo als 't geschiede op dee-
„ ze Conditien; dat *Konradus* den Bisschop, voor hem en alle zy-
„ ne Nakomelingen, renuntieren zouden van 't recht over de Frie-
„ schen, zo westersche als Oostersche, 't welk de Kerke van Utrecht
„ tot nog toe zig aangematigd hadde; ende voor altoos afzweeren
„ zoude al het doen en handeling dat *Adelbold* eerst tegen zyn
„ Groot-vader met even zulken uitkomst en als deeze jegenswoordig
„ had aangevangen te pleegen, daar en boven al wat of hy zelf, of
„ zyn voorzaat *Wilhelmus*, of ook den Hertog *Godevaard*, den
„ Grave in zyne minderjarigheid ontnemende, onder pretext van
„ een geestelyk recht, voor dien van Utrecht hadden geconquesteerd,
„ dat zy dat nu voor altoos hem ter goeder trouwe in zyn bejaard-
„ heid, zonder eenige verdere exceptie zouden restitueren."

De Bisschop met zyn volk, met de kous op 't hoofd, gelyk men zegt, na Utrecht wedergekeerd zynde, deed graaf *Diederik* het Kasteel van Ysselmonde geheel verwoesten en tot de grond toe af breken, zo dat 'er geene puinhopen, van zyn overgebleven die ons hedendaags zouden konnen doen besluiten waar het eigentlyk gestaan heeft; zo dat alles, wat men daar van zegt, loutere gissingen zyn.

Wy zien hier uit hoe veel quaad de heerszucht der geestelyken reets

op dien tyd in de Regeering brouwden, meenende op het voorbeeld van hun hoofd den Paus, dat hen alles geoorlofd was, zonder recht of hoogheid te ontzien, gelyk Keizer *Hendrik de* IV^{de}, welke op dien tyd regeerde, in het jaar 1076, wanneer *Diederik* de gezegde overwinning behaalde, het smertlyk gevoel daar van moest ondervinden; dog het geen tot onheil van Bisschop *Konradus* strekte, dewyl de Keizer hem daar door geen bystand konde verleenen. Zo dat de voorspoed van *Diederik de* V^{de}, voor een groot gedeelte aan de buitensporige en hatelyke bedryven der geestelyken moet worden toegeschreeven, die nooit, volgens de Regelen der gezonde Staatkunde, maar altoos volgens de aansporing der drift, heerszucht en eigenbelang buiten het spoor hollen. Om dit te doen zien, moeten wy eenige jaaren, omtrent de Lotgevallen van Keizer *Hendrik de* IV^{de} te rug treden.

Deeze Keizer, die in zyn jeugd, zynde zeer qualyk opgevoed, meer op de wellust als op de zorge voor het Ryk dagt, laatende het laatste op den Aarts-Bisschop van Ments aankomen, die, met de Aarts-Bisschop van Breemen, den Keizer duizend onregtvaardigheden deden bedryven; trouwde in zyn agtiende jaar, met *Bartha*, de dogter van een ryk en magtig Marquis in Italien, waar op hy verlieft geworden was, door de beschryving die men hem van hare wonderbare schoonheid gedaan had. Hy was nog geen jaar getrouwd geweest, of zyne wellustige oogen op eene andere schoonheid gevallen zynde, wenschte hy van zyne Gemalinne ontslagen te worden om deezelve te trouwen. Met dit oogwit stelde hy dit den Aartsbisschop van Ments voor, voorgevende dat hy *Bartha* niet echtelyk konde bywonen en dat ze zynent halve nog Maagd was; een voorgeven waar van de valschheid openbaar bleek, dewyl hy zo veele maanden, agter een, veel genoegen in het zoet genot van zyne Gemalinne had getoond te scheppen.

De Bisschop van Ments, in plaats van den jongen Keizer met voorzigtigheid in zyne spoorloosheid tegen te gaan, en hem de buitensporigheid van zyn voorneemen aan te toonen, zag dit aan als een middel om veel voordeel daar mede te doen. Hy spoorde dan, met dit oogwit, des Keizers drift nog meerder aan, zeggende dat die voorgenome Echtscheiding volkomen billyk was, neemende aan dezelve te zullen bevorderen, zo de Keizer wilde maken dat de Thuringers hem de tienden betaalden, welke hy vorderde en zy hem weigerden. De jongen Vorst, die alles wel had willen geeven om zyne nieuwe minne-lust te voldoen, gaf aanstonds zyne toestemming daar toe, en deed t'en dien

ein-

einde een Keizerlyk bevel aan den Aartsbisschop van Ments ter hand stellen. Die Prelaat de geestelyke hebbende te zamen geroepen, wist dezelve het verzoek des Keizers zo schoon voor te stellen dat het zelve, zonder een onverwagt toeval, zeekerlyk doorgegaan zou hebben; dog dewyl men, om welstaans willen, nog eenigen tyd moest besteden met daar over te raadplegen, gaf de bedroefde *Bartha* haar onheil, door een Brief, aan haren Vader te kennen, die daar over aan den Paus klaagde. Dit was te schone gelegenheid voor dien Opper-Kerk-Baas, van te verzuimen, waarom hy wilde doen zien, dat de Christen Keizeren, Koningen en Vorsten, aan hem, als Stedehouder Gods op Aarde, moesten gehoorzaam zyn, zo dat hy besloot, in dit geval, zyn magt te doen zien.

Terwyl de geestelyken te Mentz over die Echtscheiding raadpleegden, trok de Aartsbisschop na Thuringen, den Markgraaf het Keizers bevel vertonende, dog die wilde dit, als een onregtvaerdig bevel zynde, niet gehoorzamen. De Aartsbisschop zeer vergramd te rug keerende, zeide tegen de Keizer dat de Thuringers zyn gezag versmaden, zo dat hy dien hoon behoorden te wreeken; te meer, dewyl de vergaderde geestelyken, daar over gestoort, anders niet tot de Echtscheiding zoude willen komen, maar die, dit doende, zeker was. Aanstonds stelde de vurige Keizer zig aan het hoofd van zyn Leger, waar mede hy in Thuringen viel, den Markgraaf het Land uit joeg, en zyne beveelen deedt stand grypen.

Dit was zo wel na de zin van den Aartsbisschop van Ments, dat hy de zaak van de Echtscheiding aanstonds ten einde zogt te brengen; en zo als men stond te besluiten, dit Huwelyk van geener waarde te verklaren, en de Keizerinne in een klooster te steeken, verscheen aldaar, op het onverwagtste, *Petrus Damianus*, Legaat van den Paus, die, op straffen van den ban, de Egtscheiding verbood; ook maakte hy het bevel van den Paus aan Keizer *Hendrik* bekend, dat hy zyne Gemalinne *Bartha* zoude hebben te behouden en met haar in eendragt te leeven. De meeste Ryks-Vorsten prezen dit bevel van den Paus, waar door Keizer *Hendrik* nog meerder aangespoord wierd om het zelve te gehoorzamen, gelyk hy deedt, hebbende na dien tyd zo liefdenryk met zyne wettige Gemalinne geleeft, dat hy twee zoonen en drie dogters van haar verwekt heeft. Die daad van den Paus was dan regtvaardig en had een gewenschte uitkomst, dog het ergste was, dat het Keizerlyk gezag veel daar by verloor en dat de Pausselyke Heerszucht veel daar by won.

Een

Een van de Rykvorsten, die de Keizer het bedrog van den Aarts-Hertog van Ments onder het oog had durven brengen, was *Otto*, Hertog van Beyeren; het geen de Aartsbisschop, die zig wederom meester van het gemoed des Keizers had weten te maken, in het volgende Jaar 1070 zogt te wreeken. Ten dien einde gaf hy voor, dat *Otto* een geheime verbintenis tegen den Keizer had gesmeed om hem van den Troon te bonzen. Om die reeden dagvaarde de Keizer, Hertog *Otto*, voor hem in Perzoon te verschynen om zig te verantwoorden; dog *Otto* weigerde dit, wel wetende wat lot hem, schoon onschuldig, door het opstoken van den wraakgierigen Aartsbisschop van Ments te wagten stond. De Keizer, om zyne ongehoorzaamheid te straffen, viel met zyn Leger in het Hertogdom Beyeren, het zelve door branden en plunderen verwoestende, terwyl *Otto* het zelve in Thuringen deedt, die in 't volgende jaar 1071, in een vaste plaats, den Keizer, die hem niet als met veel gevaar aldaar konde aantasten, het hoofd bood. Uit die verlegenheid wierd *Hendrik* door eenige Prelaten gered, dewelkè aannamen *Otto* door list in zyne handen te leveren, ten welken einde zy eene verzoening tusschen die twee Vorsten bewerkten, onder voorwaarde, dat *Otto* in perzoon den Keizer om vergeeving zoude smeeken: Maar hy dit, ter goeder trouwe, doende wierd vast gehouden en na de gevankenis gezonden. In den Jare 1072 wierd hy losgelaten, dog met verlies van Beyeren en hy behield alleen het Graafschap Northeim.

De Prelaten meenden dat dit bedrog eene groote vergelding verdienden, gelyk hen ook geschonken wierd; dog de Aarts-Bisschop van *Ments* hield in 't byzonder aan in't gestoorde bezit van de Thuringsche Tienden hersteld te worden, die dit volk wederom weigerden te betalen. Om hen andermaal daar toe te dwingen, viel Keizer *Hendrik* nogmaals in hun Land, bouwende hier en daar kasteelen en sterktens om het Volk te dwingen, waar uit de Soldaten, met roven plonderen en vrouwen-schenden, ongelooffelyk veel quaad deeden, zonder dat de Keizer op de daar over gedane klagten acht sloeg. De Thuringers en Saxen dit zienden verbonden zig met malkanderen om die geweldadigheden gewapenderhand te doen ophouden.

Zy bragten een zo dapper Leger te veld, dat de Keizer daar over verbaast zynde een verbond met den Koning van Denemarken tegen dezelve sloot, dog die wanhopende Onderdanen streden, in twee veldslagen, zo dapper, dat hy geen voordeel op dezelve konde bekomen,

men, en wilde zelfs tot geen vreede verſtaan ten ware zy van dien Laſt, ten behoeve van Ments en andere prelaten ontſlagen, en die Kaſteelen afgeworpen wierden; dog de Keizer opgeſtookt door de geeſtelyken, wilde daar toe niet verſtaan, waar op hy eenige Saxiſche Heeren en Biſſchoppen gevangen nam en niet begeerde te ontſlaan.

Deeze verdrukte menſchen, een goed gebruik van het gegeeven voorbeeld makende, vervoegden zig met hunne bittere klagten by Paus *Gregorius*. Niets was die heerszugtige Kerk-Baas aangenamer, die daar uit gelegenheid nam den Keizer geheel aan hem te onderwerpen. *Hendrik* na Rome gedagvaard zynde, zond eenige Afgezanten daar na toe om op de ingebragte beſchuldigingen te antwoorden, maar de Paus wilde dezelve niet te woord ſtaan, zeggende dat de Keizer in Perſoon voor hem moeſt verſchynen: De Keizerlyke Afgezanten dit met ernſt blyvende wederſpreken, wierden eindelyk met ſmaad weggejaagd. Dit ging *Hendrik* zeer ter herte, waarom hy, op raad van de prelaten, voor wien hy zo geyverd had, en die de oorzaak van alles waren, zes en twintig Biſſchoppen, Abten, Prelaten en mindere Geeſtelyken by een riep, die te zamen een Concilium zouden uitmaken, waar in beſloten wierd, *Gregorius*, als den Pauſſelyken Stoel onwaardig, af te zetten, en een ander te verkiezen. *Gregorius* hield daar en tegen een Concilium te Romen, waar in erkend wierd dat de Paus magt had de Keizers af te zetten; waar op de Keizerlyke Troon vacant verklaard, *Hendrik* in den Ban gedaan, en alle de Vorſten, Biſſchoppen en Onderdanen, in en buiten Duitſchland, van den eed aan *Hendrik* gedaan ontſlagen wierden.

De Vorſten by een gekomen zynde om een andere Keizer te verkiezen, zo had dit egter geen voortgang, door het bidden en ſmeeken van Keizer *Hendrik*, dewelke beterſchap en een volkome onderwerping aan den Paus beloofde; en nademaal veele Vorſten onder de hand zyn party kozen, zo dat 'er een bloedigen oorlog te vrezen ſtond, indien men dit met geweld wilde voort zetten, zo wierd dit een jaar uitgeſteld, ten einde *Hendrik* tyd te geeven om zig door de Paus van den Ban te doen ontſlaan. Om dit te verkrygen trok hy, in den jare 1076, in 't midden van de Winter, over het Alpiſche gebergte met ſneeuw bedekt, na Italie, komende met het begin van 't jaar 1077 te Canoſſo. Na dat hy, tot den derden dag toe, bloot voets, in een ſlegt Hairen kleed en boet-gewaad, met een waskaarts in de hand,

zonder spys of drank, voor de poort van het pausselyk paleys had gestaan, onder het uitstaan van veel smaad, die de voorby gaande Papen hem aandeden, wierd hy eindelyk voor den Paus geleid, voor wiens voeten hy de Keizerlyke Kroon moest nederleggen, en toen wierd hy den 28 January van den Ban ontslagen en hem toegelaten, knielende, de voet van den Paus te kussen, zwerende den Paus in alles gehoorzaam te zyn, en de Keizerlyke magt, zonder deszelfs toestemming, in Duitschland niet te zullen gebruiken.

Die bygelovige Vorst meende zig nu zeer wel gekweeten te hebben, niet anders verwagtende dan, dat de Paus hem in zyn voorige waardigheid ten vollen zoude herstellen, en hy voortaan zyn Ryk in vreede zoude konnen regeeren; dog waarin hy zig ten eenemalen bedroog, want de Paus, verder willende doen zien, dat het in zyn magt stond den Keizer af te zetten, beval *Hendrik* tot nader bevel te Rome te blyven, zendende Gezanten na Duitschland, die hun last aan de Duitsche Stenden en Vorsten bekend maakten. Deeze op Pausselyk bevel te Torchheim by een gekomen zynde, verklaarde *Hendrik* onwaardig langer den Keizerlyke Troon te bekleden; waar na hy *Rudolph van Swaben*, die met *Mathilde* Zuster van *Hendrik* getrouwd was, en van hem het Vorstendom Swaben ontfangen had, tot Roomsch Koning verkooren. Deeze verkiezing volbragt zynde, zond Paus *Gregorius* de Keizerlyke Kroon, die *Hendrik* voor zyne voeten had needergelegd, aan den Keizer *Rudolph*, waar op dit Latynsche vers gesneden stond:

Petra dedit Petro, Petrus Diadema Rudolpho.

Waar van dit de beteekenis was; dat Rudolph de Kroon had ontfangen van den Navolger van Petrus, den Paus. Daar op wierd *Rudolph*, den 26 Maart 1077 te Ments gekroond; dog de Burgers die schreeuwende onregtvaardigheid niet konnende dulden, joegen nog dien zelven dag, den nieuwen Keizer, met hunnen Aarts-Bisschop, die hem gekroond had, ter Stad uit. Dit voorbeeld van de Pausselyke alles te boven gaande hoogmoed en heerszugt, zo wel als van 't bedrieglyk en ontrouw gedrag der Geestelyken, die alles gewoon zyn aan hun belang op te offeren, hebben wy door eene verbeelding des te aanmerkelyker willen maken.

Al-

Alhier ziet men Keizer *Hendrik de* IV^de^, in een boetgewaat, met de Keizerlyke Kroon op het hoofd, een brandende Waskaarts in de hand, bloots voets, ter zyde de poort van het Pausselyk Paleis staan; in het midden van twee Priesters, in hunne Priesterlyke gewaden met kruyssen in de hand, en verzeld van eenige Hellebaardiers, moetende verdragen dat de voorbygaande Papen, door het uitsteken van de tongen, allerhande bespottingen en alle bedenkelyke smaad hem aandeden. Dog, voor dat wy tot de verdere bedryven van Gaaaf *Diederik de* V^de^ van Holland overgaan, zullen wy deeze Lotgevallen van den Keizer *Hendrik de* IV^de^, kortelyk tot aan zyn dood vervolgen, om te zien wat bittere vruchten de heerszucht der geestelyken gewoon is voorttebrengen, en waar door die Hollandsche Leeuw gelegenheid kreeg, de hoogmoedige Utrechtsche Bisschoppen te vernederen.

Na dat *Rudolph* tot Roomsch Koning verkoren was, kreeg Keizer *Hendrik* van den Paus verlof na Duitschland wedertekeeren, konnende niets anders verkrygen dan de Pausselyke zeegen, schoon zyn hert van wraakzucht brande om zig te wreeken. Hier uit ziet men hoe de geestelyken gemeenlyk tegen de gronden van de gezonde Staatkunde handelen; want Paus *Gregorius*, Keizer *Hendrik* zo onregtvaardig willende behandelen, en gevoelig beledigende, had hem gevangen

moeten houden of in een klooster na gewoonte steken; dog hem in vryheid na Duitschland latende vertrekken, was het genoeg te voorzien dat dien Vorst, wien het aan geen dapperheid ontbrak, alles zou wagen om zyne zaken te herstellen en zig te wreken.

Hendrik, in Duitschland aangekomen zynde, kreeg aanstonds een groote toeloop van misnoegden, die deeze trotsche handelwyze van den opgeblazen Paus niet konde verduwen, zo dat hy, met bystand van verscheide Vorsten, die hem als hunnen wettigen Keizer ontfongen, wel haast een groot Leger te veld bragt, het geen hy aan den Rynstroom by een trok. Zyn eerste werk was in Swaben te vallen, en den nieuw opgeworpen Keizer van daar verdreven hebbende, schonk hy Swaben aan Graaf *Frederik van Hogen-Stauffen*, hem daar by zyn oudste Dogter ten Huwelyk belovende. Van daar rukte *Hendrik* met een gedeelte van zyn Leger na Wurtsburg, om die stad te bezetten; maar *Rudolph* met een sterker Leger hem tegentrekkende, sloeg *Hendrik* en nam die Stad in bezit; de laaste meerder magt ontfangen hebbende, sloeg *Rudolph* op zyn beurt uit het veld en nam Wurtsburg in.

In den jare 1078, viel wederom een bloedige veldslag, tusschen die beide Vorsten voor in Frankenland, waar by, aan de zyde van *Rudolph*, den Hertog *Magnus van Saxen* nevens de Bisschop van Maagdenburg, en aan de zyde van *Hendrik*, Graaf *Poppo van Hennenberg* dood bleef. Dit oorlogen en bloedstorten, verzeld van branden, blaken, roven en plunderen, waar door Duitschland droevig verwoest wierd, duurden tusschen die beide Vorsten tot het jaar 1080, wanneer de laaste en bloedigste veldslag, op den 15 October, niet verre van de Elsterstroom voorviel. Ter wederzyde wierd de slag ordening verscheide malen gebroken en wederom hersteld, tot dat de Troepen van Keizer *Hendrik* begonden te wyken, zo dat hy zig van daar maakte om niet in handen van *Rudolph* te vallen. Hertog *Frederik van Hogen-Stauffen* dit ziende, en alles zoekende te herstellen, viel zo verwoed op de Saxen, die deeze wanorder veroorzaakt hadden, met zyne Zwaben aan dat hy ze in wanorder bragt. De Hertog van *Bouillon* die hem volgde, en de groote Rykbanier met den Arend voerde, *Rudolph* ontmoetende, gaf hem een steek ter zyde het gemagt zo dat hy van 't Paard viel; hy verweerde zig zo dapper tegen de overigen die hem aanvielen dat hem zyn rechter hand wierd afgehouden en hy zig gevangen moest geeven; neemende zyn Leger daar op de vlucht.

De gewonde *Rudolf* naar *Merzburg* gevoerd zynde, en zig in doods

doods gevaar bevindende, verzogt de Saxische Bisschoppen die uit den stryd gevloden, en met hunnen opper-baas den Paus oorzaak van al dit onheil waren, te mogen spreeken. Zy by hem gekomen zynde, vertoonde hy hen de stomp van zyn rechter arm, zeggende: Ziedaar Heeren, hier aan heeft de hand gestaan, waar mede ik myn Heer en Keizer getrouwheid had gezworen, dog de trotsche Heerszucht en verleidende redenen van den Paus hebben my meinedig doen worden, en doen bestaan een wettigen Keizer van goed en leven te berooven. Ik ontfang nu myn loon, maar zie toe wat straffe u en den Paus, voor den Regterstoel Christi zal opgelegd worden, tot boeting van zo veel godloosheid, waar op hy in groote smerten en droefheid, den 16 October 1080, den geest gaf.

De Paus dit hoorende stampvoete van boosheid, en deed Keizer *Hendrik* andermaal in den ban, schoon die, nu wyzer geworden zynde, zig weinig daar aan stoorde; in tegendeel riep hy de Bisschoppen, welke hem getrouw waren, by een, die dit gedrag van *Gregorius* zo hatelyk vonden dat zy hem afzetten, en *Wippert*, Bisschop van Ravenna, onder den naam van *Clemens de* IIIde, tot Paus verkoren.

In den jare 1081 trok Keizer *Hendrik* met zyn Leger na Italie om *Clemens de* IIIde in 't bezit van den Pausselyken Zeetel te stellen, ten welken einde hy zyn volk, na dat *Gregorius* de vlucht genomen had, rontom Rome neder sloeg, het land rontom uitplunderende. *Gregorius* niet stil zittende, schreef aan alle de Ryksvorsten, voornamelyk aan de Saxen, dat, nademaal *Hendrik* in den ban, en geenzints hun Keizer was, zy een ander zouden hebben te verkiezen. *Clemens* schreef in tegendeel aan die zelve Vorsten dat hy zyn Zoon *Hendrik* den Apostolischen zegen had gegeeven, die hun wettigen Keizer was, bevelende hem, op straffe van den ban alle gehoorzaamheid te bewyzen, en dat zy *Gregorius*, die hy den Antichrist noemde, niet voor Paus zouden hebben te erkennen. De Saxen, nevens de Vorsten die *Hendrik* vyandig waren, gingen egter daar mede voort en verkoren, *Herman*, Hertog van Lottheringen tot Roomsch Koning, die den 26 December 1081, te Goszlar door de Aartsbisschop van Ments, wierd gekroond; dog waar mede de andere Vorsten den spot dreven hem noemende den knoflook-Koning, dewyl *Herman*, als een Liefhebber van die stinkende vrucht, daar na altyd stonk.

Hier door geraakte Duitschland nog al verder in verwerring, terwyl *Hendrik* Rome veroverde, en Paus *Clemens* in den Stoel zette die,

op Paaschdag, den Keizer met groote Heerlykheid kroonde. *Gregorius* om dit te wreeken, stond den Keizer door verraad na het Leeven, en bestelde een booswicht die, door een gat in 't verwelf van de Kerk *St. Maria Maggiora*, een groote Steen op het hoofd van *Hendrik* zoude doen vallen om het zelve te verpletteren; dog toen de verrader die groote steen met veel moeite by het gat gebragt had, viel hem die te zwaar, zo dat hy met dezelve van boven neder storte in de Kerk zonder iemant te wonden. Het bleek genoeg wat zyn voornemen was geweest, waarom het Volk op den Moorder aanviel en hem aan stukken scheurden, wordende de Keizer door de Goddelyke voorzienigheid behouden.

De aanhangers van *Gregorius*, gedurig door nieuwe listen op het leven des Keizers toeleggende, zo vond *Hendrik* best na Duitschland te vertrekken, gelyk hy deedt, hebbende vreede met de Romeinen gemaakt en Pandsluiden mede genomen. Kort na 't vertrek des Keizers, kwam *Robert* Hertog van Normandyen, op 't verzoek van *Gregorius*, met zyn Leger te Romen, dog, in plaats van hem te herstellen, plonderde hy die Stad en nam *Gregorius* mede na Salerno alwaar die gebleven is tot aan zyn dood. Ondertusschen ging den Oorlog tusschen *Hendrik* en *Herman* in Duitschland zyn gang tot in het jaar 1087. wanneer de laatste door een Vrouwe hand sneuvelde. Hy van plaats tot plaats gedreven zynde nam eindelyk zyn verblyf in een sterk kasteel toebehorende aan den Aartsbisschop van Trier. Hy, met eenige van de zynen, te Paard uitgereden zynde, kreeg lust te beproeven of zyn Volk wel goede wagt op het kasteel hield. Zy begaven zig dan in stilte daar na toe, en ziende dat de Poorten open stonden en de Posten onbezet waren, vielen zy met een vreesselyk geschreeuw daar in als of het Vyanden geweest waren. Terwyl de bezetting toeschoot, nam een Vrouw, die by geval zig boven op een der Torens bevond, een groote steen en wierp die op het hoofd van *Herman* die zodanig daar door gewond wierd dat hy het bestierf.

De grootste aanhanger van *Herman*, en vyand van *Hendrik* die toen in Duitschland was overgebleven, en die opentlyk na de Kroon stond, was *Egbertus* Markgraaf van Meissen, een groot Krygsman die de Keizer veel schade had toegebragt. Na dat hy het Keizerlyk Leger geslagen had geraakte hy, gelyk wy gezien hebben, mede aan kant.

Duitschland was naauwelyks in rust geraakt, of de aanhangers van den overleden Paus *Gregorius*, verkoren *Urbanus de* IIde in zyn plaats, die

die *Clemens* zo benaauwde, dat Keizer *Hendrik de* IV[de], een tweede tocht na Italie moeft doen om hem te befchermen, en na dat hy hem in Rome gebragt, en *Urbanus* na Capua was geweken, droeg hy aan zyn Zoon *Konradus*, onder den Tytel van Koning van Italie, de regeering daar van op, keerende na Duitfchland te rug. *Urbanus*, als een regtgeaard Priefter, niemant in heerszugt en arglistigheid behoevende te wyken, wift door *Welf*, gunfteling van *Konradus*, en *Mathilde*, Minnareffe van dien jongen Vorft, hem zo verre op te ftoken, dat hy opentlyk tegen zyn Vader rebelleerde, de party van *Urbanus* omhelsde, hem na Rome voerde, en zig door denzelven liet kroonen, hebbende *Clemens* de vlugt na Engelenburg genomen, zo dat 'er op dien tyd twee Paufen binnen Rome waren, waar door een groote tweefpald tuffchen de Roomfche Prelaten en Geeftelykheid ontftond, houdende de een deeze, en de andere geene party, dat aller magt en verkregen gezag verzwakten.

Geene Vaderlyke vermaningen, door het opftoken van *Urbanus*, op het herte van *Konradus* iets vermogende, zo wierd hy in den jare 1098, op den Ryksdag te Keulen, als een Muiter, geheel onterft, en zyn Broeder *Hendrik* in deszelvs plaats, tot Erfgenaam van de Kroon en Roomfch Koning verklaard, na dat hy alvoorens met een plechtigen eed gezworen had, zyn Vader altoos getrouw te zullen blyven, waar tegen *Urbanus* den Keizer nogmaals in den ban deedt. In den jare 1100 ftierf deezen Paus, wordende in het volgende jaar door *Konradus* gevolgt, waar op de ruft op nieuw herfteld wierd. Dit konden de ongeruftige aanhangers van *Urbanus* egter niet lang dulden, verkiezende in deszelfs plaats *Pafchalis de* II[de] tot Paus, die al mede den Keizer in den Ban deedt. Hy hitfte zelfs *Robert* Graaf van Vlaanderen tegen den Keizer op, dog die daar door zyn Land verloor. *Pafchalis* gaf daarom den moed niet verloren maar wift door zyn vleyen zo veel aanhang te verkrygen onder de Rykvorften, dat zy, buiten weeten des Keizers, te Northuizen by een kwamen, om over hunne algemeene belangen te raadplegen; ja, men wift den jongen *Hendrik* door fchoon fchynende redenen te bewegen in perzoon aldaar te verfchynen gelyk hy deed. Op deeze ftelden de Biffchoppen, aanhangers van *Pafchalis* voor, dat geen Chriften, zonder verlies van zyne zaligheid, gehoorzaamheid konde bewyzen aan iemant die door de Pauffen in den ban gedaan was: Ook vermaanden men den jongen *Hendrik* toe te zien dat hy geen fchade leed; want, zo hy zyn

in

in den ban zynde Vader hardnekkig bleef aanhangen men hem, in 't verkiezen van een nieuwen Keizer, voorby stond te gaan. Deze jongen Vorst nogtans zwarigheid maken zyn gedanen eed te verbreken wierd hem, door die arglistige geestelyken, wien het nooit aan uitvlugten ontbreekt, voorgedragen, dat dien eed niet verbindende was dewyl ze tegen de Kerk en den Paus aanliep, die, volgens zyne Apostolische magt hem daar van ontsloeg, zo dat hy den Paus gehoorzamende, aanstonds zyn zeegen en teffens het Keizerryk zoude ontfangen, het geen de Heerszucht van den jongen *Hendrik* zodanig streelde, dat hy ontrouw en meinedig wierd, waar op men hem als Keizer gehoorzaamheid zwoer.

Den jongen *Hendrik*, een magtig Leeger op de been gebragt hebbende, verdreef hy alle de Bisschoppen en Prelaten, aanhangers van Paus *Clemens* en Keizer *Hendrik*. Na dat hy Ments en Neurnberg ingenomen had trok hy voort om Regensburg te belegeren alwaar de ouden Keizer, zyn Zoon met een magtig Leger afwachte om hem slag te leveren. Eenige Bisschoppen, wetende dat de Keizer dapper en nu genoeg in staat aan zyn rebellerende Zoon het hoofd te bieden, vonden niet goed alles aan de uitkomst van een veldslag te wagen, waarom zy, met eenige Vorsten van de zyde des Keizers, tusschen beiden kwamen, waar door een stilstand van wapenen getroffen wierd. Terwyl men aan een verdrag arbeide, schreef Keizer *Hendrik* aan Paus *Paschalis*, dat het zyn plicht was te verhinderen dat het Christen bloed zo troueloos vergoten wierd, maar dat hy, in tegendeel, zyn Zoon tot zyn plicht behoorde te vermanen.

Die Paus, ziende door geweld zyn oogwit niet te berykęn, trok het Vosse-vel aan, en beloofde het verzoek van den Ouden *Hendrik* te zullen volbrengen, Daar wierd dan een Ryksdag te Mentz by een geroepen, waar na toe de Paus een plegtig gezantschap zond om een bestendig vergelyk te treffen; en na dat men den jongen *Hendrik* had ingeboezemd wat hem te doen stond, viel hy zyn Vader te voet, smeekende om vergiffenis dewyl hy verleid was geworden. Dit verkreeg hy aanstonds; de oude Keizer liet zig bepraten zyn Leger af te danken gelyk hy deed; de jonge *Hendrik* gaf ook dit zelve bevel ten opzigte van zyn Leger, maar droeg in 't geheim zorge dat het niet volbragt wierd. Daar op reed Vader en Zoon te zamen na Mentz om den Rykdag by te woonen, maar zo dra zy te Bingen aangekomen waren wierd den Ouden Keizer, op bevel van zyn Zoon, vast gehouden en

in de gevangenis opgesloten, reidende de jongen *Hendrik* alleen na Mentz, alwaar zyn Vader, in tegenwoordigheid van des Pausen Legaat, afgezet en hy, onder den naam van *Hendrik de* V^de^ tot Keizer wierd aangesteld, in 't begin van den jaare 1106. Daar op zond men drie Bisschoppen na Bingen aan den ouden Keizer die hem van de Kroon, Scepter, Mantel en andere Ryks-cieraden beroofden, zonder op de protestatie en beweegelyke smeekingen des Keizers eenige agt te slaan; en in dien droevigen Staat is hy, in den jaare 1107 te Luyk overleden.

Het is dan geenzints te verwonderen dat Bisschop *Konradus* van Keizer *Hendrik de* IV^de^ geen bystand ontfing, tegen den dapperen Hollandschen Graaf *Diederik de* V^de^, die zig van deeze verwarringen des Ryks bediende, om zyn Vaderlyk-Erf, en alles wat ooit tot Holland behoord had wederom te veroveren. Na dat hy zig had doen huldigen, trouwde hy met *Othildis*, Dogter van den Hertog *Ludolf* van Saxen. Een bekende Schryver zegt dat zy een Dogter was van *Herman* of *Frederik* van Saxen, zonder eenig bewys daar by te voegen, dog het is veel waarschynlyker, dat zy een Dogter van Hertog *Ludolf* is geweest, gelyk wy stellen, volgens het getuigenisse van *Scriverius*, die alle de bewyzen voor en tegen met naauwkeurigheid overwogen hebbende daar van aldus spreekt:
„ Deeze Graaf Diederiks Huisvrouwe, by de gemeene Kronyk-Schry-
„ ver en by *Johannes Beka*, *Withildis* genaamd word, in de Rym-
„ Kronyk *Othil* en in de oude Latynsche Kronyk uit de Abdye van
„ Egmond, *Othildis* genaamd; en dat meen ik, (zeid Schriverius
„ in zyne aantekeningen) dat haar regte naam is, spruitende van een
„ mans naam *Otho*. Dat deeze *Othildis*, of *Othilt*, Hertog *Frede-*
„ *rik* van Saxens Dogter is, en staat my niet voor dat ik elders gele-
„ zen hebbe. Johannes Beka noemd haar Vader niet, dan zeid al-
„ leen dat *Wiltheldes* was des mogenden Hertogs Dogter van Saxen.
„ De oude Latynsche Kronyk uit de Abdye van Egmond verzwygt
„ t'eenemaal van wat huyze dat zy was" en verder: „ Ik vinde by
„ *Georgius Fabritius*, *lib*. 3. *Prins Ludolf*, *eenigen Zoon van Bru-*
„ *no de* II^de^ *zeer vermaard*, *zo om zyn eigene*, *als om zyner Kinde-*
„ *ren vromigheid*, *van zyns Moeders wegen broeder van Keizer Hen-*
„ *drik de* III^de^. *Zyn Vrouw Hilde*, *Dogter van Boudewyn de* I^ste^,
„ *Grave van Vlaanderen*: *by de welke hy geteeld heeft Bruno*, *Mark-*
„ *grave van Saxen*, *Herman Palts van Saxen*, *Otho Hertog van*

„ *Saxen aan de Weser*, *Egbert Marquis van Meyssen en Daringen*.
„ *Men leest ook dat hy een Dogter gehad heeft*, *die getrouwd was met*
„ *Diederik*, *maar ik en heb nog haren naam*, *nog haar mans geslacht*
„ *nergens uitgedrukt gevonden*. Deeze Hertog Ludolfs Dogter,
„ wiens naam hy zeidt nergens gevonden te hebben, is misschien
„ deeze *Otbilt* ofte *Othildis* geweest, die onze Graaf Diederik tot
„ een wyf gehad heeft. Zeekerlyk dat zy een Man gehad heeft die
„ *Diederik* genaamd was, wordt hier uitdrukkelyk gezeidt en de ty-
„ den konnent lyden."

Hier uit zien wy dat Graaf *Diederik de* V^de^ een goed Staatkundige was, trouwende eene Princesse die vermaagschapt was aan zyn getrouwen Stief-Vader *Robert de Fries*, Graaf van Vlaanderen, de dogter van Hertog *Ludolf van Saxen* die een Vyand van Keizer *Hendrik de* IV^de^, en gevolgelyk van zyn gunsteling *Konradus*, Bisschop van Utrecht was, dog die nog grooter Vyand was van onzen Graaf *Diederik de* V^de^, zo dat hy dezelve belangen met zyn Schoon-Vader en Stief-Vader had om malkanderen te ondersteunen.

De overwinnende *Diederik* naderhand, door de oude wrok tegen *Hendrik de* IV^de^, en Bisschop *Konradus* aangespoord, en met de verwarde toestand der zaken des Keizers zyn voordeel doende, nam voor, alles wat dien Bisschop, door de gunst van dien Keizer in Vriesland en Oostvriesland bezat, te veroveren; dog dit alles word by die Historischryver als een verdigtzel aangemerkt en als eene onderneeming, die ten onregte aan Graaf *Diederik* word toegeschreven, regelregt aanlopende tegen het uitdrukkelyk getuigenis van *Ubbo Emmius* die naauwkeurigen Friesen Historie Schryver.

Om dit te doen zien moet men aanmerken, dat Friesland, in dien tyd, alleen gedeeld was, in West en Oost-Friesland, gelyk het zelve nu onderscheiden word in West-Friesland, Friesland en Oost-Friesland; ten anderen hebben wy gezien dat een der voorwaarden, waar op Bisschop *Konradus* het kasteel van Ysselmonde overgaf en vryheid verkreeg van wederom met de zynen te keeren, was, dat hy *renuntieren* zoude van al het recht over de Friesen, zo westersche als oostersche, 't welk de Kerk van Utrecht tot nog toe zig aangematigd had.

Uit de opene brieven des Keizers, by *Heda* (a) aangehaald, blykt het klaar, dat *Hendrik de* IV^de^, aan *Conradus*, Bisschop van Utrecht ge-

(a) Heda in Hist. Ultraject.

geschonken heeft, *het Graafschap van Stavoren*, 't welk hy den Markgraaf *Egbertus* van Meyssen en Thuringen had afgenomen, als mede het *Graafschap van Oostergo en Westergo.*

Dat de Voorvaderen van *Diederik de* V^de^, die Graafschappen eertyds uit hoofde van een gift van Karel de Kaale, in eigendom bezeten hadden, welke door de Markgrave van Meissen en Thuringen, hun voordeel doende met het ongeluk van Graaf *Floris de* I^ste^, Vader van *Diederik de* V^de^, ingenomen waren, blykt ook, uit het eenparig getuigenis van *Buchelius* en *Beka*; en wy zagen dat de Keizer die den Markgaaf *Egbertus* ontnam, om dat die tegen hem gerebelleerd had dezelve schenkende aan den Bisschop *Konradus.* Dog die wegschenking was onwettig, dewyl die Graafschappen niet eigentlyk aan *Egbertus*, maar aan de Graven van Holland toebehoorden; waarom *Diederik de* V^de^, den Bisschop *Konradus* dwong aan die wetteloze gift, ten behoeve van hem, de wettige Erfgenaam, te *renuutieren*, en het is ontegensprekelyk dat die moedige Graaf, die zo zeer gesteld was, om alles wederom magtig te worden wat men zyn Vader ontnomen had, zeker het zelve in bezit heeft zoeken te neemen, en dewyl de Ingezetenen niettegenstaande de *renuntiatie* van den Bisschop hem gehoorzaamheid weigerden, zo is hy met een Leger over het Ys, na Oostvriesland en Stavoren getrokken.

Men moet niet denken dat dit een ondoenlyke zaak was, zynde dit Oostfriesland, of het Land van Stavoren in dien tyd, maar met een groote Vaart van Westvriesland afgezonderd, want ik vind in het Kronykje van Vriesland door *Jacoby* dit aangetekend. „ Ao. 1222 „ was het nog van de Fliestroom tot aan de Zuider-Zee geheel land, „ dog vermits de groote vaarten, die door 't land gegraven wierden, „ zo kreeg de Noord-Zee opening om daar in te breeken, en veel „ Land hier en daar weg te neemen, 't welk egter alles in de Middel- „ zee weder aangespoeld en dezelve daar eindelyk toegedempt en „ verstopt is."

Over een van deeze met Ys bedekte vaarten trok *Diederik* met zyn Leger en viel in 't Graafschap Stavoren om de Ingezetenen wegens hunne ongehoorzaamheid te kastyden. Van deezen oorlog spreekt niemant klaarder dan (*) *Barlandus* zeggende: Ondertusschen stond 'er nieuwen Oorlog op, „ alzo de Friesen zig tegen den nieu-

„ wen

(*) Barlandus, Regifter der Graven van Holland.

„ wen Graaf opstelden. Tegen welken Diederik over 't Ys (want „ het nu midden in de Winter was) getrokken zynde, haar Leger „ met weinig moeite verstrooide, ende sloeg haarder vier duizend „ mannen." (anderen zeggen dat in den eersten slag veertig duizent mannen verslagen wierden, welk groot getal aan de waarheid van dit geval heeft doen twyffelen, daar dit een ingeslopen feil is), „ Maar „ 't was zo verre van daar, dat zy haar om die Nederlage stil gehou- „ den zouden hebben, dat ze op dien zelven tyd een ander heyr-leger „ by een trokken, daar zy tegen hem mede uitkwamen. Om welke we- „ derspannigheid hy zo verstrooid is geweest dat hy weederom tegen „ haar keerde, ende wierd dien dag zo wredelyk met groote Neder- „ lage der Friesen gevogten, dat hare Vrouwen nog kinderen zelf „ niet verschoonden wierden; zyn ook veele hoeven en dorpen in „ brand gestoken. *Stavoren*, drie weeken rontom belegerd zynde, „ kreeg ten laatsten vergiffenisse van deeze Rebellie, op conditie dat „ zy haar zouden overgeven, en *Diederik* een groote somme gelds „ leveren. Op deeze manier wierden de Friesen t'ondergebragt en de „ Pays gemaakt, en belooft gedurige gehoorzaamheid aan de Graven „ van Holland.

Dit was een zeer groote winst voor *Diederik de* V^de^, die hem grootelyks in magt deed toeneemen; want *Stavoren* was, in dien tyd, een der rykste en grootste koopsteden van deeze laasten, die eerst na het jaar 1200 begon te vervallen. Zo leezen wy in *Occo Scarlensis*, op het jaar 1195. „ In deezen tyd was Stavoren nog een zeer schoone en ver- „ maarde koopstad, alzo dat de Burgers van dezelze in rykdom zeer „ floreerden; en leefden, door die voorspoed in weelde en groots- „ heid, invoegen zy uit dertelheid by kans niet wisten wat zy deden, „ latende hare Stoepen en Leuningen voor de deuren vergulden; „ (dog niet van massyf goud maken, zo als men wel verhaald, want „ dat kostelyk metaal wisten zy binnens huys beter te bewaren en niet „ buitens huys t'exponeren) zy deden ondertusschen alles wat haar in „ de zin kwam om pronkerey en grootsheid te bedryven, waarom zy „ ook by hare Nabuuren, de verwaande kinderen van Stavoren ge- „ naamd wierden; dog als nu alles in voorspoed haar zo wel ging en „ gelukten, en de grootsheid, trots en hoogmoed onder haar hoe langs „ hoe meer toenam, draaide het rad der Fortuin om, en haar hoog- „ heid wierd vernederd, zo dat hare stad op 't laast tot het uiterste „ kwam te vervallen, ja eindelyk meest geheel en al door 't zeewater

„ over-

„ overstroomd en ingezwolgen is, gelyk nog hedendaags is te zien.

Om van die dertelheid een doorslaand voorbeeld te geeven, verhaald hy, onder 't jaar 1203, het volgende aanmerkelyk geval: „ Daar was te Stavoren een zeer dertele weduwen ryke koopmans „ vrouwe, die met haar goed geen einde wist, dezelve, als zy „ een Schipper na Dantzig met een schip gezonde hadde, en be- „ volen, van daar wederom in Friesland te brengen de beste Waa- „ ren die in dat Land te bekomen waren; en de schipper verstandig „ zynde, oordeelde dat graanen, daar de menschen by leven moe- „ ten, de beste en edelste waren moesten zyn, bevragten zyn ge- „ heel schip met schoone Tarwe; dog komende met dezelve binnen „ Stavoren, is die dertele koopvrouw ten uiterste daar over misnoegd „ geworden, en belaste den schipper dat, zo hy de graanen tot bak- „ boord had ingenomen, hy dezelve tot stuurboord weder zoude uit- „ werpen, het welk hy zo voort in haar presentie heeft moeten doen. „ Dog ziet wat door de Goddelyke bestiering daar op volgde; zo dra „ was deeze Weyte niet over boord geworpen, of daar welde strak een „ considerabele hoogte van zand op, dewelke zig voor de Haven vast „ gezet hebbende, voortaan belettede dat 'er geen geladen schepen „ meer uit of in kosten varen, zo dat de koophandel en zeevaard daar „ door verviel en niet meer gedreven kost worden, en zo is eindelyk „ die groote, schoone, volkryke, pragtige en van rykdom over- „ vloeijende Stad, (die als het hedendaagsche Amsterdam floreerde) „ wegens haar hoogmoed, overdaad en weelde, als een tweede Ca- „ pernaum, weder tot op een klein overblyfzel na, vergaan, en „ door inlandsche oneenigheden, tweedragt en oorlog, als mede „ gebrek van neeringe, hoe langs hoe meer in verval geraakt; tot „ een blyk hoe Godt zulke hoogmoed, weelde, overdaad en andere „ zonden straft, word nog hedendaags, niet ver van Stavoren, langs „ de zeekust gezien zeker hoog zand, genaamd het vrouwen zand, „ waar op groote dikke halmen met ledige ayren wassen; aangaande „ het bouwen van prachtige Huizen en Paleizen der verwaande kin- „ deren van Stavoren, zo komen de hedendaagsche Inwoonders van „ Friesland, daar mede wel over een; dog belangende haare groote „ pragt en opschik van kledagie, zo verschillen zy in allen deelen „ van d'oude Friezen, als by dewelke een welgeregelde order in dat „ stuk gehouden wierd, invoegen de voorname Mannen en Vrou- „ wen, Burgers en 't Landvolk, ieder stand een byzondere kledin- „ ge en opschik hadden; (als het beste middel om den ondergang van

„ middelmatige Burgers voor te komen, die zig zelven bederven om „ de grooten na te apen; het geen reets zo verre gekomen is, dat de „ aanzienlykste menschen, door de nedrigheid van hunne kleding zig „ van het gemeen zoeken te doen onderscheiden) waaraan men ieder „ soort kon kennen en onderscheiden, in plaats dat hedendaags geen „ order gehouden word, en de gemeene onderzaten zig veeltyds „ prachtiger opschikken en pronken, als de voorname en hooge per„ sonages; in somma, pracht en hovaardy neemt toe, en nedrig„ heid neemt af, en zo was 't ook gesteld met de Inwoonderen van „ Stavoren, die alle grootsheid en glorie bedreven zo lange als haar „ Stad door de Koophandel in fleur was; dog na verloop van de nee„ ringe en winninge wierden de Burgers arm en daar door gehaat, „ byzonder van de genen die uit den Adel waren, die de hoogmoe„ dige pompery der Staversche Burgers niet konden verdragen, want „ door de groote welvaard en neeringe, waar in zy zo lange geflo„ reerd hadden, bedreven ze al wat zy konden, zo dat ze met alle „ praal te dryven, den Adel en Heerschappen niet gelyk, maar ver„ re te boven wilde wezen, 't welk ook geen kleine oorzaak hares „ ondergangs geweest is, aangezien zy, wegens hare groote Ryk„ dom en Goederen, die haar trots en heerszugtig maakten, door „ veele rampen aangevallen en bestreden wierden. &c." Dat alles kan dienen om te doen oordeelen, of de gezonde Staatkunde niet vorderde, in een tyd zo als wy beleven, waar in alles begind te vervallen, door het leggen van zware schattingen op overtolligheden en nutteloze geldverkwistingen, daar in te voorzien.

De Schryver van de aangehaalde Historie is, met eenige oude Schryvers van gevoelen, dat Graaf *Diederik de* V^de^, zeekere groote voordeelen aan de Abdye van Egmond heeft geschonken, waar van hy zegt dat men nog de Giftbrief heeft, op den zes en twintigste van Hooi-maand 1083 te Vlaardingen getekend die by *Heda* te vinden is. Dat 'er zodanig een Giftbrief is word niet getwyffeld, maar veele Oudheidkenners hebben voor lang aangetoond, dat die door de Monniken, gewoon de wereldlyken door list te bedriegen, naderhand verdigt is. De oordeelkunde *Buchelius* zegt daar van: „ Vee„ len hebben geloost, en niet zonder reeden, dat deeze Handves„ te, daar *Douza* t'eenemaal voor stryd, ende staat ze in zyn tiende „ Boek der Kronyken in 't geheel voor, een gemaakt werk is; als „ inhoudende tegenstrydige redenen, verscheide valschheden en

„ on-

„ ongerymtheden. Daarom ook *Brokius*, *Preisfius* ende *Sandelius* „ de ervarenfte in de Oudheden dezer Provincie, gelooft hebben, „ dat dit ftuk al overlang van de Monneken is gefabriceert. Met den „ welke ook ftemt *Petrus Scriverius*. Ja zelfs ook heeft *Miræus* „ niettegenftaande hy het mede in zyne boeken, (namelyk in 't Boek „ der Religieufe Donatien) gefteld heeft, daar naderhand al over „ beginnen te twyffelen, gelyk als uit zyne brieven aan my gezonden „ getoond zou konnen worden. Dat *Heda* dan *Beca* beftraft van „ doolinge, daar aan doet hy niet wel, dewyl hy op zulk een on- „ zeeker Inftrument is fteunende."

Eenige ftellen de dood van deezen Graaf op het jaar 1092, dog het is zeer waarfchynlyk dat hy, volgens het gevoelen van anderen, den 27 Juny 1091 gefturven is, nalatende tot Erfgenaam van zyne Staten, *Floris de* IIde, Elfde Graaf van Holland, by genaamd de korten, fchoon de Egmondfche kronyk, hem de agfte Graaf noemd, *Godevaard met den Bult*, *Geertruda* Moeder, *Robert de Fries* ftiefvader van *Diederik de* Vde niet onder de Graven tellende. Deeze Graaf kan naauwelyks veertien jaren oud geweeft zyn wanneer zyn Vader *Diederik* overleed, en aldus nog weinig in ftaat om zyn verafgelegene bezittingen, tegen den Biffchop van Utrecht en de Friefen te befchermen. Dat de Biffchop van Utrecht niet tegenftaande zyn gedanen eed en *renuntiatie*, zig daar van bediend heeft, om zyn gewaand recht op den gezegden friesfche Landen wederom te doen gelden, is ontwyffelbaar, want de Friesfche kronyk zegt duidelyk: „ Nademaal Ooft-Friesland, by donatie, „ aan de Biffchoppen van Utrecht gekomen was, principaal, om de „ voortplantinge der Chriftelyke Religie enz. Zo had de Biffchop „ *Conradus*, Anno 1092, *Adolph van Fornenburg* met het zelve be- „ fchonken, ftrekkende in dien tyd, van de Zuider-Zee tot aan de „ Lauwerftroom."

De Heer *van Loon* fchynd van gevoelen geweeft te zyn, dat Keizer *Hendrik de* IVde hem gefteld zoude hebben, eerft onder de voogdy van *Koenraad*, Grave van Werla, daar na van *Hendrik*, Grave van Northeim; de eerfte volle en de tweede halve Broeder van de Gravinne Weduwe *Othildis*; dog de bewyzen daar van ontbreken, waarom het zeer waarfchynlyk is, dat *Othildis*, de voogdye over haar onmondigen Zoon *Floris de* IIde en het Gouvernement over Holland &c, met bewilliging van de Staten des Lands op zig genomen heeft. Van deezen Graaf *Floris de* IIde, als zynde een godvruchtig deugd-

zaam

zaam Heer, word met veel lof gesproken, waarom *Petrus Scriverius* van hem zegt:

Myn Vader heeft zyn ryck of graafschap weer verkregen
Door Trooysche dapperheid; ook heb ik dat bewaart
Soo trou, als hy 't my gaf; maar 't scheel was hier gelegen,
Dat hy een oorlogsman, ik vreedsaam was van aard.
Dus poogde ick heyl-ryck vorst elck 't syne toe te leggen;
Dus heb ick bey gerecht en goddienst wyd en breed
Gehandhaaft en verbreyd; dus was (ik durf 't wel zeggen)
Myn leven yeder lief, myn sterven yeder leet.

Maar Oudaan zegt aldus:

Hoe 't op een sachte plaats sich maklyk nedersette
Tuygt, door het aangezicht, 't hert van Florens de vette.
Ruk, Friesen, vry den toom en teugel in de nek
Hy stoort syn rust niet om uw scheursiek erfgebrek.
Vorstinne Petronel, viel veelen swaar te dulden,
Dyn mannelyk bedryf dien 't hair dyns soons wout hulden
Met Flaandrens graaflyk goud, die 't ryk in onrust hield,
Soo bouw te Rhynsburg vry een Klooster, voor de siel.

Van deezen Graaf getuigd *Beka*: „ Hy was fraai van Lichaam, „ vreedzaam, mild in aalmoesen, en ieder vorderlyk, niemant „ schadelyk, en heeft zyne voorouders in rykdommen en in deugden „ overtroffen." *Barlandus* zegt; „ Floris was lang van Postuur, „ dik van Lichaam, de vreede meer dan den oorlog beminnende. „ Hy onderhield arme en nooddruftige Luiden ('t welk een groot „ werk van gerechtigheid is) en trachte den geheelen tyd zyner re„ geering elk een goed en niemant quaad te doen. En met zodanig „ een manier van leven is hy alle Graven, die voor hem geweest wa„ ren, in vromigheid en heerlykheid te boven gegaan." Het getuigenisse dat *Janus Dousa* de Zoon, in het laatste Boek der Hollandsche Kronyken van hem geeft, gaat nog verder; zeggende: „ Na *Die„ derik* is gevolgd zyn Zoon *Floris*, die den toenaam kreeg de vet„ te, van wegen zyn dik Lichaam, die veele aangename en lieffely„ ke deugden over hem hadde, trouwe, beleefdheid, mildadig„ heid, om dewelke hy overal bemind was.

Van den toestand deezer Landen, onder de Graven DIEDERIK DE V^de^, FLORIS DE I^ste^, DIEDERIK DE VI^de^ *enz.*

„ Hy was hoog van ſtature, groot van Lichaam, ſchoon en heer-
„ lyk in 't aanzien, ende zonderling vroom ende regtvaardig paſte
„ meer op zyne Burgers, dan op zyn eigene zaken, een beſchermer
„ en voorſtander van allen, voornamelyk van de armen: ſomma,
„ een ieder was hy vorderlyk, niemant ſchadelyk. Met deeze quali-
„ teiten gewon hy ligtelyk, in den aanvang zyner regeeringe, hoewel
„ hy maar even een aankomend Jongeling was, de gunſte der men-
„ ſchen, ende maakte dat zyn Vaders deugd het minſte was, waar-
„ om de luiden hem affectie droegen. Daar kwam ook by, dat hy in
„ heerlykheid van leven, ende rykdom, ende koſtelyke toeruſting
„ van ſpelen, ende in alle andere dingen, alle de Princen, die voor
„ hem waren geweeſt, te boven ging: Maar niets en was 'er in hem
„ loffelyker of pryſſelyker, dan dat hy zyn geheel leven lang met
„ geen minder zorg de vreede, dan het welvaren van het Land zogt,
„ alle Naburen gunſt en vriendſchap hebbende, zelvs die voor heen
„ tegen zyn huys zeer vyandlyk waren geweeſt, met welke alle hy
„ verbondenen alliantie heeft gehad. Ende zo en is 'er by die van Ut-
„ recht tegen hem geen moeite gemaakt, nog by de Friezen de vree-
„ de niet gebroken, hoewel ze anderzints geen Heerſchappye wel
„ en konde lyken." Dog veele hebben opgemerkt dat hy een groot vriend van de geeſtelyke zynde, de Biſſchop *Konradus* van Utrecht, ſchoon die zyne Landen in Ooſtfriesland zo trouweloos na zig had genomen, egter vierde, zonder iets daar tegen te doen.

Dat hy een groot vriend van de Papen is geweeſt, zynde vry wat bygelovig, blykt uit *Frans Mieris* (*) ſprekende van zyn dood, zegt hy: „ In zynen (*Godebaldus*) tyd, te weeten in het jaar 1122, of al-
„ thans 1123, is overleden *Floris de vette*, Graaf van Holland, die
„ in 't broederſchap der Utrechtſche Kerk was geſchreeven: of, ge-
„ lyk *Heda* ſpreekt, die door eenen broederlyke liefde met de Ut-
„ rechtſe Kerk vereenigd was; want het wierd eertyds voor een gunſt
„ en voor een Godvrugtigheid gerekend, in de broederſchappen of
„ godvrugtige maatſchappyen aangeſchreven te worden, gelyk de
„ oude gedenkſchriften duidelyk getuigen. Zelfs de grootſte Vorſten
„ hiel-

(*) Mieris, Kerkel. Hiſt. en Oudheden, I. D. p. 185.

„ hielden zig daar door niet verkleind. Ja, de Keizers zelfs lieten zig „ onder de Utrechtsche Kanunniken opschryven, zo als blykt uit een „ keizerlyke proeve in de Domkerke van Utrecht, waar van de opene „ brief by *Heka* staat aangehaalt." En in zyne aantekeningen daar over, vervolgd hy: „ wy moeten 'er *Christianus Lupus* nog byvoe- „ gen, dat de Kerk, als ze in nood was, aan verscheide Keizeren, „ Koningen en andere Vorsten heeft beginnen toe te staan, dat ze in „ sommige Kerken tot Kanonniken zouden aangenomen werden, en „ dat zelfs op zyn Kanonniks gekleed, met de andere Kanonnikken „ in het Choor zoude staan zingen. Dit bewyst hy door het voorbeeld „ van *Floris de* IIde, van *Hugo Kapetus*, van *Fuldo den goeden*, Her- „ tog van Anjou &c. Hy wil daar door zeggen, dat zulks strydig was „ tegens de oude wetten der Kerke, volgens dewelke geen wereldsch „ Persoon in het Choor onder de geestelykheid plaats mogt neemen." De instelling van die Broederschappen was een staatkundige streek van de Bisschoppen, zedert dat de verdiensten der goede werken opentlyk in de Kerk aangenomen was, (dat is zedert dat de Roomsche Kerk opentlyk als de Antichristische Kerk zig vertoonde, want te stellen dat de menschen door eige verdiensten of verdiensten van andere menschen zalig konnen worden, is de verdiensten van den eenigen Zaligmaker Jezus Christus te verlochenen,) want daar door kregen die Vorsten deel aan de verdiensten van dat genootschap, waarom zy dit voor een zaak van waarde hielden; dog zy wierden daar door teffens onderworpen aan den Bisschop, moetende trouw en hulde aan hem zweeren, en beloven die Kerk en derzelver bezittinge te zullen voorstaan: En onzen Graaf *Floris de* IIde, geraakte daar door zyn vaderlyke goederen in Oostvriesland kwyt; want te zeggen, dat de Friezen onder hem in vrede leefden, moet van de Westfriezen, die hem onderhorig waren gebleven, verstaan worden.

Uit dit alles blykt, dat *Floris de* IIde, volgens zyne Natuurlyke bloedryke constitutie en geaardheid, een schoon, dik, vet, goedaardig man is geweest, die vermaak schepte in goed te doen, en zeer op een vrolyk en vreedzaam leven gesteld was, en daarom weinig van den oorlog hield. Dus kon hy een beminnelyk burgerlyk Regent zyn, die zyn volk op een vaderlyke en vriendelyke wyze regeerde; maar even daar uit volgd, dat hy geenzints onder de groote, dappere en staatkundige Vorsten mag geteld worden, die alleen in staat zyn het Gemenebest groot en gedugt te maken, daar deeze al te goede Vorsten het

zelve

zelve veeltyds benadeelen, en meest altoos aan groote gevaaren en beledigingen blootstellen, gelyk de ondervinding geleerd heeft.

Het is hier de eigentlyke plaats om van de kruisvaarten na 't H. Land te spreeken, gelyk gedaan word, schoon Graaf *Floris de* II^de, nooit deel daar aan genomen heeft; want de Reize die *Robert de Fries*, en veele Nederlandsche Edelen, op het aanstoken van *Petrus den Heremiet*, in deezen tyd daar na toe deeden, zyn als een voorspel daar van aan te merken, neemende eerst regt aanvang in den jare 1095 en 1096.

Deezen oorlog om Jerusalem en het H. Graf, uit de handen van de ongelovigen te rukken, nam aanvang onder den Griekschen Keizer *Alexius Commenus*, die, na veele omkeeringen den Troon van het Grieksche Keizerryk, dat zeer verzwakt was, en na den ondergang neigden beklom, en deeze staatkundige vond eerst bedagt om bestand tegen de Saracenen te konnen zyn; dog dit heeft den ondergang van dat Ryk en de verovering van Constantinopolen niet konnen voorkomen, schoon de Historie Schryvers eenparig getuigen, dat die kruisvaarten aan omtrent dertig maal honderd duizend Christenen het leeven gekost, en een ongelooffelyk getal Familien geruïneerd hebben.

Paus *Urbanus*, in den jare 1095 een Concilie te Placenza uitgeschreven hebbende, zo wierd de Patriarch van Jerusalem, met goedvinden of overleg van Keizer *Alexius*, te raade, iemant daar na toe te zenden, om te zien of men door middel van den Paus, die zig in persoon daar by stond te laaten vinden, de Christen Mogendheden niet zoude konnen bewegen, hunne bystand te verleenen tot het wederstaan der Saracenen, waar by het Christendom een algemeen belang had, en waar door de heerszucht van den Paus in 't byzonder gestreeld wierd, ziende daar door den weg gebaand om ook het opperhoofd van de Grieksche Kerk te worden, en zyn geestelyke magt tot in Azie uittebreiden. Hier toe verkoor men *Petrus* den Heremiet, een yverig voorstander van de H. Overblyfzels, die hy gewoon was aan de Pelgrims te vertoonen, en alles met zo veele beweeglyke en welspreekende redenen te verzellen, dat hy groote Aalmoessen daar door verzamelde.

Deeze *Petrus* de Heremiet te Placenza aangekomen zynde, wist aan den Paus ende anderen Vaderen van dit Concilium, op eene hartroerende wyze voor te stellen, in welk een beklagelyke toestand het H. Graf en de andere H. Plaatsen in Palestina, door de magt der Ongelovigen zig bevonden, zonder dat de Keizer *Alexius* hen konde

wederſtaan. Dat die H. Plaatſen in handen der Ongelovigen te laaten, een Heilig ſchending en onteering van den Heiland was, die geen yverig Chriſten konde dulden. Dat dit voor te komen voornamelyk aan den Paus ſtond, als zynde het algemeen opperhoofd van de geheele Chriſten Kerk; als mede dat alle de Chriſten Vorſten, zynde beſchermheeren van de Kerk daar toe verpligt waren, en dat ieder Chriſten, die verzekerd wilde zyn van zyne zaligheid, op bevel van den Paus, de handen daar toe behoorden te leenen.

Dit voorſtel behaagde Paus *Urbanus*, die het opperbeſtuur van deezen oorlog ſtond te hebben, zeer wel, als zyn reekening daar by vindende: En dewyl het eigenbelang de ſterkſte beweegreden by de meeſte menſchen is, ſchreef hy een byzonder Concilie tegen het volgende Jaar, te Clermont in Vrankryk uit, om over deeze zaak een vaſt beſluit te neemen, en de middelen te beramen hoe beſt een groote meenigte volks op de been te brengen. In dit Concilie vermaanden de Paus den Vaders met hem eenſtemmig daar in te werk te gaan, die zulks toeſtonden, en hem baden, als ſtedehouder der Kerke alle mogelyke middelen daar toe in 't werk te ſtellen. Ten dien einde ſchreef de Paus aan alle de Chriſten Mogenheden om hen tot dit goede en verdienſtelyke werk aan te ſpooren; en alle Chriſtenen wierden door de Pauſſelyke Bullen ontſlag van alle zonden, Moord, Doodſlag, Dievery, Overſpel, Hoerery &c. beloofd, die deel aan deeze kruisvaarten namen, zo dat men maar te biegten, abſolutie te ontfangen en na 't H. Land te trekken had, om de ongelovigen uit te roeijen, wanneer men verzekerd konde zyn van, door de dood, regelregt na het Paradys te zullen gaan, zonder het Vagevuur eens aan te doen, waar van de daar na toe trekkende, een brief van verzekering, dog die rykelyk betaald moeſten worden, ter hand geſteld wierd. Alle die in deezen geeſtelyken kryg waren opgeſchreven, door het ontfangen van diergelyke aflaats-brieven, moeſten een kruis op hunne ſchouwderen vaſt hegten om gekend te konnen worden.

Ieder zou wel alles willen doen om van zyne eeuwige zaligheid verzekerd te zyn, behalven het afleggen van zyne begeerlykheden en zondige driften; het geen Chriſtus en zyne Apoſtelen, als een vrucht van het zaligmakende geloof, volſtrekt vorderen. Dog de Paus wees hen nu een anderen weg aan, buiten Chriſtus, zonder geloof, zonder heiligmaking, zonder zelfsverlochening, en waar by vleeſch en bloed beter rekening vond. Een ieder was daar toe gereed. Men verkogt

kogt Huis, Hof, Land, &c. en men verliet alles om dien tocht te doen, komende een ongelooffelyk getal menſchen daar toe by malkanderen, niet alleen de mannen, maar ook de vrouwen, want die wilden niet te huis blyven, horende dat 'er een Jeruſalem, een H. Land, en een Hemel te winnen was. Zy wierpen het vrouwelyk gewaad en teffens de vrouwelyke ſchaamte en eerbaarheid weg, zig kledende als mannen met den degen op zyde, en een kruis op de ſchouder; en aldus gingen zy onder de mannen vermengd, al zingende en danſende te ſcheep als of zy na een bruiloft gingen, onder het geleide van eenige Prieſters; en andere diergelyke hoopen trokken door Duitſchland, Hungaryen en Bulgarien na Griekenland, zonder eenige toeſtemming daar toe van den griekſchen Keizer te verzoeken.

Met welk een wonderbare Heiligheid die blinden yver vergezeld is geweeſt, is duidelyk te zien uit de Kronyk van *Menco*, Abt in Weerum, verhalende, hoe veele van die Vrouwen, onderwege, tot overſpel en onkuisheid vervielen, zo dat veele bevrugt zynde, hier en daar agter moeſten blyven. Onze Hollandſche en Frieſche Vrouwtjes, die graag voor Heldinnen willen aangezien zyn, waaren zo wel als anderen met die dolle drift bevangen, welke drift veeltyds op die zelve menſchelykheid uitdraaide, het geen een ongelooffelyke ergernis aan anderen gaf. Hierom ſchreef Broeder *Thomas*, van de Order der Predikheren, en bewaarder van 't H. Graf te Jeruſalem, aan de Prooſten en Regenten van de Kerk in Holland en Friesland, hen vermanende de vrouwen te huis te doen blyven, en haar te onderregten, dat zy beter zouden doen met het geld dat zy verreisden en verteerden, aan de gemelde Prooſten ter hand te ſtellen, die 't dan na 't H. Land zouden overmaken; of dat gemelde vrouwluiden eenige mansperſoonen koſten huuren om na 't H. Land te zenden; dog de drift was te groot, zo dat maar eenige weinigen daar na luiſterden. Die woeſte hopen trokken dan zonder order of tucht voort, plonderende en rovende alle plaatſen daar zy doortrokken, voornamelyk in Bulgaryen en Griekenland, zo dat de Inwoonders dit niet begeerende te dulden, veele daar van dood ſloegen, en de overige na Duitſchland te rug moeſten keeren. Dit maakte hen wanhopend, en dewyl dien tocht tegen de ongelovigen was ondernomen, zo moeſten de Joden het nu ontgelden, ſlaande alles dood wat zy van die blinde Natie ontmoeten, zo dat 'er te Keulen, Mentz en Worms meer dan 12000 Joden vermoord wierden.

Het

Het is waar dat men naderhand wat bescheidener te werk ging; egter zegt *Mezerai* van deeze kruistogten in 't algemeen; dat ze in den tyd van meer dan twee honderd jaaren (want zo lang heeft die drift geduurd,) den ondergang van zeer veele groote Heeren en van een onbeschryffelyke meenigte gemeen-volk veroorzaakt hebben; maar dat de Koningen en Pauzen hunne rekening daar by vonden. De Pauzen, om dat zy het opperbevel van die Legers wisten in handen te krygen; om dat zy de goederen zo wel als de persoonen van alle de kruisvaarders onder hunne beschermінge namen; om dat ze het gebruik der aflaten en ontheffingen van de wetten, by gelegenheid van deeze H. oorlogen, veel gemeender maakten het geen veel geld opbragt; om dat hunne afgezanten de aalmoessen en giften, die tot uitvoeringe van deeze oorlogen gedaan wierden, ontfingen en behandelden, wordende maar een gering gedeelte daar van aangelegd tot het einde waar toe dezelve gegeeven waren; eindelyk, om de menschen door het dragen van zulke onkosten, zonder maate te scheeren en te knevelen; even eens, zegt *Mezerai* (in het leven van *Philippus de Valois*) als of men de fransche Kerken dagt kaal te plukken en te vernietigen, om de Kerken van Palestina te verryken. Dit is genoeg daar van gezegt, want de Inwoonders van Nederland, de Roomsgezinden niet uitgezondert, zouden nu zig zo ligt door de Pauzen niet laten foppen.

Omtrent het afsterven van *Konradus*, Bisschop van Utrecht, die, gelyk wy zagen, in den jaare 1099 stierf, trad Graaf *Floris de* II[de], in 't Huwelyk met de Princesse *Petronella*, Dogter van den Hertog *Diederik* van Saxen, en Zuster van Hertog *Lotharis*, die naderhand Keizer wierd. Omtrent deeze Princesse zyn veele verkeerde gevoelens ontstaan; dog *Scriverius*, die alles naauwkeurig onderzogt had, schryft aldus daar van: „ Dat Vrouw *Petronella*, des Hertogen *Die-*
„ *deriks* Dogter van Saxen was, getuigen uitdrukkelyk de oude La-
„ tynsche Chronyk uit de abdye van Egmond, en de Rym-Chronyk,
„ daar by voegende dat ze van hooge edele afkomste was, en een
„ broeder hadde die *Lotharius* hiet, ende daar na Keizer van Rome
„ was. *Johannes Beka* noemd de Vader niet, maar alleen de Broeder
„ *Lotharius*: welke *Lotharius* by *Cuspinianus*, *Reusnerus* en ande-
„ re gezeid word te wezen een Zoon van *Gebhard*, Graaf van Sup-
„ plenburg ende Heer tot Arnspurg, geteeld by *Hadewy*, Gravinne
„ van Noringeburg, die een Dogter was van *Koenraad*, Markgraaf
„ van Brandenburg. De zelfde *Cuspinianus* zeid; deeze Keizer *Lo-*

„ *tharius*,

„ *tharius*, heeft twee Zusters gehad, waar van de eene *Geertrudis* „ genaamd, te man gehad heeft *Floris*, Graaf van Holland, ende „ na zyn dood *Robert*, Graaf van Vlaanderen, &c. Dit zelfde zeid „ ook de Saxensche Chronyk in 't jaar 1493, te Mentz geprent by „ Peter Scheffer, die aldus luidt: *Greve Robertus to Flanderen, de* „ *sevende van Karolus slechte, de man van Geertrudis Hertogen Die-* „ *deriks Dogter in Westerlande, ein Greve to Arnszbarge, unde se* „ *was Greve Florentzen weddue to Hollande, unde se was half Suster* „ *Hertogen Luders de hyer nae Keyser werdt*; *&c.* Dog hier in ver- „ schillen die Saxensche Chronyk en de *Cuspinianus*, dat de een zeid „ dat *Geertrudis* een dogter was van *Gebhard*, Graaf van Supplen- „ burg, en d'andre een dogter van Hertog *Diederik* in Westerlande. „ Hier en boven dwalen zy beiden in de naam, ende zy en onderschei- „ den niet dat *Geertrudis* geweest is de Huisvrouw van Graaf *Floris* „ *de* Iste van dien naam, ende *Petronella* de Zuster van *Lotharis*, de „ Huisvrouw van Graaf *Floris de* IIde van die naam, enz. Dog niette- „ genstaande zy haar grootelyks verloopen, zo neem ik uit haar woor- „ den, dat *Petronella* is geweest een halve Zuster van *Lotharius*, „ van een Moeder, maar van verscheide Vaders. De Vader van *Lo-* „ *tharius* meen ik dat geweest is *Gebhart*, Graaf van Supplenburg: „ de Vader van *Petronella*, Hertog *Diederik* van Westerland. Ende „ haar beider Moeder. *Hadwy* Gravinne van Norinberg, die by „ *Reusnerus* aldus beschreven word: *Hadwy dogter van Frederick* „ *Florenbach Bey, Burggrave van Nurenberg, weduwe van Diede-* „ *rick, Grave van Westland.* By de zelfde *Reusnerus* word de Vader „ van *Lotharius* genoemd: *Gebhart van Querfort in Supplinberg,* „ *en Arnsberg, Erfgenaam van 't Graafschap van Helderstein, ge-* „ *sneuveld in den veldslag tegen den Keizer Hendrik de IVde, in 't jaar* „ *Christus* 1075, *zyn Huisvrouw Hadwigh &c.*, waar uit genoeg „ blykt dat *Petronella* van 't eerste bedde is, een Dogter van *Die-* „ *derik*, Graaf van Westland, ofte Hertog, zo de Saxensche Chronyk „ zeid, ende waar mede onze Chronyken over een komen, zeggen- „ de, dat *Petronella* Hertog *Diederiks* dogter van Saxen was."

Verder word van Graaf *Floris* en *Petronella* getuigd, dat dezelve, de provê en de kleedinge der Broeders tot Egmond in alles vermeerderd, ende Gode geoffert hebben vier kappen een zeer kostelyke Casuyffel, een zilveren vergulden kelk, nog een mark gouds ende een bagge in de kiste van *S. Aelbert* te leggen. *Petronella* offerde ook aan

O de-

dezelve plaats een van haare dienaren, met huys ende land, ende zyn geheelhuisgezin in *Scotan*.

Dog voor dat wy verder voortgaan, roept ons de order des tyds na de Bisschoppen van Utrecht te rug. Na het ombrengen van *Konradus* wierd *Burchardius*, door eenen wettige verkiezing de XXIII Bisschop van Utrecht, *Een man* (zegt Heda) *wiens afkomste en geslachtrekeninge ik niet heb konnen opspeuren*, egter verder van hem getuigende, dat hy een voorzigtig en godvrugtig Man is geweest, die de geestelyke wydzels met eigen handen gegeeven, en Priesters en Diakenen ingewyd heeft, dat voor iets zeldzaams gehouden wierd in de Utrechtsche Bisschoppen, die in de laatere Eeuw geleeft hebben, die het zo druk hadden met hunne tydelyke Heerschappyen, dat zy de bediening der wydinge aan de zogenaamde Wy-Bisschoppen overlieten.

Deeze *Burchardus* behartigde dan wel beeter zyn Herderlyke plicht als die na hem zyn gekomen, maar was daarom niet minder hoogmoedig en heerszugtig, zynde de eerste geweest die op eene bestendige wyze, de vorstelyke spreekwyze, *door Gods genade*, gebruikt en ingevoerd heeft, in de giftbrieven, waar hy aan zeekere Landgoed, gelegen tusschen de Rivieren de Lek en de Lingen, vereende aan de Kerken van S. Maarten en S. Salvator. *Heda* heeft die Brieven geheel aangehaalt. In den eersten noemd *Burchardus* zig zelven, *Bisschop door de barmhertigheid Gods*; in den tweeden schryft hy, *door Gods genade Bisschop van Utrecht*. Het is waar dat, voor zyn tyd, de Bisschop *Ausfridus* eens aldus had geschreven: *Ik Ausfridus*, *door Gods genade alleen*, *onwaardig Bisschop der Utrechtse Kerke*; maar dit was als onbetamelyk en ergerlyk aangezien, waarom Bisschop *Baldricus* goed vond te schryven *Baldricus door Gods genadige goedheid en barmhertigheid gering Bisschop der H. Kerke te Utrecht* &c. Deezen Tytels, *door Gods genade* hebben zy blyven gebruiken tot het midden van de veertiende Eeuw; dog na dien tyd schreven zy by wylen, door *Gods genade*, en zomtyds door de genade van den H. Apostolischen Stoel.

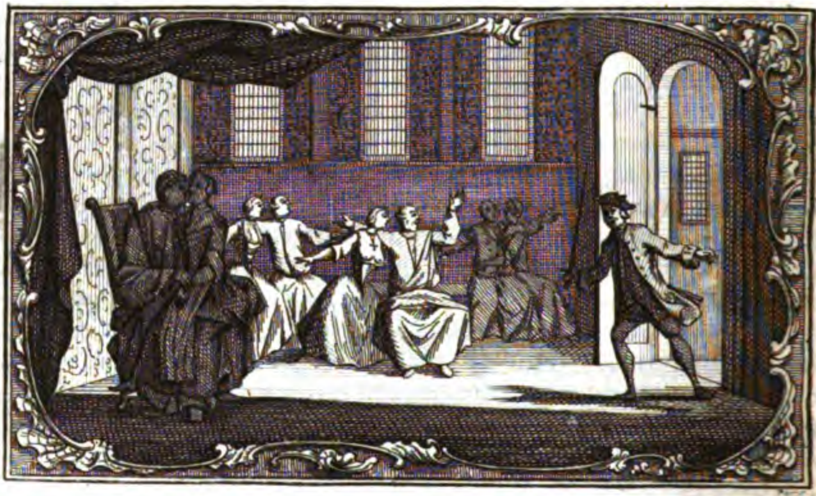
Het schenken van het gezegde Landgoed aan die Kerken, was door *Burchardus* geschied, gelyk uit de giftbrieven blykt, tot laaffenis zyner ziele, en wel op deeze voorwaarde; datze over al, op het zelve Landgoed een Moederkerk zoude mogen timmeren; dat is zodanig een Kerk die van alle dienstbaarheid bevryd was: Door deeze Bisschoplyke dienstbaarheden verstaat het Canonyke-Recht, het *Jus Cathedraticum*, anders genoemd *honor Cathedra*, of Stoelrecht,

of

of het-Recht van den Bisschoplyken-Stoel; bestaande niet alleen in een vereering die den Bisschop by zyne inwyding gegeeven wierd; maar ook in twee schellingen, als men *Solidus* door een schelling vertaald, gelyk gemeenlyk gedaan word. Het tweede Recht was het *Jus Synodaticum* of synode-recht, dat de Kerken aan den Bisschop moesten betalen om hem de onkosten, die op het houden van Kerkelyke vergaderingen liepen, te helpen dragen. Het derde, daar het meest op aan komt, was een recht dat de Bisschoppen hadden, en waar van zy dikwils een groot misbruik maakten, om eenige bystand van de onderhorige Kerken en Priesters af te vorderen, als zy in een groote en openbare ongelegenheid waren. Alleen in diergelyke gevallen was dit wettig en door de derde Lateraansche Kerkvergadering goed gekeurd; dog geleerde de onpartydige mannen hebben altoos staande gehouden, dat het al een zeer dringende en groote noodzakelykheid moest zyn, zou het de Bisschoppen recht geeven hunne onderhorige Kerken en Priesters te bezwaren. By voorbeeld: *Arctardus*, Bisschop van Nautas, ten tyde wanneer de geestelyken nog zo verbasterd niet waren, door de Noormannen verdreven en berooft van alles geworden was, meende dit recht wettig te mogen oeffenen, dog *Hincmarus*, Aarts-Bisschop van Reims, met de geheele synode die daar over gehouden wierd, begreep dit anders, en zy bevalen, dat hy wel iets van zyn volk en geestelykheid mogt trekken; *maar dat hy zelf ook met eigen handen moest werken om de kost, zo veel als hem mogleyk was, te winnen.* Dit was goed volgens het Apostolische voorbeeld; maar de Bisschoppen naderhand, die liever Vorsten dan Apostelen waren, dreven den spot daar mede, en lagen de onderhorige Kerken en Priesters, als of het hunne onderdanen geweest waren, zekere lasten op, om daar van een pragtige staat te konnen voeren.

Bisschop *Burchardus* schonk ook, tot laaffenis zyner ziele, zo hy zegt, eenige goederen aan het Kapittel van St. Jan te Utrecht. Het aanmerkelykste dat ik onder zyne regeering vind aangetekend, is, dat hy de kerkelyke Tucht zeer slegt gade sloeg, duldende dat de geestelyken zig in allerhande overdadigheid en ontucht verliepen; en men vind aangetekend dat de Dom-Proost *Rudolphus*, met eenige Kanonniken vrolyk en half dronken geraakt zynde, eenige ligte vrouwen hadden laten komen tot voldoening van hunne wellusten; hier onder was de Huisvrouw van een Soldaat. Deeze krygsman dit ontdekt hebbende, spatte, woedende van toorn, met den degen in de vuist ter

kamer in, en ziende zyn Vrouw op de schoot van den Dom-Proost zitten, doorstak die beiden dat zy op den stoel dood bleven, het geen groote schrik in de anderen veroorzaakten, gelyk uit de onderstaande Plaat te zien is:

In dezelve ziet men *Rudolphus*, in zyn gewaad als Dom-Proost op een stoel zitten, hebbende die Soldate-vrouw niet alleen op zyn schoot, maar malkander omhelzende en kussende, en in dien staat worden zy beiden door den Soldaat met een steek aan den degen geregen. Rontom hem zitten eenige Kannonniken, ieder met eene Lichtekooi verzeld die, zo wel als de Vrouwluiden, van schrik schreeuwen en de handen ten Hemel heffen.

Verder valt 'er niet veel van den Bisschop *Burchardus* aan te merken dan, dat hy, in 't laast van den jaare 1112 of 't begin van 1113 te Utrecht gestorven is, zynde aan de westzyde van den Dom begraven, onder de Regeering van den Keizer *Hendrik de* Vde en van Paus *Paschalis de* IIde.

In deszelfs plaats wierd *Godebaldus* tot XXIV Bisschop van Utrecht verkoren, zynde een Fries van geboorte, en een zeer gestreng onderhouder van de Kerkelyke tucht, het geen veel tot zyne verkiezing schynd toegebragt te hebben, dewyl de ongeregeltheid der Kerkelyken

ken geheel de overhand begon te neemen, zo dat daar in voorzien moest worden. Hy was ook in der daad, volgens het getuigenis van *Beka* en *Heda*, zodanig een streng onderhouder der Kerkelyke Tuchtregels, bestraffende niet alleen de ongebondenheden van de Kerkelyken in 't openbaar, maar, dewyl de reguliere Kanonniken te Middelburg in Zeeland daar na niet begeerden te luisteren, heeft hy dezelve, omtrent het jaar 1122 verjaagd om dat zy de Kerkelyke inkomsten versmulden en verslempten, ontbiedende in hunne plaats de Norbertyner Monnikken van Antwerpen. Boven dien, heeft hy de Reguliere Priesters uit het Klooster van Stavoren gejaagd om dat zy, even als de overige Ingezetenen van die dartelyke Stad, wulps en ongebonden leefden, zendende twaalf Monnikken uit Oostbroek in hunne plaats: En *Anselmus*, Abt van Egmond, die de goederen van de Abdye deerlyk verkwiste, en zyne onderhorige Monniken, door een al te ruime regeering ontstigte, wierd door hem van zyn ampt afgezet.

Omtrent deezen *Anselmus* staat aan te merken, dat *Johannes à Leidis*, hem *Anselinus* noemd, volgens de Chronyk van Egmond, daar by voegende, dat hy de Kapellaan was van *Petronella*, Huisvrouwe van *Floris de* IV^de^, Graaf van Holland; dewelke door quade Raadsluiden verleid, de Monniken van Egmond heeft gedwongen om gemelde *Anselinus* tot een Monnik aan te neemen; want hy hoopte, zegt hy, dat zy dan schoone gelegenheid zoude hebben om met de inkomsten der Kerke na haar welgevallen te leeven; Hy wierd ook met ten eersten Abt, en dewyl hy al te eenvoudig van aardt en geenzints bedreven was in de kloosterlyke tugt-regelen, heeft hy weinig gepast op het leeven der Monniken. De inkomsten der Abdye wierden vervreemd, of kwamen niet te recht: ieder een, die vrienden in 't spel had, paste daar een stuk of brok van te hebben: de Monniken moesten gebrek lyden, en de vreemden, zo klaagde zy op een erbarmelyken jammer-toon, teerden en smeerden van hunne inkomsten. Men zag 'er drie wereldlyken Prelaaten in te kruijen, zo gaat hy al voort, ja eer wolven als Prelaaten, die alles roofden en kaapten wat 'er te rooven en kaapen was, en die zo wel hunne eigen beurzen, als die van hunne vrienden met de rykdommen van de Abdye pasten op te vullen. Zy gebruikten onze goederen, zegt hy, om hunne Zoons en Dogters uit te huwelyken; en dus zyn de inkomsten der Abdye eindelyk schaars en sober geworden. Maar 't is ook met hen gegaan, gelyk het doorgaans met de zodanigen gaat; want zy zyn allegader binnen 't zelfde

jaar, in de lente van hunne jeugd, een schielyke dood gestorven. Maar wat zyne afzetting aangaat. *M. Vossius*, schryft in zyne Hollandsche Jaarboeken, dat de Bisschop *Andreas*, die *Godebalbus* nazaat is geweest, hem heeft gedwongen de regeering van de abdye over te geeven. En dit schynd ook zeker genoeg te wezen, want *Godebaldus* is, volgens het eenparig gevoelen van onze Schryvers, gestorven in 't jaar 1128. Maar *Anselinus* heeft, volgens *Johannes à Leidis*, eerst afstand van zyne Regeering gedaan gedaan in 't jaar 1129, ook schryft dezelve *Johannes à Leidis*, dat het de Bisschop *Andreas* is geweest, die den nieuwen Abt *Walterus* heeft ingewydt.

Het geval kan dan niet in twyffel getrokken worden, al heeft een hedendaagsch Schryver het zelve niet geweten of overgeslagen, en al heeft *Bokkenberg* een misslag begaan, stellende dat *Anselinus* door *Godebaldus* is afgezet, daar dit onder *Andreas* geschied is; dog dat de Gravinne *Petronelle* daar in met onwaarheden door dien Monnik word gelasterd, is klaar, dewyl geen der Schryvers van haaren tyd iets daar van gewagen; en het is van het zelve alloi wat die Schryver zegt, van de Kerk te *Alburg*, ten opzigte van den Abt van St. Truyen, die door middel van Graaf *Floris de* IIde wederom, dog ten kosten van zyn beurs in 't bezit van die Kerk hersteld wierd, om te toonen dat die Graaf geldgierig was, het geen volstrekt met derzelver Caracter stryd, en tegen het eenparig getuigenisse van alle de beste Schryvers aanloopt, zo dat die laster een teken van dien Abts ondankbaarheid, het algemeen gebrek van de geestelyken was.

Het geen ook gezegd werd van eenen *Tauchelyn* en zyne dwalingen, uit *Robert de Monte*, stemt met het getuigenisse der andere Schryvers niet overeen, die 'er aldus van spreken. *Taudamus* niet *Tauchelyn* een ketter, heeft in 't jaar 1124, in de Nederlanden, voornamelyk te Antwerpen, zyne dwalingen verspreid. Zommigen noemen hem een Leek, maar die zeer welsprekend was, dog anderen beweeren, dat hy een Prediker te Antwerpen geweest is, maar dat hy, tegen het verbod van die tyden, in Huwelyk met een wettige Vrouw leefden, staande houdende dat het een godloosheid was de geestelyken het trouwen te verbieden: Ook schynd hy geleerd te hebben dat 'er onder het Nieuwe Testament, geen wezendlyk onderscheid tusschen de geestelyke en wereldlyke staat was, moetende ieder Christen een geestelyk Priester zyn; als mede dat de Sacramenten nuttig, maar niet volstrekt noodig ter zaligeheid waren. Aldus zou hy een der eersten zyn

ge-

geweest die een beeter licht in die duistere tyden ontfangen had. Ook heeft men aangemerkt, dat de schandelykheden, door de Papen en Monnikken hem te lasten gelegt, verdigtzelen en lasteringen zyn, waar mede dat soort van Volk aanstonds in de weer is; en dat zy hem een doodelyke haat toedroegen is gebleken, wordende van een Priester, die met hem op een schip was, zodanig op het hoofd geslagen dat hy het bestierf.

Uit *Heda* blykt, dat Bisschop *Godebaldus* mede verscheide giften aan het Utrechtsche bisdom heeft gedaan, stichtende, boven dien, onder het gebied, omtrent duizend schreden van de Stad af, een abdye voor geestelyke mans en vrouwspersonen, ter eere van de H. Maagd *Maria* en van den Martelaar *Laurentius* moetende de Monniken de Regel van St. *Benedictus* waarnemen, en wel met zodanig eene gestrengheid, zo dat deeze Abdye, die anders van Oostbroek genaamd wierd, de naam kreeg van *de Kerker* van de Order. Deeze zelve Abdye wierd naderhand, door de Keizerinne *Mathildis* met nog verscheide inkomsten voorzien, ook heeft hy de Abdye van *Rynsburg*, gelyk wy naderhand zien zullen bevestigd en de Kerk ingewydt; en over den twist, tusschen *Hendrik de* V^de^ en den Paus onder deezen *Godebaldus* ontstaan over het inhuldigen der Bisschoppen, zullen wy naderhand handelen als wy tot de Regeering van dien Keizer overgaan, wanneer wy zullen zien dat, door dit bedryf, de herdersstaf, door de Heerszucht der Pausen, in den Scepter veranderd is.

In den jare 1120 is het allereerst, de Bisschoplyke Myter, aan *Godebaldus* en zyne Navolgeren, door Paus *Kalixtus* toegestaan, by gelegenheid dat *Godebaldus*, op de Reize na Reims, om de Kerkelyke Vergadering, over het inwyden der Bisschoppen by te woonen, ziek wierd, en de Proosten, die hy in zyn Plaats daar na toe beval te gaan, zulks niet deden; dog waar over hy eenige personen aan den Paus zond, niet alleen om te klagen, maar ook om den Myter, die andere Bisschoppen gebruikten te verzoeken, meenende dat door dit middel zyn gezag en achtbaarheid vermeerdert zoude worden; als of de geestelyke magt door ydele praal en pragt moest bevestigd worden.

Heda zegt daar van, zeer verkeerd; dat de Bisschoppen zig, veele Jaren herwaard, om de menigvuldige rampen die hem overgekomen waren, zig van den Myter niet bediend hadden; dog de waarheid is dat zy ze nooit gebruikt hadden, zynde dezelve nog niet lang in gebruik geweest, en dit wierd als een Vorstelyk Hoofd Cieraad ingevoerd

voerd toen de geestelyken na de Vorstelyke Heerschappy stonden.

In den jare 1129 vierde Keizer *Hendrik de* V^de het Feest van kersmis te Utrecht, tot onheil van deezen Bisschop, dewyl'er volgens het verhaal van *Konradus Lichtenau*, Abt van Ursperg, op de Feestdagen beroerten ontstond tusschen het gevolg van den Keizer en de Dienaars van den Bisschop, het geen zo hoog liep dat de twee partyen malkanderen gewapend te keer gingen, waar by de Hovelingen te kort schooten. Deeze, om dit te wreeken, strooiden uit dat die van Utrecht een zamenzwering tegen het leven des Keizers hadden gesmeed. Die argwanende Vorst, deedt op dit losse gerucht, eenige zyner benden de Stad inrukken, die aanstonds op de Burgers aanvielen; dog deeze stelden zig zo dapper te weer, dat 'er veele van beide de partyen sneuvelden, schoon de laasten het eindelyk te kwaad kregen, wordende verscheide Stedelingen gevangen genomen, en anderen namen de vlugt na een hoogen Tooren. Dewyl het gevolg des Keizers de eerste aanvallers waren geweest, en de Burgers door dit lasterlyk uitstrooisel nog meer verbitterd hadden, nam de Bisschop aan de zaak der Burgeren by den Keizer te verdedigen; dog ter kwader uur, dewyl *Hendrik* daar door zig verbeelde dat den Bisschop mede deel aan die gewaande zamenzweering had. Dit vermoede was genoeg om hem, als of hy zig aan het *Crimen læsæ Majestatis* had schuldig gemaakt, in de gevankenis op te sluiten. Na gedaan onderzoek bevond men dat hy geen het minste deel aan de onstane onrust had, dog de Keizer wilde hem egter niet los laten, dewyl hy de blaam niet wilde hebben dat hy hem onschuldig in de gevangenis had doen werpen, zo dat men hem met andere niets betekenende zaken begon te beschuldigen, dewyl men hem door veele onregtvaardigheden egter als schuldig wilden doen doorgaan, zynde dit de gewoone list der onregtvaardige Rechters. Verscheide Heeren, maar voornamelyk *Frederik*, Aartsbisschop van Keulen, hield nogtans zo sterk op zyn ontslag by den Keizer aan, dat hy dit eindelyk verkreeg, onder voorwaarde, dat de Bisschop een groote somme gelds tot een boete zoude betalen.

Deeze hoon en gelede onregtvaardigheid ging *Godebaldus* zodanig ter harte, dat hy 'er ziek van wierd, waar op hy zig na de Abdye van Oostbroek liet brengen, en het Monniksgewaad aannam; dog zyne ziekte, hand over hand toeneemende, stierf hy den November 1128.

Nu moeten wy zien, wat *Hendrik de* V^de verder, na dat hy, in den jaar 1106, zyn Vader de Keizerlyke Kroon ontweldigt had, tot

dee-

dezen tyd toe, heeft uitgevoerd, het zelve, voor zo verre het geen betrekking tot ons Vaderland had, maar kortelyk doorlopende.

Na herafzetten van zyn Vader en het bekomen der Rykskleinodien, trok hy met eenige Vorsten, Bisschoppen en een groot gevolg den Rynstroom af; dog te Ruffach in Over-Elsas gekomen zynde, begon zyn gevolg, dat zig alles geoorloft oordeelden te zyn, alle moedwilligheden te bedryven, rovende, de vrouwen en dogters schendende, zonder dat de Keizer order daar in stelde, waar door onder de Burgers zodanig een oproer ontstond dat deselve niet te stillen was. Zy sloegen verscheiden Heeren dood, en vielen zo verwoed op de overigen aan, dat de nieuwe Keizer met zyn vlugt zo schielyk ter Stad uit wierd gedreven, dat zy geen tyd hadden tot het bergen der Rykskleinodien, die in handen van de Burgers vielen zo wel als de overige buit.

De twist tusschen *Hendrik de* IVde en den Paus ontstaan, over de Investiture der Bisschoppen, Abten en Prelaten in het Duitsche Ryk, meende den Paus dat nu ten zynen voordeele afgedaan zou zyn; waar in hy zig bedroog, willende *Hendrik de* Vde, dit aloud Keizerlyk Recht niet opgeeven, het geen Paus *Paschalis de* IIde voor een groote ondankbaarheid aanzag, dewyl de meineedigen Zoon, door behulp van den Paus, de kroon zyns Vaders verkreegen had, meenende dat hy veel onderworpener aan den Roomschen Stoel zoude wezen. De Paus, die niet wist wat toegeeven was, bleef zo sterk op zyn stuk staan, dat hy, in den Jare 1107 alle de Geestelyken, die hunne beneficien van den Keizer of van eenige Leek ontfingen, in den ban deed, waar over een vreesselyke verwarring ontstond; die in de Kerkvergadering, te Frislar in Duitschland gehouden, waar by Bisschop *Godebaldus* tegenwoordig was, niet kon weggenomen worden.

Het gebruik van diergelyke inhuldigingen was nogtans voor dien tyd geoorlofd en buiten alle tegenspraak geweest, ja door Paus *Adrianus* zelf toegestaan aan *Carel den* Grooten, zo als Gratianus getuigt; het geen bevestigd word door Sigebertus van Gemblours, zeggende, dat de gemelde Paus, in de Kerkvergadering van 't Jaar 774, aan *Carel de Groot* volmagt heeft gegeven tot het verkiezen van Roomsche Pauzen, en aan alle Aartsbisschoppen en Bisschoppen, die onder 't gebied van *Carel* behoorden, heeft belasten bevolen, dat zy hunne bevestiging, eer dat ze gewydt wierden, by den gemelden *Carel* zouden hebben te haalen; dewyl het redelyk was dat de wereldlyke Magt, wiens onderzaat zodanig een geestelyk perzoon stond te worden,

 den,

den, vryheid moest gelaten worden of hy, door de goedkeuring of afkeuring, hem daar voor wilde erkennen of niet: een twist die zelfs in de Protestantsche Kerk nog niet geeindigt is, waar in de Overheden de magt, om de verkoren Leeraars te approberen of te desapprobeeren behouden hebben, schoon eenige doldriftige yveraars, in de Rotterdamsche Kerk, in onze dagen, dit als ongeoorlofd uitkryten, om welke reden wy deezen twist grondiger zullen onderzoeken als wy anders zouden gedaan hebben.

Leo de VIIIste heeft dezelve wet naderhand doen gelden, en ook vernieuwd ten aanzien van *Otto de* Iste; ook blykt klaar dat die magt altoos door de Keizers, de Koningen van Vrankryk en Engeland, door alle de overige Vorsten en Overheden van 't Cristendom geoeffend heeft, tot dat de zig Pausen een Anti-Christische oppermagt begonden aantematigen, staande houdende, regelrecht tegen Gods woord aanlopende, dat de Leeraars in geenen deele aan de wereldlyke magt onderworpen zyn.

Daar is eigentlyk een tweederhande twist over deeze inhuldigingen geweest: Eerst over de zaak zelf, daar na over de plegtigheden of over het Ceremonieel der zaak. *Gregorius de* VIIde, had het niet alleen tegen het inhuldigen door den Staf en den Ring, maar tegen allerhande inhuldigingen der Bisschoppen, Abten &c. die door de wereldsche magt geschieden, op wat wyze zodanige inhuldigingen ook mogten toegaan. Zyne voornaamste reden was, dat de vryheid der verkiezingen daar door belet en benomen wierden, en dat de Vorsten zig door dat middel heer en meester van de verkiezingen maakten; en dat is nog, hedendaags, de grootste zwarigheid; want vermits de nieuw verkoren Bisschop, Abt, Leeraars, de inkomsten van zyne waardigheid niet kon genieten, nog tot Bisschop, Abt, gewyd of bevestigd worden, zonder van den Vorst ingehuldigt of goedgekeurd te zyn, zo diende men, eer dat men tot de verkiezing konde treeden, noodzakelyk voor af te weeten, of zo een persoon, dien men in 't oog had, wel aangenaam zoude zyn aan den Koning, Heer of Overheid, en als de stemmen op iemand vielen die de Koning &c. mishaagde, of dat die wereldlyke magt, de Leden wilden dwingen tot het verkiezen van een persoon na zyn zin, zonder op het voordeel der Kerke te zien, dan had hy maar te zeggen, dat hy de verkoren persoon niet goed keurde, en dus kon hy altyd eene van zyne gunstelingen in de geestelyke bedieningen dringen, tegen wil en dank van hen aan wien de verkiezing stond.

Om

Om dit misbruik te weeren, wilde *Gregorius de* VIIde van geene inhuldigingen meer hooren spreeken; en hy ging zo verre, dat hy de Bisschoppen, Abten, &c. verbood den eed van getrouwheid in handen der Koningen &c. af te leggen. *Victor de* IIIde en *Urbanus de* IIde, de naaste Pauzen die op *Gregorius de* VIIde volgden, hebben zig zelven even eens tegen allerhande inhuldigingen verklaard; maar onder *Paschalis de* IIde begon men het Ceremonieel, te weeten de overgeeving van den Staf en den Ring ook uit te pluizen; men ging daar uit een bewysreden trekken tegen de inhuldigingen, en men wilde den Staf en de Ring aangezien hebben als duidelyke tekenen van de geestelyke magt.

Gedurende deezen twist trok *Hendrik de* Vde met een aanzienlyk Leger in Italie om zig door de Paus te laten kronen. In February van den Jaare 1111 voor Rome gekomen zynde, wilde Paus *Paschalis* hem niet in de Stad toelaten, ten ware hy van de bevestiging der Bisschoppen &c. afstand gedaan had. *Hendrik* antwoorde, dat hy dit verschil ter beslissing der Vorsten op een Ryksdag overliet, trekkende al vast na binnen, maar toen liep dien twist zo hoog tusschen de Paus en Keizer dat 't van woorden tot slagen kwam, en *Hendrik* den trotschen *Paschalis* wat fors toesprekende, vielen eenigen die by den Paus stonden op hem aan, en zouden hem om 't leven gebragt hebben, zo hy door zyne dapperheid en sterkte zig niet gered had, leggende eenigen met eigener hand ter neder. De Duitschers, het gevaar van hunnen Heer verneemende, vielen op de Romeinen aan, slaande veele van hen dood, en nog meerder in den Tyber jagende; ook wierd Paus *Paschalis* gevangen genomen. Deeze moest toen een ander Liedje zingen, en hem, door een plechtig verbondschrift, de bevestiging der Bisschoppen toestaan en hem boven dien in Rome kronen gelyk geschiede; ook moest hy den ouden Keizer *Hendrik de* IVde, die nu vyf Jaren dood was geweest, van den ban ontslaan, waar na hy hem te Spiers deedt begraven; dog die betoning van kinderlyke plicht ten opzigte van eenen mishandelden Vader kwam wat laat.

De Keizer in den Jaare 1112 na Duitschland gekeerd zynde, wederriep Paus *Paschalis* alles wat hy by zyn verbandschrift, onder zyn zeegel en by eede aan den Keizer beloofd had, als zynde door dwang geschied, sporende de Aartsbisschoppen, en Bisschoppen van Duitschland, Vrankryk en Italie aan, den Keizer te Excommuniceren om dat hy den Paus geweld had aangedaan. Eenige Vorsten, voornamelyk

Latharis of *Lotharius*, Hertog In Saxen, Graaf van Suplenburg, broeder van *Petronella*, Gravinne van Holland, stonden, om den Paus te believen, tegen *Hendrik* op, waar uit een bloedige Oorlog ontstond. De Keizer sloeg de Aartsbisschop van Mentz, de Hertog van Saxen, en alle die van deezen aanhang waren, met den Ryksban, zo dat het zwaard uit de schede geraakten.

Hendrik trok, in den Jaare 1113 tegen den Aartsbisschop van Mentz op, dien hy sloeg en eindelyk gevangen nam, waar na hy den Hertog van Saxen aanviel, wiens Leger niet sterk genoeg was om dat des Keizers het hoofd te bieden, zo dat de Keizerschen Hornburg, als mede Brunswyk veroverden, Halberstad verbranden, en de Saxen over al prangden; dog zy kregen in den Jaare 1114 wat lugt, dewyl de Hertog van Lottharingen, die door *Hendrik de* Vde uit zyn Land was verdreven, om dat hy den ouden Keizer uit medelyden een verblyf in zyn Land had toe gestaan, deeze gelegenheid waarnam om wederom in 't bezit van zyne Landen te geraken, dog het geen hem mislukte, dewyl het Keizerlyke Leger, na Lottharingen toog, teffens verscheide gebanne Vorsten onder brengende.

Hertog *Lotharius*, hier door gelegenheid gekregen hebbende om een magtig Leger op de been te brengen, waar toe eenige van gevoelen zyn dat *Floris de* IIde, daar toe aangezet zynde door zyne Huisvrouwe *Petronella*, hem een magtige onderstand verleenden, trok met het zelve het Keizerlyke Leger onder Graaf *Hojer van Mansveld* te gemoet. De Legers ontmoete malkanderen, in den Jare 1115 by Welfs-Bosch, en dewyl zy beiden den stryd zogten, kwam het aldaar tot een bloedige veldslag, waar in *Mansveld* met 30000 Keizerschen sneuvelden en 10000 Saxen dood bleven, zynde het Keizerlyke Leger, volgens het getuigenis van *Helmondus*, een derde talryker als dat der Saxen: En toen kwam den Paus meer opentlyk in 't spel, doende den Keizer in den ban. Dit kon *Hendrik* niet dulden, trekkende in den Jare 1117 met een Leger na Rome, alwaar Paus *Paschalis* hem niet dorst afwagten, vluchtende na Normandye, zo dat *Hendrik* het Paaschfeest te Rome hield; maar kort daar aan kwam *Paschalis* met een groot Leger uit Normandye te rug, trekkende binnen Rome, dewyl *Hendrik* hem, op zyn beurt, aldaar niet dorst afwagten, dog op den 18 January 1118 kwam de Paus te sterven.

De

Van den toestand deezer Landen, onder de Graven DIEDERIK DE V^{de}, FLORIS DE I^{ste}, DIEDERIK DE VI^{de} *enz.*

Den Kardinalen van zyn aanhang verkoren in zyn plaats *Gelasius de* II^{de}, dog dewyl die den Keizer van den ban niet wilde ontslaan, maar dezelve bevestigde, benoemde hy *Mauritius Burdinus*, Bisschop van Braccara tot Paus, waar door veel onrust, moord, brand en verwoesting ontstond, moetende *Gelasius* na Vrankryk wyken. *Hendrik* daar door bekommerd wordende voor Duitschland, keerde daar na toe te rug. Paus *Gelasius* vernoegde zig nogtans met het by een roepen van een Concilie te Reims om het banvonnis tegen *Hendrik* op een plegtige wyze te bevestigen, dog dat was nauwelyks byeen gekomen of de Paus gaf den geest, en in zyn plaats wierd *Kalixtus de* II^{de} tot Paus verkoren, die de by een geroepene Kerkvergadering, en de zaken tegen *Hendrik* voortzette. In die vergadering, waar op *Godebaldus*, in den Jaare 1120, wegens ziekte, gelyk wy zagen, niet konde verschynen, hoewel hy de Myter van den Paus ontfing, (een têken dat hy het met den Paus tegen *Hendrik* hield, het geen de Keizer een wrok tegen hem deedt zetten, zig naderhand wreekende, gelyk wy zagen) wierd Keizer *Hendrik*, met een groote plegtigheid, met het aansteken van 427 zwarte was-kaarssen in den ban gedaan en de vloek tegen hem uitgesproken, zo dat hy het zelve Lot, dat zyn Vader eertyds beproefd had moest ondergaan. Eindelyk wierd de Keizer dit werk moede, zoekende vrede met den Paus en deszelvs aanhangers te maken. Ten dien einde beriep hy, in den Jaare 1122, een groote Ryksdag te Worms; en na een langdurig onderzoek van zyn Recht, belangende de beleening en Investituren der Bisdommen, Abdyen en Prelaturen, deed hy daar van afstand ten behoeven van den Paus: die in tegendeel goedkeurde dat de Bisschoppen en Prelaten, derzelver Leenen, Regalien en wereldlyke Heerlykheden van den Keizer zouden ontfangen, en daar mede was de vrede getroffen wordende *Hendrik* van den ban ontheft.

Dog nu moeten wy tot Graaf *Floris de* II^{de} wederkeren, dewyl wy het bedryf van Keizer *Hendrik*, waar aan deeze Graaf eenig deel had, met voordagt zyn voorby gegaan: als daar is het verbond dat deezen Keizer, in den Jaare 1108 aanging met Graaf *Floris de* II^{de} om beiderzeids vorderingen op Vlaanderen en Zeeland te doen gelden, dog wat daar omtrent is voorgevallen is met veel onzekerheid gepaard,

Meyerus, die het best moeft weeten, getuigd daar van op 't Jaar 1108. „ De Keizer *Hendrik*, den Landdag te Regensburg gehouden hebbende, bragt veele Troepen, voornamelyk uit Beyeren en Lotheringen of Braband, om die van Vlaanderen aan te tasten. Hy eischte wederom die van Aalst en de vier Ambachten. De *Hollanders* die met hem verbond gemaakt hadden, de Zeeuwsche Eilanden: Die van Bergen (dat is de Henegouwers) niet alleen Douay, maar geheel Vlaanderen. Zo dat *Robert*, indien hy haar alle had willen gelieven, al het zyne had moeten verlaten. Dog *Hendrik* keerde zonder eer wederom heenen, niet verrigt hebbende dat gedenkwaardig is, ende wierd op kermisse te Mentz vreede gemaakt daar de Vlaamsche Graaf, Douay, ook met toelatinge des Keizers behield." En *Sigebert* verhaald, dat deeze vrede van beide zyden meer geveinst dan gemeend was. Het is nogtans niet klaar wat gedeelte van Zeeland aan Graaf *Floris* wierd toegewezen.

Die zelven *Meyerus*, verhaald in 't Derde Boek van zyn Vlaamsche Kronyk, sprekende van *Robert de Fries*." In 't Jaar 1063 wierd tot „ Oudenaarden, van *Boudewyn de Godvruchtige*, beroepen de vergaderingen der Heeren. Alwaar voltrokken wierd het Huwelyk, tusschen *Robert*, de jongste Zoone van den Godvruchtigen en *Geertruid* weduwe van *Floris*, Graaf van Holland: wierd ook *Robert op begeeren van de Hollandsche Gezanten*, *gesteld tot een Gouverneur van Holland*, *ende voogd over Floris kinderen*. Nog wierd hem toegeleidt tot zyn erffelyke portie, vyf Zeeuwsche Eilanden, *Walcheren*, *Schouwen*, *Zuidbeveren*, *Noordbeveren*, *Borsselen*. Hier toe het Graafschap van *Aalst*, met het Land van de *vier Ambachten*, ende een groote Somme gelds. Ende dede hem zyn Vader zweren, dat hy hier mede te vreden zoude zyn, zonder zyn broeder ooit te verongelyken.

Schoon de berigten in dit geval onvolledig zyn, is het meer als waarschynlyk dat de overgaaf van deeze vyf zeeuwsche Eilanden, door *Boudewyn de Godvruchtigen* aan zyn zoon *Robert de Fries* geschied is op voorwaarde, dat die altoos aan Holland, dat groote vorderingen daar op maakten, zoude blyven, en dat *Robert*, uit dien Hoofde tot Gouverneur van Holland, onder den Naam van Graaf zoude worden aangenomen; dog het vervolg zal ons nader licht daar van geeven.

Dat de Friesen altyd zeer stout zyn geweest, hebben wy reets voorheen gezien, maar het oud adelyk geslacht van *Galama* had daar in uitge-

gemunt, en een van deszelfs afstammelingen deedt Graaf *Floris de* II^de^ zyn moed op eene al te vermeetelyke wyze ondervinden. *Winzemius* verzekert dat dit geslagt, afstammende van de vyfde Apostaat *Jglo Galama*, in het begin van de twaalfde Eeuw, zo magtig en fier was geworden, dat het niemand ontzag. *Galo Jges van Galama* zynde toen hoofd van dat Huis gaf daar van het volgende bewys, gelyk *Gabbema* dit aldus omstandig verhaald.

Graaf *Floris de* II^de^, omtrent Enkhuizen, het vermaak van de jagt waar van hy een groot Liefhebber was, neemende, in het Bosch de Kreyl, geleegen tusschen Enkhuizen en Staveren, maar nu in de Zuider-Zee verzonken, het geen aan *Galama* toebehoorde, oordeelde, met recht, dat het hem als Opper-Heer des Lands, toekwam overal te jagen, en dat ieder uit eerbied voor hem behoorde te wyken; dog *Galama*, die geen toegeventheid kende, deed zyne dienaars ter zelver tyd jagen zonder voor zyn Opper-Heer te willen wyken. De Graaf dit als een onbetaamelykheid aanmerkende, deedt de honden en vangst van *Galama* aanhouden, het geen die trotschen Edelman van spyt deedt barsten, doende een onbedagten eed, van zulks op des Graven goed en bloede, al was het ten kosten van des Graven Leven, te zullen wreken. Dit wierd den Graaf aangediend die, in plaats van *Galama*, volgens het recht, daar over ter straffe te dagen, het zelve aanmerkte als eene overyling van gramschap, dat hy in den wind sloeg; gaande, als voorheen, in het zelve Bosch jagen wanneer hy daar toe lust kreeg. *Galama* horende dat de Graaf in het Bosch joeg, bragt eenige van zyne vrienden by een, gaande te zamen den Graaf in het Bosch opzoeken. Hy Graaf *Floris* gevonden hebbende, sprak hem zeer vinnig en oneerbiedig toe, eischende vergoeding van de geledene schade, met bedreiging van, ingevalle van weigering, zig zelven recht te zullen doen met de wapenen, die Godt en de natuur hem hadden gelieven te verleenen. De Graaf verfteld staande over de stoutheid van een Edelman, die hem dorst dreigen, en zelfs in het aangezicht hoonen, bestrafte hem, volgens zyne aangeboore goedheid, daar over; vragende, of hy zig niet schaamde, zyn Opper-Heer zo smadelyk aan te spreeken. *Galama* stoorde zig daar niet aan, maar vervolgde met deeze woorden; *Zo waar als ik een edele vrye Fries geboren ben, zal ik het myne tegen uwe overweldiging beschermen, of het moet my aan magt en niet aan wille ontbreken.* Daar op trok hy zyn geweer, en zonder te wagten dat de Graaf, die zulks niet verwagte, het zyne ont-

 blood

blood had, viel hy op den zelven aan en zou hem doorstoken hebben indien hem een ander niet wederhouden had, egter gaf hy Graaf *Floris* een wond in den arm. De Hollandsche Edelen, die hun Heer verzelden, dit niet konnende verdragen, trokken mede van Leer, en vielen op *Galama* en zyne vrienden aan; dit deed een bloedig gevegt ontstaan, waar in *Galama* en alle zyne vrienden aan stukken gehouden en twee Hollandsche Edelen gedood wierden. Verscheide van die vrienden van *Galama* schynen Westfriezen geweest zyn, en dat daar uit eenige groote verbittering der Westfriezen tegen de Hollandsche Edelen is ontstaan; want men vind aangetekend dat'er twee Jaaren daar na, op den 25 van *May* 1214, nog een diergelyk byzonder gevegt ontstond, waar Jonkheer *Berwoud van Egmond* het Leven verloor; want men vind geen het minste bewys dat de Westfriezen, tegen Graaf *Floris de* II[de] zyn opgestaan, of dat hy tegen de zelven geoorloogd heeft.

Den 16 *July* 1116 ontsloeg Graaf *Floris de* II[de] de Burgeren van Alkmaar van een zeker recht, door de Abten van Egmond op het begraven gelegt, als niet billyk zynde, schoon zy de tienden daar aan moesten blyven betalen, een streek Lands daar van uitgezonderd, dat, volgens een byzonder privilegie, met het geeven van den twintigsten schoof konde volstaan, welk privilegie nog voor handen is; en op den 2 *Maart* 1122, stierf dezen Graaf, in den Bloei van zyne Leeftyd, nalatende by zyne gemallinne *Petronella*, drie zoonen, *Diederik*, *Floris*, *Simon*, en eene dogter *Hadewig* genaamd. De oudste, *Diederik de* VI[de] wierd de twaalfde Graaf van Holland, van wien *Scriverius* en *Oudaan* zegt.

Wat schuylt in 't Ryk al vaers, nau zyt gy 't licht ontdoken
Nau, Vader, onder 't sand, of 't Friesche krygsgeweld
Wil my met kracht te Lyve; en nau is dat gebroken,
Of 't Bisdom van het stigt draaft tegens ons in 't veld,
En sleept u swager, met, en doemt myn hooft ter hellen,
Zo verre ik u ontset; dies staak ik mynen tocht.
Nu zal de volgende eeu moch melden en vertellen,
Dat Godsdienst op my won, dat Oorlog noyt vermogt.

Dog *Oudaan* spreekt van hem aldus:

De broeder-twist gesust met Diederik *de seste,*
Die naar Jerusalems eerbied de Roomsse vesten
En (Egmond Monkenhof) en Rhynburgs (nonnentuin)
De vadren eigendom, opdraage de myterkruin:

Die

Die hier met was gesterkt aan bullen en prebenden
Als God en Roomsse Stoel, nooyt overhoofd meer kenden;
Dies moet van nu voortaan de heilge grond vrydank
Naa dat se Dirk, en naa ooit graaffelyk ontfangk.

Hoe oud *Diederik de* VI^de^ was, wanneer zyn Vader *Floris de* II^de^ stierf, vind men nergens duidelyk aangetekend, maar als men de omstandigheden te zamen vergelykt, dan kan men met veel waarschynlykheid besluiten, dat hy omtrent den Jare 1109 geboren is en dertien Jaren oud was wanneer zyn Vader overleed; want in den Jare 1127, agtien Jaren oud geworden zynde, aanvaarde hy in persoon de Regeering.

De Gravinne *Petronella* eene dappere, wyze en mannelyke Vrouw wierd, na de dood van Haar Gemaal, door de Staten des Lands erkend, voor Gouvernante van Holland, Zeeland en Friesland, en Voogdesse van de Graaffelyke Kinderen, regeerende het land, volgens het getuigenisse van *Dousa de Zoon*, zo voortreffelyk, meer dan men eene Vrouwe toevertrouwd zoude hebben.

Zy deed het Lyk van haar gemaal tot Egmond begraven, en offerde, volgens de bygelovige gewoonte van dien tyd, aan de zelve plaats, voor zyner Ziele zaligheid, een Dorsaal, en een Casuiffel, ook een stuk Lands twee ponden jaarlyks betalende, en daar en boven tot op bouwinge van de Kerke dertien ponden.

In den Jare 1123 ontstond een twist tusschen Keizer *Hendrik de* V^de^, en de Gravinne *Petronella*, dog wat de oorzaak daar van was is zo klaar niet. Zeker is het, dat de Keizer niet tegen Vrouw *Petronella* in 't byzonder, maar tegen de Hollanders in 't algemeen, misnoegd was, maar waar over deezen oorlog ontstaan is word, door de schryvers, niet eveneens verhaald. *Albert Krantzius* schryft, dat hy *Petronella*, door magt van wapenen, heeft willen dwingen om den Keizer voor Leenheer te erkennen, en dat hy ook haar metterdaad daar toe gedwongen heeft. *Janus Douza* schynd dit ook voor de regte oorzaak van den oorlog aan te neemen, en met *Krantzius*, wegens den uitslag van dien oorlog, van een gevoelen te wezen, maar anderen (*a*) zeggen, dat *Petronella* zelve, ten gevallen van haren Broeder *Lotharius*, den oorlog, met den Bisschop van Utrecht, tegen den Keizer heeft begonnen, terwyle dat hy, met den gemelden *Lotharius*, Hertog van Saxen, in een vollen oorlog was; dat de Keizer met

(*a*) Zie *Vossius*.

met een groot Leger, daar op na Holland, is afgezakt, maar dat hy, zonder iets uit te regten, of Lauwerkranssen verdiend te hebben, terug is gekeerd. Het is ook meer dan waarschynlyk, dat de Gravinne *Petronella* dien oorlog heeft begonnen om de goederen van Oostergo en Westergo, in Vriesland, die de Keizer wederom aan het Graafschap van Holland onttrokken, en aan het Bisdom van Utrecht gegeeven had; dog even daarom is het niet waarschynlyk, dat de Gravinne *Petronella*, in dien oorlog, met dien Bisschop, tegen den Keizer een Lyn getrokken heeft; waarom wy die manmoedige Vrouw, als de eerste Hollandsche Heldinne, die ooit het zwaard, ter verdediging van het Vaderland, aangegord heeft, mede in eene afbeelding gedenken.

In het zelve word zy vertoond, gekleed als eene Amazone, met een helm door pluimen gedekt, een Speer in de regterhand en een schild aan de linker arm, wyzende aan den jongen Graaf *Diederik de VIde*, die geharnast by haar staat, vergezeld van eenige Krygsoversten, den Vyand die zig van verre vertoond, en die zy bereid is kloekmoedig onder het oog te zien.

Kort na het eindigen van deezen oorlog. Schynd *Petronella*, volgens het getuigenisse van *Melis Stoke* en *Ubbo Emmius*, by haar Kasteel te Rhynsburg, ter eere van de Maagd *Maria*, en den Martelaar

Lau-

Laurentius, een abdye voor de geestelyke Dogters van *St. Benedictus* gestigt; waar van *Melis Stoke* zegt.

Ende was te Rhynsburgh begraven/
Dat zy stichtte met hare haven/
In de ere der Moeder ons Heren/
Aldaar legtse noch met eren.

Daar heeft nog lang, in de St. Pieters kerk te Leiden, een bord gehangen, dog het geen nu weggenomen is, waar op geschreven stond; „ In 't Jaar 1121, Sondags na vrouwe geboorte, in de maand *September*, is deeze Kerk ingewydt ter eere van Godt en de H. H. Apostelen, Petrus en Paulus, onder den Hoogwaardigsten Heere en „ Vader in Christus, *Godebaldus* XXIV^ste Bisschop van Utrecht" zo dat de Graaf *Floris de* II^de en de Gravinne *Petronella* de stichters van deeze Kerk geweest zyn.

Schoon gezegt word dat de Gravinne *Petronella*, het Klooster te Rynsburg gesticht heeft, moet men niet besluiten dat aldaar van te vooren geen Klooster geweest heeft; want het is zeeker, dat dit Klooster eertyds is geweest een der Kasteelen van den Roomschen Veldoverste *Drusus*, dat vervallen was, en op welkers grondvesten, dit Klooster met grove Tras-Stenen opgemetzeld is, op welke Stenen veele Roomsche Letteren zyn gevonden, en, in de fondamenten verscheide Roomsche gedenkpenningen. De eerste Stichter van dit Klooster is geweest, gelyk wy zagen, Graaf *Diederik de* II^de, dog is door Vrouw *Petronella* in een Nonnen Klooster verwisseld.

Rynsburg had eertyds twee hooge Torens, dog een van dezelve is afgebroken, om dat die de Schippers, welke uit de Zee komen, in 't aandoen der Kust deden dwalen, gelovende de Kerk van Egmond te zien. Het Klooster is thans geheel vervallen, en daar van niets anders te zien, dan een Laan van zeer hooge bomen, regt voor het kerkhof, een Poort waar door men nog gaat, en eenige hopen vervallen muurwerk; agter omgaande, leggen nog twee schachten van gebroken kolommen met haar kapiteel; en buiten de groote ringmuur van het kerkhof, ziet men twee zwaren rompen van de abdye, van welke de eene zeer hoog is met zes kanteelen, en twee doorgaande vensteren; maar de andere romp is van een breeder omtrek, heeft een poortje en veele rondenissen onder een agtkant torentje.

Dat de Gravinne *Petronella*, gedurende de eerste Jaren der regeering,

ring, van haren Zoon veel deel aan alles gehad heeft, gelyk wy zagen, blykt klaar uit *Ubbo Emmius*, in het zesde boek van zyne Vriesche geschiedenisse; alwaar hy daar van zegt.

„ *Floris*, den Hollander overleden zynde, is *Diederik*, de oudsten van zyn zonen, die hy by *Petronelia*, *Lotharius* zuster gewonnen had, de VI^de^ van dien naam, in zyns Vaders plaats, Graaf van Holland en Zeeland geworden, doe hy nog zeer jong van jaren was. In zyn aankomende Jeugd geschiedde het, dat zyn Moeder, een Vrouw die een Mans hard hadde, en de Provincie als Voogdesse regeerde, zo binnen 's lands beroerten aanrechtende, als ook ten faveur van haren broeder (*Lotharius*) die in Saxen nieuwe dingen zogt aan te regten, de wapenen des Keizers *Hendrik den* V^de^ tegen haar gaande maakte. Maar, of zy in dien tyd na Vriesland getracht heeft, hoe wel dat zelve zeer waarschynlyk is, zo en durve ik het dog niet zeggen, dewyl daar geen getuigenissen van Chronyken toe en zyn. Maar als haar Broeder *Lotharius*, daar na, in 't Jaar des Heeren 1125, tot het Keizerdom verheven was, doe heeft zy, als die den staat van haren Zoon allezints zogt te vermeerderen, terstond gearbeid, door den zelven Keizer uittevoeren, het geen zy tot nog toe te vergeefs gepoogt hadden *van Vriesland aan Holland aan te hechten.*

„ *Lotharius* van deeze zyne zuster verbeden zynde, wees *Diederik* zyn zusters zone toe, of na de magt die hy meende over alle de Provincien te hebben, al om dat hy zig inbeelde dat hem van wegen den Markgraaf *Egbert*, eenige erffelyk recht, over die quartieren toe kwam, met verhaal ende vernieuwinge van alle voorgaande Donatien, al dat geweſt van Vriesland datter leyt van de palen van Holland af tot den Rivier Lauwyk toe. En dewyl de Jongman dit nu even alzo aannam, als of hy daar mede al in possessie gesteld was, zo schikte hy zig t'eenemaal om dit nieuw gebied in 't werk te stellen. Maar als hy met der daad bevonden hadde, dat de Vriesen niet alleen van Oostergou en Westergou, maar ook de geenen die om dees zyde van 't vlie aan Holland aanpalen; om zulk een toewyzen, en de geschreven brieven des Keizers, hem nooit en zouden gehoorzamen; zo daar geen meerder geweld by en kwam, zo vergaderde hy, op dat de weldaad van zyn Oom hem niet vruchteloos en zoude worden, zo groten heyrleger als hem mogelyk was, waar mede hy uit *Alkmaar* kwam, en dewyl het een felle winter was, ende

„ al-

„ alles toegevroren, 't geen hem zeer diende om de menigte van wa-
„ teren en de laagten der velden in die zelve plaatzen, zo liep hy hier
„ van daan op de naast gelegen Landen van Vriesland uit. Hy en was
„ niet verre gekomen of de Vriezen deden hem tegenstand, maar hy
„ verwondse midden op 't Ys met een grooten veldslag, ende dreef-
„ ze in de vlucht: veel Vriezen bleven daar dood, nog meer wierden
„ daar gevangen genomen ende gehouden. De Graaf keerde even-
„ wel wederom onverrigter zaken, na dat hy een deel van vyands
„ land verwoest ende hare huyzen afgebrand hadde, om dat op haren
„ bodem niet langer en durfde blyven, als het begon te doyen.

„ Ondertusschen, dewyl hy practiseerde om zyn aanslag op een an-
„ der gelegenheid te hervatten, ging zyn broeder *Floris*, uit oorzake
„ van een krakeel datter binnens huis, tusschen haar lieden voor ge-
„ vallen was, van hem en zig tot de naaste Friezen begeven; dewelke
„ hem blydelyk ontfingen ende groote eere aandeden; en dewyl zy
„ merkten dat hy op zynen broeder zeer vyandelyk gebeten was, stel-
„ denze hem tegen den zelven tot haren Oversten: Maakte ook daar
„ na een goed leger te krygen, ende kwaamen daar mede in Holland
„ invallen, belegerende *Alkmaar*, de geheele Stad die ze met ge-
„ weld besprongen en innamen, verwoesten, ende verbranden 't daar
„ alles, ja distrueerden 't totter aerden toe; eindelyk haar geweld ke-
„ rende na 't naast gelegen kennemerland, daar zy 't al mede ver-
„ woesten, ende verbranden tot Haerlem toe; Al die haar durfden
„ tegen komen, of wederstaan, sloegen ze dood, of voerden ze ge-
„ vangen weg. Zoo vergolden ze den Hollanders overvloedig het
„ kwaad dat haar te voren geschied was, ende keerden met *Floris* we-
„ derom behouden na huis met grooten buyt: Ende zouden onder
„ zyn beleidt nog al groote dingen uitgeregt hebben, ten ware dat de
„ Keizer in tyds in de weer hadde geweest, om het krakeel der broe-
„ deren te slegten; dewelke verenigd zynde, hoewel hy op de frie-
„ zen zeer verstoord was, ende hare stoutigheid wel hadde wille wre-
„ ken, even wel en konde, om de zwaarte beroerten des gehelen
„ Ryks, die hem de handen vol werk gaven, nog zyn zusters zoon,
„ geen hulpe en bystand toe zenden, nog ooit uitvoeren 't geen hy
„ wenschte. Alzo is 't gebeurd dat die toewyzinge der landen, als
„ die niet anders meede en bragt dan ongewapende papieren, kwam
„ te verdwynen, en *Diederik* en zyne kinderen geen voordeel en de-
„ den, voornamelyk om dat ze, door een andere Contrarie ordon-

„ nantie, die van gelyke keizerlyke magt gekomen was, kragteloos
„ gemaakt wierd.

„ Want *Andries* de Bisschop van Utrecht, oordeelende dat deeze
„ toewyzinge zyne kerke verongelykte, dewyl het recht van oostergouw en westergouw scheen hem toe te komen, door beneficie der
„ twee voorgaande Keizeren, (want *Hendrik de* V^de^, had zyns Vaders
„ gifte van den bisschop *Gondebaldus*, die zelf een fries was, met een
„ nieuwe handveste, wederom geapprobeerd:) heeft hy hem terstond na de dood van *Lotharius*, tot *Koenraad* de III^de^, Successeur
„ van den zelven, begeven na keulen, ende aldaar de zaken voordragende, van hem ligt verkregen, de bevesting van het beneficie, dat
„ zyn vader ende oom aan de Utrechtse kerk vergund hadden, met
„ annullatie van 't geene *Lotharis* anders hadde bevoordeelt. Jazelfs
„ op dat 'er niet altoos aan dit Utrechts recht en zoude schorten, zo
„ heeft de Successeur van *Andreas*, te weten *Herbertus*, mede een
„ fries van geslagte, zeven jaren daar na, doe *Koenraad* by geval tot
„ Utrecht was gekomen, by den zelven verkregen, dat die beneficie
„ wederom met breeder geschrifte bevestigd wierde, ende ook bekragtigd door den raad ende toestemming der by wezende Heeren.
„ Maar dewyl deeze gifte mede op 't papier alleen stond, zonder magt
„ van wapenen, zo goldze by de friesen even zo veel als de voorgaande van *Lotharis*; want steunende op haar aangeboren vryheid,
„ die ook door Handvesten van voorgaande keizeren dikwils bevestigd was, veragtede de friezen al zulke brieven, ende en wouden
„ niet verstaan, dat men haar met onrechtvaerdige oordeelen, pennen ende papier zoude komen benemen, 't gene van haar voorouders met veel bloeds was gekogt ende behouden. Zo is 't dan gebeurd, dat nog den Hollander, nog den Trichtsman, nog hare nakomelingen, door deeze brieven ooit in 't bezit van westergouw ofte oostergouw en zyn gekomen".

Dog voor dat wy nader in zaken, door dezen Frieschen Historieschryver verhaald, treden, moeten wy het voorgevallene, onder de Bisschoppen van Utrecht en Keizeren, die, gedurende de Regering van Graaf *Diederik de* VI^de^ geleeft hebben, is voorgevallen bezien.

GODEBALDUS, de XXIV^ste^ Bisschop van Utrecht, in den Jare 1128, gelyk wy zagen, overleden zynde, wierd in zyn plaats verkoren *Andreas van Kuyk* tot XXV Bisschop, zynde proost van Luyk. Hy was een zoon van den Grave van kuyk; dog *Buchelius*, in zyne aanmerkingen

op

op *Heda*, toond aan, dat die Graven van kuyk geene Erfgraven, gelyk hedendaags, maar Ampt-graven, dat is voor hun Leven waren.

Beka, *Heda* en anderen dragen hem voor als een man, ten uiterste genegen tot de stilheid en vreede, en die de godvrugtigheid in 't klooster van Egmond, die aldaar by na ten eenemaal uit gedooft was, wederom heeft doen herleven; dog *Diræus*, in het agtste, boek zyner Brabandsche geschiedenissen, zegt van hem: In het volgende Jaar,
„ te weten 1132, hebben de drie broeders, *Hermannus van Kuyk*,
„ *Andreas*, Bisschop van Utrecht en *Godefridus van Arensberg*, zo-
„ nen van Grave *Hermannus*, onder wiens aanvoeringe, *Floris* graaf
„ van Holland, in 't Jaar 1062, verslagen was, een aanslag gemaakt
„ op het Leven van *Floris den zwarten*, broeder van den Holland-
„ schen Grave *Diederik*; en hebben hem digt by de Muren van U-
„ trecht dood geslagen".

Hier omtrent staat aan te merken dat, volgens het eenparig getuigenisse van alle onze Historie-Schryvers, Graaf *Floris*, gelyk wy gezien hebben, eerst zyne vyanden had geslagen; maar dat hy moede gevogten, en met zyn volk in het open veld rustende, onverziens, onder de aanvoering van *Hermannus van Kuyk*, van de vyanden is overvallen en gedood; want hy had byna alle de omleggende Vorsten tegen; den Graaf van Vlaanderen, den Graaf van Loven, den Graaf van Kuyk, den voogd van Gelderland, den Bisschop van Keulen, den Bisschop van Luyk, de Lottheringers, &c. *Diederik de* VIde, vry wat wraakzugtiger zynde als zyn vader, had uit dien hoofde een groote haat tegen het geslagt van Kuyk, waar by naderhand deeze moord kwam.

Dog de vraag is, wat de wezentlyke oorzaak daar van geweest is? *Dinæus*, *M. Vossius*, en meer andere Schryvers van deezen moord handelende, zeggen, dat *Floris de Zwarte* Graaf Diederiks broeder, lang gevryd had over de Nichte van de gemelde drie broeders, maar dat ze hem gedurig afgewezen hebben. Dit stond *Floris*, die een moedig en hooghertig man was, niet te lyden; en misschien begon ook de oude wrok daar door weder te herleven. Hy maakt dan binnen Utrecht te komen, en de burgers, die dog doorgaans niet al te goed Bisschops waren, op zyn hand te krygen, zo dat de Bisschop uit de Stad moest wyken, gaande zynen nood aan zyne twee broeders klagen. Deeze de wapenen fluks aangeschoten en een hoop volks by een gekregen hebbende, zyn ter sluik omtrent Utrecht gekomen; en vernomen hebbende dat *Floris* zomwylen met een klein gevolgd ter Jagt

ging, hebben hem op zekeren tyd waar genomen en te Abstede vermoord. Daar op heeft Graaf Diederik, om deezen moord te wreken, den Bisschop uit de Stad gedreven, en is met een magtig Leger in het Graafschap Kuyk gevallen, alles te vuur en te zwaard verdelgende, zo dat de Graaf zelf, om in de handen van een vergramden vyand niet te vallen, genootzaekt was buitens lands te gaan zwerven.

Het is genoegzaam zeeker, dat 'er nooit geen groote liefde, tusschen de twee gebroeders geweest was, dog een doodslag ongewroken te laten was in dien tyd een onvergeeffelyke zaak. Die wraakzugt heeft, van oude tyden af, onder de Batavieren en Friezen sterk in zwang gegaan; zelfs als een neerlag geschied was, wierd de gedoode niet eer ter aarde besteld, voor dat de moorder of doodslager gevangen was gekregen: Maar dit is naderhand aldus verandert, gelyk *Boel* in zyn Amsterdams Privilegie en poorter-recht aantoond, dat men den doode eene hand af kapte, en die hand bewaarde, om daar mede recht te vorderen, anders wierd, volgens de aantekeningen van *Cantipratanus*, het doode lichaam in een kist geleit, en ergens aan de zolder of tegen een muur opgehangen, daar men het dan liet drogen, ter tyd toe dat 'er eenigen, of ten minsten een, van de maagschap des moordenaars gedood, en den dooden als tot een zoen offer opgedragen wierd, en als dan wierd het doode lichaam eerst met groote staatie begraven. Hy voegd daar by dat hy een heilige Monnik had gekend met naam *Dodo*, een fries van geboorte, die deeze gewoonte, door zyn vurig prediken, heeft uitgeroeidt, en de aangeboren hardkoppigheid en wraakzugt van onze voorouderen heeft getemt, schoon die nog in de dertiende Eeuw plaats had.

Om die gewoonte tegen te gaan bragten de Geestelyken op de baan, het stigten van een Abdye of klooster, tot laaffenis van de ziel der gedoode, ten kosten van den gedoode. Bisschop *Andreas*, die geen eigentlyk deel aan deeze moord gehad schynd te hebben, heeft zyn best gedaan om die te verzoenen, ten welken einde, *Hermannus van Kuyk*, zyn broeder, de Abdye van Marienwaarde, in de Betuwe, tusschen de Waal en den Rhyn gestigt zou hebben, alwaar de premonstreits-heeren, welkers order onlangs opgekomen en in groote agting was, geplaats zyn geweest. Veele oude Schryvers maken van dat klooster gewag, het geen zeer vermaard is geweest, dog tegenwoordig is 'er maar een weinigje puin van te vinden.

Een Ridder, *Fulkaldus*, die handadig aan den moord van *Floris* den

den zwarten was geweest, na dat hy den wraak van den Grave *Diederik*, Floris broeder was ontkomen heeft mede, tot voldoening van deezen manslag, zyn kasteel op de Maas, 500 schreden van Heusden gelegen, tot een Abdy volgens den regel de Premonstreits-Heeren gemaakt, en daar by een kerk getimmert; en om deeze nieuwe Abdye te bevolken, heeft hy eenige Monniken uit de Abdye van Marienwaard ontboden.

Bisschop *Andreas* zig zeer mildadig aan de kerken getoond hebbende, stierf den 23 Juny 1138, na dat hy alles gedaan had wast mogelyk om de schade, in den Jaare 1131, door de verschrikkelyke brand te Utrecht, te herstellen; van welke brand *Anselmus van Gemblours* schryft: *De Stad Utrecht is voor het grootste gedeelte afgebrandt, te weten, het Bisschops paleis, de Hoofdkerk van St. Maarten, nog een andere kerk van St. Bonifacius, en nog daar by een derde kerk, te weeten van de Maagd Maria.*

In de plaats van *Andreas*, wierd tot XXVI Bisschop van Utrecht verkoren, *Heribertus*, volgens het getuigenisse van *Emmius*, van geboorte een Fries by de Birummannen uit gemeene Burgerluiden gesproten; dog niet te min een vroom en standvastig man en een groot voorstander van de Kerkelyke tugt.

Tot Bisschop gewyd zynde reisde hy na Rome om met den Paus over gewigtige zaken te spreken; dog hy van daar weder gekeerd zynde bevond alles, wat de Bisschoppen meenden dat hen in Groningen en Drent toe behoorde, in rep en roer, zynde de Drentenaars zodanig aan het muiten geslagen, dat zy de oude Kerk van St. Walburg bezet en versterkt hadden. Hy heeft hen tot de overgave gedwongen en de muitery gedempt, zynde geschied in den Jare 1143.

Eindelyk geraakte hy in oneenigheid met *Diederik de* VI^de^ Graaf van Holland, want, volgens het verhaal van *Barlandus*, was *Otto* Graaf van Benthem, Diederiks zwager met een Leger in het Bisdom gevallen, alles rovende en verwoestende wat hem voor kwam, zonder dat iemant hem het hoofd konde bieden. De Bisschop, geen andere uitkomst ziende is hem eindelyk, hoe wel met veel minder manschap, tegen getrokken, heeft hem geslagen, gevangen gekregen, en in een eerlyke en vrye gevangenisse gehouden. Graaf *Diederik* agte zig verpligt zyn Zwager te verlossen, en belegerde Utrecht met een groot Leger. *Heribertus*, de Stad met zo veel volk besloten, en geen uitkomst ziende, stak de Burgery een riem onder het herte, dezelve ern-

ernſtig vermanende de Stads veſten wel te bewaren, dat hy ten eerſten den Hollandſchen Graaf zoude doen aftrekken. Daar op is hy na het voorbeeld van veele Godvrugtige Biſſchoppen der oude tyden, die grooter betrouwen op de godvrugtigheid dan op het rapier ſtelden, met alle zyne geeſtelyken in zyn plechtgewaad ter Stad uitgetrokken, om den vloek over de Hollanders uit te donderen. Graaf *Diederik* deezen ſtoet ziende, verſchrikte en wierd, uit vreeze van den ban zo weemoedig, dat hy den Biſſchop te voet viel en om vergiffeniſſe bad, die hy verkreeg. *Heribertus* liet, ten zynen gevallen, den Graaf van Benthem los en maakte met denzelven een beſtendige Vreede. *Beka* en *Heda* voegen daar by, dat *Otto*, zyn Graafſchap Benthem, ten zelven tyde, te leen van den Biſſchop heeft ontfangen. Wat de waarheid van dit alles is zullen wy ter zyner tyd zien.

Het was ten tyde van deezen Biſſchop dat Graaf *Diederik* een pelgrimaadje na Jeruſalem gedaan heeft, in den Jare 1138, en als hy het Jaar daar aan over Rome na Huis keerde, heeft hy aldaar de Klooſters van Egmond en Rhynsburg, die door zyne ouders geſtigt en begiftigd waren, met een jaarlyke ſchatting onder de beſcherming van St. Pieter geſteld; waar op *Heribertus*, in het Jaar 1143, na Egmond is gegaan en de Kerk aldaar, in de tegenwoordigheid van Graaf *Diederik*, en zyne Gemalinne *Sophia*, en van verſcheide voorname mannen, zo geeſtelyken als wereldlyken, ingewydt.

In den Jare 1145, heeft *Coenradus de* IIIde, Roomſch Keizer, op het ſterk aanhouden van *Heribertus*, aan de Kapittelen der Utrechtſe Kerke het recht gegeeven van een Biſſchop te verkiezen, welke vergunning door Paus *Eugenius de* IIIde goed gekeurd is geweeſt; en dit recht is, volgens *Heda* door verſcheide Roomſche Pauzen en Keizers beveſtigd. Maar in het Jaar 1148 is nogmaals het grootſte gedeelte der Stad Utrecht afgebrand, zodanig dat de Domkerk, de Kerk van St. Petrus en Paulus, en die van St. Jan, beneffens de Kapelle van 't H. Kruys geheel door de vlamme verteerd zyn geworden, en men zag het voor een wonderwerk aan, dat de vlamme niet in de St. Salvators kerk was geſlagen. Om diergelyke ongelukken te voorkomen, was men op middelen bedagt om de Stad met graften te voorzien en het water uit den Rhyn daar in te leiden, ten welke einde de oude graft gedolven wierd; want de nieuwe is eerſt in den Jare 1391 gedolven, van de St. Salvators Kerk af tot de plompe toorn toe; en eindelyk is deezen braven Biſſchop, den 10 November 1150 overleden.

In

In deszelfs plaats wierd, tot XXVII^ste Bisschop van Utrecht verkoren *Hermanus van Horn*, dog niet zonder groote tweespalt, want, gelyk *Buchelius* zeer wel heeft aangemerkt; zeggende: *Tot nog toe was de Geestelykheid, en teffens het volk meester van de verkiezinge geweest, en de goedkeuring had aan den Keizer gestaan*, (dat was gelyk het behoorde en van oude tyden af in de Kerk de gewoonte geweest, waar uit blykt, dat de goed of afkeuring der Geestelyken altoos aan de wereldlyke magt heeft gestaan, om te beletten dat daar toe geen menschen van een slegt Caracter, die veele onrusten zouden konnen verwekken, verkoren wierden, maar geenzints om de verkiezing te dwingen.) Men vind een voorbeeld, dat *Yvo*, Bisschop van Chartres, den Koning *Philippus* ten hoogsten bestrafte, dat hy zekeren jongman, die tot Bisschop van Orleans verkoren was geweest, en een losse en ondeugende quant was, niet had afgewezen. Het blykt ook uit de brieven van *St. Gregorius*, dat de Bisschop van 't eerste Justiniana, anders Ocrida, niet moogt gewyd, of bevestigd worden zonder de toestemming des Keizers. Paus *Nicolaus de* I^ste schreef ook aan *Michael de* III^de Keizer van Konstantinopole; „ wy weeten dat het by u „ de gewoonte is, dat 'er niemand in uwe Hoofdstad Patriarch wor- „ den zonder de toestemming der Geestelykheid, en zonder de goed- „ keuring des Keizers. En hy toonden niets daar tegen te hebben,". zynde het ook redelyk, dat de beschermers der Kerk, ook zo veel gezag hebben als nodig is om de rust te bewaren, anders gaat het gelyk hy vervolgt. *Maar na dat de Roomsche Koning* Koenraad de III^de, *van zyn recht onder* Herbertus *had afgestaan*, *en de verkiezing aan de geestelykheid alleen*, *met uitsluiting van het volk*, *had opgedragen*, (hier uit blykt dat het volk, dat zyn de Ledematen, oudtyds mede een stem in de verkiezing hadden; gelyk dit nog plaats heeft in de Gereformeerde Kerken van Zeeland, alwaar de Ouderlingen, als representanten van het volk, door de meerderheid der stemmen van de Ledematen, verkoren worden; dog in die zelfde Eeuw, dat het Utrechtsche volk van zyn stem in de verkiezing berooft wierd, wierd het Roomsche volk ook gesloten buiten de verkiezing van een nieuwen Paus; dat is, zy wierden van hunne voorrechten versteken. Egter kwam dit die verdrukkers zo ergelyk voor dat zy besloten, eenige godvruchtige Ledematen, om het volk te verbeelden, by de verkiezing te doen verschynen, dat ook wel haast in ongebruik geraakte) *is 'er aanstonds*, (*dewyl dog de Heiligste dingen misbruikt worden*) *voet*

gegeeven aan de kuiperyen, vermits de naburige Vorsten, en de aanzienlykste Vassallen, hunne vrienden als om stryd aan de Kanonniken kwamen op dringen. Hier uit zyn al dikwils groote onlusten gerezen, en wel zodanig, dat 'er weinige Bisschoppen den Stoel van S. Maarten *zonder stryd beklommen hebben.*

Dit bleek reets in de verkiezing van Bisschop *Hermanus*, dewyl in het kapittel een grote tweespalt ontstond; want *Diederik de* VIde, Graaf van Holland; *Diederik* Graaf van Kleef; *Hermanus* Proost van S. Jeroen, wilde ieder een Bisschop maken na hunne zin; dog de Burgery, ondersteund door de Inwoonders van Deventer en van de andere Steden, wilde *Frederik van Havel* tot hunnen Bisschop hebben. Zy wierden dan beide verkoren, *Hermanus* door 't gezag van den Graaf van Holland, en *Frederik* door het aandringen van 't volk, waar door een groote verwarring ontstond, waar van *Otto Frinsingensis*, ons het volgende verhaal opgeeft.

„ Op deezen tyd is 'er te Utrecht, een Stad in Vriesland, (want „ die algemeene naam was toen nog al in gebruik) na de dood van „ *Hartlibus*, Bisschop derzelver Kerke, een zware scheuring ontstaan, dewyl sommigen *Frederik*, Graaf Adolphus Zoon, en sommigen anderen *Hermanus*, Proost van S. Jeroens Kerke, in de „ voorstad van Keule gelegen, tot Bisschop verkoren. Die voor *Hermanus* gestemd hadden, zyn de andere party te gauw geweest; en „ zyn den Vorst gaan vinden by het Kasteel Noricum, van wien zy de „ inhuldiging bekomen hebben. De tegenparty is hem nagereist tot „ Spiers toe, een Stad in Vrankryk, en heeft van den zelven Vorst „ uitstel verkregen, tot de naastvolgende kruisdagen toe, om dan in „ het Palcis te Nymwegen te verschynen...... Die van Utrecht zig „ al wat trots gedragende, hadden *Frederik* binnen hare Stad genomen en *Hermanus* de Stad doen ruimen. Na dat zy dan vrygeleide „ voor hunne Perzonen verzogt hadden, zyn ze met een groote meenigte Schepen uit den Rhyn, den Waal komen opvaren. De Koning heeft hen ernstelyk vermaand, met hunne tegenpartye, zonder te pleiten, by te leggen; dog als dit niet wou gelukken, heeft „ hy hen eindelyk aangeboden de zaak na den inhoud der Rechten, „ te laten bepleiten. Daar op hebben zy dit bescheid gegeeven, dat „ zy voor geen wereldschen Rechter kosten antwoorden, om dat de „ zaak, als geestelyk zynde, voor den Paus was gebragt: waar over „ de Koning hen, als schuldig aan gequetste Majesteit, de wyl zy den

„ Room-

„ Roomschen Koning beledigden, wel scherpelyk heeft doorge-„ haald; dog heeft op dien tyd nog geen wraak willen neemen." Hy deed hen wel onder *Hermanus* buigen, maar het ongenoegen bleef daarom duren.

Uit het aangehaalde schynd te blyken, dat dit goed of afkeuren der verkoren geestelyken, niet aan de minder Overheden, maar alleen aan de Opperste magt stond; en dan hadden zy, door te zeggen, dat een ander daar van kennisse moest neemen, eene misdaad begaan van gequeste Majesteit. Dit moeten wy doen zien.

Als die verkiezing gedaan was, stond het bevestigen en ook het inhuldigen, ('t welk Keizer *Konradus* ook aan zig had gehouden) aan den Keizer, of de Opperste magt; en dit een en ander, ja de magt om tot de verkiezing te treden en handopening te verlenen behoorde aan dezelve, zo wel als om, op andere plaatzen, volgens het *Jus Patronatus*, een Bisschop te benoemen. Dit recht was door gaans zo eigen aan de opperste magt, dat het aan geene Leenvorsten, die onder den Opper-Vorst stonden, wierdt toegestaan; gelyk Baldericus, Bisschop van Kameryk (1) uitdrukkelyk zegt: Uit dien hoofde heeft *Gerardus*, Bisschop van Kameryk zeer over hoop gelegen met *Reinier Langhals*, Grave van Henegouwen, die zig het bevestigen der Abten van S. Gislenus aanmatigde. *Gerardus* zeide, dat het recht om den Abt te bevestigen niemant toe kwam dan den Keizer en den Bisschop; want gelyk de Bisschoppen doorgaans bevestigd wierden door den Keizer of den Koning, en door den Aartsbisschop, zo moesten de Abten, door den Keizer of door den Koning, en door den Bisschop der plaatze bevestigd worden. Als deeze *Reinier* de Abdye van Lobe had vergeven, dat is te zeggen de verkiezing had bevestigd, heeft *Bruno*, Aartsbisschop van Keulen, Broeder en Vikaris van *Otto de Iste*, hem, als schuldig aan gequetste oppermagt, veroordeelt en gebannen, zo als *Levinus* in de Kronyk van de gemelde Abdye verhaald.

Helmoldus verhaalt ons, in zyne Kronyk der Slaven, een langdurigen twist, die 'er tusschen *Henricus den Leeuw*, Hertog van Saxen, en tusschen *Frederik de Iste*, over diergelyk recht is geweest. De eerste begeerde, dat *Wicelinus*, Bisschop van Aldenburg de huldiging van hem zou ontfangen, te meer, om dat hy byna het gansche land der slaven met het zwaard had gewonnen. Maar dit kwam den Bisschop onsma-

(1) *Chron. Camerac. lib.* 3. *c.* 6,

smakelyk voor, om dat het, zegt *Helmoldus*, een nieuwigheid was, en dat het de Keizerlyke Majesteit alleen toekomt de nieuwe Bisschoppen in te huldigen. *Wicelinus* zig zelve in een zo neetelige zaak niet wys genoeg kennende ging daar over te raade by den Bisschop en de Geestelykheid van Bremen, die hem zulks met alle magt, tot groot nadeel van den Bisschop van Aldenburg heeft afgeraden. Maar *Helmoldus* zegt rond uit, dat 'er de staatzucht en de ydele glory onder gespeeldt hebben. De Aartsbisschop van Bremen meende, dat het tot vermindering van de Aartsbisschoppelyke waardigheid gestrekt zoude hebben, indien de Bisschoppen zig zodanig onder Leenvorsten hadden vernedert, zult gy, zeide hy, den Hertog in deeze zaak te wille staan, en een voet geeven, dat de Bisschoppen, die tot nog toe de Heeren der Vorsten zyn geweest, door uw voorbeeld, de slaven der Vorsten zouden worden. Men zou *Helmoldus* misschien wel goed antwoord konnen geeven, dog wy zullen dit om niet te lang te zyn, daar laten. Deeze *Henricus* heeft over dit voorrecht van de Bisschoppen te benoemen, te bevestigen en in te huldigen, veel spels gehad met *Frederik de* Iste. Eindelyk is 't hem, als een groote gunst toegestaan, dat hy in de Landschappen der slaven, die door hem veroverd waren, Bisschoppen zoude aanstellen. Het blykt dan klaar dat de Oppermagt altoos het regt der bevestiging van de Geestelyken heeft bezeten, en zo dit aan een Leenman, of minder Overigheid wierd toegestaan, dan was dit altoos in afhankelykheid van de Oppermagt, die, ingevalle van misbruik, order daar in konde stellen; en dat hy, die ontkende dat de Oppermagt dit recht van bevestiging bezat, zig schuldig maakte aan gequeste Majesteit. Deeze zaak, die in onze dagen, een soort van Twist-appel schynd te zyn geworden, over te willen brengen tot de Protestantsche Kerken gelyk men doet, moet met veele bepalingen en bescheidenheid geschieden, dog het beschreven recht blyft altoos het zelve.

Bisschop *Hermanus*, den 27 *Maart* 1156 overleden zynde, zo geraakten de kanonniken onenig, die een nieuwen Bisschop moesten verkiezen; dog door de onverwagte overkomst van Keizer *Frederik den* I, wierd den Domproost, *Godefridus* tot de XXVIII Bisschop van Utrecht verkoren. Dog het word tyd dat wy ons wenden tot de Keizeren, die tydgenoten van *Diederik de* VIde, Graaf van Holland geweest zyn.

Zo dra Keizer *Hendrik den* Vde, in den jare 1125 overleden was, wierd, na veel tegenstribbeling, *Lotharis* of *Lotharius de* IIde, Hertog

tog van Saxen, Oom van Graaf *Diederik de* VI[de] tot Keizer verkoren.

Hy, gelyk reets aangeroerd is, was een zoon van *Gebbardus* Graaf van Querfurt, en kleinzoon van *Ida*, die een dogter was *Gebbardus*, Graaf van Suplenburg (*a*). Hy trouwde met *Richsa* de dogter van *Hendrik den Vetten*, laatsten Hertog van Saxen aan de Wezer, en bleef daar door erfgenaam van alle de onleenroerige goederen der Hertogen van Saxen aan de Wezer, en wierd ook daar na door *Hendrik den* IV[de] aldaar tot Hertog, en, in den jare 1107, wanneer *Magnus*, de laatste Hertog van Saxen aan de Elve, zonder mannelyke Erfgenamen stierf, door *Hendrik den* V[de], dien hy tegen den Vader bygestaan had, tot deszelfs navolger verklaard, zo dat het Hertogdom Saxen, onder hem groot en magtig was geworden; ja hy was zo vermogend daar door geworden dat hy reets onder *Hendrik de* V[de], na de Keizerlyke waardigheid streefde, onderhoudende, met dat oogwit, alle de onrusten der Saxen tegen den Keizer, gelyk hy dan den slag by Gerbstadt aan het Welfferbosch, in den jaare 1115 tegen denzelven won.

Hendrik de V[de], 1125 gestorven zynde, waren 'er verscheide mededingers na de Keizerlyke waardigheid; dog inzonderheid deeze *Lotharius*, en de Hertog van Franken en Zwaben, welke laatsten, *jure quasi hæreditario*, of gewaand Erfrecht, den vorige Keizer wilde opvolgen; dog *Lotharius* wierd by meerderheid van stemmen verkoren, en, door den Bisschop van Ments te Aken gekroond.

Koenraad, Hertog van Zwaben, door de tegenstrevende stemmen gesterkt, gaf voor dat hy tot wettig Koning der Romeinen verkoren was, en trok met een groote magt na Ments, doende, door geweld, zig aldaar kronen. Hy wierd daar over, door den Paus en enige Duitsche Bisschoppen in den ban gedaan, waar aan hy zig egter niet veel stoorde, zoekende zyn recht door de wapenen te doen gelden. *Lotharius* ziende, dat hy met een magtige Vyand te doen had, gaf *Hendrik den Stouten*, Hertog van Beyeren, zyne Dogter *Geertruda* ten Huwelyk, waar door hy een magtige bystand verkreeg.

Beide deeze mededingers voerden egter nog eenige Jaren lang, met malkanderen een schadelyken Oorlog, tot dat eindelyk, in den jare 1135, de Hertogen van Franken en Zwaben zig aan *Lotharius* onderwierpen. Kort daar aan, nam de Keizer een tocht voor na Bohemen,

(*a*) Chron. Sax. 1109. p. 221.

hemen, tegen *Sobieslaus* die, zoekende in troebel water te visschen, zonder bewilliging des Keizers, zig tot Hertog van Bohemen had opgeworpen, zynde de Keizer voornemens hem te verdryven, en *Otto van Moravien*, in deszelfs plaats, tot Hertog van Bohemen aan te stellen. Dit voornemen wilde egter niet gelukken, wyl *Sobieslaus* het geluk had van het Keizerlyke Leger te slaan, zo dat *Lotharis* daar van af zag.

Veel deedt daar toe, dewyl 'er ondertusschen in Italie, wegens de Pausselyke verkiezing, eene scheuring was ontstaan, en, dewyl *Koenraad van Zwaben* het met *Anacletus* hield, koos *Lotharius* de zyde van *Innocentius de* II^de^, Hy deedt deszelfs verkiezing, in den Jare 1130, op een Concilie te Wurtsburg bevestigen, en wanneer Paus *Innocentius*, het navolgende Jaar, te Luyk was gekomen, liet hy zig door den zelven kroonen.

Hy deedt ook toen eenen eisch, zoekende zyne Italiaansche Staten, van alle leenverheffing aan den Pausselyken Stoel, niet alleen te doen vrykennen, maar ook de bevestiging van de verkiezing der Paussen te erlangen; dog op de overreding van *S. Bernardus*, stond hy daar van af.

Vervolgens ondernam hy een togt tegen *Magnus* Koning van Denemarken, en nootzaakten denzelven, dat hy zig weder als een Ryks vasal moest gedragen.

In den Jare 1131 zond de Keizer twee gezanten na Halle in Saxen, om de aldaar ontstane oneenigheden, tusschen de Magistraat en de Burgery, weg te neemen; maar de Burgers waren zo ongezeggelyk dat zy na geene redenen wilde luisteren, slaande de Keizerlyke gezanten dood. *Lotharis*, ten uiterste daar over verstoord, zond eenige benden daar na toe, die alle de Burgeren, oud en jong, mannen en vrowen, die in hunne handen vielen, dood sloegen, en toen de Stad in den brand staken, waar door veele duizende het leven verloren.

In het volgende Jaar 1132, was de Keizer van voorneemen na Italie te trekken, komende ten dien einde, met een groot gevolg te Augsburg, om, alvorens, op den Ryksdag, goede order voor de rust van Duitschland te beramen. By geval ontstond 'er een hevig verschil, tusschen het Krygsvolk des Keizers en de Burgery, zo dat zy te zamen handgemeen wierden, en, voor dat *Lotharis* dit konde stuiten, was 'er veel volk te weder zyden gesneuveld, en een goed gedeelte van de Stad in de assche gelegd, zo dat de Keizer zelf de vlugt moest nee-

neemen; dog desniettegenstaande trok hy voort na Lombardyen en van daar, weinig tegenstand ontmoetende, na Rome, alwaar hy, in den jare 1133 nogmaals door den Paus gekroond wierd.

Gedurende zyn afzyn uit Duitschland, stond den Hertog van Zwaben wederom tegen *Lotharis* op, die, op de eerste tyding daar van, te rug keerde en de Stad Ulm belegerde, dog de beide broeders *Koenraad* en *Frederik*, by hem te Bamberg komende om zig te onderwerpen, verkregen genade.

De voorstanders van het Pausselyk gezag geeven voor, dat Keizer *Lotharis*, te Romen zynde, de Leenverheffing des Keizerryks, op zyne knien, van den Paus had ontfangen, gelyk bleek uit een schildery te Rome, dog dewyl dit valsch was, heeft *Frederik Barbarossa* dat schildery naderhand doen wegneemen; dog dat hy, wegens de Goederen van *Mathilde* een Vasal van den Roomschen stoel wierd, is nog onwaarschynlyker.

Wy hebben gezegt, dat *Lotharis*, om zyn Party te sterken, zyne Dogter *Geertruda*, aan den Hertog van Beyeren ten Huwelyk gaf; dog, daar omtrent staat aan te merken; dat dit eerst later geschied moet zyn, zo dat veele Historie-Schryvers hier omtrent dwalen; want op Paasschen, in den jaare 1134, kwam Koning *Erik* van Denemarken met zyn Zoon *Magnus* te Halberstad, zig in de bescherming des Keizers begevende, wanneer die Koning als een Vasal van het Keizerryk zig gedroeg. Aan *Magnus*, die mede den eed van getrouwheid had afgelegd wierd deeze *Geertruda* verlooft, dog zeven weeken naderhand, eer den trouw voltrokken was, wierd hy door zyne eige Onderdanen dood geslagen, en toen wierd zy eerst aan den Hertog van Beyeren ten Huwelyk gegeeven.

In den jare 1135, viel *Rogerius*, Koning van Sicilien en Apulien, voorstander van den verdreven tegen Paus *Anacletus* in Italien, houdende in de Landen van den Roomschen Stoel zeer slegt huys: op deeze tyding trok *Lotharis* andermaal met een magtig Leger daar na toe, en hy ruste niet voor dat hy *Rogerius* onttroond, en *Reinulphus* tot Koning van Sicilie, in zyn plaats had aangesteld; alle de Soldaten van *Rogerius*, die hy als Rovers aanmerkten, deed hy, als zy in zyne handen vielen, aan de boomen ophangen, en door dit middel wierd het rooven, branden en blaken in Italie gestuit.

Aanmerkelyk is het, dat de Roomsche beschreven Rechten, die voor lang ingevoerd waren geweest, door de veelvuldige verwarrin-

gen,

gen, als in 't vergeetboek waren geraakt; dog *Lotharis* vond te Malphi in Apulien, een affchrift van de Roomsche Wetten, zo als dezelve, omtrent zes honderd jaren van te vooren, door Keizer *Justiniaan* by een verzameld en op den naam van *Codex Justiniani* uitgegeeven waren. Dit Boek gaf de Keizer aan zyne Ryks-Raden, om het zelve door de Universiteiten, te doen na zien, en vervolgens gaf hy bevel, dat men niet meer volgens de Frankische of Lombardische Wetten, maar volgens dit *Codex* recht zoude spreeken, gelyk naderhand in gebruik is gebleven.

Het is aanmerkelyk dat *Lotharis*, by deezen togt, zyn Dogters Gemaal *Hendrik van Beyeren*, beleende met de goederen van *Mathildis*. Deeze *Mathildis*, Dogter van Hertog *Bonifacius van Toscanen*, bezat de Heerlykheden Canosso, Parma, Mantua, 't Marquisaat Ferrara, nevens een goed gedeelte van 't Hertogdom Florence en Lombardyen. Zy had altoos Paus *Gregorius de* VIIde, tegen Keizer *Hendrik de* IVde by gestaan, en wanneer zy, Anno 1115, oud zes-en-zeventig jaren, kwam te sterven, schonk zy by uiterste wille alle hare Landen, die nog het Patrimonium van S. Pieter genaamd worden, aan den Pauffelyken Stoel. *Hendrik de* Vde wilde, als Leenheer deeze goederen na zig neemen, dog de Paus vertoonde het Testament, zo dat de Keizer zig met de steden Parma en Mantua moest vergenoegen. Maar *Lotharis* stoorde zig daar niet aan, en de magt in handen hebbende, zo schonk hy dezelve aan zyn Schoonzoon.

Lotharis, de zaken van Italie, op een goeden voet hersteld hebbende, keerde in den jaare 1137, na Duitschland te rug; dog in het gebergte na by Trente gekomen zynde, wierd hy zeer schielyk van een doodelyke ziekte aangetast, zo dat men hem, in het arme vlek Breduwanvilla, in een elendig boeren hutje moest brengen, alwaar hy den 3 *December* den geest gaf, het geen als een wonderbare zaak, en afbeelding van de wereldsche verandering word aangemerkt.

Zo dra *Lotharis de* IIde overleden was, kwamen de Vorsten des Ryks te Coblents te zamen om een nieuwen Keizer te verkiezen. De twee die daar na dongen waren, *Koenraad*, Hertog van Zwaben, Zoon van Hertog *Frederik van Hohenstauffen* en *Agnesa*, Dogter van Keizer *Hendrik de* IVde, en Zuster van Keizer *Hendrik de* Vde; namelyk dezelve *Koenraad*, die met *Lotharis*, tien jaren geleden, zo heevig om het Keizerryk getwist had; dog nu, gelyk wy in 't volgende zien zullen bezitter daar van wierd.

De

Van den toestand deezer Landen, onder de Graven DIEDERIK DE Vde, FLORIS DE Iste, DIEDERIK DE VIde *enz.*

De tweede Mededinger was *Hendrik* van *Saxen* en Beyeren, schoonzoon van *Lotharis*, en bezitter van deszelfs Italiaansche Staten. De Nyd die de Paus daar over stak was de oorzaak, dat hy de eerste boven den laatsten begunstigde; dog om den Keizer buiten Italie te houden, beloofde de Pausselyke gezant *Thoduin*, aan *Konraad* de Keizerlyke Kroon, onder plegtige belofte van een kruistogt na het H. Land te zullen doen, het geen hy beloofde, en daar op wierd hy zeer schielyk tot Roomsch Koning verkoren.

Dit kwam *Hendrik van Beyeren* zeer onverwagt voor, die, als Schoonzoon en Erfgenaam van den overleden Keizer, staat op die Kroon gemaakt hadt, te meer, dewyl hy de Keizerlyke kleinnodien in zyn magt had. Dit hem gemist zynde, zogt hy, uit wraakzugt, het geheele Keizerryk in rep en roer te stellen, willende de Rykskleinodien niet overgeeven. Om dit te verkrygen, hield men een Ryksdag te Regensburg, waar op hy gedagvaard wierd. Hy verscheen wel en leverde de Regalien over, dog wilde geenzints afstaan van de Steden en Landschappen, welke hy in Italie en Duitschland nog in had, schoon dezelve tot het Ryk behoorden. En dewyl hy gewapend op den Ryksdag was verscheenen, behandelende den Keizer met veel trotsheid, zo gaf men hem den naam van *Hendrik den Hovaardigen.* Eindelyk deed de Keizer hem in den ban. Saxen, schonk hy aan *Albert den Beer*, Zoon van *Otto*, Markgraaf van Ascanie, Ballenstein en Berenburg; dog Beyeren, aan geene zyde des Donauws, schonk hy aan *Leopold*, Markgrave van Oostenryk.

Hier op nam *Albert de Beer*, de Neder-Saxische Steden Bardewik, Bohemen, Lunenburg, en meer anderen in bezit. *Hendrik den Hovaardigen*, kwam hem wel haast uit Beyeren op den hals, en dreef hem te rug, dog daar door ging Beyeren, door de aanvallen van *Leopold*, verloren. Om deeze kans te doen keeren, besloot *Hendrik* met zyn overwinnend Leger na Thuringen te trekken om den Keizer zelf op den hals te komen, waar op *Konraad* mede daar na toe trok; dog dit ging niet voort, komende *Hendrik den Hovaardigen*, op zyn togt na Thuringen, in den Jare 1139 te sterven.

Den kryg was hier mede niet ten einde. *Welfus*, Hendriks broeder, nam zig de zaak van zyn broeders Zoon, *Hendrik den Leeuw* aan, en

dwong *Leopold*, die voor Phalei lag, 't beleg op te breeken, en zette den Oorlog, met behulp van *Rogier*, Koning van Sicilie, die hem met geld onderſteunde, kragtig voort, terwyl *Rogier*, alles in Italie deedt na zyn welgevallen.

Dog ons ontmoet alhier een zeer zeldſaam geval; dat alle de ſchryvers van dien tyd eenparig getuigen, maar egter door eenige nieuwe ſchryvers, in twyffel getrokken, ten minſte als twyffelachtig te boek word geſteld; dog, na het ons voorkomt, zonder genoegzame redenen.

Hertog *Leopold* van Ooſtenryk, volgens de gift des Keizers, Beyeren in bezit neemende, trok *Welfus* daar na toe om hem ſlag te leeveren, zynde magtig genoeg om den Ooſtenryker te verdryven: Dog Hertog *Frederik* van Hohenſtauffen, *Leopold* tydig te hulp komende, wierd *Welfus* geſlagen, zo dat hy zig, vergezeld van zeer veele Edelen, na 't Steedje *Weinsberg* in Franken begaf. De inwoonders ontfingen hem, als de beſchermer van hunnen wettigen Heer, met open armen, zweerende tot den laatſten man zig te zullen verdedigen; en, na dat *Welfus* de Stad van alles wel verzorgt had, vertrok hy van daar om weder een nieuw Leger te verzamelen, latende de zorg voor deeze veſting aan de dappere en getrouwe burgery.

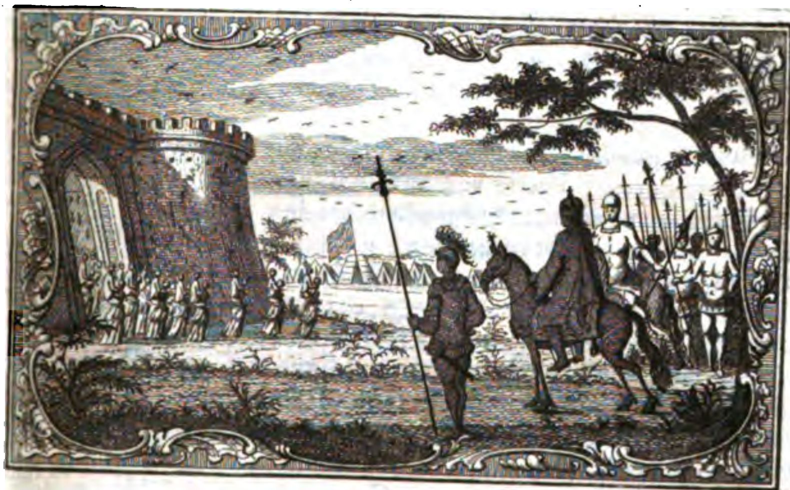
Keizer *Konraad*, die *Welfus* als een Muiter aanmerkte, nam dit zeer kwalyk, zweerende dit doen der tegen hem oproerige Burgers, op eene voorbeeldige wyze te zullen ſtraffen, en dat hy alle de mannen, bekwaam de wapenen te dragen, die zig binnen die veſting bevonden, den hals zoude doen breken. Hy, met een zwaar Leger *Weinsberg* belegerende, vond zo veel tegenſtand, dat hy zig eindelyk moeſt vergenoegen met die veſting uit te hongeren. Dit gelukte hem; want de inwoonders, tot het uiterſte gekomen zynde, waren bereid op eerlyke voorwaarden zig aan den Keizer over te geeven. *Konraad*, door die groote wederſtand nog meerder verbitterd zynde, wilde van geene voorwaarden hooren ſpreeken, maar bleef in tegendeel by zyn voorneemen van alle mannen over den kling te doen ſpringen, om andere Steden daar door een ſchrik aan te jagen.

Om den vertoornden Keizer te verbidden, trokken alle de Edele Vrouwen ter Poorten uit, om *Konraad* in het Leger te gaan vinden. Zy voor den Keizer nedergeknield zynde, baden om genaden voor hunne Mannen en Zoonen, dog wierden met bitse woorden van de hand gewezen. Dit deed die Edele Vrouwen zo bitter weenen, dat de Keizer daar van ontroerde, zeggende dat het hem ſpeet hunne beede

niet

niet te konnen toeſtaan, dewyl hy zyn eed niet begeerden te overtreden. Om haar egter te vertrooſten, ſtond hy haar toe een ander verzoek te doen. Genadige Heer Keizer, zeide een zeer eerwaardige Matrone, vergun dan aan ons, en alle de vrouwen en jonge dogters deezer rampzalige Stad, voor dat dezelve ingenomen word, uit te mogen trekken, en aan ieder zo veel mede te neemen, als zy dragen kan, om deeze rampzalige ondergang niet te moeten aanſchouwen. Dit ſta ik toe, en zal zorg dragen, antwoorde *Konraad*, dat niemand uw eenig belet daar in zal doen, waar op ik u myn Koninglyk woord geef.

De Vrouwen daar op na de Stad gekeerd zynde, verlieten met blydſchap hunne Juwelen en andere koſtelykheid, en de vrouwen namen haare mannen, zonen of vaders, de jonge dogters haare broeders op den rug, en togen aldus ter Stad uit in tegenwoordigheid des Keizers. Dit wonderbaar geval hebben wy waardig geacht gedagt te worden door de navolgende Plaat.

In dezelve ziet men de Poort van *Weinsberg*, waar uit de Vrouwen trekken met haare Mannen op de rug. De Keizer, met zyn Broeder, zit te Paard, omringt van eenige Lyfſtaffiers, en ter linkerhand vertoond zig het Leger.

Hertog *Frederik*, Broeder des Keizers, zogt, door wraakzugt *Konraad* op te steken, dit niet te dulden, als zynde strydig met de vergunning des Keizers. Het is waar antwoorde *Konraad*, en ik moet lachen over de aardige pots die de Vrouwen my gespeeld hebben; maar dewyl dit uit getrouwheid tot hunne Mannen geschied is, zyn zy myne gunst en genade waardig. Daarop beval de Keizer dat men de Mannen en Vrouwen gerust zoude laten voorttrekken; latende dezelve alle de goederen mede neemen.

In den Jaare 1142, hield de Keizer een Ryksdag te Frankfort, om de zaak van *Hendrik den Hovaardigen*, Schoonzoon van *Lotharis* te onderzoeken, schoon die nu al twee Jaaren dood was geweest; dog hy had een Zoon nagelaten, *Hendrik den Leeuw* genaamd, met wien alle de Ryks-Vorsten medelyden hadden; daar op wierd hem Brunswyk en Lunenburg weder gegeeven, en *Albert de Beer* aangezegt dat hy geen recht over deeze Landen zig zou hebben aan te matigen; ook wierd de weduwe van *Hendrik den Hovaardigen*, Dogter van Keizer *Lotharis* uitgetrouwd aan *Hendrik van Oostenryk*, broeder van *Leopold*, waar door het Huis van Oostenryk aan de regtmatige bezitting van Beyeren is gekomen, dat *Leopold* zig niet had konnen onderwerpen, die nu overleden was, en aldus wierd *Welfus*, tegen wil en dank, genootzaakt zig stil te houden.

Terwyl dit gebeurde, was geheel Italie in verwarring, zynde toen ontstaan de berugte Factie van de Gibellinen, zo dat Paus *Eugenius* genoeg te doen had met zig staande te houden. Hy wilde nogtans den bystand des Keizers niet verzoeken, weetende hoe slegt dit de Paussen altyd bekomen was; en om den Keizer uit Italie te houden, maande hy hem zyne belofte te volbrengen, om, nevens *Lodewyk den* VII^de^, van Vrankryk, een togt na 't H. Land te doen; dog die hen beide niet wel bekwam, komende hy niet lang daar na te sterven, in den Jaare 1152. In welk Jaar tot zyn opvolger verkoren wierd *Frederik van Zwaben*, Zoon van Hertog *Frederik van Hohenstauffen*, broeder van *Konraad de* III^de^.

Dog het is hoog tyd dat wy na Graaf *Diederik de* VI^de^, twaalfde Graaf van Holland, weder keeren, van wiens bedryven, na hy meerderjaarig was geworden, men egte berigten vind in de Egmondsche Chronyken, in pargement met de hand geschreven, die meer by ons gelden als zo losse gissingen, waarom wy kortelyk moeten zien, wat die van de reets bygebragte zaaken getuigdt. Dezelve zegt: In 't Jaar

1132

1132. heeft *Diederik de* IXde. *Graaf*, (volgens de Egmondsche telling) Zoon van *Floris de Vette*, om de ongetrouwigheid en ongelyken, hem by de Westfriezen meermalen aangedaan, goet gevonden, alzo het een sterke winter was, een groten hoop Soldaten te vergaderen, en zig by deeze goede gelegenheid aan haar te wreeken.

Als hy dan tot Alkmaar was gekomen, zyn de gezeiden Friezen, die zyn aanval niet en derfden verwagten, gevlugt; maar dieper in Friesland gekomen zynde hebben zy hem, zo zy best konden, tegenstand geboden. Nu, dewyl geheel Friesland van wegens het ys openstond, gingen de Krygsluiden des Graafs veele huizen in brand steeken; Beesten, paarden, klederen en andere meubelen rooven, veele Friezen gevankelyk met haar nemen, en zyn alzo victorieus tot den Graaf weder gekeert: Maar deeze victorie veranderde voor veelen, ja by na voor geheel Holland, by deeze occasie tot een ondergang.

De Graaf had een Broeder die *Floris de Swarte Graaf* wierd genoemd, een kloek, verstandig, eergierig man. zoet van tale, vriendelyk met elk eenen, jong en ouden, klerk en monnikken, alle zyne vyanden vreesselyk tegenstaande. Om welke dingen hy in geenen kleinen nyd en was gekomen, en door kwaade raadsluiden de gunst van zyn Moeder (die als nog 't geheel Graafschap regeerde) en van zynen broeder *Diederik* verloren hadde. Maar hoe meer hy den geenen die hun allernaast bestonden, mishaagde, hoe meer hy anderen zogt te behagen en ook behaagde in der daadt.

Eenigen van den Adel schikte haar by hem, ende het gemeene volk, dat van nature geneigt is tot nieuwe Heeren, volgde hem, ja zelf met perykel van goed en bloed te verliezen. De Friezen, horende deeze tweedragt der Broederen, waren zeer verblyd en zonden luiden tot hem, die hem de Heerlykheid van geheel Westfriesland beloofde indien hy tot haar wilde over komen; 't welk hy zonder lang uitstellen dede, ende trok na haar henen, ende vondse gereed tot al wat hy maar wilde bevelen ende by der hand neemen. Zo bleef hy by denzelven een rond Jaar, van Augustus tot Augustus toe, en practiseerde met haar tegen zyn broeder, en tegen 't gemeene Vaderland alle listen en plagen die hy konde. Aldus kwamen de Friezen om haar geleden ongelyk te wreeken, en verbrandede de Kerken en de geheele markt van Alkmaar haar zelven verrykende met grooten buit.

Ondertusschen begonden ook zeer veele luiden in 't graafschap, voornamelyk Huysluiden, die haar dogten al te grooten overlast te

lyden,

lyden, door een ydele hoop van vryheid moet te scheppen, ende voor haar te neemen den Grave *Diederik* te verlaten, ende *Floris* aan te hangen, ende met de friezen onder een overste t'zamen een volk te worden. Zo zonden ze dan gezanten na *Floris* toe, hem getrouwigheid belovende, ende als hy tot haar met de zyne kwam, ontfingen zy hem met devotie, ende volgden hem gewapenderhand met sterke verbintenissen, hem, zonder dat iemant haar kon tegenstaan, zelfs ook niet de Graaf *Diederik*, hoewel hy haar met veel volks te gemoed ging, tot Haerlem toe, brengende, alwaar ze t' zaam met de Friezen, de huizen der oude Graven, met alle de rondom leggende gebouwen, voor des Graafs oogen verbranden. Dit aldus zo wreevelig uitgevoerd zynde, (want het de manier der Friezen is, nooit of zeer zelden buiten hare landpalen te vernagten) keerden dezelve metter haast met haar Overste wederom henen, ende lieten deeze haare medepligters in groot gevaar; want de Graaf sprong met haar om zo als hy wilde, met hare huizen, ende al wat zy hadden, of in brand te steeken of weg te neemen.

Dewyl datter dit omging kwam 't gerugt van deeze tweedragt der Broederen ter ooren van den Koning *Lotharis*, haren oom: dewelke een van zyne Vorsten tot haar zond, haar zeer ernstelyk belastende, indien zy zyne vriendschap ende gunst hebben wilde, datze met malkanderen in vreede zouden overeenkomen. Zo wierd dan, hoewel met groote moeite, tusschen den Graaf en zynen broeder eene volkome vreede getroffen, alle de geenen, die aan beide de zyden deelagtig aan de tweedragt waren geweest, in 't verdrag deezer vrede, mede insluitende. Dog *Floris* en genoot deezen vreede niet dan een korten tyd, alzo hem, niet lang daar na met een degen het leven benomen wierd. Het lighaam gebragt te Reinsburg, gelyk *Melis Stoke* zegt.

In 't Klooster dat syn Moeder stichte
Begraven als daer seyt 't gedichte.

Aldus blykt het, dat ons vaderland door onrustige menschen, onder schyn van de vryheid voor te staan, altoos veel onheil heeft geleden; dat Graaf *Diederik*, weinig voordeel van zyn Oom, den Keizer *Lotharus* en veel nadeel van Keizer *Konraad* geleden heeft, dog dat zyn bygeloof ten opzigte van de Roomsche geestelyken ook geen voordeel gedaan heeft, schoon het hem anders aan geen moed ontbrak. Hy heeft egter zeer wel schynen te staan by Keizer *Frederik de* Iste, toe genaamd Barbarossa, die hem veele gunsten bewees en voor een Vorst van het Duitsche Ryk erkende.

Graaf

Graaf *Diederik de* VIde, den vyfden Augustus 1157 overleden zynde liet tot zyn opvolger in het graafschap, zyn oudsten zoon *Floris den* IIIde, de dertiende Graaf van Holland, Zeeland en Vriesland, waar van de Dichter zegt:

Wat staat gy vreemdeling, gelyk als opgetogen
En staroogd op dit graf? hier rust dien Christen Held,
Die Floris, die vol viers in Asie getogen
Tot tweemaal heeft vertrapt het Sarazeensch geweld,
En zig den Fries den vrê oogtmoedig af doen smeeken,
Maar (laas!) de dood jaloers van zo veel oorlogs-lof,
En bang dat hy ook haar eens mogt na 't harte steken
(Want Mars lag al vermant) smeet hem alhier in 't stof.

Wy zullen, beknoptelyk aantekenen wat 'er, volgens de Chronyken ende gedenkschriften van Egmond, ten zynen tyde is voorgevallen, waar na wy uit de gevallen, van den Utregtschen Bisschop en Duitschen Keizer veel licht over het een en ander zullen doen verspreiden.

Na dat Graaf *Floris de* IIIde, als den tienden Graaf, (volgens de reekening van Egmond) het gebied aanvaard had, hebben de Regenten van Utrecht, in den Jaare 1159. een groote conjuratie tegen den Bisschop gemaakt om haar recht dat hier en daar aangetast wierd, te maintineeren, ook waren de Groningers openbaar tegen de Bisschop opgestaan, zo dat hy zig in een groote verlegenheid bevond.

Deeze onenigheid tusschen de Regenten van Utrecht en den Bisschop, schynd eerst uit de verkiezing van *Godefridus den* XXVIIIste, Bisschop van Utrecht ontstaan te wezen, want *Hermanus van Hoorn*, den 27 Maart 1156 overleeden zynde, geraakten de kanonnikken, die een Bisschop moesten verkiezen wederom met elkanderen over hoop; dog de Keizer *Frederik de* Iste, zeer onverwagt te Utrecht komende, stelde goede order daar in zo dat, door zyn gezag, deezen *Godefridus van Rhenen* tot Bisschop van Utrecht wierd verkoren, schoon veelen hem een nydig herte toedroegen.

Tusschen beiden moeten wy aanmerken; dat de toenamen, of geslacht- namen, in deezen tyd, eerst in ons vaderland in gebruik zyn geraakt, ten teeken dat de inwoonders toen reets veel beschaafder waren geworden, zoekende alles in een goede order te schikken, volgens het voorbeeld der oude Romeinen, voornamelyk de oude geslagten

ten en Edelen, die daar door hunne stammen beroemd zogten te maaken. Het gebrek van deeze geslachtnamen is, voor een groot gedeelte de oorzaak, dat men weinig edele familien onder ons vind, ten ware zy van de Romeinen afstammen, welkers geslacht Regifters boven de tyden der kruisvaarten opklimmen.

By de Romeinen waren die toenamen, welke van de vaders op de kinderen en zo verder overgingen, wel dagelyks in gebruik, gelyk uit de namen van *Manlius*, *Fabius*, *Cornelius*, *Sulpitius*, *Aelius*, *Papirius* enz. blykt. Behalven deeze geslachtnamen, voerden de eedele Romeinen nog een voor-naam, als *Marcus*, *Aulus*, *Cajus*, *Titus* enz. gelyk men nu *Johannus* of *Jacobus* zou zeggen; dog die Namen moeten wel onderscheiden worden van de bynamen als *Cicero*, *Scaurus*, *Cotta*, *Cinna*, *Nasica* enz. die by zeekere gevallen en hoedanigheden gegeeven wierden, dog alleen personeel waren.

De meeste toenamen der Edelen onder ons zyn ontleend van de wapenen die zy ten tyde der kruisvaarten droegen, het geen de geslacht wapens zyn. Dit zyn de oudsten en de besten, de anderen zyn door de vorsten gegeeven aan de geslachten die edel gemaakt wierden; ook hebben de Edelen veel hunne toenamen ontleend van de Kasteelen, Heerlykheden en Burgten die zy bezaten; waarom deezen Bisschop genaamd wierd *van Rhenen* na het kasteel dat hem in eigendom toebehoorde; dog nu keeren wy tot het vorige te rug.

Bisschop *Godefridus*, zeer in verlegenheid gebragt zynde, zegt de Cronyk van Egmond, bad den Hollandschen Graaf *Floris* hem te hulpe te komen. De Graaf ziende dat hy zeer benauwd ende van allen bystand ontbloot was, vergaderde eene groote meenigte krygsluiden en schepen, by hem ook neemende het wild en woeste zeevolk; met welke hy den Bisschop merder bystand bragt dan hem dienstig was, want hy versterkte het kasteel van Woerden, en leide aldaar zyne krygsluiden met de Vlaamsche schutters in, en plundeerde al het omleggende land te vuur en te zwaard. Hoewel nu de Stad van Utrecht, zo van den Graaf als van den Bisschop zeer benauwd wierd, zo wierdze dog beschermd van Hendrik, den Graaf van Gelderland, en Diederik van Batenburg, met een meenigte van stoute Soldaten, tot dat dien twist, door Reinaldus, Bisschop van Keulen, uit last van Keizer Frederik bygelegt wierd.

Veelen zyn van gevoelen dat die plunderingen, niet op bevel van Graaf *Floris*, maar door die van Amstel geschied zyn. Het blykt ten minste

minste uit een open brief van deezen Bisschop, die in de aantekeningen van Buchelius te vinden is, dat het Bisdom van Utrecht, onder deezen Bisschop groote overlast heeft geleden, en op veelerhande wyze verkort is door de Heeren van Amstel: De Bisschop zegt daar, dat zo wel de Utrechtse kerk, als hy in zynen eigen persoon, op een onverdraaglyke wyze, verongelykt was geworden door *Egbertus van Amstel* of van *Amstelle*, gelyk men toen schreef, zonder egter te doen blyken wat reden den Heer van Amstel daar toe gehad heeft.

In den Jaare 1161 maakten de Friezen van Drechten, gelyk de Egmondsche Chronyk zegt, vreede met *Floris*, Graave van Holland, na dat zy meer dan dertig Jaaren tweedragtig waren geweest, en zyn alle de Friezen onder deeze vreeden begrepen geweest. En in het navolgende Jaar 1162 nam Graaf *Floris den* IIIde, ten wyve, de Princesse *Ada*, zuster van *Malcelmus* of *Mileolumbus*; in order, de twee en negentigste Koning van Schotland, die met een groote vloot schepen, en een meenigte van krygsvolk, op de Rivier de Maaze aan land trad. Die vloot scheen met een geschikt te zyn om den Grave van Vlaanderen te beoorlogen, waar mede Graaf *Floris* oneenig was geworden; dog dien oorlog zegt men schynd als toen, om eenig opgekomen beletzel geen voortgang gehad te hebben. Dit brengt men by om het abuis in 't Jaargetal van de vrede ingesloopen, te verbeteren. In het vredens- verdrag staat MCXLVII, of 1147 het geen niet zyn kan, want *Floris* was nog geen Graaf van Holland, andere zeggen afschriften van dit verdrag gezien te hebben, waar in stond MCLVII of 1150, en een hedendaagsch Schryver veranderd het in MCLXVII. of 1167, en om dat dit ook niet wel uitkomt, voegt hy 'er by; wy hebben reets gezien dat dit Jaar 1167, naar tegenwordigen styl volgens welken, het jaar met Louwmand begint, 1168 is. De reden daar van is, schoon hy zulks verzwygt, om dat *Nazeus*, vindende dat *Beka*, van dien oorlog niets meld, ja liever op dezelve Jaaren andere tochten van deezen Graaf meld, op de kant daar by geschreven heeft: *Geen kleine zwarigheid in de Hollandsche Historie*, maar dit op het Jaar MCLXII, of 1162 stellende dan komt alles goed; ook moet het een byzondere reeden gehad hebben dat de Schotsche vloot, de bruidt overvoerende, zo veele Soldaten aan boord had: boven dien schryft *Meyerus* in zyn Vlaamschen Cronyk aldus:

„ Philips de Graaf trok met zyn Broeder Mattheus (Grave van Bo-
„ logne) ende Godevaard Grave van Leuve, met een vloot van veel

„ wel toegeruste schepen tegen *Floris* den Grave van Holland, *dewelke in dien tyd dien Vlaming te water ende te lande overlast deede.*
„ Deeze togt gelukte den Vlamingen heel wel; want *Floris die zulk*
„ *een magt van Soldaten en Zeerovers by een gebragt hadde, dat hy*
„ *scheen Meester van de geheele Zee te wezen,* wierd van dezelve zo
„ bezet, dat hy geen hoope hebbende van tegenstand te bieden, byna zonder slag of stoot, zig zelven met de zynen aan den Graave
„ Philips moest weer geeven. Hy wierd te Brugge gebragt en wel
„ neerstelyk bewaard in 't klooster van S. Donatiaan, en over eenige
„ Zeerovers wierd recht gedaan.

De vloot van den Grave van Vlaanderen bestond uit ongeveer zeeven duizend schepen, ende oorzaak van dien oorlog was wederom de Zeeuwsche Eilanden, de oude twist-appel tusschen de Graaven van Holland en Vlaanderen; waar van *Mayerus* dus spreekt. „ Dat Jaar
„ als *Diederik* (van Elsats Grave van Vlaanderen) in Syrie was, is de
„ tweedragt met den Hollanders, die toemaal der Vlamingen vyanden waren om de Zeeuwsche Eilanden, wederom vernieuwd: waar
„ van eenige zeggen, dat de oorzaak geweest is, dat *Floris*, de zoon
„ van *Diederik* den Hollandschen Grave van den Keizer *Frederik*
„ ontfangen hebbende een beneficie van een Tol tot Geervliet, onder dien dekmantel de Vlaamschen koopluiden groote overlast deden, met haar veel meer af te perssen, dan zy gewoon waren te betalen

„ De Graaf *Philippus*, zynde in zyn bloeijende jeugd, en een Soldaats hart hebbende, wierd hier door zo getergt, dat hy de Hollanders te water en te lande voornam te bestryden, en zond ter zelver
„ tyd een wakkere wel toegeruste vloot tegen *Floris* in zee, en viel
„ met zyn Heyr-Leger in 't land van Waas, dat de Hollanders toen
„ bezaten. Hy verjoeg *Diederik* van Beveren ende verbrande het kasteel Beveren, en keerde met goede buit, en een groote meenigte
„ gevangenen wederom na huys". Aangaande het einde van dien oorlog zegt hy:

„ *Floris*, de Graaf van Holland, dien ik gezeid hebbe, dat hy te
„ Bruggen gevangen werd bewaard, wierd van de gevangenis ontslagen, en tusschen hem ende den Vlaming vreede getroffen op deeze
„ Conditie: *Dat de Gyzelaars, die de Vlaamschen Graaf hadde,*
„ *aangaande de Eilanden tusschen de Schelde en de Heiden-Zee, tot*
„ *Bruggen blyven zouden, zo lang als 't hun beliefden dat over de gezeide*

„ *zeide Eilanden nergens anders, als te Brugge, eenige twist of pro-*
„ *ces gemaakt zoude werden. Dat de Graaven alle de inkomsten en de*
„ *profyten, ende alle goederen in dezelve Eilanden geconfisqueerd zyn-*
„ *de, gelyk deelen zouden: Dat de Hollandsche gebannen en doodsla-*
„ *gers geen vrydom in Vlaanderen zouden hebben; dat geen van beide*
„ *de Graaven op den gezeide Eilanden eenige Forten zouden maken. Zo*
„ *de Graaf van Holland tegen deeze vreede iet attenteerde, dat hy ver-*
„ *beuren zal alle de Landen die hy in Vlaanderen, als Leen bezat,*
„ *tot dat hy het ongelyk ende de schade wederom geboed zoude hebben.*
„ *Item zo eenig Vlaamsch koopman in Holland werde gespouilleerd, dat*
„ *de Stad of het land, daar hy gespouilleerd mogt zyn, de schade boe-*
„ *ten zoude, na de uitspraak van zes mannen. Dat de Vlaamsche*
„ *koopluiden door geheel Holland, tolvry zouden zyn. Zo haar iet on-*
„ *der schyn van tol of tribuit werde afgenomen, de Graaf van Hol-*
„ *land zoude gehouden zyn 't zelve wederom te geven. Dat een*
„ *Vlaamsch koopman, door Holland trekkende, van alle schulden,*
„ *daar hy over aangeklaagd wierd, met den eed alleen te doen, zyne*
„ *reize zoude mogen bevorderen. Zo hy boven zyn eed nog belet, ofte*
„ *opgehouden wierd, zoude de Graaf van Holland, zyne schade en*
„ *kosten moeten betalen.* Maar niet lang daar na, dewyl *Floris* deeze
„ pays niet en hieldt, heeft *Philips* hem ontnomen al wat hy in den
„ voorzeide Eilanden hadde. Daar en boven ontnam hy hem mede
„ het land van Waas, dat de Graaven van Holland, van de Graven
„ van Vlaanderen, in Leen bezaten. Dit alles nam hy tot hem, en
„ trok het aan 't Vlaamsch gebied".

Eindelyk zegt *Jacobus Marchantius* daar van in 't korte, om ons den uitslag van dien oorlog te leeren: „ De Zeeuwsche Eilanden,
„ die van den Keizer *Hendrik den* II^de^, Boudewyn met den baarde
„ zyn toegeleidt, hebben die van Holland om haar oud recht, dat
„ zy hadden uit de donatie van Keizer *Lodewyk den* II^de^, staande te
„ houden, occasie gegeven van een zeer langdurigen oorlog. En dit
„ krakeel heeft nog zeer vermeerdert, *Floris* de Prins van Holland,
„ by gelegenheid van den tol tot Geervliet van Keizer *Frederik den*
„ I^ste^, verkregen: waar door hy de Vlaamsche koopluiden aldaar
„ passeerende veel moeijelykheid aandeedt. Maar hy is van *Philippus*
„ uit Elsaten daar over gestraft, en van dezelve gevangen in een slag
„ te water: uit welke gevangenisse hy na 't believen des overwinnaars
„ ontslagen is, mits die van 't land van Waas hem voor altyd overge-

„ vende. Maar als *Willem de* IIde, aldaar in Holland Graaf en naderhand
„ ook Keizer van Duitschland was geworden, heeft hy de gelegen-
„ heid waargenomen van die van Avesnes, die tegen haare Moeder
„ rebelleerden, in welken oorlog de Vlamingen te kort kwamen, en
„ de zeer groote schaden geleden hebben. Daarna als hy dood was,
„ is 't aldus gesteld, dat *Floris* zyn Zoon, de dogter van *Guye van*
„ *Dampiers* trouwde, en de Zeeuwsche Eilanden met haar hebben
„ zoude: Ende die was de eerste die zig den Titel van Graaf der zel-
„ ver Eilanden ging toeschryven. Ende als de oorlogen daar na om
„ dezelve Heerschappye wederom vernieuwde, hebben de Vlamingen
„ deezen twist-Eilanden den Hollanders by accoord laten houden.

In de aantekeningen van Egmond, vind men, op dit zelve Jaar gezegt: dat de Graaf *Floris de* IIIde door een Goddelyk ingeven in zyn hert getroffen zynde, erkende, dat zyn vader hier in een faute begaan hadde, dat hy zyn Kapellaan *Thidboldus* de Kerk van Flardinge, meer met geweld dan met recht, over hadde gegeeven; des heeft hy ze, met zyn broeder *Robert* geöfferd aan de Kerke van Egmond, als die de Graaf *Aarnout* neffens zyne dogters lang voor heenen aan de gezeide Kerke van Egmond geschonken hadde.

In den Jaare 1164, of daar omtrent, ontstond 'er tweedracht tusschen *Godefridus*, Bisschop van Utrecht, en Graaf *Floris*, over het bezitten van Oostergo en Westergo in Friesland. Graaf *Floris* eigende zig dat gantsche land toe: De Bisschop die, gelyk wy voor heen gezien hebben, daar ook recht op meinende te hebben, ziende dat hy tegen den Graaf te kort zoude schieten, nam zyn toevlucht tot Keizer *Frederik den* Iste. Deeze Keizer, in 't Jaar 1165, te Utrecht komende heeft hen beide verzoend, en dien twist op de volgende wyze beslist, volgens het getuigenis van *Beka*: De Inkomsten van dat Graafschap moesten tusschen den Graaf en Bisschop in twee gelyke deelen genoten worden: Zy zouden te zamen een Graaf of Rechter verkiezen om, onder goedvinden des Keizers, dat Graafschap te bestieren. Ieder zou een advocaat hebben om zyne byzondere belangen aldaar gade te slaan. Alle jaaren moest aldaar, in de Maand *May*, een algemeene Rechtdag gehouden worden, waar op de Graaf en Bisschop moesten in perzoon verschynen, mogende ieder op eigen kosten, een gevolg hebben van dertig perzonen, en meerder niet. In de eerste agt weken, moest de Graaf alle wereldlyke geschillen af doen, en de Bisschop, in de navolgende agt weken, alle de Kerkelyke verschillen

be-

beslissen; dog van die fraye schikking is nooit iets geworden, want de Friezen, meenende dat zulks tegen hunne voorrechten streed, wilden zig daar aan niet houden.

Volgens de Egmondsche gedenkschriften zyn, in den Jaare 1166, de *West-Friezen*, die daar woonen over 't wedt, dat *Ottenvorth* genoemd is, door 't zelve, met een zeer groote meenigte gewapend (zo alsze plegen) met stormhoeden, knodzen, schilden, degens, en de swynsprieten in de Landeryen van 't Stedeken Alkmaar gekomen: Ende was haar menigte zo schrikkelyk groot, dat alle de genen die tot hulpe van die van Alkmaar gekomen waren, zig omtrokken, ende verlietenze van haare vyanden rontom besloten, in 't uiterste perykel des Levens.

De Friezen, die te vooren uit der zelver huizen alle mubelen geligt hadden, staken die alle in brand, zonder eenig gebouw ongeschonden te laten, dan alleen de Kerk, die zy met gemeen goedvinden verschoonden. Die van Alkmaar ziende dat zy alzo verlaten waren, grepen niet te min een Leeuwenmoed aan, ende vogten standvastig voor 't vaderland, omtrent tagtig uitgelezen mannen, die aldaar alle dood bleven, van voren gewond zynde. Deeze verwoesting van moorden ende branden, hebben de Friezen gedaan tot een weer wrake, over 't ongecht dat hunne mede burgers en aanhangers, de Friezen van Schagen in 't zelve Jaar na kermisse, van de Krygsluiden van Herlem, of Haerlem hadden geleden, als medgezellen der geenen, die hunne huizen hadden verbrand, hunne beesten weggevoerd, en de menschen zelfs, als beesten, ongewapend en onvoorziens, met hunne pieken ende zwaerde doorsteken, of gevangen zynde onbarmhertig mishandeld hadden.

Daar op vind men in die gedenkschriften iets aangeteekend, het geen de bygelovigheid van die tyden volmaakt wel uitdrukt; luidende: „ In 't Jaar 1167 is, in 't dorp Egmond, een Lam geteeld met „ een hoofd, twee agter deelen, zes pooten, en twee staarten: Het „ welk van veelen zynde gezien, elkeen, eene verwondering heeft „ gegeeven. Ende alzo de Monsters of gedrogten iets plegen te vo- „ ren te beduiden, of betekenen, zo wilden zommigen zeggen, „ dat door de twee agter deelen *het Graafschap van Holland was* „ *aangewezen verdeeld in twee natiën*, te weeten Hollanders en Frie- „ zen, dewelken, hoe welze beiden onder eenen Graaf behoorden, „ nogtans meesten tyds vyandlyk tweedragt tegen elkanderen heb- „ ben:

„ ben: van derzelver beider landſcheidingen, ende gelyk aan de „ verdelingen, zynde het Dorp van Egmond, daar dit Monſter-dier „ van verdeeltheid en tweedragt, te voorſchyn gekomen is; welke „ tweedragt, in dien tyd, zo groot was, dat beide de volkeren het „ een het ander het leven en al het goed, ware het in haar magt ge- „ weeſt, zoude benomen hebben." Het gevolg daar van melden zy ook.

In 't Jaar 1168 geſchiede het, dat *Floris* Grave van Holland, in 't midden van de winter, met een zeer groote meenigte Ruiters en de knegten te *Schorel* komende, een dorp dat aan de Friezen paalde, hem ging beraden en beſluiten hoe hy dezelve, die tegen hem opge-ſtaan waren, met Oorlog zoude aantaſten, gedurende dit beraden zyn 'er eenige van de kloekmoedigſte Soldaten en de vrywilligers, zo oplopende geweeſt, dat ze ongewapend te paarde, tegen het goed-vinden van den Graaf uitliepen, ende het Frieſche dorp Schagen in brand ſtaken. De Friezen, in hunne lage leggende, agtende dit ver-lies van hune huizen weinig, indien zy hunne vyanden maar bezetten, en hem het wederkeeren beletten mogten. Als de vyanden dan, (na-melyk de Hollandſche) bezig met rooven ende branden, zonder te denken wat agter hen te doen was, al voor waarts trokken, en ver-volgde de genen die voorvlugtig ſchenen te wezen; zo zyn de Friezen uit hunne lagen te voorſchyn gekomen, ende hebben de wegen, die de Hollanders gebruiken moeſten om weder te keeren, ingenomen, en hen toen met een zeer groote meenigte volks tegenſtand geboden; eenige van de (gezegde Hollandſche) Krygsluiden drongen zig digt in een, en waagden het midden door de vyanden, daar die het aller-digſte by een waren, door te ſlaan, zo als zy ook deeden, en kwamen onbeſchadigd tot den Graaf wederom, maar alle de anderen, uitge-nomen weinige gevangenen; wierden doodgeſlagen; Zo dat 'er een zeer groote nederlaag geſchiede van kloeke uitgelezen mannen, waar van eenige opgenoemd worden, dog, gelyk aangemerkt is, zo ver-ward, dat daar op geen ſlaat is te maken. „ De lichamen der dooden, „ met veele wonden verſlagen, wierden te Egmond gebragt om al- „ daar te begraven, ende ſtrekten haar de Monnikken en Leken, en „ voornamelyk Graaf *Floris* zelf tot een deerlyk ſchouwſpel, het „ welk van hem gezien is doe alsſer nog geen heel Jaar verſtreken „ was, na dat men dat gedrogt van 't Lam gezien hadden." Ende ge-ſchiede deeze nederlaag op den dag van den Martelaar S. Vincent.

Volgens die zelve gedenkſchriften zyn, in 't Jaar 1169, de Weſt-

frie-

Friezen, met een zeer groote menigte over 't wede, (*Rekere* gelyk *Melis Stoke* het noemd) gekomen, en hebben Alkmaar andermaal verbrand, op den dag van St. Hypolitus, die men aldaar jaarlyks vierde: maar het gelukte hen zo niet na haar zin, als te voren: want daar wierd dapper tegen hen aangegaan van de gemeene luiden, die daar rontom woonden, en van eenige weinige Krygsluiden die ze manhaftig versloegen. Daar en boven hebben hen twee Schepen, die hen van ter zyden uit het Dorp *Bokkele*, met grooten yver en haast aankwamen, en nog daar toe eene vreeze en agterdenken van groote lage aangebragt, en zyn omtrent dertig van hunne kloekste mannen doodgeslagen, zynde alle de overigen, van de minste tot den meesten toe, met beschaamde aangezigten, als vlugtelingen, na huis gekeerd: waren 'er meer Ruiters geweest, die ze hadden konnen verdelgen, of waren de Vlaamsche schutters, die op den zelven dag aankwamen, wat vroeger by de hand geweest, buiten twyffel zoude dien dag hen zo zuur gevallen zyn, dat het de nazaten aan hunne kindskinderen zouden verteld hebben.

In den Jare 1169 sterf *Cunlza*, eerste Abdesse te Rynsburg, een wonder geleerde en welsprekende vrouwe, en eene godvruchtige Matrone, geboren van een Hoog Adelyk geslacht, zynde zuster van Frederik, Grave van Berke, Moederlyken Moeije van Christianus Aartsbisschop van Mentz, wordende in haar plaats *Bonifacia* verkoren.

In het Jaar 1170 en eenige volgende, is volgens het getuigenisse van de oude Chronyk van Egmond, *Beka*, de Rym Chronyk, en de groote Chronyk, Utrecht en de rondom leggende landen, niet alleen door brand, maar door water vloeden zeer deerlyk gehavend, zo dat men nog nooit zodanig een groote watervloed beleeft had. *Junius* meend dat de landen van Tessel, Wieringen, en daarom streeks, in deezen vloet geheel verdronken en in kleine Eilandjes verdeeldt zyn, daar ze te voren vast aan Holland waren; hoewel andere oudheid Kenners dit wel twee honderd Jaren later stellen; dog het is waarschynlyk, dat de eerste inbrük in deezen tyd, en de tweede zo veele Jaren later geschied is. Bisschop *Godefridus* en zyne Geestelyken vond goed, deeze rampen toe te schryven aan de zo zeer in zwang gaande goddeloosheid, en heiligschending, dewyl de wereldlyken hem en de priesters zo weinig eerbied toedroegen. Maar niemant yverde daar omtrent sterker dan *Hildebrandus*, Abt van St. Paulus Abdye te Utrecht, het volk opentlyk tot boetvaardigheid aanmanende; De Bisschop

wierd daar door aangespoord om eene geestelyke vergadering t
roepen, daar hy vasten- dagen en ommegangen, ter afwering v
Goddelyde gramschap heeft voorgeschreven; ja hy heeft zelf
ren ten voorbeeld, bloot- voets in de Ommegangen gegaan.

In het Jaar 1172, heeft *Hendrik*, Graaf van Arensberg, zyn sch
zoon Otto, Grave van Benthem, broeder van Graaf Floris in d
vangenis opgesloten, en hem niet willen ontslaan, tot dat hy he
zyne trouwe beloofde, ofte borg stelde, dat hy hem geen gew
zoude aandoen, nog hem iet ontneemen, als het geene dat h
wegen zyn dogters huwelyk ontfangen hadde.

In het volgende Jaar is de Gravinne van Holland *Sophia*, met
zoon *Otto*, en *Ysbrand van Haerlem*, uit devotie na Jerusalem
trokken, dog het zelve Jaar van daar terug gekeerd; dog in 't
1176 stierf zy. Deeze verliet alle de meenigte van hare adelyke b
vrienden en is, (gelyk de Chronyk zegt) om Christus uitlandig zy
de derde maal, als zy na Jerusalem getrokken was, aldaar gestor
ende begraven, in 't Hospitaal der Duitschen. Hoedanig de omgang
van deeze Hooggeboren vrouwe, met Godt en met de menschen geweest is, getuigd boven deeze wonderbare standvastigheid van haar gedurig waken in Gods lof, ende boven dien, als een tweede *Dorcas*, rokken en klederen voor de arme luiden makende, en altyd, zonder ophouden aalmoessen gevende, ook de Rynsburgse kerk, die zy van de grond op aangevangen en gelukkig opgemaakt heeft. 't Klooster tot Egmond is ook niet onbedeeld gebleven van hare weldaden: Zy heeft het zelve ook godsdienstelyk bemind en geërd om in den dienst van St. Aelbert niet minder te doen dan hare voorzaten.

Godefridus, Bisschop van Utrecht, zeer aangedaan zynde over de schaden die het Bisdom had geleden, en die hem zeer ter harten gingen, schonk zyn kasteel van *Rheenen*, aan de Utrechtse kerk, en deed boven dien, tot meerder verzekering van het Stift, vier sterke Sloten bouwen, namelyk *Vollenho*, *Montfoort*, *Horst* en *Woerde*; en na dat die volbouwd waren is hy, den 27 May 1177, in het drie en twintigste Jaar van zyne regeering gestorven. Hy is begraven in St. Martens-kerk beneffens *Baldericus*, met het volgende grafschrift:

De Kerkvoogd GODEFROY, *heeft 't magtig Slot van* RHENEN
Geschonken aan het Stift: en nog van klare steenen
De sloten VOLLENHO, MONTFOORT *en* HORST *gebouwt*;
En dat van WOERDEN, *'t welk de Stad geteugeld houdt.*

Hy

Hy was een zeer moedig man, en boven dien van eene ongewone groote, zo dat *Buchelius*, over *Heda* schryvende, verhaalt, dat hy zo groot is geweest als één Reus; en dat hy zulks bevonden heeft uit zyn bekkeneel, en uit zyne andere gebeenten, die, in den Jare 1588 uit zyn graf gehaald wierden.

In zyn plaats wierd *Balduinus de* II[de], van dien naam, gesproten van 's vaders zyde uit de Graven van Holland, en van de moeders zyde uit de *Roomsche* Paltsgraven en Landvoogden van Benthem, en daarom bygenaamd *van Benthem*, prooft van Oldenzéél, en van St. Mariaas kerke te Utrecht, beroemd wegens zyne zagtmoedigheid en kuisheid tot XXIX[ste] Bisschop van Utrecht verkoren: *Heda* getuigd van hem, dat men geloofde dat hy tot het laatste van zyn leven toe maagd is gebleven en maagd is gesturven, het geen iets zeldsaams was, gemerkt de wellustigheid der geestelyken in dien tyd. Als hy tot die waardigheid verheven was heeft hy de zorge voor de zynen nog voor den adel van zyn bloed niet vergeeten; want hy had tot Broeders, *Floris* Graaf van Holland; *Diederik* Domproost te Utrecht, en *Otto* Graaf van Benthem, door welkers behulp hy zyne onderdanen een wyle tyds in rust en vreede heeft bestierd, en 't geene door de vyanden van 't Stift vervreemd was wederom gewonnen: ook heeft hy de gerechtigheid op eene deftige wyze gehandhaaft. Hy leefde nogtans, een geruimen tyd, met den Graaf van Gelderland in onmin, zynde den twist ontstaan over de Veluwe, welke door den Hertog van Braband geschonken was aan den Graave van Gelderland, dog waar over de Bisschoppen van Utrecht het oppergebied hadden, tot dat zy te zamen, na het voeren van verschrikkelyken oorlog, vergezeld met moorden en branden, door bemiddeling van Keizer *Frederik* verzoend wierden, gelyk hier onder, op zyn plaats zal aangetoond worden.

In den Jare 1166 schynd 'er, ten overstaan van den Keizer *Frederik de* I[ste], een verdrag gemaakt te zyn tusschen Holland, Gelderland, Utrecht en Kleef, wegens het beletten van het overstromen des Ryns; want ieder had maar zorge gedragen voor zig zelven zonder zig te bekommeren of zyn Nabuur daar door schade stond te lyden of niet, die dan daar over zyne klagten by het hoofd des Ryks inbragt, voornamelyk in deezen tyd nu die overstromingen door de verstopping van den uitloop des Ryns, zeer groot wierden. Graaf *Floris* om Holland daar voor te beveiligen, deedt een dam leggen, by het Stedeke *Zwadenburg*, ter plaatze alwaar nog het dorp *Zwammerdam* legt,

het geen daar van den naam heeft behouden, als of men zeide *Zwadenburgerdam*. Hier door wierd de uitwateringen, van het boven af komende water, door Holland gestopt. De Graaf deedt dit nogtans uit noodzaak om Holland voor onderlopen te bevryden, en konde die niet weg neemen tot dat 'er een andere uitwatering gegraven was, dog waar toe zyne Naburen geen lust hadden. Die dam was nogtans oorzaak geweest van eene grote watervloed in het Sticht, waar door eenige duizenden van Menschen en veel Vee verdronken was, zo dat de daar over gedane klagten, door die van Gelderland, het Sticht en Kleef onrechtvaardigheden geweldadigheid genoemt wierden. De Keizer hier op onderzoek doende, vond het gedrag van Graaf *Floris* berispelyk, schoon zyne Naburen mede niet gerechtvaardigt wierden, die nooit te samen hadden konnen over een stemmen. De Keizer beval, in tegendeel, dat 'er een graft of uitwatering zoude gegraven worden, een weinig boven Rhenen, op de grenzen tusschen Gelderland en Utrecht, door de weide *Noda* genaamd, gelegen tusschen den Ryn en den Zuider Zee. Den dam by Zwadeburg gelegt moest weggenomen worden; maar den dam, die van oude tyden af in den Ryn by Wyk te Duurstede lag, en nadeel aan de scheepvaard van die Stad deed, waarom zy dezelve wilden weggenomen hebben moest blyven en in den zelven staat onderhouden worden, zo dat den Ryn door Utrecht lopende, een kleine Rivier wierd die nog bekend is onder de naam van den krommen Ryn. Die schikking was zeer noodzakelyk om dat deeze Landen door alle de overstromingen (waar van wy gedeenkelyk iets gemeld hebben, dog zo aanstonds verder zullen spreeken) verarmde. Het blykt hier uit egter onwedersprekelyk, dat alle deeze Landen als behorende tot het Duitsche Ryk wierden aangemerkt, die zig aan de beslissing des Keizers gedroegen, behalven de Friezen die alleen halsterrig bleven, en gedurig vyandlyke invallen in Holland deeden, waarom Graaf *Floris*, in den Jare 1189, met een groot Leger hem tegen trok, en, tot straffe, de dorpen Nydorp en Winkel in brand deedt steken, dog waar aan de dappere Friezen, zig weinig stoorden.

In den Jare 1180. trouwde *Diederik*, Grave van Kleef, met Margaretha, dogter van Floris en Ada, Grave van Holland wordende de Bruiloft zeer statelyk gehouden op het Graaflyk Slot by het Dorp Lesse; ook wierden de Friezen, die wederom te voorschyn begonden te komen, kort daar aan, door de Hollanders geslagen.

Van den toestand deezer Landen, onder de Graven DIEDERIK DE V[de], FLORIS DE I[ste], DIEDERIK DE VI[de] *enz.*

Het jaar 1183 wierd aanmerkelyk door een groote ramp die Holland trof, want de nieuwe Kerk te Rynsburg, die den 6 *May*, door den Bisschop van Utrecht was ingeweidt, verbrande jammerlyk den dertienden dag daar aan, zo dat de Nonnen na andere plaatzen verzonden moesten worden.

Graaf *Floris*, zig bereidende om mede een togt na 't H. Land te doen, wilde eerst de Friezen zo verre beteugelen dat zyne Landen, voor geen overlast meer van dezelve te dugten hadden; ten dien einde viel hy de Friezen van Wieringen en Texel zo verwoed op het Lyf, dat zy in den jare 1184 om vrede moesten smeken, die hun ook vergund wierd mits betalende vier honderd mark zilvers het mark gerekend op drie ponden groot, zynde 7200 guldens: Eenige hebben 4000 mark, dog is na alle gedagten een misslag; want dit was, in dien tyd, een zo groote somme gelds dat Landen, die zo veel geleden hadden, dit niet konde opbrengen, dewyl de overstromingen algemeen geweest waren, gelyk ons nu, eer wy verder voortgaan, uit de Chronyken staat aan te toonen, als zynde een zaak van veel belang om de oudheid van ons Vaderland wel te kennen.

Het was omtrent allerheiligen, van den jare 1170 dat 'er een groote wind en storm opstak, invoege dat het Zeewater vloeyde tot aan de Stads-Muren van Utrecht, en men ving in de Stads graften met zegens Zeevisch die men Balk of Wyting gewoon is te noemen, gelyk *Beka*, *Heda*, zo wel als de Hollandsche en Stichtsche Chronyken, met veele andere schryvers getuigen. Zeeland liep daar van niet vry, want *Reigersberg* zegt: In 't jaar 1170 was 't een zo groten storm ende hooge vloet, dat ter veele dyken in Zeeland braken en veele Eilanden innundeerden op den 23[ste] *September*: En volgens het schryven van Broeder *Godefriedus* Monnik te Colen, wierd den 4[de] *November* van dat jaar, het Zeewater door sterke winden zo opgejaagd, dat het land van Stavoren in Vriesland meest al verdronken is.

Volgens de oude Chronyk van Egmond, en het getuigenisse van *Beka*, was 'er in *May* van den jare 1173 zo een onnatuurlyke vloet en sterke wind desgelyks nooit gehoord of gezien is geweest, zo dat alle deeze Landen onderliepen en kerken, toorens, huizen en boomen, door den harden Storm ter aarden wierden geworpen, zo dat veele

vroome luiden vreesden, of 'er een nieuwe Zondvloed voorhanden was, en meende dat de geheele wereld anderwerf verdronken zou hebben: Zo de Storm had aangehouden en zo lang geduurt had als zy wel hard was, zo had de geheele Stad Utrecht moeten vergaan door het geweld des waters. De geleerde Meester *Hadriaan de Jong* beweerd met veel waarschynlykheid, dat de landen van Texel, Wieringen&c. en andere landen daar omtrent leggende, geheel verdronken, en tot kleine Eilanden geworden zyn, daar ze te voren vast aan Holland waren, schoon 'er nu, tusschen Texel en Huysduinen een wyt water is, 't Marsch diep genaamd. Zedert die tyden heeft de Zuider-Zee zeer toegenomen, daar meenig duizend morgen Lands in verdronken is; ja, heeft heele Bosschagien enz. weg genomen; en daar eertyds het wagen pad plag te wezen, varen nu groote schepen. Daar de Hollandsche Kaarten en de Luiden die daar omtrent woonen, veel van weten aan te tonen. Een onbekend Autheur van een Latynsche friesche Chronyk zeidt, dat in 't jaar 1395, de Zeegaten, tusschen 't Vlie en Texel, door 't geweld van 't perssende water, en de hooge vloeden ingebroken zyn, mitsgaders ook 't vaste land tot de Zuider-Zee toe, omtrent Medenblik en Enkhuizen verdronken, en tot Zee gemaakt. Zo dat dan, te weeten in 't jaar 1396, Texel, Vlieland, en Wieringen, Eilanden zyn geworden, en niet na de meening van *Junius*, in 't jaar 1173, of in 't jaar 1275 als andere willen. Van 't opper-water en de hooge vloed, die in 't jaar 1173 geweest is, spreekt een zeekere oude kaarte van de Zeeusche Eilanden en van Vlaanderen, zulks men vermeld de gelegenheid van dit gewest te zyn, ten tyde van *Guye van Dampier*, Graaf van Vlaanderen. 't geen daar uit blykt is, luid aldus: In 't jaar 1173, was 'er groot opper-water, dat den dyk doorbrak tot Damme, dat men dat (namelyk in 't jaar 1180) noemde Honsdam.

In den jaare 1166 verdronken in Holland meest alle de menschen en beesten die zig met de vlucht niet op hooge plaatzen salveerden: gelyk *van Meteren*, in zyne Nederlandsche Historie, op 't jaar 1570 schryft, daar hy eenige aanmerkelyke groote Vloeden in Nederland aantekend. In den jare 1177, (na het getuigenisse van *Hoveden*, Engels Chronyk Schryver) is in Holland een groote watervloed geweest, de Zeedyken zyn doorgebroken, waar door veele menschen en vee verdronken zyn, en groote schaden geschied is. Onze Chronyk Schryvers melden niets daar van, schoon het wel zyn kan, dat *Hoveden* hier

spre

ſpreekt van een watervloed welke, ten dien tyde, in de Provincie Holland, gelegen in Engeland, gelegen is.

Diederik, de Zoon van Graaf *Floris*, trouwde in den jare 1186, met de Gravinne *Aleydt*, Zuſter van den Grave van Kleef, wordende de Bruiloft gehouden tot Loosduinen, by welke gelegenheid, de Gravinne *Sophia*, Zuſter van Graaf *Floris*, haar ampt als Abdiſſe van Rynsburg neder lag.

Inmiddels ſchreef de Keizer te Ments een Ryksdag uit, in den jare 1188, op het ſterk aanhouden van Paus *Alexander de* III^de^, tot het doen van een kruistogt na het H. Land, dewyl meeſt alle de plaatzen aldaar, uitgezonderd Tyrus, Tripoli, Antiochien en eenige weinige andere Steedjes, door *Saladinus*, Koning van Egypte en Syrie, ingenomen waren; het geen de Paus, de Keizer, en de meeſte Chriſten Vorſten gaande maakte om die verloren plaatzen wederom in te neemen. De Keizer, die in perzoon den kruistogt ſtond by te woonen, vond op dien Ryksdag goed de nog durende twiſt, tuſſchen de Biſſchop van Utrecht, en de Graaf van Gelder, over de Veluwe, weg te neemen; dog daar over ſtond zo veel twiſt, dat de Keizer zig daar door niet langer willende laten ophouden, eene proviſioneele uitſpraak daar over deed; namelyk, dat de Graaf van Gelderland in 't bezit van de Veluwe zoude blyven tot dat 'er, na een ryp onderzoek, een wettige uitſpraak zoude gegeeven worden. De Biſſchop nam daar in by voorraad genoegen, om dat hy geen oorzaak wilde zyn dat de kruisvaart opgehouden wierd; waarom *Godefridus* daar van aldus ſpreekt: *De Biſſchop van Utrecht, de Graaf van Gelder en veele anderen, die te vooren met niemant verzoend koſten worden, zyn, ter zelver plaatze, als door den H. Geeſt met elkanderen verzoend; en veelen van denzelven hebben het kruis met blydſchap aangenomen.*

Dog dewyl wy nu tot deezen beruchten togt na het H. Land zyn gekomen, waar in den Keizer, zo wel als Graaf *Floris den* III^de^ het Leven verloor, moeten wy eerſt de Lotgevallen van die beruchten Vorſt kortelyk beſchouwen.

Frederik de I^ſte^, bygenaamd *Barbaroſſa* wegens zyne roode baard, gaf in zyne jeugd reets blyken van dapperheid, en was mede onder het geleide van Keizer *Konraad den* III^de^ zyn Vaders broeder, in den optogt na het H. Land, in den jare 1147. Zyn Vader in dat jaar geſturven zynde, volgde hy hem op in het Hertogdom van Zwaben, en kweet zig zo wel, dat Keizer *Konraad* hem, zyn eigen Zoon voorby

gaande, op zyn doodbedde, tot Ryksopvolger voorstelde. **Dus** wierd hy, in den jare 1152, den 4. Maart, te Frankfurt tot Keizer verkoren, en vyf dagen daar na van den Aartsbisschop van Keulen, Arnoldus, te Aken gekroond. Daar op hieldt hy te Merseburg, in dat zelve jaar, een Ryksdag, om de verschillen tusschen de Markgraaf Albrecht van Brandenburg en Hendrik den Leeuw over de nalatenschap van den Graaf Herman van Wintzenburg en die der beide Deensche Princen *Canut* en *Sueno*, die om de Kroon twiste te beslissen. Het eerste bleef steken, door dien de Keizer nog zo veel gezag niet had, dat de partyen het aan zyne uitspraak wilde overgeeven. Maar het laatste verschil wierd dusdanig bygelegt, dat *Canut* zig met eenige Landen moest vergenoegen, en dat *Sueno*, uit handen des Keizers, wien hy ook de hulde deedt, de kroon ontfing. Aan Waldemar, nabestaande deezer Princen, gaf hy ook zeeker Hertogdom in Denemarken. Ter zelver tyd vereffende hy de zaak der twee tegen malkander verkoorne Aartsbisschoppen van Maagdenburg zodanig, dat zy beiden van deeze waardigheid afstand deeden, en daar en tegen den Bisschop *Guichmanus* van Zeitz, op 's Keizers bevel, die hem ook naderhand met den ring en den staf beleende, voor Aartsbisschop erkenden.

Wanneer hy in Saxen alles had in rust gebragt ging hy na Beyeren, en liet zig te Regensburg voor de tweede maal Kronen. Van daar begaf hy zig na Wurtsburg, om aldaar de verschillen tusschen zyne Neeven, Hertog Hendrik den Leeuw, en Markgraaf Hendrik den IIde, van Oostenryk, wegens het Hertogdom van Beyeren ontstaan, by te leggen: dog de uitspraak wierd niet voor den jaare 1154 te Goslar gedaan, en de uitvoering niet eer dan na den eersten optogt des Keizers na Italien, in 't jaar 1156, op den Ryksdag te Regensburg vastgesteld, wanneer het Hertogdom van Beyeren, Hendrik den Leeuw toegerekend, en den Markgraaf tot Hertog wierd gemaakt, en zig met het land gelegen boven de Ens moest vergenoegen.

Op den zelven Ryksdag te Wurtsburg, in den jare 1154, zette hy den Aartsbisschop van Mentz af, en stelde zynen Kanselier *Arnoldus* in deszelvs plaats. Vervolgens maakte hy tot zynen eersten Veldtogt na Italie zig gereed, waar toe hem de oproerige Milanezen, en de klagten van den Paus. dat de Burgers van Rome nog hem, nog den Keizer wilden gehoorzamen aanleiding gaven; hoewel ook anderzints, door gantsch Italien, nadien zedert *Lotharius den* IIde geen

Kei-

Keizer aldaar was geweest, een verwarde toestand was, als hebbende de onderdanen de meeste Graven verjaagd, en Gemenebesten opgeregt. Wanneer hy aldaar in November des jaars 1154 aankwam, liet hy, volgens gewoonte der Duitsche en Fransche Koningen, niet verre van Piacenza, in de Campi Roncalie alle leenmannen voor zig komen om te verneemen, wie van dezelve tegen 't bevel hunner Leenheren, van deezen togt waren te huis gebleven; wanneer om deeze reeden niet alleen verscheide wereldlyke Heeren, maar ook de Bisschoppen Hartwyk van Bremen, en Ulrich van Halberstad, hunne voorregten ontnomen wierden.

Van daar trok hy in het Milanees, verbrandende de oproerige Steden, Chiëra en Asti, en veroverden in den Jare 1155 de Milanesche in verbond staande vesting Tortona, welke hy insgelyks in de assche leide. Vervolgens hield hy te Pavia, welke Stad hem by de verovering van Tortona had bygestaan, zyn intogt, en wierd aldaar met de Kroon van de Longobarden gekroond. Hy nam vervolgens voor om Rome mede te bezoeken, wanneer hem onder weeg Paus *Adrianus de* IV^de^ ontmoete, en met veel nadruk de hardnekkigheid der Romeinen voorstelde. De Romeinen zonden den Keizer hunne Gezanten te gemoet, die, onder andere stoute reeden, ook eene somme van 5000 ponden zilvers van hem eischten: dog de Keizer betaalde hunne hoogmoed, en vermeesterde eene der voorsteden, en liet zig den 18 Juni van dat jaar 1155, door den Paus in de St. Pieters Kerk tot Keizer Kroonen. Maar dewyl zulks zonder kennisse der Romeinen was geschied, verwekte zy uit dien hoofde eene opstand; dog wierden egter van de Keizerlyke met bebloede hoofden na huis gezonden.

Wanneer de zomer hitte begon, begaf de Keizer zig na Spoleto, welke plaats hy liet slegten, om dat dezelve hem niet had willen gehoorzamen. Na dat hy vervolgens Apulie wederom onder zyn regtmatigen Heer had gebragt, keerde hy wederom na Duitschland te rug, hoewel hy nog onderweeg veel gevaar onderworpen was. Wanneer hy eindelyk, wederom gelukkig in Duitsland kwam, hield hy een Ryksdag te Regensburg, op welke *Arnoldus*, Aartsbisschop van Mentz, als hebbende in 's Keizers afwezendheid het Ryks bestier gehad, den Paltsgraaf *Herman* over verscheide misbedryven in zyn Aartsbisdom gepleegd, beschuldigde, waar over ten laatsten den Keizerlyken uitspraak volgde, dat de Paltsgraaf *Herman*, nevens den Graven en andere medehelpers, in 't jaar 1156, op de Ryksdag te

te Spiers, een hond een gantsche Myle ver moesten dragen. Op den zelven Ryksdag wierd ook *Hendrik de Leeuw*, als boven gemeld is, werkelyk in 't bezit van Beyeren gesteld.

Na dat hy aldus de rust in Duitschland hersteld had, maakte hy toerusting ten oorlog tegen de Polen, die hunnen verdreven Hertog *Uladislaus* niet wilden aanneemen, nog schattingen aan het Duitsche Ryk wilden opbrengen. Hy bragt dezelve ook haast onder gehoorzaamheid, en als zig hunnen Hertog *Bolislaus* den Keizer had onderworpen, moesten zy 2000 marken Gouds aan den Keizer, 1000 marken aan den Vorst, die deezen togt had bygewoond, en 20 mark aan de Keizerinne, voorts 200 marken zilvers aan de Keizerlyke Raden betalen, en veele andere harde voorwaarden, welke zy egter schoon zy niet wilden, moesten ondergaan.

Te Wurtsburg gaf hy, na zyne te rug komst uit Polen, de gezanten van den Griekschen Keizer gehoor, maar welke hy, wegens hunne stoute redenen, bestrafte. In den Jaare 1157 nam hy eene reize voor na Burgundie, welk land hy op de volgende wyze wederom aan Duitschland, van welke het zig zedert *Hendrik den* IV[de] had afgescheurd, hegte. Hy scheide zig, onder voorwendzel van bloedverwantschap, van zyne Gemalinne *Adelheid*, en trouwde met *Beatrix*, Dogter van den Graaf *Reinald*, den laatsten Graave van Burgundie. Maar door dien deeze *Reinald* van Keizer *Lotharius den* II[de], was in den ban gedaan, en de executie tegen hem den Hertogen van *Zähringen* was opgedragen, en deeze reets verscheide Steden hadde veroverd, maakte *Fredrik* thans een vergelyk met denzelven, uit kragte waar van hy, Lausanue, Geneve, en eenige andere plaatzen, overliet, en het overige wegens zyne Gemalinne in bezit nam, en zelfs geheel Provence wederom daar aan trok, latende zig van alle vassallen des Burgundischen Ryks huldigen.

Ondertusschen ontstonden 'er onlusten met Paus *Adrianus*, uit hoofde van 't navolgende. De Paus had, na 's Keizers te rug keering na Duitschland, den door hem verdrevene Wilhelm van Apulie wederom voor Koning van Sicilie en Apulie erkend, en met hem, buiten weeten des Keizers, vreede gemaakt. Deeze nam dit kwalyk op, zo dat hy terstond alle Geestelyken in Duitschland verbood voortaan eenige benificien van het Pausselyke Hof aan te neemen. Daar by kwam, dat zeker bisschop van Lunden, in Schonen, op zyne te rug reize van eene bedevaart na Rome, in Duitschland gevangen genomen

men en kwalyk gehandelt was, zonder dat de Keizer genoegzaam onderzoek na dit misbedryf had gedaan. De Paus zond daar op een gezandschap van twee Kardinalen nevens eenen harden brief aan den Keizer, in welke onder anderen eenige woorden stonden, waar uit af te neemen was als of de Paus hem, wegens de kroning, voor een vassal van den Roomschen Stoel zogt te houden, zo betuigden de Ryksstenden, zo Geestelyken als Wereldlyken, hun ongenoegen daar over, en schreven daarom aan den Paus, dat de Keizer en van niemant het Ryk dan van Godt hadden, en dat zy de kroning niet hooger dan eene plechtigheid aanzagen. De Paus ziende dat hy met zyn heerszuchtig voorneemen niet te regt zou geraken zogt een andere draai aan zyne woorden te geeven. Schoon nu de Keizer zig daar door liet te vreden stellen, voerde hy egter, in den jare 1158, zyn Leger na Italie, werwaards hem veele voorname Vorsten, en onder dezelve den Hertog *Uladislaus* van Bohemen, wien hy kort te vooren den Koninglyke Titel en Rechten voor zig en zyne nakomelingen had gegeven, begeleide.

Dat Polen schatting aan den Keizer moest betalen hebben wy gezien; dog dan valt de vraag of de Polen toen wel vrye Volkeren geweest zyn, gelyk zy daar op roemen. Dog een Jaarlyksche Schatting aan een Vorst te betalen, berooft zodanig een volk niet altoos van hunne vryheid; schoon het waar is, dat, onder de rechten van de Majesteit mede het recht van schattingen te vorderen behoord, waar uit de onderwerping schynt te volgen. *De Groot* zegt daar omtrent, dat men alvorens moet onderzoeken met wat recht men die schatting vordert. Geschied dit uit het recht van Oppergebied, dan is het een teken van onderwerping, en dan zyn de Onderdanen die dezelve aan zodanig een vreemd Vorst betalen, geene vrye volkeren. Maar zy kunnen schattingen betalen uit veele andere oorzaken die hunne vryheid niet beneemd: als, by voorbeeld; wanneer men een jaarlyksche schatting betaald om zekere beledigingen, waar voor men bloot gesteld is, af te koopen; men kan het ook doen om de bescherming van een zeker Vorst te erlangen; en dit geval is betrekkelyk tot Polen in dien tyd, dewyl het zelve als een Leen van het Keizerryk wierd aangemerkt. Daar is nog een derde oorzaak waarom men schattingen betaald, by voorbeeld aan volkeren die van den roof leven, aan wien men liever jaarlyks een zekere somme gelds betaald dan een gedurigen oorlog

daar mede te voeren, die meerder komt te kosten en waar door den Koophandel veel schade lyd.

Men vraagd of dit niet eenigzints schandelyk is? Het is ten minsten zeker, dat dit niet voor schandelyk by zeer groote Vorsten is aangezien, die dit dan een jaarlyks Pensioen noemen. Dit is wel een verschil van woorden, maar geeft geen verschil in de zaak zelve, gelyk men uit de volgende voorbeelden zien kan. Keizer *Alexander Severus*, die genoegzaam bestand tegen de Duitsers was, wierd de gedurige onrusten met die volkeren, welke van den roof leefden, moede, en betaalden hen jaarlyks eene Somme gelds, waar voor zy zig van 't beroven zyner Landen onthielden. Om die zelve oorzaak betaalde het Duitsche Keizerryk van den dood van *Lodewyk den* IV^de^ af, tot *Hendrik den Vogelvanger* toe, een jaarlykse schatting aan de roofzuchtige Hungaren, die gewoon waren in Duitschland te komen stroopen en groote verwoestingen aan te regten, door welk middel Duitschland van alle die rampen bevryd bleef. Wy vinden ook dat *Karel de Dikke*, aan de Noormannen een jaarlykse schatting beloofde te betalen, op dat zy in zyn land niet zouden vallen, schoon hy dit naderhand weigerde, om dat dit hen maar des te stouter maakten, zig verbeeldende dat dit uit vreeze geschiede.

Het aanmerkelykste van allen is, dat de Franschen eertyds, een jaarlykse schatting aan de Engelschen hebben betaald. Dat *Lodewyk de* XI^de^ dit gedaan heeft aan *Eduard den* IV^de^, Koning van Engeland, is een onbetwistbare zaak volgens het getuigenisse van *Mezeray* in zyne Historie van Vrankryk, tweede deel, en van Leonard in zyne verzameling van de Tractaten der Vorsten, eerste deel; dog daar uit volgd niet, dat de Franschen toen onderworpen waren aan de Engelschen, want dit geschieden op dat de Engelschen, die gedurig in Vrankryk vielen, dit zouden nalaten.

Nog heden ten dage betalen, zomtyds, magtige Koningen, vrye Staten en Steden, als Vrankryk, Zweden, Engeland, Denemarken, de Vereenigde Nederlanden, Hamburg &c, in tyd van vreeden volgens de Tractaten, zekere somme in geld of de waarde van dien, dat men dan de naam van presenten geeft, aan de Roofnesten, Algiers, Tunis, Tripoli, die zig met den roof op Zee geneeren. Deze Mogendheden willen dit liever doen, dan hunnen Koophandel te zien stremmen, hunne Onderdanen in slaverny te zien slepen, die

dan met groot geld gelost moeten worden; en de Koopvaardyschepen altoos te doen convoyeeren, kost ook veel, en geeft eene stremming aan de Negotie, dewyl de Schepen daar door in de havens worden opgehouden. Om die reden betalen die Vorsten of Staten liever een vaste somme gelds om van die Roveryen bevryd te blyven, dog dit steld daarom geen de minste onderwerping aan die Roovers en Roofnesten, zynde een soort van Negotiatie om apparente schadens af te koopen; schoon het ook waar is; dat dit die Rovers maar des te halsterriger maakt, en hunne Roveryen doen duren; dog de eene dit doende, vind een ander zig verplicht dit voorbeeld te volgen, om zynen Koophandel niet te grond te zien gaan. Op die zelve wyze vind men, dat zeekere Staten en Vorsten, de Rovers, die zig in de gebergtens onthielden, omgekogt hebben om geen rooveryen meer te plegen, dog dit geeft altoos een soort van zwakheid te kennen: maar het is nog grooter teken van onvermogen als men aan eenig Vorst, jaarlykse schatting betaald om ons tegen onze Vyanden te beschermen, gelyk het gemenebest van Ragusa, in den jare 1686 aan den Keizer *Leopoldus* deedt, om hen te bevryden van den overlast die zy van de Turken moesten lyden; dog dit stelde geen onderwerping aan dien Keizer.

Zyn voornaamste oogmerk was om die van Milanen te beteugelen, en den Koning van Sicilie *Willem*, die Apulie had bemagtigd, te verjagen. De eersten wierden door eene harde belegering zodanig vernederd, dat zy hem op hunne knië̈n om Vrede baden, en al wat den Keizer voorsloeg inwilligden. Na de belegering van Milaan hield hy wederom, in de zo genoemde Campi Roncali een algemeene Leensdag, op welke alle Italiaansche Vorsten, en alle Burgemeesters der Steden verschenen, en hunnen leens-eed deeden. Hy bestelde ook zekere Commissie van omtrent dertig Doctoren in de Rechten, die de Keizerlyke Rechten en Regalien in Italie zouden onderzoeken, en opentlyk bekend maken, en dwong alle Vorsten en Steden, te zweeren, dat zy zig geen van zulke rechten zouden aanmatigen. Ieder Stad moest op den voornaamsten kerktoren den Keizerlyken Adelaar zetten. Dog dit alles kon niet beletten, dat de Milanezen niet in het volgende jaar van nieuw opstonden, den keizerlyke bedienden, die onder hen Burgemeesters wilden aanstellen verdreven, ja zelfs den Keizer na het leven stonden. Zy wierden derhalven na Manica ge-

dagvaard; zy verschenen aldaar, maar in plaats van berouw gaven zy tot antwoord, dat zy wel den Keizer den eed van getrouwheid hadden gezworen, maar den zelven niet beloofd te houden: 't welk den Keizer zodanig verbitterde, dat hy de Milanezen in den Ryksban deedt, en *Hendrik de Leeuw*, *Gneff* en andere Duitsche Vorsten na Italie riep, die terstond met hunne Legers kwamen, wanneer de Keizer op Crema, de zyden der Milanezen toegedaan, aanviel, welke Stad zig ongemeen hardnekkig verweerden, maar ook daar door maakte, dat zy aan de vlamme en plundering der Soldaten wierden overgegeven.

Ondertusschen was Paus *Adrianus den* IV[de] gesturven, en de meeste Kardinalen verkoren *Roland*, die den naam van *Alexander den* III[de] aannam in zyne plaats tot Paus; maar zommige deeden eene nieuwe verkiezing, waar door *Octavianus*, onder den naam van *Victor den* IV[de], Paus wierd. Om deeze scheuring te dempen, hield den Keizer in den jare 1160 te Pavie eene vergadering van Geestelyken; hy riep de beide Pausen derwaarts, van welke egter *Victor den* IV[de] alleen verscheen, die ook eindelyk van de kerkvergadering de Pausselyke Waardigheid toegekend, en in het tegendeel *Alexander den* III[de] ontnomen wierd, welke hem daar en tegen in den ban deedt. Naderhand oeffende hy wraak op de Milanezen en zwoer, niet eerder Italie te zullen verlaten, nog de kroon wederom op te zetten, voor dat hy hen had uitgeroeidt. Na een tweejarig beleg wierd die Stad, in 't jaar 1162 veroverd, en tot aan de voorsteden geslegt; de Inwoonders wierden gebannen, en de grond, daar die Stad had gestaan, als een vervloekte grond, met zout bestrooit, moetende de Commandant van Milaan, *Gualphagus*, eenige dagen als een hond aan een keten onder deszelvs Tafel leggen.

Vervolgens hield de Keizer te Pavie een pragtig vreugde-feest, wanneer hy en zyne Gemalinne de kroon droegen, en alle de Bisschoppen van Lombardyen, Edelen en Magistraatspersonen aldaar tegenwoordig waren. Ook stelde hy in alle de Steden Burgemeesters aan, en begaf zig daar op nog in het jaar 1162 na Besance, alwaar hy een plegtige Ryksdag hield, op welk de Koning van Frankryk, hoewel maar geduurende een dag, mede tegenwoordig was, hopende door onpartydige Scheidsmannen de scheuring der Kerke by te leggen; maar nadien *Alexander de* III[de] aldaar wederom niet verscheen, bevestigde de Keizer, *Victor den* IV[de] in 't Pausschap. Hy beleende ook aldaar

Wal-

Waldemär, met de Koningryken van Zweeden, Denemarken en Noorwegen.

In het volgende jare 1163, hield hy te Worms en Mentz Ryksdagen, en ging in den Herfst na Italie, dog zonder Leger, alleen om eenige Rykszaken af te doen, en maakte zeker Heer uit Sardinie, *Barrason* genaamd, op zyn verzoek, Koning van dat Eiland, na dat hem dezelve deswegen den Leens-eed gedaan had. Daar op keerde hy wederom naar Duitschland te rug. En als in het jaar 1164, Paus *Victor den* IV^de^ stierf, en den Kardinalen van deszelvs party, den Keizerlyken Aarts-Kanselier *Rainald Gudo* van Crema, onder den naam van *Paschalis den* III^de^ verkoren, bevestigde hy den zelven; en na dat hy, in den jare 1165, de Vorsten en Bisschoppen in Duitschland, met eeden aan dezelve op het Ryks Convent te Wurtsburg, had verbonden, en te Aken het graf van *Karel den Grooten* doen openen, latende denzelven door *Paschalis* canonnizeren, nam hy in November van 't jaar 1166, den vierden tocht na Italie aan; want de keizerlyke bedienden hadden, de Italianen, met onbillyke belastingen zodanig gedrukt, dat Milaan, nevens andere Steden, een verbond tegen dezelve maakte, hoewel zy hunnen plicht als Leenmannen omtrent den Keizer niet te buiten gingen.

Wanneer de Keizer in de Campi Roncali kwam, hield hy aldaar een algemeene vergadering, by welke *Paschalis* wederom bevestigd en *Alexander* afgezet wierd. Vervolgens zogt hy *Alexander* uit Italie te verdryven. Hy veroverde op de Grieken, die zig met hem hadde verbonden, Ancona; hy doode 9000 Romeinen, en nam 3000 derzelver gevangen.

Hy vervolgde deeze overwinningen kreeg zelfs Rome in, wanneer hy *Paschalis* in den Zeetel vestigde en alle de Romeinen dwong aan hem getrouwheid te zweeren, ook deedt hy zyne Gemalinne, in de S. Pieters Kerk te Rome, door de handen van den Paus met de grootste plegtigheid kroonen; dog het geen de Romeinen kwalyk namen, dewyl nooit aan een Vrouw van eenig Keizer die eer geschied was; en het geen dit geval nog aanmerkelyker maakte was, dat de Keizer, die, gedurende de godsdienst, met den Paus, onder een verhemelte gezeten had, zitten bleef, terwyl de Paus haar eigenhandig de Kroon op het hoofd zette, gelyk in de volgende plaat vertoond word.

In dezelve ziet men de Keizerinne geknield voor het Autaar, op een kussen leggen, wordende de Kroon door den Paus, vergezeld van twee Kardinalen, op haar hoofd gezet. Ter linker zyden ziet men den Keizer, gezeten op een breeden Troon, blyvende de plaats aan zyn regter hand voor den Paus open, en aan de andere kant ziet men eenige Bisschoppen en Keizerlyke Hovelingen met de Staatdames van de Keizerinne, moetende Paus *Alexander* de vlucht neemen by de Milanezen, die daar door nieuwe moed vatten, beginnende in den Jare 1167, den 27 April, Milaan weder op te bouwen; versterkende deeze Stad met Wallen en Graften, om dat zy zonder den eed aan den Keizer gedaan niet te breeken geen muren mogten opregten. En in het volgende Jaar bouwden zy nog eene Stad, welke zy, in spyt van den Keizer, en ter eere van Paus *Alexander*, Alexandrye noemden, hoewel zy van de Keizerlyke palearis, of Stro-Stad geheeten wierd. Waarom zy dan nog tegenwoordig de naam van *Alexandrina delle paglia* draagt.

De Keizer deedt daar op de Milanezen en hunne Bondgenoten in den Ban, maar dewyl dezelve zyn Krygsvolk versloegen, en de pest in zyn Leger veel volk wegnam, was hy genoodzaakt, in den jare 1168, in Maart Italie te verlaten. Na zyne te rug komst in Duitschland,

land, besliste hy de verschillen tusschen de Bisschoppen en Vorsten van Saxen tegen *Hendrik den Leeuw*; en als zyn Neef *Frederik*, Zoon van Keizer *Konraad* stierf, nam hy deszelvs land in 't bezit, en liet in den jare 1169 zynen Zoon *Hendrik*, nog maar vyf jaren oud zynde; met bewilliging der Standen. van den Aartsbisschop van Keulen, te Aken tot Roomsch Koning kronen.

Wanneer in het jaar 1170 den Paus overleedt, benoemde hy *Johannes*, Abt van Strume, in deszelvs plaats, en deedt, hem ten gevallé, eene reize na Italie, tegen *Alexander den* III^de^; die hem zedert zyne laatste reize, in den jare 1168, had in den Ban gedaan; en tegen de Milanezen, zelfs te Wurtburg alle de Standen daar toe aanmoedigende, onder voorgeeven dat *Alexander den* III, de Keizerlyke waardigheid van Duitschland, zogt op de Grieken over te brengen.

Hendrik den Leeuw, nam ondertusschen een togt voor na het H. Land, in welkers afwezenheid, de Keizer zyne vassallen heimelyk ondervroeg, dat wanneer *Hendrik de Leeuw* moge komen te sterven, of zy aan hem deszelvs landen wilde overgeeven. Dit verdroot *Hendrik* geweldig, zo dat dit groote aanleiding tot nieuwe Vyandschap gaf tegen den Keizer, gelyk zeer waarschynlyk is. Eindelyk ondernam de Keizer zyn voorlang beslotene zesde togt na Italie, vergezeld van een groot Leger, en vol van hoope, trekkende in den jare 1174 daar na toe. Hy belegerde terstond Alexandrie maar kon niets daar tegen uitregten, om dat niet alleen het jaargetyde verlopen was, maar ook om dat *Hendrik de Leeuw*, uit misnoegtheid, met zyne onderhorige Troepen den Keizer niet te hulpe kwam, maar in tegendeel, zonder na het herhaald verzoek des Keizers, onder verscheide voorwendzels na zyn Land te rug keerde, zo dat *Fredrik* een stilstand met de oproerigen moest maken en ook te rug trekken, in den jare 1175. Zo dra hy eenige versche benden by een verzameld had, keerde hy in 't navolgende jaar na Italie om zig te wreeken, dog hy wierd den 24 May geslagen, en het paard onder hem ter neder geveld zynde, wierd hy vier dagen lang van ieder een voor dood gehouden, dog hy bekwam en verscheen op het onverwagtste te Pavia alwaar hy, door dit voorval, zig liet bewegen om Paus *Alexander de* III^de^ de vrede aan te bieden, onder voorwaarde, van hem voor regtmatig Paus te erkennen, de goederen van Mathildis weder te geeven, en een vyftien jarige stil stand van Wapenen met den Koning van Sicilie te zullen aangaan, om inmiddels aan eene bestendige vreede te konnen werken; wel-

welke vreede 1177 te Venetie getekend en bezwooren wierd.

Latere Schryvers, die het Pausselyk Hof zogten te vleyen, hebben in hunne werken een verdigtzel ingeslanst, dat voor een tydlang greetig aangenomen maar eindelyk geheel uitgestampt is geworden; dog wy moeten het kortelyk aanroeren, te meer dewyl een nog hedendaags gebruik der Venetianen zulks schynd te bevestigen.

Men verhaald, dat, toen de Keizerlyke Prins *Otto*, door den Venetiaanschen Admiraal *Zani* ter Zee was geslagen, de Paus den gemelden Admiraal een ring gaf, welke hy in het water zou werpen om de Adriatische Zee daar door te trouwen, ten teeken dat het oppergebied van die Zee alleen aan dat Gemenebest toebehoorde, waarom de Venetianen dit van jaar tot jaar herhalen: dat Prins *Otto* vervolgens op zyn woord van eer was losgelaten, om aan den Keizer zeekere voorslagen van vrede, in des Pausen naam, te doen, waar door dezelve zig had laten bewegen van in persoon, na Venetie te gaan; dat, wanneer hy by zyne intreede den Paus voor de Kerk vond zitten, hy hem, na gewoonte, den voet had willen kussen, maar dat de Paus daar mede niet was te vreden geweest, en den Keizer de voet op de nek had gezet, en daar by de woorden van den Psalmist zeer kwalyk had gebruikt zeggende, *op Leeuwen en Adderen zult gy treden &c.* Waar by men voegd dat de Keizer den Paus toegevoegd had, dat hy zulks niet ter eere van hem, maar van Petrus verdroeg, waar op de Paus had geantwoord, dat het zo wel tot zyner eere als die van Petrus moest geschieden.

Dit alles steund alleen op zeekere schildery, werdende nog heden te Venetie gevonden, waar in den Paus word afgemaald den Keizer de voet op den nek te zetten. Dog men moet weeten, dat zulke schilderyen oudtyds zeer gemeen waren, wanneer men wilde verbeelden, dat de eene party over de andere eenig voordeel had behaald, als een teeken van overwinning. Dus leesd men, dat, wanneer *Calixtus de* II^de^, zyn tegenparty Paus *Burdinus* had gevangen bekomen, hy denzelven in zeekere Kamer van het Paleis van S. Jan van Lateraan, onder zyne voeten leggende deedt schilderen: Egter is het zeeker, dat *Calixtus* deezen *Burdinus*, wezentlyk nooit met voeten heeft getreden. Alzo is het ook gelegen met de schildery te Venetien, van dezen Keizer *Fredrik Barbarossa*: Waar by nog komt, niet alleen, het algemeen stilzwygen, maar ook het duidelyk tegenspreeken der toen levende schryveren, welke uitdrukkelyk melden, dat de Keizer en

Paus

Paus malkanderen alle bedenkelyke eerbewyzingen hebben aangedaan, en dat de eerste, van den laatste, de kus des vredes heeft ontfangen; dat hy hem de regterhand heeft gegeeven, en hem in de Kerk geleid; voorts dat hy, volgens het gebruik van dien tyd, zyn steegreep heeft vastgehouden, toen de Paus te paard steeg, en als de Keizer op het eerste gezigt, voor hem op de knien was gevallen, dat hy hem terstont heeft opgeheft en gekust. Het verhaal, raakende den Keizerlyken Prins *Otto*, is ook valsch, dewyl *Otto*, in dien tyd, nog maar een klein kind was.

Het zy egter zo als het wil, de Keizer betoonde ondertusschen, als hy in den jare 1177 na Duitschland kwam, zyne gramschap tegen *Hendrik de Leeuw*, als alleen de oorzaak van 's Keizers ongeluk zynde, en wanneer dezelve na drie maalen te zyn gedagvaard, om zig tegen de klagten der Saxische Bisschoppen, en andere Wereldlyke Heeren, wegens zyne harde regeering te verantwoorden, niet verscheen deedt hy hem, in den jare 1180, in den Ryksban, ontzettende hem van alle zyne Landen, en gaf het Hertogdom van Beyeren aan den Grave *Otto van Wittelsbach*, wiens voorouders hetzelve Keizer *Hendrik den* III[de] hadden ontweldigt, en het Hertogdom van Saxen gaf hy aan den Grave *Bernhard* van Ascanië en Anhalt; Zonen van *Albert den Beer*. Hertog *Hendrik den Leeuw* wilde zig zo gemakkelyk niet laten verdryven, maar zond den nieuwen Leenmannen met bloedige koppen na huis; dog, wanneer de Keizer in eigen persoon tegen hem te veld trok, moest zig den Hertog onderwerpen, en zig met het Hertogdom Brunswyk en Lunenburg vergenoegen; dog zo, dat hy alvorens, drie jaren lang in Engeland, als in ballingschap, moest omzwerven. Van de overige Landen des Hertogs, maakte de Keizer, Lubek en Regensburg tot vrye Rykssteden; ook onderwierp hy de Markgraafschappen Stiermark, Istrie, Vohburg en geheel Tirol onmiddelyk aan het Ryk. Van de overige Saxische landen hebben de Landgraaf van Thuringen, de Bisschop van Bremen, en inzonderheid de Aartsbisschop van Keulen, die Engern en Westphalen na zig trok, al wat zy konden na zig genomen.

Ondertusschen verliep de tyd van den stilstand in Italie, wanneer de Keizer, op aanrade van zynen Zoon *Hendrik*, die gaarne tot Koning van Italie wilde gekroond zyn, in den jare 1183 te Constants eene bestendige vreede sloot, en de hulding van de Italiaansche Steden ontfing. In den jare 1184 liet hy te Mentz, met groote plegtigheid,

 zy-

zyne Zoon *Hendrik* en *Fredrik* mondig maken; daar op ging hy na Italie; en na dat *Hendrik*, met de Siciliaansche Erfprincesse getrouwd was, liet hy hem tot Koning van Milaan kroonen. Dog Paus *Lucius de* III^de^, dit ongaarne ziende, en nog andere redenen daar by komende, scheen het op nieuw tot eene gevaarlyke verwydering te zullen komen; welk egter, zo wel door de dood van den laastgemelden Paus *Lucius*, als ook door die van zyn opvolger *Urbanus de* III^de^ gelukkig gestuit werdt.

Gedurende deeze voorvallen kwamen 'er, van dag tot dag, meer droevige tydingen van der Turken voortgangen in het oosten, waar door de Keizer wierd bewogen, met *Philippus van Vrankryk* en *Hendrik van Engeland* in een verbond te treeden. Hy bragt een Leger van 150000 Mannen op de been, liet een gedeelte van het zelve te water derwaards gaan, en trok met het overige volk te land. Met deezen togt wierd des te meer haast gemaakt op het sterk aandryven van den Paus, dewyl de Keizer van Constantinopole, de Pausselyke gezanten tegen het recht der volkeren, gevangen hield. By den Keizer bevond zig onder anderen, *Floris de* III^de^, Graaf van Holland, zo eenige willen, met omtrent twaalf duizend Hollandors, Zeeuwen en Kennemers, dog hy wilde zyn jongsten Zoon *Willem*, een zeer moedig Prins, niet toestaan om mede te gaan; dog naauwelyks was de Keizer en Graaf *Floris*, die men de eernaam van den *Grooten Graaf* gaf na 't H. land vertrokken, of den jongen *Willem*, verzamelde een aanzienlyke Vloot, onder de hand ondersteund zynde door zyne Moeder en veele Edelen, en nam omtrent, na gissing, agt duizend Hollanders, Zeeuwen, Westvriezen en Kennemers, die zig vrywillig daar toe aanboden, aan boord, waar mede hy na 't H. land stevende. Deeze versterking beviel den Keizer zeer wel; dog Graaf *Floris* was daar over zo vertoornd dat hy zyn Zoon niet wilde zien, schoon hy hem eindelyk, op het uitdrukkelyk verzoek des Keizers, in genade aannam.

De Keizer Fredrik, met zyn mede gebragt Leger te land, door Hungarien na Constantinopole trekkende, bevond dat de Griekschel Keizer *Isacius*, die eerst om hulpe verzogt had, als niet magtig zynde van de Turken, die zyn ondergang zogten, te wederstaan, trouwloos te werk ging. Hy zond daarom den Bisschop van Munster en den Graaf *van Nassau* aan den Griekschen Keizer, om een verbond met hem aan te gaan; dog die Vorst wierp den Duitsche Afgezanten in de gevangenisse, en zyn Leger by een getrokken hebbende, sneed de

Duit-

Duitschers de pas by de Stad *Philippopolis* af. Dit verdroot Keizer *Fredrik* geweldig, waarom hy de Vorst van *Meranien*, Graaf *Floris* van Holland, en *Hendrik van Bergen*, ieder met maar drie honderd mannen, voor af zond, om te zien waar men best zoude konnen doordringen, wordende door den Keizer met het ganfche Leger op den voet gevolgd. De slag was zo verwoed, dat 'er 6000 Grieken dood bleven en de overige de vlucht namen, wordende het omleggende land door de overwinnaars te vuur en te zwaard verwoest, zo dat Keizer *Isacius* gedwongen wierd de gevangenen op vrye voeten te stellen, en het Duitsche Leger, dat te Philippopolis en Adrianopele overwinterde, van al het nodige te voorzien.

Met het voorjaar, van den jaare 1190, voer de geheele Christen Magt over de Hellespont, in klein Azie voet aan land zettende. Den 7 May, trokken de Turken *Fredrik* te gemoet, waar door een bloedige Veldslag voorviel, waar in meer dan 6000 Turken gedood wierden, so dat die Barbaren, de Christenen niet meer opentlyk onder de oogen dorsten zien, zig vergenoegende met het voorttrekkende Duitsche Leger zo veel door partyen te belemmeren, als doenlyk was, en de afdwalende, die in hunne handen vielen, te vermoorden. Hier omtrent verhaald, den Griekschen Historieschryver *Nicetas Choniates*, een zonderling voorval. Een Duytsch Ruiter, zynde een zeer groot en sterk man, die zwaar gewapend was, een goede plaats ontmoetende, stapte af om zyn vermoeid paard, terwyl de anderen voorttrokken, was te doen eeten, waar na hy het zelve by den toom voortleide. Een Turks Ruiter dit ziende, reed spoorslags na hem toe om den Duitscher neder te houden; dog die zyn groot en breed zwaart gevat hebbende hieuw het steigerende Turksche paard, de twee voorste pooten af, en den Turk, die uit den Sadel sprong, wierd met eenen slag midden door gekloofd, dat een grooten schrik onder de Turken veroorzaakten.

Eindelyk hield het Turksche Leeger stand, dog wanneer 'er omtrent 1000 Turken ter neder geveld waren namen de overigen de vlugt, waar op de Christenen na Iconien voorttogen. Met het vallen van den avond aan de Warande, waar in de wilde dieren van den Suldaan van Babilonien weiden, gekomen zynde, hield de Keizer met de oversten van zyn Heyr, des nachts, eene berading, hoe best die Stad magtig te worden, dewyl de Turken ten tweede maal na het Christen Leger toetrokken. Het veroveren van die Stad wierd opgedragen aan

des Keizers Zoon, den Hertog van Zwaben, en aan den Hollandsche Graaf *Floris*, blyvende de Keizer in 't Leger om de Turken gade te slaan, tot dat die twee Helden deeze Stad stormender hand hadden ingenomen, waar in grooten buit en veele mondbehoften, waar aan de Christen gebrek hadden, gevonden wierd.

Van daar trok Keizer *Fredrik* door Natolie en Cilicie na Armenie alwaar hy zyn dood vond, dog het geen zeer verschillende verhaald word; maar het waarschynlykst is, dat hy, een snelle dog ondiepe Rivier te paard doorwadende, in het wel zand verward geraakte, waar door hy verdronk, in den jare 1190, in 't negen en dertigste jaar van zyne Regeering. Het Lyk des Keizers wierd gebalzemd, en, terwyl de Christenen, onder het beleid van *Fredrik*, Hertog van *Zwaben*, voortgingen *Akre* te belegeren, geleide Graaf *Floris* den doden Keizer na Antiochien, doende hem met alle behoorlyke eere, in S. Pieters Kerke, by den ingang van 't Choor, begraven. Dit verlies trof Graaf *Floris* zodanig, dat hy van droefheid in dat zelve jaar stierf, wordende niet verre van des Keizers graf begraven, en den 10 May 1196 nam het leven van *Balduinus de* II^de^, bisschop van Utrecht mede een

E I N D E.

RE-

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.
TWEEDE DEEL.

STAATKUNDIGE
HISTORIE
VAN
HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Rigtsnoer voor het toekomende te dienen.

DERDE DEEL.

Vercierd met *Koopere Plaaten.*

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK, Boekverkooper in de Nes, 1757.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

I. HOOFDSTUK.

Van den toestand deezer Landen, onder de Graven DIEDERIK DE VII^de^, *Gravinne* ADA, *Graaf* WILLEM DEN I^ste^ *en* FLORIS DE IV^de^.

NA den dood van *Floris den* III^de^, wierd zyn oudsten Zoon, *Diederik den* VII^de^, tot veertiende Graaf van Holland gehuld, en *Hendrik den* VI^de^ volgde zyn Vader *Frederik Barbarossa* in 't Keizerryk, tot wiens Levensbedryven wy overgaan om dit *Derde Deel* met onzen Graaf *Diederik den* II^de^ te beginnen, dog wy moeten ons eerst wenden tot

Hendrik den VI^de^, bygenaamd de Statige, Keizer van Duitschland was in den jaare 1165 ter wereld gekomen. Hy was omtrent 21 jaaren oud wanneer hy, op bevel van zyn Vader *Frederik Barbarossa*, trouwde met *Constantia*, dogter van *Willem*, Koning van Napels en Sicilie. Dit was een staatkundig Huwelyk, met een inzigt om bezitter van die twee Ryken te worden, om zyn magt in Italie te vergrooten; want de Koningen van Sicilien hadden de Keizers dikwyl veel spels aldaar berokkend door met de Milanezen en Paussen tegen hen t'zamen te spannen.

Deeze *Constantia* was de Erfprincesse van die beide Koningryken, dewyl haar Vader zonder Mannelyk Oir gesturven was, en hy deeze zyne dogter zeer jong in een klooster deed steken om haar eene Nonne te doen worden, op dat zy nooit tot de Kroon zoude konnen komen. Men maakt veele gissingen wat Koning *Willem* haar Vader bewogen mag hebben zo onnatuurlyk met deeze zyne dogter te handelen. Wanneer

neer men alles overweegt wat de Histori Schryvers daar van zeggen, dan kan men 'er dit waarschynlyk uit opmaken; Koning *Willem* had een bastaard-Oom, *Tancredus* genaamd door zyn grootvader *Rogerius* by een byzit gewonnen. Deeze *Tancredus* zogt de Kroon, na de dood van zyn Neef den jongen Koning *Willem* magtig te worden, en met dit oogwit zogt hy zig zeer diep in den gunst van den Koning te dringen, dat hem gelukte: Maar zyn oogwit niet konnende bereiken zo lang de Princesse *Constantia* zyne Nicht leefde, en de vermoedelyk Erfgename van het Ryk was, zo zogt hy het zo te maaken, dat zy van het Kroon-recht uitgesloten wierd, waar toe hy deeze List bedagt. Hy weetende, dat Koning *Willem* zeer bygelovig was en gesteld om toekomende dingen te weeten, deedt een Italiaansch Sterrekyker aan 't Hof komen, die door veele gedane en waar bevondene voorzeggin-berugt geworden was. Deezen op bevel des Konings, de geboorte stond van de Princesse *Constantia* onderzogt hebbende, en door *Tancredus* omgekogt zynde, voorspelde, dat zy, komende te trouwen, een zoon ter wereld zou brengen die gruwelyke verwoestingen in Italie zou aanregten. Koning *Willem* geloof daar aan slaande, deedt *Constantia* in een Nonne Klooster opsluiten, en schoon zy het kleed niet begeerde aan te neemen, verklaarde hy *Tancredus* tot zyn opvolger.

Koning *Willem* gesturven zynde, zogt *Tancredus* zig in 't bezit van die beide Ryken te stellen, dog eenige der Stenden en Ingezetenen wilde hem voor geen Koning erkennen, maar zy baden Keizer *Frederik Barbarossa* om bystand tegen *Tancredus*, en dat de Princesse *Constantia*, als wettige Erfgename ten Troon verheven mogt worden. Daar op wierd die Princesse uit het Klooster gehaald, en, schoon reeds veertig jaaren oud, aan den Jongen *Hendrik*, die naauwlyks zyn een-en-twintigste jaar bereikt had, uitgetrouwd, wordende de Bruiloft met ongemeene statie te Milanen gehouden, schoon zy, door de groote wederstand van *Tancredus*, die veele aanhangers in Sicilie had, nog voor eerst niet in 't bezit van die Ryken gesteld konden worden.

Na de dood van Keizer *Frederik* trok *Hendrik den* VI^de^ na Italie, om zig te Rome, volgens het gebruik van dien tyd, te doen kronen, het geen den 15 April van den Jare 1191 volbragt wierd. Een zeeker Engelsch Schryver, genaamd *Roger de Hoveden*, verhaald een aanmerkelyk geval dat by deeze kroning gebeurd zou zyn; namelyk, dat de Keizer knielende voor de voeten van den Paus *Celestinus de* III^de^,

die

hem de Keizerlyke kroon op 't hoofd zette, dezelve Paus, aanstonds de voet ophefte en de kroon weder van zyn hoofd schopte, om te doen zien, dat hy hem de kroon niet alleen konde geeven maar ook ontneemen; dog alle de andere Schryvers, gaan dit geval stilzwygende voorby, zo dat men dit met recht voor een verdigtzel aanziet, door die Engelsman verzonnen, om de trotsheid der Pauffen door te stryken; dezelve was egter groot genoeg, en de voorbeelden daar van zo menigvuldig dat het niet nodig was, tot onwaarheden den toevlugt te neemen, om dit aan te toonen.

Zo dra Keizer *Hendrik de* VI[de] gekroond was, verzamelde hy een groot Leger, om de Koningryken Napels en Sicilien, zynde het Vaderlyk Erfdeel zyner Gemalinne *Constantia*, na de dood van haar Broeder den jongen *Willem*, uit de handen van *Tancredus* te rukken. Met dit Leger trok hy door Apulien en Calabrie na Napels, dog welke Stad hem geenzints begeerde in te laten, zo dat de Keizer genootzaakt wierd dezelve formeel te belegeren; maar om de Keizerinne zyne Gemalinne, *Constantia* voor alle gevaar te beveiligen, zond hy haar na Salerno om aldaar, gedurende de belegering haar verblyf te houden, hebbende de Inwoonders van die Stad aangenomen haar als Koninginne alle getrouwheid en eerbied te zullen betonen; maar, terwyl de Keizer met de belegering van Napels bezig was, deden die verraders *Tancredus* uit Sicilie, alwaar hy zig bevond, overkomen. Zy leverde *Constantia* in zyne handen over, welke Vorstinne hy na Sicilie vervoerde en haar in het Kasteel van Palermo opsloot, zoekende Keizer *Hendrik* daar door te dwingen de belegering van Napels op te breeken, en de beide Sicilien aan hem af te staan.

Keizer *Hendrik*, die deeze oude Princesse alleen getrouwd had, om die twee Koningryken magtig te worden, lachte met de aanbieding van *Tancredus*, en zetten den Oorlog des te vuuriger voort zonder zig veel over het verlies van zyn oude Vrouw te bekommeren; egter droeg hy zorg van de Inwoonders van Salerno, over hunne verraderye, op eene wreede wyze te straffen. Gedurende deezen Oorlog kwam *Tancredus* op het onverwachts te sterven, hebbende zyne Gemalinne *Sibylla* en zyn Zoon *Willem*, nog een jong kind zynde, haar verblyf in de Stad Palermo. Zo dra de Inwoonders van die Stad den dood van *Tancredus* verstonden, stelde zy de Keizerinne *Constantia* op vrye voeten niet alleen, maar zy erkenden haar voor wettige Koninginne van Sicilien, die daar op de Gemalinne en Zoon van *Tan-*

credus in haar plaats op het Kasteel gevangen deedt zetten. Eindelyk voerden de Sicilianen, op bevel des Keizers, *Constantia* met veel pracht na Napels, die Vorstinne in handen van haren Gemaal overleverende, waar op hy die twee Ryken verder met de Wapenen aan zig onderwierp, de Inwoonders als overwonnene meer dan als wettige Onderdanen behandelende, geevende zyne wraakzucht den vollen toom, zonder dat de voorspraak van de Keizerinne Koninginne *Constantia* iets kon baaten.

Die van Salerno, genoegzaam verdelgd zynde, het geen nog eenigzints te billyken was, deed hy het Lyk van den gesturvene *Tancredus* weer opgraven. Het zelve in een Koninglyk gewaad, met de kroon op 't hoofd, op een Schavot ten toon gesteld hebbende, deedt hy 't ontkronen en het gewaad uittrekken, waar na dat Lyk door de Beul onthalst wierd. Dit verrigt zynde liet *Hendrik* en *Constantia* zig met den ongewoone pracht kroonen. *Sibylla*, de Weduwe van *Trancredus*, nevens zyn Zoon en Dogters, met den Aartsbisschop van Palermo, en veele Siciliaansche Edelen, die gevangen gezet waren, schonk hy de vryheid. Deszelfs Zoon *Willem* verhief hy tot Hertog van Tarento, dog liet hem ter zelver tyd ontmannen op dat zyn geslacht met hem zoude uitsterven.

Dit verbitterde die jongen Heer en veele Edelen geweldig, schoon zy zig stil moesten houden; en de Keizerinne *Constantia* nam dit ook zeer kwalyk, zynde dit de eerste grond van haar misnoegen dat eindelyk uitborst. *Hendrik* iets daar van ter ooren komende, en vernemende dat 'er een verraad tegen hem gebrouwen wierd, deedt *Sibylla* met haare Dogters opligten en na Duitschland voeren, alwaar zy in een Kasteel wierden opgesloten, en *Richard*, Graaf van Saterra, die een groot vriend van *Tancredus* geweest, en zyne handen geleend had in het gevangen neemen van de Keizerinne *Constantia* te Salerno, door list in zyne handen gevallen zynde, deed hy de oogen uitsteken en met de beenen aan een galg hangen en in die jammerlyken staat sterven. Ook dwong hy de voornaamste Heeren en Edelen van Apulien, Calabrien en Sicilien, dat zy hem hunne oudste Zoonen ter hand moesten stellen, om als Gysselaars aan zyn Hof in Duitschland opgevoed te worden, ten einde voor de getrouwheid hunner Vaderen, in het afzyn des Keizers, in te staan.

Hendrik de VIde, gereed staande na Duitschland te vertrekken, wierd daar in wederhouden, door dien de Keizerinne *Constantia*, schoon

schoon reets vier en vyftig jaren oud zynde, zig zwanger bevond, de een schreef het uitzetten van haar Lighaam aan deeze en een andere aan geene kwaal toe, en niemant konde geloven dat zy een kind ter wereld zou brengen, schoon zy alle tekenen daar van toonden. Dit bedroefde de Keizerinne, welk reets voorzag, dat men het kind, het geen zy ter wereld stond te brengen, voor een ondergestoken kind zou aanzien. Om dit vermoeden voor te komen, deed zy een Keizerlyke Tent opslaan, op 't midden van de groote Markt te Salerno, waar na toe zy zig in den Jare 1195 begaf, toen haar de barensnood overviel. In die Tent waren veele Edele Mevrouwen, in welkers tegenwoordigheid zy een Zoon ter wereld bragt, die zyn Vader, onder de naam van *Frederik de* IIde in 't Ryk opgevolgd is, en een scherpe Geessel voor geheel Italie, gelyk van hem voorzegt was, geworden is: Egter zyn 'er altoos menschen geweest die hem voor een ondergestoken Zoon hebben aangezien, schoon de Keizer van de waarheid dezer geboorte overtuigd schynt geweest te zyn.

De Keizer na Duitschland vertrekkende liet de Keizerinne in Italien, het zy om de Erfgoederen van haar Huis te bestieren, of liever om van zyne oude en Minne-nydige Gemalinne, die hem in zyne minnaryen in de weg was, verlost te wezen, en zig in meerder vryheid met eenige jonge Schoonheden te verlustigen, dat het misnoegen van de Keizerinne grootelyks deedt toenemen, ziende zig van haar jonge Gemaal, uit hoofde van haren Ouderdom veragt. *Hendrik* in Duitschland zig in de weelde badende, wierd daar in gestoort door Paus *Celestinus*, die een plechtig gezantschap aan den Keizer en het Ryk zond, om niet alleen de Keizer en de Duitsche Vorsten, maar ook de Edelen en Burgers, tot een krygstocht na het H. Land aan te manen. Dit deedt de Keizer tot dat einde een Ryksdag uit schryven te Straatsburg, waar in dien tocht wierd vastgesteld en besloten hoe veel volk ieder Ryks-Vorst tot den tocht zoude leeveren.

Dit Leger verzameld zynde, trad te Scheep en zeilde door de Straat van Gibralter na Sicilien, hebbende zeer veele en verscheide voorname Ryks-Vorsten aan boord die den Keizer, welke te Land na Italie getrokken was, aldaar vonden om zyne laatste bevelen te ontfangen; maar Keizer *Hendrik* vond de zaken alhier in zodanig een verwarden toestand, dat hy zyne reizen na het H. Land niet dorst voortzetten, dewyl hy alsdan gevaar zoude hebben geloopen van die Ryken te verliezen. Om die reden deedt hy de aangekome Vloot verder voortzeilen,

len, die door eene tweede, hebbende 60000 Mannen aan boord, gevolgdt wierd.

Na het vertrek van de Vloot vertrok de Keizer na Napels, dewyl *Willem*, Hertog van Tarente, Zoon van *Tancredus*, die zig zogt te wreeken om dat de Keizer hem had doen ontmannen, opentlyk tegen hem was opgestaan, hebbende het grootste gedeelte van Apulien zyne belangen doen omhelzen. Om dit schielyk te stuiten nam den Keizer den toevlucht tot de list, wetende *Willem*, door toedoen van eenige Verraders, in zyne magt te krygen; en na dat hy hem de oogen had doen uitsteken deedt hy hem in Zwaben, in een strikte gevangenisse opsluiten; en om zig verder gerust te stellen begon hy, onder allerhande voorwendzels, alle die 'er nog over waren van het geslacht zyner Gemalinne, de afstammelingen der dappere Noormannen, te doen ombrengen, het geen *Constantia*, na wien hy naauwelyks omzag, deet besluit tot de wraak.

Zy niets ontziende, spande aan met een Siciliaanschen Graaf, zelfs zo verre, dat zy het gebruik van haar Lichaam, niettegenstaande haar grooten ouderdom, aan hem overgaf, met hem overspel bedryvende, niet zo zeer uit een geyle lust, als om den Keizer, de overspel daar hy zig dagelyks aan schuldig maakte, betaald te zetten, en die Graaf, door wien zy haar wraak verder dagt uit te voeren, aan haar onafscheidelyk te verbinden. Zy had zelf de zwakheid, of liever de dolle wraakzucht vervoerde haar zo verre, dat zy deezen Graaf *Jordanus* genaamd, beloofde te trouwen en tot Koning van Sicilien te kronen, zo dra zy te zamen gelegenheid hadden gevonden den Keizer van het leven te beroven, waar toe hem verscheide lagen gelegt wierden.

Dit alles wierd den Keizer bekend gemaakt, door eenige vertrouwelingen van dien Graaf, welke de groote gunst, waar in hy by de Keizerinne stond, benydde. *Hendrik* dit horende wierd woedende van toorn, en zwoer dit te zullen wreeken op eene wyze waar van men nooit een voorbeeld gezien had. Om daar toe te komen ontveinsde hy alles, tot dat hy *Jordanus*, door middel van deeze Verraders, gevangen deedt neemen, dat egter zo stil niet toeging of de Keizerinne *Constantia* wierd het nog tyds genoeg gewaar om te vluchten. Haar aanhangers de Wapenen opgevat hebbende, namen de Stad Palermo in bezit, alwaar alle de Schatten des Koningsryks bewaard wierden, die zy gebruikte om een groot Leeger op de been te brengen, om haar Gemaal te verdryven.

Hen-

Hendrik medė zyn Leeger doende verzamelen, ſtelde inmiddels zyn wraak tegen den rampzaligen Graaf *Jordanus* ter uitvoer, waar van nog hedendaags een klein Werkje, in het Italiaanſch gedrukt, voor handen is, ſchoon wy het maar kortbondig zullen voorſtellen. Hy liet een ſoort van een yzere Troon vervaardigen, hebbende van onderen een Oven die men ſtokende de geheele Troon van langzamer hand gloeijende deedt worden. Deeze Troon wierd geplaatſt vlak over de Koninglyke Troon in de groote Zaal van het Paleis. *Jordanus* geheel naakt uitgekleed zynde, wierd op die yzere Troon geplaatſt, en met yzere keeten en banden aan armen, beenen, den hals, en om het lyf vaſt gemaakt, waar op men den Oven begon te ſtoken. De Keizer inmiddels op zyn Troon zynde gaan zitten, zag de toeneemende pynen met vermaak aan, en verweet hem zyn gepleegde overſpel en verraderlyk voorneemen. *Jordanus*, daar door en nog meer door die wreede martelingen, woedend geworden zynde, ſpaarde den Keizer mede niet, hem, ten aanhorende van het gantſche Hof, alle zyne onmenſchelykheden in 't aangezigt verwytende, zeggende alleen na de kroon getragt te hebben om de beledigde Koninginne *Conſtantia*, en zo veel geſtort edel bloed, te wreeken. Wel aan, zeide de Keizer, wy zullen u dan doen kroonen, doende hem, door de beul, een gloeyende yzere kroon op het hoofd zetten, die met gloeijende Nagels daar op vaſt geſpykerd wierd, het geen den Lyder wel haaſt de geeſt deedt geeven.

De Keizer tegen zyne Gemalinne zullende optrekken, was ten uiterſte bekommerd voor zyn Zoon *Frederik*, die *Conſtantia* na Palermo had doen voeren, dreigende hem dood aan zyn Vader te zullen toezenden, indien hy ondernam van voort te trekken. Die vreeze deedt de Keizer beeven, hebbende veel tederheid voor zyn enigen Zoon; en kennende de wraakzucht van *Conſtantia*, en zelfs niet magtig genoeg zynde om haar Leger te konnen wederſtaan, zond haar een gezandſchap, waar op de vreede en eene onderling verzoening getroffen wierd; dog die, aan de zyde van *Conſtantia*, geveinſt was, dewyl zy haar Gemaal met een beeker wyn vergiftigde, dat hem te Meſſina deedt ſterven, op den 8 September 1198, nemende zyn leeven door de wraakzugt van zyn verbitterde Vrouw een einde.

Diederik de VII^de^, XIV^de^ Graaf van Holland, waar toe wy nu wederkeeren, word aldus ſprekende ingevoerd.

Hoe vlamd elk op gebied, zo ras ik 't ryk aanvaarde;
Straks beeft myn broeders ſwaart zig tegens my gezet:

En als ik d'eer daar na des Stichtsen stoels bewaarde,
Stak Otto Stok in 't wiel, en dede my belet.
Na 't grypen van den Bosch werd ik in 't zand gesmeten,
Door dubbel Krygsgeweld, die nooit en week voor een.
Heeft iemand ooit als Held in 't Oorlog zig gequeeten,
Of als Prelaat in peys, ik, ik deet bey alleen.

Zo dra deeze Graaf de regeering aanvaard had zogt hy zig, wegens Zeeland, van alle leenroerigheid aan den Graaf van Vlaanderen, die in oorlog met Vrankryk geraakt was, te ontslaan door toedoen van Keizer *Hendrik den* VI^de^, die egter daar in niet wilde verstaan. Ook was die vordering eene onrechtvaardigheid, zynde hy verplicht, volgens het accoort gesloten tusschen zyn Vader *Floris de* III^de^ en *Philips*, Zeeland bewester Schelde als een Leen van Vlaanderen te bezitten, en dit te weigeren, haalde hem de wraak van deszelfs navolger *Boudewyn* op den hals, gelyk wy zien zullen, dog het schynt dat zyne Gemalinne *Adelheid*, eene zeer heerzuchtige en trotsche Vrouw, die veel magt op zyn gemoed had verkregen, hem tot die onrechtvaardigheid aanspoorde, meenende dat dit eene schandelyke onderwerping aan Vlaanderen was.

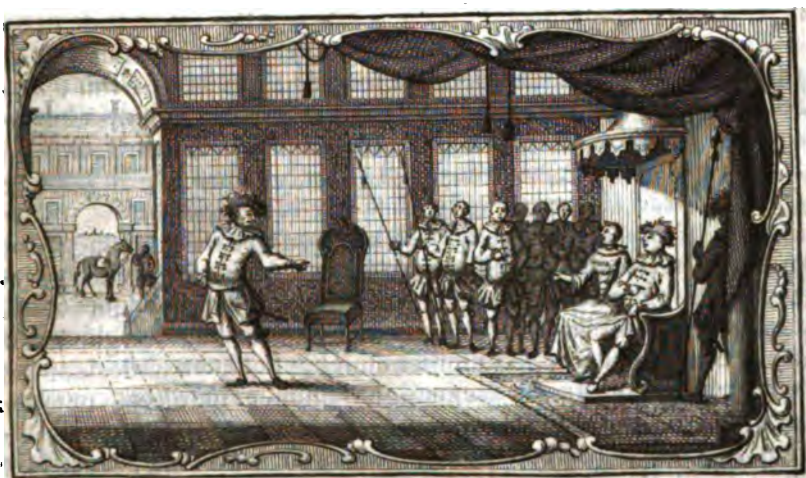
Willem, tweede Zoon van *Floris de* III^de^, overladen met roem en glory, uit Palestina, in dien tyd, t'huis gekomen zynde, wierd van zyn broeder *Diederik de* VII^de^, zeer vriendelyk en met teedere omhelzingen ontfangen: Maar die eensgezindheid duurde niet lang, en veranderde wel haast in eene verkoeling en eindelyk in eene openbare Vyandschap. Uit de Aantekeningen van dien tyd blykt niet klaar wat eigentlyk de oorzaak van die tweespald is geweest, dog wanneer men alles oordeelkundig met elkanderen vergelykt, dan is het navolgende meer dan waarschynlyk.

Willem was, gelyk wy gezien hebben, zeer in gunst by deezen Keizer, en had van denzelven, kort na zyn overkomst, op den 20 October 1195, te Ments voor zyn Broeder de bevestiging van de Geervlietse Tollen verkregen. De Keizer, *Diederik* van de Leenverheffing aan Vlaanderen niet konnende ontslaan, heeft hem op die wyze vergoeding willen bezorgen, te meer om daar uit een jaarlykse inkomst voor zyn broeder *Willem*, die hy boven alles begunstigde, te vinden; want die Tol was zeer zwaar, moetende alle goederen, die honderd of meer mark waardig waren, vyf ten honderd aan Holland betalen; en die deeze Tol wilt te ontgaan verbeurde eene boete van dertig ponden Gouds.

De

De Gravinne *Aleidt*, ziende dat *Willem* zyn broeder, volgens het goedvinden des Keizers, aanspoorde, de Leenverheffing wegens Zeeland van Graaf *Boudewyn* van Vlaanderen te verzoeken, en dat hy een gedeelte van de Geervlietse Tol vorderde, nam dit kwalyk; en dewyl zy reets zyn groote naam en de gunst waar in hy by den Keizer en by veele Hollandsche, Zeeusche en Westvriesche Edelen stond, benyde, spoorde zy *Diederik* aan van hem niets toe te staan, gelyk zy hem met verachting begon te behandelen.

Deeze onrechtvaardigheid en verongelyking kon de moedige *Willem* onmogelyk verdragen, zo dat hy al dreigende het Hof verliet om zig na Westfriesland te begeeven, waar door deeze Landen zo veel onheil is overgekomen, het geen de reden is waarom wy dit door deze verbeelding hebben willen gedenken.

Alwaar men Graaf *Diederik de* VII^de met de Gravinne *Aleidt*, in de Zaal van het Hof ziet zitten onder een verhemelte, omringt met eenige Edelen en Raden. Wat aan de zyde staat een Stoel, waar op Graaf *Willem* gezeten heeft, dog die, op het dreigen van de Gravinne *Aleidt*, is opgestaan, zig omkeerd en in toorn de Zaal verlaat om zig na elders te begeeven, gelyk men in 't verschiet een gezadeld paard daar toe gereed ziet staan. Het is meer dan waarschynlyk, dat

de vertoornde *Willem*, de Gravinne *Aleidt* zeer scherp zal hebben toegesproken; ten minsten is het zeeker, dat 'er een groote verbittering tusschen die twee gebleven is, waar uit alle de volgende onheilen zyn voortgekomen.

Willem vond de Westvriezen, of de Drechter-vriezen gereed om hem tegen zyn broeder, onder wien zy niet begeerde te staan, *bystand* te verlenen, hem verkiezende tot hun hoofd, en dewyl de Graaf *Boudewyn* van Vlaanderen, omtrent deezen tyd, tegen *Diederik*, mede de Vyandlykheden in Zeeland begon, als zeer te onvreden zynde over de Geervlietsche Tol, welke strydig was met het verdrag van den Jare 1168, te meer, dewyl de Vlamingen daar door zeer gedrukt wierden, dewyl men hen zomtyds tien in plaats van vyf ten honderd afvorderde, zo zag *Willem* de kans schoon om iets te ondernemen. Hy viel dan met zyne Westvriezen in Kennemerland, groote verwoestinge aldaar aanregtende.

Diederik een groot Leger verzameld hebbende, trok met de eene helft daar van na Zeeland, om de ingevallene Vlamingen van daar te verdryven, en met de andere helft trok de Gravinne *Aleidt*, zyn broeder *Willem* te gemoedt. Zo dat dit niet alleen een zeer heerszuchtige en trotsche, maar dappere en listige Vorstinne is geweest, gelyk klaar zal blyken.

Terwyl *Diederik* beezig was de Vlamingen uit Zeeland terug te dryven, trok *Aleidt* met haar Leger na Egmond, alwaar zy een geruimen tyd haar Hoofdleger hield, waar door de Geestelyken van dat Klooster geweldig veel uitstonden, zo in hunne beurs en goederen, wyl *Aleidt* de goederen en vruchten aan hare Soldaten uitdeelden, als ook in 't onderhouden van dat zware punt hunner geloften, namelyk de kuisheid; welk punt die manhaftige Heldin, na de wyze der krygsluiden, zig zo weinig bekreunde, dat hare Kameniers en andere Hof-Juffers dagelyks, heel vry, in het Klooster verkeerde, tot openbare schending der Regelen, volgens dewelke geen Vrouwspersoon den drempel van dat Klooster mogt betreden. De oude handschriften van Egmond zeggen uitdrukkelyk, dat dit ongemak en deeze overtreding der Regels van S. Laurens, tot agt dagen na S. Marten duurde; en dat *Aleidt* niet alleen toen, maar ook dikwils op andere tyden, en gedurende hare geheele Regeering en Weduwlyke staat, de Klooster Heeren van Egmond, op die wyze bezogt, en groote overlast deedt.

Willem deedt ondertusschen de Landen van Holland, die aan Vriesland

land paalden, door gestadige stropereijen zeer groote afbreuk, zonder dat *Aleidt*, aan wien zyne dapperheid en beleidt bekend was, met geweld zig daar tegen dorst stellen, blyvende met het Leger in haar voordeel leggen tot dat zy het voorgenome verraderlyk voornemen ter uitvoer kon brengen. Eindelyk besloot *Willem* zyn fortuin, door een Hoofd treffen te beproeven, en het Leger van zyne Vyandinne aantetasten. Ten dien einde kwam hy met een groot Leger van dappere Friesen te Alkmaar, alwaar hy zig nedersloeg.

Balduinus Bisschop van Utrecht, en Oom van de twee strydende Broeders, van 's Vaders zeide, kwam *Aleidt* te Egmond bezoeken en haar zyne bemiddeling aan bieden, zeggende wel verzekerd te zyn dat *Willem* niets anders dan eene redelyke verzoening met zyn broeder *Diederik* zogt; dog de trotsche en verbitterde *Aleidt* wilde na geene verzoening hooren, zo dat de Bisschop onverrigter zaake na Utregt te rug moest keeren.

Aleidt was zeer arglistig, kloekmoedig en onvermoeid in den arbeidt om haar wraakgierig oogwit te bereiken, zo dat terwyl *Willem*, met zyne Westfriezen, bezig was met roven en branden, bestelde zy de zaken aan haar kant, met een ongemeen beleidt en omzigtigheid. Zy vond middel om de oudste en voornaamste Friezen van *Willems* Leger, voornamelyk die van Winkel en Nieudorp, heimelyk door geld te gewinnen en op haar zyde te trekken, het geen haar eindelyk gelukte; en daar op trok zy, als een onvertzaagde Vrouw, die nu verzekerd van een gewenschte uitslag was, met vliegende Vaandels en klinkende Trompetten, (om my van de uitdrukking van *Beka* te bedienen, van Egmond na Alkmaar om *Willem* slag te leeveren.

Aleidts troepen die van *Willem* in 't gezigt gekregen hebbende stelde zig in slagorden, waar op den stryd aanging. De Friezen van Winkel en Nieudorp, omgekogt zynde, stelden het terstond op een vluchten; de andere Friezen dit ziende liet *Willem*, gelyk de oude Rymkronyk het uitdrukt, *de Ridders jagen*; en kozen insgelyks het hazepad. *Willem* verloor daarom de moet niet, maar vogt met een kleine meenigte dappere mannen, een geruimen tyd als een leeuw maar eindelyk ziende, dat hy gevaar liep van alle kanten omringd te zullen worden, vond goed al vegtende terug te trekke en zig in veiligheid te begeeven, gelyk hy in een zeer goede order deedt, behoudende aldus, ter naauwernood, zyn leven en Vryheid. De dapperheid, die *Willem* in dit gevegt deedt blyken, vervulde de Friezen met

een nieuwe boogagting en getrouwheid tot hunnen Veldheer: Zo dat, of schoon *Aleidt*, door die verradery, het veld behield, de Kryg daar door geenzints geeindigd was.

De zo evengemelde Bisschop *Balduinus* van Utregt, begaf zig toen andermaal, verzeld van zyne tweede Broeder, *Otto van Bentheim* en *Diederik*, de Proost na Egmond. *Aleidt* verzogt hem toen zeer, dewyl zy bevreest scheen te zyn, als niet op die verraders konnende vertrouwen, door hunne tusschen spraak, de vreede te willen bevorderen, te meer dewyl de Gravinna *Ada*, Moeder van beide, die Prinsen sterk daar op bleef aandringen. De Bisschop zogt dit dan met al zyn vermogen te doen, maar, zo als het scheen, om iets voor *Willem* te bedingen, gelyk maar recht was, daar *Aleidt*, uit haat egter niet in wilde toestemmen, schoon de oude Gravinne *Ada* sterk daar op drong.

Inmiddels was Graaf *Diederik*, de Vlamingen te rug gedreven hebbende, in persoon na Holland getogen, om zyne Gemalinne *Aleidt* te Egmond te gaan vinden. De Bisschop van Utregt ging hem tot Haerlem te gemoet, hopende meerder vermogen op het gemoed van zyn Neef *Diederik*, die hy wel wist dat nog veel liefde voor zyn broeder *Willem* hadt, te zullen hebben, het geen ook zo uitviel vindende *Diederik* zeer geneigt tot eene verzoening. De domproost, die nog by *Willem* was, bewoog toen hem van te zamen in stilte na Haerlem te vertrekken, en op eene vroege morgen wierd hy door die zie Omen, voor het bedde van Graaf *Diederik* geleidt. Op dit gezigt ontwaakte de voorige broederlyke liefde, zo dat zy elkander met tederheid omhelsden. De Vrede was toen wel haast getroffen, waar by vast gesteld wierd, dat de Vyandlykheden van toen af aan zouden ophouden, en het voorgevallene in vergetelheid gesteld worden, als mede, dat *Willem* jaarlyks drie honderd ponden uit de Geervlietse tol zoude trekken, en dat hy voortaan de Friesche Landen Oostergo en Westergo of het Graafschap van Stavoren ter leen zoude bezitten, waar in de Bisschop, voor zo verre hy recht op die landen had, toestemde: Ook moest de Gravinne *Aleidt*, dewyl die Vrede met solemnelen Eede, in handen van den Bisschop afgelegt, bevestigd was, tegen wil en dank, daar mede te vreden zyn, zo dat zy veinsde, voornemende haar wraak op een andre wyze tegen *Willem* werkstellig te maken.

Terwyl Graaf *Willem* zig in 't bezit van Vriesland zogt te stellen, kwam *Balduinus de* IIde Bisschop van Utrecht, Oom van de Graven

Die-

Diederik de VII^de^ en *Willem* te sterven, het geen van een groote tweespald, over het verkiezen van een nieuwen Bisschop gevolgd wierd. Die eene party wilde de Dom-Proost *Diederik*, jongste Broeder van den overledene Bisschop, die maar de helft van de stemmen voor zig had, tot Bisschop verkiezen. De andere party, die al zo sterk was, kozen *Arnoldus van Isenburg*, Deken tot Deventer. De eerste namen hun toevlugt tot *Diederik* Graaf van Holland, die zig aanstonds met een groot gevolg van dappere bevelhebbers na Utregt begaf, om het recht van zyn Oom *Diederik* staande te houden. De anderen riepen in tegendeel tot bystand *Otto*, Graaf van Gelderland, die mede met een groot gevolg zig daar na toe begaf. Zy zouden zekerlyk handgemeen geworden zyn, en Utregt tot een bloedbad gemaakt hebben, zo Graaf *Diederik* niet op de eerste tyding dat zyn Oom verkoren was, daar van kennis had gegeeven, aan Keizer *Hendrik de* VI^de^, verzoekende die verkiezing te willen bevestigen. Dit geschiede aanstonds, en, den Keizer zond de Ring en Herderstaf aan zyn Neef, den nieuwen Bisschop, *Diederik de* I^ste^, waar op de Graaf van Gelderland, zo wel als de verkoren Bisschop *Otto* Utregt verlieten. De Keizer had teffens de bestiering van de tydelyke inkomsten van het Bisdom aan den Graaf van Holland opgedragen.

De tegenparty vond dit alles zeer vreemd van den Keizer, dewyl de Keizers zyne voorzaten, by een verdrag, beloofd hadden geene Bisschoppen meer te zullen bevestigen, en klaagde daar over aan den Paus, die dit ook niet wel opnam, en beide die verkoren Bisschoppen beval na Rome te komen om de zaak nader te onderzoeken, gelyk zy deeden.

Ondertusschen stelde Graaf *Diederik de* VII^de^ zig in 't bezit van de tydelyke Goederen gelegen in de Stad en de Provincie van Utrecht, die zig voor Bisschop *Diederik* verklaarde; maar gantsch Overyssel, opgestookt door Graaf *Otto*, verklaarde zig voor den Bisschop *Arnoldus*, en vraagde weinig na de Voogdyschap van *Diederik de* VII^de^, en wilde geen eenen duit opbrengen. Dit bewoog Graaf *Diederik*, met zyn Leger in de Veluwe te vallen, doende de wederspannige Dorpen uitplonderen en veele daar van wierden in de assche gelegt. *Otto* dit horende, zogt met zyn Leger de Hollanders, in 't wederkeren op 't Lyf te vallen en hen den buit te ontneemen, maar dit was oorzaak dat hy aan Heimansberg, tusschen die twee Legers tot een scherp gevegt kwam, waar in zeer veel dappere Mannen het leven ver-

verloren; dog de Gelderschen wierden eindelyk geheel op de vlugt gedreeven zo dat *Otto* zelf, schoon hy op een zeer snel Paard zat, het maar ter naauwer noot ontsnapte, wordende door de Hollanders vervolgd, die veele Geldersche Ridders en Soldaten gevangen namen; dog in den jare 1198 stierven beide die twistende in Italie, waar door die Stoel nu een anderen Bisschop moest hebben.

De partyschappen te Utrecht, door de dood van die twee Kerkvoogden nu een einde genomen hebbende, wierd *Diederik* of *Theodoricus de* IIde, van Are, zynde af komstig van de Grave van die naam, Proost van Maastricht, schoon hy op dien tyd in Italie was, met algemeene stemmen tot XXXIIde Bisschop van Utregt verkoren, waar tegen niemant zig opentlyk wilde aankanten, dewyl hy in een groot aanzien was, niet alleen by Keizer *Hendrik*, maar ook by deszelvs Broeder *Philippus*, die mede naderhand Keizer is geworden, en welke hy, op dien tyd na Sicilie verzelde; maar zo dra hy de tyding van zyne verkiezing bekwam begaf hy zig ten spoedigste na Utrecht.

Willem, kort na de geslote vrede met zyn broeder, tot Graaf van Friesland, en wel dat gedeelte het geen toen Oost-Friesland genoemd wierd, gehuldigt zynde, kon egter niet zo ligt in 't volle bezit van Friesland niet komen. De meeste tegenstand leed hy van *Hendrik de Kraan*, Graaf van de Kuinder, die, onder de hand, met geld door de Gravinne *Aleidt* ondersteund wierd, buiten weeten van *Willem*, die egter eenigzints de lucht daar van kreeg, schoon hy nooit wilde geloven dat zyn broeder eenig deel daar aan had, en nogtans is het waar dat zy zyn Broeder *Diederik* wederom tegen hem had opgeruidt. *Willem*, zonder zig veel daar over te bekommeren, was maar bedagt om die vyand te verdryven, en na dat hy vyfhonderd mannen van zyn volk doodgeslagen had, belegerde en veroverde hy deszelvs Kasteel, in de Grieteny van de Lemmer gelegen, het zelve tot de grond toe doende slegten, zo dat *Kraan* het land moest ruimen, die by Graaf *Diederik de* VIIde zyn toevlucht nam, en zeer wel ontfangen wierd, dien Graaf overredende, met behulp van *Aleidt*, dat zyn broeder *Willem* een onregtvaardige geweldenaar was die hem ook wel haast op 't lyf zou vallen, zo hy geen zorg daar voor droeg.

Diederik, gelyk wy zagen, de Geldersche geslagen hebbende, wilde zyn broeder gaan zien om hem met die zeege geluk te wenschen. Hy, ten dien einde, in Holland en by zyne Moeder *Ada* gekomen zynde, zo ontried zy hem zyn voornemen, als vol gevaar zynde en als we-

wetende dat de Gravinne *Aleidt* hem geen goed hert toedroeg, en dat de Graaf van de Kuindert zig aan 't Hof van zyn Broeder *Diederik*, die toen op 't Slot Ter Horst, in 't Stigt van Utregt was, onthield. Maar *Willem* konde nooit geloven, dat zyn broeder zou konnen toestaan dat men hem eenig leed deedt, en wilde, uit fierheid, door zyn komst, zyn vyand van daar verdryven, waar op hy daar na toe vertrok.

Naauwelyks had Graaf *Willem* zyne voeten binnen het Slot Ter Horst gesteld, of zyn Vyand, *Hendrik de Kraan* deedt hem, op bevel van Graaf *Diederik* vatten en na de gevangenis brengen. *Willem*, woedende van toorn, hield zig egter niet zo zeer op met het beklagen van zyn goed vertrouwen, als wel om middelen te zoeken van in vryheid te geraken, waar toe hy wel haast gelegenheid vond, neemende de vlugt na Gelderland. Hy wierd aldaar niet alleen zeer wel ontfangen, maar Graaf *Otto* gaf hem zelfs zyn dogter *Aleidt* ten Vrouwe, met welke hy na Vriesland keerde. *Diederik* leende wel haast daar op het oor aan Graaf *Otto*, die niet alleen eene verzoening tusschen hen te weege bragt, maar ook een verbond met *Diederik* maakten tegen den Bisschop van Utregt, op wien zy beide misnoegt waren. De eerste, om dat hy het bewind over de wereldlyke goederen aan den Bisschop niet begeerde over te geeven, en de andere om dat die van Utregt eenige geweldadigheden in zyn Land hadden gepleegt, voornamelyk in de Veluwe, het geen hy zogt te wreeken.

Bisschop *Theodoricus de* IIde, schynt egter geen vermoeden van het voorneemen deezer twee Graven gehad te hebben, maar vindende het Bisdom, door de twistende partyen, grotelyks verarmd, en hy gebrek aan geld hebbende, besloot na Vriesland in persoon te trekken, om de Inwoonders van die Landen, welke hy voor gaf hem toe te behooren, een zekere schatting te doen opbrengen. *Willem*, die hem als een vyand van zyn Schoonvader en Broeder aanzag, en zyn volk niet begeerde geschat nog geschoren te hebben, ten minsten niet zonder zyne toestemming, zag dit aan als een vertreding van zyn gezag, en nam den Bisschop by Stavoren gevangen. De Bisschop had zekerlyk kwalyk gedaan, dewyl zy in die Landen, volgens het gemaakte accoord, geene lasten mogten opstellen, dan met elkanders toestemming en onderling goedvinden; dog *Willem* ging ook wat fors te werk daarom den Bisschop gevangen te neemen; dewyl men, volgens het Recht der Volkeren gehouden is alvorens vergoeding van het geleden ongelyk te verzoeken, en dit niet konnende verkrygen,

ſtaat het de Vorſten, die geene Rechters boven zig kennen, vry zig zelven te regten. De Vriezen, die altoos zeer op de Godsdienſt geſteld zyn geweeſt, namen dit ook zo kwalyk, en zagen het kwalyk handelen van den Biſſchop voor een zo groote euveldaad aan, dat zy, op eene oproerige wyze, na de gevangeniſſe toogen en hem op vrye voeten ſtelden, wanneer hy zig aanſtonds in veiligheid begaf.

Willem daar over zeer te onvreede zynde, verzogt hulp by zyn Broeder en Schoonvader *Diederik* en *Otto*, die met hem den Biſſchop van Utrecht met Oorlog kwamen beſtoken. Graaf *Otto* in Overyſſel gevallen zynde nam Deventer in, en *Diederik*, een gedeelte van het platte Land verwoeſt hebbende, belegerde Utrecht. In die nood zogt de Biſſchop heul by *Hendrik* van Lotharingen, die *Otto* by geluk gevangen kreeg, zo dat Graaf *Diederik* het beleg van Utrecht moeſt opbreken, om *Otto* te gaan verloſſen, nemende s'Hertogenboſch in, alwaar hy veel buit veroverde, met *Willem* Broeder Hertog *Hendrik*. Deeze dit verſtaande, viel de terug trekkende Hollanders zo onzagt op het Lyf, dat hy hen niet alleen al den veroverden buit ontnam, maar ook hun Graaf *Diederik de* VII[de] gevangen nam, en Deventer wierd wederom van den Biſſchop hernomen.

De Krygskans, voor de Graven van Holland en Gelder, een zo ongelukkige keer genomen hebbende, zo moeſten zy beiden een zeer nadelige Vrede met den Hertog van Lotharingen maken, en zig vry koopen, waar door Dordrecht een Leen van het Hertogdom Braband wierd, ſchoon de Graven van Holland, eenige jaren daar na van de Leenverheffing ontheven zyn geworden; want indien tyd zag men, in 't maken der Traktaten zo zeer niet op de billykheid. De Overwinnaar vorderde alles, waar toe hy de Overwonnenen kon nootzaken, die zulks toeſtond, alleen voor zo lang tot dat hy gelegenheid had van een nieuwen Oorlog te beginnen, en aldus had men nooit geen beſtendige Vreede.

Diederik de VII[de] Graaf van Holland, ſtierf niet lang daar na, te Dordrecht aan een kwynende ziekte, ſchoon veele zeggen dat zyn Vrouw hem vergeeven had, waar van geen bewys is, en door de meeſte Hiſtorie-Kenners wederſproken word. Hy liet het Graafſchap van Holland na aan zyn eenige Dogter *Ada de* XV Gravinne van Holland, Zeeland en Vriesland, van wien by *Scriverius* gezegt word.

Hoe

Hoe ongesteld ik was om aan het roer te stygen
Des Batavierschen Staats, nog egter greep ik 't aan,
Maar hoe 't my stond ter hand, dat zal ik nu wel zwygen;
De nakomst zal 't hier na eens tuigen en verstaan,
En melden, hoe men vogt, hoe fel men sloeg en strede,
Om Lodewyk, onze Echt te stooren vol van nyd
O wat verschil van lot! Vrouw Geertruyd heeft in vreede
Den staf des Ryks gezwaayd, ik, (laas) niet als in stryd.

Om tot geene herhalingen te vervallen, zullen wy maar een kort bericht van deeze jonge dog ongelukkige Vorstinne mede deelen. Zy trouwde, maar eenige weinige dagen na het overlyden van haar vader, het geen voor een schandelyke daad wierd aangezien, zonder toestemming der Staaten, die daar toe volstrekt noodig was, volgens de grondwetten des Lands, met *Lodewyk*, *Graaf van Loon*. Dit was de reden, waarom de Staaten geen van beiden voor Graaf of Gravinne wilde erkennen, maar zy ontboden Haar Vaders Broeder, *Willem*, gelyk wy gezien hebben, Graaf van Oostvriesland om het Land, in naam van *Ada* te regeeren, een bewys dat men *Ada* wel voor wettige Gravinne aanzag, maar geenzints wilden dulden, dat een Vreemdeling, gelyk den Graaf van *Loon* was, het Opperwind in haar naam zoude voeren, en zelve was ze daar te jong en onervaren toe, zynde deeze Landaard altyd zeer gesteld om door de Regeering van den eigen Landaard, die liefde voor de vryheid had, geregeerd te worden.

Ada was in den jaare 1197, door haar Vader verlooft aan *Hendrik*, zoon van Graaf *Otto van Gelder*, die toen zeer jong was en stierf voor dat *Ada* huwbaar was geworden, want toen zy met *Lodewyk*, Graaf van Loon trouwde, was zy maar 17 jaren oudt; dog dit Huwelyk, om dat het tegen de zin van veele van den Adel, en, gelyk wy zeiden, op eene onwettige wyze, zonder toestemming der Staaten, was aangegaan, haalde Holland een zwaren oorlog op den hals, die voor *Ada* zeer ongelukkig uitviel, het geen zy aan de Heerszucht en het snode beleidt van haar Moeder voor het grootste gedeelte had te danken. Het overige haar aangaande, zullen wy onder *Willem den* Iste zien, die by *Scriverius* aldus spreekende word ingevoerd:

Ik was der Friesen Vorst en Prins der Batavieren,
Dog hadde niet genoeg aan dubbel Heerschappy,

Ik wilde ook over Zee den Schotſen ſcepter ſwieren,
Die door myns Vaders trouw vervallen was aan my:
Dies doe ik duizend pond aan 't Stichtſche Bisdom tellen,
Op dat ik hier den Peys, en daar den zeege winn':
Maar willende Louys dien breekſpel nedervellen;
Vaart my de dood in 't hert, myn geeſt ten Hemel in.

Willem had zo dra de tyding van zyn broeders dood, en het Huwelyk zyner Nicht niet in Ooſtvriesland ontfangen, of hy begaf zig op reize na Holland, niet konnende dulden dat zyn vaderlyk Graafſchap in de magt van den Graaf *van Loon* zoude vallen, wordende door een gedeelte der Staaten en veele Edelen aangeſpoord om dit niet te moeten dulden; en dewyl *Ada*, zo wel als de Graaf *van Loon* haar Gemaal, mede veel aanhangers in 't Land had, zo moeſt daar uit noodzakelyk een burgerlyken oorlog ontſtaan, hebbende *Ada* de geboorte tot haar voordeel, maar de grondwetten des Lands, in welkers behoud de vryheid van het Gemenebeſt gelegen is, begunſtigde Graaf *Willem*.

Hy, ongewapend in de Zype gekomen zynde, en niet ziende dat de Landzaten ter zyner begunſtiging opſtonden, gelyk hy ſchynt verwagt te hebben, dorſt niet verder trekken zonder een vry-geleide, het geen hy verzogt, voorgevende na Egmond te willen trekken om, na de gewoonte van dien tyd, zyn broeders dood op zyn graf te gaan beweenen, en den Lykdienſt by te woonen. Dit wierd hem niet alleen afgeſlagen, maar men gaf hem bericht, dat de Graaf *van Loon* hem zogt op te ligten, het geen hem ſpoedig na zyn Graafſchap deed wederkeeren.

Ondertuſſchen bereiden eenige Edelen, die hem begunſtigde, de zaken zo wel, dat hy vermomd op het Huis te Waſſenaar aangekomen zynde, verder na Vlaardingen en zo na Zierikzee vertrok, alwaar hy voor wettig Graaf van Zeeland wierd uitgeroepen; en ter zelver tyd zogten de Edelen, de Kennemers in hun belang te doen treden, makende teffens een aanſlag om den Graaf *van Loon*, *Ada*, en haar Moeder, op de reize na Egmond op te ligten; dog dit mislukte, den aanſlag lekte uit en zy namen de vlucht, en zy zoude egter gevaar gelopen hebben zo *Gysbrecht van Amſtel*, die verlegene menſchen geen veilige toevlucht had verleend; dog dit ſtrekte naderhand tot zyn eigen ramp; want het is wel zeer loffelyk de verdrukte en elendigen byſtand te ver-

le-

lenen, dog alhier geschiede het niet uit Edelmoedigheid maar Staatkunde, gelyk Amstel, in dit geschil, de zyde van den Graaf van Loon en Bisschop van Utrecht altoos gehouden, en zig daar door de wraak van de Edelen op den hals gehaald heeft, gelyk wy dadelyk zien zullen.

De Graaf van Loon, zyne gemalinne Ada, met wien hy nog maar agtien dagen getrouwd was geweest, in veiligheid willende stellen, zond haar na den burgt van Leiden, die, zo wel als de Stad van die naam, door de Edelen van zyn aanhang bemagtigd was, maar hy, met zyn Schoonmoeder *Aleidt*, vertrok na Utrecht om zig met de magt van den Bisschop te sterken. Inmiddels bragten de Edelen *Wouter van Egmond* en *Albert Banjaard*, bygestaan door de verdreevene *Jacob*, Burggraaf van Leiden, Rhynland en Kennemerland op de been; hun eerste werk was het belegeren van den Leidschen Burgt, moetende de bezetting, die van alles gebrek en geen ontzet te hoopen had zigwel haast op genade of ongenade overgeeven, zo dat de ongelukkige *Ada* in handen van haare of liever van haar Mans en Moeders vyanden viel, want men wist wel dat zy, als maar een kind zynde, tot dit onbetamelyke huwlyk gedwongen was geworden. Om die reden wierd zy in handen van haar Neef, *Willem van Teilingen* gesteld, die haar zorgvuldig op het Huis van die naam deedt bewaren, en met eere oppassen. Maar Graaf *Willem* uit Zeeland overgekomen zynde, oordeelde haar aldaar niet veilig, en deedt haar na Texel voeren. Die gevangenis viel haar onverdraaglyk, zo dat zy zag te ontkomen, om welke reden *Willem* haar na Engeland deedt voeren, het geen hem wel buiten zorge voor haar stelde, maar veele Edelen en Landzaten verbitterden, die tegen *Willem* verbitterd wierden om dat hy de Landsvrouw, in handen van vreemden gesteld had.

Met het begin van den jare 1204, ging den oorlog tusschen *Willem* en *Lodewyk* eerst recht aan; hy had met het geld van zyn schoon-Moeder, verscheide Vorsten omgekogt, als de Hertog van Limburg en de Graaf van Namen, die hem Troepen toezonden, maar voornamelyk de Bisschop van Utrecht, hebbende *Theodoricus de* II^de^ alleen twee duizend mark zilver bedongen, moetende *Lodewyks* broeders als Gyzelaar in zyne handen blyven tot dat die somme betaald was; boven dien schynt de Bisschop bedongen te hebben, dat *Lodewyk* het Graafschap Holland als een Leen van het Utrechtsche Bisdom zoude bezitten. Hier uit blykt, dat de Bisschop alleen uit hoofde van Eigenbelang

handelde, dog het geen de Edelen en Staaten des Lands nog meerder aan *Willem* verbond, en hen recht gaf hem het Graafschap op te draagen; dewyl het een grondwet der Staaten van Holland was, dat de Vorst, zonder hunne toestemming; het oppergezag aan geen ander mogt overbrengen: want men moet altoos in 't oog houden, dat de Graven van Holland, schoon oppermagtige Heeren, altoos aan de navolgende grondwetten verbonden zyn geweest, die zy, by het doen der huldiging, moesten zweeren te zullen onderhouden.

1. Dat geene Gravinne een Man zoude neemen, anders dan na het wel gelieven van de Staaten.

2. Dat de Ampten van Raden, Rentmeesters en Officieren, aan geen anderen dan aan Ingeboornen zoude worden gegeeven.

3. Dat het de Staaten vry zoude staan, staatswyze te vergaderen, daar en zo dikmaal als haar zoude gelieven, zonder verlof van den Graaf daar toe nodig te hebben.

4. Dat geene nieuwe Tollen of Gabellen opgesteld zoude worden, nog ook van de oude iemant vryheid worden gegeeven dan by bewilliging van den Staaten.

5. Dat geen Oorlog by den Vorst zoude mogen ondernomen worden, 't zy tot verweering, 't zy tot reparatie van aangedaan ongelyk, anders dan by goeddunken van de Staaten.

6. Dat de Vorsten in hun Schryven, Placaten, Bevelen en Ordonnantien, alleen de Hollandsche taal zoude mogen gebruiken.

7. Dat de Munt by den Vorst ingesteld en veranderd zoude worden, na dat de Staaten zulks nuttig en dienstig zoude vinden.

8. Dat de Graaf geen deel van zyn Graafschap hem kwyt zoude mogen maken.

9. Dat de Staaten niet buiten de Provincie ter dagvaard zoude mogen beschreven worden.

10. Dat, wanneer de Vorst eenige impositie of contributie van noden zoude mogen hebben, dat hy zulks in persoon en niet door zynen Stadhouder zoude moeten verzoeken; zonder eenige lasten te mogen afvorderen, anders als na vrywillig consent der Staaten.

11. Dat hy Recht en de Justitie zoude moeten administreeren door de ordinaris Rechters.

12. Dat de overige oude Wetten, Voorrechten en Costuimen van den Landen onverbreeklyk zouden zyn; en indien de Vorst daar tegen iet ordonneerde, dat niemant daar aan zoude zyn gehouden.

Deeze

Deeze Rechten, langen tyd, by louter gebruik onderhouden zynde, zyn daar na by stukken beschreven, en by de Vorsten van tyd tot tyd ondergetekend geworden, ten einde den aart, zegt *Hugo de Groot*, van dezelve Vorsten, door kwade ingevens van Hoofsche Vleyers, niet verleidt zoude worden, tot de hoop van een onwettige Heerschappy en vertreding der vryheid, gelyk *Lodewyk van Loon*, uit naam van zyn vrouw, de Gravinne *Ada* deedt, makende, na een onwettige trouw, het land afhangelyk van Utrecht, en vreemde Troepen in Holland brengende tegen wil en dank der Staaten.

Alles viel, in den beginne *Lodewyk* toe, en verscheide Edelen, als *Ysbrand* en *Gerard van Haerlem*, *Arnold* en *Hendrik van Ryswyk*, en *Jan van Perzyn* vielen *Lodewyk* toe, die zy zagen dat de magtigste was, gelyk het gemeenlyk in diergelyke gevallen gaat, terwyl *Willem* maar weinig volk by een kon krygen; boven dien was *Otto van Gelder*, zyn schoonvader, door de laatst geledene rampen, zo magteloos geworden, dat hy aan zyn schoonzoon geen bystand konde verleenen. De Staatkunde verbood hem dit, vreezende, zo dra hy hem maar roerde, de Bisschop van Utrecht, die nu een groot Leger op de been had, hem zoude aantasten, zo dat een kleinder belang voor een grooter moest wyken.

In Zeeland was het ook niet al te helder, zo dat 'er voor *Willem* niets anders opviel dan Holland aan de kant van het Sticht, dat de meeste schaden dreigde, door sterktens in veiligheid te stellen, een gedeelte zyner Krygsmagt en de Regeering over Kennemerland aan *Wouter van Egmond* en *Albert Banjaard*, en het andere gedeelte met de Regeering over Rhynland, aan *Willem van Teilingen* en *Philips van Wassenaar* op te dragen, en in persoon zig na Zeeland te begeeven om goede order op alles te stellen.

Voor zyn vertrek deedt hy een schansch bouwen aan de Gouwe by het tegenwoordige Boskoop, en de andere aan den Rhyn, omtrent het nu genaamde Zwammerdam. Het bevel over de eerste wierd aan den dom-proost *Floris*, broeder van *Willem*, en over de tweede aan *Otto van Benthem* die de zyde van *Lodewyk* verlaten had, opgedragen. *Willem* wilde dat men maar verwerender wyze zoude Oorlogen om malkanderen te konnen bystaan, en den Bisschop beletten van in Holland te dringen; maar naauwelyks was hy na Zeeland vertrokken, of *Egmond* en *Banjaard*, meenende dat van *Teilingen* en *Wassenaar*, met die sterktens genoeg den Bisschop konden stuiten, besloten hun

wrok

wrok tegen van Amstel te voldoen, te meer dewyl hy de party van *Lodewyk* en den Bisschop bleef aankleeven. Zy trokken dan na Amsterdam, konnende de weinige Amstellandsche en Stichtse Krygsknegten, schielyk by een geraapt, hen niet wederstaan. Zy staken den Dam, die het Y van den Amstel scheid door, lagen het Slot van Heer *Gysbreckt* (toen gelegen ter plaatze alwaar thans de ouden brug legt) in koolen; de Tuinen wierden verwoest, en de ooft boomen omgehakt; de Veenen wierden uitgeplunderd, en de Landhuizen in brand gestoken. Van daar trokken zy na Muiden en Weesp dat zy mede verwoesten, dringende tot Breukelen toe door, waar na zy overladen met buit te rug keerden.

De Bisschop van Utrecht daar over vergramd, besloot dit te wreeken. Tén dien einde verspreide hy een gerucht, dat Graaf *Lodewyk* in optogt was, om Kennemerland aantetasten, het geen van die uitwerking was dat *Egmond* en *Banjaar*, de Krygsmagt daar na toe voerden; maar de listige Bisschop viel toen op de sterkte by Boskoop aan, dreigende de bezetting over de kling te doen springen zo zy zig niet overgaf. Die manschap daar door verschrikt geworden zynde, wierp het geweer neer, of liepen tot den Bisschop over, die daar door de schans, zonder veel moeite in zyn geweld kreeg, en *Floris* gevangen na het Kasteel ter Horst zond; zo dat hy de eerste Bisschop was die tot Leiden toe doordrong en het zelve belegerde en veroverde.

Terwyl dit voorviel, was *Lodewyk* in Zuid-Holland by Dordrecht gevallen, alles zig onderwerpende, dringende tot *Leiden door* alwaar zyn Leeger zig by het Utrechtsche voegden, trekkende te zamen na Haerlem en Kennemerland. *Simon van Haerlem*, die zig onderwierp, wierd in genade aangenomen, en Kennemerland een boete van vyfhonderd mark zilver opgelegd; dog het Kasteel en Dorp Aagtendorp, nu de Beverwyk, toebehorend aan Banjaard wierd verwoest als mede het Slot van Egmond, maar het Klooster en het Dorp wierd, door toedoen van den Bisschop, verschoondt.

Boven dien had *Lodewyk* een verdrag met de Vlamingen gesloten, die Zeeland aantaste, onder voorwaarde dat zy altyd van de Geervlietsche tol, ontslagen zouden blyven, zodat *Lodewyk* alle de grond wetten des lands met voeten trad. Terwyl de Vlamingen in Walcheren vielen, taste *Hugo van Voorn*, bevelhebber van Lodewyks Troepen, Schouwen aan, het geen beide verlooren ging, moetende *Willem* de vlucht neemen, die ter naauwer nood de handen der vyanden ontkwam en zig verborgen moest houden.

Van den toestand deezer Landen, onder de Graven DIEDERIK DE VIIde, *Gravinne* ADA, *Graaf* WILLEM DEN Iste *en* FLORIS DE IVde.

Voor Graaf *Willem* scheen toen alles verloren te wezen; dog het lot des Oorlogs is zo wankelbaar, dat meenigmaalen de grootste Overwinnaar, ten top van voorspoed geklommen, het naaste aan zyn ondergang is, gelyk het hier bleek.

Geheel Zeeland, onder de regering van *Hugo van Voorn*, uit naam van *Lodewyk* gesteld zynde, gedroeg zig zo slegt in het bewind, dat de Zeeuwen eenparig opstonden, en hem met zyn volk het land uitdreven; ook zogten zy *Willem* in zyn schuilplaats op, hem opentlyk als Graaf van Zeeland inhalende. Hy gaf daar van aanstonds kennis aan *Egmond*, met bevel zo veel volk by een te verzamelen als doenlyk was, en zig omtrent Leiden neder te slaan, maar niets tegen *Lodewyk* te ondernemen, voor dat hy met zyn Leger, bestaande uit dappere zeeuwen, by hem gekoomen was; leggende *Lodewyk* met het zyne, uit Kennemerland gekomen zynde, omtrent Voorschooten.

Egmond, *Wassenaar* en *Teilingen*, een goed getal Kennemers by een getrokken hebbende, versterkten zig omtrent Leiden, om *Lodewyk* te keeren en de overkomst van *Willem* af te wagten; maar *Lodewyk* de omkeering der zaken in Zeeland, en dat *Willem* in 't korte met zyn Leger na Holland stond over te komen vernemende, en ziende dat dit eene groote verslagentheid onder zyn volk veroorzaakten, besloot Egmond aantetasten eer die versterking kon aankomen. Dit gelukten hem; want de Kennemers, het bevel van Graaf *Willem* vergetende, lieten zig in een gevegt met de oude benden van *Lodewyk* in, en wierden geslagen, en namen de vlugt.

Dit ging *Willem* aan het hert; dog zyn smert ontveinzende, trok hy na Holland voort, en zyn Leger over de Maze gezet hebbende, rukte hy na Ryswyk, alwaar hy zig ter neder sloeg, dewyl zyn moed dagelyks aanwiesch, want de Landzaten vielen hem als hunnen verlosser, by meenigte toe, en hy gedroeg zig zo voorzigtig dat de Hertog van Limburg, die *Lodewyk* bystond, dog een vriend van *Willem* was, hem komende spreeken om eene vreede tusschen beide te middelen, versteld stond, ziende dat *Willem*, als in een oogenblik, een zo sterk en wel verschanst Leger had, dat hy genoeg in staat was *Lodewyk* het hooft te bieden. *Willem* nog al dagelyks sterker wordende, trok na Voorschooten om *Lodewyk* aan te tasten; dog deszelfs volk was

D daar

daar over zo verschrikt dat zy hals over kop de vlucht namen, trekkende in wanorder na het Sticht. Het volk van *Willem* joeg hen na, en alle de Hollandsche boeren, de boerinnen niet uitgezonderd, versloegen en plunderden de vluchtelingen, zo dat 'er veelen sneuvelden en gevangen genomen wierden. *Willem* hier door aangemoedigt, zond eenige benden die Dordrecht innamen en Zuid Holland zig onderwierpen, trekkende *Willem* na de kant van het Sticht, alwaar hy het slot te Asperen verwoeste, als aan zyne vyanden toebehorende.

Hier door geraakte de Bisschop van Utrecht, die den Oorlog moede was geworden, in 't naauw, te meer dewyl hy zag, dat *Lodewyk*, door die schielyke omkeer van zaken, niet magtig was hem zyn gedane beloften te voldoen, en, om op een eerlyke voorwaarde vreede te konnen maken, deedt hy Dordrecht, dat niet wel bezet was, overrompelen en verbranden, daar op deed hy *Willem*, in hoedanigheid van overwinnaar de vreede aanbieden, dat waarlyk eene zeer wyze Staatkunde was. Graaf *Willem* wel ziende dat hy nooit Lodewyk onder zou konnen brengen, ten ware hy vreede met den Bisschop van Utrecht maakte, zo besloot hy daar toe, wordende die vreede te Utrecht getroffen en bezworen.

Hier door werd de zaak van Lodewyk bedurven, Hugo van Voorn uit het land verdreven, en de Edelen, die niet met Graaf *Willem* verzoenden, hunne goederen verbeurd verklaard. Des niet tegenstaande besloot *Lodewyk* nog eens een proef te neemen, of het nu, met behulp van de Vlamingen, beter wilde gelukken, die, op zyn verzoek, wederom in Zeeland landen, dog *Willem* toeschietende om hen het hoofd te bieden, zo maakten zy te zamen een vergelyk, waar by aan Lodewyk zeer goede voorwaarden wierden toegestaan, waar door die onrust eindigde. Volgens dit verdrag moest *Ada* ten eersten in Engeland ontslagen, en in handen van haar gemaal gesteld worden, het geen *Willem* door list zogt te beletten, schoon hy zulks egter moest gedogen: ook zogt Lodewyk naderhand zyne zaken te herstellen, door middel van den Keizer en Engeland, maar het geen niet wilde gelukken, tot dat Ada, in den Jaare 1218 overleed, wordende wel haast door haar man Lodewyk gevolgd, wanneer *Willem den* Iste, opentlyk den Tytel van den zestienden Graaf van Holland, Zeeland en Vriesland aannam.

Theodoricus de IIde, bygenaamd van Are, Bisschop van Utrecht, in den jaare 1212 overleden zynde, zo wierd *Otto den* Iste, tot den XXXIIIste

XXXIIIste Bisschop in zyn plaats verkoren, Hy was Proost van Zanten, een Zoon van *Otto van Gelder* en aldus broeder van Graaf *Gerard de* IIIde van Gelder, en van de Gravinne *Adelheid*, gemalinne van *Willem den* Iste, Graaf van Holland. Alle de Historie-Schryvers spreeken met Lof van hem, en getuigen, dat hy met grooter voorzigtigheid en wysheid, het Bisdom heeft bestierd dan men van zyn Ouderdom verwagt had, zynde hy nog geen dertig Jaaren oud, het geen als een ongeoorlofde zaak werd aangezien,'t geen ten minsten tegen het gebruik van dien tyd streed, en dat niet zonder de Pausselyke toestemming vermogt te geschieden, waar toe men sterk te Rome aanhield; en de blyken die hy aanstonds van het handhaven der vrede en de geregtigheid gaf, scheen dit verzoek ten vollen te billyken. De Paus, zo veel tot zyn lof horende spreken, beval dat hy na Rome zoude komen, om deze gunst van hem te erlangen; en wanneer hy zig daar toe gereed maakte, wierd hy van een heete koorts aangetast die hem, in den Jaare 1215, in 't graf rukte. Hy is in de Domkerk begraven, en zyn grafschrift is door de vertaalders van *Batavia Sacra* aldus in Nederduitsche Dichtmaat over gezet.

't Is OTTO *die hier rust, de eerste van dien naam:*
Een Man van Vorst'lyk bloed; vraag 't andere van de faam.
Als hy reisvaardig stond naar 't machtig Hof van Romen,
Heeft hem een heete Koorts uit 't leven weggenomen.

In zyn plaats wierd tot XXXIVste Bisschop van Utrecht verkoren, den proost *Otto den* IIde. Hy was een zoon van *Bernard*, Grave van der Lippe, en had die verkiezing aan de gunstige aanbeveling van de Graven van Holland en Gelderland te danken. Na dat hy door den Aartsbisschop van Keulen te Frankfort gewyd was, en als Vorst van het Keizerryk zyne leenhuldiging van Keizer *Frederik den* IIde had ontfangen, heeft hy de bestiering van het Bisdom, voor eenen tyd, aan zynen broeder *Herman* overgelaten, om den zelven Keizer, die een tocht na Syrie voornam te doen, op die reize te volgen. Maar dewyl deeze reize des Keizers toen niet voort ging, zo heeft hy naderhand, in 't gezelschap van *Willem den* Iste Grave van Holland, den tocht daar na toe aangenomen, gespende het harnas aan, op het sterk aandringen van den Paus. Niet lang daar na, te huis gekeerd zynde, heeft hy, die smaak in den Oorlog had gekregen, een magtig Leeger verzameld, en den Oorlog aangevangen tegen den Vorst van Gelderland, die, met de

Sallanders zamen gespannen hebbende, de goederen van het Bisdom, gewapender hand hadden aangetast. Maar volgens *Beka* en *Heda* is de schuld aan de zyde van den Bisschop geweest. De eerstgemelde schryver zegt, dat de Bisschop, uit het H. Land te huis gekomen zynde, en alles in rust en in goede staat vindende, zig zelf in groote onlusten heeft gestoken, en dat eenige vassallen van den Graaf van Gelderland, in Salland (daar door word alhier het grootste gedeelten van Over-Yssel verstaan) woonagtig, door de amptenaren van den Bisschop, zodanig geschat en geschoren wierden, dat zy tot armoede vervielen, waar uit alle de volgende onlusten ontstaan zyn. De geschied-schryvers getuigen eenparig, dat *Otto* de overhand in deezen Oorlog gehad heeft, en zyne Vyanden ten deelen verslagen, ten deelen op de vlucht gedreven heeft.

Als hy naderhand na Vriesland was gereischt om eene inlandsche beroerte, die onder de Burgers van Groningen, die nooit Bisschops gezind waren geweest, was gerezen, te dempen, is hy door de oproerigen, onder voorwendzel dat hy hunne vryheid te na kwam, in het jaar 1226, moorddadig om 't leven gebragt; en wel *met zo veel* wreedheid dat zy de kruin van zyn hoofd, en het bloedige vleesch met scherpe messen af gevild hebben. Hier mede was hunne woede nog niet verzadigt; maar om hun hert nog beeter op te halen, hebben zy het doode ligchaam, boven dien, nog deerlyk en ysselyk gesneden en gekurven, en het zelve, aldus gruwelyk gehavend, onder een Moeras gedompeld. *Albregt van Staden*, schryvende over het jaar 1227, spreekt van dit verschrikkelyk geval, op eene meer waarschynlyker wyze, aldus „ *Otto*, Bisschop van Utrecht, is na Drent, „ van ouds Kolfelde, gereist om de baldadigheid der Vriezen te temmen; maar is op een moerassige plaats, s'woensdag op *S. Pantaleons* dag, van de boeren dood gesmeten. Op dezelve plaats is de „ Graaf van Gelderland ook gequetst, en daar zyn wel twee honderd „ Ridders of Ridders-zoonen gesneuvelt; *Theodoricus*, Prooft van „ Deventer, en 's Bisschops Broeder, is 'er ook gewond geweest, „ en is het den zevenden dag daar na bestorven.

Dat de Bisschop van een deftig gezelschap, en eenige Soldaten vergezeld is geweest, blykt daar uit klaar; maar dat 'er vier honderd Ridders zouden zyn dood geslagen, is niet waarschynlyk. In 't latyn staat; *plusquam quadringenti* MILITES *armigeri*, zo dat men mogelyk door *milites* Soldaten verstaan zal moeten, ten minsten zo is *Bucbelius* van gevoelen.

Het

Het Lyk van dien vermoorden Bisschop, wierd heimelyk uit dat Moeras gehaald, en door de overigen van zyn gevolg, onder een groot gejammer van de Geestelykheid en het Volk, te Utrecht gebragt, wordende in de Domkerk naast *Otto de* Iste begraven, luidende zyn Latyns grafschrift in Nederduitsche vaerzen.

Deez' wakk're kerkvoogd is ter kruisvaart opgetogen,
Dog t'huis gekomen schiet het yzère harnas aan,
En trekt de Drentenaars manhaftig onder de oogen,
Om de belegering van Groninge op te slaan.
Dog 't wilde en woeste volk weet 't Leeger te verrassen
En te misleiden door onkunde van het land.
Daar staat zyn Heir bezet in 't midden der moerassen,
Daar sneuvelt 't beste volk! daar raakt hy zelf aan kant.

Hier uit schynt te blyken, dat de boeren Groningen belegerd hadden, en dat de Bisschop met een Leger daar na toe getogen was om het te ontzetten, maar hy, door onkunde, in de Moerassen verward geraakt zynde, heeft dit erbarmelyk lot door die woedende meenigte moeten ondergaan, en dan is het kwalyk gedaan die moord ten lasten van de Groningsche Burgers te leggen; dog het word tyd na Graaf *Willem den* Iste, van Holland, weder te keeren.

Het verbond tusschen den Koning van Engeland, en *Lodewyk*, Graaf van Loon, schynd niet na de smaak van den Hollandsche Graaf geweest te zyn, waarom hy het zelve wist te doen verbreken, makende zelf een verbond met Koning *Jan* van Engeland, onder belofte dat hy, die door zyne vyanden aangetast wierd, door den ander zou bygestaan worden. Niet lang daar na, en wel in den jaare 1211, wierd Koning *Jan*, om dat hy den Kardinaal *Langton* niet als Aartsbisschop van Kanterburi, waar toe hy door den Paus aangesteld was, wilde erkennen, door *Innocentius den* IIIde, in den ban gedaan, en zyn Ryk door die Kerkbaas aan *Philips de* IIde, Koning van Vrankryk geschonken, staande houdende dat hy Recht daar toe had.

De Koning van Vrankryk, die op Engeland vlamde, trok dit recht van den Paus geenzints in twyffel, en was aanstonds op middelen bedagt hoe het zelve best te veroveren, als waar toe hy van zig zelf geen macht genoeg had; om die reeden verzogt hy aan alle zyne leenmannen om bystand, die dit allen toestonden, behalven den Grave van Vlaanderen, welke mede in een verbond van onderlinge bescherming

ming met Engeland ſtond. Vrankryk daar over misnoegd zynde, beval *Hendrik*, Hertog van Braband, den Graaf *Ferdinant* van Vlaanderen met de wapenen daar toe te dwingen, waar door een Oorlog tusſchen hen ontſtond. Koning *Jan* van Engeland, in die toeſtand van zaken, den Graaf van Vlaanderen geene byſtand konnende verleenen zogt Graaf *Willem den* Iſte daar toe te bewegen, die hier toe niet meende gehouden te zyn, en zo lang draalde tot dat *Ferdinand*, uit zyn Graafſchap verdreven een veilige ſchuilplaats in het Eiland Walcheren kwam zoeken.

Het ongeluk van dien Graaf, die hem om byſtand kwam ſmeeken, trof het Edelmoedig gemoed van *Willem*, en het medelyden deedt hem tot eene onderneeming beſluiten waar aan hy tot nog toe geweigerd had deel te neemen. Hy een magtig Leeger by een verzameld hebbende, trok daar mede, in gezelſchap van *Ferdinand*, na Vlaanderen. De veroverde ſteden wierden, door de dapperheid van *Willem*, voor het grootſte gedeelte, wel haaſt hernomen, en den Hertog van Braband zelfs binnen Bruſſel belegerd, en die Hertog genootzaakt een verdrag met die Graven aan te gaan. Na dien tyd Oorloogden zy tegen Vrankryk met een wankelbaar geluk, tot dat 'er, den 27 *July* 1214, een zeer bloedige veldſlag voor viel by de Brug van Bornie, tusſchen Ryſſel en Doornik, waar in de Franſche de Overhand behielden, en Graaf *Willem den* Iſte, gevangen wierd genomen. Door bemiddeling van den Hertog van Braband wierd hy wel haaſt voor een groot Losgeld ontſlagen, onder beloften van nooit wederom tegen Vrankryk te zullen dienen.

Deeze gelegenheid ſchynt de Hertog van Braband waargenomen te hebben om een vertrouwde vriendſchap, met *Willem den* Iſte, op te rechten, makende den 5 November 1214, te zamen een verbond, waar in onder anderen vaſtgeſteld wierd, dat *Floris*, de Zoon van *Willem den* Iſte, zoude trouwen met *Magteld*, de Dogter van *Hendrik* Hertog van Braband, wanneer zy beide huuwbaar geworden zoude zyn; ook ſchynt de Hertog van Braband, Graaf *Willem* bewogen te hebben, Engeland geheel te verlaten en de zyde van Vrankryk te kiezen, gelyk hy kort daar aan deed; uit welken hoofde hy Koning Lodewyk, in den jaare 1216, verzelde in het doen van eene Landing in Engeland, ſchoon *Lodewyk*, op bevel van den Paus, die met Engeland bevredigt was, dat Ryk wederom moeſt verlaten; en de Koning van Engeland zogt dit bedryf op *Willem den* Iſte te wreeken,

ken, makende ten dien einde een nieuw verbond met *Lodewyk van Loon*, maar het geen van geen uitwerking was, dewyl Lodewyk, kort daar aan, in den jaare 1218 overleed.

Graaf *Willem*, schynt egter, op verzekering van den Paus dat hy niets te vreezen had, zig weinig daar aan gestoort te hebben, dewyl de Pausselyke Blixem toen nog kracht genoeg had om de Vorsten vrees aan te jagen, want hy begaf zig, in den jare 1217 met den Bisschop van Utrecht, met een groot Leger na 't H. Land, alwaar hy, onder andere Heldendaden, met behulp van de Haerlemsche Zaagschepen, Damiaten veroverd heeft. Dat Graaf *Willem* dit verrigt heeft is zeeker, maar of dit uitvindzel van de Haerlemmers een sprookje of de waarheid is, vald de vraag. Zie hier wat *Ludolfs Smids*, in zyne *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden* daar van zegt;

„ Ao. 1219 zouden hier de Haerlemmers, in de vloot der Christe-
„ nen uitmuntende, een yzere Keten, met een zaag gebroken, en
„ zo de toegesloten haven geopend hebben. Dit geloofde nog on-
„ langs by naar de geheele Wereld. Hoor zelf *Anthonides* deeze daad
„ uitschreeuwen, *Ystroom*, 4 *B.* 106 *bl.* daar hy van het sparen is
„ sprekende:

Nu wil hy sich alleen de braave heldendaaden
Erinneren, hy kan zyn lusten niet versaaden
Wanneer hy sich verbeeld, hoe 't sparen, trots van moet,
De saag klinkt voor den boeg en barstende in den vloed,
Ten bitteren verwyt der Christ'nen uitgelaaten,
De haven keten scheurt van 't machtig Damiaten,
Streeft over schakelen, en draai boom van den Nyl.
Gelyk Hippolite met de Amazoonsse byl,
Den snellen Termodon, gewelft met marm're vloeren,
Plach op te byten, en haar Leger door te voeren.
Aldus hangt Haerlem noch het Graaffelyk geweer
In 't midden van 't gesternt, tot onverwelkbaare eer.

Na dat die, wat al te ongelovige Oudheid-kender, de Schryvers opgenoemd heeft die dit gevoelen begunstigen, vervolgt hy: „ Maar
„ heden ziet men verder. De Historie moet haar bewys hebben of het
„ is een koud praatjen en een onnozel vertellingje. Wat is dat? ja
„ gewisselyk, gy word misleid, van die onbedachtelyk verwarren

„ en onder een mengen, het veroveren van het Syrisse Akon of Pto-
„ lemais, Ao. 1191; en het beleg van het Egyptisse Damiaten"; en dan noemd hy de Schryvers op die van dit gevoelen zyn, waar na hy vervolgt;

„ Evenwel is het spreukjen niet alleen over oud; maar word ook
„ van het gemeen te Haerlem, voor een vastgegronde waarheid aan-
„ genomen: ja, zo zeer, dat de Jongens jaarlyks, op den 1 Janua-
„ ry ter gedagtenis door de Stad Scheepjes plagten om te dragen." Gelyk hy de Schryvers, die zulks bevestigen, aantoond. Die oude gewoonte, die van onheuglyke tyden het aldaar in 't gebruik is geweest, is een grooter bewys voor de waarheid van de zaak als hy bevroed; en dewyl dit thans in onbruik is geraakt, zullen wy het zelven gedenken in de navolgende Prent.

Dezelve vertoond de groote Markt te Haerlem, en verscheide Jongens gaande in processie van het Stadhuis na de Kerk. Voor af gaat de Vaandrager waar in het nieuwe Wapen van de Stad, het Zwaard hangende tusschen de Starren word, verbeeld. De Jongeling, ter rechter hand van het eerste paar draagd het afbeeldzel van een soort van snaauwschip met een Zaag voor de boeg met door de wind styf gespannen zeilen. De tweede daar naast, draagd twee Kasteelen, in ieder hand een,

een, met een gespannen keeten, die aan ieder Kasteel vast is, alles gemeenlyk van bordpapier gemaakt volgens het model dat nog hedendaags in de groote Kerk te Haerlem hangd en aldaar gezien kan worden: Agter dit eerste paar, volgen verscheide anderen, dragende ieder een Riet, en daar boven op een diergelyk Scheepje, en in de linkerhand Palmtakken. In deeze order trokken zy rondom de markt, zingende Liederen op deeze Overwinning gemaakt.

Daar is nog heden ten daage een oud spreekwoord te Haerlem in 't gebruik, dat dit schynt te bevestigen; want willende te kennen geeven, dat een kind schoon, wel gemaakt is, en een mannelyke zwier heeft, is men gewoon te zeggen: *'t is een manneken om op een praauw te zetten*; zo dat de oude Haerlemsche Burgers, de door hunne voorvaderen behaalde glory, in twyfel hoorende trekken, zeer daar over geergerd zyn. Tot bevestiging zal ik alleen by brengen het getuigenis uit *Aubertus Meræus*, *Chronyke van de gedenkwaardige geschiedenissen der geheele wereld*, met de daar by gevoegde aantekening van *Scriverius*.

„ In 't jaar 1219, op de Nones van November, namen de Christenen *Damiaten* in, na een belegering van een jaar ende zeeven „ maanden, ende vingen daar binnen meer als dertig Duizend Saraten. *Zo schryfd den Yperschen Tydbeschryver, item het Chronicum „ Andreense ende andere. Nogtans den Abt van Urspergh verhaald de „ dingen onder de geschiedenissen van 't jaar* 1222 (*welk getal verkeerd „ is, ende moet mogelyk geschreven worden* 1219) *Hy beschryft ook on- „ der anderen, dat de Vriesen die van Keulen en andere Nederlanders*" (onder dezen, zegt Scriverius, betuigd Hadrianus Junius, hebben die van Haerlem den voornaamsten lof gewonnen) „ *in de gevegten ende werken, by Damiaten te maken haar zeer dapper gequeten hebben. P. S. In alle deeze* gevegten en werken (zeid Coenraad van „ Lichtenau) hebben haar de Keulenaars en Vriezen en anderen uit „ de Nederlanden zeer wakker en loffelyk gequeten, &c. Voeg hier „ by het geheele Boek van de Vriesche Historie des hoog-geleerden „ *Ubbonis Emmii*, die dezen tocht onder de Vriezen lof wydlustig „ verhaaldt. Dat te vooren ook gedaan heeft in zyn Vriesche Chro- „ nyk (nog ongedrukt). *Vorperius Thaborita in zyn* 3de *boek cap.* 18, „ *en eenige navolgende*. Beyde in deeze Historie volgende *Olivier van „ Santen*, Scholaster tot Keulen, daar na ook Bisschop van Sabine, „ die op dien tyd 't Kruyspreekte, en op de Kruysvaart zelfs geweest

„ is, alles voor zyn oogen ziende ende beschryvende. Deze *Olivier* „ (dewelke ook hier in gevolgd word van *Godefridus de Perisiis*, als „ t'enemaal het zelfde zeggende, dat hy te vooren hadde gezeid) „ noemt onder 't Heyr Leger de voornaamste, ende denwelken de „ overwinninge van Damiata meest toe te schryven is, *Teutonicos* „ *& Frisones*, Duitschen en de Vriesen. Duitschen te weten uit het „ Bisdom van Keulen. Keulenaars noemdze *Conradus à Lichtenau*, „ mitsgaders Vriesen ende andere uit Nederland: daar Haerlemmers „ onder gerekend mogen werden. Maar zy worden van niemant ge- „ noemd; nog van haar praktyk ende schepen met ysere scherp-by- „ tende sagen onder aan de kielen, ende van het wapen, dat zy van „ den Keizer (die op dien tyd was *Fredericus* de tweede van dien „ naam) ende van den Patriarch van Jerusalem (die op dien tyd was „ *Albert den* XI. *Patriarcha, te voren geweest Bisschop van Vercelles*) „ gekregen zouden hebben tot beloninge van haar vromigheid en „ maken zy geen gewag. Alleenlyk, (myns wetens) spreken daar of „ onze Chronyk-schryvers, zulks misschien van haare Voor-ouders „ gehoord hebbende. Die van Haerlem houden 't voor zeeker; en ik „ ook zo, want niemant tot nog toe haar van die eer heeft derven bero- „ ven. Al word by de schryvers de Vriesen den naam gegeeven. zo is „ te weeten, dat onder de Vriezen de Haerlemmers te tellen zyn: ge- „ vende zulks genoegzaam boven andere lidtekenen, (hier te lang om „ te verhalen) het gemeen zegwoord te kennen.

Staat te Haerlem op het sant/
Gy werpt een koe wel in Vrieslant.

„ Dus konnen de Haerlemmers, schuilende onder den naam van Vriezen, wel de Haven van de Nyle met geweld geopent, ende de „ Stad meest gewonnen hebben: 't zy met haare vroome assaulten, „ of anders met haar nieuw gepractiseerde Instrumenten op masten „ boven een schipbrugge gesteld, niet onder aan de kielen, daar de „ voornoemde Historie-schryvers niet een woordeken af vermanen, „ maar wel andere Instrumenten van toorens met valbruggen beschry- „ ven, op koggen getimmert, tot verwondering van de Italianen en „ andere Ingenieurs, die, deeze werken zagen. Lees naarstig de schry- „ vers boven aangewezen, gy zult zulks bevinden. Lees ook tot meer- „ der bevestiginge het 17de *Capittel van 't Batavien van Hadrianus* „ *Junius in Haerlem*. 't gene hy daar verhaald van der jonge jeugd ter

„ be-

„ bedryf op Nieuw-jaarsdag, verhaald ook *Snoyus*, maar een wei-
„ nig verschillende met deeze woorden: *Die van Haerlem doen deeze*
„ *Victorie van Damiaten, ook alle jaren, op den eersten January,*
„ *door haar kinderen in hare handen Palmtakken of yet desgelyks dra-*
„ *gende, vieren: of om datze de Victorie op dien dag, ('t welk niet*
„ *wel te geloven is, dewyl de Autheuren klaarlyk betuigen, dat die*
„ *Stad den 5 van November is ingenomen)* gekregen hebben: *of dat se*
„ *dien dag te Sandvoort ('t welk een dorp is by 't strand een myle van*
„ *Haerlem afgelegen) behouden wederom aangekomen zyn. Junii woor-*
„ *den luiden aldus: Op den eersten Januarii (ik en weet evenwel niet*
„ *of dat den regten dag of, wanneer dezen oorlogs vond in 't werk ge-*
„ *steld is geweest,) gaan de kinderen te Haerlem in processie en met stok-*
„ *jens daar scheepjens op staan met sagen onder de voorsteven, ende an-*
„ *dere beelden die deeze Victorie vertonen.*

Smids steld dit alles egter onder de beuselpraatjes, en neemt in tegendeel voor waarheid aan, dat Graaf *Willem den* Iste, zyn oom den Koning van Schotland overleden zynde, met veel volk daar na toe is gegaan, om zyn recht van erffenis met de degen te bekragtigen; maar dat *Lodewyk van Loon*, die kans open ziende, getracht had weder in Holland te komen, dog te vergeefs; want *Willem*, willende liever het zekere gerust bezitten, als gewapend het onzekere afwagten, had Schotland wederom verlaten, en deedt van Loon achterwaards deinzen, bezittende daar op in vreede, zyn met het zwaard gewonne Graafschap. Daar wy reets gezien hebben dat hy, niet om de kroon van Schotland te veroveren, maar om den Koning van Vrankryk by te staan, met denzelven na Engeland is getogen, gelyk *Meyerus in 't* 8ste *boek der Vlaamsche Chronyken* daar van zegt. „ In 't jaar 1216 voer Lode-
„ wyk (de oudsten zoon van Koning Philips, met een groot Heirleger
„ na Engeland, daar hy door den inlandschen tweedracht der Engel-
„ schen toe was verzogt en al Koning genoemt: alzo de Koning *Jan*
„ afgekeurd was om dat hy 't vermaard Ryk van Engeland tributaris
„ gemaakt hadde onder den Paus van Romen. Tot dezen tocht bragt
„ *Willem* Graaf van Holland, den Lodewyk, zesendertig man van
„ de Ridderschap te hulpe." en daar mede stappen wy hier af.

Graaf *Willem* van de kruisvaart na Huis gekeerd vond zyn land in een gewenschte vreede, het geen hy toen met verscheide voorrechten begiftigden, komende den 4 *February* 1222 te sterven. Hy wierd in 't Graafschap opgevolgt door zyn zoon, toen omtrent twaalf Jaren oud,

dragen leggende op matraſſen, en de hulp der Kerke tot hunne verloſſing met een jammerlyk gekerm verzoekende. Al de Geeſtelykheid borſt, op zoodanig een deerlyke vertoning in tranen uit, en de droefheid van het Volk over de moord van den Biſſchop wierd op nieuw gaande. Daar op beſloten zy allen den voornoemden *Wilbrandus* tot Biſſchop voor te ſtellen, als zynde een wakker en ſtoutmoedig *Prelaat*, die men oordeelde de regte Man te zyn om den moord te wreeken, en alle de zaken op een goeden voet te herſtellen; dog vermits hy van huys was, en het gezandſchap van Keizer *Frederik de* II^de in Italie bekleedde, wierden hem aanſtonds eenige Gezanten over het Alpiſche Gebergten nagezonden, om hem van die voorſtelling tot het Bisdom kenniſſe te geeven en teſſens den Eiſch van de Utrechtſe Kerke aan 't Hof van Rome voor te ſtellen, dewyl het door de Kerkelyke wetten verboden was twee Bisdommen te gelyk te bezitten, ja, van het eene Bisdom tot een ander, indien het tweede Vetter was, over te gaan.

De reeden die het Canonique Recht daar van geeft, is, dat een Herder en Leeraar aangemerkt word, als in een Geeſtelyk Huwelyk met zyn Kerk te zyn getreden; en dat het een ſoort van Overſpel zoude zyn een arme Maagd, gelyk Hieronimus zegt, te verlaten, om de omhelzing van een ryker Overſpeelſter te genieten. Het is om die reeden dat de Kerkvergadering van Nicea, niet alleen den Biſſchoppen, maar ook den Priſteren en Diaconen heeft verboden van de eenen Stad tot een ander over te gaan. Maar nergens word zo kragtig tegens zodanige verplaatzingen geſproken, als in een Synode van Capua, die, volgens het geeſtelyk wetboek der Afrikaanſche kerke, gehouden is geweeſt onder Paus *Syricius*: want aldaar word dit verplaatzen niet zagter gehandeld, en niet minder verfoeidt als het herwyden van een Prieſter, of het herdopen van een Chriſten Menſch. De quaal moet al eenigzints gemeen zyn geweeſt, want de Kerkvergadering van Nicea ſpreekt daar van, als van eene gewoonte die op zommige plaatzen was ingekropen. Die van Lardico zegt ook, dat deeze verderflyke gewoonte ten gronde moeſt uitgeroeid worden. De Arriaanſche Biſſchoppen, gelyk uit den Brief van Paus Julius te zien is, maakten hier geen zwarigheid van; en als ze ergens een aanzienlyker of vetter Bisdom koſten belopen, dan lieten zy haar eerſte Bruid maar zitten. Maar de rechtgelovigen moeten op zommige plaatzen ook niet al te zuiver in dit ſtuk geweeſt zyn: Want als *Gregorius van*

Na-

Nazianzen in een Synode van Constantinopolen beschuldigt wierd, dat hy ook een ander Bisdom gehad hebbende, op den Stoel van Constantinopolen was geklommen, (*carmina de vita sua*) heeft zig onder meer andere redenen, hier mede verdedigd, dat deeze Reegel in geen gebruik was.

Daar zyn evenwel redenen, die zodanig eene verplaatzing konnen goed en geoorloft maken: en men vind by *Theodoretus*, dat de Kerkvergadering van Nicea, die zulke verplaatzing verboden heeft, in de plaatze van Phylogonius Patriarch van Antiochie, die gedurende de vergadering gesturven was, heeft aangesteld den H. Eustatius Bisschop van Berraea. Verder heeft S. Leo zulke overlopers nog zwaarder gestraft als de Vaders van Nicea gedaan hadden; want de laatsten wilde, dat zo een Bisschop zyn tweede Bisdom zal hebben te verlaten, en tot zyn eersten weder te keeren: Maar *Leo* begeerd dat hy uit het tweede Bisdom zal gestoten worden, zonder tot het eerste te mogen wederkeeren. Hy spreekt evenwel niet tegen alle de Bisschoppen die van plaatzen veranderen: Maar hy heeft het alleenlyk op de zodanige gemunt, die uit begeerlykheid en eige beweeging na een ryker en aanzienlyker post komen te staan. Deeze verplaatzingen zyn langen tyd zeer hatelyk en byna ongehoord geweest in de Latynsche Kerke; en men zal niet ligt een voorbeeld van zulk eene verplaatzing vinden voor *Formosus*, de welke van Bisschop van Porto geworden is Paus van Rome. En dit is ook een van de voornaamste redenen geweest, om dewelke hy na zyn dood zo veel te lyden heeft gehad. Naderhand heeft dit kwaad; als of dyken en dammen nu doorgebroken waren; de gantsche Kerk, dog hier wat vroeger en daar wat later, beginnen te overstromen. Zelfs is 'er naauwelyks eenig Paus geweest, tusschen *Clemens de* II^de^ en *Gregorius de* VII^de^, of hy is uit een Bisschoplyke Stoel op den Pausselyken Troon geklommen, en *Gregorius den* VII^de^, die de oude tucht, zo veel als de tyden konden lyden, heeft zoeken te herstellen, is gansch niet haastig in dat verplaatzen gevallen, en ik geloof niet dat men meer als eenen Bisschop, te weten *Hugo van Die* zal vinden, die door hem tot een aanzienlyker Bisdom verheven is geweest. Hy heeft evenwel in de 13de Ordonnantie van zyn Dictatus, indien men dit voor zyn echte werk wil aanneemen, verklaard; dat de Roomschen Paus de macht heeft, van de Bisschoppen in een hoogen nood te verplaatzen.

Bonifacius de IX^de^, die alles voor geld te koop had, heeft ook

koophandel beginnen te dryven met deeze verplaatzingen. *Theodoricus à Niem* die in zyn dienst geweest is, en by de Geleerden voor een oprecht Schryver te boek staat, getuigd, dat hy om groote Somme gelds by een te schrapen zeer veele Aartsbisschoppen, Bisschoppen, Abten, en andere Prelaten, 't zy dat ze tegenwoordig in zyn Hof, 't zy dat ze afwezig waren, 't was hun lief of leed, en al wisten zy dikwils nergens van, onder deeze en geene voorgeevingen, heeft afgezet: En dat hy hen vervolgens, indien zy maar zo veel geld schoten als hy begeerden, tot andere Kerken heeft bevorderd. *Thomas Walsingham* (*ad an.* 1398) klaagd hetzelfde, en voegd 'er by, dat hy Johannes, Bisschop van Lyncoln, tegen zyn wil en dank heeft afgezet, en Bisschop van Chester gemaakt: Maar dat Johannes *liever* Monnik heeft willen worden en Monnik sterven, als op zo eene wyze Bisschop van Chester worden. Naderhand heeft *Johannes de* XXIIIste, ziende dat daar geld mede te winnen was, de gangen van *Bonifacius de* IXde beginnen te gaan: En in de Kerkvergaderingen van Constans wierd tegen hem ingebragt, dat hy veele Bisschoppen, zy wilden of zy wilden niet, heeft verplaatst, om de openstaande Kerken des te dierder te verkopen. En om zodanige misbruiken eens voor altyd uit te roeijen, hebben twee deftige Mannen, *Thomas à Villanova*, Aartsbisschop van Valence, en *Hieronimus Seripandus*, Aartsbisschop van Salerno, en Voorzitter in de Kerkvergaderingen van Trente, de eerste door Brieven, de tweede met eige stemme, zeer gearbeid om alle verplaatzingen van Bisschoppen *in de gemelde* Kerkvergaderingen te doen verbieden. Maar den tyd van een zo H. Tucht, zegt *Lupus*, was nog niet gekomen.

Het is dan een ontegensprekelyke zaak, dat men in de eerste Kerke, wanneer een blakende yver, Godsvrucht, nedrigheid en onbaatzugtigheid nog plaats had by de Herders en Leeraars, het als een zeer ergerlyke en onbetamelyke zaak wierd aangezien, den dienst van een arme en kleine Kerk te verlaten om tot een grooter en ryker over te gaan, zonder dat daar toe eene dringende nootzakelykheid was; maar na dat de Kerk, door Heerszucht en gierigheid tot verval geraakt was, wierd dit kwaad zeer gemeen. Hier over heb ik my zo breedvoerig uitgelaten om dat 'er, na de Hervorming, over deeze stoffe weinig of niets geschreven is, en het thans een zo gemeene zaak is geworden, van een armer en minder aanzienlyker standplaats over te gaan, dat by na niemant eenige zwarigheid daar over te maken,

zon-

zonder dat daar toe eenige blyk van een onvermydelyke nootzakelykheid is; dog wy laten het oordeel daar over aan alle verstandigen, hoe verre dit aan eene beroepene in de Protestantsche Kerk vry staat, als door de Hervorming tot de eerste gemoedelykheid wedergekeerd zynde.

Paus *Gregorius de* IXde, die den Bisschop *Wilbrandus* zeer wel kende, als een Man die zonder eigen belang was, maar veele hoedanigheden bezat die de Kerk van Utrecht noodig had, en dat die voorstelling zonder zyn weeten geschied was, ging daar over met de Kardinalen te raad, welke eenparig oordeelden, dat den dienst van de Kerke volstrekt vorderde, Bisschop *Wilbrandus*, van het bisdom van Paterborn te ontslaan, en, op het ernstig verzoek van het Kapittel, wierd hy aan de Kerk van Utrecht tot derzelver XXXVde Bisschop toegewezen, en met den Pausselyken Zeegen daar na toe gezonden.

Zo dra *Wilbrandus* in zyn Bisdom aangekomen en bevestigd was, heeft hy zyn eerste werk gemaakt, de Moordenaars van den Bisschop *Otto* te straffen. Ten dien einde verzamelde hy een groot Leger om daar mede tegen *Rudolph*, Kastelein van Koeverden, als de aanleider daar van op te trekken. Na dat hy het Kasteel, door het verslaan van een groot gedeelte der bezetting, tot de overgave had gedwongen, heeft hy den gemelden *Rudolph*, die hem te voet viel en om vergevinge bad, in genade aangenomen, hem tot straffe opleggende, het Kasteel te moeten overgeven, zyne Regeering in dat Landschap neder te leggen, een groote somme gelds te betalen, honderd Ruiters na Lyfland te zenden; op de plaats alwaar den Bisschop *Otto* verslagen en vermoord was, te stichten een Kapittel van 25 Kanonnikken en een Nonnen-Klooster van de Orden van *S. Benedictus*, dat naderhand *Aqua nigra*, of het zwarte water is genoemd. Want, zegt een geleerd Schryver, vermits de werken van boetvaardigheid, door de Kerkvergaderingen voor heen voorgeschreven, in deeze Eeuwe allengskens uit de mode geraakt waren, zo was het de manier geworden van de doodslagen en andere grove zonden en boeten, met eenige Soldaten tegen de ongelovigen te zenden, Kloosters en Abdyen te stichten en te begiftigen, de H. plaatzen te gaan bezoeken &c., waar van verscheide voorbeelden in die Eeuw by de Schryvers gevonden worden, waar door die Geestelyke gestichten aanmerkelyk vermeerderd maar de zeden niet verbeeterd zyn.

De genade die den Bisschop hem verleend had, was egter op die

voorwaarde geschied, dat alles verder aan de bestelling van drie Vriesche Abten zoude worden overgelaten; dog hy berouw daar van krygende wist het Kasteel van Koeverden door een Krygslist wederom in te neemen. Dit was een verbond-breuk en meinedigheid, waarom die van het Kasteel tegen hem opstonden, hem gevangen namen, hem uit zyn Kamer sleepten, een wreden dood aandeeden, en zyn lichaam op een rad zetten, niettegenstaande de Bisschop voor hem sprak. *Ubbo Emmius* verhaald dit geval nog wat anders: te weeten, dat hy in den Kerker wierd geworpen, dat hy daar wredelyk is gefolterd, en na dat hy een rond jaar gevangen had gezeten, met een van zyne bloedverwanten tot een wreeden doot is veroordeelt, wordende zyn lichaam tot meerder schande op een Rad gesteld; want dat was, in dien tyd de gewoonen straf tegen de verbond-brekers gestatueerd. Aldus wierd die zaak grondig onderzogt, en de boeren, die schuldig aan den moord van den Bisschop *Otto* bevonden waren, wierden alle doodgeslagen, zonder sexe of Ouderdom aan te zien.

Van zyne verrichtingen en togt na 't H. Land, wanneer hy nog Bisschop van Paterborn was, spreken wy niet; maar voegen 'er *by*, dat, niet lang voor zyn dood, de Drentenaars wederom voor Groningen gerukt, door de Stedevoogd *Egbertus* geslagen zynde, Bisschop *Wilbrandus* die gelegenheid waarnam om dat volk eens vooral te beteugelen. Hy deedt dan in Vriesland de verkregene Pauslyke aflaten, belovende ontslag van zonden aan allen die onder den Bisschop tegens de Drentenaars optrok, afkondigen, waar door *hy wel* haast een groot Leger op de been kreeg, waar mede hy Koeverden, dat de Drentenaars bezet hadden, veroverden, en de Stad met alle de Huizen die onder het Kasteel stonden wierden tot de grond toe afgebrand. Het volk van den Bisschop kreeg alhier niet alleen een grooten buit, maar was zo wreed, dat zy allen die in hunne handen vielen vermoorden, zonder de Vrouwen, de Kinderen nog zelf de Zuigelingen te ontzien; ook getuigen de Schryvers eenparig van hem, dat hy meer na een Soldaat als na een Bisschop geleek. Het Kasteel van Koeverden konde hy egter niet magtig worden, en zyn Leeger zeer gesmolten zynde, trok hy na Zwol te rug, alwaar hy ziek wierd, en den 26 July 1236 kwam te sterven. Zyn Lyk wierd na Utrecht gebragt, en in de S. Servaas Kerk, waar van hy de Stichter was begraven; want hy had de Nonnen uit Abstede daar na toe overgebragt.

Dog het word tyd tot Graaf *Floris* weder te keeren. Volgens *Ubbo Em-*

Emmius wierd *Floris*, in den jare 1230, van de Vriezen over het vlie met alle genegenheid gehuldigdt: maar alzo hy eenige nieuwigheden zogt intevoeren, voegd hy 'er by, viel hy wel haast in onrust by dat volk, en dorst nooit weder in Vriesland verschynen.

Vier jaren daar na, Ao. 1234, liet zig Graaf *Floris* met eene vloot van 300 Schepen vinden in de zo genoemde kruisvaart, door Paus *Gregorius de* IXde uitgeschreven tegen de Stadingers. Zeekere Menschen, in 't Sticht van Bremen, en daar omtrent wonende, welke men voor kettters hield, om dat zy het Pausselyk juk, het welk thans hoe langer zo zwaarder wierd, weigerden te dragen. *Floris* kweet zig in deezen tocht, gelyk hy in alle andere gelegenheden en ontmoetingen gedaan had, dapper, zo dat men wyd en zyd den mond vol had van de dapperheid en 't beleidt van Graaf *Floris*, als mede van zyne vaardigheid in de Steek-spelen, in welke hy zig zeer dikwyls, ook in vreemde landen liet vinden, en altoos den grootsten roem behaalde, dat eindelyk zyn onheil en ondergang veroorzaakten.

De Gravinne van Clermont, eene jonge, schone en kloekmoedige Vrouwe, zo veel roems van hem hebbende horen verhalen, ruste niet voor dat de Graaf haar Gemaal een Steekspel aanregte, niet twyfelende, of de Graaf van Holland zou daar ook verschynen. Dit verzoek der Gravinne wierd toegestaan; het Steekspel uit geschreven, en de Graaf van Holland verscheen daar by gelyk de Gravinne van Clermont verwagt hadden; op den gestelden dag, nevens een groot getal van de voornaamste Duitsche en Fransche Edelen en Ridders.

Graaf *Floris* wierd, ten teken van zyne beroemde dapperheid, tot Hoofd der Duitschers, en de Graaf van *Nyelle* tot hoofd der Franschen verkoren. De Gravinne van *Clermond* dit Ridderspel uit een Venster mede aanziende, en ongedurig om den beroemden Graaf *Floris* te kennen en te zien vegten, liet haren Generaal niet ongemoeid om haar Graaf *Floris* te toonen. Hy deedt dit, en de Gravinne prees toen de ongemeene welgemaaktheid en dapperheid van deezen Ridder met vry veel yver, het geen genoeg was om den Ouden Graaf minnenydig te maken, die dwaas genoeg was van dit voor een hoon aan te zien die hy op Graaf *Floris* wilde wreken. Hy deedt zig ten dien einde wapenen, en te Paard geklommen zynde, vergezeld van eenige fransche Ridders, en de Graaf van *Nyelle*, omringden zy Graaf *Floris*, die nergens van wist, en daarom op geen verraad bedagt was, en

egter waren zy trouweloos genoeg om dien dapperen Vorst, in 't gezigt van 't geheele Hof om 't leven te brengen. Maar dit kwam hem duur genoeg te staan, want *Diederik*, Grave van Kleef en Neef van den vermoorden *Floris*, dit ziende, verzamelde de Duitsche en Nederlandsche Ridders, en viel met de uiterste woede op den Graaf van *Clermont* en op de Franschen, die hem in de moord behulpzaam geweest waren, aan. *Clermont* wierd in den eersten aanval gedood: verscheide Franschen moesten hem daar in gezelschap houden, en al de overigen moesten door de vlucht hun leven redden.

Dit gebeurde op den 14 Kalender van *Augusti*, of 19 *July* 1235, of, volgens eenige Schryvers 1234. Het doode lichaam van den Graaf wierd uit Pikardie na Holland gevoerd, en door die Duitsche en Nederlandsche Ridders, welke zyn dood gewroken hadden begeleid, en met veel pracht te Rhynsburg ter aarde besteld. By zyne droevige Gemalinne *Machteld*, Dogter van den Hertog van Braband, had hy verwekt, *Willem*, zyn opvolger, *Floris*, *Adelheit*, *Margaretha* of *Machteld* waar mede wy dit Hoofdstuk eindigen.

II HOOFDSTUK.

Van den Staat deezer Landen, onder de Graven WILLEM DEN II^de^, *en* FLORIS DE V^de^, *&c.*

Graaf *Floris de* IV^de^, wierd in het Graafschap opgevolgd door zyn Zoon, *Willem de* II^de^, XVIII^de^ Graaf van Holland, Zeeland en Vriesland, die door *Scriverius* aldus spreekende word voorgesteld.

Alree droeg ik den staf van Batoos Ryk en Roomen,
En hadde kin en koon nog glad en ongebaard.
Tot recht en raed-vertrek heb ik den Haag genomen,
Op dat den twist geweerd, en vrede wierd bewaardt.
Ik heb in eenen slag de Vlamingen doen sneven,
En weder t' huis geschikt ontkleed en moedernaakt,
Dog liet, gelyk een Held, in 't Friesche veld het leven.
Wat zucht gy, vreemdeling? geen doot die zoeter smaakt.

Dog

Dog eer wy van hem mogen spreeken moeten wy zien wie tot Bisschop van Utrecht wierd verkoren, in de plaats van *Wilbrandus*, en de reden die ons daar toe nootzaakt zal zig van zelven ontdekken: *Otto de* II^de^ wierd met alle de stemmen der Kanonnikken tot XXXVI^ste^ Bisschop van Utrecht verkoren, zynde de Broeder van *Froris de* IV^de^, Zoon van *Willem den* I^ste^ en Oom van *Willem de* II^de^, Graven van Holland. Aldus was hy niet alleen van een Hoog-Edel Stamhuis, maar Edelmoedig en Rechtvaardig, bestierende het Bisdom met Wysheid, en zyne eigen goederen met veel overleg, hebbende het Bisdom van Utrecht, 't welk wegens de gedurige oorlogen, en menigvuldige watervloeden zeer diep in schulden stak, door zyn vernuft en naarstigheid, en zelfs met het verkopen van zyn Vaderlyk Erfdeel in een goeden staat hersteld.

Zo dra *Floris de* IV^de^ gestorven was, wordende opgevolgd door *Willem de* II^de^, die omtrent zes Jaren oud was, zynde te Leiden geboren op den 26 April 1228 en aldaar in de St. Pieters Kerk gedoopt, wierd Bisschop *Otto de* II^de^, deszelvs Oom, door de Staten des Lands tot zyn Voogd aangesteld. Het eerste dat hy, in die hoedanigheid deedt was de oproerige Drentenaars gewapender hand onder te brengen, veroverende Koeverden met al het omleggende Land, waar na hy den Graaf *Nyelle*, medeplichtig aan den moord van Graaf *Floris* dwong, ten zoen, een Kerk te stichten ter plaatze alwaar die moord gepleegd was; en dewyl Rhynland, door het stoppen van den Rhyn te Katwyk, veel van het water te lyden had, wierden 'er door zyn toedoen, Dyk-graven over Rhynland aangesteld, om opzigt over de bedykingen van Holland te hebben.

Het bedyken van Holland is een zaak die niet volkomen bekend is, en veel twist onder de Oudheid kenners heeft veroorzaakt, en *R. Sonoy* heeft alle mogelyke pogingen gedaan om aan te toonen dat Holland, in oude tyden nooit bedykt is geweest; en het zal mogelyk niet onaangenaam zyn ons wat nader daar over uittelaten.

Dit is ook, om meer anderen ongemoeid te laten, het gevoelen van *P. Nannius*, de welke meent dat *Holland in oude tyden niet anders is geweest als een ruime Zee boezem; daar de Zee ongestuit en onverhindert uit en in gelopen heeft, en vry spelens heeft gehad: dat 'er door de Noorde wind veel zavels op hoopen is gaan zitten: Het welk eerst tot een Oever, en met 'er tyd tot Zee duinen is op geschoten. Dat de*

Rhyn

Rhyn door deeze nieuwe hoogten als door een deel dyken gestuit zynde, rontom veel slyk en modder heeft opgeworpen; gelyk dog de groote Rivieren over al daar zy voor by stromen, een deel slyk van de kanten afspoelen, en na de Zeekant toe kruijen: En dat 'er eindelyk zo veel slyk en Aarde na toe gezakt is, dat alles tot een deel grasige en weiagtige Landeryen is aangegroeit.

Fraaije dromen voorwaar. Zo zou men dan konnen zeggen, dat gantsch Holland een aangewonnen land is: want de Rhyn, terwyle dat hem een vrye doortocht door de andere landschappen toe gelaten wierd, zou tot beloning, overal wat gekaapt, en het gestolene tot een fraai landschap gemaakt hebben. De Leezer moest hier den Heer *Jan van der Does* eens hooren aangaan tegen *Sonoy, Bokkenberk* en meer anderen (want *Nannius*, om dat hy anders een deftig man is, word nog wat verschoond) die zo onbedagt hebben durven schryven, dat Holland van Ouds langen tyd onbedykt is gebleven, en open heeft gelegen voor de onstuimige Zee.

Dat zulks waarlyk kan geschied zyn voor de aankomst der Katten, daar heeft hy zo veel niet tegen: En heeft geene redenen om dat voor of tegen te spreeken. Maar te zeggen, dat de Katten en Batavieren, voornamelyk, zedert dat ze met de Romeinen ommegang gekregen hebben, en hunne Bondgenoten zyn geworden, hun land zo onbezorgd, en zonder Dyken en Kaden hebben laten leggen, dat is by hem de lompste en plompste inbeelding die iemand in de Hersſenen zou konnen schieten. Dat Eiland, *het geen* zo Keizerlyke Paarden plagt aan te fokken, al waar de Romeinen een zo deftig wapenhuis gestigt, en daar zy zelf gewoond hebben: Dat zo geroemd is geweest als een van de allerbloeijenste Eilanden: Dat naderhand door de Saxen, die zekerlyk lang te vooren groote dyken aan de Elve opgeworpen hadden, bewoond is geweest; dat Eiland zou men zo onbewald en onbedykt gelaten hebben: En dat zouden niet alleen de Katten zelf, maar ook de Romeinen gedaan hebben: Die Romeinen zeg ik, die zo bedreven in het maken van dyken waren, en die de Rhyn en de Maze, na Hoog-Duitschland toe, met zo veele sloten en kaaijen of Kadyken bezet hadden, zoude dezelve Rivieren, daar zy in de Zee liepen, en daar hunne zorgvuldigheid het allermeest te passe kwam, onbezorgd en onbewald gelaten hebben, dat geenzints van die groote Landbestierders te vermoeden is.

Van den Staat deezer Landen, onder de Graven WILLEM DEN IIde, *en* FLORIS DE Vde, &c.

Daar op vervolgt de Heer *van der Does* aldus: En wat geeven alle die plaatzen, anders te kennen die in *Dyk* eindigen, en die zo menigvuldig in Holland en daar omtrent zyn. Dit gaat althans vast, dat de Hollanders al over meenige Eeuwen zeer ervaren zyn geweest in het maken van Dyken: want *Meyerus* verhaald, in 't 6de *boek zyner Jaarboeken*, dat de Hollanders, die zig meesterlyk op het Dyken verstonden, een groote streek lands in Vlaanderen, te weeten, van Damme tot Sluys toe, bedykt, en dat gantsche land, het geen onder Zee stond, droog gemaakt hebben. Hy voegd 'er by, dat de Hollanders, zo als die van Damme verhalen, de Stad Damme by die gelegenheid opgebouwd, en de opbouwers de naam van *Diedolf* gekregen hebben.

Diedolf is zo veel te zeggen die Die delver. Deeze toenaam van *Diedolf*, zegt hy, is nog lang in stand gebleeven. Dezelve *Douza* brengt nog veele voorbeelden by van Dyken en Kaden (in 't Latyn *Pontes Longi*) die door de Romeinen in verscheide Landschappen opgeworpen zyn. Zo dat het de onwaarschynlykste zaak van de Wereld is, dat zy Batavia alleen, zonder Dyken en Kaden zoude hebben laten leggen. Omtrent deeze Kaden of Kayen heb ik voor de Liefhebbers nog een woord uit denzelven Schryver aan te teekenen; te weeten, dat zy by de oude Latinisten, 't welk veele Liefhebbers van de Latynsche taal vreemd in de ooren zal klinken, ook *Caii* genoemd wierden, van het werkwoord *Caiare*, 't welk zo veel betekende als *Coërceren*, beteugelen, bedwingen. Dit bewyst hy uit oude woordenboeken. Maar hy gist, niet zonder reeden, dat de Latinisten, dit *Caiare* en *Caii*, van het Nederduitsche Naamwoord *Kaay* ontleend zullen hebben.

Dat Holland, van tyd tot tyd, beeter en meerder bedykt is geworden, is klaar, maar het is ook zeeker, dat 'er nooit zo volmaakt zorg voor gedragen is dan na het opregten van deeze Opzienders over de Dykagien, waar over Holland aan deezen Bisschop *Otto* verpligt is.

Inmiddels was 'er groote twist ontstaan tusschen den Keizer en Paus, wordende *Frederik de* IIde in den ban gedaan, waar aan die zig weinig scheen te stooren. Dit kon *Innocentius de* IVde niet verdragen, die, ten zeetel geklommen zynde, in 't Jaar 1245 een Kerkvergadering te

Lions uitschreef, waar op den Keizer gedagvaard wierd; dog deeze niet verschynende, bevestigde hy den Ban die door de voorige Paussen tegen hem uitgeblixemd was, waar op *Hendrik* Landgraaf van Thuringen door eenige Vorsten tot Roomsch Koning wierd verkoren. Deeze kort daar aan gestorven zynde, en *Frederik* zyn Zoon *Coenraad* mede door zyne aanhangers tot Roomsch Koning verklaard hebbende, zo wilde verscheide Vorsten, die van den Paus tot Keizer voorgesteld wierden, die waardigheid niet aanneemen; dog Graaf *Willem de* IIde van Holland, eene wonderbare dapperheid en voorzigtigheid van geest bezittende, nam die aanbieding aan, wordende, in den jare 1247, omtrent twintig jaren oud zynde, tot de waardigheid van Roomsch Koning verheven, wordende den 1 November van dat jaar te Aken gekroond. Na dat men agt dagen lang met gasteryen doorgebragt had, wierden hem door de Ryksvorsten toegewezen, *Otto de* IIIde, Bisschop van Utrecht zyn Oom, tot Kanselier, en *Lubbertus* Abt van Egmond tot Onder-Kanselier, en om de laatste nog meer te begunsten, stond de Paus aan hem, en aan alle de Abten van Egmond na hem toe, het gebruiken van den Myter, en alle de Bisschops-Cieraaden, neven nog eenige voorrechten.

Van daar vertrok hy met de Bisschoppen van Luyk en Utrecht, en een groot gevolg na Luyk, wordende door alle de Geestelyken in processie, als beschermer der Kerke, met groot gejuich van het volk ingehaald; dog dewyl hem gereed geld ontbrak, verpande hy de Stad Nymegen, voor 21000 marken zilver aan den Hertog van Gelder. Van Luyk vertrok hy na Keulen, alwaar hy, op drie Koningen dag, door *Albertus Magnus*, in het Klooster der Predikheren, op een Keizerlyke wyze wierd onthaalt.

Deeze gastery, daar veele Schryvers, als *Beka* de groote Chronyk van Nederland, Cuspinianus, Trithemius en meer anderen breed van opgegeeven, word door *Buchelius* voor een verdigtzel gehouden. Het komt my voor, dat hy groote reeden daar toe gehad heeft; dat 'er ten minste veel door de ligtgelovende Faam by gehangen is, en dat sommige Schryvers dit gantsche verhaal vry wat opgeschikt hebben, kan niet tegengesproken worden. Een onbekende Chronyk-Schryver, die by *Matheus* kan nagezien worden, en *J. Beka* weet deeze gastery zo smakelyk en vermakelyk voor te stellen, dat de nieuwsgierige Lezer wel een klein proefje daar van zal willen hebben.

Albertus, zeggen zy, heeft den Koning met zyne Hofstoet in een

Bo-

Bogaard geleidt, die vol geplant stond van keurige en overschone Bomen. De Tafel-Dienaars stonden aldaar gereed, en alles was by der hand, het geen tot een kostelyke maaltyd vereischt word; maar 't was op drie Koningen dag, en bygevolg in 't midden van de Winter, en het vroos dat het kraakte, en de aarde lag over al met sneeuw bedekt. De Hovelingen dat ziende, zeide tegen malkanderen; hoe! zal de Koning, op zo een koude plaats zyne maaltyd moeten houden. De Koning ging evenwel met alle de Heeren van zyn gevolg aanzitten; en zie, terwyl zy na de toebereide kost wagtede, is al het Ys en al de Sneeuw op een ogenblik gesmolten en alles ontdooit. Het begon al zyn best te Zomeren, de Zon begon te schynen dat het een lust was; het Gras schoot over al even weeldrig uit der Aarde; de Bomen stonden schielyk vol Bloessem, en de Bloessem veranderde wel haast in volwassene en eetbare Vruchten. De Wyngaard stond vol Druiven, daar kwamen allerhande slach van Vogelen aangevlogen, die altemaal zongen en kwinkeleerden, dat het een vermaak om te hooren was. Ja, de Zon stak zodanig, dat veele de Klederen moesten uittrekken, en zig onder de schaduwe der Boomen verbergen. De Dienaars dischten ondertusschen lustig op, en bragten allerhande gerechten en de kostelykste Spyzen van de Wereld op de Tafel. Eindelyk als 'er braaf gegeeten en gedronken was, en de Gasten opgerezen waren, is al die toestel, met de Dienaren, met de Vogelen en met de Bomen, met Vruchten, met alles als een droom verdwenen. Het was wederom zo vinnig koud als even te voren; en ieder een wist niet, hoe hy spoedig genoeg by het vuur zoude komen. Het is schier al te mooi om het niet te geloven. Een ander Schryver wil doen zien, dat dit maar een kunsje is geweest of dat dit alles door de Natuurkunde geschied is, zynde alles geschied in een zeer groote daar toe bereide Zaal, die een Tuin verbeelde; dog wy laten 'er de Leezer van oordeelen. Het is mogelyk vry aannemelyker, dat *Albertus*, by die gelegenheid, Koning *Willem* aangezet heeft om een Klooster van Predikheren te Utrecht te stichten, gelyk hy naderhand gedaan heeft, ten minsten is het zeeker dat deeze Vorst den grond daar toe gekogt en een goede somme gelds daar toe opgeschoten heeft; waarom ook het wapen van Koning *Willem* in de glazen pronkten.

In den Jare 1249, begon hem het gewigt der Keizerlyke Kroon reets zo zwaar te drukken dat hy, hebbende Keizerswaard een Jaar lang te vergeefs belegerd, een accoord met *Coenraad de* IV^{de}., zou

gemaakt hebben; te meer dewyl hy na Holland verlangde, in dien de Paus, door zyne opstokeryen, dit niet belet had: En om zyn aanhang nog meerder te versterken, bewerkte hy een Huwelyk tusschen Koning *Willem*, en *Elisabeth*, Dogter van den Hertog van Brunswyk, dat den 25 Januari 1251 met veel vreugde aldaar voltrokken wierd. Hier omtrent vind ik een aanmerkelyke zaak, by *Scriverius* aangetekend, waar aan niet te twyffelen is, dog dooreen Hedendaagsch Schryver agteloos voor by gegaan is; maar wy zullen het met zyne eige woorden voorstellen.

„ Elizabeth des Hertogen Dogter van Brunswyk. Deeze Hertog, „ was *Otto* genaamd, en was de eerste Hertog, daar zyne voorzaten „ Markgraven langen tyd geweest waren. Hy was niet alleen van „ Brunswyk, maar ook mede Hertog van Lunenburg, een magtig „ Vorst. Deeze Bruilofs-Feest ende Hoogheid van Koning *Willem* „ wierde gehouden te Brunswyk op de Burgt, daar *Hendrik de* „ *Leeuw* gezegt, in voortyden plach te woonen, in het jaar 1251 „ op S. Pauli bekeering dag. Dezelvige Nacht, als het Hof stille „ was, en een ieder sliep, is door onachtzaamheid van een *Diender*, „ wiens kaars in 't stroo geraakt was, brand op den Burgt ontstaan, „ alzo dat de Bruid en de Bruidegom daar naakt van kwamen. De „ Bruid, als beeter kennisse hebbende van de wegen, den Bruidegom by de hand leidende. Het Vuur was by de nieuw gehuuwden „ op haar slaap-kamer zo na gekomen, dat Koning *Willems* Kroon „ met andere haare gewaad, kostelyke Juwelen en *Kleinodien* ver„ branden. De Dienaar, die zyn licht kwalyk bewaard had, met „ nog twee Snyders, die in een Kamer de Klederen naaiden, zyn „ omgekomen en verbrand. Dit ongeval en droevige geschiedenis, „ op zo blyden tyd, verhaald *Albert van Staden*, in zyn Chronyk, „ in 't jaar 1251, en na hem meester *Hendrik Bunting* in zyn Brunswyksche Chronyk, in de Hoogduitsche taale in 't jaar 1584, tot „ Maagdenburg gedrukt. Ik heb 't zelfde hier willen verhalen, om „ dat ik zie, dat het onze Chronyk-Schryvers niet geweten hebben, „ of misschien daar niet op denkende, voorby zyn gegaan.

„ Deeze zyne Huisvrouwe *Elisabeth* stierf in 't jaar 1256, zeid de „ Chronyk. *Dynterus* 1260, *Beka* 1266, by deeze Vrouw, zeid „ ook de Chronyk, dat Koning *Willem* maar een Zoon, zyn Erf„ genaam en Successeur, met name *Floris*, geteeld heeft: Maar „ *Meyerus* noemd op 't jaar 1256, eene *Magteld*, des verslagene

„ Ko-

„ Koning *Willems* Dogter, ten Wyve beloofd aan eenen van de Zo-
„ nen van Graaf *Guyne* van Vlaanderen, in de Vredehandeling te
„ Brussel besloten, in 't Jaar 56 verschreven. *Cuspinianus* ook me-
„ de vermaand van eene Dogter *Beatrix* genaamd, dewelke getrouwd
„ zynde met Koning *Ferdinand* de IIIde &c" dog *Scriverius* bewyst in zyne aantekeningen, dat dit eene groote dwaling is.

Schoon de Paus alles deed om het gezag van Koning *Willem* in het Keizerryk staande te houden liep het zelve van tyd tot tyd, zo zeer te rug, om dat de Paus zyn beurs gesloten hield, dat hy zig genoodzaakt vond na Holland te keeren, alwaar hy de handen mede wel haast vol werk kreeg, met *zwarte Griet*, die wy nu wat nader moeten leeren kennen.

Margaretha, Gravinne van Vlaanderen en Henegouwen, jong-ste Dogter van *Balduin*, Grave van die Landschappen en van Namen, en naderhand Keizer van Constantinopolen. Zy was zeer jong wanneer zy in den jaare 1200 haar Vader verloor, werdende van haar oudste Zuster *Johanna*, in de Nederlandsche Provincien opgevolgd. Zy zelve wierd, aan het opzigt van *Burchard van Avernes* overgegeven, die haar zo verre wist te verleiden, dat zy by hem twee Zoonen, namelyk *Johannes* en *Balduin* ter wereld bragt. Hoewel de Staaden van Vlaanderen toestonden dat zy hem openlyk tot haar Gemaal aannam, kwam het egter kort daar na aan den dag, dat hy zich voorheen te Orleans, om eenige Geestelyke goederen te genieten, tot onderdeken had laten inwyen, en gevolglyk, na de Pausselyke Wetten, geenzints vermogt te trouwen. Dit bragt hem veel verdriet en eindelyk de dood aan.

In het jaar 1218, trouwde zy met *Willem*, Heer van Dompiere, en teelde by hem drie Zonen *Willem*, *Guida* en *Jan*, insgelyks eene Dogter *Maria*, die Abdisse van het Klooster Flinis wierd. In 't jaar 1241 verloor zy haaren Man, en in 't jaar 1244 haar oudste Zuster *Johanna*, waar op zy Erfgenaam wierd van de Graafschappen Vlaanderen, Namen en Henegouwen, vermits dezelve gene Kinderen nagelaten had. In den beginne van hare Regeering, wierd haar door den Keizer, den Koning van Vrankryk, en den Bisschop van Luyk veel overlast gedaan, hoewel zy zelve tot dezen bloedigen Oorlog veel aanleiding gegeeven had, vermits zy haar oudsten Zoon by *Burchard van Avesnes*, als een Zoon, in onecht geteeld, buiten haare gantsche Erffenissen sluiten wilde, en de andere kinderen alle echt ver-

klaar-

de. Dog eindelyk tot verdrag gekomen zynde, wierd bepaald, dat *Johannes van Avesnes* het Graafschap Henegouwen, *Willem van Dompierre*, het Graafschap Vlaanderen, en de overige kinderen ieder een gedeelte van het overschot zoude bezitten.

In 't jaar 1248, greep haar Zoon, *Johannes van Avesnes*, het land van Waas en het gebied van Aalst aan. Schoon zy nu al haar aanhitzers had, en zelve in 't Harnasch hare Krygsbenden gebood, wierd zy egter gedwongen, vermits haar Zoon door de Hollanders onderfteund wierd, voor 60000 Guldens een nieuw verdrag van hem te koopen. In 't jaar 1251, wierd te Trasignies op een Tournoispel, haar Zoon *Willem van Dompiere*, door zyne twee Broeders, *Johannes* en *Balduin van Avesnes*, of door hun toedoen gedood. Zy liet hem met groote droefheid te Marquette begraven, en had van hem geen nageflacht, schoon hy, zedert den jare 1247 met *Beatrix*, Dogter van *Hendrik*, Hertog van Braband, Weduwe van *Hendrik* Landgraaf van Thuringen, was getrouwd geweeft.

In 't jaar 1252, kante zig de Henegouwers, op 't aanhitzen van *Johannes van Avesnes*, tegen de Vlaamsche beampten, die de Gravinne in de Kastelen en Steden aangesteld had, het welk zo verre ging, dat 'er 80 dooden, en de Wyven met afgesneden Neuzen en Ooren na haar toegezonden wierden. Hier op kwam 't in 't volgende jaar tot een Oorlog, waar in *Johannes van Avesnes*, door Keizer *Willem* en de Hollanders geholpen, zyne twee Broeders, *Guido* en *Jan van Dompiere*, gevangen kreeg. Vermits nu de Keizer, die haar geen Gravinne van Vlaanderen, maar altoos alleen *zwarte Griet* noemde, haar in 't naauw had, wilde hy hare Zoonen niet, als onder zeer harde voorwaarde loslaten; dierhalven nam zy haar toevlucht tot de Franschen. Hoewel de Koning van Vrankryk haar met een wakker Leger te hulpe kwam, wierd 'er egter niet veel uitgerecht, als dat die Hulpbenden, gelyk 't gemeenlyk gaat, haar land geheel uitputten. Maar wanneer in 't Jaar 1256, de Keizer *Willem* om 't leven raakte, verkreeg zy van de Hollanders, voor een groot Losgeld, de vryheid van hare twee Zoonen.

In 't jaar 1259 stierf de jongste van deeze twee, *Johannes*, en liet by zyne Gemalinne *Laura*, de Zuster van *Fredrik* Hertog van Lotheringen, twee Zoonen na, als *Johannes*, Heer van *Dompiere*, en *Soupuis*, en *Willem van Dompiere*, Heer van *S. Divier*. Twee jaren van te voren was haar Zoon van haar eerste Man, *Johannes van*

Aves-

Avesnes ook overleden, waar over zy zo verblyd was geweest als zy nu bedroefd wierd. In 't jaar 1262, nam zy de zaak op van haare bloedverwante *Bartha*, nagelatene Weduwe van *Balduin*, den tweeden Keizer van Constantinopel, tegen *Hendrik van Luxemburg*. Naderhand hielp zy ook *Karel van Anjou* toen hy tot Koning van Sicilie verklaard was. In 't jaar 1268 rechte zy in het gebied van Oudenburg twee Gerechts-banken op, als een te Sledingen en een Disseldonk, daar alle beledigingen met de *Pœna Talionis* gestraft zoude worden. In 't jaar 1274 eischte zy, gewapender hand, voldoening van de Engelschen, die haar, wegens eene aanzienlyke geleende somme gelds, goedwillig, geen betaling hadden willen doen. Eindelyk stierf zy te Gent in February 1279, in eene zeer hogen ouderdom.

Behalven de gebreken harer jeugd, en den haat tegen haare kinderen van 't eerste bedde, weet men weinig tot haar nadeel, in tegendeel roemd men haar, dat zy haare landschappen vermeerderd, haare onderdanen met veele voorrechten begunstigd, een groot getal Kerken, Kloosters, Gasthuizen, en andere diergelyke gebouwen van liefdaadigheid, gestigt, met groote kloekmoedigheid en dapperheid tot aan haar dood geregeerd, en eindelyk, door eene prachtige Hof-houding zig een byzonder aanzien verwurven heeft: Maar het word tyd, tot Graaf *Willem de* II^de^ van Holland, en Roomsch Koning weder te keeren.

Kort na 't eindigen der verschillen met de Gravinne van Vlaanderen, waar in *Willem* voornamelyk deel genomen had ter begunstiging van *Johannes van Avesnes*, getrouwd met zyne Zuster, en die hem zo getrouw in het veroveren van Aken had bygestaan, ging hy Bisschop *Otto de* III^de^ te Utrecht bezoeken, en na dat die hem treffelyk onthaald had, heeft hy den vrydom der Kerke en der Burgeren, in 't jaar 1252, bevestigd door een nieuwen brief, waar door hy hen, onder anderen, vergunt, dat ze niet buiten de Stad mogen gedagvaard worden. En om de gunst der Utrechtsche Burgery nog meerder te gewinnen, deedt hy zig onder de Burgers opschryven, waar om *Beka*. Koning *Willem* een Burger van Utrecht noemd, want de Inwoonders der Steden, zegt *Buchelius* over *Heda*, *wierden van ouds Burgers genoemd, als beschermers van de Burg of van het Kasteel, en naderhand ook van de Stad.* Dat Koning *Willem* waarlyk een Burger van Utrecht is geweest, blykt uit de Stads Registers, gelyk uit verscheide

scheide andere bewyzen kan aangetoond worden, dat veele Vorsten en Adelyke Persoonen, het zig tot een eer gereekend hebben Burgers van Utrecht, als de Moeder-Kerk van Nederland, genoemd te mogen worden.

Omtrent deezen tyd deedt Koning *Willem* een prachtig Paleis in 's Gravenhage bouwen, en verplaatste zyn Hof, dat te 's Gravezande was, daar na toe, als zynde gelegen in het midden van zyn gebied. Dog *Cornelus Aurelius* wil, in het tweede Boek van zyn Batavia, dat hy het Hof van Haerlem heeft overgebragt na 's Gravenhage. Dit willen ook eenige andere staande houden. Het schynd ook dat 'er te Haerlem een woonplaats der Graven, ja, een Hof van Koning *Willem* is geweest, waar over *Scriverius* in zyne Graven van Holland kan nagezien worden. Maar hy bekend, dat 'er ook zo een Hof heeft gestaan te 's Gravezande: En aldaar is nog een weg die de Hof-laan genoemd word; en ook een Akker die de naam van Hof-land, heeft behouden. Ik wil niet ontkennen dat hy ook een Paleis te Haerlem kan gehad hebben; vermits de meeste Schryvers, als de Hollandsche Chronyk, Berlandus, Bokkenberg &c. getuigen, dat hy zyn Hof van 's Gravezande na 's Gravenhage heeft overgebragt, en dat 's Gravezande, zo wel als 's Gravenhage, den naam daar van behouden heeft. Ik wil egter liever geloven dat zyn vaste woning, eigentlyk zyn Hof genoemd, te 's Gravezande zal geweest zyn; en dit des te meer, om dat de *H. Thaborita*, een oud Schryver, uitdrukkelyk getuigd, gelyk by den Heer *Matthæus* te lezen is. Dat de Keizer *Willem* het Recht-hof van 's Gravezande vervoerd heeft, na 's Gravenhage is een gewisse waarheid, als mede dat 'er eertyds een Hof te 's Gravezande geweest is, blykt uit een Brief van *Machtildis*, Koning *Willems* Moeder, alwaar duidelyk en uitdrukkelyk gewag word gemaakt van het Hof te 's Gravezande.

Dat Koning *Willem* zeer op de Rechtvaardigheid gesteld is geweest, blykt uit een geval, het geen men kwalyk doet van over te slaan. Wanneer de Kanonniken van St. Jan te Utrecht klaagden, dat zy, in een zeekere zaak, door Koning *Willem* benadeelt wierden, beval hy de Rechters de zaak te onderzoeken, en, zonder aanzien van persoonen recht te spreeken, dat die deeden, stellende den Koning in het ongelyk, die zig volkomen daar aan onderwierp, gelyk *Buchelius*, de bewyzen daar van bybrengt; en kort daar aan, namelyk den 4 April

1249, overleed Bisschop *Otto de* III^de^ wordende in den Dom by de andere *Ottoos* begraven; gelyk men dit Grafschrift, in 't Nederduitsch vertolkt, van hem vindt.

Als 't Stift met schulden was beladen,
Quam OTTO *'t zelve wel te stade,*
En heeft het alles afgedaan:
Hy ging daar toe zyn goed verkopen;
Des mogen wy met reeden hoopen,
Dat 't hem nu eeuwig wel zal gaan.

Na zyn dood wierd *Goeswinus* tot XXXVII^ste^ Bisschop van Utrecht verkoren, afstammende uit het Adelyk geslacht van de Heeren *van Amstel*. Men meent dat hy een Zoon is geweest van *Egidius*, Broeder van *Gysbrecht van Amstel de* II^de^. Hy was Proost van St. Jans, en schynt door de Kuiperyen van den gemelden Heer van Amstelland, en den Hertog van Gelderland, ten spyt van Koning *Willem*, die geen Vriend van het Huis van Amstel was; tot die hooge waardigheid verheven te zyn, het geen *Willem*, schoon met leedwezen, egter met stilzwygen aanzag.

Omtrent deezen tyd wierd Koning *Willem*, door den Paus verzogt van na Italie te komen, en tegen Kerstyd te Geneve te zyn, dewyl hy hem tot Keizer wilde kroonen; want de Paus zogt hem daar door aantemoedigen van zig wat meerder met de zaken van het Keizerryk te bemoeyen, en zyn tegenstrever zo veel rust niet te gunnen, dat geenzints met de Pausselyke belangen overeen kwam. Koning *Willem* by den Paus aldaar aangekomen zynde, schynt den Paus overreed te hebben van dit zo lang uittestellen, tot dat hy eerst eene reize na Duitschland had gedaan om de Vorsten van zyn aanhang te spreeken en te zien of zy bereid waren hem getrouw by te staan, het geen hy deed, wordende over al met betoning van veel genegenheid ontfangen. Het was op deeze reize dat hy bericht ontfing, dat men Bisschop *Goeswinus*, die wel een zagtzinnig en eenvoudig man was, maar bekwamer voor een Monnik dan een Bisschop, beschuldigde van plicht verzuim; dat hy zig weinig aan de Kerkelyke zaken gelegen liet leggen; dat hy, door laf heid en onachtzaamheid geen zorg droeg voor de zaken van het Gemenebest, en dat hy het Huis van Amstel, ten

nadeele van den Stoel in alles zogt te begunstigen.

Dat deeze party, tegen hem door de Vyanden van Amstel gesmeed, voorhad hem den voet te ligten, en dan een ander prelaat, van hunnen aanhang te doen verkiezen, is genoegzaam zeeker; als mede dat de Heer van Amstel, met zyne Vrienden al deedt wat mogelyk was om zyn Bloedverwant staande te houden, is mede ontwyffelbaar, als ook dat Koning *Willem*, uit haat tegens Amstel geen goed daar aan deedt; zo dat de Staatkunde hem deedt besluiten van, met den Legaat van den Paus en Aartsbisschop van Keulen zyne Vrienden, na Holland te gaan, onder voorwendzel van dien twist te beslissen, of liever om den Bisschop tot het uiterste te brengen.

Beka verzekerd ons ten minsten, dat 'er een vergadering van Geestelyken is beroepen, om het gedrag van den Bisschop te onderzoeken, en dat de Roomschen Koning *Willem*, de Kardinaal *Petrus Capucius*, en *Koenraad*, Aartsbisschop van Keulen daar by tegenwoordig is geweest; waar in men de laf hartige *Goeswinus* zo hard gevallen schynt te hebben, dat hy, om van die vervolgingen bevryd te worden, afstand van het Bisdom heeft gedaan. Hy wierd, als onbequaam tot de regeering zynde, by het woord gevat, waar mede alles van gedaante begon te veranderen.

Willem en den Bisschop van Keulen aldus hun oogwit bereikt hebbende, zo wilde de laatste hem eenig blyk van vriendschap geeven; en gelyk hy zyn Bloedverwand, *Hendrik van Vianden*, Aardsdiaken der Keulsche Kerke, reets voor heen graag tot Bisschop van Utrecht verkoren had gezien, zo stelde hy hem nu op nieuw daar toe voor, met aanbieding van *Goeswinus* dan in deszelvs plaats tot Aartsdiaken te Keulen te zullen aanstellen. Dat *Vianden* in zyn plaats tot Bisschop wierd verkoren is zeeker, en in de Registers van de Keulsche Kerk vind men aldus gewag van *Goeswinus* gemaakt, en dat hy aldaar gesturven is, schoon anderen zeggen, dat hy te Amsterdam door de Kennemers is omgebragt; ten minsten is het waarschynlyk, dat hy van het eedgespan, gesmeed om zyne afzetting te wreeken geweeten heeft, zo hy daar niet by geweest is. Dit was een eedgespan, dat teffens de uitroeijing van het Vorstelyk gezag in Holland schynd bedoeld te hebben; het geen naderhand zo veele rampen heeft voortgebragt, waarom wy het zelve alhier met eene prentverbeelding gedenken.

Het

Hetzelve verbeeld een kamer op het Slot te Amsteldam, alwaar *Gysbrecht van Amstel de* II[de], *Herman van Woerden*, en den Hertog van Gelderland, met uitgetogen Zwaarden, kruisselings over malkanderen leggende, zweeren het geleden ongelyk op Koning *Willem*, of de zynen, en den nieuwen Bisschop te zullen wreeken; daar by staat *Goeswinus*, in plecht gewaad, hebbende een Bybel open op beide zyne handen leggen, ter bevestiging van den eed.

Dit blykt genoeg, onder anderen uit het Batavia Sacra; zo dat *Henricus*, wierd verkoren tot XXXVIII[ste] Bisschop van Utrecht. Zyn geslacht-naam was *van Vianden*, zynde een Zoon van den Grave *van Vianden*. Aanstonds na zyne verkiezing te Utrecht gekomen zynde, heeft hy de Leenhuldiging van Koning *Willem*, als Keizer, door den ring en de herders-staf ontfangen; en op dezelve tyd begon het kwaad voornemen van de Heeren van Amstel en Woerden mede uitte breken, die zig gereed maakten, aan de eene kant, en Gelderland aan de andere kant, den Bisschop met oorlog te bestoken. Koning *Willem* vermaande die Heeren wel tot de Vrede, maar te vergeefs en de Bisschop van Keulen, nog te Utrecht zynde, spoorde zyn Bloedverwant tot een moedige wederstand aan, hem door de voorspraak van St. Maarten den zegen voorspellende.

Amstel en *Woerden* met hun Volk over Vreeland in het Sticht getrokken, naderden tot in het gezicht van Utrecht, terwyl de Bisschop de zyne in slagorden stelden, en op het sterk aanporren van den Bisschop van Keulen uittrok om zyne Vyanden slag te leveren. Op het eerste gerucht, dat *Amstel* en *Woerden* na Utrecht togen, spoede Koning *Willem* met eenig Volk, over Woerden mede daar na toe, om alle feitelykheid voor te komen of des noods den Bisschop by te staan, zo dat *Willem* de eene poort introk kort na dat de Bisschop de andere poort was uitgetrokken; en het vertrek van den Bisschop verstaande, stelde hy zig in staat om hem aanstonds te volgen, het gevegt voor te komen of hem daar in bytestaan. Koning *Willem* daar toe, aan de poort gekomen zynde, vond dezelve gesloten, en de sleutels daar van waren nergens te vinden. Ter zelver tyd ontstont 'er een groote beroerte onder de Ingezetenen, Wereldlyken en Geestelyken, Mannen en Vrouwen waren in beweging, door een vermoeden dat Koning *Willem* zig meester van de Stad maken en den Bisschop daar buiten houden wilde. Dit kwam deeze Vorst vreemd ter ooren, die niet veel moeite had den Bisschop van Keulen het tegendeel te doen zien, maar zy beiden moesten veel moeiten neemen eer zy de Burgers gerust konden stellen. Ondertusschen geraakten de twee Legers aan malkanderen, met dien uitslag, dat de Heeren van *Amstel* en *Woerden* de vlucht moesten neemen, en den Bisschop met veele gevangen na Utrecht te rug keerden. Die Heeren daar door in verlegenheid gebragt zynde, verzogten de Vrede, die hen, door de bemiddeling van Koning *Willem*, welke deeze binnelandsche beroerten mishaagde, door de Bisschop goedgunstig toegestaan wierd, nemende hem in genade aan.

Die Vrede wierd getroffen met uitsluiting van den Vorst van Gelderland, die de Bisschop voor den Stooker van die onlusten aanzag, en om dit te straffen viel hy in de Veluwe. De Gelderschen wierden mede geslagen en namen de vlucht, waar op het platte land geplunderd en gebrandschat wierd, keerende de Bisschop met een ongeloofelyke buit na Utrecht te rug, die besteed wierd tot het Stichten van een Slot te Vredeland, om het Stift Utrecht aan dien kant te dekken, en de Heeren van *Amstel* in toom te houden; maar het geen naderhand een groote twistappel wierd. Dit was een zeer prachtig en sterk gebouw, dat nog menigmalen zal voorkomen, waarom wy kortelyk uit de oudheid daar van iets aantekenen.

Het

Het zelve legt aan den rechter Oever van de neder-vecht, vier uuren gaans beneden de Stad Utrecht, en wierd oudtyds onder de Steden gerekend, zelfs vind men by *Buchelius* de af beelding van deszelfs oud zeegel. In een open Brief van *Fredrik Hendrik*, Prins van Oranje, word het nog een Stad genaamd. Het had dan Stads Rechten, maar behoorden onder de kleine of opene Steden, waar onder nog veele anderen, nu kleine Dorpen, bekend staan, als Bunschoten, dat eertyds grooter Rechten gehad heeft als Utrecht zelf; dan nog Baarn, 't Geyn en Eembruggen. Baarn is tot een Stad gemaakt en met groote voorrechten begiftigd, door *Zwederus van Kuilenburg*, waar van de nog ongedrukte brief door *Mattheus* word opgegeeven, en waar uit blykt dat dit Baarn al lang van te vooren een Stad was geweest. Het Geyn schynt van ouds magtiger te zyn geweest als Amesfoort; want als Amesfoort, in zeeker schattinge, tien ponden Utregts geld betaalden, moest 't Geyn 16 ponden daar in opbrengen.

In de Voorrechten welke Bisschop *Henricus*, aan de Burgery van Utrecht geschonken heeft, word ook van dit Slot te Vreeland, of Vredeland gewag gemaakt; want hy heeft aan Burgemeesteren en Schepenen van die Stad toegestaan alle de Huyzen, Kerken en andere gebouwen, die buiten de Stads-muuren gelegen waren, en daar de Stad eenig gevaar van te vreezen had, volgens hun goeddunken af te breeken. Ook heeft hy door een open brief bekend, en bekend gemaakt, dat de Burgers van Utrecht uit geen recht of gewoonte gehouden waren den Bisschop verder, als tot de Stads-muuren toe, te volgen of gezelschap te houden, ten ware dat ze hem vrywillig en van zelfs verder wilden volgen, en hy doet 'er uitdrukkelyk by, dat ze al van ouds in 't bezit van dit recht en van deeze gewoonte zyn geweest. Daar en boven heeft hy aan de Burgery van Utrecht, om haare getrouwe diensten, en aan de vreemde Koopluiden die te Utrecht zouden komen handelen, toegestaan; dat ze vry en onverhindert de Vecht op en neder zouden mogen varen, en belooft dat hy hen tegen alle geweld en allerhande quellingen, die hun op de Vecht mogten aangedaan worden, door het Slot Vredeland zou beschermen, en dat hy geene nieuwe tollen by Vredeland zoude invoeren.

Dit Slot, van gedaante vierkant, en op de vier hoeken met sterke toorens voorzien en met dubbelde Graften omringt begon men 1253 te bouwen, dog was 1260 nog niet geheel volmaakt, en na dat 'er veel over te doen was geweest, gelyk te zyner plaats zal aangetoond

wor-

worden, is het zelve 1529, door Keizer *Karel de* V^de^ afgebroken. Boven dien heeft Bisschop *Henricus*, Amesfoort tot een Stad verheven, nevens Oudewater, en die beiden Burgerlyke Wetten en eenige voorrechten gegeeven; en op het verzoek van zyne Nichte, de Huisvrouw van *Jan van Avesnes*, heeft hy aan het oude Gasthuis, anders genaamd het Heiligen-Geest-Gasthuis, groote voorregten geschonken, en Ao. 1263, aan de Kapelle van dat Gasthuis toegestaan de rechten van een Parochie-Kerk, en andere diergelyke stichtingen; dog daar in munt uit het vernieuwen van den Dom, niet alleen den Toren maar ook de Kerk, die van ouderdom dreigden in te storten. In deeze Kerk hangt nog een bord op het welk, met vermeillioen staat aangetekend, in wat jaaren dezelve Kerk gesticht en vernieuwd is geweest. De laatste Latynsche Verzen luiden aldus in het Nederduitsch.

Toen Graaf Wilhelmus 't Keizerryk
Beheerschte tegen Frederyk,
Begost Henricus eerst te stichten
En te vernieuwen deezen Dom,
Die al van hoogen ouderdom
Begon of scheen te willen zwichten.

Deezen Bisschop, die een wys Vorst en dapper Krygsman is geweest, stierf den 2 *Juny* 1267, en is te Utregt begraven, zyn Grafschrift is.

Hy heeft den nieuwen Dom gesticht,
En 't Slot van Vredeland doen bouwen,
Daar 's Vyands trotze magt voor zwicht,
Daar Maartens Stad op mag betrouwen.
Hy was goedaardig, vroom en recht,
Het onrecht kon nooit boven dryven:
Zyn hart was aan de deugd gehegt;
Dies zal zyn naam en faam beklyven.

Koning *Willem* en Grave van Holland, verlangde na Rome te trekken, om de Keizerlyke Kroning van den Paus te erlangen, dog ziende dat de oproerige Friezen maar na zyn vertrek wagte om op te staan, besloot dezelve alvorens te beteugelen; niet alleen op dat

dat zy hem niet zouden dwingen te rug te keeren maar ook overdenkende, zo hy die magteloze naburen en onderdanen niet wist te overwinnen, veel magtiger Vyanden zig niet aan hem zouden willen onderwerpen.

Om die oproerigen te temmen vergaderde hy, des Winters, een schoon Leger, waar mede hy na Alkmaar trok, en wagtende dat het by een kwam, ging hy zelf voor uit te paard gezeten zynde, en met weinig Personen, als verspieders, het Land der Friezen intrekkende; (wy volgen de woorden van *Procurator*) om te bezien hoe sterk het ys was, wederom gekomen vertoonde hy, dat het land wel toeganklyk was, en ligt van zeer weinig volk kon ingenomen worden, 't welk als een voorspelling van zynen dood is aangemerkt. Ondertusschen terwyl den tyd van den stryd genaakten, wierd zyn volk in twee hoopen verdeeld, om op verscheide plaatzen over te gaan.

Met den eene deedt de Koning zyn uiterste best om, voor anderen, op de plaats des gevegts te komen, niet weetende dat hem de dood, al van zyne geboorte aan, was nagaande. Als nu de Friezen, (*Wilhelmus procurator* noemd hen een verdoemden hoop), op een vlak veld, daar zy zig begeeven hadden, gezien wierden, liep de Koning, als die altoos bereit was zyn leven voor zyne Schapen te stellen, met een vollen ren na den Vyand toe, en viel alleen met zyn Paard door 't breekende ys in een modderige sloot, daar hy met der haast door de handen der Friezen jammerlyk vermoord wierd. De Edelen, van den anderen Krygshoop, verrigten hun voornemen na wil en wensch, en keerden wederom met juichende blydschap: Maar als zy het ongeluk des Konings vernamen, wierd hunne vreugd in rouw verwisseld, en hunne vrolykheid met veele tranen bevogtigd, dewyl zy met hem blyde en gemoedigt ten oorlog trokken, nu zouder hem moesten wederkeren, ja zelfs zyn doode Lichaam niet mogten mede voeren, 't welk van de Friezen in een zeer veragte plaats gelegt, daar langen tyd gehouden, en eindelyk in een gantsch vuile plaats begraven is.

Dit ongeluk gebeurde by Hogewoude, op den 28 January des jaars 1256, in den bloei van *Willems* jaren, als hebbende maar den Ouderdom van 27 jaren bereikt. *Melis Stoke* beschryfd deezen slag, en de treurige uitkomst van Koning *Willem*, in zyne Oude Rymtale omtrent op dezelve wyze als boven is verhaald. Maar hy zegt,

dat hy onbekend is verslagen, dog aan zyne Wapenen bekend geworden zynde, van de Friesen heimelyk is begraven: Daarbenevens, dewyl de Koning in het water vallende, niet geholpen wierd van de zynen, dat 'er over die zaak veel bedenkelykheid is gevallen, en gedagten, gelyk hy niet duister te kennen geeft, dat hy van de zynen wel mogt verraden zyn. „Zommige, (voegd 'er de Heer *Alkemade* by)" vermoeden, dat de Friezen door Koning *Coenraad*, Keizer *Fredriks* Zoon, opgestookt, en schandelyk „ tot die moord omgekogt zouden zyn, schoon het maar een enkele gissing is.

Floris de V^de^, volgde zyn vermoorden Vader op als XIX^de^ Graaf van Holland, Zeeland en Vriesland, oud omtrent zes maanden; die aldus spreekende word ingevoerd:

Waerom, Nakomeling, wilt gy my tweemaal moorden
Om eenerley vergryp? ach! eens is al genoeg.
Waerom en lust u niet veel eer met puyk van woorden
Te melden, hoe ik eer met Vries en Vlaming sloeg?
'K en wil myns Vaders graf u niet voor oogen leggen,
't Welk tuyge wezen zal van myn Godvruchte zeen;
Hier (hope ik) dat gy my om roemen zult, en zeggen:
De schelm die u verraad, die zal ook dit vertreen.

Uit hoofde van zyne jongheid wierd hem tot voogd, door de Edelen en Staten des Lands, gegeeven zyn Vaders Broeder *Floris*, die de vreede-handeling, welke met de Vlamingen aangevangen was, in dat zelve jaar 1256 te Brussel voltrok, waar van de voornaamste voorwaarden waren. Dat *Guido* en *Jan*, Zoonen der Gravinne van Vlaanderen, met de andere gevangenen, voor een zeekere somme gelds in vryheid zouden gesteld worden, tot welk Rantzoen, dat zeer groot was, die van Gent alleen, acht duizend Ryxdaalders moesten opbrengen. Verder wierd bepaald, dat *Floris*, Voogd van den jongen Graaf, of, by gebreken van dien, als zy nu huuwbaar zoude zyn, de jongen Graaf *Floris de* V^de^ zelf, zou trouwen met *Beatrix*, Dogter van Graaf *Guido* van Vlaanderen, mits geheel Zeeland mede tot huwlyks goed te leen ontfangende, waarover, tot dien tyd toe, dikmaals twist was ontstaan. Dat, by aldien het mogt gebeuren, dat geen van hen beiden de gemelde *Beatrix* ten Vrouwe nam, als dan een van *Guidoes* Zonen zou trou-

trouwen met *Matbeld*, Dogter van den verslagen Graaf *Willem de* IIde, Koning der Romeinen, Zuster van *Floris de* Vde, die dan Zeeland zoude mede krygen. Ook wierd (volgens het zeggen van *Meyerus*) door de Hollanders de Vrede, van Graaf *Floris de* IIIde met Graaf *Philips* van Vlaanderen gemaakt, bevestigd, voor zo verre de Zeeuwsche en den vrydom der Vlaamsche Kooplieden betrof; schoon het zeer onwaarschynlyk is: want het is niet te denken dat de Hollanders, nu overwinnaars zynde, voorwaarden zullen aangenomen hebben die zy, overwonnen zynde, niet wilden aannemen. Eindelyk wierden de gebannenen uit Vlaanderen en Henegouwen, den toegang in Holland ontzegt, en, in tegendeel, de gebannenen uit Holland, den toevlugt in Vlaanderen en Henegouwen ontzegt.

Twee jaren daar na, Ao. 1258, wierd 'er te Antwerpen een Tournoispel gehouden, waar op *Floris*, Oom en Voogd van den jongen Graaf van Holland, als zynde een dapper Ridder, mede verscheen, dog waar op hy doodelyk gewond wierd, en kort daar na den geest gaf, wordende zyn Lyk kort daar op na Middelburg in Zeeland gebragt en aldaar ter Aarde besteldt. Na die onverwachte dood, wierd de Regeering des lands en de Voogdy over den jongen *Floris*, door de Staten opgedragen aan *Hendrik*, Hertog van Braband Zoon van des jongen Graafs Oud-Oom; maar de Hollanders, de overdaad, onrechtvaardigheid en buitensporigheid zyner Hovelingen, die *Hendrik* niet begeerde te straffen; niet langer konnende nog willende verdragen, zo wierd hem de Voogdye en de Regeering des Lands wederom afgenomen, en hy uit het land gedreven, waar door die Regeering en Voogdye als van zelve kwam te vallen in handen van Vrouw *Adelheid*, Weduwe van *Jan van Avesnes*, en Moei van den jongen Graaf; dog dit wilde al mede niet gelukken; want het grootste gedeelte van de Staten des Lands weigerden onder eene Vrouwe te staan, en droegen het bestier des Lands, met de voogdy-schap, over den jongen Graaf op aan *Otto*, Graaf van Gelder, een Zoon van des onmondigen Graafs Oud-Moei; dog waar uit een binnenlandschen Oorlog ontstond. Vrouw *Adelheid* had de Zeeuwen op haar zyde, en de Hollanders hielden de zyde van *Otto*. Eindelyk kwam het tot een Veldslag waar in, ter weder zyden, veel Volk sneuvelden, schoon de party van *Ot-*

zo het veld behield, zo dat hy in de Voogdyschap bevestigd wierd, en de Regeering aanvaarde.

Otto, had nog zo veel in zyn eigen land te doen, dat hy de zaken van Holland niet na behooren konde waarneemen, zo dat hy het gezag in handen van eenige Edelen stelde, en wel in handen van zodanige Heeren die den jongen Graaf en zyn Huis weinig liefde toedroegen, dog Vrienden van den Vorst van Gelderland waren, gelyk wy gezien hebben dat dezelve een Eed-verbond met *Amstel en Woerden* had aangegaan. De Kennemers beminden in tegendeel den jongen Vorst, die zy ook altoos getrouwlyk ten dienst gestaan hebben; maar zig verbeeldende dat deeze Edelen, den jongen Prins van zyn gezag zogten te beroven, het Vorstelyk gezag in het Vaderland te vernietigen, om zelf een onbepaald gezag te voeren, en de Burgers en Landzaten onverhinderd te verdrukken, dewyl het verdelgen van de oude Constitutie van de Regeering des Lands, altoos met een oogwit geschied, om een onwettig en veel ondragglyker gezag in te voeren, zo konden zy zulks niet dulden, en besloten dit doen te wreeken.

De Kennemers, die de magtigsten en stoutste der Hollanders in dien tyd waren, spanden daar toe aan met de Waterlanders en Westfriezen, die met hen van een gevoelen en party waren. Zy vielen aanstonds op de Adelyke Sloten en Kastelen in Kennemerland aan, vindende de Edele bezitters daar van zig genootzaakt, om hun leven te redden, na Haerlem te vlugten en zig aldaar te versterken. Toen vielen zy in Amstelland, aldaar mede veele verwoestingen aanrechtende; dog eer wy voortgaan moeten wy zien, wie toen den Stoel tot Utrecht bekleede.

Na de dood van *Henricus*, wierd *Johannes van Nassouw* tot XXXIX^ste^ Bisschop van Utrecht verkoren. Wie eigentlyk zyn Vader is geweest kan men met geen zekerheid zeggen, maar wel dat hy de Vorsten van Gelderland, *Floris de* V^de^ Graaf van Holland, *Diederik* Graaf van Kleef, *Johannes* Heer van Kuyk, onder zyne bloedverwanten of aangetrouwde magten heeft gerekend. Hy was een eenvoudig en goedaardig maar onbedreven man, die nergens zorg voor droeg, en alles in 't wilt liet loopen, zo dat hy volstrekt onbekwaam tot de Regeering was.

De Kennemers, Waterlanders en Westfriezen, gelyk wy zagen, Amstelland verwoestende, zo bevond *Gysbrecht van Amstel* zig ten

ni-

uiterste daar door benaauwd, als geen magt hebbende om dien woedende, maar hoofdeloze meenigte te wederstaan, zo dat hy zyn toevlucht nam tot een Staatkundig veinzen, dat vergezeld ging met eene groote ongetrouwheid. Hy wist de Kennemers te doen geloven, dat hy al zo groot een Vyand van de Edelen was als zy, zig aanbiedende als Krygsvoogd hen te geleiden; en dewyl hy een dapper oorlogsman was, namen zy die aanbieding met vermaak aan.

Het kan wel zyn dat de heerszucht van *Gysbrecht van Amstel* mede veel deel daar aan gehad heeft, ziende de gelegenheid schoon, door het vernederen der andere Edelen, zyn macht te vergrooten, en zig zelf van het dreigende gevaar te verlossen. Het eerste dat men deedt, was, *Otto van Gelder*, de voogdyschap over den jongen Graaf te ontnemen, en de Regeering wederom aan Vrouw *Adelheit* op te dragen. Ook zogt hy, by die gelegenheid, zyn haat tegen het sticht den lossen teugel te vieren, te meer om daar door zyn land van dien tomelozen hoop te bevryden. Ten dien einde trok hy met dit Leger de vecht langs na Vreelandt, om dat slot te belegeren. Dit zig vry wel verweerende, en het Leger zyn onderhoud uit de Landen van Amstel moetende trekken, waar door het zelve veel schade leed, zo brak hy het beleg op, trekkende regelrecht na Utrecht. De Inwoonders 's morgens vroeg, zo een vreesselyk Leger rondom hunne Stad ziende leggen, zonder van Vyand of van een aanstaanden Oorlog gehoord te hebben zo hadden zy gene andere gedagten of het was een Leeger van Tartaren, die met een ongelooffelyke snelheid van 't eene Landschap na het andere vliegen.

Een van de Kennemers, die zyn woord wel wist te doen, had naauwelyks een woord tot de Utrechtenaars gesproken en hen gezeid, dat zy niet als Vyanden maar als Vrienden kwamen, en niet anders voorhadden als de Edelen, die de gemeente dog maar drukten en uitsopen, te verjagen, en hunne goederen aan den armen uittedeelen; de gemeente van Utrecht, meenende haar voordeel daar in te vinden, vielen de Belegeraars aanstonds toe, en toonde zig immers zo vinnig tegen den Adel als de Kennemers nog gedaan hadden. Den Adel wierd aanstonds, gewapender hand, ter Stad uitgedreven, en de oudste en aanzienlykste van ieder Ambacht, tot Schepenen en Burgemeesters aangesteld, om Recht te pleegen.

Daar op wierd 'er een vast verbond, en een eeuwige Vriend-

ſchap tuſſchen de Kennemers, de Utrechtenaars, de Amſtellanders, en de Burgery van Amesfoort geſloten. De Biſſchop meende de ballingen, door byſtand van den Graaf *van Gelder*, weder in de Stad te brengen: Maar de Kennemers, ſtout op hunne meenigten, en op het geſloten verbond, ſchaarden hun Leger in ſlag order, en wagten de Biſſchops-gezinden met geruſtheid af. Dog de Geldersman ziende zo een gruuwzaame magt van Volk, en ieder Kennemer even heet om handgemeen te worden, vond niet raadzaam met zyn kleine, hoewel beeter geoeffende manſchap, zo een ontelbare meenigte aan te taſten. Zo is dan de gemeente van Utrecht meeſter gebleven:

Dan, na verloop van twee Jaren, is *Zwader van Bozingene*, een dapper Ridder, met eenige Edelen, heimelyk, met Ladders over de Stads muren geklommen, heeft de nieuwe Magiſtraat in *Ballingſchap* gezonden, en alles op den ouden voet gebragt. Maar deeze nieuwe ballingen ruſtede ook niet voor dat zy wederom heimelyk in de Stad gekomen waren. Toen ging het voor goed op een vegten en moorden. De geheele Stad was niet als een bloedbad, ter tyd dat *Niçolaas Kats*, Krygs-overſte van den jongen *Graaf Floris*, met 500 Oorlogsknegten, den Adel te hulpe is gekomen: Hy hakte de poorten met byien op, ging een Vierſchaar midden in de Stad oprechten, en deed wel 14000 van de Belhamels ter Stad uitwyken.

Dit getal is voor *Buchelius* al vry wat te groot, want hy meent dat 'er, behalven den Adel en de Geeſtelykheid zo veel in de Stad niet waren die de Wapenen konden dragen. Dog het zal op 3 a 400 niet eens aankomen. Vorders heeft hy alles na zyn goeddunken beſchikt, en de ruſt zo veel hy kon herſteld. Evenwel is de Regeering en den Staat van het Gemenebeſt, zegt *Buchelius*, na deezen tyd, verandert, en het volk heeft 'er grooter deel in gekregen.

De jongen Graaf *Floris de* V^de^ in den jare 1270, omtrent vyftien Jaren oud geworden zynde, trouwde met *Beatrix* van Vlaanderen, volgens het gemaakte verdrag, en nam toen de regeering zelf in handen, zeſtien Jaren oud geworden zynde, en teffens een beſluit om den dood van zynen Vader Koning *Willem* te wreken.

Met dit oogwit trok hy, nu zeventien Jaren oud geworden zynde, met een magtig Leger tegen de Friezen op, en ſloeg zig in de gebrokene landen by Alkmaar needer. Alhier wierd hy met de Vriezen handgemeen, maar hy moeſt met een merkelyk verlies te rug wyken; dog hy gaf daarom den moed niet verloren, maar zig herſteld hebbende

de keerde hy met een nieuwen moed wederom, en viel hen zo onverschrokken op het lyf, dat hy eene volkome overwinning behaalde: Meer dan 800 Friezen lagen 'er dood op het slagveld, schoon Graaf *Floris* ook wel 500 Man verloren had, nevens veele Edelen en Ridders, het geen de oorzaak was dat hy na huis keerde zonder zyne overwinning, voor dit maal, te vervolgen: En te huis gekomen zynde liet hy zig, door Hertog *Jan* van Braband, volgens het gebruik van dien tyd, binnen 's Hertogenbosch, tot Ridder slaan.

Gedurende, of kort voor deezen oorlog, maakte *Johannes van Nassauw*, Bisschop van Utrecht, door zyne verspillingen, gebrek aan geld hebbende, een verdrag met *Gysbrecht van Amstel* en *Herman van Woerden*, waar by bedongen wierd, dat die twee Heeren, alles wat zy van den Bisschop bezaten, zouden wedergeven, nevens eene groote somme gelds boven dien, onder voorwaarde, dat hy het slot te Vreeland aan den eersten, en het slot te Montfoort aan den laatsten, by wyze van een onderpand zoude overgeven; dog die van Utrecht zagen dit vervreemden van die twee voorname sterktens, met veel ongenoegen aan, zo dat die Bisschop, na dien tyd, altoos in den haat van 't Volk is blyven steeken; dog daar van nader.

In den Jaare 1282 trof Utrecht, door de onvoorzigtigheid van zeeker Vrouwspersoon, een groot ongeluk, want zy haar Vuur niet wel bewaard hebbende, geraakte de Stad op St. Jorisdag zodanig in brand, dat een groot gedeelte daar van, benevens de kerken van S. Pieter, van S. Jan den Dooper, van de H. Maagd Maria, anders genaamd de Buurkerk, en die van S. Katharina afbrande, en dit ongeluk was nog des te grooter, om dat het geschieden onder een vadzigen Bisschop die geen wakkerheid genoeg bezat om dit te herstellen.

Dit vermeerderde nog het ongenoegen der burgeren die dagelyks meer en meer tegen den Bisschop begonden te schreeuwen, zodat eenigen, die in troepel water zogten te visschen, den jongen Graaf *Floris* voordroegen, dat hy die van Utrecht behoorden te hulpe te komen; en dat *Gysbrecht van Amstel* nevens *Herman van Woerden*, beschermd door Vrouw *Adelheid* en hare Vrienden, hen hadden met onrechtvaardigheid verdrukt, en een anders goederen in bezit hielden. Dit was van dit gevolg, dat de Graaf, *Adelheid* zyne Moeye, met hare Kinderen ten lande uitdreef; boven dien ontweldigde hy *van Amstel* het Slot van Vreeland, en Woerden het Slot van Montfoort, de zelve aan het Sticht wedergevende, en die Heeren dwingende in vrede

de met den Bisschop te leeven. Zy konden, voor dien tyd, niets daar tegen doen, maar zettede een zo felle wraakzucht daar over tegens den Graaf, dat zy dit besloten te wreeken, dat de eerste grondslag van hun naderhand bedrevene schendaad, is geweest.

Graaf *Floris* liet toen wederom zyn gedagten ernstig gaan om de Friezen 't onder te brengen en zyn Vaders dood te wreeken, ten welken einde hy zyn Leger grootelyks versterkten. Om met meerder veiligheid zyn oogwit te bereiken, herstelde hy het sterke Kasteel Wydenesse, omtrent een Myl van Hoorn afgelegen. Niet lang daar na behaalde hy, met bystand van de Kennemers, niet verre van daar, eene groote overwinning op de Friezen, en hy sloeg hen ten tweede maalen by Hoogwoude. Alle de Friezen, die in zyne handen vielen deedt hy, om zyns Vaders dood te wreken, ombrengen, behalven een oud Man, welke hem beloofde het Graf van zynen Vader, Koning *Willem*, door de Friezen verslagen, te zullen aanwyzen. Hy volbragt zyne beloften, ten minsten zo wees hy den Graaf, op een verhole plaats, eenige doodsbeenderen aan, met verzekering dat het die van zynen Vader waren, die daar uitgenomen, in een kist gedaan en na Middelburg gebragt, en aldaar met groote pracht, in het Klooster der Broeders van de Premonstreit orde wierden bygezet.

De Friezen wilden, niet tegenstaande alle deeze nederlagen, nog niet onder het juk buigen, tot dat zy door de rampen, veroorzaakt door twee afgryssely ke Watervloeden, daar toe genoodzaakt wierden. De eerste gebeurde, volgens de *Jaarboeken van Werum*, in het jaar 1285; de tweede, volgens *Ubbo Emmius*, op den 14 December des jaars 1287.

Door deeze Watervloeden, inzonderheid door de laatste, wierd geheel West-Friesland overstroomd, veele Huizen, Kerken, Kloosters en Torens om verre geworpen, en een ontelbare meenigte van Menschen en Beesten uit het leeven gerukt. Deeze gelegenheid, dat het land over al onder water stond, nam Graaf *Floris* waar, en beval Heer *Diederik van Brederode* een goed getal Schuiten en Schepen gereed te maken, en de voornaamsten van den Friezen Adel op te ligten, en als Gyzelaars na Holland te voeren. De Friezen, rontom in 't water besloten zittende, konden malkanderen niet te hulpe komen; zo dat *Brederode*, van het eene Dorp dat wat hoog lag, en waar na toe de Friezen gevlugt waren, na het and're vaarende, zo veel Gyzelaars bekwam als hem goeddagt.

Het

Van den Staat deezer Landen, onder de Graven WILLEM DEN IIde, *en* FLORIS DE Vde, *&c.*

Het Water vervolgens weggelopen en de gaten gestopt zynde, bouwde Graaf *Floris*, tot verzekering van het overwonnen Land, vier Kasteelen in West-friesland, te weeten te Medenblik, Emingenberg, Middelburg en Nieuwburg; en na de Friezen den Eed van getrouwheid aan hem afgelegt hadden, bevestigde hy hunne oude, en beschonk hen met verscheide nieuwe voorregten en vryheden, ten bewys dat hy hen geenzints begeerde te verdrukken. De Hollandsche Jaarboeken zeggen, dat hy toen met zyn Leeger over het Vlie trok, en de Stad Stavoren bemachtigde, wordende aldaar als Heer ingehuldigt. Men vind by *Winsemius* de Keuren en Handvesten welke Graaf *Floris*, in den jare 1282, by deeze gelegenheid aan Stavoren gegeeven heeft. In den Tour te Londen vertoond men nog hedendaags een brief, door *Floris de* Vde eigenhandig geschreven, in de Fransche Taal, in den jare 1282, aan *Eduard den* Iste, Koning van Engeland, hem bekend makende zyne overwinningen op de Friezen behaald, en het vinden van zyns Vaders beenderen: Ook maakten die twee Vorsten toen een verdrag, om *Margaretha* de Dogter van Graaf *Floris*, die nog zeer jong was, te doen trouwen, met *Alphonsus*, de Zoon van Koning *Eduard de* Iste, alles onder het goedvinden van de Staten des Lands; want *Floris* schynd bevreest te zyn geweest dat hem een Zoon zou ontbreeken: Maar kort daar aan bragt de Gravinne *Beatrix* hem een Zoon, Jonkheer *Jan* ter wereld; en in den jare 1284, wierd 'er een Contract gesloten om Jonkheer *Jan* te doen trouwen, met *Elisabeth*, Dogter van *Eduard den* Iste, maar die eenige Jaren daar aan stierf, *Margaretha* en *Alphonsus*, nog beide Kinderen zynde.

Wy hebben reets kortelyk iets van den haat der Edelen tegen Graaf *Floris* gezegt, die, het gezag van den Vorst in allen deelen zogten te besnoeijen. Dit meende Graaf *Floris* dat hem niet stond te dulden, zo dat hy besloot, de al te groote magt, die de Edelen, gedurende zyne minderjarigheid zig hadden aangematigd, te fnuyken. De Hollandschen en Zeeuwsche Edelen, hebbende de eerste *Diederik van Brederode* en de laatste, *Wolfert* en *Floris van Borsselen* tot hunne hoofden, dit voornemen van den Graaf bemerkende, verzogten *Guido*, Graaf van vlaanderen, in 't geheim, om bystand, het welk zy met

 wei-

weinig moeiten verkregen, dewyl die Graaf niet veilig oordeelde, den Hollandschen Graaf magtiger te laten worden, waar uit een Burgerlyken oorlog stond te ontstaan.

De Edelen, benevens den Graaf van Vlaanderen, spanden dan te zamen tegen den Graaf, hun opper-Heer, aan, met geen ander oogwit dan om hunne Heerszucht te voldoen; dog de Burgers en gemeene In- en Opgezetenen, die door de Edelen verdrukt en met trotschheid behandeld waren, beminden den Graaf, en waren verblyd, dat hunne verdrukkers vernederd stonden te worden, gelyk zy altyd in Nederland, het Vorstelyk gezag bevonden hadden te zyn, de beschermer van hunne voorrechten en vryheden tegen het verdrukkend geweld, en de onrechtvaardigheid der Grooten. De Edelen en Grooten bevreest geworden zynde verzonnen een list om hen op eene verraderlyke wyze van die bekommering te ontslaan. Zy vertoonde den Hertog *Jan* van Braband, de gevolgen die deeze oneenigheid stond te hebben, en dat zy zig graag met den Graaf zouden verzoenen. De goede Hertog nam de bemiddeling daar van op zig, en, na verscheide onderhandelingen, wierd 'er eene algemeene byeenkomst te Biervliet vast gesteld, waar na toe Graaf *Floris* zig begaf, zonder iets ergs te vermoeden: Maar hy was aldaar naauwelyks aangekomen, of Graaf *Guido* van Vlaanderen, deedt hem gevangen neemen, strydig met het Recht der Volkeren.

Graaf *Floris*, zo wel als de Burgers en Ingezetenen van Holland, verfoeiden die trouwloze daad, en dit veroorzaakte eene zo groote verbittering tegen de Edelen dat 'er naderhand geen verzoenen aan was. Hertog *Jan*, nam dit ook zeer kwalyk, en ruste niet voor dat Graaf *Floris* op vrye voeten was gesteld, onder beloften van een groot Losgeld aan den Graaf van Vlaanderen te zullen betalen, waar voor Hertog *Jan* van Braband borg bleef: Maar naauwelyks was Graaf *Floris* ontslagen of hy weigerde dien prys der verradery te betalen, welkers belofte hem door geweld was afgeperst, te meer, dewyl diergelyke afgeperste beloften, volgens het Roomsche Recht, niet verbindende zyn, gelyk 'er ook van de betaling ook nooit iets gekomen is.

Wolfert van Borsselen schynt de meeste schuld aan dit verraderlyk bedryf gehad te hebben, het geen de oorzaak was, waarom Graaf *Floris*, om hem en zyne aanhangers te straffen, met zyn Leger na Zeeland toog, wordende door het volk met open armen ontfangen, zo dat de Edelen om genade moesten smeken, die hen gegeeven wierd,

met uitzondering van *Wolfert van Borsselen*, die uit het Land moest vlugten, door welk voorbeeld de Hollandsche Edelen zig gedrongen gevoelden van zoet te moeten zyn, en alles in rust geraakten.

Graaf *Floris*, meenende nu niets te vreezen te hebben, deedt zyn best om de aanhoudende beroerte in Utrecht, door het afzetten van den Bisschop *Johannes van Nassouw* veroorzaakt, te stillen, dewyl hy in 't algemeen gehaat was geworden, om dat hy volgens *Heda* alles in 't wild liet loopen: De Kastelen en Grenzen van het Sticht, die zyne voorzaten wel verzorgt en van alles voorzien gehouden hadden, had hy geen zorg voor gedragen, en, gelyk wy zagen, de Sloten van Vreeland en Montfoort aan *Amstel* en *Woerden* verpand. Het Gemenebest, dat hy ryk en onbelast had gevonden, had hy niet alleen kaal en berooidt gemaakt, maar met groote schulden belast; zo dat het Sticht zig in een slegten staat bevond, en het volk wanhopig was geworden.

Gerardus Noviomagus getuigt ook dat hy, om zyne onwetenheid, geen bevestiging van den Paus had konnen verkrygen, schoon hy egter, in weerwil van den Paus, een en twintig jaren lang geregeert heeft. By zyn afzetting wierd hem nogtans, met het goedvinden van den Paus, duizend ponden tot een jaargeld toegelegt, (dit waren gemeene ponden Hollands, wordende geschat op 15 stuivers ieder pond, daar een goed Hollands of Koopmans pond 20 stuivers doet,) nogtans onder die voorwaarde, dat de te verkiezene Bisschop zulks goed vond, zo niet, dat hy dan het bisdom daar over niet lastig zou vallen, waar van hy eene acte moest teekenen die by *Bucbelius* te vinden is.

In deszelvs plaats wierd *Johannes de* II^de^, toegenaamd *Syrik*, tot XL^ste^ Bisschop van Utrecht verkoren; afstammende van de Lotteringse Graven van Syrik. Hy heeft alles, met bystand van Graaf *Floris*, in een veel beter order geschikt, tot dat hy in den jare 1296, uit kracht van de Pausselyke toelating, Bisschop van Toul is geworden; want hy word onder de kerkvoogden van Toul gesteld, agter *Probus*, wien hy in 't Jaar 1296 is opgevolgd, zynde gestorven in den Jare 1305. Het aanmerkelykste dat hy gedaan heeft, is het herstellen der kerkelyke tucht tegen de onkuisheid der priesteren en kerkelyke persoonen, dewyl dezelve toen grootelyks de overhand had genomen, dog waar van het vergeeven, gelyk van alle andere zonden, volgens zyn zeggen, aan den Bisschop stond, volgens het Latynsche Vers dat aan het volk voorgelezen en verklaard wierd, luidende in 't Duitsch:

Zoo wie een Maagd schoffeert, zo wie aan toverye
Of manslag schuldig is, of heiligschenderye,
Zoo wie bloedschande pleegt, of durft een Priester slaan,
Of zyn belofte breekt, aan Gode zelf gedaan:
Zoo wie uit helsche lust komt Sodomy te plegen,
Zoo wie by ongeluk zyn kind heeft doodgelegen:
Heeft iemant brant gesticht, of zyn geloof miszaakt,
Of laster tegen God bal-oorig uitgebraakt;
Heeft iemant niet geschroomt een valschen eed te zweeren,
Of zoekt een ketter tot de waare Kerk te keeren,
Die moet zig geeven aan by zynen kerk-Prelaat,
Aan wien 't vergeeven van all' die misdaden staat.

De rust in Neerland, ten minsten uiterlyk, hersteld zynde, zo maakte Graaf *Floris*, een verbond met den Koning van Engeland tegen dien van Frankryk, om de toeneemende magt van de laatste tegen te gaan; ook stak hy met een Leeger na Schotland over, als de naaste Erfgenaam van die kroon zynde, dewyl *Floris de* III^de^ met eene Schotse Princesse, gelyk wy gezien hebben, getrouwd was geweest; dog hoorende dat de Graaf van Vlaanderen, met de Hollandsche en Zeeuwsche Edelen, wederom iets kwaads in 't zin hadden, luisterde hy na een verdrag met dien Koning, staande zyn recht tot die Kroon voor een aanmerkelyke somme gelds af, waar op hy met zyn Leger te rug keerde.

Ondertusschen had *Guido*, Graaf van Vlaanderen, een groote Krygsmagt, zo te water als te lande by een gebragt, waar mede hy eene landing in Zeeland ondernam; dog Graaf *Floris* toeschietende, sloeg de Vlamingen, zo dat zy hals over kop na huys moesten keeren; hier mede niet vergenoegd zynde, viel hy met zyn Leger in Vlaanderen alles te vuur en te zwaard verwoestende. Hy teffens ondervindende, dat de Koning van Engeland, die in een verbond met den Graaf van Vlaanderen tegen Vrankryk stond, de Hollansche Edelen tegen hem opstookte, zo maakte hy een verbond met den Koning van Vrankryk, tegen Engeland en Vlaanderen om Graaf *Guido* in toom te houden. Dit nam de Koning van Engeland, en de Hollandsche Edelen zeer kwalyk als waar door hunne genome maatregelen geheel verbroken wierden: En om de Edelen nog meerder te vernederen en hun aanzien by het gemeen te benemen, verhief hy veertig ryke Land-

lie-

lieden tot Edelen en Ridders, onder voorgeeven dat den Adel, door de veelvuldige Oorlogen, te veel afgenomen en vermindert was.

Dit alles vleiden het gemeen, maar maakten de oude Edellieden, die reets, gelyk wy zagen, op hem gebeten waren, nog kwaadaardiger, en steunende op de bescherming van den Koning van Engeland, die zig zogt te wreeken, zo spanden zy te zamen om den Graaf die zogenaamde beledigingen betaald te zetten. De Hoofden van die misnoegde Edelen waren *Gerrit van Velzen*, *Herman van Woerden*, *Gysbrecht van Amstel*, *Jan van Heusden*; *Arent van Benscop*, *Gerard van Krajenhorst*, *Willem van Teilingen*, *Willem van Zanen* en *Herman van Kuik*. Dog de eerste drie waren de kwaadaardigsten, als wien de Graaf het Slot Vreeland afgenomen en hem gevangen gehouden had. Van *Woerden* had mede gevangen gezeten en in ballingschap moeten om zwerven, en *Gerrit van Velzen* was dorstende na wraak, om dat de Graaf toegestaan had dat zyn veroordeelde Neef, Heer *Jan*, te Leiden onthalst was geworden.

Ten opzigte van den laatste heeft men nog een andere grond van misnoegden naderhand daarby gevoegd; namelyk, dat Graaf *Floris*, de Dogter van *Herman van Woerden*, en Huisvrouw van *Gerrit van Velsen* verkragt zoude hebben, *Jan van Leiden*, *Reinier Snoy*, *Ubbo Emmius* en zelfs *Schotanus*, anders geachte Schryvers staan 'er voor in dat het waarheid is, en verhalen dit geval aldus:

Graaf *Floris* had een schone byzit, (want hy schynt in der daad een liefhebber der Vrouwen geweest te zyn) die gezegt word de Dogter van *Jan van Heusden* te zyn geweest. Haar moede geworden zynde, zo wilde hy haar aan *Gerrit van Velzen* uittrouwen; maar deeze zou daar op geantwoord hebben: *Ik begeer uw Hoer niet*, of, gelyk anderen verhalen; *Ik begeer uwe versletene Schoenen niet aan te trekken*; waar op hy in gramschap geantwoord had: *Eerlang zal Ik u egter myne Hoer tot een Wyf doen hebben*, of, volgens anderen: *Ik zweer u, gy zult geen Wyf hebben of zy zal myne Hoer zyn*. *Gerrit* floeg deeze woorden in den wind, en trouwde naderhand met de Dogter van *Herman van Woerden*. *Floris*, (meer om zyn woord gestand te doen, en *van Velzen* den aller gevoeligsten hoon, die men iemant aan kan doen, te doen smaken, gelyk eenigen daar onder *Barlandus* en de Ridder *Hooft* zyn, willen,) dan uit enkele wellust, verzendt *Velzen*, als zynde zyn Geheim-Schryver, buitens lands, ter verrichting van eenige zaken van gewigt, als wanneer Graaf *Floris* zig begaf na deszelfs

Slot

Slot Kronenburg, en aldaar zoude hy de Gemalinne van *Gerrit van Velzen*, met geweld, verkragt hebben. Die arme geschonde Vrouw zou haar Man in rouw en druk afgewagt, en by zyn wederkomst, hem het geval verhaald hebben; en om die schendaad te wreeken zouden de Eedelen dat eedverwantschap tegen Graaf *Floris* gesmeed hebben. Wie zou aan een zaak, die zo omstandig verhaald word, eenige twyffel durven slaan, te meer daar men Vondel, zyn *Gysbrecht van Amstel* aldus hoord spreeken.

Nicht Machtelt, docht me, stont voor myne ledekant,
Bedrukt, en in dien schyn, waar in zy by haar leven,
My dik haar hertewee te kennen plag te geeven,
Toen se in haar traanen smolt, en van gedult beroofd,
De handen deerlyk wrong, het hair trok uit haar hoofd,
De blanke borsten krabde en scheurde 't kleed aan flarden,
En sag begruist van stof, soo dat ik 't nau kon harden;
Noch hooren al 't gekerm, en jammerlyk misbaar,
Noch 't schelden op de Graaf, voor schelm, geweldenaar,
Verkrachter van een Vrouw, soo kuis, soo wel gebooren!
Helaas! sy quam my niet in die gestalt te vooren.

Hoor hoe de Ridder *Hoofd* haar doet jammeren.

Neen, neen! ik weet het wel. Wie dat wy komt te aanschouwen,
Dien schiet voort in gedacht: dits eene van de vrouwen,
Die 's Roomschen Konings soon... ô smart! ô droefheid! ach!
Graaf Floris; dat nu op den Koning Willem sag!
De schaamt, vol hartsweer, sou een vloed van tranen dringen,
Uit syn genadig oog en deese woorden wringen
Uit syn oprechte tong: Hoe ondiep schiet in 't bloed,
De deugd haar wortel! Soon, dan geen Soon naar 't gemoed,
Maar die my naar den vlees alleen bestaat, niet nader,
En, in het eerste deel verlochend uwen Vader!
Ik hiel een andre weg, toen 't vliegende gerucht,
Myn loffelyke naam uitbromde door de lucht,
So dat daar meê bekoord de grootste van der aarden,
My riepen om de Staf van 't Roomsse ryk te aanvaarden,
Men geef aan 't jeugdig bloed en top van staat, wat toe;
De ploeg is voor geen Spaans-genet gemaakt. maar hoe?

Ver-

Verkrachten! een gehuwde. een welgeboore Vrouwe.
Uit minnedulheid niet, maar om de rauwe smaak
Van een gulhartig woord, en dat een boel tot wraak.
Hoe zoud, gy Graaf, hier op uw Vader antwoord bieden?
Hoe anders dan met van syn aangesicht te vlieden.
Gelyk gy seker soud, ten sy gy, onberaên,
En eer- en schaamt gelyk ter aarde had gedaan,
Op d'ongelukkige Uir, die, bitter te vernuwen,
Den grond leid om all' myn elenden op te stuwen.
Wat is het sterffelyk geslacht ook swak en broos!

Wie zou denken dat een zaak zo omstandig, zo ernstig door achtbare mannen voorgesteld, een louter verdichtsel was; en wel een verdichtsel dat uit een eenvoudige oorzaak is voorgekomen, en dat diep wortel heeft geschoten, wyl men niet kan bevroeden dat Edellieden, zonder een diergelyk schreeuwend misdryf, uit enkelde wraak en heerszucht, tot een zo barbaarsche daad bekwaam zoude konnen zyn; en nogtans is hunne boosheid zo groot geweest, en dit verdichtzel in allen deelen valsch.

Van dit gevoelen zyn *Scriverius*, *Vossius*, *Buchelius*, en zeer veel andere Hollandsche Geleerden. De grond daar van is, om dat men dit geval alleen by jongere en latere Schryvers vind, zonder dat *Melis Stoke*, in zyn *Rym-Chronyk*, nog *Beka*, nog de *Hollandsche Chronyk*, nog eenig oud schryver iets van dit anders zo merkwaardig geval meld. Ten anderen zo heeft men de oorsprong van dit verdichtsel klaar ontdekt; en daar toe brengt men by, een merkwaardige plaats uit een ongedrukt *aanhangzel* tot de *Rym-Chronyk* van *Melis Stoke*, eertyds bezeten door de beroemde *Simon Schynvoet*, het geen men vergelykt uit een echte plaats van *Melis Stoke*, *bladz.* 122, waar in men iets diergelyks meent te leezen, schoon'er niets diergelyks staat. Dit zyn de woorden:

Doe (Graaf Floris) dus quam gevaren /
Voeren tegen hem t'eenre scharen
Die van Woerden ende van Amstel /
Gerard van Velsen de Moordenaer fel:
Daar quam Arent van Benscoop /
Gerard van Craijenhorst in den hoop /
Willem van Teylingen quam daer mede /
En Willem van Saenden ter selver stede.

Daer quam menigh man
Die ik genoemen niet en kan.
Als sie dus quamen te gemoet
Hebet hyse alre eerst gegroet/
En Harman van Woerden reet hem toe
Als hy hem wille hadde te vane/
En greep hem by den breydel saen:
U hooge sprongen zyn gedaen/
Gy en zult niet meer daer voor dryven/
Sprak hy/ Heer Meester ghy moet hier blyven
Onse gevangen/ is 't lief of leet
U segh u/ dat ick wel weet
Dat die Grave hielt overspel/
Want hy loegh/ dat weet ik wel.

„ Hier schynt hy (zegt *Scriverius*) zulks wel mede te brengen:
„ Maar de woorden en zin te recht verstaan, luiden voorwaar anders:
„ 't welk zo klaar als de heldere Zon blyken zal, indien maar het
„ laatste versken op een na, uitgedrukt werd, gelyk het van den
„ Autheur geschreven is: Met dien zal de knoop ontknoopt en alle
„ duisterheid en twyffel weg genomen werden. &c. Het woordeken
„ *overspel*, moet in 't midden van een gescheiden en in tween ver-
„ deelt worden; aldus *over spel*. Dit is door onverstand aan een ge-
„ raakt. Hier legt het ons. Nu wel aan Lezer verstaat den rechten
„ zin: ende zonder beroem gesproken, eer moet hebben de hand,
„ die u op den regten weg gebragt heeft. Hier word nu het rabat al-
„ dus verteld, is gezeid, dat Graaf *Floris*, ziende deeze Edel-
„ luiden dus tot hem in ryden, nog zig 't verraad niet eens in en beel-
„ de, of te agterdenken had, en niet min en dogt als op dien tyd ge-
„ vangen te worden, meinende, dat deeze zynen eigen volks aan-
„ val jokwys, en als een farsse, (een klucht) ingesteld was om te
„ lachen. Ik zegge, zeid de Autheur van de Rym-Chronyk, dat ik
„ wel weet, dat de Graaf *voor spel* hield, en daarom lachte. Want
„ *over spel* is zo veel als *voor spel*: Op verscheide plaatzen beduit *o-*
„ *ver*, by hem *voor*. Terstont in den beginne *Fol.* 2. daar hy verhaalt,
„ dat in 't jaar 994, Sinte Willebord de Vriezen of Neder Saxen
„ bekeerde, alzo hy haar nog op die tyd onder andere Afgoden Mer-
„ curius aangeboden werd, zeid hy:

Tot West Kappelen dat hy quam/
Daar hy aanbedende vernam
Mercurius over eenen God:

„ Daar

,, Daar zeid hy, dat Mercurius aangebeden werd *voor* een God.
,, Daar na in de Beschryvingen van Graaf *Diederik* d'eerste Graaf,
,, *Fol.* 4.

Doe men schreef acht hondert jaer /
Ende drie- en- tzestigh overwaar.

,, Dat is, *voorwaar*. Desgelyks gebruikt hy *overwaar* op meer
,, andere plaatzen. *Fol.* 23.

Hebben syne over-heeren gehuldt.

,, Dat is, zy hebben *voor Heeren* ende Graaf gehuld. Maar *Fol.* 13.

Maar die gene hielt over droom

,, Helpt ons heel uit den droom, en laat ons niet langer twyffelen,
,, of, het geen ik hier boven aangeteekend heb van *over spel*, (*voor*
,, *spel*) is den rechten zin &c. Even gelyk hier werd gezeid *hielt over*
,, *droom* (*hielt voor droom*) &c.

Maar het gemelde *Aanhangzel* meld deeze Vrouwen-kragt, met duidelyke woorden, aldus:

Al dede Gerrit van Velsen quaet /
Dat quam alleen bi sulcker daat /
Daar sijn Wyf was jammerlike beragt:
Daer toe dede de Grave sijn magt /
En nam u verde sijn goede Wyf:
Hi had se liever dan sijn lyf.
Daar na gelovet
Smeet hi met eene weer op 't hovet /
Dat hem de hude boven spleet.
Doe dochte Gheret ô dat leet /
Dat hem de Grave hadde gedaen /
En hem niet ten besten mochte vergaen /
Dat men de waerheit wil verstaen /
En redenen te redene mach gaen;
So wast [illegible] herte sere
Van eenen grooten landes Here.
Wat souder hier meer afgesproken /
Dat [illegible] gesprooken.

Dit bewyst nogtans niets, dewyl men weet, dat dit *Aanhangzel* meer dan twee honderd jaren daar na, wanneer dit sprookje voor waarheid was aangenomen, daar by gevoegd is; ook is het zeeker dat de Rym Kronyk-Schryver het alleen toeschryft aan de Nyd die zy tegen den Graaf hadde opgevat, gelyk hy zegt: *Fol.* 35.

De Grave Florens op die tydt
Dat meeste deel droegh hem nydt
Van den Heer van den Lande /
Sy en ontsagen hen niet der schande &c.

Het is dan klaar dat deeze Edelen een wrok tegen den Graaf hadden opgevat, en hem graag aan kant zagen. Met dit oogwit maakten *zy* te Kameryk een zamenzwering tegen hem, nemende een vast besluit hem op te ligten en gevangen aan den Koning van Engeland over te leveren; het geen op de volgende wyze ondernomen werdt.

Men kreeg den Graaf, onder voorwendzel van zeekere twist by te leggen tusschen de Heeren van *Amstel* en *Woerden*, en de stichtse Edelen, *van Zuilen* genaamd, uit zyn land en binnen Utrecht, alwaar hem, des morgens na de kerk gaande, volgens het verhaal van *Beka*, door eene Vrouwe, een briefje wierd in de hand gestoken, in het welke het verraad bedektelyk, wierd te kennen gegeeven: Namelyk, in het zelve stond de volgende woorden geschreven: „Koningskind, „ Edel Prinse, gedenk dat die geene, die de Psalm maakte, die pro-„ fiteerde en zeide aldus: *Die man myns Vredes, daar ik in hoopte*, „ *die myne spyze at, hevet groote vertredingen gemaakt op my. Ps.* „ 51. 10." Buiten twyffel is deeze oude Vrouwe iets van die samenzwering bekend geweest; maar de Graaf sloeg deeze waarschouwing in de wind, en was des middags met zyne Edelen en Ridders ongemeen vrolyk; ook deed men den Graaf alle bedenk*elyk vermaak aan*, om hem alle ergwaan, die hy uit het gemelde briefje, of anderzints, had konnen op vatten, te benemen.

Na de maaltyd ging de Graaf na zyn kamer om wat te slapen. De samengezwoornen maakten ondertusschen alles tot het volvoeren van den gemaakten aanslag gereedt, blyvende *Gysbrecht van Amstel* alleen by hem in de Stad. Dezelve maakte hem vervolgens wakker; en wetende, dat Graaf *Floris* een groot Liefhebber van de Jagt was, zeide hy tegen hem, dat 'er even buiten de Stad een koppel wilde vogels was neder gevallen; waar op dezelve terstond opreezen, met weinig gevolg, hebbende een sperwer op zyn hand, tot omtrent een halve Myl buiten Utrecht reed. Ter plaatze gekomen zynde, daar de samengezwoornen hem wilde hebben, kwam *Herman van Woerden*, *Gysbrecht van Amstel*, *Gerrit van Velsen*, *Arent van Benscop*, *Gerard van Crajenhorst*, *Willem van Teilingen*, *Willem van Zaanden* en nog eenige anderen, alle wel gewapend, en van veele benden gevolgt, na hem toe.

De

De Graaf had nog geen kwaad vermoeden, maar groete hen beleefdelyk; maar *Herman van Woerden* stak terstond zyn hand uit, en vatte den toom van des Graven Paard, zeggende met eene met een barsch gelaat: *Heer Meester, uwe hooge sprongen zyn gedaan; gy moet onzen gevangen zyn.* De Graaf, ziende dat het ernst was, greep na zyn degen, en wilde zig te weer stellen; maar *Gerrit van Velsen* dreigde hem den kop te zullen kloven, by aldien hy zig niet goedwillig overgaf, waar op zig de t'saamgezwoornen meester van hem maakten, en hem na het Huis te Kronenburg, by Loenen aan de Vecht, *van Velzen* toebehorende, en des nachts verder, in stilte, op het Slot van Muiden bragten, om van daar na Engeland overgevoerd te werden.

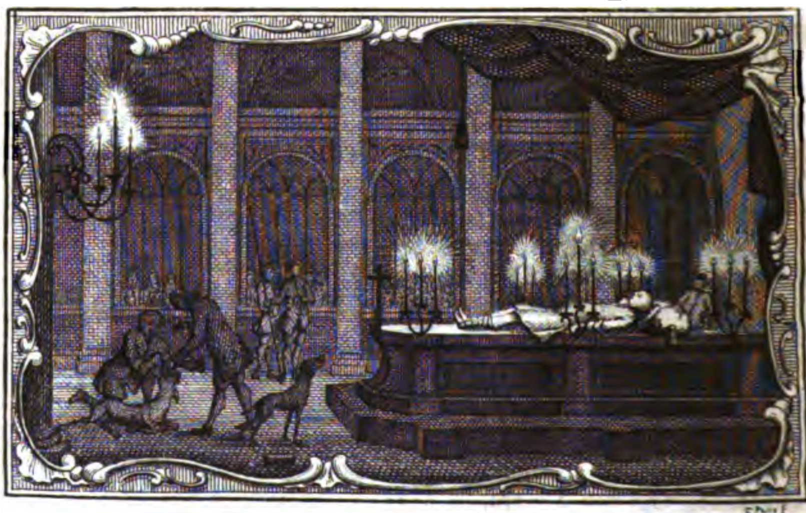
Een van zyne Dienaren, die zynen meester poogde te ontzetten, ontfing wel haast zo veele wonden, dat hy moest aflaten, en kort daar aan overleedt. Twee andere jonge Heeren, die den Graaf verzeld hadden, namen de vlucht, en kwamen met volle ren te Utrecht, daar zy deeze tyding terstond verbreiden. Het gemeene Volk had dezelve zo haast niet vernomen, of het kwam, het gantsche land door, op de been, om hunnen Heer en Graaf te verlossen. De Friezen, Waterlanders en Kennemers waren de eersten, zy vielen in hunne schuiten, en kwamen voor het Slot van Muiden.

De t'saamgezwoornen dit vernomen hebbende, verlieten het Slot, en voerden den Graaf, op een Paard gebonden, met zig, hebbende hem een graauwe rok aangedaan, en iets in den mond gestopt, om geen gerucht te konnen maken. Zy wierden onderweeg door die van Naarden ontmoet; om welke te ontgaan zy het met hunne Paarden ter zyde over eenige Sloten zetten: dog het Paard, op het welk Graaf *Floris* gebonden was, viel 'er in, en alzo de Verraders geen tyd hadden, om hem daar uit te trekken, viel *Gerrit van Velzen* op hem aan, en vermoorde hem met 21 wonden; waar na zy hunnen weg vervolgden.

Kort daar na kwam het Landvolk aan, en vonden den ongelukkigen Graaf nog eenigzints levendig, maar dezelve gaf, nog eenige woorden gesproken hebbende, den geest. Dit gebeurde op den 28 Juni des jaars 1296; dog in het dood boek van S. Pieters Kerk te Utrecht staat: *Op den 28 Mey in 't jaar 1296 is gedoodt de Doorluchtige Graaf van Holland, Myn Heer Floris, Zoon van den Roomschen Koning Willem*, maar men merkt dit in 't algemeen voor een schryffout aan.

Zyn dood lichaam wierd eerst op het Huis te Muiderberg gebragt, en van daar na Alkmaar vervoerd, alwaar het gebalzemd, het ingewand op het Choor in de groote Kerk begraven en het Lyk daar op gezet wierd; van waar zyn Zoon *Jan* het zelve, naderhand, na het Klooster van Rhynsburg liet overbrengen en aldaar by de Gravinne *Beatrix*, Gemalinne van *Floris de* V^de^ byzetten. Evenwel is daar na te Alkmaar in het gemelde Choor, eene kostelyke steene Tombe, ter gedachtenisse van deezen vermoorden Graaf gemaakt, die men aldaar nog tegenwoordig ziet.

Zeer aanmerkelyk is het geen de Rym-Chronyk, en verscheide andere Hollandsche Schryvers verhalen, van de getrouwheid van twee Jagt-honden van Graaf *Floris* ten teeken dat dezelve die der Menschen zomtyds te boven gaat. Die twee Jagthonden waren hem van een zyner Nichten vereerd, en hielden zig altyd digt by den Graaf die veel werk van deeze schoone beesten maakten. Zy waren by hem wanneer hy gevangen wierd; kwamen met hem op het Slot te Muiden, volgden hem na de plaats alwaar hy vermoord wierd; bleven by zyn dood lichaam; sprongen by het zelve in het Schip toen het na *Alkmaar* wierd overgevoerd, en bleven by het Lyk zonder te willen eeten of drinken:

Een zaak zo zeldsaam dat wy het zelve met eene prentverbeelding hebben willen gedenken. Alhier ziet men, in het Choor van de Groote

te Kerk te Alkmaar, het gebalzemde Lyk van Graaf *Floris*, omringd van brandende Waskaarsen, ten toon staan; op de voorgrond ziet men twee Jagt-honden; de eene keert zig van het voorgezette voedzel af, steekt de bek in de Lucht om te huilen: De andere legt reets van zwakheid tegen de grond; een Dienaar breekt het beest de bek open, terwyl een ander hem wat zoete melk in de keel giet om hem in 't leven te houden.

Deeze Graaf had by zyne Gemalinne *Beatrix* gewonnen, *Jan* zyn opvolger *Diederik*, *Floris*, *Willem*, en naderhand nog een *Floris*, na dat de eerste gesturven was; en zyne Dogters waren, *Beatrix*, *Macteld*, *Elisabeth* en *Margaretha* dog alle, uitgenome *Jan*, voor den Vader gesturven. Het sprookje dat men van de laatste verhaalt konnen wy niet geheel stilzwygende voor by gaan.

Margaretha, Gravinne van Henneberg zou te Loosduinen begraven zyn; en, voor de beeldstormery, heeft 'er aan de Noordzyde van die Kerk een bord gehangen, waar op het navolgende in de Latynsche taal geschreven stond: „ *Margaretha*, de Huisvrouw van „ *Herman*, Grave van Hennenberg, Dogter van *Floris de* IV^de^, „ Grave van Holland en Zeeland, Zuster van *Willem*, Roomsch „ Koning, en daar na Keizer, en van *Aleidt*, Gravinne van Henegouwe, wiens Oom van 's Vaders wege waar Bisschop van Utrecht. „ Haar Ooms Zoon van haars Moeders wege, was Hertog van Braband en Graaf van Thuringen. Deeze hooggeboorne Gravinne, „ omtrent 52 Jaren oud zynde, heeft op goede Vrydag, omtrent 9 „ Uuren, in den jaare 1276, 365 Kinderen gebaard, die alle te zamen, in twee kopere bekkens van *Guido*, Wy-Bisschop van Utrecht, gedoopt zyn, werdende de Knechtjens, zo veele als 'er „ waren, alle *Jan*, en de Meisjes alle *Elizabeth* genaemd, welke „ al te zamen ten zelven dage met de Moeder zyn gesturven, en hier „ te Loosduinen in de Kerk begraven; welke zake gebeurd is om „ zeekere arme Vrouwe, dewelke twee Kinderen van eener dragt op „ hare armen droeg, waar over de Gravinne verwondert zynde, „ zeide, dat zulks by een man niet konde geschieden, en haar versmadelyk weg wees: Weswegen die arme Vrouw, in haar gemoed „ ontroerd en ontsteld zynde, haar toen zo veele Kinderen van eener dragt toewenschten, als 'er dagen in een jaar komen, of gezeid worden, het welk tegen den loop van de Natuur, tot verbazing van elk een, geschied is; gelyk als zulks alhier tot eene eeu-

„ wi-

„ wige gedagtenisse van die zaak, uit de oude, zo met de hand ge-
„ schreevene als gedrukte Chronyken, kortelyk, ter needer gesteld
„ en vermeld is. De allergrootste God, moet om deeze zaak ge-
„ vreest, geëerd en geprezen worden, tot in alle eeuwigheid.
„ Amen."

Wy zullen ons daar mede niet ophouden, dewyl het uit de meenigvuldige tegenstrydigheden, die in dit verhaal voorkomen, blykt dat het een fabel is, zo dat wy overgaan tot Graaf *Jan de* Iste, XXste Graaf van Holland, Zeeland en Friesland, die aldus sprekende worden ingevoerd:

Na dat myns Vaders doot verhaast door moorders handen,
Al 't volk alom verbaast, ontroerd had en ontrust,
Word ik als Erfgenaam der Bataviersche landen,
Weer t'huyswaert aan ontboon van d' Albionsche kust.
Ik kome, en make flux den burger-twist te smooren
Door mynen trouwen raad, en breidel reys op reys
Den moedwil van den Fries. Nu vreemdeling laat hooren,
Waer (dunk u) geldt ik meer? in oorlog of in peys?

Hy, nog zeer jong en nog maar vyftien jaren oud zynde, bevond zig toen in Engeland, aan 't Hof van zynen aanstaanden Schoonvader, zynde verloofd aan *Elizabeth*, Dogter van Koning *Eduard*, die deeze zyne aanstaanden Schoonzoon in deszelfs plaats dagt te stellen. Verscheide Heeren stonden na de voogdyschappen en het bestier des Lands, dat aan de eene kant veel onrust verwekte, terwyl het volk voortging met het vervolgen der, Moorders van Graaf *Floris de* Vde, en terwyl de nieuwe Bisschop van Utrecht mede braaf zyn Rol daar onder speelde, dog wy moeten eerst zien wie hy was.

Zo dra *Johannes Syrik*, door het gezag van den Paus, het Utrechtsche Bisdom verlaten en tot den Stoel van Toul was overgegaan, wierd in zyn plaats *Wilhelmus de* IIde, bygenaamd *Bartholdus*, verkoren tot XLIde Bisschop, zynde hy gesproten uit den deftigsten Adel van Mechelen, want hy was de Zoon van *Walterus de* Vde, Heer van Mechelen en van *Maria de Auvergne* de Broeder van *Floris Berthoud*, en Oom van *Sophia*, die getrouwd is geweest met *Reinoldus de* Iste, eerste Hertog van Gelderland. Hy was proost van Loven: Een man door en door geleerd in de geestelyke en wereldlyke Rechten: dog eer wy tot zyne bedryven komen moeten wy kortelyk zien

wat

wat van de t'saamgezwoornen geworden is, en wel eerst van *Gerrit van Velzen*, dog daar toe moeten wy tot de moord van *Floris de* V^de^ te rug treden.

Het Landvolk, by den vermoorden Graaf gekomen zynde, kregen twee Dienaars gevangen, nog met het mishandelen van den Vorst bezig zynde, maar het geen zy aanstonds met den dood moesten bekopen; en *Velzen*, wiens Paard hem ontlopen was, zou het zelve Lot te beurt gevallen zyn, indien hy niet op het Paard van een deezer Dienaars was gesprongen, dog niet tydig genoeg of hy had reeds eene wonde ontfangen, neemende de Vlucht na Kronenburg, meenende altdaar veilig te zyn, met eenige van zyne aanhangers. *Herman van Woerden* vluchte buitens Lands; en *Gysbrecht van Amstel* wierd ook uit zyne bezittingen verdreven, neemende de wyk na Denemarken of Pruissen. Daar was nog een Vriend van die Moordenaar, waar van wy moeten spreeken, zynde *Wolferd van Borsselen*, een arglistig Man, die de huik na de wind hing, zoekende niets dan het bejagen van zyn eigen belang. In schyn was hy een vriend van den Graaf, terwyl hy de Edelen, onder de hand, tegen het Graaffelyk gezag opstookte, en dewyl hy zig bedekt hield, deedt hy, onder den schyn van Vriend, meer kwaad als of hy een openbaar Vyand was geweest; diergelyke pesten zyn altoos de oorzaken van 's Lands onheil geweest, dog hebben, ontdekt geworden zynde, ook altoos de wraak van 't Gemeen, moeten ondergaan. *Dirk*, *Graaf van Kleef*, had mede de t'zamengezwoornen begunstigd, en die twee waren geheel in de Engelsche belangen; en hadden mede goedgevonden, zo wel als Koning *Eduard*, den Grave *Floris de* V^de^, na Engeland over te voeren, en hem de Regeering aan zyn Zoon Jonker *Jan* te doen afstaan; maar den Graaf te vermoorden was nooit hun doelwit geweest, gelyk klaar genoeg blykt.

Ieder van deeze twee Heeren, zogten de Voogdye over den jongen Graaf, en de Regeering des Lands aan zig te trekken; maar de getrouwe Edelen, die het wel met den Vorst meenden, zogten die Voogdyschap aan *Jan van Avesnes*, Graaf van Henegouwen, als de naaste Bloedverwant zynde, op te dragen; die wierd sterk aangezet door *Jan van Arkel* en *Hendrik van den Lek*, ondersteund door de Stad Dordregt.

De Edelen en Staten of Gedeputeerden der Steden, den derden Dag na 't vermoorden van Graaf *Floris*, te Dordrecht by een gekomen zynde, gaven daar van kennisse aan den jongen Graaf *Jan*, en aan den Koning *Eduard*, verzoekende zyn Schoonzoon, met eenig Krygs-

volk ter zyner verzekering te doen overkomen; verder gaven zy van dit ongeval bericht aan den Keizer, aan den Aartsbisſchop van Keulen, en voor al aan *Jan*, Graaf van Henegouwen, aan wien zy de Voogdyſchap opdroegen. Deeze beloofde aanſtonds te zullen overkomen, zendende zyn Broeder *Guido* voor af, om inmiddels op alles order te zullen beramen.

Terwyl de Edelen met raadplegen bezig waren, hadden de Gemeintens uit de Steden en het platte land van Holland en Weſtfriesland, reets handen aan 't werk geſlagen, en waren voor het Slot Kronenburg gerukt om het zelve te belegeren. De Heer *van Zuilen* en *Gysbrecht van Yſſelſtein* voegden zig met eenig Volk by hen, gelyk ook deed *Loef van Kleef*, uit naam van zyn Broeder *Dirk*, Graaf *van Kleef*, uit Staatkunde, om daar door de gunſt van de Gemeinte te winnen, en door dat middel de voogdye over den jongen Graaf magtig te worden. Zyn aankomſt was zo aangenaam, dat men hem het Opper-bevel over dat beleg eerlang opdroeg: En zo dra *Guido van Henegouwen* mede in Holland was gekomen, begaf hy zig terſtond na het Leeger voor Kronenburg om dat beleg te helpen voortzetten. *Loef van Kleef* zag hem met een ſcheel oog aan, dog ontfing hem vriendelyk uit enkelde Staatkunde, zo dat het beleg yverig wierd voortgezet.

Velzen verdedigde zig, met zyne aanhangers, zeer dapper, en maakte vaſt ſtaat, dat *Wolferd van Borſſelen* en *Jan van Kuik*, hem zoude komen verloſſen: Maar de eerſte liet hem varen, als beſt met zyne doenmalige belangen over een ſtemmende. *Jan van Kuik* was getouwer, en begaf zig by Graaf *Dirk van Kleef*, hem de Voogdyſchap toe zeggende, uit naam der t'ſaamgezwoornen, zo hy de hand geliefde te leenen aan de verloſſing *van Velzen* en de zynen; dat toegeſtemd wierd. Hy gaf ten dien einde zes honderd Man aan *Jan van Kuik*, en een geheim bevel aan *Loef van Kleef* en het opper bevel over dat beleg aan *Jan van Kuik* over te laten. Met die manſchap kwam *van Kuik*, in 't verenigde Leger voor Kronenburg, onder voorgeven van de verbondenen daar in te zullen byſtaan, zo dat hy met opene armen ontfangen wierd, en van toen af aan maatigde hy zig het opperbevel aan, wordende door de *Graaf van Kleef* in perſoon gevolgd.

Guido van Henegouwen bemerkte wel haaſt, dat de Graaf *van Kleef* en de Heer *van Kuik* geen ander oogwit hadden dan, om *Gerrit van Velzen* en de andere medepligtigen te verloſſen, het geen aan 't gemeen bekend gemaakt zynde, het zelve in toorn tegen die Heeren ontſtak, zo dat Heer *Loef* zynen Broeder daar over ernſtelyk aanſprak,

dog

dog het geen weinig indruk op den Graaf *van Kleef* maakte, die zyn voornemen vervolgde, niet anders tot zyn oogwit ziende te geraken.

Kuik aan *Gerrit van Velzen* kennisse hebbende gegeeven van de maatregelen genomen om hem en zyne vrienden te verlossen, spoorde hem aan het Slot aan den Graaf *van Kleef* over te geven die hen gevangelyk na Kleef zoude zenden, wanneer het in zyn magt zoude staan hen te ontslaan, en nader maatregelen met hen te beramen. Zy gaven dan het Slot over, waar door *Gerrit van Velzen*, *Arent van Benskoop*, *Kostyn van Baternissen*, *Alewyn*, *Willem van Teilingen*, *Willem van Zaanden*, en nog verscheide anderen gevangen genomen wierden.

De Graaf *van Kleef* hield toen hooglyk staande, dat het bewaren der gevangenen hem toekwam, dog de Kennemers en Friezen, aan wien zyn geheim oogwit nu bekend geworden was, wilden dit niet dulden, en grepen de Wapenen op dreigende den dood aan wien het ook wezen mogt, die hen de Gravenmoorders dorst onthouden, zo dat de Graaf *van Kleef* alleen *Benskoop* en *Teilingen* met nog twee anderen behouden kon, die hy na Kleefland zond, maar *van Velzen* en *Zaanden*, nevens alle de overigen moest hy overgeven, zo dat *Velzen* zig deerlyk in zyne verwagting bedrogen vond. Deeze twee, als de schuldigsten van allen, wierden met zo veel woede aangetast als of men ze levendig wilden verslinden, schoon eenige Hoofden, die wat bezadigder waren, de woede van het Gemeen palen wisten te stellen, hen aantonende dat het best was den Vorsten Moorders gevangen na Dordrecht te zenden, alwaar de Staten vergaderd waren, om hen eene volkome belydenis van alles uit den hals te wringen, en hen dan, door den Beul, loon na werk te verschaffen, dat mogelyk op den raad van *Guido van Henegouwen*, goedgevonden wierd.

Door dit doen had den Graaf *van Kleef* zig verdagt by de Gemeente gemaakt, zo dat hy de Regeering en Voogdyschap, op eigen gezag willende aanvaarden, zulks met groot ongenoegen en murmureringe geschieden, hebbende *Guido van Henegouwen* geen magt genoeg om zig opentlyk daar tegen te kanten; maar gemerkt de liefde die het Gemeen hem toedroeg, besloot de Graaf *van Kleef* het bewind met hem te deelen. Ten dien einde maakten zy te zamen een verdrag, waar in vast gesteld wierd, dat *Guido* het bewind over Zuid-Holland hebben en zig te Geertruidenberg zou ophouden: De Graaf *van Kleef*, zou zyn verblyf in den Haag neemen, en al het overigen bestieren; dog hier uit ontstonden wel haast groote onenigheden, te meer dewyl dit, zonder toestemming der Staten geschied zynde, onwettig was, en

de Graaf *van Kleef*, door zyne slegten handel, en groote geldverspillingen ieder een tegen de borst was.

De zaken waren in dien staat wanneer Koning *Eduard* het besluit nam, om het trouwverbond tusschen Graaf *Jan de* I^de^, en zyne Dogter *Elizabeth* voortgang te doen hebben, geevende daar van kennisse aan de Hollandsche Edelen en afgezondenen der Steden, te Dordrecht vergaderd, dog in 't byzonder aan *Wolferd van Borsselen*, die alles deedt wat mogelyk was om de gunst van Engeland en den jongen Graaf te gewinnen, ten einde daar door de Regeering in handen te krygen, dewyl hem de heerszucht boven alles regeerden.

Ondertusschen kwam *Jan van Avesnes* Graaf van Henegouwen, te Dordrecht aan, om, met goedvinden der Staten, de Regeering des Lands te aanvaarden, en hy kreeg in 't korte aanhang genoeg om den Graaf *van Kleef* het Land te doen ruimen: Waar op 'er een groot gezandschap na Engeland wierd gezonden, om by den Trouw van den Graaf tegenwoordig te zyn en hem af te halen; dezelve wierd den 7 January 1297 voltrokken, dog tessens bleek dat Engeland voor had, deeze landen geheel afhangelyk van hem te maken.

Bisschop *Wilhelmus de* II^de^ van Utrecht, om zig geheel en al van de Graven van Holland te ontslaan, die de Utrechsche Bisschoppen te veel in ontzag hielden, had wel haast berouw dat hy *Gerrit van Velzen*, en zyne medepligtigen aan den moord van den Graaf, in het beleg van Kronenburg niet te hulp was gekomen, meende dat het voor de overkomst van Graaf *Jan* nog tyds genoeg was om die misslag te herstellen, schoon *van Velzen* gerabraakt, zyn lichaam op een rad gesteld, en zyne medeplichtigen een schandelyke dood aangedaan waren geworden, en men een verbond had gemaakt om alle, die deel aan dezen moord hadden, en hunne nakomelingen tot het zevende lid toe, te vuur en te zwaard te vervolgen.

De Westfriezen, gelyk in voorige tyden, tegen den Graaf te doen opstaan, scheen ook een ondoenlyke zaak te wezen, dewyl zy zo veel liefde voor Graaf *Floris de* V^de^, en drift om zyn dood te wreken getoond hadden; dog zy waren niet minder bygelovig in hunne Godsdienst, hebbende eene wonderlyke hoogachting voor de Pausselyke aflaten, bereid zynde alles te doen om dezelve te verdienen, en zig van den Hemel te verzekeren.

De Paussen hebben altoos veel voordeel van de aflaten getrokken, en waar van de minder Bisschoppen zig naderhand mede bedient hebben. Eerst wierden zy alleen gebruikt om de Vyanden des geloofs aan te tasten;

ten; dog hier door bevindende, dat dit een gereed middel was, om in korten tyd veel gelds, ter uitvoering van den oorlog, by een te krygen, zo hebben zy die naderhand, menigmaalen tegen andere vyanden in 't werk gesteld. Zy hadden maar te zeggen, dat hunne vyanden de kerk beledigden en verongelykten, dat zy ketters waren, wanneer het nooit aan driftige yveraars ontbrak, wiens gemoed over het begaan van zware zonden, wroegden, en verschrikt voor de Hel waren, en daar om bereid om alles te doen wat zy bekwaam meenden te zyn om zig van die wroegingen en vreeze te ontslaan.

Ja, de eersten Christen kerk, kende men geen ander middel om een zondaar te behouden, dan berouw en bekeering, daar na voegde men de geheime en openbare boetdoeningen daar by; dog de trotsheid en wellust zig daar aan niet willende onderwerpen, vond men het middel uit der aflaten, om alles met geld af te koopen, waar by koper en verkoper meer voordeel vonden. Eerst wierd de vollen aflaat van alle zonden, en van allen straffen der zonden, alleenlyk verleend aan de genen die zelfs ten kryg gingen, en hun leven in den Oorlog lieten, en men kan wel denken hoe dapper dat de menschen door zo eene hoope aangemoedigt, ten stryde zyn opgetrokken, als verzekerd zynde, zo zy in den Oorlog kwamen te sneuvelen, zy den Hemel zouden be-erven.

Paus *Urbanus de* II^de^, vergunde, in de Synode van Clermont, volle aflaat aan den geenen die in den Oorlog tegen de Sarazynen zouden sterven; dezelve gunst heeft Paus *Paschalis de* II^de^ verleent aan de Krygslieden; dewelke in den Oorlog tegen de Kerk van Kameryk, die 't met *Hendrik de* IV^de^ had gehouden, en nog bleef houden, dood zouden blyven. Als *Honorius de* II^de^ den oorlog tegen *Rogerius*, vorst der Noormannen, verklaarde, heeft hy ook een vollen aflaat afgekondigt voor de genen die hun leven by den oorlog zoude inschieten, zonder dat de Levenden daar deel aan hadden. *Eugenius de* III^de^ is de eerste geweest die den Levenden ook heeft willen bedenken, en aan alle de krygsluiden, die tegen de Sarazynen gingen stryden, en hunne zonden met een recht berouw gebiegt hadden, een vollen aflaat heeft toegestaan, schoon dat ze in 't leeven bleven: Maar om dien aflaat te winnen moest men gaan vegten, en de ongemakken van een langdurigen oorlog uitstaan; want een zodanigen oorlog uit te houden, kosten aan de Pauzen en Bisschoppen veel geld, waar om zy een ander middel verzonnen, om niet alleen krygsknegten zonder betaling ten oorlog te doen trekken, maar ook geld daar toe te verzamelen, door allen,

len, die te huis bleven, vollen aflaat toe te ſtaan, mits een zeekere Somme gelds daar voor betalende.

Biſſchop *Wilhelmus* beſloot zig van dit middel te bedienen om mede zyn oogwit tegen Holland te bereiken. Hy zond verſcheide priesters als zendelingen na de Weſtfriezen, die hen aantoonden, dat de verwarringen, na het vermoorden van Graaf *Floris de* Vde, in Holland ontſtaan, hen de ſchoonſte gelegenheid des Wereld aan de hand gaf om hunne vorige vryheid, waar op zy altoos zo zeer geſteld waren geweeſt, wederom te erlangen, door de Graaffelyke Sloten, om hen te beteugelen gebouwd, aan te taſten en te verdelgen, terwyl hy het zelve in Holland zoude doen, dewyl die Ketters de Kerk verongelykten en hare goederen zig hadden aangematigd. Dat alle, zo die in dezen kryg ſneuvelden, als die in 't leven bleven, of, te huis blyvende, de noodige gelden daar toe opſchoten, vollen aflaat zoude gewinnen, en volkomen ontſlag van zonden zouden verkrygen.

De bygelovige Weſtfriezen toonden zig aanſtonds gereed, en terwyl zy zig ten Oorlog bereiden, rukten de Biſſchop voor het Slot te Muiden met zyn Leger, doende het zelve met zo veel geweld beſtormen, dat *Dirk van Haerlem* zig moeſt overgeeven, en Muiden daar door wederom aan den Biſſchop kwam. De Landvoogd *Jan van Avesnes*, op die tyding, zyne magt by een getrokken hebbende, was reets in aantogt om het beleg op te ſlaan, wanneer hy de tyding ontfing dat Muiden zig overgegeven had.

Dit deed hem te rug trekken, te meer dewyl hy verſtond dat de Weſtfriezen opgeſtaan waren en het Slot te Wydenes belegerd hadden. *Boudewyn van Naaldwyk*, wierd wel haaſt gedwongen het over te geven, waar op dit Slot geſlegt wierd. Het zelve deeden zy met de Sloten Enigenburg en Nieuwendoorn, waar op zy het Kaſteel te Medenblik gingen belegeren, dog dit, door de dappere tegenweer van *Floris van Egmond*, niet magtig konnende worden, beſloten zy het uittehongeren.

Dat *Jan van Avesnes* het oppergebied geheel in handen had, was geenzints na de ſmaak, nog van den Koning van Engeland, nog van den Graaf van Vlaanderen, en was een ondudelyke zaak voor *Wolferd van Borſſelen*, die zelf daar na ſtond. Om hem den voet te ligten ſtookte hy niet alleen den Koning van Engeland, en door hem den Graaf *Jan*; tegen den Graaf van Henegouwen op, maar hy maakte een geheim verbond met den Graaf van Vlaanderen, onder beloſte van hem een gedeelte van Zeeland te zullen bezorgen, mits hy eene landing in die Provincie ondernam. Om die onderneming des te beeter

ter te doen gelukken, kwam hy in perzoon te Dordregt, de Ingezetenen wys makende, dat hy het voornemen van den Graaf van Vlaanderen, om een inval in het land te doen, had ontdekt, verzoekende eenige gewapende schuiten om de noodige voorzorg daar tegen te bezorgen, die hem aanstonds gegeeven wierden; welke magt hem, tegen de getrouwe Vrienden van den Graaf, in veiligheid stelde. Verder deed hy de Graaf van Vlaanderen in Zeeland landen, die Middelburg belegerde, wordende opentlyk, door *Wolferd van Borsselen* daar in bygestaan; dog de Graaf *van Henegouwen* dit hoorende, stak aanstonds na Walcheren met zyn Krygsmagt over, deedt het beleg van Middelburg opbreeken, en de Vlamingen te rug trekken.

Van daar trok hy na Westfriesland, de oproerigen het beleg van 't Kasteel van Medenblik doende opbreeken, wanneer hy tyding kreeg, dat Graaf *Jan de* Iste uit Engeland, niet in Holland gelyk men verwagt had, maar ter Veere, eene Stad en Heerlykheid aan *Wolferd van Borsselen* toebehorende, met eenige Engelsche Schepen en Hulpbenden, geland was, neemende, op den raad van zyn Schoonvader, de Koning van Engeland, opentlyk de party van *Wolferd van Borsselen*, die daar door de Voogdyschap magtig wierd, en *Jan van Avesnes* nootzaakte na Henegouwen te rug te keeren.

Het eerste dat Graaf *Jan de* Iste, ondernam, was het verzamelen van een groot Leger om de Westfriezen te beteugelen, het geen hem, na 't verbranden van Vroone gelukten, en de Bisschop, in Waterland getogen zynde, wierd geslagen en moest de vlucht nemen. *Wolferd van Borsselen*, maakte een zamenzwering met de Stichtsche Edelen tegen den Bisschop en namen hem gevangen, moetende hy een jaar lang gevangen blyven, wanneer hy losgelaten wierd, dewyl men geen andere beschuldiging tegen hem had weeten in te brengen, dan dat hy, als een groot en schrander Rechtsgeleerden zynde, alles na het Recht wilde afgedaan hebben, zonder de Staatkunde, in de Rechtspleging te willen toelaten; verder had hy getragt de Leenen, die eertyds tot de Bisschops-Stoel gehoord hadden, wederom daar aan te brengen. Men had hem wel, op vrye voeten gesteld, maar zonder hem egter binnen de Stad Utrecht te willen dulden, het geen hem zo onverduldig maakte dat hy na Rome trok, om het Bisschopsampt in handen van den Paus neder te leggen, dog die weigerde dit, hem verzendende na den Bisschop van Munster, die hem de behulpzame hand zoude bieden, om de weerspannigen reden te doen verstaan,

het

het geen de oorzaak van zyn dood wierd, gelyk wy zien zullen.

Wolferd van Borsselen, nu geheel meester van den Graaf *Jan* geworden zynde, begon al de Edelen, door onrechtvaardigheden en lasterlyke beschuldigingen, uit de Regeering te bonzen, en, met behulp van de Schout te Dordrecht, die Stad van hare voorrechten te beroven. Om zyne geweldadigheden te styven, hield hy den jongen Graaf zo veel als gevangen, hem over al met zig omvoerende; dit verbitterde het gemoed van Graaf *Jan* tegen hem, maar nog meer, toen hy ondervond dat *van Borsselen* geheim verstand met *van Amstel* en *Woerden* onderhield, in zo verre dat die twee vetraders, onder de Hollanders, in Vlaanderen verschenen, wanneer hy, Graaf *Jan*, in den Oorlog tusschen Vlaanderen en Vrankryk wist te wikkelen. Dit gezigt van die Moorders van zynen Vader, ging den jongen Graaf zodanig ter herte, dat hy de oogen ter aarde sloeg als zy voor hem dorsten verschynen. Dit alles maakte van *Borsselen* zo gehaat by het Volk in Holland, dat hy met den Graaf na Zeeland zogt te vlugten. Dit ontdekt zynde, deedt de verbittering zo hoog lopen, dat zyn eigen Schoonzoon, *Gerard van Voorne*, de stoutheid had van hem te zeggen, dat hy zyn Vyand zou worden indien hy zulks ondernam. *Wolferd*, begaf zig egter met den Graaf na Schiedam, om den zelven na Zeeland te vervoeren, buiten kennisse van de Gravinne, die hy in den Haag liet blyveu.

Die jonge Vorstinne, maakte daar over zodanig een alarm dat den gantschen Haag daar over op de been kwam, en men joeg *van Borsselen* met zo veel snelheid na, dat men hem gevangen nam en na *Delft* voerden, alwaar hy in 't zogenaamde Steenhuis wierd opgesloten, keerende den Graaf met blydschap na den Haag te rug, die zig niet verder met hem bemoeide. De Gemeinte te Delft, voor 't Steenhuis vergadert, riepen: *Levert ons den Landverrader of wy steeken het Steenhuis in den brand*, waar op hy uit de Deur gestoten, en met duizenden van wonden wel haast van 't leven berooft wierd. Die van Dordrecht dit hoorende, namen hunnen Baljuw gevangen en sloegen hem doodt.

De Graaf *van Henegouwen* keerde daar op na Holland te rug, en aanvaarde de Voogdyschap andermaal, wanneer hy de zaken wel haast tot rust bragt, zelfs de Westfriezen met Graaf *Jan* verzoenende. Daar op wierd hy, te Haerlem, onpasselyk aan de Koorts, niet zonder vermoeden van vergeeven te zyn, op den 10 November 1299, den geest geevende, zonder Lyferven na te laten; zo nam de eerste, of Vriesche stam der Hollandsche Graven een einde in Holland.

III.

III. HOOFDSTUK.

Van den toestand deezer Landen, onder de Graven uit het Huis van Henegouwen; namentlyk: JAN DE II^de^, WILLEM DE III^de^, *en* WILLEM DE IV^de^, *&c.*

ZO dra *Jan*, Grave van Henegouwen, de tyding ontfing, dat zyn Neef *Jan de* II^de^, Graaf van Holland overleden was, keerde hy na Holland te rug om het Graaffelyk bewind te aanvaarde, wordende in 't begin van de Maand December 1299 ingehuldigt.

Jan de II^de^, Graaf van Henegouwen, XXI^ste^ Graaf van Holland, Zeeland en Vriesland, word aldus spreekende ingevoerd.

Wie swicht 'er niet voor twee? nochtans vertrad ik beide
En Brabands overmoed en dy, verwaande Gui;
Die ruckende bey 't stael door heerschsucht uyt de scheyde,
Oock watker alle bey geroskamt wiert door my:
Dat kan nog binnen Delf de vlaming-straet doen blyken,
Dat tuygt noch 't mannen-pad door mannen-slagt vermaert,
Dat na de staetsucht ga, en snorck op winst van rycken:
Een, die syn land beschermt, is hooger glory waerd.

Aanstonds schonk hy de Heerlykheden Amstel en Woerden aan zyn Broeder *Guido*, Kannunnik te Kameryk, tot dat hy een Bisdom verkregen zou hebben. Boven dien zogt hy behoorlyk zorg te dragen, dat de aanhangers van *Wolffert van Borsselen*, in Zeeland, niet met de Vlamingen aanspoorden om nieuwe onlusten te verwekken, schoon *Jan de* II^de^ veel op het verbond en de bystand van Vrankryk steunde; met dit oogwit leende hy het oor aan eene verzoening met *Jan van Renesse* die, als een groot aanhanger van *Wolferdt*, gebannen was, ten welken einde hy wederom keerde na Zeeland, dog het geschiede om Graaf *Jan de* II^de^, door die onderhandeling te misleiden, en het Volk, door de aanhangers van *van Borsselen* op te stoken, waar uit een gevaarlyke opstand ontstond, wordende Zierikzee en Schouwen ingenomen. Graaf *Jan* zogt *Renesse* te vergeefs te wederstaan, en zyn Broeder *Guido* viel in handen der Vyanden, dog wierd tegen den gevangen Zoon van *van Borsselen* uitgewisseld.

Graaf *Jan de* II^de^ zogt de partyschappen door bemiddeling van

Vrankryk neder te leggen, dog de aanhangers van *Amstel*, *Woerden* en *van Borsselen*, stookten in tegendeel de Keizer tegen hem op, zo wel als de Vlamingen en Brabanders, wel weetende dat de vreede en rust hen zou bederven; dog Graaf *Jan de* IIde ontfing het Keizerlyk Leger zo wel, dat het genootzaakt was onverrigter zake te rug te keeren, schoon de misnoegde Zeeuwen zig by den Keizer hadden gevoegd; maar tot hun onheil, want terwyl zy daar toe te scheep gegaan waren wierden alle hunne Slooten en sterktens door *Jan* Graaf *van Oosterwant*, Zoon van *Jan den* IIde verwoest, die daarom *Jan zonder genade* genoemd wierd; en kort daar aan viel hunne Vloot ook in handen van den Graaf, wordende zy gebannen en de goederen van *Jan van Renesse* verbeurd verklaard, waar uit eenige feitelykheden ontstonden.

Bisschop *Wilhelmus*, in deezen tyd uit Rome te rug gekeerd zynde, wierd wanhopig, ziende dat hem de Poorten van Utrecht voor de neus toegesloten wierden. Hy een Leger verzameld hebbende zo ging het daar op een vegten, waar door eene groote slachting geschiede; dog hy daar op zig na Holland wendende zo wierd hy in den slag met een degen door 't Lyf gestoken, vallende hy op den 4 July 1301 dood.

In het Jaargetyboek der Utrechtsche Kerke staat aangetekend; *myn Heer Willem van Mechelen Bisschop van Utrecht, dewelke in 't jaar 1301, op de vervoering van St. Maarten, door eenige Leenmannen der Kerke, te weeten door een groot getal Hollanders by de Stad Utrecht, op een plaats genaamd de Hoogewaard, deerlyk is dood gestoken. Veele getrouwe Dienaars der Kerke zyn met hem dood gebleven, en een groot getal derzelven gevangen. Op zyne gedachtenis ontfangen de Heeren, die zig tegenwoordig in het Choor bevinden, twee ponden, en de medegezellen een pond.*

Ter plaatze alwaar hy verslagen wierd, heeft nog lang een steene Kruis gestaan, aldaar ter zyner gedachtenis opgerecht. Zyn Lyk is eenigen tyd onbegraven gebleven, en door de Broeders van S. Jans order van Jerusalem in hunne Kerke gebragt; dog naderhand in den Dom, in een steene Graf, aan de zuid zyde van 't Choor, by S. Laurens Altaar begraven.

Daar is nog een aflaats-brief in wezen wegens deezen doodslag, uit wiens hoofde de Moeder van den Henegouwer, die ook Graaf van Holland was, twee Vikaryen of Kapellanyen heeft gestigt en rykelyk begiftigd; 't welk door den Graaf haren Zoon schriftelyk is bevestigd, wiens brief, dien aangaande, by *Heda* te vinden is. Dit neemt *Buchelius*, over Heda schryvende, voor een bewys dat de Hollanders, hoewel

wel zy, door sommige Schryvers vry gesproken werden, deezen Oorlog gestookt hebben. Ik zou 'er aan twyffelen of dit gevolg wel vast gaat. Men weet dat de Bisschoppen, in de RoomscheKerk, voornamelyk in dien tyd, voor geheiligde personen wierden aangezien, en dat het een dood-zonde werd gerekend, een Priester te dooden; dat 'er nu een Bisschop, hy was dan aanvaller of niet, door een Hollandsch Leeger doodgeslagen was, kon den Graaf wel ongerust in zyn gemoed gemaakt hebben. Dit blykt nog meer, dewyl de Schryvers van dien tyd verhalen, dat de Bisschop eenmaal en andermaal, door de Vyanden heen reed, hebbende het bloote Zwaard in de Regter en het Kruis in de Linkerhand, zonder dat iemant hem dorst beschadigen, zo zeer vreesde de Soldaten hunne handen te branden, en, door 't dooden van een Bisschop in den Ban te vervallen, het geen die Prelaat, mogelyk zo stout maakten. En zo het zeggen van Snoy vast gaat, heeft de Boer, die den Bisschop de dood steek heeft gegeeven, een lange boedvaardigheid daar over gepleegd. Dus kan het wel zyn, al was den Bisschop vegtender hand gesneuveld, dat het gewisse van den Graaf, al was het zyn schuld niet, daar over ontrust en geknaagt kan hebbe. Dit zonderling geval word vertoond in de navolgende afbeelding.

Hier ziet men, in 't verschiet de Stad Utrecht, en op den voor-

 grond

grond liet ſtrydende Leger, zo van Holland als Utrecht. Terwyl Graaf *Jan de* II[de], den Vyand, op eene kleine afſtand, doet vlugten, vliegd Biſſchop *Wilhelmus de* II[de], van het hoofd tot de voeten gewapend, hebbende in de Regterhand het uitgetogen Zwaard, en in de Linkerhand een Kruis, om zig te doen kennen, midden onder de Hollanders, waar op de Soldaten, die hem omringden, te rug weeken. De woedende Biſſchop gaf egter een Kennemer, een houw over het hoofd, dat een Kennemer Boer, zyn medgezel, zo toornig maakte, dat hy zyn Piek op den Biſſchop velde, en den zelven, door de gaping van het harnas, door-reeg, zo dat hy dood van het Paard ſtorte.

Na dat deezen Biſſchop aldus omgekomen was, en men tot het verkiezen van een nieuwen Biſſchop trad, waren de ſtemmen der Kanunnikken verdeeld. Zommige ſtemden voor *Guido van Avesnes*, Schatmeeſter der Luykſe Kerke, en Broeder van *Jan de* II[de] Graaf van Holland. De anderen gaven hunne ſtemmen aan *Adolfus* Prooſt van de Domkerk; dog *Guido*, door verſcheide magtige Vorſten, voornamelyk door zyn Broeder, den Graaf van Holland, (wiens andere Broeders waren *Botzardus*, Biſſchop van Mentz en Kardinaal; *Johannes*, Biſſchop van Kameryk, en *Floris* Prins van Morea en Achaie) gedragen werdende; viel eindelyk den Myter ten deel, wordende verkoren tot XLII[ſte] Biſſchop van Utrecht.

Deezen Biſſchop was ſchoon van gelaat, van een fraaije geſtalte, bevallig van uitſpraak, kloek van verſtand, voorzigtig in zyn overleg, met verſcheide andere deugden begaafd; voornamelyk was hy een groot voorſtander van de geregtigheid en liefhebber der vreede, welke lof, zyne Vyanden, in 't midden van veele onruſten, hem nooit hebben durven betwiſten. Hy was ook van eene zonderlinge ſpaarzaamheid, en ſchoon het Bisdom met veele ſchulden belaſt was, is hy op eene afzonderlyke plaats gaan wonen, om aldaar ſober en zuinig te leven tot dat die ſchulden zouden zyn afbetaald.

Paus *Clemens de* V[de], die den ſtoel allereerſt na Avinjon had over gebragt, heeft hem in 't jaar 1311 genodigt op de algemeene Vergadering van Vienne, alwaar de order der Templieren uitgeroeid, en over de herwinning van 't H. Land gehandeld wierd.

Over dit uitroeijen der Templieren is veel geſchreven, dog men zal verſteldſtaan indien ik zeg, dat het minſte daar van waarheid is, dog die wy moeten zien te ontdekken om die algemeene dwaling te verdelgen,

gen, ten dien einde moeten wy onderzoeken, of zy wel zo zwart zyn geweest als zy uitgeschilderd zyn; ten welken einde wy de Leezers, de navolgende zaken, in bedenking geeven, om niet langer misleid te worden.

Zo staat te betrachten, dat ze een oproer te Parys gestookt, of ten minste daar onder gespeeld hebbende, in een kwaad blaadje by Koning *Philips* den Schoone van Vrankryk zyn geraakt, en dat *Philips* dit dieper heeft opgekropt als men zou denken; dat dezelfde *Philips*, volgens *Mezerai*, nooit eenig ongelyk heeft vergeeten of vergeeven, zynde zeer wraakzuchtig. Dat *Clemens de* Vde, uit Staatkunde, en om dien Koning te believen, belooft heeft, dat hy dit ongelyk op de Templieren zou verhalen. Dat de order der Templieren schatryk was, en hunne rykdom bekwaam om een gierig herte te bekooren. Dat de Koning door geen geld te verzadigen was en geene middelen ontzag, volgens het getuigenis van *Mezerai*, om zyne Koffers te vullen. Dat de Templiers, zo om hunne groote macht en rykdom, als om hunne trotsheid, en om verscheide krakeelen met Christen Vorsten, al zeer hatelyk waren geworden. Dat zy beschuldigt zyn door twee Schelmen en eerloze Guiten van hunne eige order, dewelken tot dit aanbrengen, volgens den gemelden Schryver, waarschynlyk zyn bewogen, door de hoope van de welverdiende straffe aldus te zullen ontgaan, en nog door den Koning rykelyk beloond te zullen worden.

Verder; dat alle de Templiers, die in Vrankryk waren, teffens en op eenen tyd, gevangen genomen, van alles berooft, in een naren Kerker geworpen en met allerhande dreigementen ondergaan zyn geweest. Dat dit een algemeene schrik onder die menschen, al waren ze nog zo onnozel geweest, veroorzaakt moet hebben. Dat dit niet lang by dreigementen is gebleeven, maar zy wel haast, (volgens het verhaal van *du Puy*, en het verdedigschrift van die rampzaligen) gepynigd, gemarteld en gefolterd zyn geworden, zo dat een groot gedeelte het bestorf, en anderen al hun leeven lam en verminkt zyn gebleven. Dat hen, om ze nog gemakkelyker tot bekentenis te brengen, Koninglyke brieven wierden aangeboden, met 's Konings Zeegel daar aan hangende, dat ze zig maar schuldig hadden te verklaren, en dat ze dan, nog in hun leeven, nog in hunne ledematen, nog in hunne vryheid verkort zouden worden, en genoeg zouden krygen om 'er heerlyk van te leeven. Dat hen gedurig wierd voorgedragen, dat 'er niet te talmen nog te aarzelen viel, dewyl de order dog al verdoemd en verwezen was. enz.

Dat

Dat de meesten, de opgetigte misdaden niet beleden hebben, als door geweld der allerververvaarlykste tormenten; dat veelen van die ongelukkige Ridders, die 't alles, het zy door beloften het zy door de kracht der dreigementen beleden hadden, het beledene, naderhand, voor de Rechters herroepen, en verklaard hebben, dat zy door de gemelde dreigementen en tormenten, en door het zien van *vier en vyftig* andere Ridderen, dewelken om het ontkennen van gemelde misdaden ten vuure veroordeelt waren, gedwongen waren geweest om liever alles te belyden, als zo een wreede dood te sterven. Dat veele Templiers, na zulk eene herroeping, ten vuure zyn gedoemd, en dat zy levendig, door een langzaam vuur gebraden werdende, by hunne herroeping gebleven, en op de herroeping gesturven zyn. Dat zo eene verklaring, van verscheidene menschen, die 'er de *dood op* stierven, en die den Hemel zekerlyk door geen leugenachtige verklaring konden verwagten, veel meer moet gelden by redelyke verstanden, als de bekentenis van honderden Templiers, die het hert nog de kracht niet hadden om alle die tormenten,en zo een langzaam vuur, af te wagten en uittestaan.

Voeg hier by, dat een groot gedeelte der opgetigte Schelmstukken volgens de bekentenisse van de meergemelde *Mezeray*, ongeloofiyk en belachelyk is geweest. Hy teld dezelve niet op, maar men vind ze by den voorgemelden *du Puy*, die hen met alle macht tegen is, en by andere Schryvers, die wy maar zullen opnoemen.

Onder anderen, zou dit een Reegel zyn geweest; *dat de Nieuwelingen*, eerst in de order komende, Christus tot driemaal toe moesten verlochenen, en driemaal in het aangezicht spouwen; dan zouden dezelve Nieuwelingen, zo als ze aangenomen waren, de aanneemers voor den aars. voor den navel en voor den mond hebben moeten kussen, en een belofte doen van zig ten allen tyden, zo dikmaals het iemant der medebroederen zou gelusten, tot het plegen van Sodomie te laten gebruiken. Dat zommigen van hen een verzilverd en verguld houten hoofd met een langen baard daar aan, hebben aangebeden; dog, om dat dit by weinigen bekend was; wierd 'er by gevoegd, dat het maar vertoond wierd op de algemeene Kapittelen. Nog zouden zy, zo dikwils als 'er een Templier, in de afgoderye volhard hebbende, kwam te sterven het doode lichaam verbrand, en de asch aan de jonge Templiers te eeten gegeeven hebben, om hen daar door des te vaster en volstandiger te maken. Daar en boven, *zo* dik-

dikwils als 'er een jong kind uit een Templier en een jonge dogter geboren was, zouden de andere Templiers het zelve aanstonds ten deelen gekookt, ten deelen gebraden hebben, en het vet dat 'er af kookte of afdroop, gebruikt hebben om 'er hun afgods-beeld mede te bestryken. Zy zouden in heimelyk verstand met den Soldaan van Egypten en van Babilonien geleeft hebben.

Zulke meer als Heidensche, (zegt zeker beroemd Schryver) wat Heidensche! ja meer als helsche guiteryen en fielteryen te geloven van zo menig braaf kerel en Edelman, en van zo veele Zoonen van Hertogen en Graven, dewelke al te maal, als op een bot, in 't intreden van een order, zouden verandert zyn in duivelsche Monsters, zonder zo een duivelsche order te verlaten, zonder eenige zwarigheid te maken van zig, als een vuile flet, en als 't allersnoodste Venus beest, aan ieder Rabauw die maar luste te onderwerpen, en zonder ten eersten een schrik en een afkeer te krygen, van een order daar men, op den eersten dag, tot zulke vuiligheden gedwongen word. Dit alles, zeg ik, zo maar met een eenvoudig geloof aan te neemen, is by my een teken van groote ligtgelovigheid. Alle die deftige Luiden zouden zo aanstonds gereed hebben gestaan, om van hunnen Heer en Godt zo schielyk af te gaan, die te verzaken, te vervloeken en te bespouwen, om een houten hoofd liever aan te bidden als den waarachtigen Godt; om alle eerbaarheid, Godsdienstigheid en menschelykheid, zo op eenen sprong, afteleggen, en als van hun lyf te schudden, *Credat Judæus Apella, non ego.*

Voeg hier nu by dat de Schryvers, die hun ongenegen zyn, zo grootelyks in hunne beschuldigingen verschelen. Sommige zeggen, dat ze Sodomie toelieten, op dat hunne geiligheden, door het beslapen der Vrouwen, niet zoude uit komen, gelyk *du Puy* verhaald. Anderen zeggen, dat ze in onderaartsche holen by malkanderen kwamen met getrouwde Vrouwspersonen, en dat ze daar, na het pleegen van veele gruwelen, de lampen uitbluften en de Vrouwluiden aanpakten, zonder eenig onderscheid tusschen getrouwden of ongetrouwden, Geestelyke of Wereldlyke te maken. Die het lust te onderzoeken, zal nog verscheide andere strydigheden in de punten van beschuldiging vinden. Als men dan nog overweegt dat de gevolmachtigde Rechters, die over die beschuldigingen zaten, horende de Groot-meester voor zyn Order spreeken, op hun verhaal boek aanschreven, dat hy een halve gek en niet wel by zyne zinnen was. Dat

dezelfde Groot-meester verstaande, dat drie Kardinalen den Paus aangediend hadden, dat hy de opgetigte misdaden zou beleden hebben, van verwondering een kruis heeft gemaakt, met groote standvastigheid daar tegengesproken, en zyne order ten hoogsten heeft geroemd; dat een ander Overste, van dezelve order, met name *Ponzardus de Gyziaco*, voor de Rechters zeer heeft geklaagd dat zy, Templiers, op veele plaatzen, zo wredelyk gepynigd en gefolterd waren om de gewaande Guitestukken te bekennen, tot zo verre, dat 'er eenigen onder Beuls handen gesturven waren. Dat hy verklaard heeft dat, al 't geen eenige Templiers tot nadeel van hunne order beleden hadden, door 't geweld der tormenten was beleden.

Als men dit alles, zeg ik, overweegd, dan zal men al meer en meer beginnen te zien, wat voor inzichten hier onder gespeeld hebben, en hoe die Rechtspleging is toegegaan. Deeze zelve *Ponzardus* klaagd hier geweldig over, dat hy, zedert dat hy zig aangeboden had om zyne order te verdedigen, nog harder mishandelt was geweest; maar die 't hem aangedaan hadden, hadden 't maar te ontkennen, daar mede had *Ponzardus* niet meer te zeggen. Nog dienen de woorden van 't vonnis zelve overwogen te werden, en moeten een bescheiden Leezer, die niet al te onnozel is, al vry wat nadenken baaren. Zy worden dan niet veroordeelt na den eisch der Rechten, of uit kracht der bewyzen en onderzoekingen maar by manier van een vooraf Vonnis, of, gelyk de Rechtsgeleerden dit noemen, by provisie, en uit kracht der Apostolische Ordonnantie.

Sommige Franschen, als onder anderen, de Heer *du Puy* 's Konings Raadsheer, en een ander, die de geleerde Aanmerkingen op Tursellinus gemaakt heeft, mogen op dit stuk, geen kwaad van Koning *Philippus* hooren. De laatste beroept zig op de 240 Templieren, die in Vrankryk alleen te recht gestaan hebben en gehoord zyn: Maar, op zo een manier, en door zulke dreigementen, zou men wel duizend en tien duizend onnozele menschen dwingen, nog duizendmaal grooter schelmstukken te bekennen. Hy spreekt van meer als twee duizend getuigen, van 't gantsche Christendom, die tegen hen getuigd zouden hebben. Maar niet een van alle die getuigen heeft verklaard, dat hy die aanbiddingen van een houten hoofd, die verzakingen en bespouwingen van Christus, die Sodomien en dat kussen van den Aars met eigen oogen heeft gezien? Van horen zeggen, kan men wel meer als vier, ja tien duizend getuigen krygen, maar die niets betekenen in Rechten.

Alle de Christen Vorsten, zegt hy verder, hebben ter vernietiging van gemelde order t'zaamgespannen. Is dat zulk een wonder, daar Paus, Concilie, Koning van Vrankryk, en zo veele Mannen van aanzien de gemelde menschen, als de grootste deugenieten die de Zon ooit beschenen, of de Aarde ooit gedragen had, met grooten toestel gevonnist en veroordeelt hebben, en zulke brieven aan alle vreemde Vorsten hebben geschreven, dat de Templiers onderzogt en verhoord waren, en alles bekend hadden, en dat zy over al, wilden men het Christendom behouden, moesten uitgeroeid worden. Hoe zou een vreemdeling, al den toestel van hunne veroordeeling hoorende, aan de waarheid van zo een plechtig vonnis getwyffeld hebben! En nogtans zyn ze, in sommige Kerkvergaderingen vrygesproken, en onnozel, of ten minsten, in veele dingen onnozel verklaard. Als in die van Salamanca, van Terragone, van Maagdenburg enz.

En dat de gemelde Schryvers zo breed opgeeven als of het niet gemunt was geweest op hunne goederen, en dat dezelve aan andere Ridder-ordens geschonken wierden, dat is maar zo en zo in zyn werk gegaan. Althans *Carel de* II^de^ Koning van Sicilie en Graaf van Provence, maakte zig meester van alle hunne roerende goederen, en gaf 'er den Paus een gedeelte van *Philips de Schoone*, zegt *du Puy*, had het grootste gedeelte van hunne goederen overgegeven; maar het kleinste gedeelte dat hy behield was egter zeer groot. Hy kan het niet dulden dat zyn Koning van gierigheid beschuldigt werd; maar *Mezerai* spreekt openhertiger. *Ferdinandus de* IV^de^, Koning van Castilie is 'er ook wel van gevaren, en heeft alle hunne goederen en Steden in zyn Ryk, aangeslagen en aan zyn kroon gehegt: En wat de onroerende goederen der Templieren belangt, dat dezelve aan de Ridders van St. Jans order gegeven zyn, zo dat 'er de Koningen niets van opgestoken zouden hebben, daar over heeft men *J. Villacri*, en *Abraham Brovius* by *du Puy*, maar te hooren spreeken. Deeze Schryvers getuigen, dat de gemelde Ridders daar weinig voordeel maar een groot nadeel uitgetrokken hebben; ja, dat ze door deeze vereering, die zo hoog opgegeeven wierd, byna tot de bedelzak zyn gebragt; want men moet weeten dat de Paus de gemelde goederen aan deeze Ridders schenkende, daar een voorwaarde byvoegde die 't alles verbrodde, dog dat ten eersten niet gemerkt wierd. De Paus zegt dan, dat hy zulks doet zonder de Rechten, die de Koningen, Vorsten,

Baronnen en andere Heeren op gemelde goederen hadden, te benadelen; dat was, zo als het luide, niet meer als redelyk, maar daar stak meer agter als men dagt. Koning *Philips* had zo veel in te brengen, en deed de landeryen der Templieren, die hy bezat, zo wel betalen, dat de St. Jans Ridders zig daar door uitgeput hebben. *Du Puy* tracht zynen Koning ook daar in te verschonen, dog *zyne uitvluchten* zyn zo blaauw dat ze geen aandacht verdienen. En het *is* klaar, dat dit eene zo schreeuwende onrechtvaardigheid is geweest, als men ooit onder schyn van recht heeft zien bedryven.

Ik wil daar om den gemelden franschen Koning, nog ook den Paus, niet beschuldigden van een voorbedagten moord. De Koning was tegen hen voor ingenomen. Hy had 'er zyn reeden toe. De twee gemelde guiten hadden veele vuile stukken tegen hunne order *komen* openbaren, en zullen al eenige omstandigheden hebben weeten *te* doen gelden. De Koning, door den haat overmeesterd zal dat aanstonds ligtelyk hebben aangenomen. Daar op zal men, niet begeerende aan de waarheid te twyffelen, en weetende dat 'er al wat op hun leeven te zeggen viel, hen de bekentenis door dreigen en pyningen *hebben* afgeperst. De Paus zal den Koning te ligtelyk geloofd, en alle die gedwonge bekenteniſſen voor de zuivere waarheid aangenomen hebben: Ook kan hen de geldzucht verblind hebben, zo dat zy niet goedvonden alles naauwkeurig te onderzoeken. Dit is de schoonste kleur welke wy daar aan weeten te geeven, dog dat die vervloekte onrechtvaardigheid niet verschoond; maar laat ons tot de *Bisschop Guido* wederkeeren.

Op deeze Kerkvergadering, wierd hem de Kardinaals hoed, door toedoen van den Franschen Koning aangeboden, zo voldaan was men over hem, dewyl hy te grooten gedagte van den Koning en Paus had, van te geloven dat die een onrechtvaardige zaak zo ernstig *zouden* hebben willen aanbieden, zo dat hy, door ligtgelovigheid, die veroordeeling had toegestemd; dog die nederige Prelaat sloeg dit af, oordeelende die eere, daar veelen zo greetig na stonden, onwaardig te zyn; en egter moest hy een jaar-geld van Koning *Philips* aanneemen.

Nu tot Graaf *Jan de* II[de] terug keerende. Hy, na Henegouwen keerende, gaf het bewind over Holland aan zynen Zoon *Jan*, Grave van *Oostervant*, en over Zeeland aan zyn anderen Zoon *Willem*. Dit had reeden, dewyl de Vlamingen een inval in Henegouwen gedaan en Lesſines bemachtigd hadden. Om den Vyand de handen vol werk

te

te geeven zou, terwyl de Vader in Henegouwen de Vlamingen wederstond, *Oostervant* hen aan de eene, *Willem* hen aan de andere kant aanvallen, gelyk geschiede; maar de eerste had het ongeluk, in een gevegt by Kortryk te sneuvelen, maar de laatste keerde, na het herhalen van verscheide overwinningen, in 't Jaar 1302, na Zeeland te rug, om ook order op de Hollandsche zaaken te stellen.

De Vlamingen staken daar op met een Vloot na Zeeland over, traden by Veere aan land, en bragten de schrik in alles; te meer toen Jonkheer *Willem*, door de Zoon van den Graaf van Vlaanderen geslagen en Middelburg overging, en Zierikzee belegerd wierd. Jonkheer *Willem* bragt inmiddels eenig Volk in Holland op de been om Zierikzee te ontzetten, waar toe de Bisschop van Utrecht hem getrouw de hand bood: Maar *Guy* van Vlaanderen, genodigt door een zekere partyschap in Holland, die, door nydige menschen, tegen Graaf *Jan de* II^de^ geformeerd was, (zo dat diergelyke partyschappen, waar door den Vyand in 't land gelokt word, by ons niet vreemd zyn) brak de belegering van Zierikzee op, en stak met zyn Leeger na Holland over, alwaar hy, door zyne begunstigers, met open armen ontfangen wierd, het geen Graaf *Jan* nootzaakte, in 't Jaar 1303, een verdrag te maken, en Zeeland, tot aan de Maas toe, aan den Graaf van Vlaanderen af te staan.

De navolgende winter viel Graaf *Jan de* II^de^, te 's Gravenhage in 't Ziekbedde, zo dat hy, om door verandering van Lucht beeterschap te vinden, zich na Henegouwen deed voeren, schoon hy nooit wederom in Holland te rug gekomen is. De partyschap tegen den Graaf oordeelde deeze gelegenheid te gunstig te zyn van die stil zittende, voor by te laten gaan, waar om *Guy* van Vlaanderen, in 't Jaar 1304, op nieuw den Oorlog verklaarden. Jonkheer *Willem* aan wien de Regeering des lands was opgedragen, onder voorwaarde, van te raaden te zullen gaan, met zyn Oom den Bisschop van Utrecht, had het genoegen van te zien dat allen, die het wel met het Vaderland meenden, toevlogen ter zyner bystand; dog zy waren al te vuurig, den Vyand op 't lyf vallende zonder daar toe bevel te hebben ontfangen, het geen de oorzaak was, dat het Hollandsche Leger geslagen wierd, waar door veelen het leeven verloren, en Jonkheer *Willem* naauwelyks het zyne door de vlucht konde redden, zo dat de Bisschop van Utrecht gevangen genomen wierd en gantsch Noordholland, door toedoen van *Renesse*, hoofd van die party, in de macht der Vlamingen viel; zelfs namen de Steden

 Delft,

Delft, Leiden, Gouda, Schiedam, Schoonhoven en andere Vlaamsche bezetting in, maar Dordrecht en Haerlem bleef den Landheer getrouw, en wierd den toevlucht van alle waare Patriotten.

Hertog *Jan de* IIde van Braband, zoekende mede in troebel water te visschen, de goede trouw verbrekende, deedt ook een inval in Zuid-Holland, om Dordrecht te bemachtigen. *Guy* van Vlaanderen dit niet willende dulden, sloeg het Leeger van den Brabander, en dwong hem na zyn land te rug te keeren, zo dat geheel Holland, met toedoen van deeze verraderlyke Factien, door den Vlamingen in slaafsche banden gekluisterd wierd. *Renesse* had meede een grooten aanhang in Utrecht zoeken te maken, alwaar *Lambert de Fries* het Hoofd van die party was. *Jacob van Ligtenberg*, die als hoofd van de welmeenende, het meeste gezag aldaar had, ging hen moedig te keer, na het gevangen neemen van den Bisschop, maar *Renesse* te Utrecht gekomen zynde, begon die party het hoofd moedig op te steeken, zo dat *Ligtenberg* in een oproer dood geslagen, en de Vlamingen meede in Utrecht gelaten wierden, die toen *Willem van Gulik*, Neef van *Guy* van Vlaanderen tot Bisschop zogten te doen verkiezen, het geen mogelyk gelukt zou hebben zo *Willem*, kort daar aan niet in een gevegt was gesneuveld.

De Vryheid was by na geheel verloren, tot dat dezelve door den ontwaakten moed der Hollandsche Burgers en Ingezetenen, die altoos een doodelyken haat tegen de slaverny hadden, geen nieuwe kracht had verkregen, door toedoen van *Witte van Haamstede*, natuurlyke Zoon van *Floris de* Vde, een dapper Heer en voorstander der Vryheid, die Graaf *Jan de* IIde en Jonkheer *Willem* getrouw was gebleven. Deeze, de liefde der Hollanders voor de Vryheid kennende, kon niet begrypen hoe dezelve die verdrukkingen konden dulden, waarom hy besloot dit in persoon te gaan onderzoeken, en om de Hollanders, door gezonde reedenen, uit die slaapzucht te doen ontwaken.

Hy, ten dieneinde, onbekend, te Zantvoord aan land gestapt zynde, vroeg aan het Landvolk, dat de wettigen Landheer toegedaan was, hoe zy tot die lafheid vervallen waren, die daar op, onder zyn geleide, na Haerlem trokken, alwaar de gantsche Burgery hem toe viel, hoorende dat hy van Jonkheer *Willem* tot hunne by stand gezonden was, waar door hem de regeering in handen wierd gesteld. Hy, Holland van de Vlamingen zoekende te verlos-

lossen, zond brieven na alle de Hollandsche Steden, om dezelve alle te gelyk tegen de Vlamingen te doen opstaan.

De Burgery van Delft, Leiden, Schiedam en Vlaardingen, die tot nog toe verbluft waren geweest, wierden beschaamd over dit verwyfd doen, en namen eenparig de Wapenen op, de Vlaamsche bezetting verdryvende. De Burgers te Schoonhoven stonden mede op, en *Nikolaas Kats*, mede een hoofd van die Landverraderfche party, welke aldaar het Opper-bewind voerde, toeschietende om den opstand te stillen, wierd door de Burgers gevangen genomen; dog zy zagen geen kans om het slot te vermeesteren, dat door de Vlaamsche bezetting, onder bevel van den Zoon van *Kats* verdedigt wierd. In dien toestand kwam Jonkheer *Willem*, met *Witte van Haamstede*, die men de *Geessel der Vlamingen* noemden, te Schoonhoven aan, mede brengende eenige dappere Zeeuwen, Kennemers en West-Vriezen. Aanstonds wierd besloten het Slot te bestormen; dog dit niet konnende geschieden, zonder veel Burger bloed te spillen, bonden zy der ouden *Kats*, voor aan het stormtuig, dat tegen het Slot aangevoerd werd. De jongen *Kats*, het leven van zyn Vader willende bewaren gaf het Slot over, geraakende aldus, met zynen Vader in de gevangenisse. *Guy* van Vlaanderen, en *Renesse* dit te Utrecht verstaande, namen aanstonds, met de Vlamingen, welke zy by een konde verzamelen, de vlucht na Vlaanderen, waar door Holland van die Vyanden verlost wierd, het geen ook tyd wierd wilde zy hun leven redden, want de Landzaten waren zo verbitterd dat de Vrouwen, voornamelyk te Schiedam, de Vlamingen hielpen doodslaan.

Guy van Vlaanderen gaf daar om de moed niet verloren, maar nu niets in Holland ziende uitterechten, besloot Zierikzee andermaal te belegeren, zynde de eenige Stad van Zeeland die getrouw aan Graaf *Jan* gebleven was. Dit maakte hy met veel geweld en beleid werkstellig, dog geen kans ziende de Stad stormender hand machtig te worden, besloot hy dezelve uittehongeren, waar door zy wel haast tot het uiterste gebragt wierd. Jonkheer *Willem* dit verstaande, riep de Staten van Holland te Schiedam by een, alwaar besloten wierd een machtige vloot uitterusten om Zierikzee te ontzetten, gelyk aanstonds volbragt wierd; en de Fransche Vloot, onder den Admiraal *Grimaldi*, zig daar by gevoegd hebbende, ging na Zierikzee onder zeil, waar door een verschrikkelyke Zee-

stryd

ſtryd tuſſchen de Hollanders en Vlamingen ontſtond, die ten naadelen van de Vlamingen uitviel; veele van hunne Schepen wierden vernield, en *Guy* van Vlaanderen, door den Admiraal *Grimaldi* gevangen genomen en na Vrankryk gevoerd, zo dat Zeeland zig aan Jonkheer *Willem* moeſt onderwerpen, die de Hoofden van deeze oproerige Factie, *Willem Buſſel*, Ridder, en *Willem de Lange*, deed onthalzen; wel weetende dat eene al te groote goedheid, in diergelyke gevallen, altoos zeer nadeelig voor 't gemeene welzyn is: alle de minderen wierd vergiffeniſſe aangeboden, die eenige aannamen, dog anderen namen de vlucht. *Reneſſe*, die zig toen te Utrecht bevond, nam mede de vlucht, dog by Kuilenburg onderhaald zynde, ſneuvelde hy in 't gevegt, neevens verſcheide Heeren van zynen aanhang.

Graaf *Jan de* IIde, overleefde die overwinning niet lang, ſchoon hy nog het vermaak had van dezelve breedvoerig te hooren verhalen, geevende den 22 Auguſtus 1304, in Henegouwen den geeſt. Men getuigd in 't algemeen van hem, dat hy goedaardig en Godvruchtig, maar al te ſlap was, waar door hy voet aan het formeeren van die partyſchap had gegeeven, die, door zyne toegeevenheid eindelyk, gelyk het gemeenlyk gaat, zo ſterk wierd, dat hy dezelve niet kon wederſtaan, zo dat hy het behoud van Holland alleen de getrouwheid van de Ingezetenen had te danken.

Zyn Opvolger was zyn Zoon, *Willem de* IIIde de twee- en- twintigſte Graaf van Henegouwen, Holland, Zeeland en Vriesland, die aldus ſpreekende werd ingevoerd.

't Gericht heb ik met vlyt gehandhaaft allerwegen,
En, zonder onderſcheid; een ieder 't zyn verſchaft.
Ik heb 't dien Dortſchen Droſt doen voelen wel ter degen;
En om zyn koe-diefte hem in goed en bloed geſtraft.
Ook heb ik, groote Philips uw oorlogs-macht geſteven
Met macht van onderſtand in 't Vlaamſche krygs-rumoer.
Waerom ik, na myn dood, zo wel als by myn leven,
Nog al de Wereld door den naam van Goede *voer.*

Na dat hy de huldiging in zyne vier Graafſchappen ontfangen had, begaf hy zich na Vrankryk, alwaar toen over de Vreede met de Vlamingen gehandelt wierd, trouwende, in den jare 1305, met *Johanna*, Dogter van *Carel van Valois*, Broeder van Koning *Philips*

van

van Vrankryk, aan wie hy eenigen tyd te vooren verlooft was geweest. Maar den onstanen twist, in Holland en Zeeland, tusschen de Edelen, de Steden, en Bewoonders van het platte land, over het dragen van de gemeene lasten, die van jaar tot jaar grooter wierden, deed hem spoedig na 't Vaderland te rug keeren.

De Edelen waren, van ouden tyden af, van het dragen der gemeene lasten, zo wel als de Geestelyken, bevryd geweest, en alleen verplicht aan den Graaf, als hunnen Leenheer, ten tyde van Oorlog eenige manschap te leveren en te onderhouden; maar een groot getal ryke Heeren, die leengoederen hadden weeten te verkrygen, hadden dit recht zich ook aangematigd, schoon zy van geen ouden Hollandschen of Zeeuwschen Adel afdaalden. De Poorters der Steden moesten niet alleen eenige manschap ter heirvaard leveren, maar ook, met de opgezeeten ten platten landen, alle de gemeene lasten en buitengewoone beeden opbrengen, het geen zy meenden dat onbetamelyk was. Graaf *Willem de* III^de^, de Staten des Lands in s'Gravenhage, ter dagvaard by een hebbende doen komen, zo wierd alles ter wederzyden naauwkeurig onderzogt, en door den Graaf deeze uitspraak gedaan; *dat niemant vry zou zyn van het betalen der gemeene lasten, dan die behoorlyk bewees, dat hy van adelyke afkomst was, zo dat het bezitten van Leengoederen hen daar van geenzints bevryden*, en dewyl daar op een onderzoek schynd gevolgd te hebben, wie eigentlyk van de oude Adelyke geslachten afstamden, en wie riddermatige goederen bezat, aan wien dit Privilegie toekwam, nam de Leden van staat in die rechtvaardige beslissing van dit verschil, dat aan de Vorstelyke authoriteit toebehoorden, veel genoegen; en het is zeer waarschynlyk, dat die oude Edellieden, die maar klein in getal waren, voortaan alleen beschreven wierden om de Ridderschap uit te maken, zynde de Vorst, hun President, aldus, het Eerste Lit van de Hooge Overigheid in den Staat, of de vergadering der Staten.

In July, van den jare 1306, sloot Graaf *Willem den* III^de^, met goedvinden van Vrankryk, een bestand met Vlaanderen, zynde een bestand van vier jaaren, om verder over de vreede te handelen dewyl men over de Artikelen niet had konnen over een komen; en uit kragte van dit bestand, wierd *Guido*, Bisschop van Utrecht, en *Guy* van Vlaanderen, ter wederzyden gevangen, in vryheid hersteld; ook sloot de Graaf een verdrag, met den Hertog van Braband, die Zuidholland van alle gepretendeerde Leenroerigheid vooraltoos ontsloeg.

Beka getuigd, dat Graaf *Willem de* III^de^, het sluiten van dit bestand en deeze vreede, te Haerlem gevierd heeft met een Heerlyk Tournoispel, waar op 20 Graven, 100 Baronnen, 1000 Ridders en ontallyk veel voorname Heeren verschenen, dat een gantsche week duurden, en ten teeken verstrekten hoe hooglyk deezen Graaf overal geacht was. Dit geschiede niet, gelyk een hedendaags Schryver, vermaak vindende in de Vorsten te steeken, ons graag zoude willen doen geloven, uit geldverspilling, op aanraden van twee van 's Graven gunstelingen, gelyk hy dwaasselyk en quaadaardig vermoed, maar tot glory van de Natie, gelyk nog hedendaags de gewoonte is, by het sluiten der Vreede, het zelve te vieren met het afsteeken van een heerlyk Vuurwerk; dog de bedilzucht is het doorslaand teken van eene hatelyke partyschap, waar van geene vrye Volkeren ooit geheel *bevryd* zyn gebleeven.

Het schynd dat 'er in deezen tyd, eenige verschillen tusschen de Engelsche en Hollanders, over den Koophandel en Visschery is ontstaan, die egter van weinig aanbelang waren, zo dat wy ons daar mede niet zullen ophouden. In 't jaar 1310 heeft deezen Graaf een nieuwe Kerk van Kanonnikken gesticht, en in 't navolgende jaar, rykelyk begiftigd, schoon hy ter zelver tyd met smerte moest ondervinden dat de voorige Partyschap, in Holland en Zeeland, nog niet volkomen gedempt was; want het bestand met de Vlamingen, in dit jaar ten einde lopende, zo dat den Oorlog wederom stond te beginnen, zo verzamelde hy daar toe een goed gedeelte Ruiters in *Henegouwen, dewyl* hy van dien kant de Vlamingen dagt aan te tasten, ten einde Holland en Zeeland in rust te laaten, en derzelver Koophandel niet te stooren. De Hollanders en Zeeuwen moesten hem dit dank geweeten hebben, dewyl men niet over Henegouwe, maar over Zeeland twisten; maar dit kon niet baaten, want de Zeeuwsche Ballingen, die in Vlaanderen waren, wisten door hunne Vrienden, zo veele Kuiperyen in de Staten aan te rechten, dat Holland en Zeeland volstrekt weigerden den Graaf met het noodige Voetvolk by te staan; en schoon de Graaf aantoonde, dat men het wezentlyk belang des Vaderlands, op deeze wyze, aan het eigenbelang der Ballingen opofferden, het mogt niet baaten, zo dat hy zich genoodzaakt vond een nadeelig en schandelyk verdrag met den Graaf van Vlaanderen aan te gaan, waar door een gedeelte van Zeeland, een Leen van Vlaanderen wierd, maar voornamelyk, dat de Zeeuwsche Ballingen, in 't bezit van hunne verbeurd

verklaarde goederen hersteld moesten worden, en aldus wierd aan dit eigenbelang, de eer des Vaderlands opgeofferd; gelyk het altoos zal blyken, dat de partyschappen, die in den staat, tegen de Vorsten gesmeed zyn, altoos het eigenbelang van eenige hoofden ten doelwit gehad heeft, dog het geen men onder den schyn, van de vryheid voor te staan, bewimpeld.

De Stellingwervers, een Volk van Overyssel, door een valsch gerucht van des Bisschops dood misleid zynde, sloegen aan het muiten, maar zo dra dien Bisschop, uit zyne gevangenis te huys gekomen was, wist hy hen dit muiten wel haast te verleeren; dog, na dat hy de Handvesten en Rechten der Utrechtsche Burgeren bevestigd had, wierd hy door een zwaar overval aangetast, komende, niet zonder vermoeden van vergift, den 29 Mey 1317 te sterven. Het vermoeden viel voornamelyk op *Jan van Kuilenburg* en *Nicolaas Kats*, om deeze reeden: Deeze Bisschop, de Voogdyschap, over den minderjarigen Heer *van Gooy*, een Stichts Edelman, aan deeze Heeren opgedragen hebbende; en wyl hen, niet zonder schyn van reeden nagegeeven wierd, dat ze hun eigen voordeel meerder zogten als het welzyn van den onmondigen, en dat zy met de goederen, die zy bestierden, leefden zo als 't hen lusten en beliefden, waar over aan Bisschop *Guido* geklaagd wierd, zo vond hy goed, als een wakker voorstander der gerechtigheid, die Heeren te bevelen, rekening van hunne bestiering te geeven, of afstand van hunne voogdyschap te doen; maar dewyl zy aan dit oor doof waren, en, zonder op dit bevel te letten, hun ouden gang gingen, houdende zig in 't slot van Gooy op, alwaar zy meenden veilig te zyn, zo wierd de Bisschop genootzaakt, met bystand van den Graaf van Holland, dit slot te doen belegeren, zo dat zy dit slot moesten overgeeven, behoudende hunne vryheid, onder beloften van aanstonds rekenschap van hunne voogdye te zullen doen, waar na de Bisschop dit Slot door eenig Voetvolk liet bezetten. In plaats van hunne beloften na te komen, beraadslaagden zy, hoe zig ten spoedigsten van den Bisschop te ontslaan, en des nachts daar aan kreeg hy dit overval waar aan hy gesturven is den 29 May 1317. Het geen daar op volgde bevestigde dit vermoeden nog meer; want naauwelyks had hy den geest gegeeven, of *Kuilenburg* en *Kats*, die reets volk daar toe in gereedheid hadden, begaven zig daar mede, nog dienzelven nacht, met eene meenigte van Stormladders, na 't Slot van Gooy, het welk zy overrompelden, blyvende de Voogdyschap, als voorheen, na ge-

noegen waarneemen. Hier uit zien wy, welke groote Schurken dit waren, dat niet te verwonderen is, want wy hebben die *Kats* reets leeren kennen, als een der Hoofden van die Landverderffelyke party die het te Schoonhoven met de Vlamingen had gehouden, en nu opentlyk tegen den Landsheer niet alleen dorst opstaan, maar hem ook deet vergeeven; en nogtans dorsten zulke geweldenaars *zig* voorstanders der vryheid noemen, als of de vryheid, en het handhavenen der Wetten, twee onderscheidene zaaken waren.

Het strekt tot groten lof van deezen Bisschop, dat hy het Stift onbelast en zonder schulden heeft nagelaten, schoon Europa, en voornamelyk de Nederlanden, in zynen tyd, met een gruwelyke hongersnoot, die niet veel minder was als de hongers-noot van Jeruzalem, bezogt is geweest, die twee agter een volgende Jaaren geduurt *heeft*, en door een Staart-Sterre voorspeld zou zyn geweest. Vuile verrotte krengen, kruid en onkruid, zo als het te Velde stond, ongewasschen en ongekookt, wortelen der Boomen, en alles wat ooit in den uitersten nood opgezogt is geweest, was een banket voor de elendige Menschen. De Armen storven by duizenden en duizenden weg, Bosschen, Wouden, Velden en Wegen laagen als bezaaid met doode Lichamen; want by deeze Hongersnoot, die zo groot was dat men het Bierbrouwen verbood, en de Honden beval dood te slaan om het Brood te bewaren, kwam de Pestziekte, zo dat de een den ander geene bystand dorst verlenen, en duizenden van menschen verwaarloosd wierden. Dit was ontstaan door dien den *Oogst*, *twee agter een* volgende Jaaren, 1314 en 1315 mislukt was, maar het Jaar 1316 was wederom, door de goedheid des Hemels, zo vruchtbaar, dat men voor een duit zo veel kon koopen, als van te vooren voor drie stuivers.

Bisschop *Guido van Avesnes* legt begraven in de Dom-Kerk, aan de suid-zyde van het Choor, regt over zynen voorzaat, by St. Laurens Altaar. Ik vind in het dood-boek van St. Pieters Kerk te Utrecht, van hem aangeteekend. *Op den 29 May 1317 is overleden*, *Guido van Henegouwen*, *Bisschop van Utrecht*. En op het gety-Boek van de Dom-Kerk. *Op den 29 May 1317 is overleden*, *de Eerwaardige Vader en Heer*, *Guido*, *Bisschop van Utrecht*: *Op wiens jaargetyde gegeven worden*, *honderd ponden goedgeld*, (tegens 20 stuivers per pond, want in gemeen geld bedroeg een pond maar 15 stuivers) *dewelke door den Graaf van Holland*, *als dan regeerende*, *gegeven zullen worden*

ten aan onzen Kamerbewaerder, uit de tienden geleegen in Nyenkoop; die onder alle de Prelaten en Kanonnikken der Stad Utrecht verdeelt zullen worden, onder deeze voorwaarden, dat ze al te maalen by een allen komen in de Domkerke, en al wie, van 't begin af tot het einde toe, niet tegenwoordig zal zyn geweest in de Ziel-getyden en in den dienst der Misse, die zal niets ontfangen, en dat zonder eenige verschoninge plaats te geeven. Uit dat geld zal ieder Vikaris trekken twaalf penningen goed geld; en hy zal voor ieder pond moeten geeven twintig grooten, oud en goed geld.

Aanmerkelyk zyn de Ordonnantien welke hy gemaakt heeft, behelzende Hoofdzakelyk. Dat 'er niet meer als drie Personen zouden mogen worden toegelaten, om een Kind ten doop te heffen. Dat 'er een Geestelyk Vaderschap, zo wel door het vormzel als door het doopen ontstond. Een verbod aan de Biechtvaders van wat zonden zy, zonder toestemming van den Bisschop, geene absolutie zouden mogen verleenen; namelyk; *Doodslagen, Heiligschenderyen, Brandstichtingen, de Sodomitische zonde, Bloedschanden, het slaan van eigen Ouders, het doodleggen van kleine Kinderen, zorgloosheid der Ouders die daar door hunne Kinderen in 't Vuur of Water verliezen, het vergiftigen van Menschen, plechtige meinedigheden, het verbreeken van beloften, Simony, openbaar Overspel, Ketteryen, Geloofsverzaakingen, ondeugende Guiten-stukken om getrouwde Menschen de voortteling te beletten, het vervalschen der Brieven, Zeegelen of Munten.*

Het is ook aanmerkelyk dat hy, in deeze Ordonnantie, het Jaar doet beginnen met den eigensten dag van de geboorte des Heere; dog men moet weeten, dat het nog zo heel lang niet is begonnen, dat men het Nieuwe Jaar, in Burgerlyke zaaken, met de Maand January heeft begonnen. De Romeinen en de Keulenaars, zegt *Ant. Matthaus*, begonnen het Nieuwe Jaar met den eersten Kersdag. Maar dit was alleen niet eigen aan de Romeinen en Keulenaars: Uit het Martelaars-Boek van Ado blykt genoegzaam, dat het by na eene algemeene gewoonte was door geheel Duitschland. By de Oude Deenen en Saxen ging het Jaar ook in met Kersdag. De Oude Franschen, begonden het Nieuwe Jaar met de Maand van Maart. Maar onder de twee stammen, der Fransche Koningen, is het Jaar in Vrankryk ook met Kersdag begonnen. Onder de derde stam, gelyk by *Moreri* te zien is, is de manier van het Nieuwe Jaar te beginnen, wederom verandert en ge-

gebragt op de menschwording van Christus te weeten op den 25 Maart, hoe wel dat het gemeene gebruik, in den dagelykschen handel was, het nieuwe Jaar, met de Maand January te beginnen. Naderhand is Paasch-dag, in Vrankryk, voor den eersten dag van 't nieuwe Jaar gereekend. De Franschen, Hollanders, Brabanders, Luikenaars, Savoyers, en meer andere Volkeren, zegt *Matthæus*, begonnen het nieuwe Jaar met Paasdag. Maar eindelyk is het begin van 't nieuwe Jaar, door eene algemeene toestemming, gebragt op den eersten dag van January: Hier toe heeft *Carel de* IX^de^ Koning van Vrankryk een Ordonnantie uitgegeeven, in 't jaar 1564. Het Parlement, staande op het oude gebruik, heeft hier eenigen tyd tegen gesparteld: Maar heeft zig eindelyk, te weeten in 't jaar 1567 laten gezeggen. Hoe dat de Roomsche Canselary, het jaar, tegenwoordig, nog begint met den 25 Maart, is bekend.

In plaats van *Guido van Avesnes*, wierd *Frederik van Sirik* tot XLIII^ste^ Bisschop van Utrecht verkoren, op het sterk aandringen van Graaf *Willem* van Holland, zynde hy Proost van St. Pieters Kerk te Utrecht. Wy moeten alhier, in 't algemeen, van hem zeggen, dat hy met een groote stoet en pracht, en zonder nootzaak na Romen trok, om zig door den Paus te doen wyden, waar door hy het Bisdom met vry zwaare schulden heeft bezwaard; want de Schryvers, welke in dien tyd geleeft hebben, getuigen, dat die tyden zeer bedurven waren, en dat *de gierigheid en geldzucht*, by de Geestelyken, braaf den baas speelden: Het is egter aanmerkelyk, dat de Herbergzaamheid, gelyk uit zyne Ordonnantie blykt, in deeze Eeuw nog voor eene deugd wierd aangezien. Hoe de H. Schriftuur daar van spreekt is bekend, als mede dat de eerste Christenen dezelve zeer naauwkeurig hebben waargenomen, en wel zodanig, dat de geloofs-verzaker *Juliaan* van gevoelen was, dat het Christen geloof, voornamelyk, door deeze drie dingen, zo geweldig was aangewasschen; namelyk; door de statelykheid der zeeden, door de Herbergzaamheid ontrent Vreemdelingen, en door hunne zorge om de dooden te begraven; en hy wenschte wel ernstig dat de Heidensche Priesters, deeze drie deugden insgelyk behertigden, om het Heidendom des te beeter in stant te houden. Dog eenigen merken dit, in deezen Bisschop voor een ondeugd aan, dewyl hy zeer Tractabel, zo niet verkwistend

was,

was, waar door hy zig in schulden stak en in kleinachting by de zynen geraakten.

Boven dien had hy de Myter te danken aan den Graaf van Holland, en zig dankbaar willende betonen bedienden hy zig gemeenlyk van Raadsluiden, die hem door deezen Graaf besteld wierden, die, gelyk het spreekwoord zegt, doen en laaten by hem waren, zodanig dat hy het hart niet had iets zonder hen aan te vangen. Ten minsten, zo wierd aldus van hem gesproken in zeker geschrift, over het jaar 1320, staande in de *Analecta* van *Ant. Matthaus V. B. p.* 571. De waarheid daar van is, dat hy Graaf *Willem* zomtyds van nooden gehad heeft, en 't schynd dat deeze hem zyne hulpe al vry duur verkogt heeft, gelyk de Vorsten veel meer gewoon zyn te doen: wy zullen eenige voorbeelden, in dit geval bybrengen.

De Heeren *van Lienden*, *van Kesteren*, *van Oemeren* en eenige anderen, door de zwaare schattingen van den hongerigen Kerkvoogd getergt, en t'zamen spannende, hebben het Slot Dellenburg, dat door Bisschop *Guido* gesticht was, afgebrand, en deezen Bisschop veel leed en spyt aangedaan, waarom hy den toevlucht nam tot *Reinold*, Hertog van Gelderland; maar die Hertog, door deszelvs eigen Zoon vastgezet zynde, kon hem geen bystand verleenen, waarom hy zig keeren moest tot *Willem*, Graaf van Holland en Henegouwen, gelyk *Beka* en *Heda* aantonen. Deeze Graaf heeft zig aanstonds bereidwillig getoond om den Bisschop te helpen; waar toe hy een braaf Leeger, onder 't gebied van den Heer *van Arkel* op de been bragt. Het Slot Lienden, Bommel, en de omleggende Dorpen, alwaar de misnoegden zig onthielden, wierden afgebrand, en die muitelingen gedwongen den Bisschop niet alleen om genade te smeeken, maar ook hem voldoening te geeven; in 't byzonder wierden zy genootzaakt, het afgebrande Slot Dellenburg, ten hunnen kosten, wederom op te bouwen. Maar den Bisschop, den Graaf van Holland, aldus noodig hebbende, was zwak genoeg van zig zyne handen door hem te laten binden, want anders zou hy nooit beloofd hebben, gelyk in 't aangehaalde geschrift geschied, dat hy in alle zaken, die zyn Staat en eer raakten, en die de Kerk of het Stift van Utrecht aangingen, te werk zou gaan na den raad van verscheidene zo Kerkelyke als Wereldlyke Heeren, die hy, een voor een, met naam en toenaam uitdrukt, en die hy, na zyne gedane verklaring, met het

by-

byzonder goedvinden en overleg van Graaf *Willem*, tot zyne geheime Raaden had aangenomen, daar by doende, dat hy dezelven, zonder kennisse en zonder het goedvinden van gemelden Graaf, nooit zoude afdanken. Men kan juist alle de redenen van dit verdrag niet weeten, maar anders zou men oordeelen dat de Graaf, den noodlydende Bisschop dit al te ongenadig heeft geperst en geslingert, *en zig* al te diep in een anders Regeering heeft gestoken; schoon het ook waar is dat die Graaf, als een Staatkundig Vorst, dit nodig oordeelde, niet alleen om de inwendige rust te bewaren, maar ook op dat Holland, door zyn toedoen, geen schade zoude lyden.

Het was met dit zelve staatkundig inzigt, dat hy de Heerlykheden van Woerden en Amstel, en zelfs de Stad Amsteldam met Holland vereenigde welke toen nog aan het Stift behoorde; en dat *hy zig zeer* naauw met Vrankryk vereenigd hield, doende in den jaare 1315, op verzoek van dien Koning, een inval in Vlaanderen, schoon hy, na 't verwoesten van eenige plaatzen in 't Land van Waas, en aan de Schelde gelegen, zonder schaden geleden te hebben, wederkeerden en van dien tyd af aan begon men van vrede te spreken, die egter niet voor den jaare 1320 gesloten wierd, waar by Zeeland van alle Leenverheffing aan Vlaanderen ontslagen wierd, waar door hy de eer en 't welzyn des Lands zo wel behartigde, dat de Staten dit verdrag met genoegen tekenden en bezegelden.

In dit zelve Jaar verbrak den Rhyn, vroeg in 't voorjaar, Dyken en Dammen, waar door de landen van Utrecht *alle onderliepen en* in een enkle plas verandert waren. Twee jaren daar aan, wierd Bisschop *Frederik* door een zwaare Jigt overvallen waar aan hy den 20 July 1322 by Horst overleed.

Wy mogen egter niet voorby gaan te melden, dat deezen Bisschop in den jaare 1315, te Leiden geweest schynt te zyn, by het gronden van de Hooglandsche Kerk aldaar, die toen gestichtis, en dat met goedvinden van den Grave van Holland in 't jaar 1320, by gelegenheid van die overstroming, de eerste Wetten zyn gemaakt, waar na Dykgraaf en Heemraden, aan wien de zorg van den Lekkendyk was aanbevolen, zig moesten gedragen, om diergelyke rampen, in 't vervolg te voorkomen.

En

Van den toestand deezer Landen, onder de Graven uit het Huis van Henegouwen; namentlyk: JAN DE IIde, WILLEM DE IIIde, *en* WILLEM DE IVde, *&c.*

En in dat zelve Jaar, op 't Feest van den H. H. Johannes en Paulus, is 'er te Utrecht een begin gemaakt met het bouwen van den wydberoemde Toren van St. Martinus Kerke, waar op, in 't Jaar 1372, het Kruis met de Vane geplant wierd, volgens de Latynsche Opschriften; egter leest men nog heden op den zelven Toren, die by tusschen pozingen voltrokken wierd, deeze volgende Verzen, in Steen uitgehouwen.

Doen men schreef 1320 *en een*
Leidt men van my den eersten Steen.
Daar na dertien honderd twee-en-tachtig,
Was ik volmaakt, zoo men ziet waarachtig.

Zo dra *Frederik* gesturven was, begaf *Willem de* IIIde, Graaf van Holland, zig na Utrecht, met een oogwit om *Jakobus* tytelvoerende Bisschop van Zuden in Syrien, zyn begunstigde, tot Bisschop van Utrecht te doen verkiezen; maar in de Aantekeningen over *Beka* vind men verhaald: Vermits het Kapittel in twee partyen verdeeld was, heeft het grootste en gezondste deel der Kanonnikken, gestemt voor *Jacob van Outshoorn*, Deken te Utrecht, gespro ten uit de bekende oude Hollandsche Adelyke Stam van *Outshoorn*. Dog wanneer men raadpleegd met de Jaarboeken van Matthæus, bevind men, dat deeze verdeeling der stemmmen niet zeer groot, en de party van *Jacob van Zuden* niet sterk is geweest, want, om drie Kanonnikken die niet gestemt hebben, en den Domproost die de stem van *Jacob van Outshoorn* gehad heeft, voor by te gaan, zo heeft *van Outshoorn* 38 en *van Zuden* niet meer als 2 stemmen gehad. De 38 Kanonnikken, die voor de eerste gestemd hadden, hebben daar en boven schriftelyk verklaard, dat *Jacob van Outshoorn* den anderen niet alleen door de meerderheid van stemmen, maar ook door eigen verdiensten te boven ging; verklaarende verder, dat het Wereldkundig was hoe de party, die voor *Jacob van Outshoorn* gestemt had, zulks uit een rechten yver had gedaan, niets anders voor oogen gehad hebbende als de eer van Godt en het welvaren van de Utrechtsche Kerke; dog dat de tegenparty met geen goed inzigt te werk had gegaan, en

nergens anders op had gezien als op de geboden en dreigementen van de Wereldſche Heeren.

Het kan wel weezen dat Graaf *Willem de* III^de^, eenigzins moeijelyk is geweeſt, dat hy zyn oogwit niet konde bereiken, en daar van moeſt omzien; dog het is een verdichtzel, het geen men in de Aantekeninge by *Beka* vind, dat de belgzugtige Graaf, het vermakelyk Slot van *Floris*, Prooſt van Utrecht, in Doorne, uit eene dolle wraakluſt had doen afbranden; want voor eerſt, maken andere Schryvers geen gewag daar van; ook kon deeze *Floris* geenzints geteld worden onder de mededingers na het Bisdom, om dat *Jacob van Outsboorn* hem zyn ſtem had gegeeven, zo dat dit een kwaadaardig uitſtrooizel is.

Graaf *Willem de* III^de^ ſchynd egter, volgens *Meyerus* en *Wilhelmus Procurator*, vry wat prachtig in al zyn doen te zyn geweeſt, waar door veel geld verſpild wierd, waar over onze Vaderlanders, die altoos vry ſterk op de zuinigheid geſteld zyn geweeſt, vry wat onſticht waren. Het houden van geduurige Steekſpelen, was een zaak waar op men geduurig ſchrolde, maar met minder reeden als men denkt: want de koſten die daar toe aangewend waren, wierden binnenslands verteerd, en kwamen dus wederom in de beurſen der Burgeren; ook bragt de grooten toevloed van den uitheemſchen Adel en Groote-Heeren, die daar op verſchenen, door hunne verteringen, dezelve veel voordeel aan; waar by nog kwam, dat den *Hollandſche* Adel daar door in de Wapenen geoeffend, en door eergierigheid, dapper gemaakt wierd, gevende dit ook een grooten luiſter en aanzien voor Holland, by de uitheemſche Vorſten; zynde het eindelyk eene bekende ſtokregel, dat een Vorſt zyn aanzien moet bewaren, en dat het geld, dat hy binnenslands door zyn Hofhouding verteerd, het land niet verarmd, maar den Burger doet leeven.

Maar het klagen dat 'er buiten noodzaak, veel geld buitenslands verſpild wierd, dewyl de Graaf zig met alles bemoeiden, had beeter fundament; en die klagten vermeerderde grootelyks, wanneer Graaf *Willem*, in dit jaar, met een byna Koninglyke ſtoet en pracht, verzeld van veele Edelen, die zig in de grond hielpen om den Graaf te behagen, door hem te vergezellen met alle bedenkelyke luiſter, met dit heerlyk Hofgezin na Vrankryk toog om by de Krooning van *Carel de* IV^de^, Koning van Vrankryk tegenwoordig te zyn. Ik vind by *Procurator* aangetekend, dat in zyn gevolg zig bevond een Zeeuwſche

Vrouw,

Vrouw, die welgemaakt van Leden, egter zo groot was, dat Mannen van een gewoone lengte Kinderen by haar geleken, en, naast haar staande met het hoofd aan haar middel kwamen. Zy was zo sterk, dat zy op de vlakte van ieder hand, een Ton Bier konde dragen, en een Balk, die agt Mannen naauwelyks verroeren konden, droeg alwaar men die hebben wilde. Om de merkwaardigheid der zaak, hebben wy haar hier verbeeld in deeze Plaat.

Dezelve vertoond het voorhof van het Fransche Paleis, alwaar Koning *Carel de* IV[de] gezeeten is op een Armstoel onder een verhemelte, omringt van zyne Hovelingen. Even voor hem staat Graaf *Willem de* III[de], die te kennen is aan den Leeuw, welke hy op zyn Borst voerd, wyzende met de hand op deeze groote Zeeuwsche Vrouw, die in 't midden stont; hebbende ter wederzyden een Man staan, die met hunne hoofden maar even tot aan haar midden reiken. Zy houdt beide de armen regt uitgestrekt, met de handpalmen na boven, leggende op ieder een Ton Bier. Op de voorgrond legt een van de grootste en zwaarste Balken om ook daar aan haare kragten te beproeven.

Jacob van Outshoorn, tot XLIV[ste] Bisschop van Utrecht verkooren zynde, was genootzaakt, door kragt van geld, de bevestiging

van den Paus te bekomen, zonder het welk de Aartsbisschop van Keulen, volgens een ontfange verbod, hem niet vermogt te wyden, aan wien dien wyding alleen toebehoorden, ten teeken van het oude Recht der Metropolitanen of Aartsbisschoppen; dog dit Recht, dat van ouds in de inwydinge en bevestiging van een nieuwen Bisschop ontstond, was nu verdeeld geworden tusschen den Aartsbisschop *en den* Paus, hebbende de laatste zig dit aangematigd om geld te verkrygen, waar toe *Jacob van Zuden* de eerste aanleiding had gegeeven; want deeze nog al op den Bisschoplyken Myter blyvende vlammen, en bemerkende dat *Jacob van Outshoorn* aan een ongeneeselyke kwaal kwynde, had van den Paus weeten te verkrygen, dat men de bevestiging, voor eene zeekere somme gelds, van de Kamer zoude moeten verkrygen. *Outshoorn* boorde zyne Familie, die dit geld moest op brengen, in den grond; en de Pausselyke brieven verkregen hebbende, reisde hy na Keulen en gewyd zynde, keerde hy, ziek zynde, na Utrecht; aanstonds zond *van Zuden* een bode aan den Paus, hem vermaanende om, by het openvallen van het Utrechtse Bisdom, het begeeven van die waardigheid t'zyner keure te houden, en, van dien tyd af aan, hebben de Paussen, het begeeven der Kerkelyke ampten, hier te lande, aan zich gehouden, krygende de Paus wel haast gelegenheid gebruik daar van te maken, dewyl de ziekelyke Bisschop *van Outshoorn*, den 22 October van dat zelve Jaar stierf, werdende in de Domkerk begraven: en de Paus benoemde, *in zyn plaats, Jacobus van Zuden*, tot Wy-Bisschop om de bediening van het Bisschops ampt waar te neemen, tot dat hy een Bisschop zoude benoemd hebben.

Des niettegenstaande traden de Kannonnikken aanstonds tot eene nieuwe verkiezing, en verkoren, met eenparigheid van stemmen, tot hunnen Bisschop *Johannes*, Proost van St. Salvator, uit het Adelyk Geldersch Geslacht van Bronkhorst; waar op de nieuw verkoren Bisschop aanstonds de Regeering aanvaarde: *Maar den Roomschen Paus*, zegt Heda, *Johannes de* XXIIste, *heeft de verkiezing van het Capittel, niet zonder onrecht, vernietigd, en, op het verzoek van Johannes Hertog van Braband, van Willem Graaf van Holland, en van den Gelderschen Graaf Reynoud* (die Vasallen van die Utrechtsche Kerk genoemd worden, als eenige goederen van de zelve Kerk te leen hebbende) *heeft hy tot Bisschop benoemd, den Heer Johannes, Proost van Kameryk, gesprooten uit de Heeren van Diest zynde een*

Stad

Stad in Braband, gelegen aan de Rivier de Demer: En dit heeft de Paus aldus beschikt, zegt Beka, *schoon dat de begeeving, van rechts wegen, voor hem niet was opgehouden.*

Jan van Diest daar op te Romen gewyd zynde, kwam hy na Utrecht, alwaar hy, gewapender hand in den stoel gesteld wierd, werde aldus de XLV^ste Bisschop van Utrecht, moetende hy, die door de Graaf van Holland aldus de Myter had verkregen, alzo zeer van hem af hangen, als Bisschop *Frederik* ooit gedaan had; en aldus hebben de Vorsten, uit eigene inzigten, aanleiding aan de Pauzen gegeeven tot het uitbreiden van hunne macht op eene zo buitensporige wyze.

Graaf *Willem de* III^de trouwde, kort daar aan, drie van zyne Dogters uit, *Johanna* aan *Willem* Grave van Gulik, *Margaretha* aan *Lodewyk van Beyeren*, wien in 't Jaar 1314, de Keizerlyke waardigheid was opgedragen, en *Philippa* met Prins *Eduard* van Engeland; Hier toe moest geld zyn, en eenige Leden van Staat hielden zig, in dit geval zeer achterlyk, niet om dat de Graaf meer vorderde als reedelyk was, gelyk een Hedendaagsch Schryver ons graag zoude willen doen geloven, om aan te toonen, dat die Graaf ook al op de vryheid toegelegd heeft, dog hy verdraaid het geval en wederspreekt zig zelven, in 't voorbeeld dat hy van de Kennemers bybrengt, erkennende dat zommige hem tien en anderen hem drie maal zo veel boden als hy verzogt, mits hen in de plaats zeekere voorrechten verleenende; waar uit blykt, dat de weigeringen geschieden uit eigen belang, om daar door die voorrechten te verkrygen die meest altoos ten nadelen van anderen verstrekken, waar uit dan veel twist en tweedragt in 't land ontstond; waar van wy een voorbeeld zien, in 't verlenen van 't stapel-recht aan die van Dordrecht, daar de andere Steden zig zo hevig tegenstelden, dat de Dordregtsche Kooplieden over al aangetast en van 't hunnen beroofd wierden, zo dat daar uit byna een binnelandschen Oorlog was ontstaan. Ook moet men weeten, dat de Graven zelden eenige voorrechten hadden verleend dan onder zeekere voorwaarden, en men die niet willende voldoen, zo wierden dezelve kragteloos. Aldus had men zig verpligt zeekere somme gelds te zullen opbrengen wanneer een Graaf zyn kind uit Huwlykte. Dit wilde de Kennemers nu niet doen, ten ware de Graaf hen al wederom nieuwe voorrechten toestond, welke hy weigerde als met het welzyn des Lands strydende; dog *Willem* maakte toen gebruik van zyn recht, de oude voorregten der Kennemers verbeurd verklarende, gelyk hy

rechtvaardig konde doen, ten opzigte van hen, die door hunne weigering hem zaken zogten af te knevelen, die nadeelig voor het algemeene welzyn waren, het geen by den Graaf eer eene handhaving als vertreding der vryheid was.

Wy pryzen egter niet, dat *Willem de* III[de] zig, om zyn huis groot te maken, in zo veele uitheemsche zaken stak, ten lasten van *het Vaderland.*) Aldus verkoor hy de party van de Koninginne van Engeland, die, met haar Zoon *Eduard*, zig tegen haar Gemaal den Koning *Eduard de* II[de] stelden en met hem uit het land vertrok; dog geen heul by haar bloedverwant, den Koning van Vrankryk vindende, trouwde zy haar Zoon uit aan *Philippa* Dogter van *Willem de* III[de] van Holland haar Gemaal, welke Graaf haar, met eene goede Krygsmacht na Engeland deet wederkeeren, alwaar zy haar Gemaal van den Troon stiet, en haar Zoon, *Eduard de* III[de] daar op plaatste.

Door het uit trouwen van zyne Dogter *Margaretha* aan *Lodewyk van Beyeren*, wikkelde hy zig mede in de verwarde zaken van dien Vorst, gelyk wy moeten aantoonen. Deeze Keizer, gelyk *J. Villianus* en andere Schryvers getuigen, was, door Paus *Johannes de* XXII, opgestookt door Vrankryk, als een vervolger der Kerk, plechtig in den Ban gedaan. Dit krakeel tusschen den Paus en Lodewyk is zeeker al vry hoog gelopen; maar ik kan niet begrypen, waar *Wilhelmus Procurator* het van daan haalt dat *Lodewyk*, niet alleen onder het Luiden der klokken, en het uitblussen der kaarssen in den Ban is gedaan, en de vloek dagelyks tegen hem is uitgesproken; *maar*, dat 'er ook op zeekere plaats een Vuur is aangeleid, daar *Lodewyks* beeltenis van stroo gemaakt, in brand is gestoken: hy voegd 'er by, dat alle de toezienders zodanig eene vertoning met verbaasdheid hebben aangezien, dat 'er een uit den hoop, als alles verbrand was, in de asch ging wroeten, en gevraagd zynde wat hy daar uitregte, schimpsgewyze zoude geantwoord hebben: Ik zoek of 'er nog eenige beenderen van den Beyerman onverbrand zyn gebleven.

Het is bekend, dat deeze krakeelen, eigentlyk hier op uit liepen. Dat de Paus den Keizer *Lodewyk* wilde dwingen, hem voor zyn Opper-Heer te erkennen, en aan hem getrouwigheid te zweeren, die voorgaf, dat *Lodewyk* niets te zeggen had, zo lang als hy door den Paus niet was gekroond; het geen van een zeer groote uitzigt was; want, wat hielp dan de vrye verkiezing der Vorsten, die de Paus altoos om verre kon stooten, door te weigeren van dien Vorst te kroonen?

nen? *Lodewyk* met recht, zig zeer kragtig daar tegen ſtellende, wierd van den Paus vervloekt en in den Ban gedaan, waar uit een verſchrikkelyken Oorlog, niet alleen in Duitſchland, maar in Italie en andere nabuurige Landen ontſtond.

Lodewyk in Italie zynde, nodigde zynen Schoonvader, Graaf *Willem de* IIIde aldaar by hem te komen, met een goede Krygsmacht om hem tegen het geweld der Guelfen te konnen helpen, waar op Graaf *Willem* toeſtel maakten om na Italie te trekken. Volgens het verhaal van *Wilhelmus Procurator*, was het Graaf *Willem* niet alleen onder de Nederlanders en de omleggende landen, die begeerig waren om *Lodewyk* te gaan helpen, maar ook verſcheiden Vorſten van Neder-Duitſchland, als de Vorſten van Gelderland, van Gulik en meer anderen, die een onderling verdrag maakten om, ter hulpe van den Keizer op te trekken. Niet alleen, zegt hy, ſchoten de Ridders en de Edellieden de wapenen aan, op het aandringen van de voornoemde Vorſten; maar al wat maar Wapenen kon dragen maakten zig ten Oorlog gereed: Ieders handen jookten om *Lodewyks* Vyanden aan te grypen, en ieder wiſt niet hoe hy ras genoeg gereed zoude komen.

Nauclerus zegt, dat Paus *Benedictus de* XIIde den Keizer, na de dood van *Johannes de* XXIIſte, gaarne van zyn Ban vonnis ontſlagen en in genade zou aangenomen hebben; maar dat de Koningen van Vrankryk en Apulie, op eigen voordeel uit zynde, het zelve altyd tegen gehouden en belet hebben. *Benedictus* had liever vreede met *Lodewyk* gemaakt, maar de handen waren hem genoegzaam gebonden, en hy vreesde, voor eenen nieuwen vriend, veele Vyanden te zullen verkrygen. *Willen myne Heeren*, zeide Benedictus, *het Keizerryk dan vernietigd hebben. Neen*, zeidenze, *wy hebben het niet op 't Keizerryk geladen, maar op den Perzoon van Lodewyk, die door de Kerk veroordeelt is, en die de Kerk zo veel quaads heeft aangedaan.* De Paus antwoorde daar op: *ja, wy zyn het die hem eerſt verongelykt hebben; hy zou wel, met een ſtokje in de hand, voor onzen Voorzaat verſchenen zyn, had hy hem maar in genade willen aanneemen. Al dat hy gedaan heeft, dat heeft hy gedaan om dat hy 'er toe getergt is geweeſt:* Dog dit mogt alles niet helpen by die Vorſten, die maar hun eigen belang en andere inzigten in 't oog hadden. *Lodewyk* trachte de Paus door nieuwe gezanten over te halen, en *Benedictus* begon al wederom te waggelen, om een Vorſt, die zig in alles, dat zyne Kroon en Rechten niet te na ging, begeerde te onderwerpen, en alle mogely-

ke voldoening te geeven, in genaade aan te neemen; maar de Koning van Vrankryk had 'er naauwelyks de lucht van gekregen, of hy liet den Paus wel duidelyk weeten, had hy het hert van *Lodewyk*, zonder zyne toestemming in genade aan te neemen, dan stond hem nog grooter onheil, als *Bonifatius* wedervaren was, beschoren; nogtans is het zeeker dat de Koning van Vrankryk, hadden de *Pausen* hem half zo veel afgevorderd, als zy *Lodewyk* afgevorderd hebben, niet meer den Paus zou toegegeven hebben als *Lodewyk* heeft gedaan. Hier uit blykt genoeg wie schuld had, en het verwonderd ons niet, dat zo veele dappere Vorsten zig genegen toonden om *Lodewyk* bystand te verleenen.

Graaf *Willem de* III^de^ begaf zig dan werkelyk, met de verzamelde manschap, op reize om zyn Schoon-Zoon by te staan, *schoon de* Hollandsche Edelen hem daar in hadden zoeken te wederhouden, *en* hy zou tot in Italie doorgedrongen zyn, had men, door het afbreken van de Brug, die over de Rhone lag, hem niet gestuit; en hoorende dat *Lodewyk* overwinnaar was, en weinig passende op de Blixem van den Paus, met zyne Huisvrouwe *Margaretha*, zig *te* Komen had doen kroonen, keerde hy na Henegouwen te rug, alwaar hy, volgens eenige Schryvers, een zonderling Vonnis velde, tusschen een Boer, die klaagde dat hy verongelykt was, en den Baljuw van Zuid-Holland, die beschuldigt en overtuigd wierd, eene overschone Koe uit de weide van dien Huisman gehaald, en een ander in de plaats gesteld te hebben. Het geen in 't *Jaar 1328 gebeurd en al*dus toegegaan zou zyn.

De Graaf die daad aangebragt, en hy van de waarheid daar van overtuigd zynde, zo vroeg hy aan den gemelden Baljuw, (die voor hem verscheen, zonder te weeten dat de Graaf ergens van wist) hoe dat de zaaken in Holland al stonden? Deeze antwoorde daar op, dat alles in rust en stilte was. Hoe kan 'er alles in rust zyn, schoot de Graaf hem vliegens toe, daar het Recht vertreden word, en daar de roofslust den meester speeld? Den armen Huisman daar op binnen hebbende doen treeden, zeide hy verder tegen den Baljuw: Daar hebt gy den Man zelf die door uw zo ongerechtig berooft is geweest. Als de Baljuw daar op antwoorde; dat de Boer gezondigt en daar door de Koe verbeurd had, gaf de Graaf hem ten antwoord: Ja, daarom hebt gy hem valschelyk beschuldigt, om meester van zyne Koe te werden. Als de Baljuw dan overtuigd was en zyne zaak niet goed konde

de maken, heeft de Graaf hem schuldig verklaard, en gezeid, dat by de boete, die hy hem zou opleggen, zou betalen. De Baljuw daar toe bereidwillig zynde, en een genadige uitspraak verhopende, zeide de Graaf al verder, wy willen de Koe aan den Huisman weeder geeven, en hem tot vergoeding van zyne schade honderd Ducaten betaald hebben.

Als de arme Huisman hier mede wel te vreede was, en de Baljuw daar ook niet tegen had, ging de Graaf aldus voort. Nu is de arme Huisman voldaan; dog vermits gy een verdrukker en berover der Armen zyt geweest, en ons, zo wel als de gerechtigheid te kort hebt gedaan, moet gy uw hoofd daar voor geeven. Zo is hy dan onthoofd en zyn romp, uit last van den Graaf, na Dordregt gevoerd, daar alle de Steevoogden van Holland beschreven zyn, om hem gezàmentlyk, en in 't openbaar, ten voorbeelde, en ter afschrikking van anderen, ter aarde te bestellen.

Zodanig een voorstander der gerechtigheid is deezen Graaf geweest; en daarom was het niet zonder reeden, dat hem den bynaam van *den Goeden* wierd gegeeven; dog dit gantsche Verhaal werd van eenige Liefhebbers, als *Alkemade*, in de munte der Hollandsche Graven, en *L. Smids*, in zyn Schatkamer der Nederlandsche Oudheden, tegen gesproken en voor verdicht gehouden, als niet steunende op het getuigenisse van oude Schryvers, en als een zaak die tegen alle Rechten aanliep, 't welk geen Hollandsche Graaf ooit zou bestaan hebben; maar anderen zeggen daar op.

Heda verhaald het aldus, dat de Baljuw, zin in de Koe hebbende, den Huisman daar voor geld had geboden, maar dat deeze van zyn Koe niet begeerde te scheiden; waar op de Baljuw, op eene valsche en verdichte beschuldiging, de Koe verbeurd verklaarde. Ik wil dit gantsche verhaal juist voor geen Evangelie gehouden hebben; maar of 'er ook wel genoegzaame reedenen zyn om het, met zulke forsheid en op eene zo smadelyke wyze te verwerpen, daar zou ik nog wat aan twyffelen. Daar zyn duizend en nog eens duizend wonderlyker voorvallen, daar nog wat anders op te zeggen zou vallen, die egter van de straffte zifters, voor de zuivre waarheid aangenomen worden. Het is waarheid, dat 'er de oudste Schryvers niet van spreeken en dat *Heda*, van *Bokkenberg*, *Doatreman* in zyne Historie van Valenoyn en anderen, die 'er van spreeken voor by te gaan, onder de Oudsten niet kan gereekend worden: Maar als men overweegd, dat hy de

Historie der Utrechtsche Bisschoppen beschreven heeft uit last en order der Utrechtsche Kerke. Dat hy alleen niet aan deeze Historie gearbeid heeft, maar dat hem de geleerdste Kanonikken der gemelde Kerke, t'zyner hulpe zyn toe gevoegd. Dat hy niets geschreven heeft op losse geruchten, maar alle de stukken die hen dienen konde, en die hem door de Utrechtsche Kerk ter hand gesteld waren, met behulp van de gemelde mannen heeft nagezien, zo kan men, myns oordeels, zo ligt niet zeggen, dat dit verhaal uit de kooker van jonge Schryvers is gekomen, en men behoord al goede en doorslaande redenen te hebben, om het verhaal van een *Heda*, en niet alleen van eenen *Heda*, maar van alle de geleerde Mannen, die hem zo getrouwelyk geholpen hebben om alle oude gedenkstukken op te zoeken, op zo eene straffe wyze te verwerpen.

De voornaamste tegenwerping bestaat hier in; dat geen Graaf van Holland ooit zou bestaan hebben, een Amptenaar van zulk een aanzien, zo op staande voet, zonder raadpleginge, zonder uitstel te doen onthalzen. Ik beken het; dat is al wat; maar het zou, zo veel als ik kan oordeelen, de zaak ten hoogsten maar twyffelachtig konnen maken, maar nog van geen openbare valschheid overtuigen. Men moet zo wel omzigtig te werk gaan in het verwerpen als in het aanneemen van zaken, die door goede Historie Schryvers verhaald worden. Het voornaamste, zeg ik, loopt hier op uit, dat de Graven zig nooit zo een macht zouden aangematigd hebben van iemant, zonder eene wettige Rechtspleging, ter dood te veroordeelen. *Dat zou al wat klemmen*; ik beken het, maar de Graven, met 'er tyd, magtiger en magtiger werdende, hebben, na de wyze van andere Vorsten, zig somwylen meer aangematigd, als hun van rechts wege wel zou toegekomen hebben. Hier van hebben wy een klaar en onwederspreekelyk voorbeeld in *Albregt van Beyeren*: Deeze een kwaad vermoeden tegen den Heer van Enghien opgevat hebbende, heeft hem, schier onverhoord en onverdedigd, de kop voor de voeten laten leggen. Zo dat deeze reeden ook niet veel, tegen deeze daad van *Willem den Goeden*, niet schynt te gelden.

Bisschop *Johannes de* III^de van Utrecht, by genaamd van Diest, bestierde dat Bisdom op eene zeer laffe wyze, waar door hy het Stift, volgens 't getuigenisse van *Noviomagus*, schade op schade heeft aangedaan; onder anderen, heeft hy het Slot Vredeland, en veele andere goederen meer, aan den Graaf van Holland, en een goed gedeel-

deelte van Overyssel aan den Hertog van Gelderland verpand; en hy moest alles doen wat Graaf *Willem* goedvond: Eindelyk heeft hy, zes zogenaamde Voogden over het Stift aangesteld, die, meer op eigen belang als op het gemeene voordeel uit zynde, de twee Sloten, Stoutenburg en ter Horst hebben vervreemd. Het eenigste dat men nog zou konnen pryzen is, dat hy het Graasschap met het Kasteel Diepenheim, met behulp van eenige Priesters, weder onder het Stift gebragt heeft, hebbende ook eenige goederen van den Graaf van Benthem bekomen. Verder is deeze laffe Kerkvoogd niet waardig dat wy van hem spreeken, en het was den Graaf van Holland niet kwalyk te neemen dat hy, als een Staatkundig Vorst, zyn Vaderland in aanzien en macht zogt te doen toeneemen, en van allen nadeel dat het eertyds van 't Stift geleden had, te bevryden. Om dan het leven van dien Prelaat te besluiten, zeggen wy verder alleen, dat hy tot de ooren toe in de schulden steekende, den 1 Juny 1340 is gesturven, werdende begraven in St. Maartens Kerk, in de Kapelle van S. Maria Magdalena.

De Friezen hadden zig, tot nog toe, nooit gelyk het betaamde, aan de wettige Vorstelyke authoriteit willen onderwerpen; maar ziende Graaf *Willem* zo machtig geworden van zyn gezag aldaar te kunnen doen gelden, zo hielden zy te zamen een groote byeenkomst, en maakten een besluit, strekkende tot afschaffing en weering van de Vorstelyke authoriteit in den Staat; dog Graaf *Willem* maakte aanstonds zo wyze schikkingen, dat de Friezen, over de gevolgen daar van bekommerd geworden zynde, 't hoofd in de schoot lagen, en zig onderwierpen, hem, volgens de aloude gewoonte, op een Schild stellende, dat vier der voornaamste Edelen op de Schouders droegen, voor hunnen Vorst uitroepende, waar door de rust des Lands aan dien kant mede verzekerd wierd, het geen tot algemeen welzyn der Nederlanden verstrekten. De Friezen genooten wel haast de vrucht daar van, zo wel als de Hollanders, want in den jaare 1334, een geweldige Watervloed, eenige Dyken in Holland en Friesland verbrekende, waar door meer dan 5000 Menschen verdronken, vorderde de Graaf, twee penningen van ieder morgen lands, gelegen in Kennemerland, het geen van die Watervloed bevryd was gebleven, en de Vorst oordeelde dat zy die last behoorden te dragen, tot herstelling der Dyken ten algemeenen nutte. De Kennemers stemden dit gceredelyk toe, nu wyzer geworden, en door de bevinding geleerd hebbende, dat het altoos dwaas en schadelyk is de wettige Vorstelyke au-

thoriteit, niets vorderende dan het geen recht en billyk is, en tot het algemeen welzyn strekt, te wederstreven, en het Opperhoofd des Lands te tergen, en dit voorzigtig gedrag was nu oorzaak dat zy de oude verlorene Privilegien weder bekwamen.

Graaf *Willem de* III^de^, een Kapittel van Kanonnikken in S. Pieters Kerk te Middelburg gesticht hebbende, en nu door het Podegra *buiten* staat gerakende om de land-stands-zaken, met de voorige wakkerheid te bestieren, zo vond hy goed, het Graafschap Zeeland, aan Jonkheer *Willem*, zyn Zoon en Erfgenaam, op te dragen: Ook sloot hy, met *Eduard de* III^de^ zyn Schoon-Zoon een verbond van onderlinge bescherming tegen Vrankryk, om zig tegen de heerszuchtige beddelinge van die Kroon te stellen; dog maar eenige dagen na het sluiten van dit verbond, overleed hy te Valenchyn aan *'t Flereçyn* den 7 Juny 1337, alwaar hy met groote pracht begraven is.

Wanneer hy bemerkte, dat zyn laatste uur begon te naderen, heeft hy zynen jongen Zoon by hem ontboden, hem wel ernstig vermanende tot het betrachten van waare Godsvrucht. Ook bad hy hem, de vreede na vermogen te behertigen, ten einde de Ingezetenen geene zwaare belastingen op te leggen; waar op hy een teder afscheid van zyn Zoon, zyne Gemalinne, zyne jongste Dogter en het gantsche Hofgezin nam, die in tranen baden, ziende dien beroemden Vorst den geest geeven. Zyne Gemalinne, Gravinne *Johanna*, was daar van zodanig getroffen, dat zy alle pracht en wereldsche grootheid verliet, begeevende zig in het vermaarde *Maagden-Klooster*, Fontanelle, van de Order van Cistersie, by Valenchyn in Henegouwen.

Hy had tot deszelvs Opvolger, zyn Zoon *Willem den* IV^de^, de drie en twintigste Graaf van Holland, Zeeland en Vriesland, die by *Scriverius* aldus spreekende werd ingevoerd.

't Gerucht, al zwyge ik stil, zal elk genoeg doen hooren;
Hoedanig ik my droeg, wat man ik was in 't veld,
Het Westen baelt nog op myn stryden met de Mooren;
Het Oosten ziet den Turk door myn geweer gevelt,
Wat wil ik veel van 't Stift, wat van den Noorman spreeken,
Die elk bestand en peis my kwamen smeken af?
Doch bleef te Staveren de loop myns levens steeken,
En Mavors die 't my nam, die was 't die 't my bergaf.

Naau-

Naauwelyks had dien jongen Vorst, de toom der Regeering in handen genomen, of hy bevestigde het, door zynen Vader, geslotene verbond, met zyn Zwager *Eduard de* III^de^, Koning van Engeland; tegen Vrankryk, waar in Keizer *Lodewyk* mede deel nam, om dat Vrankryk het Keizerryk reets opentlyk had aangetast; egter vergenoegde Graaf *Willem de* IV^de^ zig, met het geeven van de beloofde bystand, zonder hoofd-party in den Oorlog te worden, schoon de Koning van Engeland dit graag gezien had; maar de Graaf weigerde dit als strydig zynde met de belangen des Lands; Egter wierd aan hem, als Stedehouder des H. Roomschen Ryks, het opper-bevel over de Ryks-Troepen opgedragen, en Gelderland, om dat dien Vorst, bereidwillig zyne bystand verleende, door Keizer *Lodewyk* voor een Hertogdom erkend, met recht om geld te munten, waar toe hem de Hollandsche Munt tot een voorbeeld wierd voorgesteld.

De Koning van Engeland, tegen de Stad Kameryk niets ziende uitteregten, vond goed in Pikardye te vallen, alwaar onzen Graaf met zyn Volk hem niet begeerde te volgen, dewyl hy zig, tegen wil en dank, niet in een Oorlog met Vrankryk wilde laten wikkelen; zynde, als Stedehouder des Ryks, niet verplicht anders als op den Ryks-bodem tegen Vrankryk te dienen; zo dat hy astrok; dit nam *Eduard* zo kwalyk, dat hy door Henegouwen trok en aldaar door zyn Volk veel schade liet doen. Onzen Graaf dit niet begerende te dulden, voegde zig uit weerwraak by den Franschen Koning, die hem met open armen ontfing, waardoor *Eduard* gedwongen wierd, na Engeland te keeren, de sterke plaatzen in Henegouwen bezettende, om Graaf *Willem* daar door van besluit te doen veranderen, het geen gelukte; want de Engelsche bezetting van Haspre; in 't jaar 1340, een inval in 't Kamerykſche gedaan hebbende, zo zond de Koning van Vrankryk een hoop volk in Henegouwen, die, in plaats van de Engelschen op te zoeken, die Stad in koolen lagen.

Die onrechtvaardigheid vertoornde onzen Graaf *Willem* zodanig dat hy aanstonds, met zyn Volk, het Fransche Leger verliet en na Henegouwen toog, verdryvende de Franschen van daar; en ziende, dat men op de Franschen, die hunne Vrienden, zo min als hunne Vyanden ontzien, niet te vertrouwen was, riep hy de Gedeputeerden van de Staten van Henegouwen, van Holland en Zeeland, te Bergen in Henegouwen by een, alwaar besloten wierd den oorlog aan Vrankryk te verklaren, gelyk aanstonds geschieden, dat van een inval in

Vrank-

Vrankryk gevolgd wierd. De Graaf ziende dat hy niet magtig genoeg was om veel aldaar uitterechten, stelde het bewind over Holland en Zeeland, in handen van *Jan van Beaumont*, begevende hy zig in perzoon na Engeland en Duitschland om meerder onderstand te verwerven, terwyl Henegouwen, inmiddels, deerlyk door de Franschen verwoest wierd.

Daar op wierd de Fransche Vloot door de Engelsche geslagen, en Graaf *Willem*, met behulp der Duitschers, Mortaigne, S. Amand, en verscheide andere plaatsen op de Franschen veroverd hebbende, sloeg zig voor Doornik neder om het zelve te belegeren. Maar zyne Moeder, de Gravinne Weduwe van Holland *Johanna van Valois*, die de beide oorlogende partyen zo na in den bloede bestondt, deedt zo yverig haar best om dezelve te bevredigen, dat 'er een bestand *voor negen* maanden, in de maand September gesloten wierd, waar op eindelyk de vreede volgde; egter had deezen oorlog haar zodanig bedroeft dat zy het bestierf.

Dat deezen Graaf een tocht na Spanjen tegen de Mooren zou hebben gedaan, daar van vinden wy geen bewys, waarom wy *dit stil*-zwygende voorbygaan; maar het is zeeker, dat hy, na 't eindigen van den Oorlog met Vrankryk, een Krygstocht gedaan heeft na Pruyssen; niet alleen om de Ridders, of Duitsche Broeders van S. Marie, tegen de Ongelovigen by te staan, maar ook om den Hollandschen Handel met de Oosterlingen, die te Dordregt en te Amsteldam zeer groot was, te beveiligen, waar *van wy het navolgende* vinden by Mr. *Albert van Straesburg*, in de Chronyk van zynen tyd, zeggende: „ Ten tyde van *Clemens de* VI^de^, Paus van Rome, heeft „ den Koning van der Litthauw, die een Heiden was, jong van Ja- „ ren, en nieuweling aan 't Ryk gekomen, de Duitsche Broeders „ van St. Marie, in Pruysse en Lyfland zeer gekweld, met veele „ duizend Christenen te dooden, en die, tot het geloof bekeerd wa- „ ren wederom tot ongelovigheid te dwingen. Hier over zyn het na- „ volgende jaar, namelyk tegen het jaar 1345, de Meester van de- „ zelve order te hulpe gekomen, de Koningen van Hungaryen, Bo- „ hemen, de Markgraaf van Mehmer, Zoon van den Bohemer, „ *de Graaf van Holland*, en veele andere Heeren: Maar, om dat „ de Meester haar niet en vertrouwde, als ze in 't land van der Lit- „ thauw gekomen waren, zo dat hy niets by der handen nam, en „ men hoorden dat de Koning van der Littauw, aan een andre zyde,

„ in

„ in Pruyssen ingekomen was, zo zynze wederom vertrokken, zonder iets te verrichten. Om welke sloffigheid dezelve meester is afgezet." Kort na zyne wederkomst is de twist met het Stift van Utrecht begonnen.

Na de dood van *Johannes de* III^de^, heeft Paus *Benedictus de* XII^de^, de verkiezing van *Johannes van Arkel*, Kanonnik te Utrecht, en van *Johannes van Bronkhorst*, Prooft van St. Salvator, die door de verdeelde Kanonnikken verkoren waren, vernietigd, en tot XLVI^ste^ Bisschop van Utrecht aangesteld, *Nicolaus de Caputus*, gelyk hy door de wandeling genoemd wierd, Prooft van Deventer, een deftig Rechtsgeleerde, zynde byzitter van de zogenaamde *Rota*. Dit is de voornaamste Rechtbank van 't Roomsche Volk, verbeeldende eenigerwyze wyze de Parlementen van Vrankryk, en bestaande uit twaalf Prelaten, dewelke, in allerhande zaken, tusschen geestelyke persoonen, vonnis vellen. Deeze Rechtbank werd *Rota* genaamd, om dat de Kamer daar zy vergaderen, een vloer heeft van marmer, dewelke een rad van een wagen verbeeld. Onder deeze Prelaten zyn agt Italianen, een Franschman, twee Spanjaarden en een Duitscher.

Deezen Bisschop, zo dra hy gewyd was, zond een Vicaris na Utrecht, om uit zyn naam, bezit daar van te neemen; maar uit denzelven verstaan hebbende, dat hy zelf diende over te komen, om in persoon de regeering te aanvaarden, dewyl het tydelyk Rechtsgebied te Utrecht niet anders konde bediend worden als onder het oppergezag van den Bisschop, die aan 't hoofd der Rechteren moest zitten, zo is hy, als dit te lastig oordeelende, van het Utrechtse Bisdom afgestapt, en, door den Paus daar van ontslagen die hem, in de plaats, Bisschop van Vercelle maakte; en in 't Jubel-Jaar 1350, wierd hy door Paus *Clemens de* VI^de^ verklaard tot Priester-Kardinaal, onder den Tytel van S. Vestina en S. Vitalis. Dit was een zeer braaf man, die het Stift van Utrecht altoos gunstig is gebleven, gelyk hy betoond heeft. Te Perusia, in Italie, alwaar een vermaarde Hooge School is, heeft hy een Collegie voor Godsgeleerden en Rechtsgeleerden gestigt en begiftigd, om de jonge en bekwame Studenten te onderhouden, geevende aan 't zelve den naam van S. Joris School. Hy heeft ook begeerd, dat 'er onder de andere Queekelingen, twee uit de Stad of het Stift van Utrecht zouden aangenomen werden, om hun verstand aldaar in de wetenschappen te oeffenen. Deezen Prelaat is in den jare 1368 gestorven.

Na hem wierd *Johannes van Arkel* de XLVII^{ste} Bisschop van Utrecht, zynde de Zoon van *Johan*, Heere van Arkel en van *Ermengardis*, eenigste Dogter en Erfgenaam van *Otto* Graaf van Kleef. Hy was, gelyk reets gezegt is, al voor *Nicolaus de Caputus*, door een gedeelte der Kanonnikken, verkoren geweest, maar als nu *Nicolaus* by den Paus voor hem gesproken had, wierd hy, in den bloei-tyd van zyne jeugd, tot Bisschop verklaard, en, door *Ganzelinus*, Kardinaal en Bisschop van Albano, te Rome gewyd.

Hy heeft zig, na vermogen, toegelegd om de goederen der Kerke, dewelke door sommigen der voorgaande Bisschoppen, verkogt en vervreemd waren, weder los te maken: en had hy zelf om het Bisdom te verkrygen, zo veele schulden niet gemaakt zo zou hy zeekerlyk, met goed recht, onder de roemruchtige mannen gerekend zyn geweest: Hy is ook in Persoon na Romen gereist en heeft aldaar drie jaren vertoeft, na dat hy *Gerrit van Veen*, Kanonnik van de Domkerk, tot vikaris over het Bisdom heeft aangesteld, dog dit schynd meer uit nood als vrywillig te zyn geschied.

Deeze Bisschop, vindende het Stift met groote schulden bezwaard, en geen beeter raad wetende, ging, in 't begin van zyn Bisschopsdom eenigen tyd te Grenoble woonen, om door zyn sober leeven zo veel over te houden dat hy, ten minsten, een gedeelte van zyne schulden zou konnen aflossen. Maar hy is eerlang te huis ontboden om de Stad Utrecht, 't welk om eenige zegs woorden, door *Willem de* IV^{de} belegerd was, en al veeg begon te staan, door zyne voorzigtigheid begon te redden. Als de Bisschop hier door geraakt, en de Onderdanen van 't Stift, die 't met den Graaf gehouden hadden, genoeg had gekastyd en t'onder gebragt is hy wederom na Vrankryk, te weeten na de Stad Tours getrokken, om zyne schulden, door zyn zuinig leven te boven te komen. Maar hy verloor veel meer door zyn afwezenheid als hy door zyne zuinigheid konde winnen. Want het liep te Utrecht alles in 't wild, niemant paste op des Bisschops voordeel of belangen, en elk had genoeg te doen met zyn eigen profyt waar te neemen.

Wederom dan te huis gekomen zynde, heeft hy zig in eenige oorlogen ingewikkeld, of is 'er altoos ingewikkeld geweest, en dit heeft hem nog in een dieper kuil van schulden doen zinken. Ziende zig zelven dan niet te redden, hoewel dat hy een schrander, zuinig en wys Bisschop was, en zo wel t'ende raad als t'ende geld

zyn,

zynde, en daar by, dewyl zyne borgen hem lastig vielen, en hy alle de vastigheden van 't Stift verpand zag, is hy, met een klein gezelschap van zes Reisgenoten, na Rome gereist, zullende aldaar afwachten, wat uitkomst de tyd wilde baaren. Zyne Schuldeischers, die van *Heda* te recht dwingelanden genoemd worden, en den Bisschop zo wel als 't gantsche Stift, deerlyk knelden, maakten het zo bond, dat hy wederom t'huis ontboden wierd. Maar hier mede was hy en 't Stift niet geholpen. De gemelde dwingelanden, daar *Zuederus Uterloo* een van was, hebben 't hem hoe langer hoe banger gemaakt. Zy begeerden, men zou hen alle de andere Sloten die nog overig waren, voor den tyd van dertig jaren, ter hand stellen, en zoude hem dan jaarlyks, 2000 Guldens opbrengen.

Alles viel hem tegen, Vreemden, Onderdanen, Vrienden, ja, zyn eigen Broeder: Egter is hy daarom niet bezweken, maar ziende dat de gemelde dwingelanden dog niet te verzetten waren, en geen hooger recht kenden als hunne eige koppigheid, heeft hy zyne tanden ook beginnen te toonen. Hy heeft zig dan meester gemaakt van het Slot Vredestein: kort daar na is het Slot van Beverweert hem ook overgegeeven; en hy stond nu gereed om de gemelde dwingelanden, op zyn beurt, te ringeloren, en t'onder te brengen. Dog door tusschenspraak van het Stift en van de Stad is hun het verschoten geld. zonder renten, wedergegeeven, en aldus is de Bisschop wederom in 't bezit van de Bisschoplyke plaatsen gekomen.

Hy was een dapper oorlogs-man, want hy heeft in 't jaar 1346, zo als by *Buchelius* te zien is, met *Huibrecht van Kuilenburg*, *Robbert van Arkel*, en *Jacob van Nyeveld* gevogten tegen 300 Gunterlingen, dit uit de oude Lichtenberger gesproten waren, en een zwaar oproer gestookt hadden. De Gunterlingen zyn 'er, ten deelen, op het slachveld gesneuveld, ten deelen uit de Stad verdreven. Hy is ook in de Wapenen geweest tegen *Willem de* IV^de^ Graaf van Holland; dog deezen oorlog is van weinig duur geweest. Zyn oorlog tegen *Reinoud*, Hertog van Gelderland, die het met onzen Graaf *Willem* gehouden had, heeft ook niet veel langer geduurd als een jaar.

Niet lang daar na, is hy wederom met de Hollanders in oorlog geraakt: Heeft met de Burgers van Utrecht, het Stedeken Oudewater, dog met verlies van zyn meeste en beste Volk, veroverd

en afgebrand, en de Hollanders, die met een goed Leger kwamen toeschieten, na een hardnekkig en bloedig gevegt, te rug doen keeren. Eenigen tyd daar na, is 'er een nieuwen oorlog tusschen hem en Graaf *Willem* ontstaan, alwaar, behalven het Roven en Branden, (want den armen Boer moet het altyd ontgelden) niets zonderlings is voorgevallen, als dat Muiden en Weesp, door den Bisschop is ingenomen en verbrand. Daar en boven, heeft hy in verscheide voorvallen, zyne oproerige of wederspannige Onderdanen, als de Eemlanders, die met alle geweld onder Holland wilden staan en zig Oost-Hollanders lieten noemen, de Stellingwervers, de Steenwyker-wolders en verscheide Heeren, die na geen Bisschop, of *Johan van Arkel* vraagden, door magt van Wapenen gedwongen en het muiten verleerd.

Heda, pryst hem zeer wegens zyne vromigheid, deugdzaamheid, kloekmoedigheid, &c. Hy voegd 'er by, dat hy, hoe wel gedurig in de Wapenen geweest zynde, altyd na de vreede heeft getracht, dat hy, na dat hy alle de schulden van 't Bisdom had afgelost, zyn werk maakte, van de vervallene Kerken wederom te herstellen, en dezelve zo wel als de Kloosters met Boekeryen, als zynde een groot Liefhebber der Geleerdheid, en met andere Kerkcieraden, op te schikken; dat hy zeer mildadig was tegen zyne goede vrienden; een voorstander en voorthelper van deugdzame menschen, medogend ten aanzien van den armen, yverig in de gerechtigheid voor te staan, maar streng in het straffen der boosheden: Eindelyk, dat hy, na zo veel tegenspoed, en na de zwaare stormen, als hem over 't hoofd gewaaid waren, de deugden der heiligheid met een nieuwen moed, en als of hy nog een nieuweling was geweest, heeft behartigd.

Hy heeft ook groote Boeken geschreven, maar die alle verloren geraakt zyn. Verder heeft hy de Stad Rhenen bemuurt, of althans de vervallene muuren wederom laten ophalen. Hardenberg is ook door hem met graften en schansen voorzien. Mastbroek, een moeras omtrent Zwolle, heeft hy bedykt, en aan zyne Kerke gelaten: Dan de helft der tiende heeft hy, den *H. Labuinus* ter eere, geschonken aan de Kerk van Deventer. Ook heeft hy in den Dom een Autaar gesticht ter eere van den Evangelist *St. Jan*, by het welke hy zynen Broeder, die in den Luykschen oorlog gesneuveld was, met een prachtige Lykstatie heeft laten begraven, en heeft deszelfs

Wa-

Wapenen, welke manier eerst was opgekomen, by het Graf doen ophangen. Ook heeft hy begeert, dat men hem, ter zelver plaatze zouden begraven.

Daar en boven, heeft hy te Gorcum, kort voor zyn dood, een aanzienlyk Capittel opgerecht, van 13 Kanonnikken: Uit het welke naderhand is voortgekomen, *Johannes van Haren* een Gotkummer en de eerste oprechter van de Haagsche Boekery. Aan de Utrechtenaren heeft hy het voorrecht vergunt, van niet gedaagd te mogen worden buiten het Stift, zo als onder anderen blykt uit een gedrukte Brief, dewelke aller eerst in 't licht gegeeven door *H. Matthæus*. Hy heeft ook, in zyne zestien Herderlyke Brieven, aanmerkelyke Ordonnantien gemaakt, behelzende den 15de, een bevel-schrift van Paus *Gregorius de* IXde, waar in men deeze bevelen vind: *Zoo een Persoon dewelke, onder beloften van trouwen, een Vrouws-Perzoon heeft beslapen, en naderhand voor de Kerk met een ander getrouwd is, en ook beslapen heeft, egter gebouden is weeder tot de eerste te keeren, dewyl dat tweede Huwelyk, in dat geval, nietig en onwettig is.*

In zyn 10de brief is hy zeer gestreng tegen de geenen die in een verboden graad van maagschap getrouwd zyn; dog hier omtrent staat het navolgende aan te merken. Men weet dat de Huwelyken langen tyd verboden zyn geweest tot de zeevende graad toe, ja, zo verre als 'er maagschap kon bereekend worden. De vraag is, wie zodanige Huwelyken, aller eerst mag verboden hebben. Zommigen, steunende op een Brief van *Felix* Bisschop van Messina, aan *Gregorius de* Iste; en op het antwoord van den gemelden *Gregorius*, willen dat dit een overlevering zy van de Apostelen zelve, of van de Apostolische mannen afgedaald: dan deeze brieven werden, by de Geleerden, uit de egte werken van *S. Gregorius*, om goede redenen, uitgemonsterd. Men vind een Wet, in de twee Synoden van Toledo, dat 'er geene Huwelyken, tot in de zesde graad toe, mogen aangegaan worden.

Het zelve heeft Koning *Receswinthus*, in de oude Wetten der Wester-gotthen bevolen. Maar, dan is 'er wederom een tweede vraag, hoe dat de graden van maagschap aldaar gerekend worden? want de vier eerste Wetten, volgende achter den Tytel van 't vierde Boek, zeggen opentlyk: dat de Broeders malkanderen bestaan in den tweeden, de Broeders Kinderen (*Consobrini*) in den vierden,

en de Kinderen, van de Broeders Kinderen (*Sobrini*) in de zesde graad; 't welk gerekend is volgens de Roomsche Burgerlyke Wetten. En aldus zouden aldaar alleen de Huwelyken, in den derden grond; na onze Reekening gesproken, afgekeurd zyn geweest.

In Vrankryk zyn de Huwelyken, in den derden graad, eerst verboden geweest, in de zesde Eeuw, door de Synode van *Epaune.* Zo is dan de eerste Wet, dewelke zodanige Huwelyken, tot in de zevende graad toe, ja, tot dat men eenige maagschap kan berekenen, verbied, allereerst uitgegeeven door de Roomsche Synoden van *Gregorius de* IIde, dewelke naderhand door verscheide Paussen is bevestigd. Maar, om dat deeze Wet wat hart viel, en ook veel ongemakken veroorzaakten, hebben zommigen in de elfde Eeuwe, onder *Alexander de* IIde, beginnen voor te geeven, dat de graden van bloedverwandschap en zwagerschap, gereekend moesten worden, na de oude Roomsche Wetten. Dog deeze Reekenaars, zyn door *Alexander de* IIde, in een Synode veroordeelt. Evenwel waren 'er al veele in Italie die het met deeze reekening bleven houden: En volgens *P. Damiani*, was 'er van duizend naauwelyks een, die op dit stuk na het Pauselyk bevel luisterde. En het is waar, dat deeze uitbreiding van de maagschap, groote opschuddingen en verwarringen heeft veroorzaakt.

De groote Heeren, zegt *Mezerai* in 't leven van Koning *Robbert*, die dog doorgaans malkanderen in maagschap bestaan, stonden daar het meest mede verlegen. Want zo ras als een *Man of Vrouw elkander* moede geworden waren, of dat iemand lust kreeg hen ongemak aan te doen, had men maar te zweeren, dat zy malkanderen al te na bestonden, en zyn zeggen door negen getuigen, die altyd wel te bekomen waren, te doen beëdigen. De Historien zyn ook vol van Vrouwen die, na lange jaren trouwens, verstoten, en van Huwelyken, die door de geestelyke macht gescheiden zyn. Dat meer is, al had men voor het trouwen, het gemelde beletzel laten wegneemen, door dispensatie, zo kon dit niet altyd helpen.

Robbert, Koning van Vrankryk, had om goede redenen van Staat, zekere Princes en Weduwe, die hem in de vierde graad bestond, maar wiens Kind hy ook ten Doop gehouden had, ten wyve genomen: dog had alvorens de voorzichtigheid gebruikt van die beletzelen door eene Synode van de fransche Bisschoppen te doen wegnemen. Dit mogt niet helpen: de Paus liet 'er zig aangelegen leggen: de Koning wierd

wierd in den ban gedaan, en gedwongen zyne Vrouwe te verstoten. Hy reisde nog met haar na Rome, om den Paus te verbidden; de uitkomst was, dat ze voor wel gescheiden gehouden wierden, en gescheiden moesten blyven.

Na dat Bisschop *Johannes*, het Stift van Utrecht, twee en twintig jaren lang geregeerd had, is hy door Paus *Urbanus de* V^de^, tot het Bisdom van Luyk bevorderd, in den jare 1364, alwaar hy den 1 July 1378 stierf. Zyne ingewanden zyn te Luyk in het Klooster der Wilhelmyten begraven, maar zyn Lyk wierd, volgens zyne laatste wille, na Utrecht gevoerd en aldaar, met groote staatsie, in de S. Maartens Kerk, aan de zuidzyde van het Choor, ter aarde besteld; dog *Heda*, merkt daar omtrent aan, dat de ondankbare Burgers, deeze grafstede naderhand geschonden hebben, om 'er den Bisschop *Frederik van Blankenheim* te begraven, en dat zy de Wapens van den Broeder van deezen Bisschop toen hebben weg gedaan.

Onder Graaf *Willem de* IV^de^, begon den Handel en Zeevaard deezer Landen grootelyks toe te neemen, het geen grootelyks toe te schryven was, gelyk uit de Schryvers van dien tyd blykt, aan de groote achting, die *Willem de* III^de^, buiten 's Lands verkregen had, als Scheidsman van de meeste Vorsten van Europa, welke eer zyn Zoon *Willem de* IV^de^ zeer wel staande hield, het geen de oorzaak was, waarom de Hollanders overal geacht, bemind en ontzien wierden, zo dat de daar toe aangewende kosten, waar over men had geklaagd, aldus honderd dubbeld vergoed wierden; want wie moet niet bekennen dat men, om duizend guldens, by voorbeeld, jaarlyks te bezuinigen, oorzaak is dat de Natie haar eer en aanzien verliesd, waar door anderen aangespoord worden om dezelve op allerhande wyzen te beledigen, en den Koophandel jaarlyks eenige tonnen gouds nadeel toe te brengen, dat de Vorsten, die in het doen bloeijen van het Vaderland hun eer en glory stelden, dikmaals met die verkeerde Staatkundigen in twist heeft gebragt.

Dat Graaf *Willem de* IV^de^, den Koophandel en Zeevaard heeft zoeken aan te kweeken, blykt, want in 't jaar 1332, wanneer Dordrecht veel door den brand had geleden, bevestigde en vermeerderde hy de Voorrechten van die Stad ten aanzien der vryen handel met de Oosterlingen. Amsteldam heeft hy mede grootelyks begunstigd, die Stad voor altoos met Holland vereenigende, en onder het onmiddelyk gebied van den Vorst brengende, zo dat die Stad nu niet meer tot de Heerlykheid van Amstel behoorde.

Deeze plaats, schoon mogelyk toen nog niet eigentlyk de naam van Stad mogende voeren, wordende meest van menschen bewoond die zig met visschen geneerden, begon zig al vroeg op den buitenlandsche Koophandel toe te leggen, waarom *Floris de* Vde, om de Inwoonders daar in aan te moedigen, hen in den jare 1275, tol vryheid toestond. Ook was ze in dien tyd klein. De plaats, van die nu zo *groote* en machtige Stad, welke het eerst bewoond is geweest, schynt te zyn het begin van de Zeedyk, alwaar tegenwoordig de St. Olofs, of Kleine Kapel staat, en niet verre van daar zou het eerste Stadhuis gestaan hebben; Anderen zyn van gevoelen, dat de eerste bewoonders zig neder geslagen hebben ter plaatze alwaar nu den Dam is; dog het is waarschynlyk dat die Visschers zig digt aan de Rivier het Y, en het geen nog eigentlyk de oude zyde genoemd word, zig hebben ter *neder* gesteld; te meer dewyl de St. Olofs Kapel en daar na de Kerk van St. Nicolaas en Johannes den Dooper, nu de Oude Kerk genaamd, de oudste van allen zyn, want de eerste is al lang voor 't jaar 1200, en de laatste omtrent het jaar 1220 voor een Kerk bekend geweest, daar de Nieuwezyds Kapel of de Heilige Stee, de oudste aan de nieuwe zyde omtrent 150 jaaren laater eerst gebouwd is; en men weet, dat de bewoonders de Kerk altoos digt by de plaats alwaar zy zig ter neder slaan, gewoon zyn te stichten, gelyk ook het eerste Slot van den Heer van Amstel, hier omtrent zeekerlyk gestaan heeft.

Toen deeze plaats, eerst de gedaante van een Stad kreeg, omtrent het jaar 1260, waren de Oude en Nieuwezyds *Voorburgwallen*, beginnende ten westen aan het Y, daar nu de oude Haerlemmer Sluis is, en ten oosten, daar de Kolk Sluis onder de Zeedyk doorloopt, de Stads Graften, zynde die aloude Stad groot 30 Morgen, 333 Roeden, en in haar omtrek 3175 Schreden Ten tyde van *Willem de* IVde, was zy reets zo aanmerkelyk wegens den Koophandel, dat de Graaf haar de eerste Stads Rechten gaf. De andere Vorsten hebben hem, in 't begunstigen van Amsteldam nagevolgd, door het verlenen van groote Privilegien, gelyk wy ter zyner plaatze aantekenen zullen.

De muitzugtige Friezen, niet begeerende deel te neemen aan het dragen van de gemeene lasten, bestonden den Graaf, hunnen Vorst, te hoonen en te tergen door zyne Amptenaren kwalyk te handelen, het geen de dappere *Willem* niet konde verdragen, zo dat hy, om die Oproermakers te kastyden, een Vloot gereed maakte om in Friesland te landen.

Van den toestand deezer Landen, onder de Graaven uit het Huis van Henegouwen; namentlyk: JAN DE IIde, WILLEM DE IIIde, *en* WILLEM DE IVde, *&c.*

Deeze Vloot had het ongeluk van door een Storm op de Zuider-Zee verstrooid te worden, zo dat maar een gedeelte van het Leger, onder *Jan van Beaumont*, gevolgd van Graaf *Willem de* IVde, te gelyk konde aan land stappen, dat door de overmacht der Friesen wierd geslagen, waar by den Graaf het leven verloor, en zyn Volk na de Schepen moest vluchten, zynde hy gesneuveld den 27 September van 't jaar 1345. Dog laat ons zien hoe *Beka* dit jammerlyk geval verhaald: als hy zegt:

„ Dit gepasseert zynde, ging de Graaf voort, met zyn aangevange voornemen, en vergaderden wederom van nieuws een magt van Krygsvolk om Oost-Vriesland te overweldigen, maar voer met zyn Leger onordentelyk in het onbekende Land over, zo dat al zyn Volk met haast en onvoorziens tot een groot ongeluk verviel. *Jan van Henegouwen* kwam, met veele anderen, te lande aan de zuid-zyde van het Klooster van S. Odolphus den Confessoor, zyne tenten spannende op de Kuste van de naby gelegene Zee, genaamd Zuidvenne, en vielen, zonder de navolgende te wagten; zo mannelyk op de Vyanden aan, dat ze die, of binnen de Stad Staveren, of binnen de vrydomme van dezelve Kerke dreven, en het garnizoen van 't Kerkhof zelf met gewapende Krygsluiden besprongen. Zo dat den Hollanders, geen ongeluk en verhinderde, tot dat ze het Convent van denzelven Confessoor innamen. Doe zynze meer door Goddelyke dan Menschelyke macht, van 't gezeide Kerk-hof allenskens afgedreven; en doe hebben haar de Friesen over al dood geslagen en haastelyk vervolgt. De Graaf, als een onvertzaagt Prins, t'eenemaal onwetende van dit ongeval, heeft zyn Vloot gestierd na 't noorder-deel van 't gezeide Convent, en is met omtrent vyf hondert Krygsmannen te Lande gekomen, en heeft het naast gelegen Huys" (anderen seggen het Dorp) „ afgebrand, met groote couragie ontmoetende een ontallyke hoop Friezen, verslaande in eigen Perzoon een Edelen Fries, en voort zig tot 'er dood toe eerlyk verweerende. Daar en tegen hebben de Friesen, den kleinen hoop der Hollanders, met ontallyk veel gewapende mannen rontom besingelende, den Graaf zelf, met vee-

„ le anderen ontmoetende, dood geslagen: dien zy ook dood zyn-
„ de, tot weerwraak van den Friesen Edelman, onthalsden. Dee-
„ ze bloedige nederlaag geschiede op den 6de Kalendas van October,
„ in 't jaar 1345 op dezelve plaats, daar de Graven van Holland, die
„ Oostvriesland regeerden, te vooren haar Vierschaar plachten te
„ houden."

Wy zullen ons niet ophouden met de verschillen die wy in deeze twee verhalen vinden, maar daar by voegen, wat het droevig en rampzalig gevolg daar van geweest is. Op het ontfangen van deeze tyding, weergalmde gantsch Holland van jammerklagten. Oude Mannen, Vrouwen en Kinderen smolten in tranen. Het Krygsvolk, blaakten van gramschap, en heet op wraak, voeren eenige benden over na Marken, het Klooster Marienhof tot de grond toe af brandende, en de Monniken, al te maal Friesen zynde, in de Zuider-Zee versmorende. De Jonge Gravinne Weduwe *Johanna*, Dogter van *Jan de* IIIde, Hertog van Lottharingen, Braband en Luxemburg, die geene Kinderen by haar Gemaal had, dorste mede na wraak, en deedt alle de goederen der Friesen in Holland verbeurd verklaren, schoon de rampen daar door niet waren geeindigd, gelyk wy zien zullen in 't navolgende

IV. HOOFTSTUK.

Van den toestand deezer Landen, onder de Hertoginne MARGARETHA VAN BEYEREN, *de Graven* WILLEM DE Vde *en* ALBRECHT *van Beyeren en Holland.*

HEt is ligtelyk te begrypen dat *Jan van Beaumont*, Oom van Graaf *Willem de* IVde, by voorraad, het opperbewind aanvaard heeft, dewyl het land, in dien nood, zonder Vorstelyke autoriteit, niet te redden was, om aan de Staten tyd te geeven van te raadplegen, aan wien het openstaande Vorstendom toe kwam.

Graaf *Willem de* IVde, geene Kinderen hebbende nagelaten, zo kwamen daar toe in aanmerking zyne Zusters. *Margaretha* getrouwd aan Keizer *Lodewyk van Beyeren*. *Filippa* getrouwd aan *Eduard de* IIIde, Koning van Engeland. *Johanna* getrouwd aan *Willem*, Graaf van Gulik, en *Elizabet* nog ongetrouwd zynde; dog *Margaretha* had,

had, volgens s'Lands aloude Costuimen, volstrekt strydig met de Wetten van het Duitsche Keizerryk, alleen recht tot de Landen van haren Broeder, als zynde de oudste Zuster. Zy had by haar Gemaal *Lodewyk*, drie Zoonen. De eersten *Lodewyk* genaamd was 27 jaren oud, zynde in 't jaar 1328 te Rome geboren. Den tweeden, *Willem* genaamd was 15 jaren oud, te Frankfort, in 't jaar 1333 geboren, Den derden *Albrecht* genaamd, was 9 jaren oud, in 't jaar 1336 mede aldaar geboren.

Nog voor 't uitgaan van 't jaar 1345 kwam de Keizerinne *Margaretha*, vergezeld van haar jongste Zoon *Albrecht*, uit Duitschland door Lottharingen en Vrankryk na Henegouwen over, zonder de barheid van het jaargetyde aan te zien, dewyl *Jan van Beaumont* haar bekend gemaakt had, dat Koning *Eduard de* IIIde hem gematigd had om zorg te dragen voor het aandeel dat zyne Gemalinne toebehoorde in de nalatenschap van Graaf *Willem de* IVde, en, om met de andere Erfgenamen over de verdeeling van die nalatenschap, in onderhandeling te treden, waar uit bleek, dat Koning *Eduard* voor een gedeelte vordering daar op maakten.

Keizer *Lodewyk*, die deeze gewigtige Erffenisse alleen in zyn Huis zogt te doen vallen, beging daar op twee tegenstrydige daden: Het eerste was, dat hy de oude Costuimen der Nederlanden, waar by de Erffenisse der Staten van Graaf *Willem* alleen aan zyn oudste Zuster *Margaretha* moest komen, voor een welgegronde Wet erkenden, stilzwygend daar door toestaande, dat de Wetten des Keizerryks geen kragt by ons hadden, en teffens scheen hy de Graafschappen van Henegouwen, Holland, Zeeland en Vriesland, als Leenen van het Duitsche Ryk aan te merken. Uit dien Hoofde vond hy goed zyne Gemalinne daar mede te verlyden.

De Staten erkenden niet alleen het recht van *Margaretha*, maar wilde ook veel liever haar als haare Zuster *Filippa* tot Landsvrouwe hebben, kennende den trotsen aard der Engelschen, dog begeerde teffens dat zy in Persoon de regeering zoude waarneemen, door een bestendig verblyf in het Land te houden, waar op Holland en Zeeland zeer gesteld was, als mede, dat de Ingezetenen de Vorsten niet dan vrywillig in de buitenlandsche oorlogen behoefden te volgen. Ook schynt men eene verzeekering begeerd te hebben, dat deeze landen nooit van een gescheiden zouden worden, om daar door geene verzwakking te ondergaan. Dit schynd de reeden geweest te zyn waarom

Keizer *Lodewyk*, bevelende de Edelen en Steden deezer landen *Margaretha* voor haare wettige Landsvrouwe en eenige Erfgenamen van Graaf *Willem* te erkennen, daar by voegde deeze belofte, dat Henegouwen, Holland, Zeeland en Vrieland nooit van een gescheiden, of een gedeelte daar van aan geen ander zouden worden ter leen opgedragen.

De Staten van Henegouwen huldigde haar aanstonds, onder beloften, dat zy de inkomsten des Lands onaangeroerd zoude laten, tot dat de schulden door haar Vader en Broeder gemaakt, betaald zoude zyn. En, na dat zy de Hollanders en Zeeuwen de verzogte voorregten, waar onder ook behoorden, dat Amsterdam altoos met Holland vereenigd zoude blyven, had toegestaan, wierd zy ook aldaar gehuldigt. Hier door vond Koning *Eduard* zig in 't naauw gebragt, aanbiedende het verschil aan goede mannen te willen verblyven, maar daar kwam toen niets van; en aldus wierd de Keizerinne *Margaretha van Bejeren*, de XXIV^{ste} Gravinne van Holland, Zeeland en Vriesland, die aldus spreekende word ingevoerd.

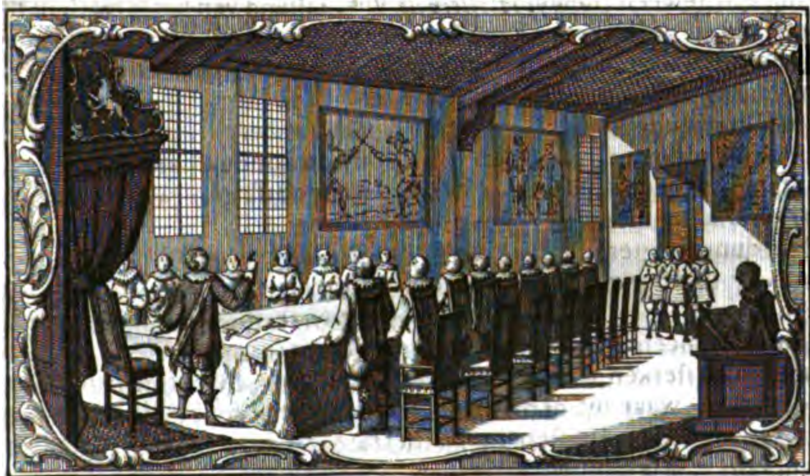
Na myn Heer Broeders dood steeg ik aan 't roer der landen;
Dog strax word myn gemaal ook van my afgerukt.
ô Snel! ô fel verlies van twee zo waarde panden!
Och! had de dood ook my met hun in 't graf gerukt!
'k En hadde mynen Zoon niet tegen myn zien woeden,
Niet tegens my de Spruit zien opstaan van myn zaad.
Ik heerschte niet te min: maar, vrouwen wilt u hoeden.
Merk, merk aan my hoe dier den vrouwen 't heerschen staet.

De Keizer zyne Gemalinne niet langer willende missen, en de Staten begeerende dat zy, volgens gedane beloften, alhier haar verblyf zoude blyven houden, zo wierd dit eindelyk toegestaan, onder beloften dat haar tweeden Zoon *Willem*, nu omtrent 17 Jaren oud geworden zynde, zoude overkomen om het Land in haar naam te bestieren, gelyk geschiede; waar op den oorlog met die van het Stift wederom begon, dog waar van wy reets kortelyk iets gezegt hebben; maar na een gevegt, waar in de Hollanders te kort schoten, wierd 'er een bestand gesloten, dat tot het jaar 1350 moest duuren.

Keizer *Lodewyk*, niet zonder vermoeden van vergift, in 't jaar 1347 overleden zynde, en Vrouw *Margaretha*, ongerust zynde dat hare Vyanden die gelegenheid zoude waarnemen, om nieuwe onrusten

ten te verwekken, ſtond deeze Landen af aan haar Zoon *Willem*, onder verband dat hy haar jaarlyks 10000 oude ſchilden, uit de Inkomſten deezes Lands zoude uitkeeren, en dat zyn Broeder *Albrecht*, zo hy zonder Kinderen kwam te ſterven, zyn opvolger zoude zyn; hebbende zyn Broeder *Lodewyk* van alle vorderingen op deeze Landen gerenuntieerd; dog Henegouwen behield zy aan haar, om aldaar haar verblyf te gaan neemen.

Aldus wierd *Willem de* Vde, Hertog van Beyeren, tot de vyf en twintigſte Graaf van Holland, Zeeland en Vriesland, in de vergadering der Staten plechtig gehuldigt, na dat hy gezworen had, de oude Wetten, Rechten en Privilegien deezer Landen Heilig te zullen onderhouden en nakomen, het geen wy gedenken met deeze Plaat.

Het zelve verbeeld een groote Zaal waar in de Gedeputeerden der Edelen en Steden aan een lange Tafel ſtaan, met een Armſtoel agter ieder Heer. In 't midden van de Tafel ſtaat Graaf *Willem de* Vde, en agter hem een verheven Armſtoel, overdekt door een verhemelte, pralende met het Wapen van Holland, met opgeſtokene Vingers, bezwerende het onderhouden der Rechten, Wetten, Privilegien en Coſtuimen deezer Landen. Op de Tafel leggen verſcheide gezegelde brieven, en vorder tegen over den Graaf ſtaan de Afgezondenen van Vrouw

Vrouw *Margaretha*, hebbende de gezegelde brieven van de afstand deezer Landen, in hunne handen, die zy aan de vergadering overgeeven. Deezen Graaf werd aldus spreekende voorgesteld.

Ik, uit den hoogen Stam van Beyeren gerezen,
Heb Henegouw als Graaf en Holland geregeert;
En had hier door, zo 't scheen gelukkig mogen wezen,
En badde d'heerszucht my niet al te dom verheert.
Hier, hier uit is my eerst al 't ongemak gesproten,
Hier uit is: maer ik zwyg; ik weet myn misverstand.
Nakomers, nu de dood myn' oogen heeft gesloten,
Ey, dompelt dit met my voor eeuwig onder 't zand.

De Graafelyke inkomsten in deeze Landen moeten in *dien tyd zeer* gering zyn geweest, dewyl *Willem de* V^de^, afstand van het Graafschap deed, het zelve liever aan zyne Moeder wederom overgevende, dan zyne beloften te voldoen, door haar jaarlyks tien duizend Oude Schilden, dat is 28000 Guldens uit te keeren, en Vrouw *Margaretha*, dit niet kunnende ontbeeren dewyl zy, volgens het gemaakte verdrag, voor ettelyke jaaren, niets van Henegouwen konde trekken, zo dat de Staten van den Eed aan *Willem* gedaan ontslagen wierden, en *Margaretha* op nieuw de regeering aanvaarde.

Het duurde egter niet lang of *Willem* kreeg berouw daar van, makende hy een sterken aanhang om daar door de verleende brieven van afstand, magtig te worden, en zig op nieuw te *doen huldigen*, over welke onderneeming Vrouw *Margaretha* zeer toornig wierd, makende mede een sterken aanhang om haar Zoons onrechtvaardig bedryf te wederstaan, waar uit den twist der Hoekschen en Kabeljaauwschen geboren is. Deeze laatsten hielden het met *Willem*, en namen deezen naam aan, om te kennen te geeven, dat zy hun party zo gemakkelyk meenden te vermeesteren als de Kabeljaauw de kleine Visschen opslikt; dragende, om zich van de andere te onderscheiden, graauwe Mutzen of Hoeden. De voorstanders van Vrouw *Margaretha* verkoren daar op de naam van Hoekschen, om dat de Kabbeljaauwen met hoeken gevangen worden. Waarom zy roode Mutzen of Hoeden droegen. Deeze Landverderffelyke partyschap, en derzelver dolle woede heeft omtrent honderd en veertig jaren, tot het jaar 1492 toe geduurd. De Kabbeljaauwschen hadden zig verbonden niet te rusten, tot dat zy alle de Hoekschen verdreven ofte gedood zouden hebben. In den begin-

ginne hadden de Kabeljaauwſchen tot Hoofden, *Jan van Arkel* de Heeren *van Egmond*, *van Heemſtede*, *van Perſyn*, *van Waterland*, *van Wateringe*, *de Molenaar*, *van Bloemeſtein*, *van Kuilenburg*, *van Noordeloos*, *van Tolleeze* enz. De Hoofden van de Hoekſchen waren de Heeren *van Duivenvoorden*, *van Brederode*, *van Polanen*, *van Binkhorſt*, *van Reede*, *van Hoekhorſt*, *van Oudshoorn*, *van Raaphorſt*, *van Poelgeeſt*, *van Mareſtein*; enz. Aan de Kabbeljaauwſche zyde waren de Steden Dordrecht, Haerlem, Leiden, Delft, zomtyds Amſteldam, Medenblik, Oudewater, S. Geertruidenberg, Schiedam en Rotterdam. Aan de zyde van de Hoekſchen, waren de Steden Schoonhoven, zomtyds Leiden en anderen. Want ſtaat aan te merken, dat de Steden nu en dan van party veranderden, het zy vrywillig of gedwongen, wanneer zy door de andere party wierden ingenomen.

Deeze twee partyen woeden ſchrikkelyk tegen malkanderen; Kaſteelen en Adelyke Huizen wierden afgebrand, de Menſchen vermoord; de Boeren konden de Landen niet bebouwen, de reizende de wegen niet veilig gebruiken, en de Schippers de ſtromen met geene zeekerheid bevaren: Geeſtelyk nog Wereldlyk bleef verſchoond; Kerken en Godshuizen wierden geſchonden; Vrouwen en Maagden wierden verkragt en geroofc; 's Lands Rechten en Wetten vertreden, en alles geraakten het onderſte boven, de welſtand ging verlooren en ieder was altoos vol ſchrik en vrees, daar zomtyds belachelyke kuren onder liepen: by voorbeeld; die onzydig wilde blyven, en geen teeken droegen, wierden van beide de partyen kwalyk gehandeld en ſmadelyk bejegend, als Menſchen die geen hert voor 't Vaderland hadden. De Kabbeljaauwſche droegen, gelyk gezegt is, graauwe Hoeden, en de Hoekſchen roode: Wanneer het nu gebeurde, dat de eene of de andere party de overhand bekwam, en dat de woede niet tot het uiterſte ging, gelyk meenigmaal gebeurde, dan ſneed de een des anders kruinen uit den Hoed en dat noemden zy de Lever uitſnyden. De Kabbeljaauwſchen waren de ſterkſten, maar de Hoekſchen toonden zig wel ruim zo dapper, waar in zy de eerſten verre overtroffen; ook gingen zy in lang zo wreed niet te werk als de Kabbeljaauwſchen, die verſchrikkelyke ongebondenheden en verwoeſtingen deeden, zonder iets te ontzien, waar van men een groot Boek zoude konnen ſchryven.

Lang duurde deeze bloedige verwarring; en eindelyk wierd, o

gruwel! van beide partyen besloten, dat de Moeder tegen haren Zoon, en de Zoon tegen zyne Moeder op de Maas, met Schepen, om den prys of 't bezit van de Regeering zoude vegten. De daartoe bestemde dag verschenen zynde, kwam de Keizerin, met alle de Henegouwers, veele Franschen en Engelschen, tot haar bystand gezonden, ter bestemder plaats: daar en tegen kwam Graaf *Willem*, byzig hebbende den Heer *van Arkel*, *van Egmond*, geheel Noordholland, Kennemerland, en Westvriesland, met veele Krygsluiden uit Gelder, in eene groote meenigte van Schepen, zyne Moeder met een wreden aanval, onder 't geklank der Trompetten, en 't gekronkel van veele vlaggen en wimpels, vyandlyk tegen zeilen. Den stryd was bloedig en zo wreed, dat de Keizerin het niet langer konde aanzien, zo dat zy bevel gaf van te rug te wyken, waar mede den slag *eindigde*, blyvende de Heer *van Brederode* gevangen, ook keerden de Engelschen met hunne Schepen na huis. Deeze rampzalige slag is geschied in 't jaar 1351 op den dag van St. Martens Translatie, waar in de Kabbeljaauwschen de overwinning hadden verkregen, dog met zo veel verlies, dat *Margaretha* en *Willem* beide na de Vrede begonden te verlangen.

Margaretha na Engeland geweken zynde, zo kwam haar Zoon *Willem* eindelyk mede daar na toe, om met *Machteld* Dogter van den Hertog van Lankaster te trouwen, wanneer de vreede tusschen die beiden, door bemiddeling van Koning *Eduard*, in 't jaar 1354, getroffen wierd; onder deeze voorwaarde; dat *Willem* zyne Moeder om vergiffenisse zoude bidden, die hem op eene minnelyke wyze zouden verleend worden. Dat *Margaretha* hem op nieuw Holland, Zeeland en Vriesland zoude afstaan, mits dat hy haar, zo lang zy leefden, het bedongene geld, uit de inkomsten van die landen zoude betalen, gelyk zy Henegouwen moest blyven behouden waar door zy ten vollen gerechtvaardigd wierd. Dog *Margaretha* overleefde die verzoening niet lang, komende den 30 September 1355 te Valenchyn te sterven, schoon die partyschap daarom nog den geest niet gaf.

Het eerste dat hy deed om die partyschap te dempen was, dat hy eene algemeene vergiffenisse deedt afkondigen, vernietigende alle de misdaden die gedurende de voorgaande wanorder gepleegd waren; en, om de misnoegden te winnen bevorderde hy zo wel de hoeksche als Kabbeljaauwsche Heeren, dog het geen niets anders voort bragt dan die beide Factien levendig te houden. Het bestand met Utrecht

was

was ook zedert eenige jaren reets geeindigt, zo dat hy op nieuw den oorlog begon.

De Bisschop was, gelyk wy zagen, uit hoofde van zyne schulden na Rome geweken, zo dat Graaf *Willem* weinig tegenstand vond, te meer dewyl hy een grooten aanhang in 't Stift gemaakt had, waarom het hem niet moeijelyk viel de Landen van Utrecht te vuur en te zwaard te verwoesten. Zo dat die van Stift hunnen Bisschop te rug moesten doen komen om order op alles te stellen.

Daar ontstond ook twist tusschen den Hertog van Braband en die van Heusden en Mechelen, menende Hertog *Wenceslaus*, dat hem die Heerlykheden toekwamen; dat die van Heusden en Mechelen ontkenden, dog beide partyen verkoren tot scheidsman Graaf *Willem de* V^de^ belovende zig na zyn uitspraak te zullen gedragen, en die was, dat hy Mechelen aan den Hertog van Braband toe wees, maar dat de Heerlykheid van Heusden, van wegens een ouden koop, en uit hoofde van de genome moeiten hem zelf toebehoorden; waar uit by den gemeenen Man dit spreekwoord is voortgekomen. *Heusden myn, en Mechelen dyn*, en van dien tyd af aan is de Heerlykheid van Heusden aan Holland gebleven tot deezen dag toe.

Jan van Leiden Karmelyt, tekend op 't jaar 1355 aan, dat Graaf *Willem*, door 't oprooijen van vleyers en oorblazers, den Bisschop van Utrecht heeft uitgeeischt: dat daar op de Boeren van Emmenes zyn oproerig geworden, en, *Willem* aanhangende, zig voor Holland hebben verklaard: dat verder, terwyl de Graaf met zyn Leeger te Kooten bleef, *Jan van Egmond* met de Hollanders is gekomen op S. Katharynen-dag, tegen de Stede Bunschoten, alwaar gruwelyk gevogten is. In 't volgende 1356, na 't feest van Paulus bekeering, heeft *Jan van Arkel*, Bisschop van Utrecht, om het ongelyk, dat hem van de Hollanders was aangedaan, te wreken, al zyn magt, en daar boven een goed deel Krygsknegten op Soldy aangenomen, by een gebragt, en dat hy daar mede de Steden van Wesep en Muiden zeer fel belegerd heeft; en als hy die van binnen met veele bestormingen, geschut en steenwerpers benauwd had, (want in dien tyd was het gebruik van geschut en buskruid in deeze Landen reets bekend geworden) en na dat hy de muuren had ter neder geveld, heeft hy die twee Steden, na eene vierdaagsche belegering, stormenderhand ingenomen en tot assche verbrand: dog, den 14 Maart van dat zelve jaar, is *Gysbert van Nyenrode*, een strydbaar Ridder, met veel ge-

wapendKrygsvolk en kloekmoedige Schilddragers,gelyk ze genoemd worden, in 't Graafschap van Holland door last van *Willem* geworven, binnen Naarden, den Bisschop toebehorende gekomen, en als hy aldaar zyn Leger in slagorder had gesteld, is hy des anderen daags uitgetrokken, en heeft eerst het Dorp Zoest, en daar na Naarden in koolen gelegt, om hem de verwoesting van Muiden en *Wesep* betaald te zetten.

In 't jaar 1358 heeft *Beka* of zyn vervolger, te boek gesteld. dat, wanneer het bestand tusschen den Graaf en den Bisschop ten einde was die van Utrecht, omtrent St. Laurens, zyn uitgetrokken, en die van Holland, welke hen 't naast gelegen waren, vyandlyk hebben aangetast, het welk de Graaf vernemende, ontbood hy die van Holland en Zeeland, zyne onderzaten, met veele andere uitgelezene *Krygslieden*, waar mede hy in 't Stift kwam en begon, boven aan, by de Stad en 't Kasteel van Vianen, (dat is waarschynlyk, aan of omtrent het Dorp de Vaart of Vreeswyk genaamd) het land te verwoesten. Van gelyken liepen de Schutters by en om de Stad met eenige Hollanders en deden hen, die aldaar woonden, groote schaden. Toen begon de Bisschop, die daar binnen was, en 't bederf met de verwoesting van 't Land bemerkte, te bedenken wat best voor hem en zyn Volk te doen was. Eindelyk trok hy met der haast, vry geleide verkregen hebbende, na den Graaf toe, dien hy van Vrede ging spreken, van wien hy ook vriendschap en genade verwierf.

Na het sluiten van deeze Vreede, begaf Graaf *Willem* zig na Engeland, om nog eenige zaken met Koning *Eduard* te schikken, van waar hy, in den jaare 1357 te rug keerde; en kort daar aan begon men eenige blyken van krankzinnigheid aan hem te bespeuren, die gedurig toenam, zo dat men hem de bynaam van den *dollen Hertog* gaf, dewyl men hem Hertog noemde, schoon hy in Holland Graaf was, gelyk ik hem daar om, zo noem. Deze dolheid, die eenige aan eene straffe des Hemels, en andere aan een vergiftige drank toeschryven, wierd zo erg dat ze in het geeven van dwaaze en wreede bevelen begon uittebarsten, tot dat hy eindelyk den Heer *Gerrit van Wateringen*, zonder de minste oorzaak, met eigen handen om 't leven bragt. Van toen af aan vertrouwde men hem zyn eigen Leeven niet meer, veel minder de Regeering des Lands, die niet meer veilig in zyne handen was.

De voornaamste na den Graaf was zekerlyk, deszelfs Broeder *Albrecht*,

brecht, en dewyl *Willem* geene Kinderen uit zyn Huwelyk verwekt had, en hy aldus zyn vermoedelyke Opvolger was, gingen de Staten met hem te raden, wordende hy, volgens een gemaakt besluit, in eene ruime en vermakelyke plaats genaamd Quesnoi, gelegen in Henegouwen, opgesloten, alwaar hy nog neegentien jaren geleeft en in krankzinnigheid doorgebragt heeft. Nu viel de vraag aan wien men de Regeering van Holland zou toevertrouwen, onder den tytel van Ruward. De Kabbeljaauwsche Factie, die nog verre de magtigste was, wilde dat men de bestiering des Lands aan de Gravinne, Weduwe van den krankzinnigen *Willem* zoude opdragen. De Hoekschen stemden in tegendeel voor *Albrecht*, als het meeste Recht daar toe hebbende en ook veel bekwamer tot de Regeering zynde; ook toonden zy met kragt van redenen aan, dat de Kabbeljaauwschen altoos tegen de Regeering van een Vrouw ware geweest, en dit tot een voorwendzel hadden genomen,om *Willem* en niet *Margaretha* aan te hangen, en dat men door dit te doen, het Land in de voorige onheilen stond te wikkelen. Hier door vielen de bezadigste Kabbeljaauwsch gezjnden de Hoekschen toe, te meer, dewyl *Albrecht*, in die verwarringen zig zeer voorzigtig had gedragen, alleen zyn werk makende beide de partyen ter neder te zetten, zonder openbaar party te kiezen, schoon waarlyk, als een voorstander van Recht en Gerechtigheid, in de belangen van zyne Moeder geweest zynde, dog dewyl men hier om hem voor een vriend der Hoekschen aanzag, konde men tot geen besluit komen.

De Hoekschen, die toen meesters te Amsteldam waren, zonden van daar aan *Albrecht*, hem het Ruwaard-schap opdragende met verzoek van aanstonds daar na toe te komen, gelyk hy deed, wordende met veel vreugde blyken te Amsteldam verwelkomd en ontfangen. De Kabbeljaauwschen, dit horende wierden zo bevreesd, dat zy aanstonds van de Gravinne afzagen, en mede voor *Albrecht* stemden, die aldus verkoren wierd, doende als Ruwaart en Voogd, den 1 Maart 1358, den eed, zwerende; *dat hy zyne Broeders heerschappyen, volgens den raad der Staten, zoude Regeeren, dat hy de gelden, door zynen Broeder opgenomen, na 't goedvinden der Staten zoude afleggen; dat hy den twist, tusschen de Leden van den Staat gerezen, na recht zoude beslissen, en dat hy zyn best zoude doen om den vervallen Koophandel te herstellen.* Hy gaf aan Graaf *Willem* en zyne Gemalinne

ne tot onderhoud 12000 Schilden Jaarlyks, zynde omtrent 33600 Guldens.

Zyn eerste werk was de rust in de Regeering te herstellen, waar in hy geheel anders handelden als zyn Broeder, om ook niet mede misleid door al te groote goedheid te worden, waar toe hy het beste middel oordeelde te zyn de Regeeringen in de Steden te veranderen, de Kabbeljauwsche te bedanken en de Hoekschen alleen op het kussen te dulden, waar toe hy als Ruwaart of Gouverneur nu een wettig recht had verkregen.

Nogtans zogt hy dit met alle mogelyke voorzigtigheid uit te voeren, waarom hy eenige Kabbeljaauwsche Edelen en Hooge Amptenaren in genade aannam, en andere, die hy niet konde vertrouwen, van hunne Ampten beroofden, gelyk *Joan van Bloemestein* Baljuw van Kennemerland, een der Hoofden van de Kabbeljaauwschen te beurt viel, het zelve schenkende aan *Reinold van Brederode*, Zoon van het Opperhoofd der Hoekschen, waar door zyn voorneemen volkomen openbaar wierd.

De Kabbeljaauwsche wierden daar over zo vergramd, dat zy den nieuwen Baljuw, op zyne reize na Kennemerland, overvielen en hem tot in de Kerk van Castricum vervolgden, daar zy hem van het Altaar gerukt en vermoord zouden hebben, ten ware de Inwoonders van Castricum hem te hulpe hekomen waren; en egter wierden drie van zyn gevolg in 't na-rennen gedood. Eenige muiters namen, ten delen, hunne toevlucht tot *Walter* Heer van Heemskerk, en overige begaven zig na Delft, alwaar de Kabbeljaauwsche Heeren, die op 't kussen zaten, bekommerd waren dat men hen uit de Regeering zou stooten, en nu opgestookt door deeze Muitemakers, besloten zig met geweld in hunne Ampten te handhavenen.

De Ruwaart, die Muitery niet ongestraft willende laten, belegerde aanstonds het Slot Heemskerk in persoon, dog verstaande dat 'er oneenigheden in Zeeland begonden op te staan, ging hy in persoon daar na toe om dezelve te stillen eer dezelve kwade gevolgen had. Voor zyn vertrek gaf hy het gebied van dat beleg over aan *Dirk van Polanen*.

De misnoegden te Delft, kregen niet alleen die Stad, maar ook eenige andere Steden, als mede verscheide Hollandsche Edelen aan hunne snoer, dewelke hen 1700 Soldaten te hulpe zonden, om het Slot te ontzetten. Deeze verwoestede al het land, dat den Hoekschen

toe-

toekwam, veroverende en verbrandende het Slot van Polanen. Van daar trokken zy na den Haag, plunderde die plaats, opende het gevangenhuis en voerden de gevangenen met zig na Delft. De Heer van Heemskerk gaf zig egter, na een beleg van elf weeken, op genade en ongenade over: *Dirk van Polanen* bragt hem na Zeeland by *Albrecht*, die hem in eene heusche bewaring hield; en kort daar na al het gepleegde genadig vergaf en in 't bezit van zyne goederen herstelden.

Albrecht, den twist in Zeeland geslist hebbende, spoede zig na Holland om de Kabbeljaauwsche, binnen Delft, tot reeden te brengen. Hy omcingelde de Stad op het onverwagste, in het midden van de nacht, en het scheelde weinig, of hy had ze, in de eerste overrompeling vermeesterd. Hy bestormde de Stad, maar de Dapperheid der Delvenaren deed den moed zyner Soldaten bezwyken, zo dat hy genoodzaakt was een geregeld beleg te beginnen. Deeze belegerden deeden verscheide kloekmoedige uitvallen, om de Delvers te verhinderen; wanneer het Rammy-gereedschap een tyd lang gespeeld had, geraakten zy ten laatsten met malkanderen overhoop. De Stedelingen wilden zig, na een beleg van omtrent negen weeken, aan den Ruwaart onderwerpen; en wanneer de Edelen, hunne bondgenoten, die daar binnen waren, zagen dat zy zulks niet langer konden tegen houden, verzogten zy, dat het verdrag ten minsten mogt nagekomen worden, hier in bestaande, dat als dezelve zig aan *Albrecht* wilde overgeeven, zy hen agt dagen te vooren zouden waarschouwen op dat zy, binnen dien tyd, om een goed heen komen zoude konnen zien. Dit wierd nagekomen. De Edelen wierden uit de Stad gelaten, en de Delvenaars gaven zig, agt dagen daar na, aan *Albrecht* over, aan wien zy 60000 Schilden, dat is 168000 Guldens Rantsoen-geld moesten betalen.

Albrecht liet de Stads muuren slechten, en eenen van de Edelen, *van der Woerd*, of *van Woerde* genaamd, die in de Stad gebleven, en op een hogen toren gevlugt was; van waar hy nog eenigen tegenweer deed, onthalzen. Daar op belegerde hy het Kasteel van Heusden, werwaards de zo even gemelde Edelen, uit Delft gevlugt waren. En, na dat het beleg een rond jaar geduurd had, wierden zy door *Albrecht*, op de voorspraak van *Otto van Arkel*, in genade aangenomen, onder beding, dat zy eene Pelgrimage na 't H. Graf

zoude doen; buiten twyffel, om deeze onrustmakers, onder schyn van devotie, verre van de hand te zenden.

Albrecht wilde te Delft een Kasteel bouwen, om de moedwilligheid der Burgeren te breidelen, maar de Regeerders van die Stad vertoonden, hoe zeer zulks tegen hunne vryheid streed, waarom *Albrecht*, die geenzints de vryheid, in eenig oprechte te na wilde komen, dit voornemen staakte.

Hy geraakte, in den jare 1362, met *Eduard*, Hertog van Gelder, die zynen ouder Broeder met geweld uit de Regeering gezet had, in oorlog, door dien hy weigerde, de ballingen, die het met den wettigen Hertog gehouden hadden, en na Holland gevlugt waren, op *Eduards* verzoek over te leeveren. *Albrecht* verzamelden een groot Leeger op de Grenzen van Utrecht; liep een groot gedeelte van Gelderland af, en kwam met een ryken buit wederom in Holland, zonder verlies van een eenig man, om dat *Eduard* zig binnen de vaste Steden hield, en als bezitter, door dien hy zynen Broeder gevangen had, zyn fortuin aan geen onzeker gevegt wilde wagen.

Eduard vond een middel om *Albrecht* ter neder te zetten, en zig zelven voor altoos te vestigen in 't gebied, door een voorslag te doen daar *Albrecht* zyne reekening by vond. Hy verzogt *Albrechts* Dogter, *Catharina* ten Huwelyk, die hem, schoon zeer jong, toegelegd wierd, het geen de vreede voortbragt, hoe wel hy daar na, in den jare 1371, wanneer alles tot het byleger gereed was, in een slag tegen den Hertog van Braband sneuvelde.

Albrecht gaf, in den jare 1363, een plechtig bezoek aan *Otto* Heer van Arkel en Gorkum, die hem, omtrent het stillen van het misnoegen der Kabbeljaauwschen grooten dienst gedaan had, en begiftigde, by die gelegenheid, de Gorkummers, *Ottoos* Onderdanen, met groote voor-rechten. De Koning van Cyprus, *Peter van Portugal*, kwam omtrent dien tyd in Persoon by *Albrecht*, om bystand tegen de Saracenen van hem te verzoeken, dog of hy iets op deed, werd in de geschied-boeken niet gemeld. De Gezanten van Groningen verkregen, dat zelve jaar, van *Albrecht*, de bekrachtiging van alle de voorrechten, voormaals, door Graaf *Jan* aan hen verleend, nevens de vryheid, om in alle de Landen van *Albrecht* Koopmanschap te dryven. Dog het word tyd dat wy na 't Stift van Utrecht wederkeeren.

Bisschop *Johannes van Arkel*, in 't jaar 1364, tot het Bisdom van Luyk overgegaan zynde, zo wierd *Johannes Verneburg*, afkomstig uit

uit de Graven van Vernenburg, met een groote eendragtigheid van alle de Kanonnikken, en met dispensatie van Paus *Urbanus de V*de, uit het Bisdom van Munster tot dit Bisdom overgegaan, werdende de XLVIIIste Bisschop van Utrecht.

Hy was, volgens *Heda* een zagtmoedig man en zeer genegen tot de vreede. Maar eenige Westphaalsche Heeren, uit de Huizen van de *van Velen* en *van Broekhuizen* hebben hem, na 't eerste jaar van zyne verheffing tot Bisschop van Utrecht, met rooven en branden aangetast, en een grooten buit uit Overyssel weggesleept. De goede Bisschop meende dit niet te moeten dulden, gelyk recht was; hy aldus tot den Oorlog gedwongen zynde, bragt een Leeger op de been, waar mede hy die Muitelingen groote afbreuk deed en hen eindelyk dwong alle de gedane schaden te vergoeden, en zig stil te houden, schoon zy maar na gelegenheid wagtede om dit den goeden Bisschop betaald te zetten, die zig haast op deed; want hy, op zeekeren tyd, zig wat zynde gaan verlustigen, gelyk men in tyd van vreede wel meer gewoon is te doen, zo wierd hy met list, in de Stad Goor door zyne Vyanden gevangen genomen, die hem een groote somme gelds, namelyk 16000 oude Schilden voor zyne vryheid hebben doen betalen.

Ter verkryging van dit geld, en het voeren van den oorlog, om die van Amesfoort te straffen, welke met zyne Vyanden heulden, en zig zyne gehoorzaamheid zogten te ontrekken, maar die hy bedwong, en nootzaakten de gewoone schattingen op te brengen, hy had de landen, aan deeze zyde van den Yssel, met het Slot Vollenhove, aan eenige Utrechtsche Edelen verpand, het geen zeer tot nadeel van het Bisdom verstrekte, dog het was uit nood geschied om zyne Vyanden te wederstaan. De eenige misslag welke hy daar in hadde begaan, was, dat deeze verpanding geschied was zonder kennisse en toestemming der Capittelen en Staten van Utrecht, meenende de Bisschop zo Souverein te zyn dat hy, op 't voorbeeld van eenige zyner voorzaten, dit na eigen goedvinden konde doen.

Hier kwam nog by het ontstane krakeel tusschen hem en *Albrecht*, Ruwaart van Holland, over het Slot Vredeland, 't welk aan de Hollanders verpand zynde, door *Johannes van Arkel*, zyn voorzaadt wederom gelost was geworden; maar eenen *Gunterus* een Utrechtsman, die den Bisschop een pots zogt te speelen, om dat hy hem uit de Stad gebannen had, had den ouden pand-brief in handen weeten te krygen, en aan *Albrecht* ter handen gesteld, waar uit niet bleek dat het ver-

schoten geld weder gegeeven was geworden, en op dien voet vorderde *Albrecht* dit geld, of het Slot wederom.

Om alle deeze redenen, zyn de vyf Capittelen van Utrecht, waar onder eenige Kanonnikken schynen geweest te zyn die het met zyne Vyanden hielden onvergenoegd geworden, klaagden zy over dezen Bisschop by Paus *Urbanus de* Vde en zyne nazaat *Gregorius de* XIde. Terwyl die klagten te Romen onderzogt wierden, kwam hy, niet zonder vermoeden van vergeven te zyn, te sterven op den 23 Juny 1371, werdende, zonder eenige staatsie, in de Domkerk begraven.

Zo dra Bisschop *Johannes Vernenburg* begraven was, zyn de Prelaten en Kanonikken van Utrecht, zo over het aanstellen van een Vicaris, als over het verkiezen van eenen nieuwen Bisschop, by een gekomen. Zy waren niet minder als eens gezind, en de eene *party*, voorgevende dat zy voor overlast van de anderen te vreezen hadden, namen de vlugt na Deventer, geevende aldaar hunne stemmen aan den Dom-Proost, *Zuederus Uterloo*, dewelke, volgens de groote Kronyk van Nederland, den Neef was *Gizelbertus van Vianen*, die hem beschryft als een man zonder geleerdheid en onbeschaafd van manieren, onkundig in de zaken die de Godsdienst en die de Kerkelyke tucht raakten, het geen byna niet te geloven is, dewyl het Kapittel van Deventer hem ook is toegevallen. In de vermeerderde Kronyk van *Beka*, word dit van deezen *Zuederus* getuigt. Dat hy was even als een Wereldlyk Persoon, die niet kon leezen nog zingen. Nogtans is hy algemeen Vicaris geweest van *Johannes van Arkel*, terwyl dien Bisschop uitlanding was. En hoe is dit te geloven van een Dom Heer, een Vikaris van den Bisschop; een man die zelf tot Bisschop verkoren is geweest, niet zou hebben konnen leezen, ja een man die het Bisdom, ten tyde van *van Arkel*, zeer gedrukt en geringeloord had, en nu duizend listige Kuiperyen, gelyk by *Buchelius* te zien is, in 't werk wist te stellen, om den Myter te verkrygen, zo dat dit een laster van zyne Tegenpartyders is geweest, die ook alles gedaan hebben wat mogelyk was om hem te weeren, gelyk hun protest ook eindelyk boven dreef, en het Dom-Kapittel de gemelde aanstelling ingetrokken heeft. Maar daar is weer grooter krakeel uitgevolgd. Zy zyn dan gezamentlyk getreden tot het verkiezen van een Overste in het Geestelyke, vallende de Keur op *Gysbert Kok*, Kanonnik van de Domkerk, en tot Vicaris in het tydelyke wierd verkoren *Zuederus van Gaesbeek*. Maar de andere vier Capittelen hebben, des anderendaags, alles

we-

weder ingetrokken, zeggende, dat zy door de vrees gedwongen waren om hunne stemmen by die van het Dom Capittel te voegen, 't welk egter onwaar schynd geweest te zyn.

Daar op is dan een dag bestemd tot het verkiezen van eenen Bisschop, daar het ook even wild is toegegaan, schoon eindelyk *Arnoldus van Hoorn*, Zoon van *Willem* Heere van Hoorn verkoren wierd; dog de vergaderde Heeren te Deventer verkoren nogmaals *Zuederus Uterloo*, maar het grootste en gezondste gedeelte, het welk te Utrecht was gebleven, heeft hem eenparig van de hand gewezen. In tegendeel zo hebben zy de verkiezing van *Arnoldus van Hoorn*, op den elfden dag, met een meerder eenparigheid, vernieuwd, en hebben daar over aan Paus *Gregorius de* IX^de^ geschreven. *Arnoldus van Hoorn*, bevond zig op dien tyd te Rome, alwaar hy een proces had hangen tegen den gemelden *Zuederus Uterloo*, over het Aartsdiakenschap van Utrecht. *Gregorius*, door eige ondervraging, van 's mans bekwaamheid en verdiensten ten vollen overtuigd zynde, heeft de begeerte van het grootste gedeelte van de Kanonnikken ingewilligd, en, in de volle Consistorie, *Arnoldus van Hoorn* aangesteld tot XLIX^ste^ Bisschop van Utrecht, die, te Romen gewyd zynde, spoedig na Utrecht keerden, alwaar hy den 28 September 1371, met betoning van groote vreugde, met vliegende Vaandelen en het luiden van alle de Klokken is ingehaald: Zo dra hy het Bisschoplyk gewaad had aangeschoten is hy na de Kerk van S. Mary geleid, alwaar hy den gewoonlyken eed heeft gedaan en ontfangen.

Wy zullen van hem in 't algemeen zeggen dat hy, volgens *Heda*, een geleerd man was, van een deftige gestalte, beleefd en vriendelyk van aanspraak, maar gantsch niet beschroomd om de Wapenen aan te schieten. *Beka* gaat verder en zegt, dat hy was een regt oorlogs-man (*Vir bellicosus*), en dat hy meer werk maakte van de Wapens als van de H. Schriftuur. Het is waar; hy heeft de schulden van het Bisdom betaald en de verpande Plaatzen gelost, maar hy heeft hem in een oorlog gestoken die buiten hem was, en daar de Utrechtenaars niet als schade van gehaald hebben; want, als *Reinoldus*, Hertog van Gelderland, zonder Kinderen gesturven was, heeft hy de zaak opgevat voor *Reinoldus* oudste Dogter, die met den Graaf van Kleef getrouwd was, tegen *Willem*, Hertog van Gulik, die uit een jonger Zuster van *Reinoldus* was geboren. Dit is een langdurigen oorlog geweest, en het Sticht, zegt *Heda*, is door de Vyanden dikmaals

brand en geblaakt geweest, zonder eenig nut uit deezen oorlog te trekken, en den Bisschop zelfs was byna in 's Vyands handen gevallen. Hy was te Thiel ingesloten; de Stad was al veroverd; dog hy was juist op het Tolhuis geweken, en zou het aldaar niet lang gehouden hebben, hadden de Utrechtenaars van zyn gevaar verstendigt, niet zeer schielyk tot zyn ontzet toe gevlogen, zo dat de overwinnende Hertog van Gulik genootzaakt wierd, op zyn beurt, het Hazenpad te kiezen. Ook is 'er, onder deezen Bisschop geoorlogd met de Hollanders, om dat die van Utrecht twee Sluizen aan de Lek hadden gemaakt, en daar by een sterkte opgeworpen, 't welk *Gysbert van Vianen*, en de Dortenaars, zodanig opnamen, als of het gedaan was om hen te tarten en te dwingen, hoewel dat het maar gedaan was om een nieuwe Vaart tusschen de Vecht en de Lek te dekken. *Albrecht*, Graaf van Holland, liet 'er zig ook aan gelegen leggen, zo dat het op een oorlogen, rooven, plunderen, branden en blaken uitliep. Ook was 'er nog een ander krakeel tusschen dien Bisschop en Graaf over het verkopen van Vredeland, dewyl de Graaf meer geld begeerde, volgens het voorgeven van den Bisschop, als 'er bedwongen was. Na veele Vyandlykheden, en na dat de Landman genoeg geplaagd was, daar de Hollanders wel het meest by geleden hebben, is den twist in der minne bygeleid. Het aanmerkelykste van allen is de vryheid, die hy aan de Leydenaars heeft verleend, en de wetten die hy haar heeft voorgeschreven, ten teken dat het Kerkelyke *in Holland, geheel* onder den Bisschop van Utrecht stond. Deezen brief, die weinig bekend is, en veele byzonderheden behelst, waar door veele duistere zaken konnen opgelost worden, zullen wy als een raar oud stuk, alhier laten volgen.

„ Arnoldus door de genade van God en van den Apostolischen „ Stoel, Bisschop van Utrecht. Aan de in Christus beminde Burgermeesteren, Schout, Schepenen, en alle andere Burgers en „ Poorters binnen Leyden, de eeuwige zaligheid in Christus. „ Nadien gyl. Burgers en Gerechtspersonen van Leyden by ons „ hogelyk hebt geklaagd en vertoond dat 'er veele, zo van uwe „ eigene Ingezetenen, als van vreemdelingen, die van alle de oorden der Wereld, na uwe Stad afzakken, dikmaals uitsporige „ guiteryen bedryven, en dan in uwe Kerk of uwe Kerkhof vlugten; dewelke, zo als gy ons door de getuigenissen van geloof-

„ waar-

,, waardige persoonen verklaard, niet en verdienen het voorrecht
,, der Kerkelyke Vryheid te genieten: Zo nogtans, dat gyl. als
,, in eene twyffelachtige zake, en niet weetende wat best gedaan
,, was, tot nog toe allerhande quaaddoenders hebt laten henen
,, gaan. Dierhalven hebt gyl. ons ootmoediglyk gebeden dat wy
,, ulieden eenige byzondere gevallen zouden opgeeven, in dewel-
,, ke zulke menschen, die de vreeze Godts aan een kant stellende,
,, zig tot zodanige uitspoorigheden laten vervoeren, de Kerkelyke
,, vryheid zekerlyk niet moeten te baat hebben; en dat wy verder
,, voor ulieden zouden zorgen, op dat gyl. door onze Vaderlyke
,, zorgvuldigheid en voorzigtigheid beschut, des te vryer en met
,, des te grooter godvruchtigheid Godt zoude konnen dienen; en
,, uwe Republyk daar gyl. door Gods goedheid tot Overften over
,, gesteld zyt, des te beeter zoudt konnen bestieren, zo is het dat
,, wy, door uwe gebeden, en door die van eenige onzer Tafelge-
,, nooten, daar toe bewogen zynde, ulieden door den inhoud dee-
,, zes vergunnen, dat in gevalle eenen openbaren Roover, of ie-
,, mant die 's nachts de Akkeren schend en berooft, of die 's Hee-
,, ren wegen of openbare plaatzen bezet en onveilig maakt, na de
,, Kerk vlugt om zyne veiligheid daar te vinden, de Kerkelyke
,, vryheid niet te baat zal hebben, en dat het uwen Schout, en zy-
,, ne Dienaren vry zal staan denzelven daar uit te halen op de wyze
,, als beneden zal aangewezen werden. Daar zyn 'er ook dewelke,
,, hoopende dat hunne guiteryen om de vrydommen der Kerke on-
,, gestraft zullen blyven, zig niet ontzien, in de Kerke zelve, of
,, op de Kerkhoven, doodslagen te begaan, menschen te vermin-
,, ken, en andere boosheden en beledigingen meer te bedryven;
,, zodanig dat zy, ten waare dat zy op de kerkelyke vryheid steun-
,, den, diergelyke boosheden niet zouden begaan hebben. De zo-
,, danigen zullen daar ook uitgehaald mogen werden. Het zelve
,, zy te verstaan van zulke booswichten, dewelke zig in een Kerk
,, of Kerkhof begeven, en uit die plaatsen dan komen gelopen om
,, hunne Vyanden te dooden, te verminken, te quetsen, of op
,, een andere wyze te mishandelen, of om de buuren geld af te
,, dwingen; zulke geweldplegers, die 'er met zulk een inzicht
,, na toe gegaan zyn, indien 'er blyk van is, moeten door de Kerk
,, niet beschermd worden. Het zelve zy wederom te verstaan van
,, de zodanigen, dewelke zig wel niet in de Kerk of op het Kerk-

„ hof begeeven hebben; maar dewelke eenige uitspoorigheid willende bedryven, zig listelyk en met voordagt digt by een Kerk of Kerkhof gaan plaatzen. De zodanigen, als zy iemant gequelt hebben, werden van de Kerke niet beschermd. En in zulke gevallen diend zo eene gezogte nabyheid by de Kerk of by het Kerkhof, maar om het vermoeden tegen zo een Persoon te bezwaaren. Vorders, die Kerk schenderyen, dieveryen of beurse-snyderyen in de Kerk of op het Kerkhof begaat, vind ook geen heul by de Kerk Staat nogtans te bemerken, dat in de gemelde gevallen meest gelet word op de meening van den misdadiger, dewelke uit waarschynlyke giffingen zal konnen afgenomen worden. By voorbeeld, iemant zal een wrok tegen zekeren zyn Vyand hebben. En als na deeze na de Kerk gaat, zal die vervolger van het Kerkhof afkomen, en den zelven digt by de Kerk of het Kerkhof doodsteken, of verminken, of zwaarlyk wonden: En zulks gedaan hebbende zal hy zig in de Kerk of op het Kerkhof begeeven. In zulke gevallen blykt het, door waarschynlyke giffingen, dat de gemelde vervolger de Kerkelyke vryheid niet te baaten heeft, en niet en mag genieten. En om dat deeze feiten van groote aangelegenheid zyn, zo is het dat wy niemant van ulieden magtig en maken om in de gemelde gevallen de Kerkelyke vryheid te kwetsen, ten zy, als men door goede en wettige getuigen volkomen kennis van het voorgaande zal konnen hebben: welke getuigen zodanig moeten zyn, dat zy, ingevalle dat 'er in de verhandelde *zaak gemist en qualyk te* werk gegaan is, om dat ze iets voor de zeekere waarheid opgegeeven hebben, zonder dat zy 'er volle zekerheid van hadden, of om dat de zaak, in verschil zynde, naderhand kenbaarder is geworden, dat zy zeg ik, een bequame boete aan ons, en aan onze nazaten konnen opbrengen, en aldus ulieden en uwe Kerk verligten. Nogtans begeeren wy, en wy verlenen zulks uit krachte deezes, dat in zulke gevallen, in dewelke de Kerkelyke vryheid aan niemant geweigerd kan worden, de zodanigen niet langer als 40 dagen, te rekenen van den dag dat ze in een van uwe Kerk gevlugt zyn, de bescherming der Kerke zullen genieten, en dat ze dan niet langer mogen beschermd worden, nogte, het zelfde feit nog onafgedaan zynde, wederom tot eenige van uwe Kerken zullen mogen wederkeeren. Behoudens, dat zy door ulieden, en door uwe Officiers in alle veiligheid, en wel verzekerd tegen de handen van

„ hun-

„ hunne Vyanden, van den Baljuw en van zyn Volk, of van andere „ verdagte Personen, na een vrye plaats geleid zullen werden. En „ dat gy hier van een openbaar getuigschrift zult neemen, en ter goe- „ der trouwe te werk gaan. Indien zy uwe aanbieding, van hen on- „ der een goed geleide na een veilige plaats te brengen, met hartnek- „ kigheid afwyzen, zullen zy na zo eene weigering de magt evenwel „ hebben om hunnen wil, binnen den gestelden tyd van 40 dagen te „ veranderen: Alles zonder eenige list of bedrog: Welke list of be- „ drog wy, indien gepleegd mogte worden, niet zullen nalaten ge- „ strengelyk, en harder als na gewoonte te kastyden; dewyl een be- „ lediging, dewelke begaan word door het versmaden van eene vry- „ willige mildadigheid, des te zwaarder is. Maar indien dezelve, na „ verloop van 40 dagen, en alles volbragt zynde, dat volbragt moest „ worden, niet zoude willen vertrekken, en tegenstand zoude wil- „ len bieden, dan staat het uwe Gerechtpersonen vry dezelve, zon- „ der bloedstortinge, uit de Kerke of van het Kerkhof te halen. Dog „ dit uithalen moet met voorzigtigheid geschieden, zonder iets te „ te breeken, of zonder den misdadigen tot bloedstortens toe geweld „ aan te doen. En dan moet 'er des te zorgvuldiger wagt gehouden „ worden, op dat dezelve misdadiger, die in de Kerk gevlugt was, „ geen voordeel uit zyne boosheid zou komen te behalen. Dit zyn, „ met des te grooter reeden te verstaan van de genen, daar de boven- „ gemelde gevallen op zien, en die de bescherminge der Kerke niet „ konnen genieten, op dat hunne reukeloosheid hun nergens in te „ stade mag komen. En op dat de gewyde plaatzen niet ontwyd en „ werden; en eindelyk, op dat de baldadigheid der dwaze menschen „ haare verdiende mag ontfangen.

„ Vorders, als de zodanigen, die in de Kerken gevlugt zyn, al- „ daar ongeoorlofde spellen, of zulke spellen daar ligtelyk krakeel „ uit ryzen, mogten aanregten, of aldaar ongeoorlofde byslapingen „ mogten plegen, of de banken van de Kerk mogten breeken en ver- „ nielen om vuur te maken, of roveryen buiten het Kerkhof mogten „ gaan plegen, met vogelen, kuikens, vleesch, verkjens, of iets „ diergelyks weg te rooven, na dat zy twee maal van deeze zaken, of „ van een derzelve, door wettige getuigen, of op een andere wyze „ overtuigd zullen zyn, zal hun de Kerkelyke bescherming van ston- „ den aan op gezeid worden; En wy geven ulieden en uwe Rechtsper- „ sonen verlof, om zo een of meer Personen uit de gewyde plaatzen, op

„ de

„ de bovengezeide wyzen, weg te halen. Want, wie zig geroepen by
„ de Wet te hulpe, die zig niet en schaamd dezelve Wet zo schande-
„ lyk te overtreden.

Maar zal men vragen, wat recht had deezen Bisschop, om over de tydelyke Rechtsplegingen rakende die van Leyden, bevelen te geeven, want in het Wereldlyke stond Leyden geheel onder den Graaf van Holland. Dog het geen hier op volgd, moet men aanmerken als een Privilegie aan die van Leyden vergunt, ten opzichte van het Sticht, In zaken die Kerkelyk waren.

„ Indien een Burger van Leyden, in Wereldlyke en gantsch Bur-
„ gerlyke zaken, te Utrecht mogt gedaagd worden, zo een, eer
„ dat 'er in zyne zaak iets gedaan word, zal door onze Officiaal, of
„ door de geene die de plaats van den Officiaal in deezen deele bediend
„ weder na Leyden gezonden werden, voor onzen Deken, of voor
„ een behoorlyk Rechter, na dat de aart en de geschapenheid der za-
„ ke is vereischende. Ten ware dat uit een voorgaande agteloosheid,
„ in het gemelde geval gepleegd, mogt blyken dat het recht zou be-
„ let worden. Een Burger van Leyden zal in geene Wereldlyke en
„ Burgerlyke zaken mogen gedaagd werden na onze algemeene Sy-
„ noden. En indien zulks uit onoplettendheid al mogt geschieden,
„ zo begeeren wy, dat zo eene dagvaarding met alle de gevolgen, en
„ met allen den nasleep van dezelve, nietig en van geener waarde zal
„ zyn. Daar en boven zo is het dat wy, voor de zaligheid des Volks,
„ en op dat de Priesters niet ligtelyk verhinderd en werden, in het
„ verrigten van den Goddelyken dienst, door onze Bisschoplyke
„ macht verleenen, en uit kragt deezes vergunnen aan de bescheide-
„ ne mannen, den Deken en het Capittel van St. Pankras te Leyden,
„ die 'er dan zyn zullen, mitsgaders aan onze Pastoren, binnen den
„ voornoemden Stad woonende, dat zy in geene gevallen het Inter-
„ dikt, of de opschorsingen der Goddelyke diensten, daar iemand
„ op heeter daad of van Rechtswegen, zo als men spreekt, in kan
„ vervallen, verpligt zullen zyn te onderhouden eer dat door ons,
„ of door een andere wettige Rechter, na het verhoren van de Per-
„ sonen, die verhoord moeten worden, en na eene behoorlyke on-
„ dervraging der getuigen, verklaard zal zyn, dat men, om de af-
„ schuwelykheid van het misdaad, tot eene opschorsing van de God-
„ delyke dienst, en tot een Interdikt moet voorttreden.

„ Wy-

Van den toestand deezer Landen, onder de Hertoginne MARGARETHA VAN BEYEREN, *de Graven* WILLEM DE V[de] *en* ALBRECHT *van Beyeren in Holland.*

„ Wyders, indien een Burger van Leyden zig, volgens de Voorregten der plaatze, en na den eisch der Vaderlandsche Wetten, van een „ opgetigte misdaad zal gezuiverd hebben, zo begeere wy niet, dat hy „ aldus vry gesproken zynde, door uwe Geestelyke macht zal gemoeid „ worden, alwaar het zake, dat hy door gemeene getuige kon over„ tuigd worden van het gemelde feit gepleegd te hebben; op dat de „ eige Wet der plaatze niet ten spot gesteld werde, en dat niemant „ meer dan eens, over dezelfde zaak te recht gesteld zou worden; „ maar wy laten hem aan zyn eige gewisse, en wy geeven hem over „ aan de Goddelyke wraak. Indien uwe Stedelingen, in noodzakelyke „ dingen, die de Wolweverye, of den Akkerbouw, of het opmaken „ der Dyken aangaan, of in andere zaken daar het wagten gevaarlyk „ kan zyn, om tegen de toekomende onheilen te zorgen, de Feest da„ gen der Heiligen komen te overtreden, de zodanigen geeven wy, in „ de gemelde gevallen, over aan hun eigen geweeten, en wy willen „ niet dat zy daar over door onze opzienders zullen gestraft worden.

„ Om dat gyl. Burgermeesters en Burgers van Leyden, by ons en „ by onze Vicarissen, zeer dikwils en hooglyk hebt geklaagd en ge„ toond, dat eenige kerkelyke personen, die de groote wydzels ont„ fangen hebben, in uwe Stad Oorlog en tweedragt stoken, verdag„ te Plaatzen bezoeken, en als de verstoorders zyn van de gantsche „ Stad en van het volk; dat zy uwe Rechts oeffeningen dikmaals be„ letten; dat zy 's nachts op onbehoorlyke uren op de been zyn, en „ by dag allerhande moedwilligheden plegen: 't welk alles ook door „ 't gemeen gerucht, 't geen wy tot ons leedwezen uiten, beves„ tigd word: Zo is 't dat wy, willende de boosheden der gemelde „ Kerkelyke Personen, die de groote wydzels ontfangen hebben, „ beteugelen, en hunne baldadigheden volgens onze plicht straffen „ en kastyden, op dat hunne boosheid aan de andere tot geen quaad „ voorbeeld en strekken, aan uwen Schout, die 'er als dan zyn zal, „ en aan zyne Dienaren mits dezen magt geeven en verlenen, om de „ gemelde Geestelyken die de groote wydzels ontfangen hebben, „ Oorlog en tweedragt stoken, de algemeene rust verstoren, de „ huizen en Kroegen op eene oneerbaare wyze bezoeken, uwe Rechts„ oeffening beletten, by nacht op verdagte Uren gewapend uitgaan, „ hun woord van de vreede te onderhouden aan ulieden, of aan ie-

„ mant van de uwen, wien het ampts halve toekomt, weigeren te
„ geeven, of andere Guitery bedryven, op onzen name en uit ons
„ gezag gevangen te neemen en gevangen te houden, dog onder een
„ geschikte en behoorlyke gevangenisse, en zonder het recht, of de
„ Provinciale en Synodale Ordonnantien in eenigen deelen te over-
„ treden, zo dat den gemelde Klerken geen geweld aangedaan wer-
„ de, en dat ze niet gedwongen werde voor ulieden te recht te staan!
„ Maar als zy gereed zullen zyn om het gezeide woord ten eersten te
„ geeven, en genoegzame borge zullen willen stellen, dat ze de be-
„ drevene feiten by uwen Deken zullen goedmaken, dan kont gy hen
„ niet langer gevangen houden, zonder den Kerkelyken regel, en
„ Ordonnantien der Kerkelyke te overtreden. En als zodanigen ho-
„ gen Klerken, om de gemelde misdaden vast gehouden zynde, om
„ op onzen naam, zo als gezeid is gevangen gezet te worden, be-
„ reidwillig zyn om hun woord ten eersten te geeven, en op gemelde
„ wyze borg te stellen, dan zyn de voornoemde Klerken vrank en vry,
„ en zullen, zonder de Wetten, als gezeid is, te overtreden, niet
„ mogen gevangen gezet worden. Dog by aldien de voornoemde
„ Klerken, gevangen genomen zynde, en hardvogtig blyvende,
„ hun woord niet willen geeven, en geen genoegzame borg willen
„ stellen van de boete, ter uitspraak van onzen Opzigter of *Provisor*,
„ te betalen, dan moet gy zodanige moedwillige Klerken, binnen
„ de 14 dagen na hunne gevangenisse, met uw Volk en op uwe eige
„ Kosten, door de handen van gemelden Opzigter aan ons, of onze
„ Vikarissen overleveren, en daar by de stukken van hunne schelmeryen
„ en baldadigheden ingeeven. Dog, gedurende die gevangenisse
„ van 15 dagen, zal het ons of onze Officialen en Vikarissen vry staan
„ de gevangen Klerken op te eischen. Tot bekragtiging van dit alles
„ is ons zeegel aan deezen Brief gehangen. Gegeven te Utrecht 's
„ Woensdags na de Hemelvaart onzes Heere: in 't jaar 1376."

Na dat *Arnoldus van Hoorn*, zeven jaren lang, de Bisschops Stoel te Utrecht, had bezeten, is hy door 't gezag van Paus *Urbanus de* IV^de^, na dat *Johannes van Arkel*, in 't jaar 1377 overleden was, tot het Bisdom van Luyk overgegaan, welke verplaatzing toen zeer gemeen was geworden. Dog het word tyd tot de Hollandsche zaken, weder te keeren.

In het jaar 1364, beschreef hy de Edelen en Steden van Holland en Zeeland te Geertruidenberg ter dagvaard, alwaar opentlyk verklaard wierd dat de Koninginne van Engeland geen het minste recht op deeze landen had, maar dat dezelve wettig, Graaf *Willem* en zyn Broeder

der *Albrecht* aan besturven waren; waar op *Eduard* van zyn vorderingen afstand deedt, om *Albrecht* des te eerder zyne belangen tegen Vrankryk te doen omhelzen. Het schynd ook dat *Albrecht*, brieven hebbende ontvangen, waar in Keizer *Karel de* IV^de^, hem tot Graaf van deeze landen aanstelde; graag gezien had dat de Staten hem, zonder langer te dralen, voor Graaf erkend hadden, dog de Staten dit recht des Keizers geenzints erkennende, schynen dit van de hand gewezen te hebben, zo dat hy den tytel van Ruwaart heeft blyven voeren tot na de dood van zyn Broeder.

De Hoekschen en Kabbeljaauwschen hadden zig een geruimen tyd stil gehouden, tot dat 'er in 't jaar 1377 nieuwe ontroeringen te Haerlem ontstonden, schoon de Schryvers van dien tyd geen regt bescheid geeven wat 'er de oorzaak van geweest is. Dit is ten minsten zeeker dat het Huis van den Heer *Simon van Zaanden* gevaar liep van om verre gehaald te worden, en dat hy zelf uit het Venster wierd gesmeten. Dat 'er by die gelegenheid bloedige gevegten tusschen de byzondere partyen onder het gemeene Volk onstonden, schoon de Schuttery niet begeerden op te trekken om den oproer te stillen, en bevel daar toe van de Magistraat verkregen hebbende; welk merkwaardig geval wy hebben willen gedenke met deeze Prentverbeelding.

In het zelve ziet men het Huis van den Heer *Simon van Zaanden*,

open-

opengebroken door een party gemeen volk, die deezen Heer boven uit het venster wierpen; waar op een andere party gemeen Volk tot zyn ontzet komt toegeschoten, waar op een bloedig gevegt tusschen dit Volk ontstond. Op de voorgrond ziet men eenige gewapende Schutters die hunnen Officier niet begeeren te gehoorzaamen, maar hem de rug toekeeren en na huis gaan. Nu moeten wy zeggen, wat ons van dit geval waarschynlyk voorkomt.

Zaanden was een zeer oud en Edel geslacht in Holland, waar van de oorsprong onbekend is, dog het geen deezen naam had ontleend van het oud Adelyk Huis te *Zaanen*, gelegen in Kennemerland aan de zyde van West-Zaanen, dog waar van tegenwoordig geen het minste overblyfzel kan getoond worden. *Willem van Zaanden*, was een der Verraders die Graaf *Floris de* V^de om 't leven hadden gebragt, en mede op 't Huis te Kronenburg gevlugt was. Dat Huis ingenomen zynde zo wierden de gevangenen, gelyk wy zagen, verdeeld verkrygende, volgens de oude Chronyk, die van Haerlem, of ten minsten de Kennemers, deeze *van Zaanden*, gelyk uit deeze oude Verzen word afgenomen.

Gerrit van Velzen en Willem van Zaanden
Troklien de Knegten metten taanden/
Als of sy se wilden eeten/
En wooden daar toe sulky weeten.

Waar uit men zou besluiten dat het Volk dien Heer aan stukken gescheurd hebben, en dat dezelve daar op na *Zaanden* trekkende dat Adelyk Huis om verre gesmeeten hebben. Nu schynd deezen *Simon van Zaanden*, een Zoon, of na bloedverwant van *Willem van Zaanden* geweest te zyn, die te Haerlem woonde en zig al mede by de Kabbeljaauwsche hadde gevoegd, maakende uit haat tegen het Vorstelyk gezag, zyn werk om het Volk op te stooken, en die Factie levendig te houden. De Haerlemsche Schuttery, die zeer gebeten op de Moorders van hunnen Landsheer waren, hebben om deeze reden hunne handen niet willen leenen, om den oproer te stillen, het geen nogtans een strafwaardige ongehoorzaamheid aan de wettige Magistraat was, en het liep nog tot het Jaar 1380 voor dat Graaf *Albrecht* de Poorters van Haerlem daar van vergiffenis verleenden, schoon de handdadigen aan den oproer daar van uitgesloten bleven. Zo gewis is 't, dat wyze Vorsten altoos de achtbaarheid der wettige Magistraten heb-

hebben gehandhaafd, een groote afkeer toonende van alle muitzucht en oproerige bedryven, die de goede zaken bederven, welke alleen door de gezonde reeden en goede bewyzen moeten gehandhaaft worden.

In de plaats van *Arnoldus van Hoorn*, heeft de Paus, *Florentius van Wevelinhoven*, in 't jaar 1379 tot Lste Bisschop van Utrecht aan gesteld. Hy was eerst Kanonnik te Keulen geweest, maar had naderhand, onder *Urbanus de* Vde, het opzigt over de Munstersche Kerke aangenomen, maar nu door het bevel van *Urbanus de* VIde, was hy tot de Utrechtsche Kerk overgegaan. In den beginne heeft hy eenige moeijelykheid van *van Hoorns* wegen uitgestaan, en is daar door een jaar lang buiten zyn Bisdom gehouden geworden, want die zogt de beide Bisdommen te behouden, ten minsten de vruchten van het Utrechtsche Bisdom, dat hy verlaten had, te blyven trekken, maar dat is hem mislukt; want *Florentius* een voorzigtig man zynde, heeft die snoode onderneemingen gemakkelyk weeten te verydelen, met bystand van eenige Vrienden. *Arnoldus van Hoorn* bleef alle de Kastelen en Sterktens nog in bezit houden, en *Florentius* zou nog zo ligtelyk in 't bezit van zyn Bisdom niet gekomen zyn, dewyl *Arnoldus*, de Heeren van Abcoude, van Vianen en meer andere Grooten op zyne zyde had; maar *Otto*, Heer van Arkel, en de Heer van Ysselstein kregen medelyden met hem, en hebben hem geweldiger hand in 't bezit van alles gesteld.

Dog als 'er omtrent deezen tyd, en wel in 't jaar 1378, na de dood van *Gregorius de* XIde, een scheuring in de Kerk ontstaan was, om dat *Urbanus de* VIde te Rome, en *Clemens de* VIIde, die genoegzaam alleen door de Franschen voor Paus erkend wierd, te Avignon verkoren was, heeft *Reinoud van Vianen*, de jongste Broeder van den Heer van Vianen, by *Clemens* weten te bekuipen, dat hem het Bisdom van Utrecht, schoon *Florentius* al in 't bezit was getreden, door den gemelden Paus wierd opgedragen. Deeze *Reinoud* had, onder anderen, ook zynen Broeder, de welke het Kasteel van Gooi in zyne magt had, op zyne zyde gekreegen. *Florentius* die listige aanslagen vernomen hebbende heeft hen beiden, niettegenstaande zyne hooge jaaren, gedwongen om hem niet alleen getrouwheid te beloven maar ook om *Clemens* af te zweeren.

Even voor zyn dood viel 'er een aanmerkelyk geval voor met *Jacob van Gulik* een Franciscaner Monnik, die zig door 't vertonen van val-

valsche Pausselyke brieven, als Bisschop had gedragen en zelfs Wy-Bisschop van *Florentius* was geworden. Zie hier, hoe *Gysbertus Lappius* dit geval verhaald. „ In dit zelve jaar, op den dag van St. Hieronimus, is zeeker Minderbroeder te Gulik geboren, te Utrecht ontwyd, dewelke voorgegeven had dat hy door de gunst en door brieven van den Paus tot Bisschop was aangesteld, en die daar op door *Florentius van Wevelinkhoven*, tot Wy-Bisschop was aangenomen. Als dezelve dan verscheide wydzels in het gemelde Sticht had bediend, is men na 't verloop van eenigen tyd, door geloofwaardige en bekwaame Personen, met alle zekerheid komen te weeten, dat de gemelde Pausselyke gunst en brieven ten eenemaal verdacht waren. Als dit ruchtbaar geworden was, zyn de genen die de H. wydzels van deezen bedrieger ontfangen hadden, verscheide wegen ingeslagen. Veele de H. wydzels daar latende, hebben een Vrouw genomen. Anderen hebben zig op nieuw van andere Bisschoppen laten wyden: Waar door veelen tot grooten onheilen zyn gekomen. Derhalven heeft *Florentius*, met raad en uit bevel van den Paus, en zeeven Bisschoppen in zyn gezelschap genomen hebbende, den voornoemden vervalscher der Apostolische brieven te Utrecht, op een Toneel, in alle zyne Priesterlyke Klederen gestoken; dewelke hem daar na allengskens uitgetrokken wierden. Voor eerst zyn Kasuifel, daar in zyn Manipel, dan zyn Stoel, en zo voorts, het eene voor en 't andere na. Daar op wierd zyn haair afgeschooren, en zyne Vingeren, met dewelke hy het Lichaam des Heeren plagt te handelen, met een glas tot aan het been toe afgeschrapt. Eindelyk is hem een Wereldskleed aangedaan; en zo is hy aan 't Wereldsch Gerecht, te weeten, aan den Schout en Schepenen der Stad Utrecht overgeleverd, om van hen gevonnist te worden. Dewelke hem tot de keetel (dat is om in de ziedende Oly opgezoden te worden) verwezen hebben. Dog uit medelogendheid tot de H. wydzels, die hy zo langen tyd had gehad, en uit eerbiedigheid voor de order der Minnebroeders, hebben zy hem vliegens uit de keetel doen neemen en onthalzen. Daar op is hy nog, met vergunning van den Bisschop *Florentius* op het Kerkhof der Predikheren te Utrecht begraven."

Deeze Bisschop behoefd, volgens de getuigenis van *Berlandus*, voor niemant van zyne Voorzaten, in godvruchtigheid en in allerhande deugden te wyken: Volgens het zeggen van *Beka*, was hy voorzigtig

van

van overleg, van een goed gedrag, rechtvaardig en eerwaardig, en zeer oplettend in tydelyke Rechtsplegingen. Daar en boven heeft hy het Bisdom, toen hy 'er kwam, in groote schulden vinden steeken, maar heeft alles zo ras en zo veel als hy kon afgedaan, en verscheide Sloten, Stedekens en Ambachten, dewelke aan dezen en geenen voor zeekere geldsommen verzet waren, wederom gelost: Zo dat hy een Bisdom vol Schulden heeft gevonden, en een ryk Bisdom heeft nagelaten. Hy heeft ook alle de Sloten van Overyssel, dewelke begonnen te vervallen, wederom doen opmaken; ook heeft hy verscheide Roofnesten gewapenderhand uitgeroeidt. Van hem wordt getuigd, dat hy zo genegen tot het bidden was, dat hy van zommige menschen als een uitzinnige wierd bestraft, denwelken hy tot antwoord gaf; hoe kond gylieden my daarom voor uitzinnig houden daar ik, veele Schapen hebbende, veel werk maak van het bidden?

Deeze godsdienstige Prelaat, oud van jaren zynde, vond vermaak in het houden van zyn verblyf te Hardenberg, een Steedje van Overyssel, 't geen door hem versterkt en veel verbeterd was, alwaar hy ziek wierd. Als hy op zyn dood bedde lag, en eenige van zyne Vrienden by hem om beloningen en vereeringen kwamen aanhouden, heeft hy hen met dit antwoord afgewezen, het geen ik ulieden gunde heb ik ulieden gegeeven, als willende zeggen, dat zy vereeringen en goeds genoeg van hem genoten hadden, en met een gaf hy order dat men niet een van hen meer binnen zoude laten komen. In tegendeel wees hy, de uitvoerders van zyn laatste wille een schat aan, waar uit eerst zyne schulden betaald moesten werden, bevelende dat het overschot voor St. Maarten, van wien hy het gekregen had, en voor zyn nazaat zoude gespaard worden, en daar op is hy den 4 April 1393 overleden, wordende zyn lichaam van daar na Utrecht gevoerd en in den Dom voor 't hooge Altaar begraven.

In Vlaanderen was alles in rep en roer geraakt, waar in *Albrecht* van Holland veel deel heeft genomen, zelfs zo verre dat zyn Zoon *Willem* Grave van Oostervant, mede het beleg van Damme heeft bygewoond, dog met een oogwit om dien binnelandschen twist te doen eindigen, zynde ook door zyn toedoen in 't jaar 1375, de vrede getroffen. Als mede den ontstanen twist in Gelderland, door een Huwelyk, tusschen den nieuwen Hertog *Willem* van Gelderland en *Catharina*, Dogter van den Ruwaart *Albrecht* en Weduwe van *Eduard* van Gelder. Naderhand stond 'er wel verschil over de Stad

Grave, tusschen Braband en Vlaanderen, maar het blykt niet dat *Albrecht* zig hoofdzakelyk daar mede gemoeidt heeft.

In April 1389 overleed de krankzinnige Graaf *Willem de* V^de^, waar op *Albrecht van Beyeren* aanstonds, als wettige Erfgenaam van deeze Landen, door den dood van zynen Broeder ontruimd, de hulde ontfing als XXVI^ste^ Graaf van Holland, Zeeland en Vriesland. Hy word aldus spreekende ingevoerd.

Der Belgen heerschappy heb ik na 't overlyden
Myns Broeders aangevat: Want d'een was d'ander waerd:
Heb ze ook met buyt gesterkt en met gelukkig stryden,
Terwyl ik Gelderland met vuur deurstrop en zwaard.
Wat wil ik, vreemdeling, veel van den Fries verhalen,
Dien ik tot drymaal heb met Krygsmagt onderdrukt?
Na zo veel dapperheen nog na myn graf te dalen
Is zuffen, want myn deugd die heeft my 't graf ontrukt.

Deeze nieuwe grootheid schynd zyn oude deugd en roem verbasterd te hebben, want, zyne Gemalinne *Margaretha* gesturven zynde, wierd hy smoorlyk verliefd op *Aleidt*, Dogter van den Heer *Jan van Poelgeest* die hy, ten Hove, als zyn byzit opentlyk onderhield, maar het ergste was dat zy hem wist te doen uitvoeren wat zy wilde, en de Kabbeljaauwsche party toegedaan zynde zogt zy de Hoeksche Heeren te onderdrukken, die dit niet begeerden te verdragen; maar uit wraak wierd zy, in de nacht tusschen den 21 en 22 September 1390, door eenige gewapende overvallen en doorstoken. 's Graven Hofmeester *Willem Kusen*, die op 't gerucht toeschoot en dit beletten wilde, verloor mede het leeven. De Staatkundige Graaf deedt niet veel moeite om na den schuldigen te zoeken, maar *Coenraad Kusen*, Vader van den Hofmeester, en zyne Vrienden hielden zo ernstig aan om wraak, 52 Edelen, die aan deezen moord deel zoude gehad hebbende, opentlyk beschuldigende, zo dat *Albrecht* het recht zyn gang liet gaan, waar op deeze Heeren wierden ingedaagt, schoon niemant verscheen. Dit waren al te maal Hoeksche, van welke party *Willem*, Graaf van Oostervant, *Albrechts* oudsten Zoon de grootste voorstander was, die dan ook by zyn Vader om vergiffenis voor die Heeren verzogt, dog hem wierd bevolen te zwygen. De Kabbeljaauwsche maakten hem zelfs verdagt by zynen Vader, als of hy mede

deel

deel aan die moord had, en wel wat anders mogt voor hebben, zo dat *Albrecht* hem met scheele oogen begon aan te zien; dog de Graaf van Oostervant dit bemerkende, verliet in 't jaar 1393 het Hof van den Haag, zig begevende na zyn Slot van Altona. Dog eer wy voortgaan moeten wy zien wie tot Bisschop van Utrecht verkoren wierd.

Den 18 dag, na de Begraffenis van *Florentius* kwam *Albrecht van Beyeren*, Graaf van Holland, en *Willem* Hertog van Gelderland te Utrecht, beiden met dit inzicht om eenen Bisschop na hunnen zin te doen verkiezen; want de Kanonnikken waren gedwongen te doen wat die twee Vorsten goedvonden, en ongelukkig was het Sticht zo die Vorsten daar over verschil kregen. *Regerius van Broekhorst* wierd door *Albrecht*, en *Fredericus van Blankenheim*, door *Willem* gedragen. Deeze laatste met de Dogter van den eersten getrouwd zynde, maakten een Hoofsch Compliment aan zyn Schoon Vader, zeggende, dat hy konde voorstellen wien het hem behaagde. Dog zo dra *Albrecht* aan de Kanonnikken dit had doen bekend maaken, kwam *Willem* met vuur in de vergadering, zeggende tegen de Leden: *Wy willen niet smeeken nog bidden, maar willen en begeeren, dat gy mynen Neef Frederik van Blankenheim, Bisschop van Straatsburg, zult verkiezen, en daar door zullen wy Ul., en het Bisdom uit zynen naam dankbaar zyn, en al ons leven goede buren blyven.*

Het Capittel geraakte aldus in de grootste verlegentheid, biddende beide die Vorsten zig te vereenigen, maar zonder vrucht, en ieder bleef op zyn stuk staan, waar op men tot de verkiezing trad, die gevolgelyk, zeer verward toeging: Zy wierden beiden verkoren, dog *Frederik* had verre de meeste stemmen, hebbende *Frederik* 55 en *Regerius* 27 kanonnikken en prelaten in hunne belangen. Beide de verkoornen, vaardigden aanstonds boden af aan Paus *Bonifacius de* IXde om de bevestiging te bekomen; dog de Paus heeft *Regerius*, afgewezen de andere als meerder verdiensten en stemmen hebbende bevestigd; en aldus is *Fredericus van Blankenheim* tot LIste Bisschop van Utrecht aangesteld. Wy zullen in 't korte zyne voornaamste daden aantekenen.

Hy heeft de Heeren *van Raasveld*, die in Westphalen woonden, en het Sticht veel kwaads gedaan hadden, in persoon beoorlogd en meest alle hunne Landeryen en Sloten verwoest: Koeverden, 't geene onder de voorgaande Bisschoppen verpand was geweest, en het welke hy te vergeefs, met aanbiedinge van betalinge wederom eischte, ver-

 overd,

overd, en dus de Provincie van Drenthe wederom aan het Sticht gegehegt: Rhyneſtein belegerd en ingenomen. Hy is ook in verbond getreden met *Willem*, Graaf van Holland, tegen den Heer van Arkel, die met roven en blaken veel quaad in 't Sticht had gedaan; en terwyl dat de Graaf het Slot Hageſtein, met alle geweld aantaſte, gelyk wy onder zyne bedryven zullen zien, heeft hy het Slot Everſtein, een ſterk neſt, belegerd, en na eenigen tyd daar op geſtormt te hebben veroverd, en ten gronde toe verbrand.

Het is onder deezen Biſſchop ook geſchied, dat *Johannes* den jongſten Zoon van den Heer *van Brederòde*, de Dogter van den Heer *van Abcoude* ten Vrouwe had genomen. Eenigen tyd aldus geleeft, en men weet niet wat voor een buy in 't hoofd gekregen hebbende, heeft hy zyne Vrouw, dog genoegzaam tegen haren dank bewogen, om het Nonnen Kleed te Duurſtede aan te neemen, waar op hy zig ergens in een Kathuizer Klooſter ging ſteken, dog meer, zo geloofd word, uit mismoedigheid om dat zyn Vader te lang na zyn zin leefde, en dat hy niet tydig genoeg den grooten Heer kon ſpelen, als uit godvruchtigheid. Ondertuſſchen kwam zyn Vrouws Vader te ſterven; en dus zag hy de gelegenheid geboren om wederom een groot Heer te worden. Hy is dan wederom na zyn Vrouw toe gegaan, en heeft haar zonder veel moeite bewogen het Nonnen kleed af te leggen; want hy hoopte nu Heer van Abcoude te zullen worden. Maar de Burger, door deezen handel geërgerd, hebben dit alles den Biſſchop aanſtonds aangebragt. De Biſſchop vloog daar *op aanſtonds in 't Harnaſch*, en trok na Duurſtede toe, nemende de twee gelieven gevangen, en ſtelde den Heer *van Gaasbeek*, die de naaſte Erfgenaam was, in 't bezit van alles. *Brederode* is daar op na den Koning van Vrankryk getogen, en heeft zyn leven ergens in een Veldſlag gelaten.

Nog heeft deezen Biſſchop Groningen belegerd, en de Groningers willen dwingen, om zig volgens ouder gewoonte, zo als hy voorgaf, onder de Kerk van Utrecht te begeeven, dog hy heeft niet veel tegen de moedige Burgerye van Groningen konnen uitrechten.

Onder deeze Biſſchop is 'er ook een ſchrikkelyke opſchuddig te Utrecht geweeſt, dewelke door de *Arkels* gezinden geſtookt was. Men maakten hem wys dat deezen en geenen, daar men een wrok tegen had, de Stad aan de Hollanders hadden verkogt, en ook ſtonden te leveren. De Domdeken *Hermanus* van Lokhorſt, was het hoofd der Oproerigen: Het volk wierd dan opgemaakt, en honderden van men-

ſchen,

schen, die hun in 't licht stonden, ter Stad uitgedreven. *Zy* leverden smeekschriften in, om gerechtelyk gehoord te worden. De Bisschop liet 'er zig ten hoogsten aan gelegen leggen. Men stelden allerhande middelen in 't werk, maar 't was verloren gekermd, en alle middelen aangewend. De Oproerigen waren de baas, en luisterde maar na eigenbaat. Eindelyk is de kans evenwel verkeerd en de Stad hen ook te naauw gemaakt,

Deeze Bisschop en de Utrechtenaars hebben het ook kwaad genoeg gehad, ter gelegenheid van de Hollandsche beroerten. *Jan van Beyeren* Jacobaas Oom, en zyne party, deed hem overlast, alwaar zy de gelegenheid daar toe schoon zagen. Hunne Schepen wierden in tyd van Vrede aangehouden; hunnen goederen aangeslagen; hunne Kooplieden afgezet, gevangen genomen en op allerhande manieren gekweld. De Hertog van Gelder, spande met *Jan van Beyeren* aan, en verzuimde ook geen gelegenheid om den Stichtenaars te beschadigen. Dog de Burgery van Utrecht, en de Bisschop hebben zig even kloekmoedig gedragen, en hunne Vyanden zomwylen geene kleine afbreuk gedaan.

Wy konnen niet overslaan dat, ten tyde van deezen Bisschop *Frederik van Blankenheim*, een geval is geschiedt, waar uit blykt, dat hy een groot voorstander der Gerechtigheid was, die de misdaden zelfs in de Geestelyke Personen, niet heeft begeeren te dulden; want, gelyk in de Hollandsche Kronyk, aan de 72 *Divisie* te leezen staat, is 'er door zyn bevel, een zeeker Priester, met name *Petrus*, ontwydt en daar op onthalst en onder het zand begraven geweest. Hy had met nog drie jonge gasten door hem opgemaakt, een zeer vroom en schatryk Priester, die hem en de drie gasten dagelyks onthaalde, en die hem de sleutels van zyn huis vertrouwden, ja hem voor Kapellaan gebruikte, door 's Duivels ingeven, en om zyn geld en goed te hebben vermoord. Daar by hadden zy des Priesters Dienstmaagd, zynde eene Weduwvrouw, met een elf jarig Zoontje van die zelve Dienstmaagd ook vermoord, en het Huis in brand meenen te steeken. &c.

Omtrent deeze plechtige ontwyding staat aan te merken, dat 'er, behalven den eigen Bisschop, nog zes andere Bisschoppen moesten tegenwoordig zyn. Deeze zaten over die zaak als Rechters, gelyk in een vorig geval ook uitgedrukt staat: En gelyk in de Kerkelyke Wetten, als in de twee Carthagische Kerkvergaderingen en in meer anderen, worden bevolen. Maar naderhand is dit veranderdt; want de Vorsten

van Duitschland, hunne bezwaarnissen aan *Adrianus de* VI[de] Paus, inleverende, hebben 'er zeer over geklaagd, dat de Aartsbisschoppen en Bisschoppen, geene Priesters ter straffe mogten overleveren, zonder hen alvoorens plegtig ontwydt te hebben. Welke plechtige ontwyding met zo veel toestel moest geschieden, en zo veel gelds kosten, dat zeer zelden gebeurden, dat een ondeugenden Priester, hoe groote schelmeryen dat hy ook begaan had, na zyne verdienste wierd gestraft: Gelyk ook bleek in het bovenstaande geval, want die misdaden verdienden geenzints het zwaard maar het rad.

Die klagten waren des te gegronder, om dat 'er zo weinig Bisschoppen in Duitschland waren, en vervolgens zo een groot getal van Rechters, zeer bezwaarlyk by een konden komen. *Dezelve* klagten zyn gedaan in de Synode van Trent. Zo is dan, op hun vertoog, besloten, dat zo eene plechtige ontwyding, voortaan, zou mogen geschieden zonder alle die Bisschoppen, mits dat 'er zo veele Abten, die den Staf en Myter voeren, indien 'er zo veelen in het Bisdom woonen, of anders andere bequame Persoonen geroepen wierden om te helpen vonnissen.

Deeze Wet, dat geene geestelyke Persoonen, die de hooge wydzels hebben, ter dood mogen verwezen worden, zonder voorgaande ontwydingen, heeft alomme plaats gehadt. Dog de jongste Fransche Schryvers, als *Loysean Deordin. c.* 9. *Feoret de Abusu*, zeggen, dat zulks aldaar tegenwoordig *in eene plechtige* ontwyding, niet meer gebruikelyk is, en dat zulke Priesters genoegzaam ontwydt zyn door hunne schelmstukken.

Verder staat 'er, in het gemelde Vonnis, dat de Bisschoppen hen aan 't wereldsche Gerecht overleveren, onder beding dat ze hem zyn leeven niet mogen benemen. Dit is maar een soort van een Compliment, overgebleven uit de oude Kerkwetten, dewelke niet begeeren dat de Geestelyken deel zullen neemen aan iemants doodt, of veroordelingen ter doodt, en die zulke Priesters irregulier verklaren. Van ouds wierd daar meer zwarigheid over gemaakt; en de Bisschoppen mogten niemant zodanig overleveren, zonder krachtiglyk voor hem te spreeken, zo dat de misdadige verzekerd was van zyn leeven. En om dat hunne voorspraak dikmaals niet konde helpen, hebben zommige Paussen, zulke overleveringen niet goed gekeurdt.

Om-

Omtrent deezen tyd, is 'er in de Purmer een Zeemonster gevangen, hebbende de gedaante van een Vrouwmensch, maar ruig van Lichaam. *R. Sonoy* zegt, dat zulks beschreven is van menschen die het zelf gezien hebben. *Winsemius*, in zyne Historie van Friesland zou 'er wel aan twyffelen; maar zommigen zien daar geen reden toe: Veele geloofwaardige Schryvers, hebben van diergelyke Zeemannen en Zeevrouwen geschreven: onder anderen *Jul. Scaliger* over Aristoteles van de Dieren, *Fortunius Secetus*, in zyn boek van de Monsters, en *Andreas Schotus* in zyne *Phisica Curiosa*. enz.

Hy is een kloekmoedig, geleerd en voorzigtig man geweest, maar die zyn roem door de gierigheid veel besmet heeft. *Buxhorn* verhaald van hem, dat hy op zyn doodbedde leggende zoude voorzeid hebben. De Utrechtenaars zullen na myne aflyvigheid, als het te laat zal zyn, gewaar worden dat ik hen als een goedertieren, vredzaam Heer heb geregeert. Ieder Geestelyke wil de baas zyn; niemant wil de minste wezen en hier staan schrikkelyke opschuddingen uit te ryzen. Eindelyk is hy, op het Slot Vollenhoven, in een hogen Ouderdom, den 9 October 1423 overleden. Maar het is iets zeldsaams 't geene *Ant. Matthæus*, uit het Registerboek van St. Mariaas Kerke te Utrecht, aanteekend van deezen Bisschop, te weeten, dat hy op den zelven dag is gestorven en eerlyk begraven. Hy kan zig daar over niet genoeg verwonderen; want, zegt hy, men zal niet ligt iets diergelyks in de Historien vinden. En, 't is niet wel, volgens hem, te begrypen hoe dat alles, 't geene tot bezorging van het Lyk en van de begraaffenis behoorde, zo schielyk en op den eersten dag heeft konnen klaar gemaakt worden. Evenwel, zegt hy al verder, moet het zo geschiedt zyn; want dat hy op den eigen dag gestorven en begraven is, is zeker genoeg uit het gemelde Register-Boek. *Heda* schryft, dat hy gestorven is op den 9 October (septimo idus Oct.) *Suffridus Petri.*, zegt het zelfde, te weeten, dat hy gestorven is op St. Dionysius dag, dewelke, valt op den 9 October, 't welk zekerlyk een misslag is, want, de *Nonæ*, gelyk bekend is, komen voor de *Idus*. Men ziet 'er evenwel uit dat hy een onderscheidt steldt, tusschen den dag van zyne dood en van zyne begraaffenisse. Egter is dit niet genoeg om de uitdrukkelyke getuigenis van het gemelde Register-Boek te wederleggen. Dog dit hebben wy tot dus verre, korteling verhandeld.

deld om de draad der geschiedenisse niet af te breken, maar nu moeten wy te rug keeren tot Graaf *Albrecht.*

Zo dra de Graaf van *Oostervant* het Hof van zyn Vader had verlaten, begon de Heer van Arkel, Graaf *Albrecht* al verder tegen zyn Zoon op te stoken, die daar op zyn Zoon met de Wapenen vervolgde, hem dwingende na Vrankryk te wyken, alwaar een zonderling geval voorviel, het geen ik by *Heda* aldus vind beschreven.

„ In 't Jaar 1395 heeft een Herault, *Willem* Graaf van Holland
„ (*van Oostervant*) aan de Tafel des Konings van Vrankryk zitten-
„ de het Servet, dat voor hem geleid was, verscheurd; hem voor-
„ werpende dat iemant, die geen wapen had te voeren, aan de Ko-
„ ninglyke Tafel niet waardig was te zitten: daar hy mede te ken-
„ nen wilde geeven, dat het wapen van *Willem* by de Oostfriezen
„ verloren was. De Graaf wierd hier over zo beschaamd dat hy
„ opstond, en trok na Henegouwen, en stierde van daar den Graaf
„ van Nevers aan *Albrecht*, den Hertog zynen Vader, (die zig in
„ Holland onthield, en anderzints, zo door 't oorblazen van boo-
„ ze lieden, als by occasie van partyschappen, die daar in zwang
„ gingen, op hem verstoord was) om hem te verklaren het ver-
„ wyt dat hy daar had moeten hooren. 't Welk den Hertog zoda-
„ nig vertoornde, dat hy zynen Zoon *Willem*, alles vergevende
„ wat hy te vooren tegen hem misdaan had, by hem ontbood.

In deezen tyd wierd Friesland deerlyk gehavend door de partyschap, genaamd *Schieringers* en *Vetkopers*. De party der *Vetkopers* in Oostergo ontstaande, kreeg dien naam van den handel in vette waren, in dien oord zeer gemeen. De *Schieringers*, in Westergo opstaande ontleende hunne naam van de paling. Deeze twee partyen woeden vreesselyk tegen malkander, waar van dit de oorzaak was. De Friesen, tegen den Graaf van Holland het veld behouden hebben, zo deed ieder wat hy wilde, waar uit eigentlyk deeze rampen ontstonden, dewyl ieder den baas wilde speelen, zonder de Wetten te ontzien, en dus veranderde hunne zo genaamde vryheid in ongebondenheid en elenden.

Graaf *Albrecht*, nu in een onderling verbond van bystand staande met Vrankryk en Engeland, wilde deeze gelegenheid waarnemen om de Friesen te bedwingen en den geleden smaad af twisten. Het beleid van deezen Oorlog gaf hy aan zyn Zoon den Graaf van *Oostervant*, die een groot Leger by Enkhuizen vergaderde, waar

by

zy zig de Fransche en Engelsche Hulpbenden voegden. Eindelyk stak hy met een Vloot bestaande uit ruim 4000 groote en 40 kleine Vaartuigen met al dit Volk na de Friesche kust over. De Bisschop van Utrecht leverde daar toe geen bystand, om dat hy een verbond met de Frieschen gesloten had.

Het Leeger der Friesen bestond uit omtrent 30000, en dat van de Hollanders uit 100000 Mannen, en schoon de Friesen, door hunne Vrouwen geholpen, als Leeuwen streden, willende liever sterven als zig overgeeven, schoon eenige de Hollanders toevielen, zo kreegen de Friesen het eindelyk te kwaad, en de Hollanders namen bezit van hun gantsche land, waar op het Hollandsche Leeger, een sterke bezetting in Staveren gelegd hebbende, na Enkhuizen te rug toog.

Het jaar daar aan 1398, stonden zy tegen de Hollanders op, ten dien einde had de Stad Groningen, met de Ommelanden een verbond van vereeniging gesloten (dat nog in stand is) en die beiden met de oproerigen Friesen, de Hollanders op verscheide plaatzen verdreven, en hunne bezetting uit Staveren joegen; dog de Graaf van Oostervant, stak daar op aanstonds met zyn Leeger na Friesland over, de Stad Staveren niet alleen veroverende, maar ook de Friesen beteugelende. In 't jaar 1399 stonden zy, die geen de minste bepaling konde dulden, wederom tegen de Hollanders op, dog de Graaf van Oostervant wist die opstand wel haast te dempen, en Groningen zelfs te noodzaaken hulde aan zynen Vader te doen. In 't jaar 1400 stonden zy nogtans op, waar door geheel Friesland, behalven Stavoren voor de Hollanders verloren ging. Zy sloten ook een verbond met Engeland, het geen gevoegd by het gebrek aan geld, waar in den Graaf zig bevond oorzaak was, dat hy de Friesen met vreede moest laten; want *Albrecht* had zig zelf reets diep in schulden gestoken, en Holland zo wel als Zeeland schenen geen lust te hebben verder den last van dien Oorlog te dragen.

Het schynd dat de Rentmeesters, *Jan van Arkel* en *Brustyn van Herwyne*, die het bestier der geldmiddelen hadden, door het diefagtig vervreemden van 's Lands penningen, de oorzaken van dit onheil waren; en toen de Graaf hen beval reekening te doen, was 'er niemant te huis, het geen de oorzaak was dat zy, in 't jaar 1401, uit het land gebannen en hunne goederen verbeurd verklaard wierden. *Jan van Arkel*, een trots heerszuchtig man, nu wederom

met de Kabbeljauwschen openlyk aanspannende, had toen de stoutheid van eerst den Graaf *Albrecht*, en toen deszelfs Zoon Graaf *Willem* den Oorlog by opene brieven aan te kondigen, als of hy geen Onderdaan maar een Souverein Vorst was geweest. De daden volgden aanstonds op de dreigementen. *Arkel* taste Oudewater aan maar wierd door de dapperheid der Burgers afgeweezen; maar toen viel hy in de Alblasser en Krimperwaard, verscheide Dorpen verbrandende, en alles uitplunderende, keerende met den buit na Gorkum, dat hy bezet hield, terug, schoon 'er heftig om gevogten, en het Land van Arkel door 's Graven Volk verwoest wierd; egter veroverde Arkel, in 't Jaar 1402, Nieupoort dat hy verbrande.

Graaf *Albrecht*, ten uiterste voor 's Lands welstand nodig oordeelende, dit Muitelingen te straffen, nam de nodige gelden daar toe op van de Hollandsche Steden, die zeer bereid daar toe schynen geweest te hebben, ook verkreeg hy eenige Kleefsche, Henegouwsche en Engelsche Krygsbenden. Hy schynt boven alles bevreest geweest te zyn, dat die van Utrecht zig by *van Arkel* zoude voegen, die daar toe sterk aangezogt wierden, waarom de Graaf een verdrag met die van het Sticht sloot, hen veel meerder voordeelen toestaande als hy anderzints zoude gedaan hebben, waar op de Bisschop mede zyne benden voegde by het Leger dat tegen *van Arkel* op de been gebragt wierd.

Uit dit alles blykt genoeg dat *van Arkel* een zeer *magtig Heer* is geweest, zynde de afstammeling van een zeer oud Hollandsch geslacht. *Hovius*, Abt van Egmond zegt, dat de Heeren *van Arkel*, een geheele Eeuw voor *Dirk* de eersten Graaf van Holland, een groot gedeelte van Holland hebben bezeten, waar uit mogelyk gesproten is, dat die Heeren, met de Graven van Holland, steeds over hoop lagen, zo 't schynd, om dat zy dezelve voor geene Opper Heeren wilde erkennen; dog het is waarschynlyker, dat zy maar eene onafhankelykheid ten opzigte van eenige Landen gepretendeerd hebben, want *Vossius* zegt. dat het zeeker is, dat de Heer *van Arkel* in den jare 1290 wegens Gorkum, aan *Floris*, Graaf van Holland, den eed van getrouwheid gedaan heeft. Zy ontleende de naam *van Arkel*, van een groot, sterk en prachtig Kasteel in de lande van Altona, niet verre van het Dorp *Arkel* by Gorkum aan de Rivier de Merwe. *Foppo* heeft dit gebouw gesticht,

zon-

zonder te konnen zeggen wanneer, of op wat wyze het gemaakt was; maar het word by de oude Schryvers een Koninglyke Burg genoemd. *Joan de* XI^de^, Heere *van Arkel* sloopte dit Slot en bouwde, in den jare 1230, van de oude Steenen en Balken, een nieuw Paleis en Burg aan de oostzyde van Gorkum, grooter en heerlyker als het vorige, zo dat het eerste een Konings, het laatste een Keizers Paleis geleek, en voor het grootste Slot in geheel Duitschland wierd gehouden. Dit Slot gemeenlyk het Hof *van Arkel* genoemd, was een der sterkste Vestingen van dien tyd en bestond uit drie byzondere gebouwen. Het agterste of bovenste was met zeeven ongemeene sterke Torens en breede Graften omgeeven, met een hooge wyde en lange Zaal, en kostelyk vercierde Kapel. 't Middelhof was met vier sterke Torens, en met diergelyk een breden graft omringt. Het derde en benedenste was met een hooge zwaare muur en veel sterke torens omcingeld: in 't midden was een schoone Kerk, voor 't gevolg en de bediendens van den Heer *van Arkel*. Het ontbrak hier ook aan gene fraaye tuinen, hoven, boomgaarden, lanen &c., dog wy zullen zien hoe dit alles door *Willem van Beyeren* verwoest is geworden.

De Heer *van Arkel* wel ziende dat die groote Krygstoerustingen van Graaf *Albrecht* op hem gemunt was, wist eenige bystand te verkrygen van eenige Duitsche Vorsten en Geldersche Edelen, en toen het platte land ten besten geevende, sloot hy zig op binnen Gorkum in dit sterke Slot, het geen van alles wel voorzien en bekwaam was om een langdurig beleg te konnen uitstaan. Den 29 Juny 1403, wierd het zelve door den Graaf *van Oostervant* belegerd. De bezetting verweerde zig zeer dapper, doende gedurig uitvallen, waar door de Belegeraars groote schaden leeden, schoon de Belegerden de bezetting gestadig te rug dreeven. Het zelve tot in 't begin van de maand December geduurd hebbende, zo begonden de Belegeraars door de felle koude en het opzwellende water van de Rivieren de Maaze, de Waal en de Linge, die zig niet verre van hier vereenigen, veel te lyden, het geen *Willem* van Oostervant na het einde der belegering sterk deet verlangen. De Heer *van Arkel*, die mede van alles gebrek begon te krygen, verlangde niet minder van die belegering ontslagen te worden, waar van *Jan*, de jongste Zoon van Graaf *Albrecht*, verkoren Bisschop van Luyk, die met 's Vaders goedvinden tusschen beide kwam, niet veel moeite had een verdrag te bewerken, hoofdzakelyk hier in bestaan-

de; De Heer *van Arkel* moest het Slot en de Stad overgeeven. Op het Slot zou een geheelen dag het Hollandsche Vaandel geplant staan, en de Graven *Albrecht* en *Willem* met hunne bevelhebbers en Lyftrauwanten, daar binnen gekomen zynde, moest de Heer *van Arkel* hem op zyne knien om vergiffenisse bidden wegens de gedane opstand, die aan hem verleend zoude worden. Dat de Graven met hun Leger dan aftrekken, en Heer *Jan van Arkel* wederom in 't bezit van de Stad en 't Slot gesteld zoude worden, het geen alzo volbragt wierd.

Ubbo Emmius spreekt 'er aldus van: „ Omtrent denzelven tyd „ (1401) als dit geviel aan dees zyde den Lauwik, wierd 'er tusschen de „ Hollanders en de Friesen, uit oorzaak dat 'er een inlandsche beroerte, „ door *Jan van Arkel*, een zeer magtig Heer in Holland opgekomen „ was, een bestand gemaakt voor ettelyke jaren, mids *conditie*, dat „ die geene die uit Oostergo en Westergo en de Wolden gebannen „ waren, om dat ze het met de Hollanders gehouden hadden, we- „ derom in haar land keeren mogten. &c. In 't Jaar 1402, was Hol- „ land geheel in roere en Oorlog, om dat de Rebellie van Arkel, die „ uit alle zyne Heerlykheden uitgestoten en 't geheele land uitgedre- „ ven was, gewapenderhand daar wederom inkwam, met groote „ gunste, genegenheid en hulpe van veelen. Ende en heeft dien Oor- „ log geen einde genomen eer de Stad Gorkum, die van Arkel bezet, „ met groote magt belegerd zynde, door tusschen spreeken van *Jan* „ *van Beyeren*, Zoon van Hertog *Albrecht* zelf, den welken die van „ Luyk tot haren Bisschop hadden verkoren, de *ontstelde gemoe-* „ deren der partyen met groote moeite verbeden wierden, zoo dat „ na Christi geboorte 1403, de zake nog verleend en bygeleid wierd „ ende *van Arkel* een Voetval voor den Hertog doende, in genade „ wederom aangenomen. Ende dit was 't laatste werk en moeite van „ *Albrecht*: Want op 't einde van 't navolgende jaar 1404 stierf hy in „ hoogen Ouderdom, het bestand met de Friesen nog durende."

Wy zullen ons niet ophouden met het verschil dat men boven omtrent de jaargetallen vind, zynde het ten minste zeeker, dat Graaf *Albrecht*, den 12 December van 't jaar 1404, zynde omtrent 67 jaren oud, in den Haag overleden en aldaar begraven is; als mede dat het bovenstaande, eerder een bestand als verzoening met Heer *Jan van Arkel* genoemd mag worden, dewyl 'er niet gesproken was van 't doen van Rekening, wegens de gepleegde ontrouw in 't bestier der geldmiddelen, waar toe hy geen lust had, en nogtans gehouden was; ten minsten zo nam, voor dien tyd, deeze onrust, met de dood van *Albrecht* een

EINDE.

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.
DERDE DEEL.

A.

B.

R E G I S T E R.

O.

REGISTER.

